هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

67

سالّی/ 2011 – بەرگی شەست و حەفت

چاپی یەکەم/ سالّی 2011

له بڵاوكراوەكانی پەرلەمانی كوردستان - عێراق

ناوی كتێب: پرۆتۆكۆڵەكانی ساڵی(2011)ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق
بەرگی: 67
چاپی یەكەم: 2011
تیراژ: 250
پێداچوونەوە: محمد حسن رۆژبەیانی
نەخشەسازی: سنوبر صابر حسن
ژمارەی سپاردنی بە كتێبخانەی نیشتمانیی هەرێمی كوردستان:

پێڕیست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (11) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2011/5/2 ل 5

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (12) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2011/5/3 ل 69

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (13) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2011/5/16 ل 153

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (14) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2011/5/17 ل 205

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (15) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2011/5/18 ل 255

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (16) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2011/5/19 ل 369

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (11)

دووشەممە ڕێکەوتی 2\5\2011

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (11)

دووشەممە رێكەوتی 2011/5/2

كاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێكەوتی 2011/5/2 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی) سەرۆكی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (11)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی برگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (11)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێكەوتی 2011/5/2 دا بەم شێوەیە بێت:

1- خوێندنەوەی یەكەمی پرۆژە بڕیاری تایبەت بە هەڵسوكەوتی ئەندامی پەرلەمان (پێشەوا تۆفیق مغدید) لە كۆبوونەوەی نائاسایی ژمارە (9)ی 2011/4/19

2- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژە بڕیاری یەكخستنی چەند وشەو زاراوەیەك لەهەرێمی كوردستان – عێراق.

3- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژە یاسای ئەنجومەنی ئاسایش لە هەرێمی كوردستان – عێراق.

4- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژە یاسای دەزگای ئاسایشی گشتی لە هەرێمی كوردستان – عێراق.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنەكەمان دەكەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (11)، رۆژی دانیشتن 2011/5/2، بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی برگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار كراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە (11)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێكەوتی 2011/5/2 بەم شێوەیە بێت:

1- خوێندنەوەی یەكەمی پرۆژە بڕیاری تایبەت بە هەڵسوكەوتی ئەندامی پەرلەمان (پێشەوا تۆفیق مغدید) لە كۆبوونەوەی نائاسایی ژمارە (9)ی 2011./4/19

2- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژە بڕیاری یەكخستنی چەند وشەو زاراوەیەك لەهەرێمی كوردستان – عێراق.

3- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ئەنجومەنی ئاسایش لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

4- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای دەزگای ئاسایشی گشتی لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

ئێستاش داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەین کەرەم بکەن بۆ شوێنی خۆیان، فەرموون بۆ بڕگەی یەکی بەرنامەی کار.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا دەقی داواکاری ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانتان بۆ دەخوێنمەوە، سەبارەت بە بڕیارێکی تایبەت بە هەڵسوکەوتی ئەندام پەرلەمان (پێشەوا تۆفیق مغدید) لە دانیشتنی نائاسایی پەرلەمان لە رۆژی 2011/4/19.

بۆ/ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان – عێراق

بابەت/ پرۆژەی یاسایی

سلاّو رێزمان.

ئێمەی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، هاوپێچمان گەلاّڵە کردووە بەناوی پرۆژە بڕیاری تایبەت بە هەڵسوکەوتی ئەندام پەرلەمان پێشەوا تۆفیق مغدید لە دانیشتنی نائاسایی پەرلەمان لە رۆژی 2011/4/19 روویدا، تکایە بخرێتە بەرنامەی کاری کۆبوونەوەی داهاتووی پەرلەمان. لەگەڵ رێزماندا

ئەو ئەندامە بەڕێزانەی کە ئیمزایان کردووە:

1- سۆزان شهاب نوری.

2- اسماعیل محمود عبدالله.

3- جمال طاهر ابراهیم.

4- لانا احمد محمود.

5- صبیحە احمد مصطفی.

6- ئاواز عبدالواحد خضر.

7- محمد احمد علی(شارەزووری).

8- ژیان عمر شریف.

9- ئەڤین عمر احمد.

10- دلشاد شهاب حاجی.

11- زکیە سید صالح.

12- کەیلی اکرم احمد.

13- عمر صدیق محمد(هەورامی).

14- د.سەروەر عبدالرحمن عمر.

15- كاوه محمد امين.

16- قادر حسن قادر.

17- عماد محمد حسين.

18- شێروان ناصح حەیدەری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنەی یاسایی و ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمانی کوردستان دەکەین، فەرموو پرۆژە بڕیارەکەش بخوێنەوە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جگە لەو ئەندامانە، هەندێ ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان لە پشتەوەی وەرقەکە ئیمزایان کردووە، کە بەڕێزان:

1- حسن محمد سورە.

2- شڤان احمد عبدالقادر.

3- صباح بيت الله شكرى.

4- خورشيد احمد سليم.

5- سميرە عبدالله اسماعيل.

بەڕێزان، ئێستا دەقی پرۆژەکە بە زمانی کوردی دەخوێنمەوە، بەم شێوەیە.

پرۆژە بڕیار

بەپێی حوکمی بڕگەی (1) لە ماددەی (56)و ماددەی (53)ی یاسای ژمارە (1)ی ساڵی 1992ی هەموار کراو و ماددەی (1/71) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان و، لەسەر پێشنیاری ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان، پەرلەمانی کوردستان لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە ( )ی ڕۆژی //2011 ئەم بڕیارەی خوارەوەیدا:

بڕیاری ژمارە ( )ی ساڵی 2011

یەکەم: لەبەر ئەوەی ئەندامی پەرلەمان (پێشەوا تۆفیق مغدید) پەنای بردە بەر توندوتیژی وەك ڕێگایەکی ناڕەوا، بۆ ئەوەی دەستەی سەرۆکایەتی دەنگدان بەپێی ماددەی (70)ی لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ژمارە (1)ی ساڵی 1992ی هەموار کراو رابگرێت، لە دانیشتنی نائاسایی ژمارە (9)ی ڕۆژی 2011/4/19 بەو پێیە بڕیار درا بە ڕێگا نەدان بە بەشداری کردنی لە دانیشتنەکانی پەرلەمان و لیژنەکان لەو ماوەیەی کە ماوە لە خولی گرێدان، کە لە 2011/3/2ەوە دەستی پێکردووە.

دووەم: ئەم بڕیارە لە ڕۆژی پەسند کردنی لە //2011 جێ بەجێ دەکرێ و لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) بڵاو دەکرێتەوە.

ئێستاش دەقی پرۆژەکە بە زمانی عەرەبی دەخوێنمەوە:

مشروع قرار

استناداً لحكم الفقرة (1) من المادة (56) والمادة (53) من القانون رقم (1) لسنة 1992 المعدل، والمادة (1/71) من النظام الداخلي للبرلمان، وبناءاً على ماعرضه العدد القانوني لاعضاء البرلمان، قرر برلمان كوردستان بجلسته الاعتيادية المرقمة () والمؤرخة في //2011 تشريع القرار الاتي:

قرار

رقم ( ) لسنة 2011

اولاً: لقيام عضو البرلمان (پێشەوا توفيق مغديد) باللجوء الى العنف كوسيلة غير مشروعة لحمل هيئة رئاسة برلمان ايقاف عملية التصويت المقررة بموجب المادة (70) من النظام الداخلي للبرلمان رقم (1) لسنة 1992 المعدل في الجلسة الاستثنائية المرقمة (9) والمنعقدة بتاريخ 2011/4/19 عليه، تقرر حرمانه من المشاركة في جلسات البرلمان ولجانه طيلة المدة المتبقية من دورة الانعقاد والمبتدئة في 2011/3/2.

ثانياً: ينفذ هذا القرار اعتباراً من تاريخ اقراره في (//2011) وينشر في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستاش بۆ خاڵی دووی بەرنامەی كار، داوا لە لیژنەی یاسایی و رۆشنبیری و پەروەردە دەكەین، ئامادە بن لەسەر مەنصە، فەرموون لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

راپۆرتی لیژنەی یاسایی سەبارەت بە پرۆژە یاسای یەكخستنی چەند وشەو زاراوەیەك:

بۆ/ سەرۆكایەتی پەرلەمانی كوردستان - عێراق

بابەت/ راپۆرت دەربارەی بڕیاری یەكخستنی چەند وشەو زاراوەیەك لە هەرێمی كوردستان

لیژنەی كاروباری یاسایی رۆژی پێنج شەممە 14/خەرمانان/2710ی كوردی بەرامبەر بە 2010/8/5 زاینی كۆبۆوە، بۆ تاوتوێ كردنی پرۆژە بڕیاری یەكخستنی چەند وشەو زاراوەیەك لە هەرێمی كوردستان، كە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشكەش كراوەو، دوای خوێندنەوەی یەكەمی لە پەرلەمان لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (21)ی رۆژی 2010/6/29دا ئاراستەی لیژنەكەمان كرا.

دوای گفتوگۆكردن، لیژنەمان پێشنیاری رەتكردنەوەی ئەو پرۆژە بڕیارە دەدات، لەبەر ئەوەی كە ناتوانرێ بە بڕیارێك هەموو ئەو دەستەواژەو زاراوانە یەكبخرێت و بەپێی یاسای ئەكادیمیای كوردی ئەو كارە ئەركی ئەكادیمیای كوردییەو بەبڕیارێكی پەرلەمان كێشەی یەكخستنەوەی زاراوەكان چارەسەر ناكرێ.

بفەرموون بۆ ئاگاداری ئەسڵی پرۆژەکەو رای لیژنـەی یاسایی لـەم بارەیـەوە بخرێتـە بـەردەم پەرلـەمان، بـۆ گفتوگۆکردن لەسەری و دەربڕینی رای گونجاو لەبارەیەوەو دەنگدان لەسەری، لەگەڵ ڕێزماندا.

الى/ رئاسة برلمان كوردستان - العراق

م/ تقرير حول قرار توحيد بعض الكلمات والمصطلحات في اقليم كوردستان

اجتمعـت لجنـة الشـؤون القانونيـة يـوم الخمـيس المصـادف 14/خـەرمانان/2710 كـوردي المصـادف ليـوم 2010/8/5 الميلادية لدراسة مشروع قرار توحيد بعض الكلمات والمصطلحات في اقلـيم كوردسـتان العـراق المقدم مـن قبـل العـدد القـانوني لاعضـاء البرلـمان والمحـال الى لجنتنـا بعـد القـراءة الأولى لـه في البرلـمان بجلسـته الاعتيادية المرقمة (21) فى 2010/6/29.

بعد المناقشة والمداولة تقترح اللجنة رفض مشروع القـرار حيـث لا يمكـن توحيـد هـذه العبـارات والمصـطلحات بقرار واحد، لانه وفق قانون الاكاديمية الكوردية هذه المهمة تقـع علـى عـاتق الاكاديميـة الكورديـة، ولا يمكـن معالجة مشكلة توحيد المصطلحات بقرار برلماني.

راجين التفضل بالأطلاع وعرض أصل المشروع ورأي اللجنة القانونية بشأنه على البرلمان للمناقشة وأبداء الرأى المناسب والتصويت، مع التقدير.

بەڕێزان، ئەمە پرۆژە بڕیارە، نەك پرۆژە یاسا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووو لیژنەی ڕۆشنبیری ڕاپۆرتتان.

بەڕێز بكر كريم محمد(ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ/ بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان – عێراق

بابەت/ ڕاپۆرتی لیژنە سەبارەت بە پرۆژە بڕیاری یەکخستنی چەند وشەو زاراوەیەك لە هەرێمی کوردستان

لـە 2010/7/6دا، لیژنەکـەمان کۆبـوەوە بـۆ دیراسـەت کردنـی پـرۆژە بڕیـاری یەکخسـتنی چـەند وشـەو زاراوەیـەك لـە هـەرێمی کوردسـتان، کـە لەلایـەن ژمـارەی یاسـایی پەرلەمانتارانـەوە پێشـکەش کـراوەو لـە 2010/6/29دا لـە دانیشـتنی ئاسـایی ژمـارە (21)ی پەرلەمانـدا خوێندنـەوەی یەکـەمی بـۆ کـراوەو لـە 2010/7/1دا سەرۆکایەتی پەرلەمان بە نووسراوی ژمارە (ك410) ئاراستەی لیژنەکەمانی کـردووە، دوای گفتوگۆو را گۆڕینەوە گەیشتینە ئەوەی کە:

یەکەم/ ئەم کارو ئەرکە بەکارو ئـەرکی پەرلـەمان نـازانین، بـەڵکو بـەگوێرەی مـاددە چـواری یاسـای هـەموار کراوی ژمارە (12)ی ساڵی 1997ی کۆڕی زانیاری کوردستان – عێراق، ئەوە ئـەرکی ئـەکادیمیای کوردییـە، ئەو ئەرکە رابپەڕێنێ.

دووەم/ دەیان زاراوەو دەستەواژەی دی هەن، کە پێویستیان بە یەکخستن هەیە.

لەبەر ئەوە بەزۆرینەی دەنگ، ئێمە ئەو پرۆژە بڕیارە بە پێویست نازانین و رەتی دەکەینەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی پەروەردەو خوێندنی بالاْ رەئیتان.

بەڕێز عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستاش راپۆرتی لیژنەی پەروەردەو خوێندنی بالاْ لەسەر پرۆژە بڕیاری یەکخستنی چەند وشەو زاراوەیەك پێشکەش دەکەین.

بۆ/ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان – عێراق

بابەت/ راپۆرتی لیژنە دەربارەی پرۆژە بڕیاری یەکخستنی چەند وشەو زاراوەیەك لە هەرێمی کوردستان

لیژنەی پەروەردەو فێرکردنی بالاْو توێژینەوەی زانستی لە کۆبوونەوەی خۆی لە رۆژی دوو شەممە بەرواری 2010/7/12 تاووتوێ پرۆژە بڕیاری یەکخستنی چەند وشەو زاراوەیەك لە هەرێمی کوردستانی کرد، کە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراوە، دوای خوێندنەوەی یەکەمی لە پەرلەمان، لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (21) لە رۆژی 2010/6/29 ئاراستەی لیژنەمان کراوە، دوای هەڵسەنگاندن و تاووتوێ کردنی ئەمەی خوارەوە رای لیژنەیە:

یەکەم: یەکخستنی ئەو وشەو زاراوانەی کە لەناو دامودەزگا فەرمیەکانی هەرێمی کوردستان بەکار دەهێنرێن، بە پێویست دەزانین و هەوڵێکە بۆ بەهێز کردنی زمانی کوردی.

دووەم/ بەلاْم ئێمە پێمانوایە ئەنجامدانی ئەم ئەرکە بەپلەی یەکەم ئەرکی ئەکادیمیای کوردی و دامەزراوە زانستی و ئەکادیمیاکانی هەرێمی کوردستان و پسپۆرانی بواری زمانە، نەك پەرلەمانی کوردستان، بۆیە ئەم بڕیارە بە پێویست نازانین، لەگەڵ رێزماندا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی رەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا دەقی راپۆرتی لیژنەی یاسا دەخوێنمەوە سەبارەت بە پرۆژە بڕیاری یەکخستنی چەند وشەو زاراوەیەك لە هەرێمی کوردستان.

بۆ/ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان - عێراق

بابەت/ راپۆرت دەربارەی بڕیاری یەکخستنی چەند وشەو زاراوەیەك لە هەرێمی کوردستان

لیژنەی کاروباری یاسایی رۆژی پێنج شەممە 14/خەرمانان/2710ی کوردی بەرامبەر بە 2010/8/5 زاینی کۆبۆوە، بۆ تاوتوێ کردنی پرۆژە بڕیاری یەکخستنی چەند وشەو زاراوەیەك لە هەرێمی کوردستان،

کە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراوەو، دوای خوێندنەوەی یەکەمی لە پەرلەمان لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (21)ی رۆژی 2010/6/29دا ئاراستەی لیژنەکەمان کرا.
دوای گفتوگۆکردن لیژنەمان پێشنیاری رەتکردنەوەی ئەو پرۆژە بڕیارە دەدات، لەبەر ئەوەی کە ناتوانرێ بە بڕیارێك هەموو ئەو دەستەواژەو زاراوانە یەك بخرێت و، بەپێی یاسای ئەکادیمیای کوردی ئەو کارە ئەرکی ئەکادیمیای کوردییەو بەبڕیارێکی پەرلەمان کێشەی یەکخستنەوەی زاراوەکان چارەسەر ناکرێ.
بفەرموون بۆ ئاگاداری ئەسڵی پرۆژەکەو رای لیژنەی یاسایی لەم بارەیەوە بخرێتە بەردەم پەرلەمان، بۆ گفتوگۆکردن لەسەری و، دەربڕینی رای گونجاو لەبارەیەوەو دەنگدان لەسەری، لەگەڵ رێزماندا.
ئێستا دەقی راپۆرتەکە بە زمانی عەرەبی دەخوێنمەوە:

الى/ رئاسة برلمان كوردستان_العراق

م/ تقرير حول قرار توحيد بعض الكلمات والمصطلحات في اقليم كوردستان

اجتمعت لجنة الشؤون القانونية يوم الخميس المصادف 14/خەرمانان/2710 كوردي المصادف ليوم 2010/8/5 الميلادية لدراسة مشروع قرار توحيد بعض الكلمات والمصطلحات في اقليم كوردستان العراق المقدم من قبل العدد القانوني لاعضاء البرلمان والمحال الى لجنتنا بعد القراءة الأولى له في البرلمان بجلسته الاعتيادية المرقمة (21) فى 2010/6/29.
بعد المناقشة والمداولة تقترح اللجنة رفض مشروع القرار حيث لا يمكن توحيد هذه العبارات والمصطلحات بقرار واحد، لانه وفق قانون الاكاديمية الكوردية هذه المهمة تقع على عاتق الاكاديمية الكوردية، ولا يمكن معالجة مشكلة توحيد المصطلحات بقرار برلماني.
راجين التفضل بالأطلاع وعرض أصل المشروع ورأي اللجنة القانونية بشأنه على البرلمان للمناقشة وأبداء الرأى المناسب والتصويت، مع التقدير.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا هەرسێ لیژنە رەئیان ئەوەیە، کە ئەو پرۆژەیە رەت بکرێتەوە، ئێستا دوو بەڕێزمان دەوێت بۆ دیفاع کردنی، بۆ موناقەشە کردنی، دوو بەڕێزی تریش بۆ رەفز کردنەوەی، کە موناقەشە نەکرێت، بەڕێز کاك دکتۆر ئەحمەد دەیەوێت بەردەوام بین، کاك سالاریش دەیەوێت بەردەوام بین، کاك دکتۆر ئەحمەد کەرەم بکە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەروەك لە هۆیە پێویستیەکانی دەرکردنی ئەم بڕیارەدا، لە ئەسباب موجیبەدا هاتووە، دەڵێت لەپێناو یەکگرتنەوەی تەواوەتی هەردوو ئیدارەی حکومەتی هەرێم و نەهێشتنی هیچ شوێنەوارێکی دوو ئیدارەیی و دروست کردنی زمانێکی یەکگرتوو و نەهێشتنی لەمپەرەکانی، یان زمانی ستانداردی کوردی، ئەم بڕیارە پێشکەش کراوە.

پاساوی ڕەتکردنەوەی ئەو پرۆژە بڕیارە لەلایەن لیژنـە بەڕێزەکانـەوە، ئەوەیـە کـە ئەمـە کـاری ئـەکادیمیای کوردی، یان دەزگایەکی زمانەوانییە، ئێستا لە هەرێمی کوردستان پاشەگەردانیەکی زۆر بەرامبەر بـە زمـانی کوردی هەیە، لە ئەنجامی ئەو دوو ئیدارەییەدا، کە زمانەکەش دوو لەت بووە، ئەمەش چەندین کێشـەی بـۆ دامودەزگاکانی حکومەت و نووسراوە ڕەسمیەکان دروست کـردووە، راسـتە مەسـەلەکانی زمـان بەشـێوەیەکی گشتی کاری دەزگایـەکی تایبەتمەنـدە، پێویسـتە ئـەو مەسـەلانە ڕووبـەڕووی کەسـانی پسـپۆر لـەبواری زمـان بکرێنەوە، بەڵام تا ئێستا ئەکادیمیاو دەزگایـەکی کارامـان نییـە، خۆزگـە ببوایـە، کـە بیانتوانیایـە ئـەم کـارە بکـەن، بۆیـە دەڵـێم ئەمـە کـاری پەرلەمانیشـە، نـەك تـەنیا کـاری دەزگایـەکی زمانـەوانی بێـت، ئـەو وشـەو زاراوانەی ئێمە دەستنیشانمان کردوون، تا ئێستا بە دوو شـێوە دەخوێندرێنـەوە، ئەگـەر هـەروا بـڕوات، یـان بهێڵرێت و بەم شێوەیە بمێنێتەوە، مـن بـە کـارێکی مەترسـیداری دەزانم، پێویسـتی بـە بڕیـارێکی بـە پەلـە هەیـەو گرنگـە، بـۆ ئـەوەی شـوێنەواری دابـەش بـوون و دوو ئیـدارەیی بـە تـەواوی نەهێڵـدرێت، تەنانـەت دەبینین لە ڕێبەری قوتابیاندا، دەبێت قوتابی، خوێندکار بنووسرێت، یان خودی پەرلـەمان بـە پەرلـەمان و پارلـەمان دەخوێندرێتـەوە، پەرلـەمانی کوردسـتان وەکـو مەرجعیـەتێکی قـانونی، سیاسـی مـافی خۆیـەتی بڕیارێك دەربکات، بۆ یەکخستنی ئەو وشەو زاراوانە، بێگومان دیارە راوێژیش بـە خـەڵکانی شـارەزاو پسـپۆر کراوە لـەو بـوارەدا، بـە ڕەئـی مـن لـەکاتی ئێسـتادا هـیچ دەزگایـەکی زمانـەوانی و ئـەکادیمی ناتوانێـت، ئـەو زاراوانە، یان ئەو موستەلەحاتانە یەك بخات، لە ئەنجامی ململانێی سیاسی و دابەش بوونی هەرێمدا جێگیر کراون، پێش راپەڕین بەکارهێنانی وشەو زاراوەکان باشتر بوون وەکو ئێستا، ئـەم کـارە بـە مانـای دەسـتکاری کردنی زمان و داتاشینی وشەو زاراوەی تازە نییە، تا بڵێین ئیشـی پەرلـەمان نییـە، بـەڵکو چارەسـەر کردنـی گرفتێکی کارگێڕی واقیعیە، بەردەوام بوونی بەزیانی میللەتەکەمان تەواو دەبێت، ئەمە وەك سەرەتایەك بۆ یەکخستنی وشـەو زاراوەکـان و هانـدانی دەزگـا ئـەکادیمیاکانیش دەبێـت، بـۆ کـارکردنی جـددی لـەو بـوارەدا، چونکە زمان ڕوحی بـوونی میللەتـە، میللـەتی کـورد دەیـان سـاڵە لـە پێنـاوی گـەلێك خـەونی مێژوونەییـدا تێدەکۆشێ و ڕۆڵەکانی ماندوو دەکات، یەك لەوانە بوون بە دەوڵەتە، ئەویتر دەتوانم بڵێم خۆی لە زمانێکی یەکگرتوودا دەبینێتەوە، لەم کاتەدا پەرلەمان دەتوانێت ڕۆڵێکی کاریگەر ببینێت، بۆ یەکخستنی زاراوەکان و دروست کردنی زمانێکی ستاندارد، بەتایبەتی ئەوانەی لەم پرۆژەیەدا هـاتوون کێشـەی کـارگێڕی و زمـانی و دەتـوانین بڵـێین سیاسیشـیان دروسـت کـردووە، بۆیـە مـن داوا دەکـەم پرۆژەکـە گفتوگـۆی لەسـەر بکرێـت و پەسـند بکرێـت، دیـارە بـەکارهێنانی ڕەسمـی لـە دامودەزگاکـانی هـەرێمی کوردسـتان لێـرە مەبەسـتە لـە پرۆژەکەدا گوتراوەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سالار محمود کەرەم بکە.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا زمانی کوردی، زمانێکی دەوڵەمەندە، دەوڵەمەندیەکەشی بەشێکی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی شێوە زارو لەهەجەی جیاجیای هەیە، ئەم دەوڵەمەندییە ئەوەمان لێ دەخوازێت، کە ئێمە وەکو موئەسەسەیەکی تەشریعی کە هەموو پرۆژە بڕیارو یاساکان و پرۆژەی دەستوور، هەموو ئەو ڕێ و شوێنانەی کە مەجرای ژیانی ئێستاو ئایندەمان دابین دەکەن، لە ڕێگەی وشەو زمانی خۆرسکی خۆمانەوە دەبێت بنیات بنرێت، دەبێت ئەو مەسەلانەی کە تاکو ئێستا بە موعەلەقی ماونەتەوە چارەسەر بکرێت، من ڕەئیم وایە لە دوای ڕاپەڕینەوە زمانی کوردی بازدانی گەورەی داوە، بەپێچەوانەوە، ئەگەر لە پێش ڕاپەڕین ڕژێمەکانی تر هەوڵیان دابێت بۆ شێواندنی هەموو تایبەتمەندییەکانی خەڵکی کوردستان، لە ڕێگەی زمانەکەوە هەوڵیانداوە زۆرینەی تایبەتمەندیی و ڕەسەنایەتی ئێمە بسڕنەوە لە دوای ڕاپەڕینەوە هەوڵی جددی هەبووە، بەڵام بە حوکمی ئەوەی کۆمەڵێك مەسەلە پەیوەندی بە ڕەهەندی سیاسییەوە هەبووە، یان جۆرێك لە بەکارهێنانی تازە هاتۆتە کایەوە، لەم ئان و ساتەدا ئێمە پێویستیمان بەوەیە لیستێك بکەین لەسەر ئەو شێوە زارو، ئەو شێوە بەکارهێنانەی بۆ دامودەزگای ئیداری، یان پەروەردەیی، یان کۆمەڵایەتی، یان سیاسی دەکرێت، ئەمە بە ئەرکی پەرلەمانی کوردستان دەزانرێت، وەکو لە ڕاپۆرتی لیژنەی ڕۆشنبیریشدا هاتووە، دەیان وشەو زاراوەی تریش هەن، وەکو ئەوەی لەم پرۆژەدا هاتووە، پێویستیان بە یەکخستن هەیە، پێویستیان بە بەکارهێنان هەیە لە جێگەی خۆیدا، من تەسەورم وایە، بەڵێ بەشێك لە ئەرکەکان دەکەوێتە ئەستۆی ئەکادیمیای کوردستان، یان ناوەندە ئەکادیمی و پەروەردەیی و فێرکارییەکان، بەڵام لەڕاستیدا پەرلەمانی کوردستانیش دەبێت ڕۆڵی خۆی لەم بوارەدا بخاتە گەڕ، چونکە پەرلەمانی کوردستان وەکو مەرجەعی یاسایی و سیاسی هەرێمی کوردستان، ئەو دەتوانێت کۆمەڵێك گرفت، کە ڕەهەندی جیاجیایان هەیە یەکلا بکاتەوە، بۆ ئەوەی ئەوەی ئێمە لە ئێستادا بتوانێت مامەڵەی تەندروستیتر لەگەڵ ئەو دەستەواژەو زاراوانە بکات، لەو ڕوانگەیەوە من تەسەورم وایە پەرلەمانی کوردستان لەم پرۆژە بڕیارەشدا نەبێت، لە هەر ئان و ساتێکی تردا بێت تەسەورم وایە تەقصیری هەبووە، بەتایبەتی لەسەر بنەمای زمانی کوردی، لە هەموو ئەو پرۆژە یاساو بڕیارانەی کە لە پەرلەمانی کوردستان، بەتایبەتی ئێمە لە خولی سێ دەست بەکار بووین، تەسەور دەکەین هەندێ جار ئیجحاف بە حەقی زمانی کوردی دەکرێت لە بەکارهێنانی دەستەواژە، وشە، زاراوە، هەندێ جار زمانە کوردیەکە وای لێهاتووە لە پرۆژە یاساو بڕیارەکاندا بە بنەماو بە ئەساس وەرناگیرێت، بەڵکو زمانی عەرەبی دەکرێتە ئەساس، ڕاستە بەپێی دەستووری عێراقی زمانی عەرەبی و زمانی کوردی دوو زمانی ڕەسمین لە وڵاتدا، بەڵام لە هەرێمی کوردستاندا زمانی سەرەکی زمانی کورییە، دەکرێت بەپێی ئەو نیسبەو تەناسوبەش بێت، زمانە کوردیەکە لەبەرچاو بگیرێت بە دەرەجەی یەکەم، لەو ڕوانگەیەوە من پشتگیری لە یەکخستنی مەبدەئی بڕیارەکە دەکەم، بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین لێرە بەدواوە کارێك بکەین، ئەو دەستەواژانەی لەو پرۆژە بڕیارەدا هاتووەو ئەو دەستەواژانەی کە باس نەکراوەو لیژنەی ڕۆشنبیری و برادەرانی تریش تەسەور دەکەم کۆك بن

لەگەڵماندا، کەچی چەندین دەستەواژەی تر هەیە هێشتا بە دوو ئاراستەی جیا مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت، چارەسەری بۆ بدۆزرێتەوەو سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاک عەونی و کاک عبدالسلام دەیانەوێت رەفزی پرۆژەکە بکرێت، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لەو رەئیە دەکەم، کە پێشنیار کراوە بە رەت کردنەوەی پرۆژەی بڕیارەکە، چونکە ناکرێت بە بڕیارێك لە پەرلەمان دەربچێت هەموو ئەو دەستەواژەو زاراوانە یەك بخرێت، بەپێی یاسای ئەکادیمیای کوردی، ئەو کارە ئەرکی ئەکادیمیای کوردییە، بەتایبەتی دوای هەموار کردنی یاسای ئەکادیمیای کوردی ژمارە (12)ی ساڵی 1997 بە یاسای ژمارە (39)ی ساڵی 2007، کە لە ماددەی سێیەمدا هاتووە، ماددەی چوارەم لە یاسای ژمارە (12)ی ساڵی 1997 هەڵدەوەشێتەوە، ئەمەی خوارەوە جێی دەگرێتەوە:

ئامانجی ئەکادیمی بە دیهێنانی ئەمانەی خوارەوەیە:

1- پاراستنی رەسەنایەتی زمانی کوردی و گەشە پێکردن و پەرەپێدانی.

2- کارکردن لەپێناوی گەیشتن بە زمانێکی فەرمی کوردی یەکگرتوو بە سوود وەرگرتن لە وشەو زاراوانەی هەموو شێوەکانی.

واتا بە بڕیارێك چارەسەری ئەو کێشەیە ناکرێت، ئەو شوێنەی تایبەتمەندە بە چارەسەرکردن و رێکخستنی وشەو زاراوەکان ئەکادیمیای کوردییە، بۆیە دووبارە تەئکید لەوە دەکەمەوە، کە پرۆژەکە رەفز بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاک عبدالسلام کەرەم بکە.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لێرە رووبەڕووی گفتوگۆیەك دەبین، کە دوولایەنەیە، یەکێکیان/ گفتوگۆکردن لەسەر ئەم پرۆژە بڕیارە، ئەو هۆیانەی کە دەست نیشان کراون، یان دیاری کراون بۆ دەرکردنی ئەو بڕیارە.

دووەمیان/ خۆی بۆ خۆی ئەم گفتوگۆیە بابەتێکی تر دەخاتە ناو ئەو مەسەلەی پێویستی و زەرورەتی یەکخستنی بەکارهێنانی چەند وشە لە دامودەزگا فەرمیەکان، یان پاشان فراوانتر بوونی زمانێکی ستاندارد، من پێموایە ئێمە لێرە بڕیار بدەین ئەم پرۆژە بڕیارە رەت بکەینەوە، یان قبولی بکەین، دەبێت پابەند بین بە لایەنی یەکەمی، واتا تەنها ئەم پرۆژەیەی کە چەند وشەی وەرگرتووە، بێگومان هۆیەکانی دیارکراون بۆ هەڵسانی پەرلەمان بەم جۆرە ئەرکە، هۆی ئیدارییە، هۆی نەتەوەییە، هۆی خودی زمانییە، ئیدارییەن پێموایە رەوایە حکومەت چەند ئامۆژگاری دەربکات، وەکو دەری کردبوو

لەسەرەتای حوکمڕانی کوردستان لە ساڵی نەوەتـەکان بـۆ جـێگیر کردنـی وشـەکانی کـوردی لـە جیـاتی وشـە عەرەبیـەکان، یـان بێگانەکان، دەتوانێت زۆر بە ئاسانی ڕێکی بخات، ئەو کاتە ئەو داخوازیەی نەهێلانی ئاسەواری دوو ئیدارەیی ئەنجام دەدرێت.

دووەمیان/ هۆی نەتەوەیی، بە تەسەوری من ئەو نەتەوانەی کە دوو، یان سێ زاراوەی سەرەکیان هەبوو، بـۆ هەمیشە ئـەم کێشـەیان هـەبوو، یـان ئـەوە بـە پەرەپێـدان و گەشـەدانی ژیـانی پەیوەندییـەکانی ئـابووری و کۆمەڵایـەتی وردە وردە زاراوەکـان و وشـەکان لـەناو یـەکتر دەتوێنـەوەو زمانێـك پەیـدا دەبێـت، یـان بـە ڕووداوێك وەکو بەنیسبەت عەرەب قورئان، بەنیسبەت ئەڵمانیا (گتن بێرگ و لۆسەر) بـۆ تەرجومـە کردنـی بیبلٚ، یان لای ئینگلیز ئەو شاعیرانە، بۆیە من تەسەور دەکەم، ئەگەر ئێمە تەسەور بکەین پەرلەمان دەبێت خەریکی ئەم شتانە بێت، دەتوانین لـە یـەك حاڵەت پەرلـەمان بیکاتـە ئیشـی خـۆی، بڕیارێـك دەربکات کـە مولزەم بێت بۆ دامودەزگاکان و ناوەندە زانستیەکان، کـە هـەوڵ بـدەن ئـەم زمانـە، ئـەم وشـانە یـەك بخـەن، ئەگینا ئەگەر بڕیارێکی سەریع دەربکەین، نموونەیەکی بەسیتمان هەیە لە ئێـران لـە کـاتی شـاهی، یـەك لـە شاهەکانی ئەسفەهانی لە ئەسفەهان ئی سەفەوی خاجۆی جوولەکە پردێکی دروست کـرد، ئێسـتاش یـەکێك لە پردەکانی زۆر جوان ویستی بەناوی ئەو بێت، خەڵکەکە ناویـان نـا پـردی خـاجو، هەڵسا تـاکو پردێکـی دووەم دروست بکات تاکو ناوی ئەو خلود بکرێت، خەڵکەکە

ناوەکەیان نا پردی سیوسێ پولی، من نامـەوێت ئێمـەش لـە پەرلـەمان هـەر خولێـك بـۆ سـێ وشـە بڕیارێـك دەربکەین، ئەگەر زەمینەی کەلتووری ئامادە نەبێت لەوێ، بڕوا بکـەن بڕیارەکـەشمان تـەنفیز نابێـت، بۆیـە من تەسەور دەکەم، ئەو هۆیانەی دیار کرا بـوون، کـە یـەك/ پێویسـتی هەیـە هـەوڵێك بـدرێت ئـەم زاراوانـە هیچ نەبێت لەناو دامودەزگا حکومیەکان یەك بخرێت.

دووەمیش/ کە ئەرکەکە ئەرکی لایەنێکی ترە، بۆیە تەسەور دەکەم ئەمە ڕەت بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك دکتۆر ارسلان موداخەلەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز د.ئەرسلان بایز اسماعیل/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی ئەم پرۆژەیە وەکو جەوهەرەکەی ڕاستە، چونکە زانایانی زمان دەڵێن یەکێك لە گرنگترین نیشانەکانی نەتەوە زمانە، بەتایبەتیش بۆ ئێمەی کورد، چونکە هەر ژێر دەستە بووین، بەڕاستی ئێستا مەترسـی ئـەوە هەیە بەدوو شێوە زمـان نووسـینەکانمان بێتـە ئـاراوە، ئـەوەی کـاك عبدالسلام باسـی کـرد، فیعلـەن دەبێـت ڕووداوێکی دینی، یان سیاسی، یان تێکەڵاویەکی ئیقتیصادی، یان ئـەدەبێکی شـاکاری ئـەدیبێکی گـەورە ببنـە هۆکاری تەوحید کردنی زمان، ئەوەش وەختی دەوێت، بۆ ئەو مەسەلەیە، ئەگەر ئێمە ئـەو پـرۆژە یاسـایەی ئێوە لێرە ئامادەتان کردووە، ئەو چوار، پێنـج وشەیەشمان گۆڕی، هەروەکو دکتۆر ڕۆژان لە دانیشتنێك باسی کرد، بۆ موشکیلەی زمانی کوردی هەر ئەو چـوار، پێـنج وشـەیە؟ هـەر بـە عـام موشـکیلەمان هەیـە، لەسـەر تەوحید کردنی زمان و دروست کردنی زمانی یەکگرتووی کوردی، بۆیە ئـەم مەسـەلەیە هـەروەکو چۆن لـە کرمانجی خواروو، نالی و سالم و کوردی بـوون بـەهۆی دروسـت کردنـی قوتابخانەیـەکی ئـەدەبی، تەوحیـدی

زمانیان کردووە، تەقریبەن لە کرمانجی خواروو، دەبێت شتێکی وا رووبدات، مەسەلەیەکی سیاسی گەورە، یان مەسەلەیەك لەو بابەتانە، بۆیە ئێمە ئیختیصاصیمان نییە لە پەرلەمان، یەعنی ئێستا لەناو پەرلەمان بگەڕێی چوار ئیختیصاصی زمانمان نییە، کە ئیختیصاصی زمانمان نەبێت، ئێمە چۆن دەتوانین بڕیار لەسەر مەوزوعێك بدەین، ئەوە بۆ ئەهلی ئیختیصاصە، دەکرێت پەرلەمان داوا بکات و هانی ئەوە بدات وەزارەتەکان، ئەکادیمیەکان ئیش لەسەر ئەوە بکەن بۆ یەکخستنی ئەو شێوە نووسینە، لەگەڵ ئەوەش من پێموایە لە واقیعی سیاسی ئەمڕۆی کوردستان ئاسان نییە، چونکە شێوە زارێکی نووسین هەیە ئێستا کرمانجی خواروە، ئێستا شێوە زارێکی نووسینی تر خەریکە دێتە ئاراوە، کرمانجی سەرووە، چۆن تەوحیدی ئەو شێوە زارە دەکەین؟ لەبەر ئەوە شتێکی ئاسان نییە، من پێموایە تەحویلی ئەهلی ئیختیصاصی بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا ئەگەر یەك بەڕێزی تر دەیەوێت دیفاع بکات بەردەوام بێت، یەعنی موناقەشەی بکەین، ئەگەر یەکێك هەیە ڕێگەی پێ دەدەین، کەس نییە، ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، بەڕێزان، کێ لەگەڵ ئەوەیە ئەم پرۆژە بڕیارە ڕەت بکرێتەوە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (63) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدایە بەردەوام بین لە موناقەشە کردن لەسەری، دەستی بەرز بکاتەوە؟ (5) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە کە بەردەوام بین، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کراو ڕەت کرایەوە، زۆر سوپاس، بۆ خاڵی سێ لە بەرنامەی کار، لیژنەی رۆشنبیری و لیژنەی پەروەردەو خوێندنی باڵا تکایە بۆ شوێنی خۆتان، داوا لە لیژنەی یاسایی و لیژنەی ناوخۆ دەکەین کەرەم بکەن بۆ سەر مەنصە، فەرموون، بەڕێزان، خاڵی سێ لە بەرنامەی کار/ خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ئەنجومەنی ئاسایش لە هەرێمی کوردستان – عێراق، دەخرێتە بەر گفتوگۆ، فەرموون لیژنەی هاوبەش بۆ خوێندنەوەی راپۆرتتان.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ/ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان- عێراق

ب/ راپۆرتی هاوبەش

لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی ناوخۆ و ئاسایش و ئەنجومەنە خۆجێییەکان رۆژی 6/بەفرانبار/2710ی کوردی بەرامبەر بە رۆژی 201/12/27ی زایینی کۆبوونەوە، بۆ لێکۆڵینەوە لە پرۆژە یاسای (دەزگای ئاسایشی هەرێمی کوردستان- عێراق) کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە، لە دوای یەکەمین خوێندنەوەی لە پەرلەمان لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (17)ی رۆژی 2010/12/1دا، رەوانەی هەردوو لیژنەکە کراوە. دواتریش چەندین کۆبوونەوەی دیکەی بە دوادا هات، کە دواترینیان کۆبوونەوەی رۆژی 2011/4/30 بوو، لە پاش گفتوگۆ و دانوستان، هەردوو لیژنەکە گەیشتن بەمەی دادێ:

ناوی یاسا، یاسای ژمارە () ساڵی 2011

یاسای دەزگای ئاسایشی هەرێمی کوردستان – عێراق

ماددەی یەکەم: پێناسەکان

پێشنیار دەکەین هەردوو بڕگەی پێنج و شەشی ماددەکە لابدرێن، چونکە دەزگا لە بڕگەی چواردا پێناسە کراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پرۆژە یاسای ئەنجومەن، فەرموون.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت راپۆرتی هاوبەش، بەڕاستی تەرجومە نەکراوە بۆ کوردی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەردووکی هەیە، یەکێکیان بە کوردی بخوێننەوە، پاشان بە عەرەبی، فەرموون.

بەڕێز عمر احمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

راپۆرتی لیژنەی هاوبەش.

بۆ/ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان – عێراق

بابەت/ راپۆرتی هاوبەش

لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی ناوخۆ و ئاسایش و ئەنجومەنە خۆجێییەکان رۆژی 10/گوڵان/2711ی کوردی بەرامبەر بە رۆژی 2011/4/30ی زایینی کۆبوونەوە، بۆ لێکۆڵینەوە لە پرۆژە یاسای (ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان- عێراق)، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە، لە دوای یەکەمین خوێندنەوەی لە پەرلەمان لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (17)ی رۆژی 2010/12/1دا، رەوانەی لیژنەکەمان کرا. دواتریش چەندین کۆبوونەوەی دیکەی بە دوادا هات، کە دواترینیان کۆبوونەوەی رۆژی 2011/4/30 بوو، لە پاش گفتوگۆ و دانووستان، هەردوو لیژنەکە گەیشتن بە:

یاسای ژمارە (   )ی ساڵی 2011

یاسای ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان- عێراق

ماددەی یەکەم:

مەبەست لەم زاراوانەی دادێن، واتاکانی بەرامبەریانە بۆ مەبەستی ئەم یاسایە:

1-هەرێم: هەرێمی کوردستان- عێراق.

2- سەرۆکی هەرێم: سەرۆکی هەرێمی کوردستان- عێراق.

3- ئەنجومەن: ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێم.

4- راوێژکار: راوێژکاری ئاسایشی هەرێم.

5- ئاسایشی هەرێم: پاراستنی هەرێم لە هەڕەشەی دەرەکی و ناوخۆ.

ماددەی دووەم:

دوو را لە نێو ئەندامانی هەردوو لیژنەکەدا هەیە:

رای یەکەم: کە رای زۆرینەیە، پشتگیری لە ماددەکە دەکات وەك چۆن لە بنەچەی پرۆژەکەدا هاتووە، لەگەڵ پێشنیاری دارِشتنەوەی پێشەکیی ماددەکە بەم شێوەیەی دادێ:

(بەگوێرەی ئەم یاسایە ئەنجومەنێك بە ناوی (ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان) پێك دەهێندرێت و بریتی دەبێت لە:)

رای دووەم: کە رای کەمینەیە، پێشنیار دەکات ئەنجومەن بریتی بێت لە (سەرۆکی هەرێم، سەرۆکی ئەنجومەن بێت و هەر یەك لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و وەزیری پێشمەرگە و وەزیری ناوخۆ ئەندام بن لە ئەنجومەنەکەدا).

ماددەی سێیەم:

زیاتر لە رایەك لە نێو ئەندامانی هەردوو لیژنەدا هەیە:

رای یەکەم: کە رای کەمینەیە، کە تەنیا لەگەڵ هێشتنەوەی پێشەکیی ماددەکەو ئیلغا کردنی تێکرِای برِگەکانی ماددەکەدایە.

رای دووەم: کە رای زۆرینەیە، لەگەڵ هێشتنەوەی ماددەکەدایە، هەر وەك لە بنەچەی پرۆژە یاساکەدا هاتووە.

رای سێیەمیش هەیە، رای تاکە کەسێکە و دەڵێ ماددەی سێیەم ئیلغا بکرێتەوە.

ماددەی چوارەم:

تێبینیی لە سەر نییە بێ لە گۆرِینی ریزبەندی برِگەکان بە (1، 2، 3) لە بری (یەکەم، دووەم، سێیەم).

ماددەی پێنجەم: هەردوو لیژنە پێشنیار دەکەن:

لادانی هەردوو برِگەی (1 و 3) لە ماددەکە و دارِشتنەوەی برِگە (2)ی و، دەقی ماددەکەش بەم جۆرەی دادێ دەبێت:

(ئەنجومەن کار و پەیکەری ئەو دەزگایانەی ناویان لە ماددەی دووەمی ئەم یاسایەدا هاتووە، بە یاسایەکی تایبەت رێك دەخات).

رای هەندێك لە ئەندامانی لیژنەی کاروباری ناوخۆ وایە، ماددەیەك بەم شێوەیەی دادێ زیاد بکرێت:

(کاتێکی دیاری کراو دەست نیشان بکرێت بۆ یەکخستنی ئاژانسی پاراستن و زانیاری لە ماوەی دوو ساڵدا).

هەردوو لیژنە پێشنیار دەکەن چەند ماددەیەك بەم ریزبەندییە و بەم شێوەیەی دادێ زیاد بکرێن:

ماددەی شەشەم: راوێژکار بۆی هەیە رێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربکات.

ماددەی حەوتەم: کار بە هیچ دەقێکی یاسایی یان بڕیارێك ناکرێت، کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکۆك بن.

ماددەی هەشتەم: پێویستە لایەنی پەیوەندیدار حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددەی نۆیەم: ئەم یاسایە لە رۆژی بڵاو کردنەوەی لە رۆژنامەی فەرمیی (وەقایعی کوردستان)دا، جێبەجێ دەکرێت.

پاساوی دەرچوواندن

بە مەبەستی دانان و داڕشتنی بنەماکانی ئاسایشی هەرێم و ئامانجەکانی و روون کردنەوەی پێکهاتەکانی ئەنجومەنی تایبەت بە ئەو و چۆنیەتی بەجێ گەیاندنی ئەرکەکانی، ئەم یاسایە دەرچوو.

تکایە بفەرموون بۆ بینینی و، بنەچەی پرۆژەکەو ئەوەی لەم راپۆرتەدا لەبارەیەوە هاتووە، بخرێتە بەردەمی پەرلەمان بۆ گفتوگۆو دەربڕینی رای گونجاو لەبارەیەوەو دەنگدان لە سەری. لەگەڵ رێزدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون بە عەرەبییش بخوێننەوە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الى/ رئاسة برلمان كوردستان - العراق

م/ تقرير مشترك

اجتمعت لجنة الشؤون القانونية ولجنة الداخلية والأمن والمجالس المحلية بتأريخ 10/گولأن/2711 كوردي المصادف ليوم 2011/4/30 الميلادية لدراسة مشروع قانون (مجلس أمن اقليم كوردستان - العراق) المقدم من قبل مجلس الوزراء والمحال الى لجنتنا بعد القراءة الاولى له في البرلمان بجلسته الاعتيادية المرقمة (17) والمؤرخة في 2010/12/1 واعقبتها عدة اجتماعات وكان اخرها اجتماع يوم 2011/4/30 وبعد المناقشة والمداولة، توصلت اللجنتان الى ما يلي:

قانون رقم ( ) لسنة 2011

قانون مجلس امن اقليم كوردستان - العراق

المادة الأولى:

يقصد بالمصطلحات الآتية المعاني المبينة ازاءها لاغراض هذا القانون:

1- الاقليم: اقليم كوردستان – العراق.

2- رئيس الاقليم: رئيس اقليم كوردستان - العراق.

3- المجلس: مجلس امن الاقليم.

4- المستشار: مستشار امن الاقليم.

5- امن الاقليم: حماية الاقليم من التهديدات الخارجية والداخلية.

المادة الثانية:

هناك رأيان بين اعضاء اللجنتين:

الرأي الاول: وهو رأي الاكثرية، تؤيد المادة كما وردت في اصل المشروع مع اقتراح اعادة صياغة مقدمة المادة بالشكل الآتي:

(يشكل بموجب هذا القانون مجلس يسمى بـ(مجلس امن اقليم كوردستان) ويتكون من :)

الرأي الثاني: وهو رأي الاقلية، حيث تقترح ان يتكون المجلس من (رئيس الاقليم رئيسا للمجلس وان يكون كل من رئيس مجلس الوزراء و وزير البيّشمەرگە و وزير الداخلية اعضاء في المجلس).

المادة الثالثة:

هناك اكثر من رأي بين اعضاء اللجنتين:

الرأي الاول: وهو رأي الاقلية، الابقاء على مقدمة المادة فقط مع الغاء كافة فقرات المادة.

الرأي الثاني: وهو رأي الاكثرية، الابقاء على المادة كما وردت في اصل مشروع القانون.

هناك رأي ثالث وهو رأي فردي و يذهب الى الغاء المادة الثالثة.

المادة الرابعة:

لا توجد عليها ملاحظة سوى تغير تسلسل الفقرات بـ (1، 2، 3) بدلا من (اولا، ثانيا، ثالثا).

المادة الخامسة:

تقترح اللجنتان:

حذف الفقرتان (1و3) من المادة واعادة صياغة الفقرة (2) منها وتصبح متن المادة وبالشكل الآتي:

(ينظم المجلس اعمال وهيكلية المؤسسات الواردة اسماؤها في المادة الثانية من هذا القانون بقانون خاص).

هناك رأي بعض اعضاء لجنة الشؤون الداخلية باضافة مادة بالشكل الآتي:

(تحديد سقف زمني لتوحيد وكالة الحماية والمعلومات خلال مدة سنتان).

تقترح اللجنتان اضافة مواد بالتسلسل وبالشكل الآتي:

المادة السادسة: للمستشار اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون.

المادة السابعة: لايعمل باي نص قانوني او قرار يتعارض مع احكام هذا القانون.

المادة الثامنة: على الجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

المادة التاسعة: ينفذ هذا القانون اعتبارا من تاريخ نشره في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان) .

الاسباب الموجبة

بغية اقامة وصياغة اسس أمن الاقليم واهدافه وبيان تشكيلات المجلس الخاص به وكيفية اداء مهامه، فقد شرع هذا القانون.

راجين التفضل بالأطلاع وعرض أصل المشروع وماورد في هذا التقرير بشأنه على البرلمان للمناقشة وأبداء الرأى المناسب بصدده والتصويت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستاش وەکو خوێندرایەوە، ڕەئی لیژنەکانتان بیست، تکایە ماددەی یەکەم بخوێننەوە، پاشان لەسەر ماددەی یەکەم موناقەشە دەکرێتن، فەرموون.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ئەسڵی پرۆژەکە:

ماددەی یەکەم:

مەبەست لەم زاراوانەی خوارەوە بەو شێوەیەی کە لەبەرامبەریان روون کراوەتەوە:

1-هەرێم: هەرێمی کوردستان- عێراق.

2- سەرۆکی هەرێم: سەرۆکی هەرێمی کوردستان- عێراق.

3- ئەنجومەن: ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان - عێراق.

4- راوێژکار: راوێژکاری ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێم کوردستان - عێراق.

5- ئاسایشی هەرێم: پاراستنی هەرێمی کوردستان - عێراق لە هەڕەشەی دەرەکی و ناوەکی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە عەرەبیش کەرەم بکەن.

بەڕێز عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الأولى:

يقصد بالمصطلحات الآتية المعاني المبينة ازاءها:

1- الاقليم: اقليم كوردستان – العراق .

2- رئيس الاقليم: رئيس اقليم كوردستان - العراق.

3- المجلس: مجلس امن اقليم كوردستان - العراق.

4- المستشار: مستشار امن اقليم كوردستان - العراق.

5- امن الاقليم: حماية اقليم كوردستان - العراق من التهديدات الخارجية والداخلية.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی هاوبەش، لەگەڵ دەقی ماددەکەین وهیچ مولاحەزەیەکی ئەوتۆمان نییە، تەنها ئیقلیم نەبێت تەعریف کراوە لە ماددەی یەك، لە دوو و سێ چوار دووبارە بۆتەوە، ئەو تیکرارەمان حەزف کردووە، ئەگینا لەگەڵ دەقی ماددەکەین و هیچ مولاحەزەمان نییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆران نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەر لەوەی بێینە سەر ماددەی یەك، زەرورە قسە لەسەر ناوی مەشروعی قانونەکە بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش رەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی هاوبەش هیچ مولاحەزەمان نییە لەسەر ناوی قانونەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ دەیەوێت لەسەر ناوی قانونەکە قسە بکات؟ یەك کەس، دوان، کاك گۆران و ئامینە خان، کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەناوی مەشروعەکە هاتووە بەناوی مەجلیسی ئەمنی ئیقلیمی کوردستان، من پێم باشە بکرێتە مەجلیسی ئەمنی قەومی ئیقلیمی کوردستان، ئەگەر قسە لەسەر ئەوەیە لە رووی دەستوورییەوە رێگا نادرێت، ئەسڵەن مەجلیسی ئەمنی دەولەی عێراقی مولزەمە بە ئەمنی هەموو دەولەی عێراقی، لە رووی دەستوورییەوە هەرێمی کوردستان لە چەند قەومیاتێك پێك دێت و لە دەستووردا دانی پێدانراوە، لە نموونەی دەوڵەتی فیدراڵیەکان ئەمە وجودی هەیە، کەوا هەرێمەکان ئەمنیەتێکی تەواو بەخۆیان هەیە، بە قەومی خۆیان،

چونكە ئەگەر بێینە سەر مەهامەكانی هەیەتی، تایبەتە بە هەموو هەرێمی كوردستان، لەبەر ئەوە بكرێتە مەجلیسی ئەمنی قەومی ئیقلیمی كوردستان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ئامینە خان ناوەكەی سەحب كرد، لیژنەی هاوبەش ئەو پێشنیارە وەردەگرن، ئەگەر وەریناگرن دەیدەینە دەنگدانەوە، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لەگەڵ پێشنیارەكە نین، لەگەڵ دەقی ناوی قانونەكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بیخوێنەوە تكایە، پێش ئەوەی بیدەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قانون رقم ( ) لسنة 2011

قانون مجلس آمن اقلیم كوردستان – العراق

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (61) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (3) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند كرا، ئێستا بۆ ماددەی یەك فەرموون.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی یەكمان خوێندەوە، ئێمە مولاحەزەی خۆشماندا، هیچ مولاحەزەیەكی ئەوتۆمان نییە، تەنها ئیقلیم لەبەر ئەوەی تەعریف كراوە، بەنیسبەت دووەم و سێیەم و چوارەم دووبارە نەبێتەوە باشە، تەنها وشەی ئیقلیم بەكار بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كێ دەیەوێت لەسەر ماددەی یەك قسە بكات؟ ناوتان دەنووسین، ئەم بەڕێزانە دەیانەوێت موداخەلە بكەن، ڕێزداران (بشیر خەلیل، هاژە سلیمان، بەفرین حسین، احمد وەرتی، شڤان احمد)، كەسی تر هەیە؟ كاك دكتۆر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

له راپۆرتی هاوبەشدا هاتووە لە خاڵی دووەم رەئیس ئیقلیم دیسان تەعریف کراوە رەئیس ئیقلیمی کوردستان، لەگەڵ ئەوە لەگەڵ ئەوانی تر کوردستانەکەیان لاداوە، بەڵام لە راپۆرتەکان ماوە لە عەرەبیەکە ماوە، ئەگەر لەوێش لایبەن، کەواتە موبەریری خاڵی دووەم چ دەمێنێ، یەعنی رەئیسی ئیقلیم بە چ تەعریف دەکرێت، هەر عەینی بە رەئیسی ئیقلیم، کەواتە ئەگەر بەشەکەی تری لێ لابرێت، کەواتە موبەریری خاڵی دووەم، واتا بۆ تەعریفی رەئیسی ئیقلیم نامێنێت، من رەئیم وایە کە لابرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار هاژە سلیمان کەرەم بکە.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ماددەی یەکەم، من تەنها لە برگەی پێنجەم تێبینیەکم هەیە، ئەویش ئەوەیە کە ئاسایشی هەرێم، تەنها لە راپۆرتەکەی لیژنەی هاوبەشیش هاتووە وا تەعریف کراوە پاراستنی هەرێم لە هەڕەشەی دەرەکی و ناوخۆ، من بە پێویستی دەزانم کەوا تەعریف بکرێت ئەنجومەنێکە بۆ پاراستنی هەرێمی کوردستان لە هەڕەشەی دەرەکی و ناوەکی، یەعنی وشەی ئەنجومەنەکە زیاد بکرێت، چونکە تەنها پاراستن مانایەك نادات بە ئاسایشەکە، ئەنجومەنێکە بۆ پاراستنی هەرێمی کوردستان لە هەڕەشەی دەرەکی و ناوەکی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار دکتۆر ئەحمەد کەرەم بکە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش ئەو تێبینیەم هەیە لەسەر دووبارە بوونەوەی هەرێمی کوردستان، پێموایە دووبارە بوونەوەی یەکجار لە هەرێم، هەرێمی کوردستان لە خاڵەکانی دیکە دووبارە نەبێتەوە، تەنها هەرێمی کوردستان، نەك هەرێمی کوردستانی عێراق، یەکجار بۆ پێناسە دووبارە بێتەوە، سەبارەت بە راوێژکار نووسراوە راوێژکاری ئاسایشی هەرێم، لەکاتێکدا لە ماددەی چوارەم دەڵێت ئەنجومەن راوێژکارێکی هەیە، کە لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە بە پلەی وەزیر دادەمەزرێت، سەرپەرشتی و بەڕێوەبردن و هەماهەنگی لەنێوان دەزگاکانی سەر بە ئەنجومەنەکە ئەنجام دەدات، واتا موستەشارەکە راوێژکاری ئەنجومەنەکەیە، نەك بەناوی راوێژکاری ئەمنی هەرێم، راوێژکاری ئاسایشی هەرێم نییە، راوێژکاری ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار شڤان احمد کەرەم بکە.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، لە ئەسڵی پرۆژەكە باشە، من لەگەڵدامە، بەلأم لە خاڵی دووەم/ سەرۆكی هەرێم، سەرۆكی هەرێمی كوردستان، ئەو عێراقە بۆ خۆی زیادە، چەند جار دووبارە بۆتەوە لە هەرێم، هەرێمی كوردستان – عێراق كافیە، پێویست بە دووبارە بوونەوە ناكات، ئەوەی كاك دكتۆر ئەحمەد باسی كرد، منیش لەگەڵ ئەو رەئیەمە كە راوێژكار، راوێژكاری ئەنجومەنی ئاسایش بێتن، چونكە بەناوی ئەنجومەن هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار بەفرین حسین خەلیفە كەرەم بكە.

بەڕێز بەفرین حسین خەلیفە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە لە پێناسەی زاراوەكاندا پێناسەی هەرێم لەسەرەوە ماناو مەبەستەكەی دیاری كراوە، چونكە هەرێم، هەرێمی كوردستانی عێراقە، بەلأم لە بڕگەی دوو و سێدا جارێكی دیكە دووبارە بۆتەوە، بۆیە پێم باشە هەروەك لە لیژنەی هاوبەش و بەڕێزەكان ئاماژەیان پێ كردووە، تەنها وشەی هەرێم بمێنێتەوە، بەلأم لە بڕگەی دووەم كە باس لە سەرۆكی هەرێمەكە دەكات، سەرۆكی هەرێمی كوردستان با هەر بمێنێتەوە ئەوەیان، بەلأم لە سێ و چوار كیفایەتە با دووبارە نەبێتەوە، تەنها هەرێم بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنەی هاوبەش رەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبیعی هەندێك برادەر ئیشارەتیان بەوەدا بەنیسبەت فەقەرە دوو (رئيس الاقليم: رئيس الاقليم) هەر بمێنێتەوە، ئێمە پێمانوایە رەئیسی ئیقلیم هەر دەبێت تەعریف بكرێت (رئيس اقليم كوردستان – العراق)، ئەوە زەرورییە بمێنێتەوە، بەلأم بەنیسبەت سێ و چوار ئەگەر نەشمینێتەوە گرنگ نییە، لەبەر ئەوە لە فەقەرە یەك تەعریف كراوە، بەنیسبەت خاڵی دووەم كە دەڵێت موستەشار ئەمنی ئیقلیم، ئەگەر سەیری ئیشی موستەشارەكە بكەین، موستەشارەكە دەڵێت (يكون للمجلس مستشار يعيين من قبل رئيس الاقليم بدرجة وزير يشرف ويدير وينسق بين المؤسسات التابعة للمجلس)، كەواتە دەوری تەنسیقی دەبینێت لەنێوان مەجلیس و ئەجهیزەی ئەمنی، بۆیە ئێمە پێمانوایە ماددەكە وەكو خۆی بمێنێتەوە بەو گۆڕانكاریەی ئیقتیراحمان كردووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك عومەر.

بەڕێز عمر حمدامين خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆچوونێك هەبوو كە راوێژكار هی ئەنجومەنە، یان هی ئاسایشە، لەڕاستیدا راوێژكارەكە هی سەرۆكی هەرێمە، بۆچیە؟ بۆ كاروباری ئاسایشە، نەك ئەمە راوێژكارە، راوێژكاری ئەنجومەنەكەیە، بۆیە پێویستە وەكو خۆی بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك دكتۆر ئەحمەد نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(ومرتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی چوار دەڵێت ئەنجومەن راوێژكارێكی هەیە، واتا راوێژكارەكە هی ئەنجومەنەكەیە، نە راوێژكاری سەرۆكی هەرێمە، نە راوێژكاری ئەمنی ئیقلیمە، یەعنی پێموایە ئەمە تەناقوزە لەگەڵ پێناسەكەی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش ئاخیر صیاغەتان بخوێننەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئاخیر صیاغەی ماددەی یەك بەم شێوەیە دەبێت:

المادة الأولى:

يقصد بالمصطلحات الآتية المعاني المبينة ازاءها لاغراض هذا القانون:

1- الاقليم: اقليم كوردستان – العراق .

2- رئيس الاقليم: رئيس اقليم كوردستان - العراق.

3- المجلس: مجلس امن الاقليم.

4- المستشار: مستشار امن الاقليم.

5- امن الاقليم: حماية الاقليم من التهديدات الخارجية والداخلية.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (55) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ كەس دژ نییە، بەكۆی دەنگ پەسند كرا، ماددەی دووەم.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی دووەم:

یەكەم: ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی كوردستان پێك دێت لە:

1- دەزگای ئاسایشی هەرێم.

2- بەڕێوەبەرایەتی گشتی هەواڵگری سەربازی.

3- ئاژانسی پاراستن و زانیاری.

دووەم: ئەنجومەن لەرێی ڕێکخستن و پلاندانانی سیاسەتێکی یەکخراوەیی تەناهییەوە هەماهەنگی لەنێوان سەرجەم دەزگا پەیوەندیدارەکان ساز دەکات و پەیوەستە بە سەرۆکی هەرێمەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بە عەرەبیش.

بەڕێز عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثانية:

اولاً: يشكل مجلس آمن اقليم كوردستان من:

1- مؤسسة امن الاقليم.

2- المديريات العامة للاستخبارات العسكرية.

3- وكالة الحماية والمعلومات.

ثانياً: يقوم المجلس عن تنظيم وتخطيط سياسة موحدة مسالة باحلال تنسيق بين كافة المؤسسات ذات العلاقة ويرتبط برئيس الاقليم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو هەردوو لیژنە، لیژنەی یاسایی و لیژنەی ناوخۆ لەگەڵ دەقی ماددەکەین و هیچ مولاحەزەمان نییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو بەڕێزانەی دەیانەوێت قسە بکەن، ناویان دەنووسین، ئەم بەڕێزانە دەیانەوێت موداخەلە بکەن، ڕێزداران (گۆران ئازاد، عماد محمد، صباح بيت الله، شڤان احمد، جمال طاهر، حسن محمد، گوڵیزار قادر، احمد وەرتی، هاژە سلیمان، ئەڤین عمر، سۆزان شهاب)، کەسی تر هەیە؟ نییە، لیژنەی ناوخۆ ڕەئیەکیان هەیە، دەیانەوێت تەرحی بکەن، فەرموو.

بەڕێز اسماعيل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە کۆبوونەوەی هەردوو لیژنەدا دوو ڕەئی هەبوو لەسەر ماددەی دووەم، دوو ڕەئیەکە بەو شێوەیە بوو:
دوو ڕا لە نێوان ئەندامانی هەردوو لیژنەکەدا هەیە:
رای یەکەم: کە رای زۆرینەیە، پشتگیری لە ماددەکە دەکات وەك چۆن لە بنەچەی پرۆژەکەدا هاتووە، لەگەڵ پێشنیاری داڕشتنەوەی پێشەکیی ماددەکە بەم شێوەیەی دادێ:
(بەگوێرەی ئەم یاسایە ئەنجومەنێك بە ناوی (ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان) پێك دەهێندرێت و بریتی دەبێت لە:)
رای دووەم: کە رای کەمینەیە، پێشنیار دەکات ئەنجومەن بریتی بێت لە (سەرۆکی هەرێم، سەرۆکی ئەنجومەن بێت و هەر یەك لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و وەزیری پێشمەرگە و وەزیری ناوخۆ ئەندام بن لە ئەنجومەنەکەدا).
ئەو دوو ڕەئیە موناقەشە کرا لەنێوان لیژنەی یاسایی و لیژنەی ناوخۆ، بەلاّم ڕەئی زۆرینە لەگەڵ خاڵی یەکەم هی دووەمیان، کە ڕەئی کەمینە بوو لەسەر ئەو مەسەلەیە پێشنیاریان کرد، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز گۆران ئازاد کەرەم بکە.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو بۆچوونم هەیە هەر لەسەر ئەوەی کاك ئیسماعیلیش گوتی، بەڕاستی ئێمە جارێکی تریش دەیڵێمەوە، ئەگەر ئەم موئەسەسەیە، موئەسەسەی ئەمنی هەرێمی کوردستانە، کە دەبوایە قەومیاتەکانیشی پێوە بوایە، دیسان دەگەڕێمەوە بۆ سەر مەهامەکانی، تەنها ئەمە کاری موخابەڕاتی و کۆکردنەوەی مەعلومات نییە، ئەمە ئەمنی غیزائی، ئەمنی مەتارات، ئاو، هەموو ئەم حاڵەتانەی دەچێتە بابی قەومیەوە پارێزگاری لێ دەکات، لە هەموو وڵاتانی دنیا، یەعنی پەرلەمان، ئەم مەجلیسانەی کە دروست دەبێت، ڕاستەوخۆ سەر بە پەرلەمانە، بۆیە پێشنیاری یەکەمم ئەوەیە، کەوا ڕاستەوخۆ ئەگەر سەر بە سەرۆکی هەرێمی کوردستانە، سەرۆکی حکومەت و سەرۆکی پەرلەمان و وەزیری پێشمەرگەو وەزیری ناوخۆ تیایدا ئەندام بن، ڕاستەوخۆ بە سەرۆکی هەرێمی کوردستانەوە ببەسترێتەوە، خۆ ئەگەر ئەو ڕەئیە پەسند نەکرا، ڕەئی دووەم وەرگیرا، سەرۆکی حکومەت و ئەوانی تیایدا ئەندام نەبوون، پێشنیار دەکەم موستەشارێکی پەرلەمانی کوردستان تیایدا ئەندام بێت، چونکە دەکرێت تۆ هەموو ئەمنی قەومی ئەو هەرێمە تیایدا داڕێژراوەو پەرلەمان لێی بێ ئاگا بێت، تەنانەت نوێنەرێکیش لەناو ئەنجومەنەکەدا نەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عماد محمد کەرەم بکە.

بەڕێز عماد محمد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی دووەم، پشتگیری رەئی یەکەم دەکەم، کە وەکو خۆی بمێنێتەوە، لەگەڵ ئەو صیاغەی پێشنیار کراو بۆ بڕگەی یەکەم، بەلاّم لە بڕگەی یەکەم ژمارەی یەك هاتووە (مؤسسة آمن الاقليم)، لەجیاتی مۆئەسەسە ببێتە (جهاز آمن الاقليم)، لە بڕگەی دووەمیشدا (يقوم المجلس عن تنظيم)، (عن) ببێتە (بتنظيم)، سوپاس

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار صباح بيت الله کەرەم بکە.

بەڕێز صباح بيت الله شكرى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ماددەی دوو، من هیچ مولاحەزەم نییە، تەنها فەقەرەی (ثانياً) بۆ صياغە بێژیتن (يقوم المجلس عن تنظيم وتخطيط سياسية موحدة مسالة باحلال تنسيق بين كافة المؤسسات ذات العلاقة يرتبط برئيس الاقليم)، من پێم باشە ڤێ رەنگێ بێتە صياغە کرن (يقوم المجلس بمهام تنظيم وتخطيط سياسة أمنية موحدة من خلال التنسيق بين كافة المؤسسات ذات العلاقة ويرتبط برئيس الاقليم)، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شڤان احمد کەرەم بکە.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم وەکو خۆی بێت، بەلاّم لە بڕگەی دووەمدا، کە لە ئاخیری بڕگەی دووەمدا پەیوەستە بە سەرۆکی هەرێمەوە، ئەوە دەبێت عینوانی ماددەکە بێتن، ئەم هەیئەیە گرێ دراوە بە سەرۆکی هەرێمەوە، هەر لە یەکەم (ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان پەیوەستە بە سەرۆکی هەرێمەوەو پێك دێت لە:) دەبێت عینوانی ماددەکە بێتن، زۆر بەقوەت تریش دەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار جمال طاهر کەرەم بکە.

بەڕێز جمال طاهر ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەم ماددەیە، خاڵی یەکەم (اولاً)، جارێ مەجلیسمان نییە، ئەگەر بێتو صیاغەکەی بخوێنیەوە، تەواو نییە، بۆیە من پێشنیار دەکەم (يشكل مجلس للآمن في الاقليم ويتكون من:)، ئەوەلەن دادەمەزرێنن، پاشان دێن تەشکیلەکەی ئەوە دەکەن، چونکە ئەوە تشكيل کردنە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەس هەر ئەوەلەنیش (يشكل بموجب هذا القانون مجلس آمن اقليم كوردستان)، ئەوە نووسراوە، فەرموو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوە لێرە یەعنی لوغەویەن نایەتێن (یشكل مجلس للآمن في الاقلیم ویتكون من:)، ئەمە یەك.

خاڵی دووەم، (ثانیاً) هەر تەواو نییە ئەسڵەن، ڕەبتەكەی ئاخیر شت هاتیە بە سەرۆكی هەرێمی دانایە، مەفروزە ئێمە پێشەكی بڵێین (ثانیاً: یرتبط المجلس برئیس الاقلیم ویقوم بوضع تخطیط سیاسة أمنیة موحدة مسالة............)، ڕەبتەكەی دیار بكەن، پاشان مەهامەكەی بۆ دابنێن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار دكتۆر حەسەن كەرەم بكە.

بەڕێز د.حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەو ڕەئیەم كە وەكو خۆی بمێنێت، چونكە ئێمە لە واقیعی حاڵدا هەرسێ موئەسەسەكەمان هەیە، موئەسەسەی ئەمنی ئیقلیمان هەیە، مودیریەی عامی ئیستیخباڕاتمان هەیە، وكالەی حیمایەو مەعلوماتمان هەیە، تەبیعی هەرسێ موئەسەسەكەمان هەیە، بۆیە بە ڕەئی من وەكو خۆی بمێنێتەوە ناوەكەی، تەنیا تێبینیەكی ترم هەبێت لەسەر ئەوەیە كە تەنها ئەو مەجلیسە بۆ ئەوە دروست بووە، بۆ ئەوەی تەنسیقێك لەنێوان ئەم موئەسەساتانە بكات وەكو ئێستا هەر یەكە بە جیا ئیش نەكات.

لەسەر خاڵی دوو، یەك تێبینیم هەیە، ئەویش ئەوەیە (یقوم المجلس بتنظیم وتخطیط سیاسة موحدة)، سیاسە موەحەدە بۆچی؟ بە ڕەئی من وشەی ئەمن لێرە نەقوسانە (یقوم المجلس بتنظیم وتخطیط سیاسة موحدة)، یەعنی لێرە وشەی ئەمنی پێویستە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار گوڵێزار قادر كەرەم بكە.

بەڕێز گوڵێزار قادر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتگیری لەو ڕەئیە دەكەم، كە (ئەنجومەن بریتی بێت لە سەرۆكی هەرێم، سەرۆكی ئەنجومەن بێت و هەر یەك لە سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران و وەزیری پێشمەرگەو وەزیری ناوخۆ ئەندام بن و دەزگاكانی تر دوای ئەوەی یەكتر دەگرنەوە ببن بە ئەندام لەم ئەنجومەنەدا)، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار دكتۆر احمد وەرتی كەرەم بكە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەو ئیعتیبارەی کە ئەم ئەنجومەنە ئەنجومەنێکی گرنگەو مەهامی زۆری بۆ دانراوە بەڕاستی، وەکو کاك گۆران ئاماژەی پێدا، لەبەر ئەوە ئەو داموودەزگایانە لە رەئی دووەمی لیژنەی هاوبەشدا هاتووە بە ئیزافەی سەرۆکی پەرلەمان، من بە پێویستی دەزانم کە ئەندام بن لەو ئەنجومەنە، واتا بەو شێوەیە دابڕێژرێتەوە:

(بەگوێرەی ئەم یاسایە ئەنجومەنێك بەناوی ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان پێك دێت لەمانە، لە سەرۆکی هەرێم، وەك سەرۆکی ئەنجومەن و، هەر یەکە لە سەرۆکی پەرلەمان و سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و وەزیری پێشمەرگەو وەزیری ناوخۆ ئەندام بن لە ئەنجومەنەکەدا)، هەروەك لە ماددەی پێنجەم لە رەئی هەندێك ئەندامان هاتووە، کە ماددەیەك بەم شێوەیە زیاد بکرێت، بۆ ئەوەی کاتێکی دیاری کراو دەست نیشان بکرێت، بۆ یەکخستنی ئاژانسی پاراستن و زانیاری لە ماوەی دوو ساڵدا، یان لە ماوەی کەمتر، یان زیاتر، کە پەرلەمان لەسەری رێك بکەوێت، یەعنی دەزگایەکی وا گرنگ، بەڕاستی کە بە قانون تەنزیم دەکرێت، بە قانون رێك دەخرێت، پەرلەمان یاسای بۆ دەردەکات و سەر بە سەرۆکایەتی هەرێمە، من پێموایە پێویستە ئەم دەزگایانە کە دەزگای حزبین لە پێشدا یەك بگرنەوە، پاشان بخرێنە ناو موئەسەسەیەکی وا گەورەوە، رەنگە دوایی بە عەیب لەسەر قانونێکی پەرلەمان حیساب بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار هاژە سلیمان کەرەم بکە.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەو پێیەی ئەو ئەنجومەنە، ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان، ئەنجومەنێکە بۆ پاراستنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان دادەمەزرێت، بۆیە بەڕاستی من بە پێویستی نازانم کە لە بڕگەی یەکەم/ خاڵی سێیەم (ئاژانسی پاراستن و زانیاری) لەناو ئەم ئەنجومەنەدا هەبن، چونکە ئەوەی ئاشکرایە، ئەو دوو دەزگایە سەر بە دوو حزبی دەسەڵاتدارن لە هەرێمدا، زۆر خەڵك هەیە لە ئیش و کارەکانیاندا رازی نین، بۆیە من بە پێویستی نازانم لەناو ئەم ئەنجومەندا ئاژانسی پاراستن و زانیاری هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار ئەڤین عمر کەرەم بکە.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینیەکەی من تەنها تۆزێك لەگەڵ داڕشتنەوە دایە، بۆیە دەڵێم (المادة الثانیة:

اولاً: یشكل المجلس لآمن اقلیم كوردستان ویضم كل من) هەرسێ موئەسەسەکان، هەڵبەتە من لەگەڵ رەئی یەکەمم، کەوا ئەو سێ موئەسەسەیە بێت، یان خەڵکی تر، یاخود دەزگای تری بۆ زیاد بکرێت.

(ثانياً: يقوم المجلس بتنظيم وتخطيط سياسة موحدة)، نەك سیاسیە (سياسة موحدة مسالمة لامن الاقليم باحلال تنسيق بين كافة المؤسسات ذات العلاقة)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار سۆزان شهاب کەرەم بکە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن ئەم ماددەی دووەمە دەبێت ڕێك بخرێتەوە، جارێ لە پێشەوە (يشكل مجلس امن اقليم كوردستان ويقوم بتنظيم وتخطيط ورسم الاستراتيجية الامنية وربط العلاقة والتنسيق بين كافة المؤسسات ذات العلاقة ويرتبط برئيس الاقليم) بێتە پێشەوە، ئەمە لە پێشدا باسی تەعریفی مەجلیسەکە دەکرێت، ئینجا دوایی دەڵێت (ويتألف من:

اولاً: مؤسسة آمن الاقليم.

ثانياً: المديرية العامة للاستخبارات العسكرية.

ثالثاً: وكالة الحماية والمعلومات)، من بۆچی ئەمە دەڵێم؟ لەبەر ئەوەی جارێ لە (ثانياً)دا هەر ئەسڵەن ئەو ڕستەیەی کە دانراوە ڕستەیەکی لە ڕووی قەواعیدیشەوە ئەوەندە هەڵەیە هەتا خوا دەڵێ بەسە، دەڵێت (يقوم المجلس عن تنظيم)، کەی شتی وا هەیە (عن تنظيم)، (يقوم المجلس بتنظيم وتخطيط) سیاسیە موەحەدە شتی وا نییە، دەبێت (سياسة) بێت، دوای ئەوە سیاسەی موسالیم، کوا هەیە سیاسەی موسالیم، یەعنی ئەوان چ عیلاقەیەکیان هەیە بەسەر ئەوەوە، لەبەر ئەوە ئەمە هەر سەراپای ئەم تەعریفە هەڵەیە، تکایە ئەگەر تەعریفێکی قانونی بۆ دابنرێت، ئەویش بەم شێوەیە بێت (يقوم المجلس بتنظيم وتخطيط ورسم الاستراتيجية الامنية وتنسيق بين كافة المؤسسات ذات العلاقة ويرتبط برئيس الاقليم)، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر مولاحەزات درا سەبارەت بەوەی کە ئەم مەجلیسە لەجیاتی ئەوەی سەرۆکی موئەسەساتی ئێمەی تێدا بێت، چ بەنیسبەت موخابەڕات، چ بەنیسبەت ئەمن، چ دەزگاکانی تر، لەجیاتی ئەوەی سەرۆکی هەرێمی تێدا بێت، سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی تێدا بێت، وەزیری پێشمەرگەی تێدا بێت، هەروەها وەزیری ناوخۆی تێدا بێت، بەڕاستی ئێمە ئەو موناقەشەیەمان زۆر کرد، ئێمە پێمان وابوو بوونی ئەو جیهازەو ڕەبتی بە سەرۆکایەتی هەرێم تایبەتمەندی خۆی هەیە، خۆ ڕەئیسی هەرێم ڕەئیسی ئەعلای سوڵتەی تەنفیزییە، لەبەر ئەوە ئەم جیهازە تایبەتمەندی خۆی هەیە، بۆیە موئەسەساتی ئەم دەزگایانەی کە لە ماددەی دوو هاتووە، پێمان باش بوو ئەمانە نوێنەرەکانیان لەو ئەنجومەنەدا بن، نەوەك سەرۆکی هەرێم،

چونکە خۆی ڕەبتە بە سەرۆکی هەرێم، چۆن دەبێت جیهازێك ڕەبت بێت بە سەرۆکی هەرێم و بە نوێنەرایەتی سەرۆکی هەرێم لەوێ هەبێت، ئەمە لەلایەك.

لە لایەکی ترەوە، هەندێك لە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، ئیشارەتیان بەوەدا، کە ئەم مەجلیسە ئەندامێکی پەرلەمانی تێدا بێت، بەڕێزان، ئەمە ئەوەلەن جیهازێکی ئەمنیەو جیهازێکی تەنفیزییە، ئەندامی پەرلەمان ئیشی جیاوازە لەگەڵ جبهازێکی ئەمنی تەنفیزی، هیچ عیلاقەیان بە یەکتریەوە نییە.

هەندێك مولاحەزاتی تر درا بەنیسبەت فەقەرەی دووی ماددەکە، ڕاستە لە ڕووی صیاغەوە هەندێك کەموکوڕی تێدایە، ئەگەر پێتان باش بێت من صیاغەکە دەخوێنمەوە، ئەگەر کۆی دەنگی لەسەر بوو، ئەوە دەدرێتە دەنگدانەوە، بەم شێوەیە:

(یشكل بموجب هذا القانون مجلس يسمى بـ(مجلس امن اقليم كوردستان) ويتكون من :

1-مؤسسة آمن الاقليم.

2- المديرية العامة للاستخبارات العسكرية.

3- وكالة الحماية والمعلومات.

ثانياً: يقوم المجلس بتنظيم وتخطيط سياسة أمنية موحدة مسالمة بأحلال تنسيق بين كافة المؤسسات ذات العلاقة ويرتبط برئيس الاقليم).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی سۆزان خان کەرەم بکە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئیعتیرازم لەسەر نەصەکە هەیە (سياسة أمنية مسالمة) لە ڕووی قانونیەوە چیە؟ من دەمەوێت تێ بگەم (سياسة أمنية مسالمة) نییە لە دنیا، (سياسة أمنية)، لەبەر ئەوە من ئەمە دەنێرمە بەردەستی بەڕێزتان، ئەگەر پێتان باش بوو، ئەو صیغەیە دابنێن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆرە ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی دووەم ئەو صیاغە کۆتاییەی ئێستا خوێندرایەوە (يشكل بموجب هذا القانون مجلس يسمى بـ(مجلس آمن اقليم كوردستان) يربتط برئيس الاقليم)، بێتە سەرێ، ئینجا بڵێین (ويتكون من:) ئەوەی کە لە بڕگەی دووەم هاتووە (يربتط برئيس الاقليم) بینینە سەرەوە بڕگەی یەك، سەبارەت بە خاڵی یەك (مؤسسة امن الاقليم)، بکرێتە (جهاز امن الاقليم)، لەبەر ئەوەی ئێمە ئێستا پرۆژەیەکمان

لەبەردەستە لە خاڵی کۆتایی بەرنامەی کاری ئەمڕۆ بەناوی جیهاز هاتووە، با لەوێ تووشی ئیشکالیەت نەبین تەعاروزێك هەبێت لە بەینی ناوی ئەو دەزگایەو ئەوەی کە لێرە هاتووە، بکرێتە جهاز ئەمن ئیقلیم، سەبارەت بە ماددەی چوار، کە بڕگەیەك لەوێ باس دەکات، دیسان باسی تەشکیلاتی ئەو..........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هێشتا نەهاتینە سەر ماددەی چوار تکایە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی چوارەم، کە باس لە تەشکیلات دەکات، ئەگەر بەو شێوەیە دابڕێژرێتەوە، ئەویش هەوڵ بدەین، کە دەڵێت (سەرۆکی هەرێم بۆی هەیە چەند کەسێك، یان دەزگای تر زیاد بکات بۆ تەشکیلاتی ئەو ئەنجومەنە)، ئەگەر ئەو بڕگەیەش بینینە ئێرە تەشکیلاتەکە لە یەك ماددە باس بکرێت و کۆبکرێتەوە بە چەند بڕگەیەك لە یەك ماددە، کە ماددەی دووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر موقەدیمەی ماددەکە بەم شێوەیە بێت:

(یشکل بموجب هذا القانون مجلس یسمی بـ(مجلس آمن اقلیم کوردستان) ویرتبط برئیس الاقلیم ویتکون من)، ئینجا بێینە خوارێ، پاشان لە (ثانیاً: یقوم المجلس بتنظیم وتخطیط سیاسة أمنیة موحدة بأحلال تنسیق بین کافة المؤسسات ذات العلاقة).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخیر صیاغەتان بخوێننەوە، گشتی ماددەکە چۆن دەبێت؟

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

صیاغەکەی ئەخیر بەم شێوەیە:

یشکل بموجب هذا القانون مجلس یسمی بـ(مجلس امن اقلیم کوردستان) ویرتبط برئیس الاقلیم، ویتکون من:

1- مؤسسة آمن الاقلیم.

2- المدیریة العامة للاستخبارات العسکریة.

3- وکالة الحمایة والمعلومات.

ثانياً: يقوم المجلس بتنظيم وتخطيط سياسة آمنية موحدة بأحلال تنسيق بين كافة المؤسسات ذات العلاقة.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئاخیر صیاغەتان بخوێننەوە، دەیدەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئاخیر صیاغە بەم شێوەیە:

المادە الثانیة:

یشكل بموجب هذا القانون مجلس یسمى بـ(مجلس امن اقلیم كوردستان) ویرتبط برئیس الاقلیم، ویتكون من:

1- مؤسسة آمن الاقلیم.

2- المدیریة العامة للاستخبارات العسكریة.

3- وكالة الحمایة والمعلومات.

ثانیاً: یقوم المجلس بتنظیم وتخطیط سیاسة أمنیة موحدة وأحلال تنسیق بین كافة المؤسسات ذات العلاقة.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، بەرێزان، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (57) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (4) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند كرا، بۆ ماددەی سێ، فەرموون.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم:

ئامانجی لەم یاسایە بریتی یە لە بنیاتنان و داڕشتنی بنچینەكانی ئاسایشی هەرێم لە ڕێگای:

1- دابین كردنی ئاسایش و سەقامگیری لە هەرێم.

2- پاراستنی بنچینەو پرینسیپە دەستووری و یاساییەكانی هەرێم.

3- كۆكردنەوەو شیكردنەوەی زانیاری و هەڵسەنگاندنی هەر هەڕەشەیەك لەسەر ئاسایشی هەرێم.

4- گۆڕینەوەی زانیاری لەنێوان دەزگای تایبەتمەند لە هەرێم و حكومەتی فیدراڵ.

5-ئاڵوگۆڕی تۆمەتبارو تاوانباران و ڕادەستگیركردنی دۆزەكانیان لەنێوان دەزگا تەناهیەكانی فیدراڵی و هەرێم بەگوێرەی میكانیزمێك، كە بە پەیڕەو ونیزام دیاری دەكرێت.

6- پاراستنی ئاسایشی ئابووری هەرێم بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەكان.

7- پاراستنی ئاسایشی هەرێم لەبواری تاوانی سەخت، تاوانی ڕێكخراو، ماددەی هۆشبەر، ساختەكاری لە دراودا، گەندەڵی كارگێری و دارایی، شتنەوەی پارە بەگوێرەی یاسا كارپێكراوەكانی هەرێم.

8- پاراستنی سیستەمی زانیاری هەرێم.

9- نەهێشتنی تیرۆریزم بەگوێرەی یاسا کارپێکراوەکانی هەرێم.

10- نەهێشتنی سیخووری بەگوێرەی یاسا کارپێکراوەکانی هەرێم.

11-پاراستنی ئاسایشی گەیاندن.

12- پاراستنی ئاسایشی فرۆکەخانەو دەروازە سنوورییەکانی هەرێم.

13- هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان، بۆ پاراستنی ئاسایشی کەسانی فەرمی لە کاتی پێویستدا.

14- بەدواداچوونی کاروباری پەنابەرو ئاوارەو ئەو بیانیانەی لە هەرێم نیشتەجێن بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان.

15- پاراستنی ئاسایشی خۆراکی و تەندروستی لە هەرێمدا بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان.

16- پاراستنی ئاسایشی وزەو دەزگا ئاسایشەکان.

17- هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان، بۆ پاراستنی ئاسایشی ڕێکخراوە نێو دەوڵەتییەکان و نێردە دیبلۆماسییەکان و کونسولگەرییەکان لە هەرێم.

18- دابین کردنی ئاسایشی بارەگاو پێکهاتەکانی پێشمەرگەو کۆکردنەوی زانیارییەکانی هەوالگری و مەیدانی و ستراتیژی و هەڵسەنگاندنیان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون بە عەرەبیش بخوێننەوە.

بەڕێز عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة:

هدف هذا القانون هو إقامة وصياغة أسس أمن الإقليم عن طريق:

1- ضمان الأمن والإستقرار في الأقليم.

2- حماية الأسس والمباديء الدستورية والقانونية للإقليم.

3- جمع وتحليل المعلومات وتقييم أي تهديد لأمن الإقليم.

4- تبادل المعلومات بين المؤسسات المختصة في الإقليم والحكومة الإتحادية.

5- تبادل المتهمين والمجرمين وتسليم قضاياهم بين المؤسسات الأمنية والإتحادية ونظيراتها في الإقليم وفق آلية تحدد بنظام.

6- حماية الأمن الإقتصادي للإقليم بالتنسيق مع الجهات ذات العلاقة.

7- حماية أمن الإقليم في مجالات الجرائم الصعبة الشديدة والجرائم المنظمة وجرائم المواد المخدرة وتزوير النقود والفساد الإداري والمالي وغسيل الأموال وذلك وفق القوانين السارية في الإقليم.

8- حماية نظام المعلومات في الإقليم.

9- مكافحة الإرهاب وفق القوانين السارية في الإقليم.

10- مكافحة أعمال التجسس وفق القوانين المعمول بها في الإقليم.

11- حماية أمن الإتصالات.

12- حماية أمن المطارات والمنافذ الحدودية في الإقليم.

13- التنسيق مع الجهات ذات العلاقة لحماية أمن الشخصيات الرسمية لدى الحاجة.

14- التنسيق مع الجهات ذات العلاقة لمتابعة أمور اللاجئين والمشردين والأجانب المقيمين في الإقليم.

15- حماية الأمن الغذائي والصحي في الإقليم بالتنسيق مع الجهات ذات العلاقة.

16- حماية أمن الطاقة والمؤسسات الحياتية.

17- التنسيق مع الجهات المعنية لحماية أمن المنظمات الدولية والبعثات الدبلوماسية والقنصلية في الإقليم.

18- ضمان أمن مقرات وتشكيلات البيشمركة وجمع المعلومات المخابراتية والميدانية والإستراتيجية وتقييمها.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان لەسەری.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو زۆرینەی هەردوو لیژنە لەگەڵ دەقی ماددەکەین، کە وەکو خۆی بمێنێتەوە، بەڵام ڕەئی کەمینەش هەیە، کە دەڵێت تەنهاو تەنها موقەدیمەی ماددەکە بەسە، ئەوانی تر هەمووی لەغو بکرێت، ڕەئیەکی فەردیش هەیە دەڵێت ئەسڵەن هەر هەموو ماددەکە ئیلغا بکرێت، بۆیە ئێمە وەکو لیژنەی هاوبەش تەئیدی ئەوە دەکەین، کە ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئیسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها لە بڕگەی دوازدە (پاراستنی ئاسایشی فرۆکەخانەو دەروازە سنوورییەکانی هەرێم)، ئێمە وەکو لیژنەی هاوبەش ئەوەمان ئیزافە کردووە (بەنداوەکان و پالێوگاکانیش)ی بۆ ئیزافە بکرێت، ئەوەی تر وەکو خۆی، جگە لەو ڕەئیانەی کە کاك شێروان باسی کرد، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ تحسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە جیهازی ئاسایشی ئیقلیم ئەوەمان زیاد کرد، لەوەی زیادمان نەکرد، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، كێ دەیەوێ قسە بكاتن؟ ئەم ئەندامە بەڕێزانە دەیانەوێت قسە بكەن، ڕێزداران (سۆزان شهاب، ئەڤین عمر، هاژە سلیمان، بەفرین حسین، گوڵیزار قادر، خورشید احمد، حسن محمد، تارا ئەسعەدی، پەروین عبدالرحمن، بێریڤان سەرهەنگ، كاوە محمد امین، شوان كەریم، شۆڕش مەجید، شڤان احمد، عبدالسلام بەرواری، صباح بیت الله، محمد شارەزووری، فازل بەشارەتی، گۆران ئازاد، دكتۆر بەشیر)، سۆزان كەرەم بكە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبعەن ئەم ماددەیە باس لەوە دەكات، كە ئەم قانونە ئوسس دادەنێت، ئوسس دادەنێت بۆچی؟ ئەم شتانەی هێناوەتە خوارەوە، جارێ خاڵی دووەم نابێت لەوێدا بێت، ئەوە ئیشی ئەو دەزگایە نییە، ئەوە ئیشی مەحاكمی دەستوورییەو، پەرلەمانیش، حیمایەی مەبادئی دەستووری دەكات لەگەڵ هی قانونی، ئیشی دەزگای ئەمنی باڵایە، ستیراتیجی نییە، كە ئەم كارە بكات، لەبەر ئەوە من داواكارم ئەوە لابرێت، چونكە ئەوە خەلەلێكی قانونییە.

لە خاڵی حەوتەمدا، جەرائیمی صەعبە نییە، جەرائیمی كوبڕای پێ دەڵێن.

لە خاڵی دوازدەدا، منیش هاوڕام لەگەڵ لیژنەی ناوخۆ (سدود ومصافي وابار النفط)، كە ئەوانە دەبێت زیاد بكرێن.

لە خاڵی چواردەدا، شتێك نییە بەناوی (المشردين)ـەوە، شتێك هەیە بەناوی (النازحين)ـەوە (والاجانب المقيمين)، موشەڕەد جیایە لە نازح، نازح ئەوەیە كە دەردەكرێت لە شوێنێكەوە بۆ شوێنێكی تر نزوح دەكات ودێتە هەرێمی كوردستان، موشەڕەدیش بێ لایەنەیە، لەبەر ئەوە ئەو موشەڕەدینە ئەگەر لابرێت زۆر زۆر باشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ئەڤین عمر كەرەم بكە.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لێرەدا من پشتگیری سۆزان خان دەكەم، كەوا خاڵی دووەم (حماية االاسس والمبادئي الدستورية)، كاری ئەم ئەنجومەنە نییە، یاخود كاری ئەم دەزگایە نییە، بەڵكو ئەمە كاری مەحاكم و ئەنجومەنی دادوەری و پەرلەمانە، وابزانم لێرەدا جێگای نییە.

من حەز دەكەم خاڵێكی تریش ئیزافە بكرێت، كەوا حیمایەی ئاسارو مەناتیقی ئەسەرییە بكرێت لە كوردستاندا، ئەویش یەكێك بێت لە ئەركەكانی ئەم دەزگایە، هەروەها ڕەئی لیژنەی هاوبەش وابزانم مەصافی نەفتیان داناوە، وابزانم مەصافی نەفت پێویست ناكات لەلایەن ئاسایشەوە، یاخود لەلایەن ئەم

دەزگایـەوە حیمایـەت بکرێـت، بـەڵکو ئابـارە نەفتـەکان گـرنگترە، کـەوا حیمایـە بکرێـت، هـەروەها وشـەی نـازحینیش پـێم خۆشـە لـە خـاڵی چوارده وشـەی نـازحین زیـاد بکرێـت، چـونکە نـازحین ئـەو کەسـانە دەگرێتەوە، کە زیاتر لەملاو لەولاوە هاتوونە نیشتەجێی کوردستانن، پێویست دەکات ئەوانیش بکەونـە ژێـر ئـەوەی چـاودێری بکـرێن، یـاخود لەلایـەن ئاسایشـەوە ئـەو کەسـانە لێپێچـینەوەیان لەگەڵدا بکرێـت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار هاژە سلیمان کەرەم بکە.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی من بە ئامانجێکی پێویستی دەزانم لەو ماددەیەدا تەسبیت بکرێت ئەوەیە، کە ئەم ئەنجومەنە ئەرکی پاراستنی ئاسایشی نەتەوەیی لە ئەستۆ بگرێت، وەکو ئامانجێـك لـەو خالآنـەی کە ئامـانجی ئەنجومەنەکەیـە زیاد بکرێت، واتا دابین کردنی ئاسایشی نەتەوەیی هەرێم.

هەروەها لەگەڵ هاوکارانم سۆزان خان و ئـەڤین خـان هـاوڕام بـەوەی کـەوا خـاڵی دووەم لێـرە ئیلغـا بکرێـت، چونکە جێگای ئێرە نییە، هـەر لـە خـاڵی حەوتەمـدا، مەسـەلەی تـاوانی سـەخت وەکـو ئـەوەی سـۆزان خـان ئیشارەتی پێ کرد تاوانی گەورە هەیە، بەڵام تاوانی سەخت نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار بەفرین حسین کەرەم بکە.

بەڕێز بەفرین حسین خەلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئاماژەیان بە خاڵی حەوت کـرد لـەبواری تـاوان، کـە تـاوانی سـەختە، بـەڵام ئەمـە تـاوانی گەورەیـە، ئەوەی من دەمەوێت قسەی لەسەر بکەم بڕگەی نۆیەم و دەیەمە، کە باس لە نەهێشتنی دوو دیاردە دەکات، تیرۆریزم لەگەڵ سیخوری، بەڕێزان، کە باس لە دیاردەیەك دەکرێت، یان کارێکی مەترسیدارە، کـارێکی زیـان بەخش دەکرێت، کەوا کاریگەری و مەترسی لەسەر ئەمن و ئاسایشی کۆمەڵگا هەیە، پێموایە لـە فەرهـەنگی هەموو وڵاتاندا شتێك نییە بەناوی نەهێشتنی، یان بەناوی بنبڕکردن، بەڵکو دەکرێت لەجیاتی نەهێشتنەکە باس لەوە بکرێت، کە بەرەنگار ببێتەوە، بۆیە پێم باشە نەهێشتنی تیرۆریزم بکرێت بە بەرەنگاربوونـەوەی تیرۆریزم، نەهێشتنی سیخوریش بکرێتە بەرەنگاربوونەوەی سیخوری، چونکە شتێك نییە بەناوی نەهێشتن بێت، شتێك نییە لە دەوڵـەتان بـەناوی نەهێشـتن بێـت، بـەڵکو دەکرێـت بـە بەرەنگاربوونـەوە، هـەروەك لـە یاسای تیرۆریشدا خۆمان هەمانە یاسای بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر، نەك نەهێشتنی تیرۆر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزار گوڵیزار قادر کەرەم بکە.

بەڕێز گوڵیزار قادر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەماددەی سێیەم لە خاڵی حەوتەم/ (پاراستنی ئاسایشی هەرێم لەبواری تاوانی سەخت، تاوانی ڕێکخراو، مادده هۆشبەرەکان)، لێرەدا من پێشنیار دەکەم، لەبەر ئەوەی ئێمە پرۆژە یاسایەك هاتە پەرلەمان بە زۆرینەی دەنگ ڕەت کرایەوە، پرۆژە یاسای لەشفرۆشی، لەبەر ئەوە من پێشنیار دەکەم لێرە ئەوەشی بۆ زیاد بکرێت لەشفرۆش و لەشکڕ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار خورشید احمد کەرەم بکە.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی حەوتەم (حماية امن الاقليم في مجالات الجرائم الصعبة الكبرى والجرائم المنظمة)، لێرة (وتزوير النقود)، نابێت تۆ تەوزیری نەقود بێت، چونکە تەوزیری عوملە، عیبارەکە باشترە لەوەی نقود بێت (العملة) یان (العملات)، ئەوە یەك.

دوو/ خاڵی یازدەو دوازدە، تۆ نابێت خاڵی یازدەو دوازدە بە دوو خاڵ بێت (حماية امن الاتصالات والمطارات والمنافذ الحدودية في الاقليم)، یەعنی یازدەو دوازدە بۆ؟ هەر بە یەك خاڵ هەردوو بڕگە، بە یەك تەعبیر (حماية امن الاتصالات والمطارات والمنافذ الحدودية في الاقليم).

خاڵی هەژدەم، (ضمان امن المقرات وتشكيلات البێشمرگە)، من لێرە تێناگەم، خۆ پێشمەرگە هێزێکی چەکدارە، یەعنی ئەمنیەتی پێشمەرگە، بۆ پێشمەرگە خۆی مەسەلەن لێرە، ئەگەر پێویستیش بێت، ئەوەی دووەمی لەگەڵە (وجمع المعلومات المخابراتية والميدانية والاستراتيجية وتقييمها)، ئەم خاڵە زۆر گرنگە، ئەمە نازانم چ ڕەبتی بە حیمایەتی مەقەرات هەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕەنگە هەر بۆ روون کردنەوە ئیستیخباڕاتی عەسکەری کە لەناو پێشمەرگەیە بەو ئیشە هەڵدەستێت، زۆر تەبیعییە.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەرکێکی گرنگی ئەو دەزگایە (جمع المعلومات المخابراتية والميدانية والاستراتيجية وتقييمها)، لەگەڵ حیمایەتی مەقەراتی پێشمەرگە چ ڕەتبێکی هەیە لەگەڵی؟ دەبوایە خاڵێکی جیا بوایە، چونکە ئەرکێکی سەرەکی ئەم دەزگایەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار دکتۆر حەسەن کەرەم بکە.

بەڕێز د.حسن محمد سوره:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەم خاڵەکانی ئەم ماددەیە وەکو خۆی بمێنێت، لەگەڵ ئیزافە کردنی یەك مەهامی تر، کە بەڕاستی یەکێك لە مەهامە گرنگەکانی ئەو مەجلیسە دیراسەو تەقیمە بۆ ئەحداس، بۆیە من لەگەڵ ئەوەم ئیزافەی ئەو فەقەرەیە بکرێت، (دراسة وتقييم الاحداث والتطورات والظواهر المهمة السياسية والاقتصادية والامنية والعسكرية والاجتماعية الداخلية والخارجية مما له تأثير مباشر على آمن الاقليم)، سوپاس

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، یەك شت بۆتان روون بێت، ئەم مەجلیسە خۆی ناچێت ئەو ئیشە بکات، سیاسەتە عامەکەیان بۆدانا، ئەوان بەپێی ئەو سیاسەتە ئیشەکان دەکەن، نەك وەڵامی جەنابتە، بۆ عامە، یەعنی مەبەستم عامە، لەبەرچاو بێتن، زۆر سوپاس، ڕێزدار تارا ئەسعەدی کەرەم بکە.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لە ماددەی سێیەم بەڕاستی هەدەفی ئەو قانونە چیە؟ (وضع اسس آمن الاقليم)، کە یەکجار لە سەرەتا نووسرا ئەمنی ئیقلیم، ئیتر پیای هاتوونەتە خوارێ، رەنگە بڵێم چەند جار باس کراوە، ئەوەندە جارە ئیقلیم جارێکی تر باس کراوە، بە رەئی من زۆری لەوانەی کە پێویست ناکات باسی ئیقلیم دووبارە بێتەوە لاببرێت، تەنها چوارەم و پێنجەم نەبێت، کە پیشاندانی نێوان ئیقلیم و ئیتحادییە، یەعنی ئەو خاڵانەی کەلەنێوان ئیقلیم و ئیتیحادییە، ئیقلیمەکە بمێنێت، ما بەقیەکە دیارە ئوسسی ئەمنە لە ئیقلیم لە بیدایەت باس کراوە.

دووەم شت لە خاڵی حەوتەم (حماية امن الاقليم في مجالات الجرائم الصعبة الشديدة)، لەناو قانون لوغەیەك نییە بە جەرائیمی سەعبە، یان شەدیدە، (الجرائم المعقدة في تحقيقها)، یان (الجرائم الخطيرة)، بەو شێوەیە پیشان بدرێت، بەعنی بەڕاستی نازانم ئەو ئسلوبە لە یاسا، وابزانم بەشی یاسایی دەتوانن وەڵام بدەنەوە، من ئەوەم نەدیوە بەو شکلە.

سێیەم شت هەر لەلای خۆم نووسیبووم بەڕاستی حیمایەی ئاسار، پێش من هاوکارەکەم وتی و پشتگیری لێ دەکەم، حیمایەتی ئاسار لە زۆر وڵاتان ئەمنی قەومی، یان ئەمن بەشێوەیەکی گشتی زۆر زۆر گرنگە، کە ئەوانە بپارێزێت، نموونەشمان هەیە لە وڵاتی میسرو ئەوانە زۆری توانیان و نەدزرێت لەگەڵ ئەو بەزم و هەرایەی لە وڵاتەکەشیان روویدا، واتا حیمایەتی ئاسار شتێکی گرنگە.

لە خاڵی دوازدەش، کە باس دەکات (السدود والمصافي والمنشأت النفطية) بۆی ئیزافە بکرێت.

له خاڵی هەژدەم و ئەخیر (ضمان امن المقرات وتشكيلات البێشمرگە وجمع المعلومات المخابراتية والميدانية والاستراتيجية)، لێرەدا چیە (الاستراتيجية)؟ چیە ئیزافە کراوە، هەر دیباجەی جوانی عامی ستیراتیجیەتی وڵات و ئیقلیمەکە، یان چیە ئیستیراتیجیە؟ بۆم روون بکرێتەوە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار پەروین عبدالرحمن کەرەم بکە.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەم ماددەیە لە خاڵی دووەم وەکو سۆزان خان و ئەوان فەرموویان ئەمانە مەبادیئی دەستوورین، پەیوەندییان بە مەحاکم و پەرلەمانەوە هەیە، عیلاقەی بە ئەمن و ئاسایشەوە نییە، هەروەها سەبارەت بە خاڵی دوازدەم پاراستنی ئاسایشی فڕۆکەخانەکان و دەروازە سنوورییەکانی هەرێم، هەروەها شوێنەوارە دێرینەکان و بیرە نەوتیەکانی لەگەڵدا بێت، چونکە لە هەندێك وڵات ئەمنی ناوخۆ دەیپارێزێت.

هەروەها سەبارەت بە خاڵی هەژدەم، لێرەدا تێکەڵاو کردنی ئیشەکانە، پێویستی بە جیاکاری هەیە، من پێشنیار دەکەم خاڵێکی تر زیاد بکرێت بۆ ئەم ماددەیە، هەماهەنگی ئاسایش لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان، وەکو تەندروستی و ژینگە، بۆ رووبەڕوو بوونەوەی کارەساتە سروشتیەکان، چونکە ئەم کارەساتانە زۆر جار سەخت دەبن، زۆر توند دەبێت وا دەکات وڵات تووشی کۆچبەری بێتەوەو خەڵکێکی زۆر لەناو بچێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار بێریڤان سەرهەنگ کەرەم بکە.

بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی سێیەمدا لە بڕگەی حەوتەم نووسراوە پاراستنی ئاسایشی هەرێم لە بواری تاوانی سەخت و تاوانی رێکخراو و چەند نموونەیەکیش هێنراوە بۆ ئەو تاوانانە، بە رەئی من لەو بڕگەیەدا پێویست ناکات ناوی چەند نموونەیەك بهێنرێت، بەڵکو ئەوەندە بەسە بگوترێت ئاسایشی هەرێم لە بواری تاوانی سەخت و رێکخراو، ئەگەر ئێمە باسی ماددەی هۆشبەر بکەین، ئەوە یاسای خۆی هەیەو سزای خۆی هەیە، بۆ ئەو کەسە دەرناکەوێت ئاسایش بەرپرسە، یان پۆلیس، بۆیە ئەگەر بنووسرێت بە هەماهەنگی دامودەزگای پۆلیس بۆ ئاسایشی هەرێم پێویستە، ئایا لێرەدا ئیشی پۆلیس چیە؟

هەروەها لە زۆر وڵاتان ئاسایشی وڵات، پاراستنی ئاساریش لە ئەستۆیەتی، بۆیە ئەگەر ئەوەش ئیزافە بکرێت و بدرێتە ئەو دەستەیە، یان ئەو ئەنجومەنە، بۆ پاراستنی ئاسار لە هەرێمی کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار کاوە محمد امین کەرەم بکە.

بەڕێز کاوە محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی نۆ لە ماددەی سێیەم، کە دەڵێت نەهێشتنی تیرۆریستی بەگوێرەی یاسا کارپێکراوەکانی هەرێم، من پێموایە تیرۆریزم موستەلەحێکی سیاسیە، تاکو تیرۆر لە دنیادا مابێت ئەو موستەلەحە هەر دەمێنێت، ئێمە ناتوانین لەناوی ببەین، بەڵام دەکرێت بکرێتە نەهێشتنی کردەوەی تیرۆریستی، یان تیرۆر، چونکە لێرە تیرۆریزم موستەلەحێکی سیاسییە، کردار نییە، رەفتار نییە، لێرەدا دەتوانین بیکەینە نەهێشتنی کردەوەی تیرۆریستی، یان تیرۆر بەگوێرەی یاسا کارپێکراوەکانی هەرێم.

تێبینی دووەمم، من پشتگیری هاوکارم کاك حاجی خورشید دەکەم، بڕگەی یازدەو دوازدە یەك بگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شوان کەریم کەرەم بکە.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی سێیەمەوە، من دوو، سێ تێبینی و بۆچوونم هەیە، سەرەتا لەگەڵ رەئی یەکەمم کە تەنیا پێشەکی ئەو ماددەیە بمێنێتەوە، بەڵام ئەگەر مایەوەش دەبێت چاك کردنێکی تیا بکرێت، کە لەسەرەتای ماددەکان دەڵێت ئامانج لەم یاسایە، لەڕاستیدا ئامانج لە پێکهێنانی ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێم، دەبێت ئەوە لەوێ تەوزیح بکرێت، چونکە ئەسڵی یاساکە بۆ ڕێکخستنی ئیشی شوێنێك نییە، بۆ پێکهێنانی ئەنجومەنێکەو، دوایی وردەکاری لە ماددەکانی تردا هاتووە، دەبێت بوترێت ئامانج لە پێکهێنانی ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێم بریتیە لە بنیاتنان و داڕشتنی بنچینەکانی ئاسایشی هەرێم)، تەواو، ئەگەر رەئی دووەم سەری گرت، بە رەئی من دەبێت هەمان گۆڕانکاری تیا بکرێت، جگە لەوە، بەڕێزتان روون کردنەوەیەکتاندا، کە هەندێك لە خوشك وبرایان بە هەڵە بە مەبەستی ئەو ماددەیە تێگەیشتوون لە داڕشتنەکەدا هەم چ عەرەبیەکەی، هەم چ کوردیەکەی بە رەئی من هەڵەیەکی تیایە، من ئەسڵەکەی دەخوێنمەوە کە دەڵێت ئامانج لەم یاسایەدا بریتیە لە بنیاتنان و داڕشتنی بنچینەکانی ئاسایشی هەرێم لە رێگا)، کە عەرەبیەکەی دەڵێت (عن طریق)، من پێموایە ئەمە بە هەڵە تێپەڕیوەو دانراوە، بە رەئی من، بۆ ئەوەی ئەو هەڵە تێگەیشتنەش نەبێت لە خودی ماددەکە، دەبێت بگوترێت بە مەبەستی، بە عەرەبیەکەی (بغیة)، یەعنی بە عەرەبیەکەی وای لێ دێت (هدف هذا القانون هو اقامة وصیاغة اسس امن الاقلیم بغیة)، بە مەبەستی (1، 2، 3، 4) (عن طریق) فیعلەکە، یەعنی ئەم هەیئەیە بەڕاستی دەزگاکانی سەر بەم ئەنجومەنە ئەرکەکانیان ئەوەیە، بنچینەکانی ئاسایشی هەرێم بنیات دەنێت، بۆچی بنیاتی دەنێت؟ بە

مەبەستی دابین کردنی (1، 2، 3، 4)، لەبەر ئەوە بەڕاستی دەبێت (لە ڕێگای) بکرێت (بە مەبەستێ)، ئەگەر دووەم بوو، هەروەها (عن طريق) دەبێت بکرێت بە (بغية)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شۆڕش سید مەجید کەرەم بکە.

بەڕێز شۆڕش مجید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، قسەکانی من کران.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شفان احمد کەرەم بکە.

بەڕێز شفان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من چوار تێبینیم هەیە لەسەر ئەم ماددەیە، لە عینوانی ماددەکە مولاحەزەم کرد زۆر تیکرار بووە بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان، من پێم باشە وەکو لە دەقە کوردیەکە هاتووە، ئامانج لەم یاسایە بریتییە لە بنیاتنان و داڕشتنی بنچینەکانی ئاسایشی هەرێم بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان، لێرە بۆ ئەوەی ئەوەی تر هەمووی لا ببەین، بۆ کورت کردنەوە، لە ڕێگای، ئەوە وەکو خۆی بێتە خوارێ، لەبەر ئەهمیەتی بڕگەی نۆ ببێتە بڕگەی چوار، نەهێشتنی تیرۆریزم، ئەو نەهێشتنە ببێتە بەرەنگاربوونەوە، نەهێشتن تەقریبەن مەسەلەیەکی موستەحیلە، ببێتە بەرەنگاربوونەوە، یەعنی موکافەحە، تیرۆریزمیش ببێتە تیرۆر، بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر بەو شێوەیە بێتن.

لە بڕگەی حەوتدا شتێك هاتووە، من دەبینم جێی ئێرە نییە، جێی ئەو قانونە نییە، قانونێك چەند ڕۆژێك ئەوەمان کرد بڕگەی حەوت لە ناوەڕاستەکەیدا هاتووە گەندەڵی کارگێڕی و دارایی، حەقیقەتەن ئەمە ئیشی ئەم یاسایە نییە، ئێمە لە قانونی نەزاهە ئیزافەمان کرد، من لێرە بەپێویستی نازانم، دووەمیش تیکرار بۆتەوە لە جیهازی ئاسایش، کە هێشتا موناقەشەمان نەکردووە.

تێبینی چوارەمم، بڕگەکانی دوازدەو چواردەو پازدەو شازدەو هەڤدە، ئەوانە تیکرارن لەگەڵ جیهازی ئاسایش، ئەگەر لێرە تەسبیت بکەین، پێویست ناکات لەوێ هەبێتن، ئەگەر لێرە لابدەین، ئەوە پێویستە لەوێ هەبێتن، هەمان ئەو مەهام و ئەرکانە هەنە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عبدالسلام بەرواری کەرەم بکە.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ ئەو خوشك و برایانەمە كە باسی سەرەتای ماددەكەیان كرد، بەڕاستی ئەم یاسایە پێناسەی ئەنجومەنێك دەكات، بۆیە ئامانج لە دەركردنی ئەم یاسایە ئەوەیە بەنیسبەت ماددەی سێیەم دیاری كردنی ئەركەكانی ئەم ئەنجومەنەیە، بۆیە داوا لە لیژنەی یاسایی دەكەم، ئەمە بەهەند وەربگرن و بزانن چۆن صیاغەی دەكەن، ئەركە سەرەكیەكانی ئەنجومەن بریتین لە بنیاتنان و داڕشتنی بنچینەكانی ئاسایشی هەرێم، ئەویش بە ڕێگای، یان وەكو بە هەر شێوەیەك بێت، ئەوە یەكەمین تێبینی من، چونكە یاساكە باسی داڕشتنی بنچینەكانی ناكات، بەڵكو یاساكە ئەنجومەن دادەمەزرێنێ.

دووەمیان/ ئەگەر ئێمە بزانین ئەم ئەنجومەنە پێكهاتووە، یان ئیشی سێ دەزگای تر سەرپەرشتی ئیشیان دەكات، واتا ئەركەكانی ئەو سێ دەزگایە دەبێت لە یاسایەكی تایبەت بە دەزگاكە دیاری بكرێت، بۆ نموونە ئەنجومەن هەڵناستێت ئاڵوگۆڕكردنی تۆمەتبارو تاوانەكان و رادەستی دەزگاكان، ئەمە یەك لە دەزگاكانی تر دەكات، بۆیە دەبێت بیر بكەینەوە لەو هەژدە خاڵە، ئەگەر هاوكاریم بكەن تەنها ئیشارەتیان بكەین، بە تەسەوری من بەپێی موقدیمەكە ئەركەكانی ئەنجومەن بریتین لە:

1-دابین كردنی ئاسایش و سەقامگیری لە هەرێم.

2- دەمینێت، هەرچەندە رەئی سۆزان خان راستە.

4- دەمێنێت بە رەئی من.

6- كە پاراستنی ئاسایشی ئابوورییە.

8- پاراستنی سیستەمی زانیارییە.

11- پاراستنی ئاسایشی گەیاندنە.

16- پاراستنی ئاسایشی وزە.

تەنها بە رەئی من ئەوەیە، بۆ؟ بۆ نموونە سێیەم/ كۆكردنەوەی زانیاری و هەڵسەنگاندنی هەر هەڕەشەیەك لەسەر ئاسایشی هەرێم، من ناڵێم گرنگ نییە، بەڵام ئەوە ئیشی دەزگای ئاسایشە.

پێنجەم، ئاڵوگۆڕ كردنی تۆمەتبار............ هەتا ئەخیر، ئیشی دەزگایەو پۆلیسە.

حەوتەم، پاراستنی ئاسایشی هەرێم و ئەو دەزگایە پۆلیسە، هەروەها لەوەی ئاسایشی ئابووری لە شەشەم هاتووە.

نۆیەم و دەیەم، راستە گرنگن، بەڵام ئەگەر تەماشای یەكەم بكەین دابین كردنی ئاسایش و سەقامگیری خۆ لە زیمنی ئەو موحاسەبەی تیرۆرە.

ئەگەر تەماشای خاڵی دوازدەم بكەین، خاڵی سێزدەم بكەین، چواردەم و حەڤدەم بكەین، هەمووی تەفسیلن بۆ ماددەی یەكەم.

خاڵی پازدەم/ پاراستنی ئاسایشی خۆراكی و تەندروستی لە هەرێمدا، ئەمە لە شەشەم هاتووە، كە ئاسایشی ئابوورییە، بۆیە تكا دەكەم تاكو قسەكەم تەواو بكەن، من بە پێویستی دەزانم موقەدیمەكە بگۆڕدرێت و (1،

2، 4، 6، 8، 11، 16) بمێنن، ئەوانی تر هەمووی ئەگەر تەماشا بکەین، باسی ئەرکی دەزگاکانی تر دەکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، صباح بيت الله کەرەم بکە.

بەڕێز صباح بيت الله شكرى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ماددەی سێ، خاڵی حەوت بێژت (حماية امن الاقليم في مجالات الجرائم الصعبة الشديدة)، بە رەئی من ببێتە (في مجالات الجرائم الخطيرة).

لە ماددەی دە بێژيت (مكافحة اعمال التجسس وفق القوانين المعمول بها في الاقليم) بە رەئيا من ببێتە (وفق القوانين النافذة في الاقليم).

لە ماددەی شازدە (حماية امن الطاقة والمؤسسات الحياتية)، بە رەئيا من ببێتە (حماية امن الطاقة والمؤسسات الحيوية)، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار محمد شارەزووری کەرەم بکە.

بەڕێز محمد احمد على(شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا تێبینیەکم هەیە لەسەر داڕشتنەوەی پێشەکی ماددەکە، ئامانج لەم یاسایە بریتیە لە بنیاتنان و داڕشتنی بنچینەکانی ئاسایشی هەرێم، من پێشنیار دەکەم بەپێی بنەماکانی مافی مرۆڤ و دیموکراسیەت کە گەلی کوردستان باوەڕی پێیەتی بۆ جێ بەجێ کردنی، بۆی زیاد بکرێت، لەبەر دوو هۆ:

یەك/ لەناو هەندێ خاڵی ماددەکە باسی ئاڵوگۆڕی تۆمەتبار دەکات.

دوو/ ئەگەر سەرنج بدەین لە دەزگای ئاسایشدا، لە ئەسبابی موجیبەی دەزگای ئاسایش، ئیشارەتی بە پاراستنی مافی مرۆڤ و دیموکراسیەت داوە، ئەوە یەك.

سەبارەت بە خاڵی دوازدەش، من پێشنیار دەکەم کە پاراستنی ئاسایش و فڕۆکەخانەکان و دەروازە سنووریەکان و بەنداوەکان و شوێنەوارەکانیشی بۆ زیاد بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار فازل بەشارەتی کەرەم بکە.

بەڕێز فاضل محمد قادر(بەشارەتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو، سێ مولاحەزەم هەیە، یەکێکیان/ ئەوەی بەفرین خان باسی کرد مەلەسەی نەهێشتنی تیرۆریزم، ئەوە من بەسەریدا ناچمەوە، هەرچەندە بەڕاستی ئەوەی من تێبینی دەکەم ناوەڕۆکی ئەو پرۆژە یاسایە

زۆر گەورەیە، بەلاَم بە بۆچوونی من، بە بیرکردنەوەی من، بە بچووکی دەبینم لەناو پرۆژە یاساکەدا، چونکە بەڕاستی ناوەڕۆکی ئەو پرۆژە یاسایە هەر هەمووی تەعبیر لە ئەمنیەتی ولاَت، با بلێین ئەمنی قەومی ولاَت دەکات، بۆیە بە حەقیقەت من وا بیر دەکەمەوە، کە ناوەڕۆکەکەی بچووک کراوەتەوە.

بەلاَم تێبینیم لەسەر خالَی دوازدە هەیە، دەلێت پاراستنی فڕۆکەخانەکان و دەروازە سنووریەکانی هەرێم، یەعنی بە رەئی من ئەمە بکرێتە دوو خالَی جیاواز، چونکە بەڕاستی ئەمە زۆر لە یەك دوورن، فرۆکەخانەکان و سنوورییەکان، یەعنی بەڕاستی زۆربەی مەشاکیلی ئێمە لە سنوورەکانەوە دروست دەبێت، مەسەلەی خۆراکە، مەسەلەی تەداخولاتی موخابەڕاتی ئیقلیمییە، زۆر مەشاکیلی تر لە سنوورەوەیە، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەمە بکرێتە دوو خالَی جیاواز.

لە خالێکی تر، کە من پێشنیار دەکەم ئەمە ئیزافە بکرێت، دەلێت زانیارییەکانی هەوالگری و مەیدانی و ستیراتیجی هەلَسەنگاندنیان بۆ بکرێت، من لێرە پێشنیار دەکەم کە خالێك ئیزافە بکرێت، ئەویش پاراستنی دەستکەوتەکانی بەدەستهاتوو، چونکە لە هەموو پرۆژەکانی من خوێندمەوە ئەو خالَەی تێدا نەبوو، بە بڕوای من لەو فەترەیەی کە خۆپیشاندان لە هەرێمی کوردستان دروست بوو، ئەوەی کە تێبینیمان کرد، خالێك نەمایەوە کە تەجاوزاتی ناشەرعی و نامەشروع نەکرێتە سەری، لەگەلَ پاریزگاری کردنەکانی تری، بۆیە من پێشنیار دەکەم خالێك ئیزافە بکرێت بە پارێزگاری کردنی دەستکەوتەکانی وەدەستهاتوو لە هەرێمی کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار گۆران ئازاد کەرەم بکە.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا لە تێبینیەکەوە هەمە دەست پێ دەکەم، پێموایە دەبوایە لیژنەی مەعنی، لیژنەی یاسایی و ناوخۆ سەرەتا بەر لەوەی دەست بە گفتوگۆیەکان بکەن پێشنیاری ئەوەیان کردبا موناقەشەی دەزگای ئاسایشمان کرد بوایە، ئینجا ئەنجومەنەکە، چونکە بەشێك لەو مەهام و کارانەیان لە دەزگاکە هاتووە، بۆیە لێرە تووشی گرفت بووین لە دووبارە کردنەوەو ئەو موناقەشە زیادەی لێرە پێوەی سەرقالین، من پشتیوانی رەئیەکەی کاك محمد دەکەم لە دانانی پێشەکیەکە، کە دەلێت ئەو ئوسس دادەنێت بۆ ئەو بنەمایانەی خوارەوە، ئەگەر بگەڕێینەوە سەر ماددەی دووەم، یەکەمی پرۆژە یاساکەی دەزگای ئاسایش، دەلێت دەزگای ئاسایش مولزەمە بە پاراستنی ئازادی گشتی و تایبەتی و پرەنسیپەکانی دیموکراسی و مافەکانی مرۆڤ، بۆیە پێشنیار دەکەم کەوا دانانی ئەم صیاغەیەی ئەو بنەمایانەی کە لە خوارەوە هاتووە لەسەر بنەمای ئازادی گشتی و تایبەتی و پرەنسیپەکانی دیموکراسی و مافی مرۆڤ بێت، ئەمە یەك.

دوو/ ئەم هەموو خالَەی کە هاتووە نزیکەی هەژدە خالَە، لە هەندێك شوێندا کە دەیخوێنیەوە چۆتە زۆر جوزئیاتەوە، وا دەخوێندرێتەوە کە ئەمە عەلا سەبیلی حەصر هاتووە، لەوانەیە بەیانی حالَەتێك بێتە

پێشەوە پێویستی بە دانانی ئوسس بێت، لەم حاڵەتەدا تیای نەبێت، بۆیە من پشتیوانی رەئیەکەی کاك عبدالسلام دەکەم، کە تەنها ئەو برگانەی تیا هەڵبگیرێت کە لە شێوەی چوارچێوەیەکدا بۆ حاڵەتی ئەمنی هەرێمی کوردستان، نەك ئەم هەموو وردەکارییەی تیا بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار دکتۆر بەشیر کەرەم بکە.

بەڕێز د.بشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری لە رەئی کاك گۆران دەکەم، بەڕاستی دەبوایە ئێمە یەکەم جار گفتوگۆی پرۆژە یاسای دەزگای ئاسایشمان بکرد بوایە، چونکە زۆر لە مەهامەکانی............

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە رۆیی، ئێستا لە ماددەی سێین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.بشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم یاسایە سیاسەتی عامی ئەم دەزگایە دەست نیشان دەکات، بۆیە سیاسەتی عام لەگەڵ ئەم هەموو تەفسیلە رێك ناکەوێت، تۆ لێرە باسی هەژدە خاڵ دەکەیت، هەژدە خاڵ زۆر بە موفەسەل باس کراوە، پێویست بەوە دەکات کەم بکرێتەوە، بۆیە بۆ نموونە خاڵەکانی (9، 10، 11) بەلای منەوە ئەوانە یاسای تایبەت هەیە ئەمانە رێك دەخات، ئەگەر بمێنێت ئەمانە لە یەك خاڵ کۆبکرێتەوە، بەبێ ئەوەی لە سێ خاڵ کۆبکرێتەوە، خاڵی سێزدەو حەڤدە، ئەم دوو خاڵە زۆر لە یەك نزیکن، دەکرا ئەمانە لێك بدرێت، لە خاڵی چواردە باسی بەدواداچوونی کاروباری پەنابەر دەکات، ئایا ئەمە قانونی پەنابەرمان هەیە لە کوردستان؟ یەعنی کوردستان دەتوانێت پەنابەر وەربگرێت؟ یەعنی کار بە پەنابەر بکات، ئێمە تەنها ئاوارەمان هەیە، نەك پەنابەر، بۆیە ئەگەر ئەمە پێداچوونەوەیەکی بۆ بکرێت، باشە.

لە خاڵی شازدەمدا/ پاراستنی ئاسایشی وزەو دەزگای ژیارییەکان، ئایا دەزگا ژیارییەکان پاراستنی ئاو دەگرێتەوە؟چونکە بەخۆتان دەزانن ئاو ئەمڕۆ بەڕاستی پێداویستیەکی گرنگە، لەسەر ئاستی جیهانیشدا زۆر لە زانایان دەڵێن ئەگەر شەڕێکی جیهانی سێیەم روو بدات، لەسەر ئاو روو دەدات، بۆیە ئاو پێویستە دەستی پێوە بگرین و ئاسایشی بۆ دابین بکەین، ئاسایشی هزری لێرە جێی نەبۆتەوە، ئاسایشی فیکری و هزری، مەسەلەن ئاسایشێکی هزری با بڵێین نەتەوایەتی، ئەمانە ئایا جێی بۆتەوە لەمانە، یان نا؟

خاڵی هەژدەم بەلای من زیادەیە، لابرێت، لەبەر ئەوەی لە خاڵی سێیەمدا ئاماژەی پێ کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنەی هاوبەش رەئیتان.

بەڕێز عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی دوو، سەبارەت بە مەبادیئی دەستووری، بەڕێزان، لە هەموو ولأتێكدا ئاسایش بە مانا گشتیەكەی چەندین رەهەندو بوعدی هەیە، یەكێك لەوانە بوعدی سیاسیە، كە لە هەموو ولأتێكدا جەختی لەسەر چ دەكرێت بەردەوامبوونی سیستەمی سیاسی ولأت و قەوارەی سیاسی لە ولأتەكەی، بۆیە مەسەلەن لە مەبادیئی دەستووری عێراقی هاتووە، مەسەلەن عێراق دەبێت ولأتەكە ولأتێكی دیموكراسی بێت، بۆیە بەردەوام بوون لەسەر سیستەمی دیموكراسی یەكێكە لە مەسەلە ستیراتیجیەكان پەیوەند بە ئاسایشەوە، ئەمە لەلایەكەوە.

لەلایەكی ترەوە، هەندێ بۆچوون هەبوو ئەمە وا باس بكرێت لە چوارچێوەی مافی مرۆڤ و ئازادییەكاندا هەوڵی رێكخستنی ئەم بنچینانە دەدەرێت، بەلأم دیسان كە دەگوترێت مەبادیئی دەستوور، دیسان جەخت كردنەوەیە لەسەر مافی مرۆڤ و ئازادییە گشتییەكان، كە لە چوارچێوەی دەستووردا هاتووە، بۆیە ئێمە رەئیمان وایە كە زۆر گرنگە ئەمە بمێنێتەوە، سەبارەت بە مەسەلەی هەندێك وشە لە تەرجومە كردنی، یان لە زیاد كردنی، لەڕاستیدا یاساكە لە ئەساسدا بە كوردی نووسراوە، پاشان تەرجومەی عەرەبی كراوە، بۆیە لەوێدا هەندێ گیروگرفتی هەیە، سەبارەت بە مەسەلەی نازحین و مەشەڕەدین بكەین، ئەگەر سەیری كوردیەكە بكەین لەوێ بە پەنابەرو ئاوارە هاتووە، كە مەبەست لێی ئەوەیە بەڕاستی.

سەبارەت بە مەسەلەی هەر لایەنی وشەو ئەوانەوە كاك حاجی خورشید باسی ئەوەی كرد، كە نقود بكرێتە عوملە، دروستە، یەعنی پێویستەو ئێمەش لەگەڵ ئەو رەئیەیەن.

سەبارەت بە مەسەلەی زیاد كردنی شوێنەوارو ئاسار، ئەمە لەچوارچێوەی جیهازەكە هاتووە، لە جیهازەكە نەك هەر ئاسار هاتووە، بەڕێزان، دەزانن مەسەلەی گەشتوگوزارو سیاحەشمان بۆ زیاد كردووە لەوێ، بۆیە كە جیهازەكەش بەشێك دەبێت لەو ئەنجومەنە، دیسان دەبێتە تەواوكەری یەكتری.

سەبارەت بە مەسەلەی لەناوبردنی تیرۆر، یان ئیتر جاسوسی، مكافەحە هاتووە، لەڕاستیدا لەچوارچێوەی یاساكاندا هەم لە یاسای نێودەوڵەتی، هەم لە یاسای ناوخۆ،هەمیش لە وشەو چەمكی موكافەحە بەكار دەهێنرێت، كە زیاتر مانای قەلأچۆ كردن، یان بەرەنگاربوونەوە دەگەیەنێت، نەك لەناوبردنی یەكجارەكی.

سەبارەت بە ئیزافە كردنی مەسەلەی سدودو ئەوەی كە پەیوەندی بە مەصافی و مەسەلەی نەوتەوە هەیە، ئێمەش لەگەڵ ئەوەین كە مونشەئاتی نەفتی و مەسەلەی سدود زیاد بكرێت.

سەبارەت بە دوایین خاڵ باس كرا، تەئكید لەسەر وشەی ستیراتیجی كردۆتەوە، لە پەیوەست بە ئاسایشی گشتییەوە لە هەندێ ولأتان، بەتایبەتی كە ئەم ئەنجومەنەیان هەیە، دەوڵەت، یان حكومەت رادەسپێردرێت هەر چوار ساڵ جارێك بەڵگە نامەیەكی ستیراتیجی ئامادە بكات، كە لە هەموو بوارەكانەوە سیاسەتی گشتی

وڵات سەبارەت بە پاراستنی ئاسایش و سەبارەت بە هێڵەکانی ئاسایش دیاری دەکات، بۆیە زیاتر مەبەستەکەی ئەوەیە.

هەروەها سەبارەت بە مەسەلەی ئەوەی ئاماژەی پێ درا ئاسایشی نەتەوەیی، ئەو تەعبیرە بەکار بهێنرێت، لە ماددەکانی رابردووشدا قسەی لەسەر کرا، بەڕێزان، ئاسایشی نەتەوەیی ئەم چەمکە، ئەم زاراوەیە زیاتر لەو وڵاتانە بەکار دەهێنرێت کە پێیان دەگوترێت دەوڵەت نەتەوە، واتا لەسەر ئەساسی نەتەوە تۆ قەوارەیەکی سیاسی سەربەخۆت هەیە وەکو دەوڵەت، بەس ئێمە لە چوارچێوەی عێراقدا، ئێمە هەرێمین، هەروەها دەستووری عێراق لە ماددەی 111دا مەسەلەی ئاسایشی نیشتمانیی پەیوەست کردووە بە مەسەلەیەکی فیدراڵیەوە، بۆیە ئێمە لەسەر ئاستی هەرێم، هەرێم قەوارەیە، نەك نەتەوە، دەبینین نەتەوەی کورد تەنها لە باشووری کوردستان ناژیت، لە شوێنی تریش دەژیت، بۆیە تاکو ئێستا ئێمە قەوارەیەکی سیاسی سەربەخۆمان لەچوارچێوەی نەتەوەی کورد، یان بەشێوەی گشتی گەلی کوردستاندا نییە، بۆیە ئێمە بڵێین ئاسایشی هەرێم لە رووی یاسایی، لە رووی سیاسیەوە دەقیق ترو باشتر ئامانجی خۆی دەپێکێت، راستە هەندێ مەهام هەیە لێرەدا، بەڵام ئەگەر رەبتی بکەین بە پێشەکیەکەوە، بەڕێزان، ئەم ماددەیە جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە، کە ئەم ئەنجومەنە، یان ئەم یاسایە بنەما سەرەکیەکان و پرەنسیپە سەرەکیەکانی ئاسایشی هەرێم دادەڕێژێت، نەك ئەم ئەنجومەنە بچێت مەسەلەن بەشێوەیەکی ئیجرائیەوە رۆژانە ئاڵوگۆڕی مەسەلەن تاوانباران بکات، بەڵام ئەرکی ئەم ئەنجومەنەیە سیاسەت دابڕێژێت، بنەما گشتیەکان دابڕێژێت، کە چۆن ئاڵوگۆڕی تاوانباران، یان جاسوسەکان لەنێوان هەرێم، یان لەگەڵ حکومەتی ئیتیحادیدا دەکرێت.

سەبارەت بە مەسەلەی پەنابەر، راستە بەگوێرەی دەستووری عێراقی پێدانی ماف پەنابەریەتی مەسەلەیەکی فیدراڵییە، بەڵام ئێستا لە هەرێمی کوردستان ئێمە پەنابەرمان هەیە، ئەم مافەی پێدراوە، بەڵام پاراستنی ئاسایشی بەدواداچوونی کاروباری رۆژانەی پێویستی بەوە هەیە، کە لەلایەن ئەم ئەنجومەنە، یان دامودەزگاکانی ئاسایش لە هەرێمەوە بنەماکانی بۆ دابنرێت.

باسی ئەوەش کرا، کە لەوانەیە مەسەلەی گەندەڵی و ئیتر فەسادی مالی ئەرکی ئەوە نەبێت، مەسەلەیەکی زۆر گەورەیە، دەکرێتەوە بنەما سەرەکیەکانی بۆ دابنرێت، لەوانەیە لە داهاتوودا لەلایەن دامودەزگاکانی ئاسایشەوە مەعلومات هەبێت، بەڵگەنامە هەبێت، چۆن ئەمە تەنسیق و تەعاون دەکات لەگەڵ دەستەی نەزاهە، لەگەڵ دیوانی چاودێری، لەم رووەشەوە دیسان پێویستە ئەمە بمێنێتەوەو ئێمە بە زەروری دەزانین.

بەڕێزان، ئەمە بۆچوونەکانی ئێمە بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەندێك مولاحەزات هەبوو تەزویری نقود، عوملە بێتن، جەرائیمی سەعبە هەبوو، ئەگەر ئاخر صیاغەتان بخوێننەوە، بۆ ئەوەی بیدەینە دەنگدانەوە، فەرموون.

بەڕێز د. عمر حمدامین خدر (نورەدینی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان دوایین صیاغەی دەخوێنینەوە.

المادة الثالثة:

يهدف هذا القانون إلى إقامة وصياغة أسس أمن الإقليم عن طريق:

1-ضمان الأمن والإستقرار في الأقليم.

2- حماية الأسس والمباديء الدستورية والقانونية للإقليم.

3-جمع وتحليل المعلومات وتقييم أي تهديد لأمن الإقليم.

4-تبادل المعلومات بين المؤسسات المختصة في الإقليم والحكومة الإتحادية.

5-تبادل المتهمين والمجرمين وتسليم قضاياهم بين المؤسسات الأمنية الإتحادية ونظيراتها في الإقليم وفق آلية تحدد بنظام.

6-حماية الأمن الإقتصادي للإقليم بالتنسيق مع الجهات ذات العلاقة.

7-حماية أمن الإقليم في مجالات الجرائم الخطرة والجرائم المنظمة وجرائم المواد المخدرة وتزوير العملة والفساد الإداري والمالي وغسيل الأموال وذلك وفق القوانين السارية في الإقليم.

8-حماية نظام المعلومات في الإقليم.

9-مكافحة الإرهاب وفق القوانين السارية في الإقليم.

10-مكافحة أعمال التجسس وفق القوانين المعمول بها في الإقليم.

11-حماية أمن الإتصالات والسدود والمنشآت النفطية.

12-حماية أمن المطارات والمنافذ الحدودية في الإقليم.

13-التنسيق مع الجهات ذات العلاقة لحماية أمن الشخصيات الرسمية لدى الحاجة.

14-التنسيق مع الجهات ذات العلاقة لمتابعة أمور اللاجئين والنازحين والأجانب المقيمين في الإقليم.

15-حماية الأمن الغذائي والصحي في الإقليم بالتنسيق مع الجهات ذات العلاقة.

16-حماية أمن الطاقة والمؤسسات الحياتية.

17-التنسيق مع الجهات المعنية لحماية أمن المنظمات الدولية والبعثات الدبلوماسية والقنصلية في الإقليم.

18-ضمان أمن مقرات وتشكيلات البيشمركة وجمع المعلومات المخابراتية والميدانية والإستراتيجية وتقييمها.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بە كوردیش فەرموون.

بەڕێز د. عمر حمدامین خدر (نورەدینی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان دوایین صیاغەی دەخوێنینەوە.

ماددەی سێیەم:

ئامانجی ئەم یاسایە بریتییە لەبنیاتنان و داڕشتنی بنچینەکانی ئاسایشی هەرێم لە ڕێگای:

1-دابین کردنی ئاسایش و سەقامگیری لە هەرێم.

2-پاراستنی بنچینەو پرینسیپە دەستووری و یاساییەکانی هەرێم.

3-کۆکردنەوەو شیکردنەوەی زانیاری و هەڵسەنگاندنی هەر هەڕەشەیەك لەسەر ئاسایشی هەرێم.

4-گۆڕینەوەی زانیاری لەنێوان دەزگای تایبەتمەند لە هەرێم و حکومەتی فیدراڵ.

5-ئاڵوگۆڕی تۆمەتبارو تاوانباران و ڕادەستکردنی دۆزەکانیان لەنێوان دەزگا ئاسایشیەکانی فیدراڵی و هەرێم بەگوێرەی میکانیزمێك، کە بە پەیڕەو دیاری دەکرێت.

6-پاراستنی ئاسایشی ئابووری هەرێم بەهەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان.

7-پاراستنی ئاسایشی هەرێم لەبواری تاوانی مەترسیدار، تاوانی ڕێکخراو، ماددەی هۆشبەر، ساختەکاری لە دراودا، گەندەڵی کارگێری و دارایی، شتنەوەی پارە بەگوێرەی یاسا کارپێکراوەکانی هەرێم.

8-پاراستنی سیستەمی زانیاری هەرێم.

9-بەرەنگاربوونەوەی تیرۆریزم بەگوێرەی یاسا کارپێکراوەکانی هەرێم.

10-بەرەنگاربوونەوەی سیخوری بەگوێرەی یاسا کارپێکراوەکانی هەرێم.

11-پاراستنی ئاسایشی گەیاندن و دامەزراوە نەوتیەکان و بەنداوەکان.

12-پاراستنی ئاسایشی فڕۆکەخانەکان و دەروازە سنوورییەکانی هەرێم.

13-هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان بۆ پاراستنی ئاسایشی کەسانی فەرمی لە کاتی پێویستدا.

14-بەدواداچوونی کاروباری پەنابەرو ئاوارەو ئەو بیانیانەی لە هەرێم نیشتەجێن بەهەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان.

15-پاراستنی ئاسایشی خۆراکی و تەندروستی لە هەرێمدا بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان.

16-پاراستنی ئاسایشی وزەو دەزگا ژیارییەکان.

17-هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان بۆ پاراستنی ئاسایشی ڕێکخراوە نێو دەوڵەتییەکان و نێردە دیبلۆماسییەکان و کونسولگەرییەکان لە هەرێم.

18-دابین کردنی ئاسایشی بارەگاو پێکهاتەکانی پێشمەرگەو کۆکردنەوەی زانیارییەکانی هەواڵگری و مەیدانی و ستراتیژی و هەڵسەنگاندنیان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ ئێوەی بەڕێز، بەڕێزان کێ لەگەڵە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە؟ تەنها سێ کەس لەگەڵدا نییە، بە زۆرینەی دەنگ پەسند کرا، بۆ ماددەی چوار فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم:

یەکەم: ئەنجومەن راوێژکارێکی هەیە، کە لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە بە پلەی وەزیر دادەمەزرێت و سەرپەرشتی و بەڕێوەبردن و هەماهەنگی نێوان دەزگاکانی سەر بە ئەنجومەنەکە ئەنجام دەدات، هەروەها راوێژکار جێگرێکی دەبێت بۆ هاوکاری و راپەڕاندنی کارەکانی بەپێی ئەو دەسەڵاتانەی پێی دەدرێت.

دووەم: بەرپرسی دەزگاکانی ماددەی دووەمی ئەم یاسایە ئەندامن لە ئەنجومەنەکەدا، سەرۆکی هەرێم دەتوانێت کەس، یان دەزگای تر بەگوێرەی پێداویستیەکانی تەناهی بۆ ئەنجومەن زیاد بکات، یان بانگهێشت بکات.

سێیەم: دابین کردنی بودجەیەك لە بودجەی گشتی هەرێم بۆ ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون بە عەرەبیش بخوێننەوە.

بەڕێز د.عمر حمدامين خدر(نورەدينى):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الرابعة:

1- يكون للمجلس مستشار يعيين من قبل رئيس الإقليم بدرجة وزير، يشرف ويدير وينسق بين المؤسسات التابعة للمجلس ويكون له نائب يعاونه في إنجاز مهماته وفق الصلاحيات المخولة له.

2- يكون مسؤولوا المؤسسات الواردة في المادة الثانية من هذا القانون أعضاء في المجلس ولرئيس الإقليم الحق في إضافة أشخاص أو مؤسسات أخرى له دعوتهم إلى المجلس في الحالات الإعتيادية.

3- تخصيص ميزانية لمجلس أمن الإقليم من الميزانية العامة للإقليم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش رەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی هاوبەش بەکۆی دەنگ لەگەڵ ئەو ماددەیەن وهیچ مولاحەزەیەکمان نییە، تەنهاو تەنها (1، 2، 3) نووسراوە کردوومانە بە (اولاً، ثانیاً، ثالثاً)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەردوو لیژنە موتەفیقن.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ ئەوە رەئی تەواوی لیژنەی یاسایی و ناوخۆ بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ دەیەوێت لەسەر ماددەی چوار موداخەلە بکات؟ ناویان دەنووسین، ئەو ئەندامە بەڕێزانەی دەیانەوێت قسە بکەن لەسەر ئەو ماددەیە، ڕێزداران (شیلان عبدالجبار، صباح بیت الله، عمر هەورامی، شلێر محی الدین، شڤان احمد، جمال طاهر، سالم تۆما، احمد وەرتی)، کەسی تر هەیە؟ تارا ئەسعەدی، فەرموو شیلان خان.

بەڕێز شیلان عبدالجبار عبدالغنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆربەی یاسا دامەزراندنێ وێت وزارەتاو دەزگاو دەستە، چەند مەرجەك هاتینە بۆ کاندید کرنا بەرپرسا وەزارەتا، یاخود دەستە، ئەژی ڤێرێ دبینم کو پی تی ڤیا بۆ وەزیر، یاخود ئەو موستەشارەی کە سەرۆکێ هەرێمێ دەست نیشان بکاتن، هەندەك موئەهیلاتێت وی بێنە دیار کرن، دەربارا ئاستێ خوێندنێ ژیا وی ئەزمونا وی ئی ل ڤی بارێدا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار صباح بیت الله کەرەم بکە.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی چوار فەقەرە دوو لێ دیمابیا دەرێ بێژیتن (او مؤسسات الاخرى او دعوتهم الى المجلس في الحالات الاعتيادية)، بە رەئیا من ببێتە (عند الحاجة)، لە خالا سێ (تخصيص ميزانية لمجلس) بە رەئیا من رەنگێ بێتە صیاغە کرن (تخصيص ميزانية للمجلس ضمن الموازنة العامة للاقليم)، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عمر هەورامی کەرەم بکە.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی چوارەم پێشنیار دەکەم داڕشتنەوەکەی بەم شێوەیە بێت:

(لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە بەپلەی وەزیر ڕاوێژکارێك دادەمەزرێت، بۆ سەرپەرشتی کردن و بەڕێوەبردن و هەماهەنگی لەنێوان دەزگاکانی سەر بە ئەنجومەنەکە)، ئەمە جیاوازی چیە لەگەڵ ئەوەی کە خۆی هەیە، ئێمە کاتێك کە دەڵێین ئەنجومەن ڕاوێژکارێکی هەبێت، لە ڕووی داڕشتنەوە وا دەکات، کە ئەم ڕاوێژکارە ئیش و کاری دووبارە ڕاوێژکاری دەکات، بەڵام کە گۆڕیت کردت بەوەی کە لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە بە پلەی وەزیر ڕاوێژکارێك دادەمەزرێت، دوای ئەوە وەزیفەکەی دادەنێی بۆ خۆت، بۆ سەرپەرشتی کردن و بەڕێوەبردن و هەماهەنگی نێوان دەزگاکانی سەر بە ئەنجومەنەکە، من تەسەور دەکەم وا باشترە.

پرسیارم لەسەر ئەوە هەیە، ڕاوێژکار جێگرێکی دەبێت، لێرە دەست نیشان نەکراوە، کێ ئەو جێگرە دیاری دەکات؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شلێر محی الدین کەرەم بکە.

بەڕێز شلێر محی الدین صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە ماددەکە دەکەم، دەڵێم لە ڕووی صیاغەکەی عەرەبیەکەی باشە، دەڵێت (لمجلس مستشار)، بەڵام لێرە لە تەرجومەی عادەتەن لە یاساکان تەرجومەی حەرفی دەکرێت لە عەربیەکە بۆ کوردی دەکرێت، هەر صیاغەکەی تێك دەچێت، منیش پشتگیری ڕەئیەکەی کاك عمر هەورامی دەکەم لە داڕشتنەوەی صیاغەکەی جارێکی تر، بەڵام من داڕشتنەوەیەکی ترم هەیە، ئەگەر قەبولی بکەن (ئەنجومەن لەلایەن ڕاوێژکارێك (بە پلەی وەزیر) لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە دادەمەزرێت سەرپەرشتی و کارەکانی بەڕێوە دەبردرێت بە هەماهەنگی لەنێوان دەزگاکانی سەر بە ئەنجومەنەکە، هەروەها جێگرێکی دەبێت هاوکاری ڕاپەڕاندنی کارەکانی دەکات، بەپێی ئەو دەسەڵاتانەی کە پێی دەدرێت، ئەگەر قەبولی بکەن ئەو صیاغەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شڤان احمد کەرەم بکە.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پرسیارێکم هەیە لە لیژنەی هاوبەش، لێرەدا ئایا ئەو ئەنجومەنە کەسانێکی مەعنەوی دەبێت، یان نا؟ پرسیارەکەم ئەوەیە ئەم ئەنجومەنە کەسایەتی مەعنەوی دەبێت، یان نا؟ ئەگەر دەبێتن، من پێم باشە بڕگەیەکی بۆ ئیزافە بکرێتن لە بیدایەتەوە (ئەنجومەن کەسایەتی مەعنەوی خۆی هەیە، یان دەبێت)، یان ئەگەر بڕگەی بۆ ئیزافە نەکرێت، لەگەڵ خاڵی یەکەم بنووسرێتن (ئەنجومەن کەسایەتیەکی مەعنەوی و ڕاوێژکارێکی دەبێت لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە، ئەگەر بەو صیغەتە بێتن، ئەگەر ببێتن، چ بە بڕگەیەك، چ بە دەمج کردنی، ئەمە تێبینی یەکەم.

تێبینی دووەم، لە بڕگەی سێیەمدا دابین کردنی بودجەیەکی تایبەت، ئەم ئەنجومەنە دائیمەن بودجەیان تایبەت دەبێتن، بودجەیەکی تایبەت لە بودجەی هەرێم و لەژێر چاودێری دیوانی چاودێری دارایی هەرێمدا دەبێت، وەکو نەزاهە، چونکە لە نەزاهە زیاتر نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار جمال طاهر کەرەم بکە.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

به دانانی ئەم موستەشارە لە رووی ئیدارییەوە، ئەوەیە کە تەنها سەلاحیاتی ئیستیشارەی هەیە، یەعنی سەلاحیاتی تەنفیزی نییە، چونکە موستەشارە، موستەشار ئەو کەسەیە بەس راوێژکاری دەدات، لایەنی تر ئەوەیە وەردەگرێت، یان نا؟ ئەگەر هاتو وەرگرت بوو ئەمری تەنفیزی ئەو کاتە دەبێتە مولزەم، ئیستیشارە سیفەتی ئیلزام نییە، بۆچی من لێرە دەبینم نووسراوە (یشرف ویدیر وینسق)، ئەمانە هەندێ وەزائیفن تێکەڵی لەناویان کریە، باشتر دەبینم (یکون للمجلس مستشار یعیین من قبل رئیس الاقلیم بدرجة وزیر یوجه المؤسسات التابعة للمجلس وینسق بینها ویکون له نائب یعاونه في انجاز مهامه) (ولیست مهامته)، مەهامە، نەك موهیماتە، ئەمە یەك.

خاڵی دووەم، (اضافة اشخاص او مؤسسات اخری او دعواتهم الی المجلس في الحالات الاعتیادیة)، ئەوانە (اضافة اشخاص) وەزیفە دائیمیە، بە سیفەتی موەقەتەیە، ئیستیعانە پێ دەکرێت وەك خەبیر و، بڵێین وەك شارەزا، باشە ئەوانە حەقی تەصویتیان دەبێت، یان نا؟ یەعنی ئێمە لازمە لێرە شتێك دیاری بکەین، عەجەبە (ان یکون لهم حق التصویت)، یانیش بۆیان نابێت دەنگ بدەن.

خاڵی سێیەم، (یخصص او تخصیص موازنة) میزانیە بکرێت بە موازەنە، (موازنة لمجلس امن الاقلیم ضمن الموازنة العامة للاقلیم وتخضع حساباته للتدقیق من قبل دیوان الرقابة المالیة)، سوپاس

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار سالم تۆما کەرەم بکە.

بەڕێز سالم تۆما کاکۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی راوێژکار سیفەتی راوێژکارییە، لێرە کارێکی تەنفیزیمان پێ سپاردووە، بە قەناعەتی من ناکرێت جێگری هەبێت، چونکە خۆی راوێژکارە.

دووەم/ دامەزراندنی بە پلەی وەزیر لەلایەن بەڕێز سەرۆکی هەرێمەوە، بە قەناعەتی من دەست نیشان کردنی لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە، نەك دامەزراندنی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار دکتۆر احمد کەرەم بکە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو راوێژکارە لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە دیاری دەکرێت، دواتر ئەمە نائیبێکی دەبێت، ئایا نایبەکە لەلایەن کێوە دیاری دەکرێت؟ ئەمە روون نەکراوەتەوە لێرە لە خاڵی یەکەم.

خاڵی دووەم، ئەو موئەسەساتانەی ئەندام دەبن لە ئەنجومەنەکە، دواتر دەڵێت بۆی هەیە لە حاڵەتی ئیعتیادی موئەسەساتی تر، ئەشخاصی تر بانگ بکات بۆ مەجلیسەکە، باشترە (عند الحاجة) بێت لە جیاتی

(الحالات الاعتيادية دون ان يكون لهم حق التصويت)، چونكه دياره ئەوانە ئايا مافى دەنگدانيان هەيە، يان نيانە؟ بەڵكو نەك لە حاڵەتى ئيعتيادى (عند الحاجة) بێت.
لە خاڵى سێيەميش، لە جياتى (تخصيص ميزانية)، (لمجلس ميزانية) باشترە، بەو شێوەيە دابڕێژرێتەوە (لمجلس ميزانية من الميزانية العامة للاقليم تخضع لديوان الرقابة المالية)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تارا ئەسعەدى كەرەم بكە.

بەڕێز تارا تحسين ئەسعەدى:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

قسەكانى من زۆربەى كران، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ليژنەى هاوبەش رەئيتان تكايە.

بەڕێز عمر حمدامين خدر(نورەدينى):

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

سەبارەت بە ماناى، يان مەفهومى وشەى موستەشار، لەڕاستيدا بە ماناى ئەوە نييە، كە راوێژى پێ دەكرێت، يان رەئى دەدات، لێرە لەچوارچێوەى ئەم ياسايەدا، بۆ نموونە مەسەلەن راوێژكارى ئاسايشى نەوتەوەيى لە ولاَتە يەكگرتووەكانى ئەمريكا، سەرۆكى مەجليسێك دەكات، كە وەزيرى دەرەوە تێيدا ئەندامە، ئيتر سياسەت دادەڕێژێت، بنەما دادەڕێژێت، راوێژكار لە ئەڵمانيا سەرۆكى وڵاتە، بەماناى ئەوە نييە ئەم پۆستە بالآيە ئەمە تەنها مەسەلەن رەئى لێ وەردەگيرێت و ئەوەى لە چوارچێوەى وەزارەتێكدا ئێمە موستەشار دادەنێين، لێرەدا بەم مانايەدا هاتووە، وەكو باسم كرد ئيتر يەك، دوو نموونەش ئاماژەم پێ كرد.
سەبارەت بەوەى كە ئێمە ئيزافە بكەين، كە لەكاتى پێويستدا ئاساييە، ئێمەش پێمان باشە ئيزافە بكرێت، بەتايبەتى لە بڕگەى دووەمدا، كە لەكاتى پێويستداو بەبێ ئەوەى ماڤى دەنگ دانى هەبێت.
سەبارەت بەوەى لە رووى صياغە كردنەوە، ئەوە كە ميزانيە بكرێتە موازەنە، ئاساييە، لەوانەيە دروستتر بێت لەچوارچێوەى ميزانيەى گشتى هەرێميش بێت، بەلاَم هەر ميزانيەيەك، سەبارەت بە رەقابە هەر ميزانيەيەك ديارى بكرێت لەچوارچێوەى ميزانيەى گشتى هەرێمدا بێت، كەواتە خازيعە، ملكەچە بۆ ديوانى چاودێرى دارايى، ئەگەر لێرەدا نەيەت، چونكە بۆ خۆى بەشێوەيەكى گشتى ئەو ميزانيە ملكەچە، چاودێرييە، ملكەچى چاودێرييە، كەواتە ئەو بەشەش لە ئەسڵەكەى دەبێتەوە، ديسان ملكەچە بۆ چاودێرى دارايى، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

تكايە ئاخير صياغەتان بخوێننەوە، بۆ ئەوەى بيدەينە دەنگدانەوە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الرابعة:

1-يكون للمجلس مستشار يعيين من قبل رئيس الإقليم بدرجة وزير، يشرف ويدير وينسق بين المؤسسات التابعة للمجلس و يكون له نائب يعاونه في إنجاز مهماته وفق الصلاحيات المخولة له.

2-يكون مسؤولوا المؤسسات الواردة في المادة الثانية من هذا القانون أعضاء في المجلس ولرئيس الإقليم الحق في إضافة أشخاص أو مؤسسات أخرى دعوتهم إلى المجلس في الحالات الإعتيادية عند الاقتضاء.

3-تخصيص ميزانية لمجلس أمن الإقليم من الميزانية العامة للإقليم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بە کۆی دەنگ پەسند کرا، بۆ ماددەی پێنج فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنجەم:

1-ئەنجومەن رێ و شوێن و رێساکانی رەفتاری تەناهی مەشقی پسپۆری بۆ کادیرەکانی دادەڕێژێت.

2- کارو پەیکەر بەندی ئەو دەزگایانەی لە ماددەی دووەمی ئەم یاسادا ناویان هاتووە بە پەیرەوێك، یان یاسایەك بەگوێرەی پەیوەندی دەزگاکان بە لایەنە پەیوەندیدارەکانەوە رێك دەخرێت.

3- ئەرك و ماف و دسپلینی ئەفسەرو کارمەندانی کە لە ماددەی دووەمی ئەم یاسایەدا ناویان هاتووە بە یاسایەکی تایبەت رێك دەخرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە عەرەبیش کەرەم بکەن.

بەڕێزشێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الخامسة:

1-يصوغ المجلس إجراءات وقواعد السلوك الاعتيادي والتدريبات المتخصصة لكوادره.

2-ينظم المجلس أعمال وهيكلية المؤسسات الواردة أسمائها في المادة الثانية من هذا القانون بنظام، أو بقانون بحسب علاقة المؤسسة بالجهات ذات العلاقة.

3-ينظم بقانون خاص الواجبات والحقوق والحالة الإنضباطية للضباط والعاملين الواردة في المادة الثانية من هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەی لیژنەی هاوبەش لە لیژنە ئەو مەوزوعەمان موناقەشە کرد، پێمانوا بوو پێویستە فەقەرەی یەك و سێ هەڵبگیرێت، بەلأم دوای ئەوەی کە راوێژمان کرد لەگەڵ لیژنەی ناوخۆ، هاتینە ئەو قەناعەتە کە ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە، لەبەر ئەوەی ئەو مەجلیسە پێویستی بە هەندێك ئیجرائات هەیە، ئەو ئیجرائاتە پەیوەندی بە سلوکی ئیعتیادییەوە هەیە، بە تەدریبات هەیە، لە هەمان کاتدا حقوق و واجیباتی ئەو دەزگایانە بە تەئکید پێویستی بە هەیکەلیەت هەیەو بە مەسەلەی حقوق و حالأتی ئینزیباتی هەیە، بۆیە پێمانوایە هەرسێ فەقەرە وەکو خۆی بمێنێتەوە، لەگەڵ لیژنەی ناوخۆش قسەمان کرد لەو بارەیەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێزان، کێ دەیەوێت لەسەر ئەو ماددەیە قسە بکات؟ ناویان دەنووسین، ئەو بەڕێزانەی دەیانەوێت قسە بکەن، ڕێزداران (دکتۆر احمد وەرتی، ئەڤین عمر، سۆزان شهاب، ئاسۆ کەریم، شڤان احمد، قادر حسن)، بەڕێز اسماعیل محمود کەرەم بکە.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لە کۆبوونەوەی هەردوو لیژنەدا رای هەندێك لە ئەندامانی لیژنەی کاروباری ناوخۆ وا بوو، کە ماددەیەك بەو شێوەیە زیاد بکرێت:

(کاتێکی دیاری کراو دەست نیشان بکرێت، بۆ یەکخستنی ئاژانسی پاراستن و زانیاری لە ماوەی دوو ساڵدا).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز دکتۆر ئەحمەد وەرتی کەرەم بکە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە خاڵی یەکەم و دووەم باس لەوە دەکات رێ و شوێن و رێساکان و رەفتاری ئەو ئەندامەکانی و هەروەها ئەو دەزگایانەی کە لە ماددەی دووەمدا هەن، بە پەیڕەوێك رێك بخرێن، لەبەر ئەوە ئەگەر هەر لە رەئی پێشووی هاوبەشی هەردوو لیژنە وەکو خۆی بمابایەوە، پێموایە کێشەیەك نەبوو، یەعنی ئەنجومەن کارو

پەیکەری ئەو دەزگایانەی ناویان لە ماددەی دووەمی ئەم یاسادا هاتووە بە پەیڕەوێك ڕێك دەخات، نەك بە یاسا، وەك ئەوەی یاسایە، یاسایەکی تر بۆ دابنرێت بە پەیڕەو ڕێك دەخات، پێموایە ئەوە کافی بوو.
بەنیسبەت ئەو ڕەئیەی هەندێك لە ئەندامان و پێشتریش ئاماژەی پێ کرا، ئەو ماددەیە دابنرێت، بۆ یەکخستنەوەی دەزگای پاراستن و زانیاری، من پشتیوانی لێ دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ئەڤین عمر کەرەم بکە.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی پێنجەم/ خاڵی یەکەم، کە باسی تەدریب و قەواعیدی سلوك دەکات، ئەگەر لێرە مەبەست لەوەیە کە بۆ ئەو مەجلیسەی کە ئێستا هەیە، وابزانم ئەو مەجلیسە هەر خۆی دەسەڵاتی ئەوەی دەبێت، کە ئەو تەدریب و ئەو قواعیدو شتانە بکات کە لێرە باس کراوە، بەڵام ئەگەر باسی کەوادیری ناو موئەسەسەکانی تر دەکات کە هاتووە، ئەوە لێرەدا لە دووەم ئێمە باسی ئەوە دەکەین، کەوا جارێکی تر بە نیزام، یاخود بە پەیڕەوێکی ناوخۆ ئەوان تەدریبات وەربگرن، بۆیە من لە هەردوو حاڵەتەکەدا دەبینم کەوا خاڵی یەکەم نەمێنێت و هەڵبگیرێت.
سەبارەت بە خاڵی دووەم لە عەرەبیەکەدا، ئەگەر بخوێندرێتەوە تۆزێك نامەفهومیەتی تیایە، بەڵام لە کوردیەکە باشتر ڕێکخراوە، کە کاتێك باسی ئەوە دەکات دەڵێت بەنیزامێك ئەو یاسایە، من هەڵبەتە لەگەڵ کاك دکتۆر احمد دام، کە یاساکە ئەسڵەن هەڵبگیرێت، بەڵام باسی ئەوە دەکات، کە قانونێك هەبێت (بحسب علاقة المؤسسة بجهاز ذات العلاقة)، ئەگەر باسی موئەسەسە دەکات، خۆ لە ماددەی دووەمدا هەموویان بەناوی موئەسەسە نەهاتووە، هەندێکیان ناویان مودیریەی عامەیە، سێیەمیشیان ناوی وەکالەیە، بۆیە ئەگەر لێرەدا ناوەکە تۆزێك تەرتیب بکرێت، یاخود ڕێکبخرێت، وەکو گوتم لە کوردیەکە بەشێوەیەکی جوان هاتووە، بەڵام لە عەرەبیەکە تۆزێك ڕەکیکە.
سەبارەت بە سێیەم، دەڵێت (ينظم بقانون خاص الواجبات والحقوق والحالة الانضباطية للضباط والعاملين الواردة اسمائهم في المادة الثانية)، لە ماددەی دووەم ناوی هیچ............

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار سۆزان شهاب کەرەم بکە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە خاڵی یەکەمدا لە ماددەی پێنجەم، قەواعیدی سلوکی ئیعتیادی نییە، وەزیفییە، سلوکی وەزیفی، نەك ئیعتیادی، هەموو کەسێك خۆی قەواعیدی سلوکی ئیعتیادی ژیانی ڕۆژانەی خۆی دادەنێت، مەجلیس بۆی دانانێت، لەبەر ئەوەی سلوکی وەزیفییە.

لەخاڵی دووەمدا، تێکەڵیەك هەیە، چونکە خۆی ئەو موئەسەسەیە لەناو خۆیدا کۆمەڵێك جیهاز دەگرێتەخۆی، کە هەندێکیان بە قانون دەبێت ڕێك بخرێن، هەندێکیشیان دەبێت بە نیزام ڕێك بخرێن، لەبەر ئەوە مادام بە نیزام ڕێکخراوە، چونکە ئێمە دەزانین ئەوەی بەقانون ڕێکخراوە، ئەوە موئەسەسەی ئەمنی ئیقلیمە کە بە قانون ڕێك دەخرێت، مودیریەی عامەی ئیستیخباراتی عەسکەری بە قانون ڕێکخراوەو هەیەو بوونی هەیە، دەمێنێتەوە وەکالەتی حیمایەی مەعلومات (وكالة الحماية والمعلومات)، ئەوە خۆی دەبێت بە نیزامێکی خاص بێت، دەبێت جیا بکرێتەوە، یەعنی دەبێت دیاری بکرێت، نابێت بگوترێت بە قانون و بەنیزامیش، ئەمە لێرەدا تێکەڵاویەکی تێدایە.

خاڵی سێیەم/ (ينظم بقانون خاص الواجبات والحقوق والحالة الانضباطية للضباط)، زوبات غەڵەتێکی مەتبەعی تێدایە، ئەگەر ئەوەی چاك بکەن خراپ نییە، (والعاملين الواردة ذكرهم)، نەك (الواردة اسمائهم)، (الواردة ذكرهم في المادة الثانية من هذا القانون)، دەبێت بگوترێت (ينظم بقانون خاص الواجبات والحقوق والحالة الانضباطية للضباط والعاملين الواردة ذكرهم في المادة الثانية من هذا القانون)، نەك (الوارده اسمائهم)، چونکە ئێمە ناوی هینمان هێناوە لە ماددەی دووەمدا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ئاسۆ کەریم کەرەم بکە.

بەڕێز بکر کریم محمد(ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی پێنجەم، بڕگەی دووەم، بەڕاستی (ينظم المجلس أعمال وهيكلية المؤسسات الواردة أسمائها في المادة الثانية من هذا القانون. بنظام)، بەڵێ مەجلیس دەتوانێت بە نیزامێك شت دەربکات، بەلام (أو بقانون)، مەجلیس ناتوانێت قانون دەربکات، قانون تەنیا کاری پەرلەمانە، کاری مەجلیس نییە، بۆیە بەبڕوای من ئەمە لێرەدا بەشێوەیەکی هەڵە هاتووە، ئەو پرسیارە ئاراستەی لیژنەی یاسایی دەکەم، ئایا دەکرێت مەجلیسێك قانون دەربکات؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شڤان احمد کەرەم بکە.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینیم لەسەر ماددەی پێنج لە بڕگەی دوودا، ئەوەی کاك ئاسۆ ئاماژەی پێ کرد، من سەد لە سەد تەئیدی دەکەم، بەپیی پەیڕەوێك، یان یاسایەك لابرێت، بەگوێرەی دەزگاکە لایەنە پەیوەندیدارەکانەوە لەلایەن ئەنجومەن ڕێك دەخرێت، لەلایەن ئەنجومەنی بۆ ئیزافە بکرێت، چونکە دیار نییە کێ ئەم پەیڕەوە ڕێك دەخات؟ لەلایەن ئەنجومەن، ئەنجومەن ئەو پەیڕەوە ڕێك دەخات.

خاڵی سێیەم، مـن دەبیـنـم ئەمـە تەحصیل حاصلە، هەر پێویست بەوجودی ناکات، ئەم ئەرك و ماف و شتانەو کارمەنـدان، ئەمانـە هـەموویان یـەعنی دەرەجـەداری عەسـکەرین، ئـەو یاسا سـەربازییانەی کـە لـە هەرێمدا کار پێکراون دەچنە ژێر رکێفی ئەوانەوە، هەر پێویست بە هەبوونیشی ناکاتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار قادر حەسەن کەرەم بکە.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای روون کردنەوەی بەڕێزانی لیژنەی هاوبەش، من پێشنیار دەکەم ماددەی پێنج بە هەرسێ بڕگەکەیەوە بەبێ گۆڕان و دەستکاری وەکو خۆی بمێنێتەوەو زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنەی هاوبەش رەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر لە برادەران گوتیان مەسەلەی قانون و مەسەلەی نیزام و مەسەلەی تەعلیماتیش زۆر هاتە ئاراوە، ئێمە پێمانوایە وەکو لیژنەی هاوبەش ئیمکان نییە ئیجرائات و قەواعیدی سلوك هەتا بە تەعلیماتیش دەربچێت، نەك بە پەیڕەوێکی ناوخۆ، ئەمە شتێکی زۆر تەبیعییە، کە موئەسەسەیەك بتوانێت ئـەم جۆرە ئیجرائاتـە دەربکاتن.

بەنیسـبەت فەقـەرەی سـێیەم، ئـەوەی سـۆزان خـان ئیشارەتی پێـدا، ئێمـە ئـەوەمان بـە نـەزەری ئیعتیبـار وەرگرتووەو عیلاجیشمان کردووە لە فەقەرەی سێیەم.

بەنیسـبەت ئـەوەی مـەجلیس قـانون دەردەکـات، یـان دەرناکـات، لێـرە نیزامەکـە دەکەوێتـە سـەلاحیەتی مـەجلیس، بـەلاّم بـەڕێزان، خۆتـان دەزانـن دەبێـت پـرۆژە تەقـدیم بکرێـت و بێـت لـەو پەرلەمانـە ئیقـرار بکرێت، نەك مەجلیسـەکە سـەلاحیەتی قـەوانین و قـەرارات بکات، بۆیـە مەسـەلەکە بەنیسـبەت نیزامەکـە، نیزام ئەوە وازیحە، قانونەکەش دێتە ئەو پەرلەمانە، نەك بە خۆی هەڵبستێت، ئێمە وای بـۆ دەچـین، بۆیـە ئەگەر ئیجازەمان بدەنێ صیاغەکەی بخوێنینەوە، دوای ئەو تەعدیلاتەی کە لەسەری کرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئاخیر صیاغەتان بە عەرەبی و بە کوردی بخوێنن، بۆ ئەوەی بیدەینە دەنگدان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الخامسة:

1-يصوغ المجلس إجراءات وقواعد السلوك الاعتيادي والتدريبات المتخصصة لكوادره.

2-ينظم المجلس أعمال وهيكلية المؤسسات الواردة أسمائها في المادة الثانية من هذا القانون. بنظام أو بقانون بحسب علاقة المؤسسة بالجهات ذات العلاقة.

3-ينظم بقانون خاص الواجبات والحقوق والحالة الإنضباطية للضباط والعاملين في المؤسسات الواردة في المادة الثانية من هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر نوقتەی نیزامیت هەبوو، فەرموو.

بەڕێز عمر احمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جارێکی تریش ئاماژەمان پێدا، کە لەم پرۆژە یاسایەدا یەکەمجار داڕشتنەکەی بە کوردی کراوە، پاشان تەرجومەی عەرەبی کراوە، بۆیە لە ماددەی پێنجەم لە بڕگەی یەکەمدا دەڵێت (ئەنجومەن ڕێ و شوێن و ڕێساکانی رەفتاری تەناهی) تەناهی بەمانای ئەمنییە، واتا (السلوك الامنی)، نەك (الاعتیادی)، بۆیە دەبێت بیکەین بە سلوکی ئەمنی، نەك سلوکی ئیعتیادی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێروان جارێکی تر بیخوێننەوە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە باسی تەدریبی تەخەصوص و کەوادیر دەکات، ئەمە بەنیسبەت ئەو کەوادیرانەیە ئەو سلوکە ئیعتیادیە، نەك بەنیسبەت خەڵکی ترە، ماددەکە دەخوێنمەوە دوای ئاخیر صیاغە:

المادة الخامسة:

1-يصوغ المجلس إجراءات وقواعد السلوك الاعتيادي والتدريبات المتخصصة لكوادره.

2-ينظم المجلس أعمال وهيكلية المؤسسات الواردة أسمائها في المادة الثانية من هذا القانون. بنظام أو بقانون بحسب علاقة المؤسسة بالجهات ذات العلاقة.

3-ينظم بقانون خاص الواجبات والحقوق والحالة الإنضباطية للضباط والعاملين في المؤسسات الواردة في المادة الثانية من هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك فرسەت موداخەلەی هەیە، کەرەم بکە.

بەڕێز فرست احمد عبدالله/سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوور نییه رەئی ئەوەل دروستتر بێت، چونکە لە مەعلومات راستە، صیاغەی ئەوەلی پرۆژەکە بەکوردی بوو، پاشان تەرجومەی عەرەبی کرا، لەوانەیە سلوکی ئەمنی، ئان سلوکی وەزیفی راستتر بێت لە سلوکی ئیعتیادی، زۆر سوپاس.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر پێتان باش بێت سلوکی ئیعتیادیەکەی دەکەینە سلوکی وەزیفی، خۆی ماناکەشی هەر ئەوەیە.

المادة الخامسة:

1-يصوغ المجلس إجراءات وقواعد السلوك الوظيفي والتدريبات المتخصصة لكوادره.

2-ينظم المجلس أعمال وهيكلية المؤسسات الواردة أسمائها في المادة الثانية من هذا القانون. بنظام أو بقانون بحسب علاقة المؤسسة بالجهات ذات العلاقة.

3-ينظم بقانون خاص الواجبات والحقوق والحالة الإنضباطية للضباط والعاملين في المؤسسات الواردة في المادة الثانية من هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵە دەستی بەرز بکات؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، ئێستا گشت ماددەکە، ئەسباب موجەبەش بخوێنمەوە، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشی ئەوەی بچینە سەر ماددە پرۆتۆکۆلیەکان، پێشنیارێك هەیە، پاش ئەویش ماددەی پرۆتۆکۆلی پێشنیار هەیە دەیخەینە بەردەستتان، ئێستا دوای ئەو ماددەیە، ماددەیە پێشنیار کراوە لەلایەن هەندێ لە بەڕێزان لیژنەی ناوخۆ، ئەویش ئەوەیە دەڵێت تەحدیدی سەقفێکی زەمەنی بکرێت بۆ تەوحید کردنی وەکالەتی حیمایەو معلومات بۆ ماوەی دوو ساڵ بێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو ماددانەی کە ئیزافەتان کردووە، ئەوان ئیعتیادین، فەرموون.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو هەردوو لیژنە پشتگیری لەو موقتەرەحە ناکەین، دەچینە سەر ماددە پرۆتۆکۆلیەکان:

المادة السادسة: للمستشاراصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەردووکتان موتەفیقن لەسەر ئەوە.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، ماددەکەی تر، تکایە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السابعة: لا يعمل باي نص قانوني او قرار يتعارض مع احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی ناوخۆ.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیچ تێبینیەکمان نییە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، ماددەکەی تر، تکایە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثامنة: على الجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی ناوخۆ.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیچ تێبینیەکمان نییە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، ماددەکەی تر، تکایە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة التاسعة: ينفذ هذا القانون اعتبارا من تاريخ نشره في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ليژنەی ناوخۆ.

بەڕێز اسماعيل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هیچ تێبینیەكمان نییە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەكۆی دەنگ پەسند كرا، ئێستا بۆ ئەسبابی موجیبە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

الاسباب الموجبة

بغية اقامة وصياغة اسس أمن الاقليم واهدافه وبيان تشكيلات المجلس الخاص به وكيفية اداء مهامه، فقد شرع هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كەس موداخەلەی هەیە لەسەر دیباجەكە؟ نییە، ئێستا گشت ماددەكە لەگەڵ دیباجەكە بەو شێوەیەی خوێندرایەوە دەخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (63) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەكۆی دەنگ پەسند كرا، ئێستا دەستخۆشی لە ئێوەی بەڕێز ئەندامانی پەرلەمانی كوردستان و پیرۆزبایی لە خەڵكی كوردستان و لە دەزگا ئەمنیەكان دەكەین بە پەسند كردنی پرۆژە یاسای ئەنجومەنی ئاسایش لە هەرێمی كوردستان، سەركەوتوو بن، ئینشائەڵلا ئەوانیش كاری خۆیان باشتر دەكەن، دووبارە بەخواتان دەسپێرین، كۆتایی بە دانیشتنەكەمان دەهێنین، تا سبەی سەعات (11) خوا لەگەڵتان بێت.

فرست احمد عبدالله	د. ارسلان بایز اسماعیل	محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی)
سكرتێری پەرلەمانی	جێگری سەرۆكی پەرلەمانی	سەرۆكی پەرلەمانی
كوردستان – عێراق	كوردستان – عێراق	كوردستان - عێراق

پەرلەمانی كوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (12)

سێ شەممە ڕێکەوتی 3\5\2011

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (12)

سێ شەممە رێكەوتی 2011/5/3

كاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێكەوتی 2011/5/3 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی) سەرۆكی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (12)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) له پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (12)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن له كات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێكەوتی 2011/5/3 دا بەم شێوەیە بێت:

1 -خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پڕۆژە یاسای دەزگای ئاسایشی گشتی له هەرێمی كوردستان-عیراق.

2- خوێندنەوەی یەكەمی پڕۆژە یاسای هەمواركردنی یەكەمی یاسای ژمارە (26)ی ساڵی 2007 تایبەت بە باجی دەرامەت له هەرێمی كوردستان.

3- خوێندنەوەی یەكەمی پێشنیاری یاسایی هەموار كردنی یەكەمی یاسای ژمارە (26) ساڵی 2007 ی پەرلەمانی كوردستان.

4- خستنەڕوو و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە بڕیاری تایبەت بە هەڵسو كەوتی ئەندامی پەرلەمان (پێشەوا تۆفیق مغدید) لەكۆبوونەوەی نائاسایی ژمارە (9) ی ڕۆژی 2011/4/19.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان. دانیشتینەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (12) ڕۆژی دانیشتن 2011/5/3.

بەرنامەی کار:

بە پێی حوکمەکانی بڕگە یەکی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1) ی هەموار کراوی ساڵی 1992 ی پەرلەمانی کوردستان-عیراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان، بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (12) ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لەکات (11) ی پێش نیوەڕۆ، ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2011/5/3 دا بەم شێوەیە بێ.

1-خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پڕۆژە یاسای دەزگای ئاسایشی گشتی لە هەرێمی کوردستان-عیراق.

2- خوێندنەوەی یەکەمی پڕۆژە یاسای هەموارکردنی یەکەمی یاسای ژمارە (26)ی ساڵی 2007 تایبەت بە باجی دەرامەت لە هەرێمی کوردستان.

3- خوێندنەوەی یەکەمی پێشنیاری یاسایی هەموار کردنی یەکەمی یاسای ژمارە (26) ساڵی 2007 ی پەرلەمانی کوردستان.

4- خستنەڕوو و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە بڕیاری تایبەت بە هەڵسو کەوتی ئەندامی پەرلەمان (پێشەوا تۆفیق مغدید) لەکۆبوونەوەی نائاسایی ژمارە (9) ی ڕۆژی 2011/4/19.

ئێستا داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەین لەگەڵ لیژنەی ناوخۆ فەرموون بۆ سەر مەنەصە.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان-عیراق.

بابەت/ ڕاپۆرتی هاوبەش

لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی ناوخۆ و ئاسایش و ئەنجومەنەکانی خۆجێیی ڕۆژی 6 بەفرانباری 2710 ی کوردی، بەرامبەر بە ڕۆژی 2010/12/27 ی زاینی کۆبوونەوە، بۆ لێکۆڵینەوە لە پڕۆژە یاسایی دەزگای ئاسایشی هەرێمی کوردستان-عیراق، لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە، لە دوای یەکەمین خوێندنەوەی لەدانیشتنی یاسایی ژمارە(17) ی ڕۆژی 2010/12/1 پەرلەماندا بۆ هەردوو لیژنە ڕەوانە کراوە، چەندین کۆبوونەوەی دیکەشی بەدوا داهات و، کە دواترینیان ڕۆژی 2011/4/30 بوو، لە پاش گفتوگۆو دانوستان، هەردوو لیژنەکە گەیشتن بەمەی دادێ.

یاسای ژمارە (   ) ساڵی 2011

یاسای دەزگای ئەمن و ئاسایشی هەرێمی کوردستان-عیراق

ماددەی یەکەم:

پێناسەکان.

پێشنیار دەکەین هەردوو بڕگە پێنج و شەشی ماددەکە لابدرێن، چونکە دەزگا لە بڕگە چواردا پێناسە کراوە، پێویست بە پێناسە کردنی سەرۆکی دەزگاو جێگرەکەی ناکات، پێشنیار دەکەین بەم جۆرەی دادێ دابڕێژرێتەوە، مەبەست لەم زاراوانەی دادێ، واتاکانی بەرامبەریانە بۆ مەبەستی ئەم یاسایە.

یەکەم: هەرێم: هەرێمی کوردستان-عیراق.

دوو: سەرۆکی هەرێم: سەرۆکی هەرێمی کوردستان-عیراق.

سێ: سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران: سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم.

چوار: دەزگا: دەزگای ئاسایشی هەرێم.

ماددەی دووەم:

ئەرك وئامانج.

یەکەم: گۆڕینی ڕیزبەندی هەردوو ماددەی دووەم و سێیەم، واتا ماددەی دووەم بە ڕیزبەندی ماددەی سێیەم و، ماددەی سێیەم بە ڕیزبەندی ماددەی دووەم دابندرێن، چونکە ماددەی سێیەم وەسف و پێناسەی دەزگا دەگرێتە خۆ، هەرچی ماددەی دووەمە لە بنچینەی پڕۆژەکەدا ئەرك و ئامانجی دەزگای ئاسایش دەگرێتەخۆ.

دوو: ڕێکەوتن کرا سەبارەت بەداڕشتنەوەی پێشەکی ماددەی دووەم لە بنچینەی پڕۆژەکە، بەم شێوەیەی دادێ، دەزگا بە جێگەیاندنی ئەم ئەرك و ئامانجانەی دادێن دەگرێتە ئەستۆ.

سێ: سەبارەت بە بڕگەی یەکەم ڕێکەوتن کرا کە وشەی (بەپێی) بخرێتە پاش وشەی(تایبەتەوە) بەم جۆرە دابڕێژرێتەوە.

1- ئازادی گشتی و تایبەت بە پێی بنەماکانی دیموکراسی و مافی مرۆڤ بپارێزرێن.

چوار: دوو ڕا هەیە لە بارەیەوە.

1 - پشتگیری لە بڕگەکە دەکات وەك لە بنەچەی پڕۆژەکەدا هاتووە، سەبارەت بە بڕگەی دووەم پێشنیار دەکات بەم جۆرەی دادێ دابڕێژرێتەوە.

2 - پاراستنی ئاسایشی دەزگاکانی دەستوری و یاسایی لە هەرێمدا، لە چوار چێوەی کاری هەواڵگری و کۆکردنەوەی زانیاریدا بۆ مسۆگەر کردنی ئاسایشیان.

پێنج: سەبارەت بە بڕگەی سێیەم، دوو ڕا لە نێوان ئەندامانی لیژنەدا هەیە، ڕای یەکەم پشتگیری لە بڕگەکە دەکات، وەك کە لە بنەچەی پڕۆژەکەدا هاتووە، ڕای دووەم پێشنیار دەکات بڕگەکە بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە، سێیەم، پاراستنی ئاسایشی پارت و کۆمەڵەو سەندیکاو ڕێکخراوەکان و کۆمەڵگای مەدەنی.

شەش: سەبارەت بە بڕگەی چوارەم، هەردوو لیژنەکە بە ڕێکەوتن پشتگیری دەکەن.

حەوتەم: سەبارەت بە بڕگەی پێنجەم، هەردوو لیژنەکە بە ڕێکەوتن پێشنیار دەکەن پاڵاوگەو بەنداوەکان بخرێتە سەر کۆتایی بڕگەکەو بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە، ئاسایشی فڕۆکەخانەو دەروازەی سنوور و پاڵاوگەو بەنداوەکان.

هەشت: بڕگەی شەشەم، دوو ڕا لە نێو ئەندامانی لیژنەدا هەن، ڕای یەکەم کە ڕای زۆرینەی ئەندامانی هەردوو لیژنەیە، پێشنیار دەکات دەستەواژەی هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکان و لایەنانی پەیوەندیدار بخرێتە سەر کۆتایی بڕگەکەو، بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە، ئاسایشی کەلتوری و کەلەپوری گەلی کوردستان-عێراق بە هەموو پێکهاتەکانی نەتەوەیی و ئاینی و مەزهەبی و بەها ڕەسەنەکانیەوە، بەهەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکان و لایەنانی پەیوەندیدار، ڕای دووەم کە ڕای کەمینەیە، پێشنیار دەکات وشەی کەلتوری لە سەرەتای بڕگەکە لابدرێت و بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە، ئاسایشی کەلەپوری گەلی کوردستان-عیراق، بە تێکڕای پێکهاتەکانی نەتەوەیی و ئاینی و مەزهەبی و بەها ڕەسەنەکانیەوە.

نۆیەم: بڕگەی حەوتەم وشەی (وەدەرەکی) زیاد بکرێت و بخرێتە پاش وشەی ناوخۆوە دەستەواژەی (لە چوارچێوەی یاسادا) بخرێتە سەر کۆتایی بڕگەکەوە، بڕگەکەش بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە، کۆکردنەوەی زانیاری لە بارەی هەڕەشەی ناوخۆ و دەرەکی، کە ئاراستەی ئاسایشی نیشتیمانی لە هەرێمدا دەکرێت، بۆ هەڵسەنگاندن و ڕووبەڕوو بوونەوەی لە چوارچێوەی یاسادا.

دەیەم: بڕگەی هەشتەم، هەردوو لیژنە چۆنی هاتووە پشتگیری لێ دەکەن، هیچ تێبینیەکی لە بارەوە نیە.

یازدەم: بڕگەی نۆیەم، دوو ڕا لەنێو ئەندامانی هەر دوو لیژنەدا هەیە، ڕای یەکەم ڕای زۆرینەی ئەندامانی هەردوو لیژنەیە پێی وایە بڕگەکە چۆن لە بنەچەی پرۆژەکەدا هاتووە، هەرواش بمێنێتەوە، ڕای دووەم کە ڕای کەمینەیەو وای بۆ دەچێت کە بڕگەی 12 لەگەڵ بڕگەی نۆیەمدا لێك بدرێن و وشەی (پاراستن) بۆ سەرەتای بڕگەکە زیاد بکرێت، وشەی (گەشتیاری) بخرێتە سەر کۆتایی بڕگەکەوە، بەم شێوەی دادێ دابڕێژرێتەوە، پاراستنی ئاسایشی شوێنەواری و شوێنانی خودا پەرستی و شوێنانی ئاینی و مێژوویی و گەشتیاری.

دوازدە: بڕگەی دەیەم، هەردوو لیژنە بە ڕێکەوتن پشتگیری لە بنەچەی بڕگەکە دەکەن، وەك لە پرۆژەکەدا هاتووە.

سێزدە: بڕگەی یازدەم، دوو ڕا لە نێو ئەندامانی هەردوو لیژنەدا هەیە، ڕای یەکەم کە ڕای زۆرینەی ئەندامانی هەردوو لیژنەیە و دەڵێ بڕگەکە چۆنی هاتووەو هەرواش بمێنێتەوە، ڕای دووەم کە ڕای کەمینەیەو پێشنیار دەکات دەستەواژەی(تاوانی مەترسیدار) لە بڕگەکە لابدرێت.

چواردە: بڕگەی دوازدەم زۆرینەی ئەندامانی هەردوو لیژنە پێشنیار دەکەن وشەی (گەشتیاری) بخرێتە سەر کۆتایی بڕگەکەو بەو شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە، پاراستنی ئاسایشی شوێنەوار و شوێنانی مێژوویی و گەشتیاری، ڕای دووەم، ڕای کەمینەیەو پێشنیار دەکات هەردوو بڕگە دوازدەدم و نۆیەم تێکەڵ بکرێن و

بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە، پاراستنی ئاسایشی شوێنەوار و شوێنانی خودا پەرستی و جێگاکانی ئاینی و مێژوویی و گەشتیاری.

پازدە: بڕگەی سێزدەم هەردوو لیژنە ڕێکەوتن و پێشنیار دەکەن وشەی (بەدواداچوون) بە وشەی (چاودێری) بگۆڕدرێت، بەم شێوەیەی دادێ بڕگەکە دابڕێژرێتەوە، سێزدەم چاودێری کردنی پرسی پەنابەران و نیشتەجێ بوونی بیانی لە هەرێمدا بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنانی پەیوەندیدار.

شازدە: بڕگەی چواردەم هەردوو لیژنە بە ڕێکەوتن پێشنیار دەکەن وشەی (زانیاری) بۆ پاش وشەی (ئاڵوگۆڕ) زیارد بکرێت و بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە، ئاڵوگۆڕکردنی تۆمەتباران و تاوانباران و ڕەوانە کردنی کێشەکانیان لە نێوان دەزگاکانی ئاسایشی فیدراڵ و هەرێم بە گوێرەی ئەو میکانیزمەی یاسا دیاری دەکات.

حەڤدە: بڕگەی پازدە هەردوو لیژنە بە تێکڕا لەگەڵ بڕگەکەدان و هیچ تێبینیەکی لەسەر نیە.

ماددەی چواردەم: سەرۆکایەتی دەزگا، دوو ڕا لە نێو ئەندامانی هەردوو لیژنەدا هەن، ڕای یەکەم کە ڕای زۆرینەی ئەندامانی هەردوو لیژنەیە بە هەندێك هەموار کردنەوە لەگەڵ ماددەکەدایە لەوانە.

1- گۆڕینی ناونیشانی ماددەکە لە سەرۆکایەتی دەزگاوە بۆ پێکهاتەکانی دەزگا، پێشەکیەکەش بەم شێوەیەی دادێ بۆ ماددەکە دابندرێت، دەزگا بریتیە لەم پێکهاتانەی دادێن.

2- سەبارەت بە بڕگەی یەکەم پێشنیار دەکەین ئەو بڕگەیە لابدرێت، چونکە ئەو ماددەیە تایبەتە بە پێکهاتەکانی دەزگا، ئیدی ئەوەش لە ماددەی سێیەمدا ڕوون کراوەتەوە لە حاڵەتی ئەرێ کردنی ماددەی سێیەم لە دەنگداندا، وە گۆڕینی ڕیزبەندی بڕگەکان بە گوێرەی ئەوە.

3- بڕگەی دووەم لە بنەچەی پڕۆژەکەدا وشەی (یعتبر) وا دادەندرێت بە (یعود) دادەندرێت دەگۆڕدرێتەو کە لە سەرەتایی بڕگەی تایبەت بە پێناسە کردنی سەرۆکی دەزگا هاتووە، بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە، دووەم، سەرۆکی دەزگا بە سەرۆکی بالاّی دەزگا دادەندرێت دەسەلاّتی کارگێڕی و دارایی و یاسایی پێویستی بۆ بەڕێوەبردنی دەزگاکان هەیەو بە پلەی وەزیر و لەلایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانیشەوە دادەمەزرێ.

4-بڕگەی سێیەم، لە بنەچەی پڕۆژەکەدا هیچ تێبینیەکی لەسەر نیە.

5-بڕگەی چوارەم لە بنەچەی پڕۆژەکەدا هیچ تێبینیەکی لەسەر نیە.

ڕای دووەم ڕای کەمینەیەو پێشنیار دەکات:

1-وەزارەتێك بەناوی وەزارەتی ئاسایشی نیشتیمانی پێك بهێندرێت.

2-بانگهێشت کردنی سەرۆکی دەزگا بۆ پەرلەمان بۆ لێپرسینەوەو پرسیار کردن.

ماددەی پێنجەم:

ئەنجومەنی دەزگا:

یەکەم: گۆڕینی ڕیزبەندی هەردوو ماددەی پێنجەم و شەشەم بۆ ڕەچاو کردنی ڕیزبەندی و ڕێکخستنی ماددەکانی یاساکە.

دوو: تێکەڵ کردنی بڕگەی یەك لە ماددەی حەوتەم لەگەڵ ماددەی پێنجەمداو دەبێتە دووەم، چونکە تایبەتە بە کۆبوونەوەکانی ئەنجومەنی دەزگاوە.

سێیەم: داڕشتنەوەی ماددەی پێنجەم بەم شێوەیەی دادێ، یەکەم ئەنجومەنی دەزگا بریتیە لە:

1-سەرۆکی دەزگا: سەرۆك.

2-جێگری سەرۆکی دەزگا: جێگر.

3-بەڕێوەبەرانی گشتی: ئەندام.

4-ئەنجومەن لەکاتی پێویستدا بۆی هەیە پەنا بباتە بەر شارەزایان بەبێ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێت.

دووەم: ئەنجومەن کۆبوونەوەی دەوری دەکات و لەکاتی پێویستدا بۆی هەیە کۆبوونەوەی نائاسایی بکات و، بڕیارەکانی بە زۆرینە دەربچن لە کاتی یەکسانی بوونی دەنگدا، ئەو لایەنە قبوڵ دەکرێت کە سەرۆك دەنگی لەگەڵداوە.

ماددەی شەشەم:

1- دەستەواژەی پێکهاتەکانی دەزگا، لە ناونیشانی ماددەکە لادەدرێت.

2- بڕگەی سێی ماددەکە دوو ڕا لە نێو ئەندامانی هەردوو لیژنەدا هەن، ڕای یەکەم ڕای زۆرینەیەو لەگەڵ بڕگەکەدایە وەك چۆن لە بنەچەی پڕۆژەکەدا هاتووە، ڕای دووەم ڕای کەمینەیەو پێی وایە بەڕێوەبەرایەتی گشتی ئاسایشی سیاسی پێناسە بکرێت.

3-بڕگە (5) ماددەکە هەردوو لیژنەکە بە تێکڕا پێشنیار دەکەن دەستەواژەی پاڵاوگەو بەنداوەکان بخرێتە سەر کۆتایی بڕگە پێنجی ماددەکەوە و بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە: پێنج، بەڕێوەبەرایەتی گشتی ئاسایشی فڕۆکەخانەو دەروازەکانی سنوور و پاڵاوگەو بەنداوەکان.

ماددەی حەوتەم: ئەرکەکانی ئەنجومەنی دەزگا.

1-لادانی بڕگە (1)، چونکە باس لە کۆبوونەوەکانی ئەنجومەنی دەزگا دەکات و ئەم ماددەیەش تایبەتە بە ئەرکەکانی ئەنجومەن و گۆڕینی ڕیزبەندی بڕگەکان بە گوێرەی ئەوە.

2-بڕگە (2) لە بنەچەی ماددەکەدا هیچ تێبینیەکی لەسەر نیە.

3-زیاد کردنی بڕگەیەك بە ڕیزبەندی بڕگە سێ بۆ ماددەکە بەم شێوەیەی دادێ، سێ: دانانی پەیڕەوی ناوخۆی تایبەت بە دەزگا.

4-داڕشتنەوەی بڕگە (4) ی ماددەکە بەم شێوەیەی دادێ، چوار: بڕیاردان لە نوێ کردنەوە یان ئیلغا کردنی یان تێکەڵ کردنی بەڕێوەبەرایەتی و بەش و هۆبەکانی گرێ دراو بە دەزگاوە بە پێی پێویست، ماددەکەش بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە:

ماددەی حەوتەم: ئەرکەکانی ئەنجومەنی دەزگا.

1-سەرپەرشتی کردنی ڕێڕەوی کارەکان و دەرکردنی بڕیاری پێویست لەم بارەیەوە.
2-دانانی پەیڕەوی ناوخۆی تایبەت بە دەزگا.
3-بڕیاردانی لەنوێ کردنەوە یان ئیلغا کردن یان تێکەڵ کردنی بەڕێوەبەرایەتی و بەش و هۆبەکانی گرێ دراو بە دەزگاوە بە پێی پێویست.

ماددەی هەشتەم:

1-بڕگەی یەکی هەردوو لیژنە بە تێکڕا پێشنیار دەکەن وشەی (العامون) بە (العامین) بگۆڕدرێت، دەستەواژەی (لەگەڵ ڕەچاو کردنی) کە لە هەردوو بڕگەی یەك و دووی داهاتوو بە مەرجێ ڕەچاو بکرێت و بگۆڕدرێت.
2-بڕگەی (2) هیچ تێبینیەکی لەسەر نیە.
3-لادانی بڕگە (3) لە ماددەکە چونکە پێشنیارمان کرد، ئەو ئەرکە دانانی پەیڕەوی ناوخۆ زیاد بکرێت، لەچوار چێوەی ئەرکەکانی ئەنجومەن لە ماددەی حەوتەمدا.
4-بڕگەی (4) ی دەستەواژە کە ئەویش لە لای خۆیەوە دەکەوێتە بن چاودێری وردبینی دیوانی چاودێری داراییەوە لە هەرێمدا، بخرێتە سەر کۆتایی بڕگەو دووبارە دابڕێژرێتەوە بەم شێوەیەی دادێ، چوار: ژمێریاری دەزگا دەکەوێتە بن وردبینی و چاودێریەوە لە لایەن لیژنەیەکی تایبەتەوە کە بۆ ئەم مەبەستە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێك دەهێندرێت، کە ئەویش لە لای خۆیەوە دەکەوێتە بن چاودێری دیوانی چاودێری دارایی لە هەرێمدا.
5-بڕگە (5) لادانی دەستەواژەیەکە کە لە کۆتایی بڕگەکەدا هاتووە، هەرکاتێك یاسایەکی تایبەت بە دەزگاکە دەردەچێت، وەك لە بڕگە (3)ی پێشوودا هاتووە، چونکە ئێمە لە سەرو بەندی گفتوگۆ کردنی ئەو یاسایەداین، بۆیە ئەو دەستەواژەیە پێویست نیە و پێشنیار دەکەین بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە، پێنج: هەموو ئەو یاسایانەی بەسەر هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆدا پەیڕەو دەکرێن، بەسەر ئەفسەرو کارمەندانی دەزگای ئاسایشی هەرێمی کوردستاندا پیادە بکرێن، ماددەکەش بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە، هەردوو لیژنە پێشنیار دەکەن ماددەیەك بە ڕێز بەندی ماددەی نۆیەم زیاد بکرێت و بەم شێوەیەی دادێ ڕیزبەندی ماددەکان دەگۆڕدرێت.

ماددەی نۆیەم:

1-پێویستە دەزگا بە گوێرەی یاساکانی کار پێکراو ئەرکی خۆی بە شێوەیەی پیشەیی و بێ لایەن و سەربەخۆ جێبەجێ بکات.
2- مەرجەکانی گشتی دامەزراندن لە دەزگادا بە گوێرەی حوکمەکانی یاساکان کار پێ کراو لە هەرێمدا ڕەچاو دەکرێن، بەنادیدەکردنی مەیلی سیاسی داواکارانی دامەزراندن.

ماددەی نۆیەم:

پێشنیار دەکەین دەستەواژەی(بۆ ئاسان کردنی) زیار بکرێت و بخرێتە پێش وشەی(جێبەجێ کردن) بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە.
سەرۆکی دەزگا بۆی هەیە ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربکات.
ماددەی دەیەم:
پێشنیار دەکەین بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە.
1-یاسای دەستەی گشتی ئاسایشی هەرێمی کوردستان-عیراق ژمارە (46) ساڵی 2004 هەڵدەوەشێتەوەو ئیلغا دەکرێت.
2- کار بە دەقی هیچ یاساو بڕیارێك ناکرێت کە لە گەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکۆك بن.
ماددەی یازدەم:
پێشنیار دەکەم دەستەواژەی (ولایەنی پەیوەندیدار) بخرێتە سەر ماددەکەو دووبارە بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە، پێویستە ئەنجومەنی وەزیران و لایەنی پەیوەندیدار حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.
ماددەی دوازدە:
هیچ تێبینیەکی لەسەر نیە.
پاساوی دەرچوواندی هاوتەریب لەگەڵ ڕەوتی دیموکراسی و دەزگایدا کە گەلی کوردستان باوەڕی پێیانەو بۆ بە دەنگەوە هاتنی هەموو خواستێکی هاووڵاتیانی هەرێم لە دەستە بەربوونی ئاسایش و ئارامی و ئازادی و خۆش گوزەرانی و بۆ ڕێکخستنی ئەرك و دەسەڵات و پسپۆڕی و پێکهاتەکانی دەزگاکانی ئاسایش لە هەرێمی کوردستان داو بۆ چەسپاندنی کۆڵەکەکانی سیستەمێکی پاراو ڕێك و پوختی ئاسایشی نیشتیمانی کە هاوشانە لەگەڵ ئاستەنگەکانی بەردەم ئاسایشی ناوخۆ و دەرەکی بە پێی بنەماکانی دەستوور و یاساو دیموکراسی و بەڵێنامەکانی جیهانی مافی مرۆڤ بڕوات، کە حکومەتی هەرێمی کوردستان باوەڕی پێیانەو ئەم یاسایە دەرچوو. لەگەڵ ڕێزدا

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستاش بۆ سەر ئەسڵی پڕۆژەکە، عەرەبیەکە ماددە ماددە بخوێندرێتەوە، چونکە کوردیەکە هەمووی خوێندرایەوە، پێویست ناکات ئەویش جارێکی تر هەمووی بخوێندرێتەوە، چونکە لەگەڵ هەر ماددەیەك هەمووی بە کوردی و بە عەرەبی جارێکی تر ئەخوێندرێتەوە، فەرموون بۆ ئەسڵی پڕۆژەکە، بۆناوەکەی لە پێشەوە، فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مشروع قانون جهاز ئاسایش اقلیم کوردستان-العراق

المادة الاولى: التعاريف

يقصد بالمصطلحات الاتية المعانى المبينة أزاءها ولأغراض هذا القانون.

1 - الاقليم: اقليم كوردستان-العيراق.

2 - رئيس الاقليم: رئيس اقليم كوردستان- العراق.

3 - رئاسة الوزراء: رئاسة مجلس وزراء اقليم كوردستان- العراق.

4 - الجهاز: جهاز اسايش اقليم كوردستان-العراق.

5 - رئيس الجهاز: رئيس جهاز اسايش اقليم كوردستان-العراق.

6 - نائب رئيس الجهاز: نائب رئيس جهاز اسايش اقليم كوردستان-العراق.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموون ڕاپۆرتەكەتان بە كوردی بخوێننەوە، لیژنەی هاوبەش، ڕەئی لیژنەی هاوبەش.

بەڕێز عمر حمدامین نورەدینی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی یەكەم، ئەمە ڕای لیژنەی هاوبەشە،

ناوی یاسا: یاسای دەزگای ئاسایشی هەرێمی كوردستان-عێراق.

ماددەی یەكەم:

پێشنیاز دەكەین بڕگەكانی (5 و 6) لە ماددەكەدا لابدرێن، چونكە دەزگاكە لە بڕگەی (4) دا پێناسە كراوە و پێویست بە پێناسە كردنی سەرۆكی دەزگا و جێگرەكەی ناكات پێشنیاز دەكەین بەم جۆرەی دادێ دابڕێژرێتەوە :

(مەبەست لەم زاراوانەی دادێ واتاكانی بەرامبەریانە بۆ مەبەستی ئەم یاسایە :

1- هەرێم : هەرێمی كوردستان – عێراق .

2- سەرۆكی هەرێم : سەرۆكی هەرێمی كوردستان-عێراق .

3- سەرۆكایەتی وەزیران : سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم .

4- دەزگا : دەزگای ئاسایشی هەرێم .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران، نەوەك سەرۆكایەتی وەزیران، كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە وەكو لیژنەی موشتەرەك لە ماددەی یەك، موتەفق بووین لەسەر ئەوەی كەوا هەندێك گۆڕانكاریمان تیا كرد، یەكێك لەوانە لە بیدایەتی ماددەكە، وامان بە باش زانی بڵێین (یقصد بالمصطلحات والتعابیر) یەعنی كەلیمەی تەعبیری بۆ زیاد بكەین، لە ئەسڵی ماددەكە، فەقەرە دووی تەقریرەكەمان، رەئیسی ئیقلیم هاتووە، ڕەئیسی ئیقلیم لاببەین، ببێتە (رئاسة مجلس الوزراء-رئاسة مجلس وزراء اقليم

کوردستان)(الجهاز) تەعریف کراوە وەکو خۆی بهێڵدرێتەوە، پێناسەی ڕەئیس، چونکە ئەم جیهازە ڕەئیسێکی هەیە، پێویستە لێرە بە فەقەرەیەك ئەوە ئیزافە بکەین، (الرئيس، رئيس جهاز اسايش اقليم كوردستان-العراق) هەروەها نائیبیشی هەیە، پێویستە تەعریفی نائیبیش لێرە بێتە پێشێ، ببێتە بڕگەی پێنجەم، بکرێت بە (نائب رئيس: نائب رئيس جهاز آسايش اقليم كوردستان-العراق).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەمە ڕەئی هەردوو لیژنەیە، لیژنەی هاوبەش، ئێستا فەرموو بەردەوامبە، بەڕێزان ئێستا ئەو بەڕێزانەی ئەیانەوێ موداخەلە بکەن، دەست بەرز بکەن بۆ ئەوەی ناویان بنووسین، نوقتەی نیزامی کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نوقتەی نیزامیم لەسەر ناوی جیهازەکەیە، دوێنێ تەسبیتمان کرد بە (موئەسەسە) ئێستا دەبێ ئەو ناوە بگۆڕین، دوێنێ تەسبیتمان کرد و زۆرمان تەدخول کرد، هەر تەسبیت بوو بە (جهاز)، ئێستا لێرە بە جیهاز هاتووە، کە تەسبیت نەبووە دوێنێ، ئیختیلافێك دروست دەبێ لە بەینی هەردوو قانونەکە، لە ناوەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو بەڕێزانەی ئەیانەوێ قسە بکەن، ناویان بنووسین، بەفرین، ئامینە زکری، احمد وەرتی، سێ بەڕێز ئەیانەوێ موداخەلە بکەن، فەرموو بەفرین خان.

بەڕێز بەفرین حسين محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەڕای پشتیوانی لە لیژنەی هاوبەش لە نەهێشتنی بڕگەی پێنج و شەش، هەروەها کەباس لە سەرۆکایەتی وەزیران دەکات، لە دەقە کوردیەکەی، ئەڵێ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی هەرێمی کوردستان-عیراق، بەلام لە دەقە عەرەبیەکەی (وەزیران) هاتووە، بۆیە ئەبێ لێرەش زیاد بکرێت ئەنجومەنی وەزیران، پێشنیارێکیشم هەیە، کە ئەنجومەنی دەزگاکە لێرە پێناسەی بۆ بکرێت لە زاراوەکان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئامینە زکری کەرەمکە .

بەڕێز ئامینە زکری سعيد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی پێناسەی وان سەرۆکێ هەرێمێ، ئەز نزانم ئەز غەلەتم یان ژی ئەو دیف چونامن کو ل یاسایێدا کری چ جا بەحسێ سەرۆکێ هەرێمێ نەهاتیە کرن، وەختێ بەحس نەهاتبیتە کرن چ موحتاجێ هەندێیە

کو پێناساویٚ بێته کرن، یەعنی ئەز بینم تشتەکێ زێدەیە سەرۆکێ هەرێمێ تێدابیتن، چونکی ل یاسایێدا ئاماژە پیٚ نەهاتیە دان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د. احمد وەرتی کەرەمکە.

بەڕێز د.احمد ابراهيم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارە بە ماددەی یەکەم، دووبارە بوونەوەی هەرێمی کوردستان، پێموایە یەك جار دووبارە ببێتەوە کافیە، کە ئەڵێین (الاقليم: اقليم کوردستان) پاشان ئەڵێ (رئيس الاقليم: رئيس اقليم کوردستان) یەعنی بۆچی ئەلعیراق و ئەوانە دووبارە ببێتەوە، چونکە کە مادام پێناسەی هەرێمت کرد، دواتر هەر شتێکی بڵێی کە لەو هەرێمە لەداخلی ئەو هەرێمەدابێ، ئەزاندرێت کە مەبەست هەرێمی کوردستانە، ئەمە سەبارەت بە دووبارە بوونەوەی هەرێم، تەنها لە برگەی یەکەم، اقليم کوردستان-العراق، بە تەواوی دووبارە ببێتەوە، ئەوانی تر تەنها الاقليم پێموایە تەواو کافیە، رئيس الاقليم، سەبارەت بە رەئیسی جیهاز و نائیبی رەئیسی جیهاز، بەڕای من زۆر ئاساییە ئەگەر ناوەکانیان لێرە ببێت، چۆن ئێمە لە قانونی وەزارەتەکان، وەزیر دێ ئەڵێ، وەزیری وەزارەتی فلان، لێرەش زۆر ئاساییە کەناوی رەئیسی جیهازو نائیبی رەئیس لە ناو یاساکەدا هاتووە، ئیتر بۆچی ئەگەر لێرە پێناسەی بکرێت زۆر شتێکی ئاساییە بەڕای من، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس دەست خۆش، لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە دوای ئەو مولاحەزاتانەی ئەو برا بەڕێزانەباسیان کرد، هەروەها لە پێشتریش وەکو لیژنەی هاوبەش باسمان لەسەری کرد، وتمان ماددەی یەك ئێمە موستەلەحی (تعابير) دەخەینەسەر و لەگەڵ موستەلەح ئیزافەی دەکەین، هەروەها سەرۆکایەتی هەرێم لائەبەین ئەیکەین بە (رئاسة مجلس الوزراء) کەلیمەی موستەلەحی (رئيس) (نائب الرئيس) ئەهێنین بە واتا بەم شێوەیەی خوارەوەی لیٚ دێ:

المادة الاولى:

يقصد بالمصطلحات والتعابير التالية المعانى المبينة أزائها لأغراض هذا القانون.

1-الاقليم: اقليم كوردستان-العراق.

2-رئاسة مجلس الوزراء: رئاسة مجلس وزراء اقليم كوردستان-العراق.

3-الجهاز: جهاز اسايش اقليم كوردستان-العراق.

4-الرئيس: رئيس جهاز اسايش اقليم كوردستان-العراق.

5-نائب الرئيس: نائب رئيس جهاز آسايش اقليم كوردستان-العراق

سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە کوردیش فەرموو بخوێنەوە.

بەڕێز عمر حمدامین نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یەکەم: پێناسەکان

مەبەست لەم زاراوانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە بۆ مەبەستی ئەم یاسایە:

1- هەرێم : هەرێمی کوردستان – عێراق.

2- سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران : سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان-عێراق.

3-دەزگا: دەزگای ئاسایشی هەرێمی کوردستان-عیراق.

4-سەرۆك:سەرۆکی دەزگای ئاسایشی هەرێمی کوردستان عیراق.

5-جێگری سەرۆك: جێگری سەرۆکی دەزگای ئاسایشی هەرێمی کوردستان-عیراق.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەو؟، یەك کەس لەگەڵدانیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، بۆ ماددەی 2 فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

المادة الثانية: المهام والاهداف.

يختص الجهاز بالامن الداخلي الاقليم وعلى وجه الخصوص بمايلي:

1- حماية الحريات العامة والخاصة ومبادئ الديمقراطية وحقوق الانسان.

2- امن المؤسسات الدستورية والقانونية (البرلمان، الحكومة، القضاء) في الاقليم، والشخصيات والمؤسسات وغيرها.

3- امن العمل السياسي (الاحزاب) والمهني (الجمعيات والنقابات ومنظمات المجتمع المدني).

4- امن الاقتصاد الوطني (الغذاء، الطاقة) بالتنسيق مع الجهات ذات العلاقة.

5- امن المطارات والمنافذ الحدودية.

6- الامن الثقافي وتراث شعب كوردستان - العراق بكافة مكوناته القومية والدينية والمذهبية وقيمه الاصيلة.

7- جمع المعلومات عن التهديدات الداخلية الموجهة للامن الوطني في الاقليم وتقييمها ومواجهتها.

8- امن المواصلات (نقاط السيطرة الخارجية للمحافظات داخل الاقليم).

9- امن اماكن العبادة والمواقع الدينية.

10- امن المنظمات الدولية والبعثات الدبلوماسية والقنصلية بالتنسيق مع الجهات ذات العلاقة.

11- حماية امن الاقليم في مجال الجرائم الخطرة، الجرائم المنظمة، مواد المخدرات، تزوير العملات، الفساد الاداري والمالي، غسيل الاموال وذلك وفق احكام القوانين النافذة في الاقليم.

12- حماية امن الاثار والمواقع التأريخية.

13- متابعة قضايا اللاجئين والمهجرين والمقيمين الاجانب في الاقليم بالتنسيق مع الجهات ذات العلاقة.

14- تبادل المتهمين والمجرمين واحالة قضاياهم فيما بين الاجهزة الامنية الاتحادية والاقليمية وفق الآلية التى تحددها القوانين.

15- حماية الامن الغذائي والصحي في الاقليم من الامراض المعدية الخطيرة بالتنسيق مع الجهات ذات العلاقة.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو ڕای لیژنەی هاوبەش، بە كوردیش فەرموو بخوێنەوە.

بەڕێز عمر حمدامین نورەدینی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی دووەم: ئەرك و ئامانج.

دەزگا تایبەتمەندە بە ئاسایشی ناوخۆی هەرێم بە تایبەتی بە مانەی خوارەوە:

1-پاراستنی ئازادی گشتی و تایبەتی و پرێنسیپەكانی دیموكراسی و مافەكانی مرۆڤ.

2-پاراستنی ئاسایشی دەزگای دەستووری و یاسایی پەرلەمان، حكومەت، دادوەری لە هەرێمدا لەگەڵ كەسایەتی و دەزگاكان و هیتردا.

3-ئاسایشی كاری سیاسی حیزبەكان و پیشەیی و كۆمەڵەكان و سەندیكاكان و ڕێكخراوی كۆمەڵگای مەدەنی.

4-ئاسایشی ئابووری و نیشتیمانی خۆراك و وزە بە هەماهەنگی كردن لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەكان.

5-ئاسایشی فرۆكەخانەكان و دەزگا سنووریەكان.

6-ئاسایشی ڕۆشنبیری و كلتوری گەلی كوردستان-عیراق بە هەموو پێكهاتەكانی نەتەوەیی وئاینی و ئاین زایی و بەها ئەسلیەكانی.

7-كۆكردنەوەی زانیاری لە بارەی هەڕەشەی ناوخۆی ئاراستە كراو دژی ئاسایشی نیشتیمانی لە هەرێمداو هەڵسەنگاندنی و لە ڕوو وەستانی.

8-ئاسایشی هاتووچۆ خاڵی كۆنترۆڵی دەرەوە بۆ پارێزگاكان لە ناو هەرێمدا.

9-ئاسایشی شوێنی خوا پەرستی و شوێنی ئاینی.

10-ئاسایشی ڕێكخراوە نێودەوڵەتیەكان و نێردە دبلۆماسیەكان و كونسولگەری بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەكان.

11-پاراستنی ئاسایشی هەرێم لە بواری تاوانی مەترسیدارە تاوانی ڕێك و پێك و ماددە هۆشبەرەكان، تەزویری پارە، گەندەڵی كارگێڕی و دارایی و شوشتنەوەی ماڵ و ئەمەش بە پێی حوكمەكانی یاسا، یاسا جێبەجێ كراوەكانی هەرێم دەبێ.

12-پاراستنی ئاسایشی شوێنەوارەکان و شوێنە مێژووییەکان.

13- بەدواداچوونی کێشەکانی پەناهەندەو کۆچ بەران و نیشتەجێ بووەکانی بیانی لە هەرێمدا بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان.

14-ئاڵوگۆڕ کردنی بە گومان و تاوانباران و ناردنی قەزیەکانیان بۆ دەزگاکانی ئاسایشی فیدراڵی و هەرێم بە پێی ئەو میکانیزمەی کە یاسا دەست نیشانی دەکات.

15-پاراستنی ئاسایشی خۆراك و تەندروستی لە هەرێمدا لە نەخۆشی ترسناکی درمی بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکاندا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عمر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەسڵی پرۆژەکە لە ماددەی دوو باس لە مەهام و ئەهداف ئەکات، ئەم جیهازە پێش ئەوەی باس لە تەشکیلەو تەکوینەی ئەم جیهازە بکات، لەبەر ئەوە ئێمە لە لیژنەی هاوبەش وامان بە باش زانی گۆڕانکاری لە جێگای ماددەی دوو و سێ بکەین، بە واتا ماددەی سێ ئەبێتە ماددەی دوو، بەم شێوەی خوارەوەی لێ دێت:

یاسس في الاقلیم جهاز بأسم جهاز اسایش اقلیم کوردستان ویتمتع بشخصیة معنویة ولە الاستقلال المالی والاداری ومیزانیة خاصە و یرتبط برئاسة مجلس الوزراء ویتولی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان لەسەر ماددەی دوو بەردەوام دەبین، کە موناقەشەکەی تەواو بوو، ئەوجا ئەگەر پێویست بوو بڕیارتاندا تەسەلسولەکەی ئەگۆڕدرێت، فەرموو کاك عمر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە واتا پێویستە ڕەئی لیژنەی هاوبەش بخوێنینەوە لەسەر ڕاپۆرتە هاوبەشەکەمان ئینجا جەنابت ئەبێ تەرحی بکەی بۆ موناقەشە کردن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثانیة من المشروع المهام والاهداف، ئەمە ڕەئی لیژنەی هاوبەشە.

1- تغير تسلسل المادتين (الثانية والثالثة) اي جعل المادة الثانية بتسلسل المادة (الثالثة) والمادة الثالثة بتسلسل المادة (الثانية) لان المادة (الثالثة) تتضمن وصف وتعريف الجهاز بينما المادة (الثانية) من اصل المشروع تتضمن مهام واهداف جهاز الآسايش.

2- تم الاتفاق على اعادة صياغة مقدمة المادة الثانية من اصل المشروع بالشكل الاتي:

(يتولى الجهاز تحقيق المهام والاهداف الاتية:).

3- بالنسبة للفقرة (اولا) تم الاتفاق على اضافة كلمة (وفق) الى مابعد كلمة (والخاصة) واعادة صياغتها بالشكل الاتي:

(اولاً: حماية الحريات العامة والخاصة وفق مبادئ الديمقراطية وحقوق الانسان).

4- هناك رأيان بشأنها الاول: تؤيد الفقرة كما وردت في اصل المشروع، اما بالنسبة للفقرة (ثانياً) تقترح اعادة صياغتها بالشكل الاتي:

(ثانياً:حماية امن المؤسسات الدستورية والقانونية في الاقليم في اطار عمل الاستخبارات وجمع المعلومات لضمان امنها).

5- بالنسبة للفقرة (ثالثاً): هناك رأيان بين اعضاء اللجنتين: الرأى الاول: تؤيد الفقرة كما وردت في اصل المشروع. الرأى الثاني: يقترح اعادة صياغة الفقرة بالشكل الاتي: (ثالثاً: حماية امن الاحزاب والجمعيات والنقابات ومنظمات المجتمع المدني).

6- بالنسبة للفقرة (رابعا)ً تؤيد اللجنتان بالاتفاق.

7-بالنسبة للفقرة (خامسا)ً تقترح اللجنتان بالاتفاق على اضافة (المصافي والسدود) الى نهاية الفقرة واعادة صياغتها بالشكل الاتي: (امن المطارات والمنافذ الحدودية والمصافي والسدود).

8- الفقرة (سادساً): هناك رأيان بين الاعضاء اللجنتين: الرأى الاول: رأي اغلبية اعضاء اللجنتين، وتقترح اضافة عبارة (بالتنسيق مع الوزارات والجهات ذات العلاقة) الى نهاية الفقرة واعادة صياغتها بالشكل الاتي: الامن الثقافي وتراث شعب كوردستان - العراق بكافة مكوناته القومية والدينية والمذهبية وقيمه الاصيلة بالتنسيق مع الوزارات والجهات ذات العلاقة).

الرأى الثانى: هو رأي الاقلية، تقترح حذف كلمة (الثقافي) من بداية الفقرة واعادة صياغتها بالشكل الاتي:

(امن تراث شعب كوردستان – العراق بكافة مكوناته القومية والدينية والمذهبية وقيمه الاصيلة).

9- (الفقرة سابعاً) اضافة كلمة (والخارجية) الى مابعد كلمة (الداخلية) واضافة عبارة (في اطار القانون) الى نهاية الفقرة واعادة صياغة الفقرة بالشكل الاتي:

(جمع المعلومات عن التهديدات الداخلية والخارجية الموجهة للأمن الوطني في الاقليم وتقييمها ومواجهتها في اطار القانون).

10- (الفقرة ثامناً) تؤيد اللجنتين الفقرة كما وردت، ولا توجد عليها ملاحظة.

11- (الفقرة تاسعاً) هناك رأيان بين اعضاء اللجنتين: الرأي الاول: رأي اغلبية اعضاء اللجنتين ويرى الابقاء على الفقرة كما وردت في اصل المشروع.

الرأى الثاني: هو رأي الاقلية ويذهب الى دمج الفقرة (ثاني عشر) مع الفقرة (تاسعا)ً واضافة كلمة (الحماية) الى بداية الفقرة واضافة كلمة (السياحية) الى نهاية الفقرة، واعادة صياغتها بالشكل الاتي:

(حماية امن الاثار واماكن العبادة والمواقع الدينية والتأريخية والسياحية).

12- الفقرة (عاشراً) تؤيد اللجنتين بألاتفاق اصل الفقرة كما وردت في مشروع القانون.

13- الفقرة (حادي عشر) هناك رأيان بين اعضاء اللجنتين: رأى الاول: هو رأي اللجنة وهو رأي اغلبية اعضاء اللجنتين وهو (الابقاء على الفقرة كما وردت).

الرأى الثانى: هو رأي الاقلية وتقترح عبارة (الجرائم الخطرة) من الفقرة.

14- الفقرة (ثاني عشر) تقترح اغلبية اعضاء اللجنتين اضافة كلمة (السياحية) الى نهاية الفقرة واعادة صياغتها بالشكل الاتي:

(حماية امن الاثار والمواقع التأريخية والسياحية).

الرأى الثان: هو الرأي الاقلية وتقترح دمج الفقرتين (ثاني عشر وتاسعاً) واعادة صياغتها بالشكل الاتي:

(حماية امن الاثار واماكن العبادة والمواقع الدينية والتأريخية والسياحية).

15- الفقرة (ثالث عشر) تقترح اللجنتين بألاتفاق تبديل كلمة (متابعة) بـ(مراقبة) واعادة صياغة الفقرة بالشكل الاتي:

ثالث عشرة: مراقبة قضايا الاجئين والمهجرين والمقيمين الاجانب في الاقليم بالتنسيق مع الجهات ذات العلاقة).

16- الفقرة (رابع عشر) تقترح اللجنتين بألاتفاق اضافة كلمة (المعلومات) الى مابعد كلمة (تبادل) واعادة صياغتها بالشكل الاتي:

(تبادل المعلومات والمتهمين والمجرمين واحالة قضاياهم فيما بين الاجهزة الامنية الاتحادية والاقليمية وفق الآلية التى تحددها القانون).

17- الفقرة (خامس عشر) تؤيد اللجنتين الفقرة بألاجماع ولاتوجد عليها ملاحظة.

جەنابی سەرۆكی پەرلەمان، ئێمە لە لیژنەی هاوبەش گۆڕانكاریمان لەو ئەهدافانە كردووە، كە لە ماددەی دوو هاتووە، بەو شیوەیەی خوارەوە باسمان لەسەری كردووە كە بەنیسبەت فەقەرەی حەوت، ئیزافەی مەسافی و سدود و مونشەئاتی نەوتی، وەكو دوێنێ لە یاسای مەجلسی ئەمنا مونشەئاتی نەوتی ئیزافە كراوە، لێرەش مەسافی و سدود و مونشەئاتی نەوتی پێمان باشە ئیزافە بكرێت، بە تەنسیق لەگەڵ (ذات العلاقة) لە فەقەرەی نۆ ئێمە پێمان باش بوو كەلیمەی تەنیا (الداخلیة) بمێنێت پێویست بە (خارجیة) ناكات، چونكە خارجیەكە سەلاحیەتێكی حەسریە بەگوێرەی ماددەی 10 خاصە بە حكومەتی ئیتیحادی،

بەنیسبەت فەقەرەکانی ترەوە، چوارده تەبادلی (المجرمین والمتهمین) بەو سیغەیە ئێمە ئیتیفاقمان لەسەری کردووە، وەك خۆی هێشتوومانەتەوە، فەقەرەکانی تر هەوەکو پرۆژەکە وەکو خۆی هێشتومانەتەوە، لە چواردەش تەبادلی مەعلوماتمان لابردووە، 17 موراقەبەمان لابردووە، وامان ئیتیفاق کردووە، کراوەتە چاودێری کردن.

بەڕێز عمر حمدامین نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا بەڕێزان، بۆخۆی لە ئەسڵی ماددەکەدا موتابەعە هاتووە، بەس پێشنیار کراوە کە بکرێتە (مراقبة)، بەلاّم ئەگەر ئێمە سەیری ئەم دەزگایە بکەین، تەبیعەتی ئەم دەزگایە کار کردنی، دەزگایەکە دەچێتە چوارچێوەی دەسەلاّتی جێبەجێ کردن، واتە تەبعەتێکی جێبەجێ کردن و تەنفیزیانەی هەیە، بۆیە لەوێ (متابعة) لەگەڵ تەبیعەتی سولّتەی تەنفیزی دەگونجێ، بەس (مراقبة) لەگەڵ تەبیعەتی دەسەلاّتی تەشریعی و دام و دەزگای کۆمەڵگای مەدەنی دەگونجێ، بۆیە لێرەدا موتابەعەکە دروست ترە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەو ئەندامە بەڕێزانەی کە ئەیانەوێ قسە بکەن، ناویان دەنووسین، بشیر خلیل، دڵشاد شەهاب، سۆزان شەهاب، هاژە سلێمان، عبدالقادر بازرگان، احمد وەرتی، بەفرین، گولیزار قادر، جیهان اسماعیل، د.حسن، جەلال علی، جمال طاهر، ئامینە زکری، شڤان احمد، شلێر محمد نجیب، سەردار رشید، ژیان عمر، زەکیە سید صالح، گۆران ئازاد، قادر حسن، فاضل بەشارەتی، بێریڤان سەرهەنگ، بەڕێزان ئێستا ئەم ناوانەی کە نووسراون ئەیانەوێ قسە بکەن، فەرموو بەڕێز د.بشیر.

بەڕێز د.بشیر خلیل حەداد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەو ماددەیە منیش هاوڕام لەگەڵ لیژنەی هاوبەش، کە ماددەی دوو لەگەڵ ماددەی سێ لێك بدرێت، یان جێگاکەیان پاش و پێش پێ بکرێت، بەنیسبەت خاڵی یەکەم ماددەی دووەم، خاڵەکانی لە پاش خاڵی یەکەم، ئەوانەی کە هاتووە باسی ئەمن دەکات، ئەمن وشەیەکی موتلەقە، مەبەستمان لە ئەمن چیە؟، ئایا تەوفیری ئەمن؟، یان حیمایەی ئەمن؟، یان لابردنی ئەمن؟، بۆیە پێویستە شتێکی لە پێش دابنێی کەواتە تەوفیری بکات، من ڕەئیم وایە بنووسرێ (توفیر حمایة امن المؤسسات الدستوریة) لەگەڵ ئەوانی تریش، ئەمن عمل سیاسی، ئەمن ئیقتیسادی هەموو ئەو وشانەی کە ئەمنی هاتووە، لە پێشەوە حیمایەیەك یان تەوفیرەك دابندرێت، لە خاڵی شەشەم، منیش ڕام لەگەڵ ئەوەیە کە ئەمنی سەقافی وشەی سەقافی لابرێت، لەبەر ئەوەی موتلەق بە شێوەیەکی گشتی بەجێ بهێنێ، کەوا هەموو توراسی شەعبی کوردستان بەشێوەیەکی گشتی، نەتەوەیی و ئاینی و مەزهەبی هەمووی پارێزراو بی، نەوەك بەس تەنها لایەنی ڕۆشنبیریەکەی یان کەلتوریەکەی، لە خاڵی سێزدەهەم، موتابەعەکە لە موراقەبەکە چاکترە، بەڵێ، موتابەعەکە شامل ترە لە موراقەبە، موتابەعە، موراقەبەشی تیایە، بەلاّم موراقەبە موتابەعەی تیا نیە،

وەكو كاك عمر ئاماژەی پێیدا، موتابەعە كارێكی تەنفیزیـە، بـەڵام موراقەبـە لەوانەیـە كارێكی پەرلـەمانی بێ، بۆیە ناكرێت بۆ جیهازێكی تەنفیزی ئەوە دابنێین، لە خاڵی پازدەهەمدا، (حماية الامن الغذائى والصحى والامراض المعدية) تۆ تەقییم كراوە بە موعدیـە، یـەعنی ئەگـەر نەخۆشیەكی غـەیرە موعـدی بـێ، نـاكرێ حیمایە بكرێ، ئێستا زۆر مەواد داخل دەبێ، مەوادی غیزائی وەكو بنێشتی منداڵان، یان شتی تری مـەوادی ئیكسپایەر نەخۆشی تیایـە، بـەڵام نەخۆشیەكە موعـدی نیـە، بۆیـە مـن پێموایـە موعـدی لێـرە هـەڵبگیرێ، تانەخۆشیەكە لێرە موتلەق بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز دڵشاد شەهاب كەرەمكە.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتگیری ڕای كاك د.بەشیر دەكەم، هەر لە ئەمنی موئەسەساتی دەستووری لە خاڵی دووەم، (حماية امـن المؤسسات الدستورية) بەتایبەتی لەخاڵی سێیەم، كە ئەمن عەمەل سیاسی، بەڕاستی ئەمەیان بە دیتنـی مـن زۆر زەرورە، حمایـەتی ئـەمن، یـەعنی بـۆ تەفسیریش حەقیقەتـەن، ئـەمنی عەمـەلی سیاسـی چـی؟، یـەعنی موراقەبە كردنی عەمەلی كاری سیاسی، لە حاڵەتێك كە لە خـالی یەكەمـدا هـاتووە، حوریـاتی عامـەو ئەوانـە پـارێزراو بـن، ئـەمنی عەمـەلی سیاسی، نـەخێر، (حمايـة امـن العمـل السياسـى الاحـزاب والمهنـى والجمعيـات والنقابـات...الخ) ئەمـە زۆر زەرورە پاراسـتن یـاخود تـوفیر كردنـی ئەمنیـەتیان بـۆ بكرێـت، نـەوەك ئـەمنی عەمەلی سیاسی، بۆ ئەوەی تەفسیری تـری بـۆ نـەكرێت، ئـەویتر (امـن الاقتصادى) (امـن المطارات)ە هـەموو ئەوانەی كەوا بەڕێز كاك د.بەشیر ئیشارەتی پێی كرد، هەمووی ببیتە تەوفیر الامـن، یـان حیمایـەت الامنـی ئەوانە، بە پێی پێویست لەوانەدا، هەمووشی بـە موتلـەقی بـە دیتنـی مـن تـەنها بـەو دەزگایـە ناكرێـت، بـۆ نموونـە، (حمايـة امـن المطـارات والمنافـذ الحدوديـة مـع الجهات ذات العلاقـة) یـەعنی جیهـاتی تـریش هـەن، مەسەلەن كە شورتەی گومرگە، شورتەی تـرە، كـە ئـەجهیزەی تـرن، هـەموویان ڕەنگـە بەیەكـەوە جـانبێكی پاراستنی ئەم ئەمنیەتە دەگرنە دەست، بۆیە ئەگەر ئەوەشـی بـۆ ئیزافـە بكرێـت(مـع الجهات ذات العلاقـة) حەوتەم كە دەڵێ (جمـع المعلومـات عـن التهديـدات الداخليـة) لـە ڕاپـۆرتی لیژنـە (خارجيـة)شـی بـۆ ئیزافـە كراوە، من پێم وایە تەنها تەهدیدات داخلیە لە ئیتاری كاری ئەم دەزگایەدان، چونكە دەزگایـەكی جێبـەجێ كردنی ناوخۆیە، سەر بە جیهازی تەنفیزیەو سـەر بـە ئەنجومـەنی وەزیرانـە، تـەنها كـاری نـاوخۆی هـەرێم بكات، خـاڵی نۆیـەم(حمايـة امـاكن العبـادة والمواقـع الدينيـة) لـە ڕاپۆرتەكـەدا (السياحية)ش ئیزافـە كـراوە، پێشنیار دەكەم وەكو خۆی لە ئەسڵی خۆیدا بمێنێتەوە، چونكە ئەجهیزەی ئەمنی تریش و پاراستنی تریش هـەن، ئـەماكنی سـیاحی دەكـرێ ئەگـەر پرسـیارێك بكرێـت، ئـەم هـەموو حیمایەتانـە لـە ئەسـتۆی ئـەم دەزگایەدابێت، ئەی باشە دەزگای شورتە وەكو پرسـیار چ دەكـات؟، ئیشی پـۆلیس چ دەمینێتـەوە، حیمایـەی تەنها شوێنە گەشتیاریەكانیش مەسەلەن لە ئەوە وەربگیرێتەوە، یاخود بكرێتـە ئـەمنی كـاری ئـەم جیهـازە،

برگەی 13، كە دەڵێ(متابعة قضايا اللاجئين) موتابەعەكە وەكو خۆی بمێنێت، منیش تەئیدی دەكەم، موراقەبە نەمینێت موتابەعە بێت، چواردەهەمین (تبادل المتهمين والمجرمين واحالة قضاياهم في مابين الاجهزة الامنية الاتحادية والاقليمية وفق الالية التى تحددها القوانين) لە تەقریرەكەدا تەبادلی مەعلوماتیش هاتووە، ئالیەتی تەبادلی مەعلومات، لە بەینی دەزگاكانی هەرێم، وەلەبەینی دەزگاكانی مەركەز، من پێمواپە ئالۆزیەك دەخاتە كارەكە، ئالیەتێكی ئاسان نەبێت، ڕەنگە هەندێكجار بچێتە بواری دەست خستنەناو كاری یەكتریەوە، بۆیە بەدیتنی من هەروەكو ئەوەی كە لە ماددەكەدا هاتووە، قەزایەكان ئیحالە بكرێن، موتەهەمین تەبادل بكرێن، ئەگەر یەكێك مەتلوب بوو، لێرە یاخود لەوێوە بۆ ئێرە وەكو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز سۆزان شەهاب كەرەمكە.

بەڕێز سۆزان شەهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا من خاڵێكی نیزامیم هەیە بۆ بەڕێزان ئەندامانی هەردوو لیژنەی هاوبەش، چونكە ڕاپۆرتە نووسراوەكەی كە لەبەر دەستمانە، وەكو خۆی خوێندرایەوە، بەڵام دوایی وتیان ئیزافاتمان هەیە، كە دەبوایە ئەوەش بە نووسراو لە ناو ڕاپۆرتەكەدا بوایە، نەوەك لە وێوە باس لە گۆڕانكاری تر بكەن، من حەز دەكەم ئەمە بۆ جارێكی تر ئەم كارە دووبارە نەبێتەوە، زۆر سوپاس، سەبارەت بە ماددەی دوو بەڕێزان، دەبێ لە پێش هەموو ئەمنێكا حیمایە بێت، چونكە كە ئەڵێی ئەمن، ئەمە كەلیمەیەكی موتلەقەو پشتیوانی ڕای هەردوو بەڕێز دەكەم، دەقاو دەق كاك د.بشیر و كاك دڵشاد، لەبەر ئەوەی ئەم ئەمنەی كە هاتووە لەپێش، بە موجەرەدی هاتووە، حیمایەو تەوفیری ئەبێ لە پێشا بێ، لە شەشەما، هینێك هەیە، (حماية امن وتراث شعب كوردستان-العراق بكافة مكوناته القومية والدينية والمذهبية والقيمي الاصلية) قیەم ئەسلیە نیە، ئەسیلەیە، باقی لە هەر كوێیەك پێویستی (مع الجهات ذات العلاقة) بوو (مع الجهات ذات العلاقة) بۆ دابندرێت لە پانزەهەمینیش ئەمرازی موعدیە دەبێ لابرێت، هەموو ئەمرازێكی خەتیر، چونكە هێنانە ناوەوەی هەندێ مەواد كە نەخۆشی بۆ تاكەكانیش دروست دەكات، دەبێ ئەوەش لابرێت، بەڵام هیوادارم بە قسەمان بكەن، ئەم گۆڕانكاریانەی تیا بكەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز هاژە سلێمان كەرەمكە.

بەڕێز هاژە سلێمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا من یەك پرسیارم هەیە، بۆ تەوزیح لە لیژنەی هاوبەش، دوێنێ ئێمە ئەو قانونەی دوێنێ، كە قانونی ئەنجومەنكە بوو، كە پەسەندمان كرد، هەموو ئەو مەهام و ئەهدافانەی لەوێ هەیە لێرەش هەیە،

ئەگەر بكرێت تەوزیحێك لەسەر ئەوە بدرێت، ئایا ئەكرێ لە دوو قانوندا عەینن مەهام و ئەهداف هەبێ لە هەردوو قانونەكەدا، دەربارەی بڕگەی یەكەم، من پێشنیار دەكەم كە ئەوەی بۆ زیاد بكرێ، (حماية الحريات العامة والخاصة ومبادئ الديموقراطية وحقوق الانسان وفق الاعلان العالمى لحقوق الانسان والاتفاقيات الدولية لحقوق الانسان) دەربارەی چوارەم(الامن الاقتصادى والوطنى) لێرە (غذاء) و (طاقة) هاتووە، عەینن لە الخامس عشره (حماية الامن الغذائية) یەعنی ئەمنی غیزائی لە دوو شوێندا لە دوو بڕگەدا ئاماژەی پێ كراوە، خامسا، پشتگیری لە لیژنەی هاوبەش دەكەم، بەوەی كە پاڵاوگەو بەنداوەكان زیاد بكرێ، خاڵی نۆیەم و دوانزەم، هەر پشتگیری لە ڕای لیژنەی هاوبەش دەكەم، ڕای دووەمیان كە هەردووكیان بكرێ بە یەك، (حماية امن الاثار والمواقع التأريخية واماكن العبادة والمواقع الدينية) زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەلەمان:

بەڕێز عبدالقادر بازرگان كەرەمكە.

بەڕێز عبدالقادر اكرام جميل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبیعی من ئێستاكە هاوڕام لەگەڵ لیژنەی هاوبەشدا، یەعنی لە فەقەرە یازدەمین، كەئەڵێ (حماية امن الاقليم في مجال الجرائم الخطيرة، الجرائم المنظمة، مواد المخدرات، تزوير العملة) ئەما بە نیسبەت (الفساد الادارى والمالى)، ئەمە لە ئیختیصاصی دیوانی چاودێری داراییە، لە ئیختیصاصی هەیئەی نەزاهەی هەرێمە، ئەگەر ئەوها بێ یەعنی ئیشەكانی دەزگای ئاسایش و وە دەزگای دیوانی چاودێری و دەزگای نەزاهە تێكەڵ دەبن، یەعنی ئەمن ئێستاكە بەس ئەوە ئەوە دەكەم، ئیقتیراح دەكەم، یەعنی فەسادی ئیداری و مالی هەڵبگیرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس دەست خۆش، بەڕێز د.أحمد وەرتێ، فەرموو.

بەڕێز د.أحمد إبراهيم ابراهيم على(وەرتى):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی دووەم لە پێش هەندێك لە بڕگەكان حیمایە هاتووە، منیش لەگەڵ هاوكارانم هاوڕام كە پێویستە لە پێش هەموو بڕگەكان حیمایە بێت، پاراستنی ئاسایشی ئەو دەزگایانەی كاری سیاسی، تەنها ئاسایش بە تەنها لێرە كافی نیە، سەبارەت بە بڕگەی یەكەم/ لە كوردییەكەی وا تەرجومەی كراوە (حماية الحريات العامة و الخاصة)، (ئازادی گشتی تایبەتی)، ئازادی یە گشتی و تایبەتیەكانە هەڵبەتە، سەبارەت بە (خامساً) من تەئیدی پێشنیاری لێژنەی هاوبەش دەكەم كە (المصافي و السدود) بۆی زیاد بكرێ، پاڵاوگە و سدود (و المطارات و المنافذ الحدودية و المصافي و السدود)، سەبارەت بە خاڵی شەشەم (الأمن الثقافي و تراث شعب كوردستان العراق بكافة مكوناته القومية و الدينية و المذهبية و قيمه الأصيلة) هەڵبەتە لێرە، نەك (قيمه الأصلية) وەكو سۆزان خان باسی كرد، لە كوردییەكەدا بە هەڵە ماناكراوە، نووسراوە (بەها

ئەصلییەکانی)، ئەصلییەکانی نیە، بەها ئەصیلەکانیەتی، کە مانای ڕەسەن دەگەیەنێ، منیش لێرە پشتگیری ئەوە دەکەم کە لە کۆتایی بڕگەکەدا (بالتنسيق مع الوزارات والجهات ذات العلاقة) زیاد بکرێ، چونکە هەندێك لەو بوارانە پەیوەندی بە هەندێ وەزارەتی تر و هەندێك دام و دەزگای ترەوە هەیە، کە پێویست بەوە دەکات بە هەماهەنگی لەگەڵ ئەو لایەنانەدا، ئەو وەزارەتانە ئەو کارانە ئەنجام بدرێ، سەبارەت بە بڕگەی نۆیەم/ منیش لەگەڵ ئەو ڕایەدام کە لەگەڵ خاڵی (12)، لەگەڵ بڕگەی دوازدەهەم لێك بدرێن، بکرێتە (حماية أمن أماكن العبادة و المواقع التأريخية و الآثار و المواقع التاريخية و السياحية)، بەڵام لەوێش دیسان (بالتنسيق مع الجهات ذات العلاقة)ی بۆ زیاد بکرێ، چونکە وەکو کاك دڵشاد باسی کرد، ئەگەر لێرە بواری سیاحەی بۆ زیاد بکرێ، هەڵبەتە کە پۆلیس حیمایەی دەکات، بەڵام ئەگەر بە هەماهەنگی بێ، چونکە لە هەندێ حاڵەتدا ڕەنگە پێویستی بە لایەنی ئاسایشی هەبێ بۆ پاراستنی، دەکرێ لێرە ئەوە دەبێ بە تەنسیق و هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان، سەبارەت بە بڕگەی (15)هەمیش، منیش ڕای د.بشیرم هەیە کە (من الأمراض المعدية) پێویست ناکات، چونکە ئەوانە هەموویان هەر (خطير)ن، (من الأمراض الخطيرة) ئەوانە هەمووی نەخۆشی ترسناکن، چونکە ئەگەر نەخۆشی درمیش نەبێت هەر نەخۆشی ترسناکە، بەڵام خاڵێکی تر لەبیرم چوو لە خاڵی یازدەهەم، (حماية أمن الإقليم في مجال الجرائم الخطيرة) من بەڕاستی پشتگیری لەوە دەکەم کە (الجرائم الخطيرة) لێرە لابچێ، چونکە هەرچی (الجرائم المنظمة) و (مواد المخدرة) و هەموو ئەوانە جەرائیمی (خطيرة)ن، ئیتر بۆچی ئەوە لێرە بنووسرێ؟ پێویست ناکات بەڕای من، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش،بەڕێز بەفرین حسین، فەرموو.

بەڕێز بەفرین حسین خەلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەروەك هاوڕێم هاژە خان باسی کرد، منیش هەمان پرسیارم هەیە، ئێمە دوێنێ یاسایەکمان پەسند کرد، ئەنجومەنی ئاسایش، هەمان ئەم ئەرك و مافانە، دەتوانم بڵێم چەند خاڵێکی کەم نەبێ سەرجەمی دووبارەیە، ئایا لە ڕووی یاساییەوە هیچ گرفتێك دروست دەکات؟ ڕاستە ئەم ئەنجومەنەی ئێمە پەسندمان کرد سیاسەت ڕێژی و چۆن دەڵێی دانانی میکانیزم و سەرپەرشتی کردنی ئەمنی هەرێمی لە ئەستۆیە، بەڵام دووبارەبوونەوەی ئەم ئەرك و ئامانجانە جارێکی تر هیچ گرفتێکی یاسایی دروست دەکات یان نا؟ ئایا پێویست دەکات؟ چەند خاڵێکی کەمی نەبێ سەرجەمی دووبارەیە، ئەوە یەك، دووەمیش/ هاوڕێیانی بەڕێز زۆر ئاماژەیان پێ کرد، ڕاستە وشەی پاراستن هەر بە تەنها هاتووە، ئەوە دەستەبەر کردنی، بیوورن حیمایەتە، واتا ئەو وشەی ئاسایشەی بە شێوەیەکی ڕەها، ئایا دەستەبەر بکرێ یان بپارێزرێ؟ لە خاڵی یانزەهەمیش کە باسی پاراستنی ئاسایشی هەرێم دەکات، بواری تاوانی مەترسیدار، تاوانی ڕێك و پێك نووسراوە، تاوانی ڕێکخراو، هەروەها تەزویری پارە، پێم باشە بکرێ بە تەزویری دراو، باسی گەندەڵی

کارگێڕی و دارایی دەکات، نازانم ئێمە دەستەی نەزاهەمان هەیە و پەسندیشمان کردووە، یاساکەی هەیە، ئایا ئەوە لە ئەرکەکانی ئەوانە نیە؟ خاڵی پازدەهەم باسی پاراستنی ئاسایشی خۆراك دەکات، پێم باشە تەنها هەر نەخۆشییەکە بمێنێتەوە، ئەو ترسناکی و درمییە نەماوە، لەبەر ئەوە ئێمە دەزانین ئێستا مەوادی (expire) و هەموو شتەکان بازاڕەکانی تەنیوە، لەوانەیە نەبێتە مایەی نەخۆشی درم و نەخۆشی ترسناك، بەڵام گرفتی لێ دەکەوێتەوە، بۆیە باشتر وایە تەنها هەر نەخۆشی بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش سوپاس، بەڕێز گوڵیزار قادر، فەرموو.

بەڕێز گوڵیزار قادر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (2) لە خاڵی دوانزە هاتووە دەڵێ/ پاراستنی ئاسایشی شوێنەوارەکان و شوێنە مرۆییەکان، من پێشنیار دەکەم پاراستنی دەستکەوتە مرۆییەکانی بۆ زیاد بکرێ، بۆ نموونە وەکو مۆزەخانەکان دەگرێتەوە، پاراستنی دەستکەوتە خۆییەکان، بۆ نموونە مۆنۆمێنتەکان کە بەداخەوە هی هەڵەبجە سووتا و کەس نەبوو بیپارێزێ، ئێستا لە شاری ڕانیە لە دەرەوەی شار دەکرێ، ئەگەر نەپارێزرابێ، ڕەنگە هەمان شت دووبارە ببێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.جیهان، فەرموو.

بەڕێز د.جیهان إسماعیل بنیامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بیدایەت ئەز پشتگیری ڕای لێژنەی هاوبەش دکەم، کە بیدایەت دەبێ ئەم تەعریف بکەین، یەعنی ئەڤ جیهازە تەعریف بکەین، پاشی مەهام و ئەهداف تەحدید بکەین، ژبەرهەندێ ئەز دگەل وانم ماددە (3) بەری ماددە (2) بێتە قانونێت، یەعنی ماددە (3) ببیتە ماددە (2)، پاشی (2) ببیتە (3)، ئەڤە ئێکێ، دووێ/ من پرسیار، ئەو پرسیارەی کە هاژە خان و بەفرین خان کرد، کە دیهی هەر نەفسی مەهام و ئەهداف پرۆژە یاسای ئەنجومەی ئاسایشی هەرێم هاتن، لێرە تەقریبەن نەفسی وانەنە کە قانونیەن ئەڤ تشتە یەعنی هەیە یان نا؟ ئەگەر لێژنەی هاوبەش بشێن جەوابی مە بدەن، نوقتەی سێ/ باسی (رابعاً/ أمن الإقتصاد الوطني الغذاء و الطاقة)، لێرە (غذائي) هاتووە، یەعنی دیار کرن، پاشی جارەکا دی گوتی (حماية الأمن الغذائي و الصحي في الإقليم)، یەعنی داعی نینە (أمن الغذائي) جارەکی دی بێتە ئیعادە کرن، بەس (حماية الأمن الصحي في الإقليم) کافیە، یەعنی حەتا داعی نینە بێژن (الأمراض)، نوقتەکا دی (أمن المطارات و المنافذ الحدودية)، بڕەئیا من ئەگەر (أمن المواصلات) هەر دگەل وێیە، نەفسی نوقتە بیتن، چونکە هەمی مواصەلاتن، یەعنی نەفسی نوقتە بیتن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش، سوپاس، بەڕێز د.حسن، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ ئەو ڕەئیەم کە ماددەی دوو و ماددەی سێ جێ گۆڕکییان پێ بکرێ، ئەوە خاڵی یەك، خاڵی دوو/ هەموو ئەو مەهامانەی کە لە ئەو جیهازە هات، بۆ ئەو جیهازە هاتووە، لە ئەساسدا ئەرکی جیهەتێکی مەعنی یە، یان دەزگایەکی ترە، بە قانونیش ڕێکخراوە، بۆیە وشەی (في إطار القانون) و (بالتعاون و التنسيق مع الجهات المعنية) تەقریبەن لەگەڵ هەموو فەقەرەیەك، لەگەڵ هەموویان پێویستە بێت، زۆریشی هاتووە، بۆیە من پێشنیار دەکەم هەر لە سەرەتاوە بڵێین (يختص الجهاز بحماية الأمن الداخلي في إطار القانون بالتعاون مع الجهات ذات العلاقة)، کە لەوێ ئەوەمان باس کرد پێویست ناکات لەگەڵ هیچ فەقەرەیەك ئێمە ئەوە ئیعادە بکەینەوە، دوو/ منیش لەگەڵ ئەوەم کە لەگەڵ هەموو وشەی ئەمن حیمایە بێتە پێشی، یەعنی کەلیمەی حیمایە بێت، بۆ ئەوەی تەفسیرێکی غەڵەتی بۆ نەکرێ، خاڵێکی ترم ئەوەیە کە (حماية النظام و الأرواح و الأعراض و الأموال و منع الجرائم) تەبعەن بکرێ بە خاڵێکی تر، من لەسەر ماددەی پانزە کە قسەی لەسەر کرا لە مەوزووعی مەسەلەیەکی صحی یە (حماية الأمن الغذائي و الصحي في الإقليم من الأمراض المعدية و الخطيرة بالتنسيق مع الجهات ذات العلاقة)، خۆی شتەکە جوان هاتووە، فیعلەن (أمراض المعدية) دەبێ هەبێ، بەڵام لێرە تەنها نەخۆشی نیە، نەخۆشی یە درمەکان نیە کە تۆ حیمایەی بکەی بە نیسەبەت ئەمنی صحی، مەسەلەن زۆر دەرمان، مەوادی کیمیاوی هەیە کە دوایی دەبنە هۆی نەخۆشی، لێرە پێویستە، بۆیە بە ڕەئی من هەر ئەوەندە کیفایەتە بڵێین (حماية الأمن الغذائي و الصحي في الإقليم بالتنسيق مع الجهات ذات العلاقة) هەموو شتەکانی تر دەگرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جلال علي، فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەڕای دەستخۆشیم لە تێبینیەکانی لیژنەی هاوبەش، خاڵێکی گرنگ هەیە کە لە تەوفیری حیمایە زیکر نەکراوە، تکام وایە زیکری بکەن، مەسەلەی کارەساتە سروشتییەکان کە کەواریسی تەبیعیە، دیارە دەزگای ئاسایش لە هەزاران کەسی گەنج و شارەزا، بەڕاستی بە تەجروبەیەك ڕۆڵی ئەم دەزگا گەورەیە چیە لە مەسەلەی کارەساتی سروشتی دا؟ تکام وایە بە خاڵێك داخیلی بکەن لە مەسەلەی تەوفیری حیمایە لە کاتی ڕوودانی کەواریسی تەبیعی دا، دەستخۆشیش لە لیژنەی هاوبەش دەکەم کە مەسەلەی خاریجییان لابرد، چونکە لەگەڵ ماددەی سێیەمی ماددەکە هیچ گونجاو نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جمال طاهر، فەرموو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر بێین و سەیری فەقەراتی ئەم مادده بكەین، دەبینین لە هەندێ شوێن هاتووە (بالتنسیق مع الجهات ذات العلاقة)، مەسەلەن خاڵی (10)، خاڵی (13)، خاڵی (15)، ئەمە ئەوە ڕادەگەیێنێت كە ئایا ئەم جیهازە بە بێ تەنسیق كردن تەنها لەم خاڵە تەنسیق دەكات، یانیش لەگەڵ شوێنەكانی تریش، یانیش لە خاڵەكانی تریش پێویستە بێت، بۆیە من هەمان بۆچوونی د.(حسن)م هەیە، پێشنیار دەكەم موقەدیمەی مەهام و ئەهداف، موقەدیمەكەی بەم شێوەیە دابڕێژرێت/ (یتولى الجهات و بالتنسیق مع الوزارات والجهات ذات العلاقة تحقیق المهام و الأهداف الآتیة)، هەر تەنسیقێكیش لە هەر شوێنێك هاتبێت ئەوە لابدرێت، ئەم عیبارە هەموو خاڵەكان دەگرێت و هەموو پێویستە ئەم جیهازە لە هەر كردارێك ئەوە بكرێتن، تەنسیق لەگەڵ جیهاتی تر بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز ئامینە زیكری، فەرموو.

بەڕێز آمنة ذكري سعيد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من چەند پێشنیارێك هەی كو زێدەكەین دوو بەندێ دیكە بۆ ڤان خالا، یەك/ سەبارەت بە پاراستنا ئاسایشا حوریاتێت شەخصی، بۆ نموونە مەسەلەن شێوازێ ئیتیصالاتادا، ئینتەرنێتە، بەریدە، تەلەفۆنە، مۆبایلە، ئەو حوریاتێت منی شەخصی بواری ئیتیصالات و گەیاندهێ بێتە پاراستن كە ئەڤە كاری ئاسایشە، سەبارەت ئێستا تەلەفۆن و مۆبایلا ئینصات گەل دەچێ نەبیتن، ئینتەرنێتا من پاراستنێ مەلەفێت منی شەخصی بهێنە كرن، ژ لایەكی تر ڤە خاڵەكی تر بێتە زێدە كرن سەبارەت پاراستنا مەعلوماتێت دەزگاهێت ئیداری، ئەو نهێنیات وان پاراستی بن بۆ هەر كەسەكی نەبیتن كو مەعلوماتێ دەزگاهێ ئیداری وەربگرن، سەبارەت خالا حەفتێ كو لێژنا قانونیا پێشنیار كری هەڕەشەی ناڤخۆیی و خاریجی زێدە ببیتن، ئەز دگەل دێ نینم، چونكە ئەگەر زفرینە ماددەی (3) پێناسە بۆ دەزگای ئاسایشی ب وردیها تێدا كرن، كو كارێ وێ پاراستنا ئاسایشا ناڤخۆیە لە هەرێمێدا، پاراستنا كۆكردنا زانیاریا سەر هەرەشێت خاریجی كاری دەزگاهێكی ترە كو مە ئەنجومەنی دا ئاماژەیا پێ داین، سەبارەت خالا یازدێ/ مەبەست ژ تاوانی مەترسیدار چنە؟ ئەگەر هین پیچەك بۆمان وازح بكەن مەبەست چیە، ئایا جەریمەت ئیرهابێ خۆ دگریتن هی تیرۆرێ؟ ئەگەر نا، چونكی جەریمەت ئیرهابێ بەحس لە ناو ئامانجا نەهاتە كرن، كو كارا ئاسایشە و ئەگەر مەبەست ژ تاوانێن مەترسیدار، ئێكیش وان خالا بەحسی تیرۆر نەبیتن، ئەز حەز دكەم ئەو خالێش ژی بێتە زێدە كرن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز شڤان أحمد، فەرموو.

بەڕێز شڤان أحمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من هاوڕامە لەگەڵ كاك د.حسن و كاك جمال كە تیكرار بوونی (بالتنسیق مع الجهات ذات العلاقة) زۆرجار تیكرار بۆتەوە، هەر لە سەرەتاوە بۆ تەفادی تیكرار ئێمە عیلاجی بكەین باشترە، (یختص الجهاز بحمایة الأمن الداخلي للإقلیم بالتنسیق مع الجهات ذات العلاقة ویتضمن مایلي) ئەوە وەكو خۆی بێتە خوارێ، بڕگەی یەكەم (أولاً) (حمایة الحریات العامة)، ئەوانە مەبادیئی دەستوورینە، ئەوانە حیمایەیەكی دەستووریان هەیە، ئیشی ئاسایش نییە حیمایەی بكات، بنووسە (العمل التعزیز)، چونكە بەخۆی حیمایەی دەستووریان هەیە، ئەو مەبادیئی دەستووریانە، لە دەستووردا هاتوونە، فرخ كردنی ئەوانە، خەرقی دەستوورن، بنووسرێت (العمل التعزیز الحریات العامة و الخاصة...الخ)، (أمن المؤسسات)، (أمن العمل السیاسي) ئەوانە حەقەتەن بەو شێوە ڕووتیەی كە هاتوونە حیمایە یان تەوفیر یان تەعزیز بۆ ئیزافە بكەین، هەندێكیان خۆی فەرز دەكات حیمایە بێتن، (حمایة أمن المؤسسات)، (أمن العمل السیاسي) (توفیر أمن العمل السیاسي)، (أمن المطارات) حیمایە دەكات ئەوە موتلەقە، بڕگەی شەشەم/ (الأمن الثقافي و تراث شعب كوردستان - العراق)، عیراق تیكرار بۆتەوە، ئەوە حەزف بكرێت (العراق) لێرە، چونكە زۆرجار تیكرار بۆتەوە، لە پێنجەم و هەشتەم و نۆیەم، ئەویش (تعزیز أمن المواصلات)، (تعزیز أمن الأماكن)، دەمجی بڕگەی (9) و بڕگەی (11) بكرێت كە پێشتر ئیقتیراح كرا، من تەئیدی دەكەم، چونكە زۆر نزیكن، دەكرێت بۆ تەفادی درێژی ئەوانە، كورت بكرێتەوە و بكرێتە یەك بڕگە، كە زۆر جێی خۆیەتی بەو كورتیە جوانتر دەردەچێت، مەعنای تەواوی خۆی دەدات، بڕگەی (11) كە تەماشا دەكەم تەعریفی جەرائمێكی خەتیرە و ئەو مونەزیمە نەكراوە، لە هەمان كات دا (حمایة أمن الإقلیم) لە ناوەڕاستەكەی دا هاتووە، (الفساد الإداري و المالي)، چۆن حیمایە دەكرێت؟ من پێم باشە ئەو بەو شێوەیە دابڕێژرێت (حمایة أمن الإقلیم في مجال مكافحة المخدرات، تزویر العملات، غسیل الأموال، الإتجار بالبشر، أو أیة جریمة خطیرة و منظمة أخرى).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس كاك شڤان، شلێر محمد نجیب، فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو فەقەراتانەی كە لێرەیە، من مولاحەزەم لەسەری هەیە، بەڕاستی لە فەقەرەی (3) كە باس لەوە دەكات كە حیمایەی (أمن الأحزاب و الجمعیات و النقابات و منظمات المجتمع المدني)، ئێمە خۆمان مونەزەماتی موجتەمەعی مەدەنی یاسایەكمان بۆ دەركردوون كە زۆر سەربەخۆن، ئیتر ئەو حیمایەی ئەمنە من تێناگەم یەعنی بۆچی بۆ ئەوان دابندرێ؟ بەڵام یەك لایەن هەیە كە زۆر پێویستی بە حیمایەی

ئاسایشە، ئەویش ئەو شەریکانەی دەرەوەن کە دێن مەشاریعی ئیستیسماری دەکەن، کولفەکانی کە زۆرە، یەعنی مەشاریعی زۆر گەورە، من خۆم بەسەرم هاتووە کە بەڕاستی جیهازی پۆلیس نەیتوانیوە حیمایەی ئەو شەریکەیە بکات، لەبەر ئەوە مەجبوور لجووئیان برد بۆ ئاسایش، چونکە ئاسایش هەیبەتی خۆی هەیە لەم هەرێمە، ئەوان، جیهازەکەی ئەوان دەتوانن بە باشی، چونکە کە چوونە سەریان خەڵکێك هەبوو ویستیان تەعەدا لەو شەریکەیە بکەن، پۆلیس نەیتوانی حیمایەی بکات، لەوێش بوون، بەڵام ئاسایشەکان کە هاتن ئەوە چەند ساڵە کەس نەیتوانی ئیتر بچێ بە لایان دا، هەمان شێوە دەستخۆشی لەو لیجنەیە دەکەم کە مونشەئاتی سیاحی، مونشەئاتی سیاحی بەڕاستی زۆر زەرووره، زۆر لە موستەسمیرەکان کە کاری لەسەر پرۆژەی سیاحیان کردووە، زۆریان تێکدانیان بۆ ڕوویداوە، زۆری سووتێنراون، زۆرجار لە مەصیفی سەرسەنگ ئەو حادیسەیە ڕووی دا کەسیش نەیتوانی حیمایەیان بکات، ئەگەر ئاسایش لە وێدا بێت زۆر لە پۆلیس دەوری بە قوەترە، لەبەر ئەوە ئێمە ئەگەر لەو ماددەیە کە باسی حیمایەی ئەجانبی تیایە موقیمین (مراقبة قضايا اللاجئين و المهاجرين و المقيمين الأجانب في الإقليم)، موقیمینی ئەجانب ئەوە کرێکار و شتەکانیان دەگرێتەوە، بەڵام شەریکاتی ئەجنەبی لەسەر ئێمەیە کە حیمایەیان بکەین، لەلایەن ئاسایشەوە، هەرکاتی خۆیشی لە حکومەتی عیراقی وابزانم موخابەراتی عیراقی مەسئوولی ئەو جۆرە پرۆژانە بوو کە خەڵکی دەرەوە دەیکرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەردار رشيد، فەرموو.

بەڕێز سەردار رشيد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دوو بڕگەی (3) دیارە هەردوو هاوکارم بە سوپاسەوە ئاماژەیان پێ دا، کاك شڤان و خوشکە شلێر، ئاسایشی کاری حیزبەکان، بەشی دوو، کۆمەڵە و سەندیکاکان و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی بەڕاستی لاببرێ، ئەوانە مۆڵەتی یاسایی و ڕەسمیان هەیە، ئاسایش خۆی مەهامی ئەوەیە کە بەڕاستی هەم دامودەزگاکان بپارێزێ و هەم موئەسەسات بپارێزێ و هەم کۆمەڵەکان بپارێزێ، پێویست ناکات لێرە ناویان بێت، لەبەرئەوەی مۆڵەتی ڕەسمیان هەیە و ئاسایشیش خۆی مەهامی ئەوەیە، بۆ ئەوەی وا لێك نەدرێتەوە کە ئاسایش تەدەخول بەڕاستی لە کاری ڕێکخراوەکان دەکات، لەبەرئەوەی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی کاریان زۆر حەساسە لەکۆمەڵگادا، ماددەی 2 بڕگەی 6 ئاسایشی ڕۆشنبیری، من پێموایە ئاسایش نەچێتە ئەو بوارەوە، بواری ڕۆشنبیری و نووسین و کلتوری، ئەمە قیودە لەسەر ئەو بوارە مەعریفیە، یەعنی ناکرێ بەڕاستی ئاسایش بۆ هەموو شتێك دەرج بکرێ و دەرس کرێ و ئاگای لە هەموو شتەکان بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ژیان خان فەرموو.

بەڕێز ژيان عمر شريف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەلای منەوە پاراستنی ئاسایشی ژینگە هیچی لە ئاسایشی پاراستنی خۆراك كەمتر نیە، چونكە دەبینین ئێستا چەند نەخۆشی ترسناك كە بڵاوبووەتەوە لە هەرێمەكەمان وەكو سەرەتان و ئەوانە هەمووی كاریگەری ژینگەیە، لەبەرئەوە من پێشنیار دەكەم كە پاراستنی ئاسایشی ژینگەش وەكو بڕگەیەك زیاد بكرێت بۆ یاساكەو زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زكیە خان فەرموو.

بەڕێز زكیە سید صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەسپێكێ من دڤێت پێش پشتگیریا پێشنیارا یا لیژنا هاوبەش بكەم، بۆ هەندێ كو گۆڕینا تەسەلسولا هەر دوو ماددەیێ دوویێ و سێ، كو یەكێ وەسف بەری مەهاما تێتن، یا دوویێ گەلەك هەڤالێت بەری من ژی ئاماژە پێدا كو پێتڤیا پاراستن بهێتە زێدە كرن ل دەسپێكا یا هەمی ئاسایشەكا و هەمی خالێت هەی، بۆ رزگار بوون ژ ڤێ یەكێ ئەز پێشنیار دكەم پێشەكیا وێ ڕەنگی بهێتە داڕشتن، دەزگا هەڵدەستێ بە پاراستنی ئاسایشی ناوخۆی هەرێم كە تایبەتە بە مانەی خوارەوە لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەكان، یا دی پێشنیارا سێ ئەڤەیە كو ئەز دبینم لێكچوونەك كو تیكرارا گەلەكا خالێ هاتیەت ڤی ماددەیێ دا هەی، ئەم زانین ژی عیار بۆ قانونەكا باش ئەڤەیە كویا كورت بیتن و مقابلی جێ بەجێ كردنێ ژی بیت، ژ بەرهەندێ ئەز دبینم كو خالا سێ ئەم تشێین گەل خالا دەهێ دەمج بكەین یەعنی خالا دەهێ بینین گەل خالا سێ دەمج بكەین، خالا چوارێ و خالا 15 ئەم دگەل یەك دەمج بكەین، واتە تەندروستی و ئەو نەخۆشیەت مەترسی دار بێنینە وێ دركێ، خالا شەشێ دگەل خالا 12 و 9 ئەم دشێین دەمج بكەین، ژ بەری هەندێ كو ئەو بەها ئەسڵیەكان بكەینە بەها ڕەسەنەكان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر سوپاس قسەكانی من د.حسن و كاك سەردار كردیان، سەبارەت بەزیاد كردنی لایەنە پەیوەندارەكان و بە هەماهەنگی لایەنە پەیوەندارەكان لەسەر بڕگە و دورخستنەوەی ئاسایشی رۆشنبیری لەبڕگەی 6.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی 2 بڕگەی 5 هەرچەندە برادەران خۆشبەختانە ئاماژەیان پێی کرد، بەڵام هەر بۆ تەئکید لە ئاسایشی فڕۆکەخانەکان و دەرگا سنووریەکان منیش تەئکید دەکەمەوە کە (مع جهات ذات العلاقة)ی بۆ زیاد بکرێت، هەروەها لە بڕگەی 7 تەهدیداتی داخلیەکە کافیە خارجیەکەی لێ حەزف بکرێ، چونکە بە تەسەوری من تەهدیداتی خارجی زیاتر شەئنی حکومەتی ئیتحادیە، لەبڕگەی 13 کە موتابەعە کراوەتە موراقەبە، هەروەکو خۆی موتابەعە بمێنێتەوە، چونکە موراقەبە زیاتر ئیشی پەرلەمانە نەك دەزگایەکی تەنفیزی، خاڵی 14 مەعلوماتەکەی لێ حەزف بکرێت تەنها گۆڕینەوەی موتەهەمین و موجرمین بێت، چونکە لەوانەیە مەعلوماتەکە تەعقیداتی زیاتر دروست بکا و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك فاضل فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر (بەشارەتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیاری دوو خاڵی ئیزافەم هەیە، لە خاڵی 13 بەدواداچوونی کێشەکانی پەناهەندە و کۆچبەران و نیشتەجێ بووەکانی بیانی لە هەرێم دا بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندارەکان، پێشنیار دەکەم ئیزافە بکرێتە سەر ئەو پاراستنی گەشتیارانی بیانی، چونکە ئەوەی کە دەبینین ساڵانە بە هەزارەها گەشتیاری بیانی دێتە هەرێمی کوردستان، بە حەقیقەت ئەوە خاڵێکی زۆر گرنگە لە خاڵی 15 دا هەرچەندە خوشکی بەڕێزم ژیان خان ئیشارەتی بە ژینگە دا، من دوو ئیزافەم هەیە لەمەسەلەی پارێزگاری کردنی ژینگە ولەگەڵ پەلەوەر و هەموو گیانلەبەرە کێویەکان، چونکە بەڕاستی ئەوە یەکێکە لە سامانە گرنگەکانی نەتەوەیی، دەبینین لەزۆر ناوچەی هەرێمی کوردستان بەشێوەیەکی خراپ دەستدرێژی دەکرێتە سەر ئەو گیانلەبەرە کێویانە و بە هەموو پەلەوەراتەوە، بۆیە ئەوە من بە خاڵێکی گرنگی دەزانم ئیزافە بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بێریڤان خان فەرموو.

بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانم حەز ناکەم دووبارە بکەمەوە، چونکە بە پێی پەیڕەوی ناوخۆ و ماددەی 56 قسەمان نابێ دووبارە بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تەمەنا دەکەم هەموو بەڕێزەکانی تریش بەڕاستی زۆر تیکرار دەکرێ، ئەوە موراعات بکەن بۆ جاری داهاتوو، لیژنەی هاوبەش؟ کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە پێشەکی ماددەکە کە باسی ئەوە کرا کە دابڕێژرێتەوەو ئاماژە بەوە بکرێت کە دەزگا بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندارەکان بەم ئەرکانەی هەڵدەستێ، بەم شێوە دایدەڕێژینەوە و ئیتر بەلای ئێمەشەوە ئەم تێڕوانین و ئەم بۆچوونە قبوڵە، هەروەها چەندین لە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان باسی ئەوەیان کرد کە هەندێ وشە هەیە لابردرێ، وەکو وشەی (دەرەوە) واتە لەسەر ئاستی دەرەوە نەبێ، تەنها لەسەر ئاستی ناوخۆ، چونکە لە پێناسەی دەزگاکەدا چوارچێوەی کارکردنی دیاری کراوە بەوەی کە پەیوەستە بە کارکردن و دابین کردن و هێنانە دی ئاسایش لەسەر ئاستی ناوخۆ، بۆیە بواری دەرەوە ئێمەش لەگەڵ ئەوەین کە لابدرێ، هەروەها ئەو پێشنیارەی سەبارەت بە وشەی موتابەعە و موراقەبە کرا کە پێشتریش بۆچوونی خۆمان بوو، ئێمەش هەر پێمان باشە کە بکرێتە موتابەعە، هەروەها چەندین بەڕێز ئەوەیان باس کرد کە مەسەلەی تەبادولی مەعلومات نەمێنێ، لەڕاستی دا ئێمەش هەمان بۆچوونمان هەیە و سەبارەت بە کارەساتی سروشتی و ئاسایشی ژینگە ئێمە هەوڵ دەدەین و پێمان باشە کە لە یەکێك لە فەقەرەکان سیاغەی بکەین، سەبارەت بە زیادکردنی ئەوەی کە پێشنیار هەبوو لەسەر مەسەلەی بیرە نەوتیەکان وپاڵاوگەکان و بەنداوەکان، ئەوە ئیزافە دەکەین و لە ڕاپۆرتی ئێمەش دا بەم شێوەیە هەبوو، هەروەها سەبارەت بە نەخۆشی درمی وەکو باسکرا تەنها لە چوارچێوەی ئاسایشی تەندروستی دا ئەم بابەتانە جێیان دەبێتەوە، بۆیە فعلەن ئاسایشی تەندروستی هەموو ئەوانە لە خۆیدا کۆدەکاتەوە، سەبارەت بەوەی کە باسکرا کە لێرە لەگەڵ ئەوەی کە دوێنێ ئێمە ئەم یاسایەی دوێنێ مەهام و ئەرکەکان تێکەڵن، لەڕاستی دا ئەم دووبارە کردنەوەیە لە بابی ئیجابی داهاتووە، چونکە ئەوەی ئێرە ئەم خاڵانەی کە لێرەدا هاتوون ئەمە ئەرکی ئەم دەزگایەن بە شێوەیەکی تەنفیزی کە جێ بەجێیان دەکات، بەڵام ئەوەی دوێنێ ئەنجومەنێکە تەنها سیاسەتی گشتی و پرەنسیپە گشتیەکان و بنەما گشتیەکان دادەڕێژێ لە چوارچێوەی ئەو ئەرك و خاڵانە دا بۆ ئەوەی ئەم دەزگایە جێ بەجێ یان بکات، واتە ئەوەی کە لەیاسای ئەنجومەن دا هاتووە تەنها داڕشتنی پرەنسیپ و سیاسەتی گشتیە، بەڵام ئەوەی کە لێرەدا هاتووە هەڵسانە بەم ئەرکانە، بۆیە تێکەڵیەکە بەم شێوەیە نیە کە بڵێی ئەم دەزگایە ئەم ئەرکانە جێ بەجێ دەکا و ئەم دەزگایەش ئەم ئەرکانە جێ بەجێ دەکات، سەبارەت بە مەسەلەی سیاحە، بەڕێزان باس کرا ئێمە لەگەڵ ئەوەین کە بمێنێتەوە، چونکە لە ڕاستی دا لە چەندین وڵاتی دونیا مەسەلەن لە تورکیا، لە بەریتانیا زۆرجار شوێنە سیاحیەکان کراونەتە ئامانج بۆ کردەوەی تیرۆریستی، لەوانەیە ڕەت دانەوەی کردەوەی تیرۆریستی لەو شوێنانەی کە گەشت و گوزارین، یان خەڵکی گەشت و گوزاری لێ یە تەنها بە پۆلیس نەکرێ، بۆیە پێویستەو بە پێویستی دەزانین بمێنێتەوە، تاوانی مەترسیدار ئێمە لەگەڵ ئەوەین کە بمێنێتەوە، چونکە ڕاستە ئێمە یاسایەکمان هەیە بە ناوی یاسای تیرۆرەوە، بەڵام تیرۆر دەچێتە چوارچێوەی مەترسی یە دەرەکییەکانەوە، لە سیستەمی سیاسی دیموکراسیش دا کە وەرگرتنی دەسەڵات و ڕۆیشتن لەسەر دەسەڵات لە ڕێگای هەڵبژاردن و شەرعیەتی هەڵبژاردن و دەستوورییەوە، مەسەلەن کودەتای سەربازی دەچێتە

چوارچێوەی هەڕەشەی مەترسیدارەوە، ڕاستە ناوی نەهاتووە، بەڵام چەندین هەڕەشە و مەترسیمان هەیە کە لە ژێر ئەم وشەیەدا، لە ژێر ئەم چەمکەدا کۆدەبێتەوە، سەبارەت بە مەسەلەی فەسادی مالی و ئیداری، ڕاستە ئێمە یاسای تایبەتمان هەیە، دەزگای تایبەتیشمان هەیە، بەڵام دەکرێ ئاسایش هاوکاری ئەم دەزگایانە بکات، لە مەسەلەی پێدانی زانیاری دا، لە مەسەلەی پێدانی بەڵگەنامەدا، بۆیە ئەم تەنسیق و تەعاونە بە تایبەتی کە لە پێشەکی یەکە زیاد دەکرێ، لە نێوان دەزگای ئاسایش لەگەڵ دەستەی نەزاهە، لەگەڵ دیوانی چاودێری دارایی بە ڕەئی ئێمە گونجاوە کە لە شوێنی خۆی دا هاتووە، سەبارەت بە ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی، بەڕێزان مەسەلە دابین کردنی ئاسایش هەر لەوەدا کورت نابێتەوە ئێمە بچین حیمایە بۆ دام و دەزگاکانی کۆمەڵگای مەدەنی دابنێین، بۆ نموونە دام و دەزگای کۆمەڵگای مەدەنی موئتەمەرێك دەکات، لە ماوەی ڕابردوودا موئتەمەرێکیان کرد لەسەر مەسەلەن تەفعیل کردنی ڕۆڵی ئیدیعای عام، بە بێ ئەوەی ئەو داوات لێ بکات، تۆ دەبێ کە بزانی موئتەمەرێکی لەم بابەتە هەیە، خەڵك لە دەرەوە هاتووە، وەفد هاتووە، ئاسایش بە ئەرکی خۆی هەڵبستێ کە هەوڵ بدات ئاسایشی ئەم شوێنە، ئەم موئتەمەرە، کەسەکانی ناوی دابین بکات تا ئەم موئتەمەرە کۆتایی پێ دێت، بە هەمان شێوەش تەنها مەسەلەی دابین کردنی ئاسایش لە دابین کردنی پاسەوانێتی دا کورت نابێتەوە، بەڵکو بە شێوە فراوان و بە شێوە گەورەکەی مەسەلەی ئاسایشە، بۆیە ئێمە لەگەڵ ئەوەین کە ئەوەش وەکو خۆی بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عمر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای ئەو ڕوونکردنەوەی کە کاك عمر پێشکەشی کرد، لیژنەی یاسایی ڕاپۆرتەکانی کە بە لیژنەی هاوبەش لەگەڵ لیژنە پەیوەندیدارەکان ڕێك دەخات، هەندێ جار گۆڕانکاریشی تێدا دەکرێ، بەڵام ئەم گۆڕانکاریانە ئەوە نیە کە تەئسیر لەسەر سوڵبی، یاخود فەحوای ماددە یاساییەکان بکات، نابێ لە ڕەخنەیەك لێمان بگیرێت لە لیژنەی یاسایی، یان لیژنەکان لەبەر ئەوەی کاری خۆمانە بۆ زانیاری، با بێینە سەر ئەو موفتەرەحاتانەی کە باسی لەسەر کرا، ئێمە دوای وەرگرتنی ئەو موفتەرەحاتانەی کە ئەو خوشك و برا بەڕێزانە باسیان کرد، پێمان وایە ئەم ماددەیە کە عیبارەتە لە مەهام و ئەهدافی ئەم جیهازە، زۆر لە بڕگەکانی وەکو خۆی بهێڵینەوە، تەنیا چەند گۆڕانکارییەك نەبێ کە تیای بکرێ، یەکێ لەوانە لە بڕگەی دوو باس لە ئەمنی موئەسەساتی دەستووری و قانونی هاتووە (برلمان، حکومة، قضاء في الإقليم والشخصيات والمؤسسات وغيرها)، ئێمە پێمان وایە ئەوە وەکو خۆی بمێێتەوە، بڕگەیەکی باشە لە شوێنی خۆی دا، زۆر وازحیشە، هیچ ئیشکالێکی لەسەر نییە، بەنیسبەت فەقەرەی ئەمنی (عمل السياسي)، وەکو برادەرانیش باسیان لەسەر کرد، جەمعیات و نەقابات کاك عمر تەوزیحێکی لەسەردا، ئەوە ئەگەر بکرێت بە (ضمان أمن

العمل السياسي والمدني والمهني في الإقليم)، پێموایە ئەوە هەموو بوارەکان دەگرێتەوە، ڕێکتر لەسەر مەوزووعەکە دەردەچێ، بە نیسبەت فەقەرەی چوار کە باس لە تەئمینی ئەمنی (مطارات) دەکات، ئێمە بە لیژنەی موشتەرەك، وەکو دوێنێش لە یاساکەی تردا باسی لەسەر کرا، (أمن السدود والمنشآت النفطية) ئیزافە کرا لەسەر ئەو فەقەرەیە، بەنیسبەت جەرائیمی خەتیرە کە باسیان لەسەر کرابوو، جەرائیمی، ئێمە پێمان باشە ببێتە جەرائیمی (منظمة)، لەوانە جەرائیمی ئیرهاب و موخەدەراتی ئیزافە لەسەر کرا، باقی جەریمەکانی تەزییف و تەزویری عوملە، ئەوە لە قانونی عقوباتی عیراقیدا مەوادی خۆی هەیە، ماددەی (281) و (282) تەحەکوم بەوانە دەکات، لە فەقەرە هەشت دا پێمان باشە ئیزافەی کەلیمەی (سلامة وسرية إتصالات ومواصلات)یش بخەینە ناو بڕگەکەوە، هەروەها بەنیسبەت بڕگەی (2) (12) کە باس لە ئاسایشی شوێنەوارەکان دەکات، ئێمە پێمان وابوو لە لیژنەی هاوبەش باسی شوێنە سیاحیەکانیش وەك کاك عمر باسی لەسەر کرد، مەواقیعی ئەسەری و تاریخی و ئاساریشی لەسەر ئیزافە بکرێ، دوای ئەوە بە نیسبەت بڕگەی گۆڕانکاری (14) لەسەر (تبادل المتهمين و المجرمين)، ئێمە پێمان وابوو مەعلوماتی نەچێتەوە سەر، هەروەکو خۆی بمێنێتەوە، (تبادل المجرمين و المتهمين و إحالة قضاياهم بين أجهزة الإقليم و الأجهزة الإتحادية وفق الآلية التي يحددها القانون)، تەنیا مەعلوماتەکەی لەسەر هەلگیرا، باقیەکەی تری، بڕگەکانی تری وەکو خۆی ماوەتەوە، زۆر سوپاس ئەوە مولاحەزاتی ئێمەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ئاخیر صیاغەتان بخوێنن بۆ ئەوەی بزانین، لەگەڵ ئەو موقەدیمەی کە پێشنیار کرا ئیزافە بکرێ، بە کوردی و بە عەرەبی بخوێننەوە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێشتر موقەدیمەیەکمان تەقدیم کردبوو، وتمان پاش و پێشی ئەو دوو ماددەیە بکرێ وەکو لە ڕاپۆرتە هاوبەشەکەمان دا هاتبوو، ئەوە دیسان موناقەشەی ئەو بڕگەیە کرا، ئەم ماددەیە (2)وە کرا، لە ئەهداف و مەهامەکانی، داوامان کرد کە ئەو پاش و پێشە بکەین ماددەی (2) ببێتە ماددەی (3)، ماددەی (3) ببێتە (2).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەی گەیشتینە موناقەشەی ماددە (3) ئەوجا دەیخەینە پێش ئەندامانی پەرلەمان، ئێستا صیاغەی ماددەکە وەکو خۆی بە کوردی و بە عەرەبی، لەگەڵ ئەو مولاحەزانەی کە وەرتان گرتووە بۆمان بخوێننەوە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێمان باشە بەم صیغەی خوارەوە ئەم ماددەیە تەنزیم بکەین، بنووسین:

(يمارس الجهاز المهام التالية بالتنسيق مع الجهات ذات العلاقة)

دواتر به تەسەلسول ماددەكان بێنینە، فەقەرەكانی تری بێنینە خوارەوە، فەقەرەی یەكەم/

أولاً/ حماية الحريات العامة و الخاصة وفق مبادئ الديمقراطية وحقوق الإنسان.

ثانياً/ أمن المؤسسات الدستورية والقانونية والبرلمان والحكومة والقضاء والشخصيات والمؤسسات و غيرها.

ثالثاً/ حماية أمن العمل السياسي و المدني و المهني في الإقليم.

ثالثاً/ حماية الإقتصاد الوطني.

رابعاً/ تأمين أمن المطارات و السدود و المنشآت النفطية و المنافذ الحدودية.

خامساً/ الحفاظ على تراث و ثقافة شعب كوردستان - العراق بكافة مكوناته القومية و الدينية و المذهبية.

سادساً/ جمع المعلومات و رصد التحركات عن التهديدات الداخلية الموجهة للأمن الوطني في الإقليم و تقييمها و مواجهتها.

سابعاً/ تحقيق الأمن و الإستقرار الإجتماعي و مكافحة الجريمة المنظمة بكافة أنواعها و كذلك مكافحة جرائم الإرهاب والمخدرات.

ثامناً/ ضمان أمن و سلامة و سرية الإتصالات و المواصلات و سلامة التنقل في الإقليم.

تاسعاً/ المحافظة على أماكن العبادة و المواقع الدينية و توفير الأمن لها.

عاشراً/ تأمين أمن وسلامة المراكز السياحية و المواقع الأثرية و التاريخية و الآثار.

الحادي عشر/ حماية الأمن الغذائي و الصحي في الإقليم.

ثاني عشر/ حماية أماكن العمل و تواجد المنظمات الدولية و عامليها الدوليين و حماية الوفود الدبلوماسية و الوفود الأخرى و كذلك البعثات القنصلية و موظفيها و أفراد عوائلهم في الإقليم.

ثالث عشر/ متابعة قضايا اللاجئين و المهاجرين و المقيمين و الزوار الأجانب في الإقليم.

رابع عشر/ تبادل المجرمين و المتهمين و إحالة قضاياهم بين أجهزة الإقليم و الأجهزة الفيدرالية وفق الآلية التي يحددها القانون.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا بەو شێوەیەی، د.ڕۆژان نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بڕگەی هەشتەم باس لەوەی كرا (أمن الإتصالات)، ئەوەی لە ئەصڵی پرۆژەكە هاتووە تەنها مواصەلاتە ئیتیصالات نیە، مواصەلاتەكەش لە نێوان دوو كەوانە ڕوون كراوەتەوە، (نقاط السيطرة الخارجية للمحافظات داخل الإقليم)، باس لە مواصەلات كراوە نەك ئیتیصالات، كوردییەكە ڕوون كراوەتەوە، بەڵام عەرەبییەكە بەم شێوەیە نازانم بۆ لێژنە پێشنیاری كرد كەوا ئیتیصالاتیش زیاد بكرێ بۆ ئەو بڕگەیە؟

مواصەلات جیایە، ئیتیصالاتیش جیایە، لێك بكرێتەوە، تەنها مواصەلاتەكە بگرێتەوە نەك ئیتیصالات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عمر وەكو خۆی كە لە ماددەی هەشت هاتووە، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر ڕاستە، لە ئەصڵی پرۆژەكە مواصەلات هاتووە، مواصەلات لە سەیتەرەیەك باس لە سەیتەرەی نوقاتی خاریجی موحافەزاتی كوردستان كراوە بەرامبەر بە موحافەزەكانی دەرەوەی ناوچەی كوردستان، بەڵام یەكێ لە ئیشەكانی تری ئەم جیهازە پارێزگاری مەسائیلی ئیتیصالاتیشە، ئیتیصالات ئەمڕۆ بە ئەنواع ئەجهیزە ئیتیصالات دەكرێ، بە ئەنواع ئەجهیزەكانی ناڕەوا دەكرێ قابیلی گەیاندنی ئەخبار و هەموو شتێكی ترە، لەبەر ئەوە پێویستە ئیتیصالات و مواصەلات بخرێتە ناو ئەوەوە لەگەڵی دا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك خلیل.

بەڕێز خلیل عثمان حمد أمین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی ئێستا باسی كرد من پێموایە بەشێكی ڕاستە، بەڵام خراپ بەكار بهێنرێ ئەو ئەجهیزانە لە چوارچێوەی حوریات و ئازادی خەڵك و موراقەبە كردنی هینی خەڵك، ئەوە حاڵەتێكە من پێموایە بەڕاستی بە باشی نابینم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان چونكە ئەوە دەچێتە بابی حقوقی ئینسان، وابزانم من تەئیدی ڕەئیەكەی جەنابت دەكەم، ئینجا ئەگەر لێژنەی هاوبەش ئەو ئیتیصالاتە لابدەن زۆر سوپاسیان دەكەین.

بەڕێز إسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە پشتیوانی لە ڕای د.ڕۆژان و كاك خلیل دەكەین، ئیتیصالاتی تێدا نەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا ئیتیصالات بووە مواصەلات، وەك كاك عمر خوێندیەوە، كێ لەگەڵە تكایە دەستی بەرز بكات؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵ دا نیە؟ یەك كەس لەگەڵ دا نیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسند كرا، بۆ ماددەی (3) فەرموون.

بەڕێز صباح بیت الله شكری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة/

جهاز ئاسايش إقليم كوردستان - العراق جهاز خاص لحماية الأمن الداخلي في الإقليم و يتمتع بشخصية معنوية وإستقلال مالي و اداري وله ميزانيته خاصة.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون لیژنەی هاوبەش.

بەڕێز د.عمر حمد أمین (نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (3):

دەزگای ئاسایشی هەرێمی کوردستان-عیراق دەزگایەکی تایبەتە بە پاراستنی ئاسایشی ناوخۆ لە هەرێم دا، خاوەن کەسایەتیەکی مەعنەوی و سەربەخۆی دارایی و کارگێری یە و بودجەی تایبەتی خۆی هەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك إسماعیل فەرموو.

بەڕێز إسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە سەرەتای ماددەی (2) باسی ئەوەمان کرد کە ماددەی دوو ببیتە ماددەی سێ، ماددەی سێ بێتە جێی ماددەی دوو، ئەگەر ئەوە بخرێتە دەنگ باشە، بۆ ئەوەی بتوانین ئەو ئاڵوگۆڕەی پێ بکەین ئینجا قسە لەسەر ماددە سێ بکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی (3) موناقەشەکەمان تەواو کرد، پاشان بە دەنگدان جێ گۆرکێیان پێ دەکەین، ئەگەر موافیق بوو پەرلەمانی کوردستان، ئێستا موناقەشەی ماددەی (3) دەکەین، بە کوردی و بە عەرەبی بخوێندرێتەوە، پاشان ڕەئی لیژنەی هاوبەش و موناقەشەی ئەندامانی پەرلەمان، فەرموو، کاکە خۆ نەڕۆیی یە، با تەواو بێ، موناقەشەی دەکەین، دەنگی بۆ دەدەن، پاشان دەیگۆڕین، فەرموو.

بەڕێز إسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم/

دەزگای ئاسایشی هەرێمی کوردستان-عیراق دەزگایەکی تایبەتە بە پاراستنی ئاسایشی ناوخۆ لە هەرێم دا، خاوەن کەسایەتیەکی مەعنەوی و سەربەخۆی دارایی و کارگێری و بودجەی تایبەتی خۆی هەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووو كاك عمر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن على:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة الثالثة/

يؤسس في الإقليم جهاز بإسم جهاز آسايش إقليم كوردستان، و يتمتع بالشخصية المعنوية و له إستقلال مالي وإداري وله ميزانية خاصة ويرتبط برئاسة مجلس الوزراء.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

پرۆژەكە، ماددەكە لە پرۆژەكە بە هەردوو زمان بخوێنن، پاشان ڕەئی لێژنە، ئێستا ئەندامانی بەڕێز ئەوانەی كە دەیانەوێ لەسەری قسە بكەن، ئەو بەڕێزانە موداخەلەیان هەیە: شڤان أحمد، د.حسن محمد، خورشيد أحمد، عبدالقادر أكرم، أحمد وەرتی، فەرموو.

بەڕێز شڤان أحمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (2) كە ماددەی (3)یە لە ئەصڵی پرۆژەكە، بە دوور و درێژی هاتووە، ئەم تەعریفە لە شوێنی خۆی هاتووە، من وام صیاغە كردووە بەم شێوەیە بێت/ (يتمتع الجهاز بشخصية معنوية وله ميزانية خاصة تلحق بميزانية الإقليم)، ئەو تەفصیلە پێویست ناكات، چونكە لە تەعریفەكەدا هاتووە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.حسن، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سوورە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئێمە وەصفی جیهازەكەمان لەسەر ئەساسی كارەكەی كردووە لە ئیشەكانی، لەسەر ئەساسی تەخەصوصەكە، بۆیە (خاص بحماية الأمن الوطني) جارێكی تر تیكرارە، بەڕای من ئەم ماددەیە صیاغە بكرێتەوە، وەصفی جیهازەكە بە پێی تەبیعەتەكەی بكەین، بڵێین (جهاز نظامي في الإقليم يتمتع بالشخصية المعنوية و الإستقلال المالي)، لێرەش هەر (يرتبط برئاسة الوزراء) ئەوە یەكسەر لێرە هینی بكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز خورشيد أحمد، فەرموو.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێرە من مولاحەزەیەك دەكەم، (جهاز ئاسایش إقلیم كوردستان - العراق جهاز خاص لحمایة الأمن الداخلي في الإقلیم و یتمتع بالشخصیة المعنویة) لێرە پرسیارەكە ئەوەیە (إستقلال مالی) یەعنی چیە؟ ئێمە لێرە ئیشارەتمان داوە (والإداري وله میزانیة خاصة)، مەبەست لە (إستقلال مالي) چیە؟ یەعنی نابێت، بە ڕەئی من تەنها (في الإقلیم و یتمتع بالشخصیة المعنویة و الإداریة وله میزانیة خاصة)، (إستقلال مالي) نابینم مەعنایەك یان وجوبەك لێرە هەبێت، پرسیار دەكەم لە برادەران مەعنای (إستقلال مالي) چیە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عبدالقادر بازرگان، فەرموو.

بەڕێز عبدالقادر اکرم جمیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ماددەی سێیەم من ئاوای دەبینم عیبارەكە ئەوها بێت، (جهاز ئاسایش إقلیم كوردستان - العراق جهاز خاص لحمایة الأمن الداخلي في الإقلیم و یتمتع بالشخصیة المعنویة و تخصص له میزانیة من میزانیة الإقلیم)، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.أحمد، فەرموو.

بەڕێز د.أحمد إبراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەمان ڕای كاك خورشیدم هەیە، (إستقلال مالي) لێرە مادام (وله میزانیته الخاصة) پێموایە پێویست بە ئیستیقلال مالی ناكات، زیادە لێرەدا، تەنها (وله میزانیته الخاصة ضمن الموازنة العامة للإقلیم و تخضع لرقابة دیوان الرقابة المالیة)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ ئێوەی بەڕێز، لێژنەی هاوبەش ڕەئیتان، فەرموون.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئیستیقلالی مالی و ئیداری ئێمە لە هەموو هەیئەتەكانی تر و جیهازەكانی تر بەو شێوەیەی كە باس كرا هاتۆتە وجود، بەڵام كە دەڵێی ئیستیقلالی مالی و ئیداری خۆ ئەوە نیە بە ئارەزووی خۆی ئیستیقلالی مالی هەبێ و صەرف و قەرز و ئەوانە بكات بە بێ حیساب، كە دەڵێ مورتەبیتە بە مەجلیسی وزەرا، یەعنی تەحصیل حاصل حیساباتیان لەگەڵ حیساباتی مەجلیسی وزەرا خازیعە بۆ ڕەقابەی مالی،

لەبەر ئەوە ئێمە هیچ ئیشکالیکمان تیا نەدی تا گۆڕانکاری تیا بکەین، تەنیا ئەوەمان بۆ ئیزافە کرد کە ئەوە جیهازێکە سەر بە مەجلیسی وزەرایە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر، فەرموو.

بەڕێز عمر حمد أمین (نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستی دا وەك کاك عمر باسی کرد، دەکرێ ئێمە ئەوە لە ماددەی (3)دا بڵێین کە پەیوەست دەبێ بە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە، بەڵام لە ماددەی (4)دا ئەوە هاتووە، لە ماددەی چوارەم دەڵێ/ دەزگاکە بە سەرۆکایەتی وەیزانی هەرێمەوە دەلکێ، بەڵام ئەگەر شوێنەکە گونجاوتر بێ و هەموو لایەکتان پێتان باش بێ، دەکرێ ئەوەش بهێنینە ماددەی سێیەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخیر صیاغەتان بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیدەینە دەنگدان.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة/

یؤسس في الإقلیم جهاز بإسم جهاز آسایش إقلیم کوردستان، و یتمتع بالشخصیة المعنویة و له إستقلال مالي و إداري و میزانیة خاصة و یرتبط برئاسة مجلس الوزراء.

سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵە تکایە دەستی بەرز بکات؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دا نیە؟ بە کۆی دەنگ ماددەی (3) پەسند کرا، ئێستا ئەو پێشنیارەی کە لیژنەی هاوبەش هەیانبوو ماددەی (3) ببێتە ماددەی (2)، ماددەی (2) بە هەموو فەقەرەکانی بێتە جێگەی ماددەی (3)، کێ لەگەڵە تکایە دەستی بەرز بکات؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسند کرا، ئێستا لە داڕشتنەوەی ماددەی (3) دەچێتە شوێن ماددەی (2)، ماددەی (2) دێتە جێگای ماددەی (3)، ئێستا بۆ ماددەی (4)، فەرموو لیژنەی هاوبەش، کەرەمکە.

بەڕێز عمر حمد أمین (نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم/

1-دەزگاکە بە سەرۆکایەتی وەزیرانی هەرێمەوە دەلکێ.

2-سەرۆکی دەزگا: سەرۆکی باڵای دەزگایە و دەسەڵاتی کارگێری و دارایی و یاسایی پێویستی هەیە بۆ بەڕێوەبردنی دەزگاکە و پلەی وەزیر دەبێ لەلایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران دادەمەزرێ.

3-جێگری سەرۆکی دەزگا: جێی سەرۆکی دەزگا دەگرێتەوە لەو دەسەڵاتانەی کە پێی دەسپێردرێ بە پلەی بریکاری وەزارەت دەبێ و لەلایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەی وەزیران دادەمەزرێ.

4-جێگری سەرۆك، ئەرکەکانی سەرۆك دەگرێتە ئەستۆ لە حاڵەتی ئامادەنەبوونی.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الرابعة:

رئاسة الجهاز:

1-يرتبط الجهاز برئاسة وزراء الإقليم.

2-رئيس الجهاز: يعتبر الرئيس الأعلى للجهاز و يتمتع بالصلاحيات الإدارية و المالية و القانونية اللازمة لإدارة الجهاز و هو بدرجة وزير و يعين من قبل رئاسة مجلس الوزراء.

3-نائب رئيس الجهاز: ينوب عن رئيس الجهاز فيما يفوض إليه من الصلاحيات و هو بدرجة وكيل وزارة و يعين من قبل رئاسة مجلس الوزراء.

4-يتولى نائب الرئيس مهام الرئيس في حالة غيابه.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان.

بەڕێز إسماعيل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم ڕای لیژنە وایە، ماددەی چوارەم/ سەرۆکایەتی دەزگا، دوو ڕای لە نێوان ئەندامانی هەردوو لیژنە هەن، ڕای یەکەمیان کە ڕای زۆرینەی ئەندامانی هەردوو لیژنەیە، بە هەندێك هەموارکردنەوە لەگەڵ ماددەکانی تر دایە، لەوانە یەکەم/ گۆڕینی ناونیشانی ماددەکە لە سەرۆکایەتی دەزگاوە بۆ پێکهاتەکانی دەزگا، پێشەکییەکەش بەو شێوەیەی دادێ بۆ ماددەکە دابنرێت، (دەزگا بریتی یە لەم پێکهاتانەی دادێن)، دوو/ سەبارەت بە بڕگەی یەکەم پێشنیار دەکەین ئەو بڕگەیە لابدرێت، چونکە ئەو ماددەیە تایبەتە بە پێکهاتەکانی دەزگا، ئیتر ئەوەش لە ماددەی سێیەمدا ڕوون کراوەتەوە لە حاڵەتی ڕێککردنی ماددەی سێیەم لە دەنگدان دا و گۆڕینی ڕیزبەندی بڕگەکان، بە گوێرەی ئەوە، سێ/ کە بڕگەی دووەم لە بنچینەی پرۆژەکەدا وشەی (يعتبر) وا دادەنرێت بە (يعد) دادەنرێت، دەگۆڕدرێت لە سەرەتای بڕگەی تایبەت بە پێناسەکردنی سەرۆکی دەزگادا هاتووە، بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە، (دووەم/ سەرۆکی دەزگا بە سەرۆکی باڵای دەزگا دادەنرێت و دەسەڵاتی کارگێڕی و دارایی و یاسایی پێویستی بۆ بەڕێوەبردنی دەزگاکە هەیە و بە پلەی وەزیرەوە لەلایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانیشەوە دادەمزرێت، چوارەم/ بڕگەی سێیەم لە بنچینەی پرۆژەکەدا هیچ تێبینیەکی لەسەر نیە، پێنجەم/ بڕگەی چوارەم لە بنچینەی پرۆژەکەدا هیچ تێبینی یەکی لەسەر نیە، ڕای دووەم ڕای کەمینە و پێشنیار دەکات/

1-وەزارەتێك بە ناوی وەزارەتی ئاسایشی نیشتمانی پێك بهێنرێت.

2-بانگهێشت کردنی سەرۆکی دەزگا بۆ پەرلەمان بۆ لێپرسینەوە و پرسیار کردن.

ئەوە ڕای هەردوو لێژنەیە و ڕای زۆرینە و کەمینە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی هاوبەش ئاخیر ڕەئیتان لەسەری بدەن، بۆ ئەوەی ئەندامانیش گوێیان لێتان بێ و موناقەشە بکەن، فەرموو، بە نیسبەت ماددەی (4) فەقەرە (2) (وهو بدرجة وزير و يعين من قبل رئاسة مجلس الوزراء)، لێژنەی هاوبەش ڕەئیتان بۆ ئەو فەقەرەیە تکایە ڕوون بکەنەوە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەصڵی پرۆژەکە وا هاتووە کە سەرۆکی ئەو جیهازە مورتەبیتە بە مەجلیسی وزەراوە و بە دەرەجەی وەزیر هاتووە، تەبیعی کە بە دەرەجەی وەزیر بوو دەبێ مەرسومێکی ئیقلیمی بۆ دەرچێت، ئایا ئەو کەسە لە کوێوە تەعین دەکرێ؟ ئێمە وەکو لێژنەی هاوبەش پێمان وایە بڵێین (بدرجة وزير بمرسوم صادر من رئاسة الإقليم بعد ترشيحه من قبل رئاسة مجلس الوزراء و مصادقة برلمان كوردستان و يعتبر الرئيس الأعلى للجهاز).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە زۆر باشە، ئێستا صیاغەکەی بۆ ئەوەی بۆ بەڕێزان وازح بێ، موناقەشە لەسەر ئەو بابەتە نەکرێ، تکایە کێ دەیەوێت لەسەر ئەو ماددەیە قسە بکات فەرموون ناویان بنووسین، بەڕێزان ئێستا ئەم بەڕێزانە دەیانەوێ موداخەلە بکەن: خلیل عثمان، جمال تاهیر، بێریڤان سەرهەنگ، شوان عبدالکریم، شڤان أحمد، د.أحمد وەرتی، فاضل بەشارەتی، فەرموو کاك خلیل.

بەڕێز خلیل عثمان حمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە خاڵی یەکەم، من لەگەڵ ئەو صیاغەی لێژنەی هاوبەشم، بەڵام پێم باش بوو لێرەدا دەسەڵاتەکانیش دەرج بکرایە و ڕەسمی سیاسەی مالی و کارە ئیدارییەکانی، هەروەکو بۆ زۆربەی زۆری ڕەئیسەکانی تر کراوە لە پرۆژە یاساکانی کە پێشتر لە پەرلەمان موصادەقە کراون، سەبارەت بە خاڵی دووەمیش من پێم باشە بەم شێوەیەی لێ بێت/ (نائب يقوم بعمل الرئيس و ممارسة جميع الصلاحيات و المسؤوليات في حالة عجز الرئيس عن ممارسة مهامه و أداءه و هو بدرجة وكيل وزير و يعين من قبل رئاسة مجلس الوزراء)، یەعنی پێم باشە حاڵەتی عەجزی ڕەئیسیشی تیا دەرج بکرێ، ئەو حاڵەتە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جمال طاهر، فەرموو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی یەکەم (أولاً) ئەوە هەر لادەدرێ، چونکە چووە ماددەی پێش ئێستا، ئەوە لادەدرێت، پشتگیری ئەو دووبارە داڕشتنی دامەزراندنی وەزیر دەکەم، سێیەم و چوارەم پێشنیار دەکەم بکرێت بە یەك خاڵ، ئاڵوگۆڕی لە داڕشتنی بکرێت، پێشنیار دەکەم بەو شێوە دابڕێژرێت/ (نائب رئيس الجهاز: ويعين من قبل رئاسة مجلس الوزراء وبدرجة وكيل وزارة ينوب عن الرئيس فيما يفوض إليه من الصلاحيات ويمارس مهام الرئيس في حالة غيابه لأي سبب كان) دەبێتە یەك خاڵ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز بێریڤان سەرهەنگ، فەرموو.

بەڕێز بێریڤان إسماعيل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووبارە قسەی من کرا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش، بەڕێز شوان کریم، فەرموو.

بەڕێز شوان کریم کابان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ماددەی چوارەم لە ڕاپۆرتی هاوبەش دا لە خاڵی یەکەم دا کە دەڵێ/ گۆڕینی ناونیشانی ماددەکە لە سەرۆکایەتی دەزگا بۆ پێکهاتەکانی دەزگا، ئەوە خراپ نیە ئەو گۆڕینە، بەڵام بە مەرجێك گۆڕینی ناوەکەی لە سەرۆکایەتی دەزگا بۆ پێکهاتەکانی دەزگا خراپ نیە بە مەرجێك ئەگەر بێت و ماددەی پێنج و شەشیشی لەگەڵ دا بێ، چونکە ئەوە پێکهاتەکانی دەزگا، ئەوانەش پێکهاتەکانی دەزگان، یەعنی نابێ، ناکرێ تۆ سەرۆك و جێگری سەرۆك تەنیا بە پێکهاتەی دەزگا دابنێیت و مەجلیسی دەزگا، و پێکهاتەکانی دەزگا بە جیا بە ماددەی تر، ئەگەر ناوەکەی بگۆڕدرێ بۆ پێکهاتەی دەزگا دەبێ بکرێ بە ماددەی چوارەم، یەکەم، دووەم، سێیەم دوایی ماددەی پێنجەمیش تەسەلسولی بۆ دادەنرێ لەگەڵ ماددەی شەشەم تا خوارەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز شڤان أحمد، فەرموو.

بەڕێز شڤان أحمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوار برگەی (2)/ (رئيس الجهاز يعتبر..) هاتووە (هو)، لە جياتی (يعتبر) بنووسرێ (هو الرئيس الأعلى للجهاز و يتمتع بالصلاحيات الإدارية و المالية) قانونەكە پێويست ناكاتن، ئەم قانونە صەلاحياتەكەی لە ئيتاری ئەو قانونە پێويست بە سەلاحيەتی قانونی ناكاتن سەلاحيەتی هەموو قانونەك لە چوارچێوەی ئەو قانونە دا، (اللازمة للادارة ويعين بدرجة وزير بمرسوم اقليمی)، چونكە مەجلسی وزەار وەزير تەعين ناكات، ئەوە دەرەجە خاسەيە (بناءا على ترشيح مجلس الوزراء وموافقة رئيس الاقليم ومصادقة البرلمان) ئەبێ ئەمەی بۆ ئيزافە بكرێت، وەزيرە دەبێ بەو شێوەيە بێت، نائيبەكەشی بە هەمان شێوە (بناءا على اقتراح رئيس الجهاز وموافقة مجلس الوزراء) ئەويش بە مەرسومی ئيقليمی دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك د.احمد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهيم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ناوی ماددەكە بەو شێوەی كە پێشنيار كرابوو ڕاستی من لەگەڵ ئەو ڕەئيەم كە تەنها ئەو ماددەيە باس لە تەشكيلاتی دەزگاكە ناكات، بەڵكو ماددەكانی تريش تەشكيلاتی جيهازە، دەكرێت ئەمە وەكو عينوانێكی لێ بكرێت بۆ هەموو ئەو ماددانەی كە دوايی لە تەشكيلاتی جيهاز باس دەكرێت، ئەگەر نا لێرە زياتر باسی سەرۆك و جێگری سەرۆكی جيهاز دەكات، ئەمە يەك، سەبارەت بە فەقەرەی (ثانيا) (يعتبر الرئيس الاعلى للجهاز وتتمتع بالصلاحيات الادارية والمالية) .. بەس (والقانونية اللازمة) يەعنی چی لێرە سەڵاحيەتی قانونی هەيە، چونكە ئەمە بەو قانونە سەڵاحياتی پێ دراوە، دووبارە لێرە دەڵێ موتەمەتيعە بە سەڵاحياتی قانونی، يەعنی كە قانون سەڵاحياتی پێدابوو بۆچی لێرە دووبارە باس لەوە دەكرێت كە سەڵاحياتی قانونی پێويستی هەيە بۆ ئيدارەی جيهاز (وهو بدرجه وزير ويعين ....) من پێم باشە (ويعين من قبل مجلس الوزراء) بێت لە جياتی (رئاسة الوزراء) چونكە خۆی بۆ خۆی جيهازەكە مورتەبتە بە ريئاسەتی وزەرا، بەڵام ڕەئيسەكەی لە مەجلسی وزەراوە تەعين بكرێت، يەعنی مەجلسی وزەرا دەوری هەبێت لە دانانی نەك تەنها ريئاسەتی وزەرا، سەبارەت بەو دوو فەقەرەيەش كە پێشنيار كراوە من پشتگيری لە فەقەرەی دووەم دەكەم (استدعاء رئيس الجهاز الى البرلمان للمسائلة والاستجواب) زۆر جار ڕەخنە ڕووبەڕووی دامودەزگا ئاسايشيەكان دەكرێتەوە بەوەی پەرلەمان بتوانێ بە فەقەرەيەك كە تەسبيتی بكات لە قانونەكەی ديارە ئێمە دەزانين كە تەنها موەكيلەكان دەتوانن بێنە پەرلەمان، بەڵام هەندێ جار بە دەقێكی قانونی ئێمە لێرە جێگيری بكەين لەناو قانونەكە دەتوانرێ بێتە بەردەم پەرلەمان بۆ موسائەلە و بۆ ئيستجواب، من پێم باشە كە ئەم فەقەرەيە لێرە جێگير بكرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك فاضل فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر(بەشارەتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەگەڵ دەستخۆشیم و پشتیوانیش لە ڕای هەردوو لیژنە دەكەم كە بەڕاستی هەتا ئێستاش كە بە دەزگا هاتووە ناوی ئەم هەیئەتە كە دادەمەزرێ ئاسایشی گشتی، بۆیە منیش پشتیوانی لەو پێشنیارەی هەردوو لیژنە دەكەم كە بە حەقیقەت دەبووایە زۆر گرنگەو ببێتە وەزارەتێك، چونكە سەرۆكی دەزگاكەش دەڵێ بە پلەی وەزیر، یەعنی پێموایە ئەمە زۆر زۆر گرنگە كە وەزارەتێكی گشتی هەرێم هەبێت بۆ ئەمە نەك دەزگا، بۆیە من پشتگیری لەو پێشنیارەی هەردوو لیژنەی یاسایی و لیژنەی ناوخۆ دەكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ گشت ئێوەی بەڕێز، لیژنەی هاوبەش كاك عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوای خوێندنەوەی ماددەكە لە ئەسڵی پرۆژەكە و مولاحەزاتی ئەندامە بەڕێزەكان ئێمە ڕێككەوتین لەسەر ئەوەی كە تەشكیلاتی جیهازی ریئاسەت وەكو خۆی بمێنێتەوە، (رئیس الجهاز: یعتبر الرئیس الاعلى للجهاز ویتمتع بالصلاحیات الاداریة والمالیة والقانونیة اللازمة لادارة الجهاز ویكون بدرجة وزیر یرشح من قبل رئاسة مجلس الوزراء ویعین بمرسوم اقلیمي) ئەمە یەك، فەقەرەی 2ی بەنیسبەتی نائیبی رەئیسی ئەم جیهازە دەڵێین (ثانیا: یكون لرئیس الجهاز نائب بدرجة وكیل وزیر یرشح من قبل رئاسة مجلس الوزراء ویعین بمرسوم صادر من رئاسة الاقلیم ویمارس الصلاحیات الممنوحة له من قبل رئیس الجهاز ویتولى مهام رئیس الجهاز فی حالة غیابه)، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

وەكیلی وزارە، وەزیرمان نیە تا ...ئەگەر ئەوە راست بكەنەوە، بۆ ئەوەی بیدەینە دەنگدان ئەگەر زەحمەت نەبێ، كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ثانیا یكون لرئیس الجهاز نائب بدرجة وكیل الوزارة یرشح من قبل رئاسة مجلس الوزراء ویعین بمرسوم صادر من رئاسة الاقلیم ویمارس الصلاحیات الممنوحة له من قبل رئیس الجهاز ویتولى مهام رئیس الجهاز فی حالة غیابه).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان كێ لەگەڵە تكایە دەست بەرزبكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵ دانیە؟ بە كۆی دەنگ پەسەند كرا بۆ ماددەی 5 فەرموو، كاك عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی 5

ئەنجومەنی دەزگا

ئەنجومەن لە سەرۆك و جێگری سەرۆك و بەڕێوبەرە گشتیەكان و هەر ئەندامێكی دیكەی خاوەن پسپۆری كە لەلایەن ئەنجومەنی دەزگاوە دەخرێتە سەری پێك دێت.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله شكری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة 5

مجلس الجهاز

يتألف المجلس من الرئيس ونائب الرئيس والمدراء العامون واي عضو اخر ذو اختصاص يضاف من قبل مجلس الجهاز.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی 5 ئەنجومەنی دەزگا یەكەم/ گۆڕینی ڕیزبەندی هەردوو ماددەی 5 و 6 بۆ ڕەچاوكردنی ڕیزبەندی ڕێكخستنی ماددەكانی یاساكە، دووەم/ تێكەڵكردنی بڕگەی 1 لە ماددەی 7 لەگەڵ ماددەی 5 داو دەبێتە دووەم، چونكە تایبەتە بە كۆبوونەوەكانی ئەنجومەنی دەزگاوە، سێیەم/ داڕشتنەوەی ماددەی 5 بەم شێوەیەی دادێت، یەكەم ئەنجومەنی دەزگا بریتیە لە یەك/ سەرۆكی دەزگا/ سەرۆك. دوو/ جێگری سەرۆكی دەزگا/ جێگر، سێ/ بەڕێوبەری گشتی/ ئەندام، چوار/ ئەنجومەن لە كاتی پێویستدا بۆی هەیە پەنا بباتە بەر شارەزایان بەبێ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێت، دووەم/ ئەنجومەن كۆبوونەوەی دەوری دەكات و لە كاتی پێویست دا بۆی هەیە كۆبوونەوەی نائاسایی بكات و بڕیارەكانی بە زۆرینەی دەنگ دەردەچن و لە كاتی یەكسان بوونی دەنگدا ئەو لایەنە قبوڵ دەكرێت كە سەرۆك دەنگی لەگەڵ داوە، ئەوە ڕای هەردوو لیژنەیە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەندامانی بەڕێز كێ دەیەوێ لەسەر ماددەی 5 قسە بكات؟ ئەم چوار بەڕێزە دەیانەوێ قسە بكەن، عبدالسلام بەرواری، د.بشیر، د.احمد، جمال طاهر، كاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم/ پشتگیری پێشنیاری لیژنەی هاوبەش دەکەم بە هێنانەوەی خاڵی یەکەمی ماددەی 7 بۆ ئەم ماددەیە، چونکە جێگەی لەوێ نیە و لێرەش تەکمیلەی مەعنا دەکات، یەك تێبینیم هەیە لەسەر ئەو پێشنیارەی لیژنە کە بە کوردی نووسراوە (ئەنجومەن بۆی هەیە پەنا بباتە.........) ئێمە لێرە باس دەکەین لەسەر باس ئەندامیەتی ئەنجومەنێك دەکەین کە ئەندامیەتی بەردەوام کە بووم بە ئەندامی لیژنە وەکو لە نەصەکەی ئێستا هاتووە، (وأی عضو اخر ذو اختصاص یضاف) واتە ئەمانە دەبنە ئەندامی هەمیشەیی مەجلس، بەڵام ئەو پێشنیارەی لیژنە کە دەڵێت مەجلس بۆی هەیە پەنا ببات ئەمانە تەنها دێن بۆ ئیستشارە نابنە ئەندامی لیژنە، بۆیە دەبێ ئەوە سابت بکەین ئایا ئێمە دەمانەوێ لەوێ ئەندامی مەجلس هەبێت لە دەرەوەی سەرۆك و جێگر و مودیرەکان یان سەلاحیات بدەینە مەجلس و بانگهێشتی خەڵك بکەن، لە عەرەبیکەش دەبێ ئیزافە بکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.بشیر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل حەداد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئەو ئیقتراحەی لیژنەی هاوبەش کەکردیان باشە کەوا فەقەرەی یەکەمی ماددەی 7 دێتە ئێرەو لەگەڵی دابێت، جا ئەگەر وابێت لە سیاغەی ئەخیری دا لە خاڵی 3 ئەوەڵەن دیسان خاڵی 3 لە ڕاپۆرتی لیژنەکە (المدراء العامون) ببێتە (عامین) هەروەها لە کۆتایی دا لە (ثانیا) کە (یعقد المجلس اجتماعات دوریة) لە خەتی ئەخیری دەڵێ (وعند تساوی الاصوات یرجح الجانب)، خۆی (یرجح الجانب الذی صوت معه الرئیس) ئەمە لە حاڵەتێك ئەگەر هاتو دەمجی ماددەکە کرا، بەڵام ئەگەر دەمج نەکرا ماددەی 5 وەکو خۆی مایەوە وەکو لە ئەسڵی مەشروعەکە وایە، (یتألف المجلس من الرئیس) ڕەئیسەکە لێرە دیار نیە کێیە؟، رەئیسی جیهاز وە نائیبی رەئیسی جیهاز وە مودەرای عامین، عامون ببێتە عامین، (وای عضو اخر ذو اختصاص یضاف) ئەو (ذو)ە دەبێتە (ذی) (ذی اختصاص یضاف من قبل الجهاز) زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەی کە داوا کراوە بۆ دەمجی هەردوو ماددەکە پێش ئەوەی بڕۆینە سەر موناقەشەکان، داوا لە لیژنەی هاوبەش دەکەین بەم ڕەنگەی کە داواتان کردووە کەس موخالفە بۆ ئەوەی کە دەمج نەکرێت بۆ ئەوەی قسە بکات لەسەری؟، کەس نیە، ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە ماددەی 5 و ماددەی 6 دەمج بکرێت، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مەسەلە جێ گۆڕینی ماددەكانە،مەسەلەكە ئەوە نیە، ئێمە داوامان كردووە فەقەرە یەك لە ماددە 7 بێتە ئێرە، یەعنی تەنها ئەو فەقەرەمان هێناوە دەست لە ماددەی 7 مان نەداوە، بەس فەقەرەكە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ڕاپۆرتە موشتەرەكەكەی ئێمە ئەوە هاتووە لە بڕگەی 1ی گۆڕانكاری تەسەلسولی هەردوو ماددەی 5 و 6 دا وە لە بڕگەی 2 دا دەمجی فەقەرە 1ی ماددەی 7 لەگەڵ ماددەی 5 دا كە ببێتە 2 لەبەرئەوەی یەكێكە لە ئیختساسەكانی ئەو مەجلسی جیهازە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك د.احمد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتیوانی لە ڕای لیژنەی هاوبەش دەكەم لەو گۆڕانكاریانەی بەسەر ماددەكاندا هێناویانە، زیادكردنی ئەو فەقەرەی كە لە دوایی دا بەشداری كردووە، بەڵام پرسیارێكم هەیە وەكو نوقتە نیزامی ئێمە لە هەندێ ماددە لە كاتی موناقەشە لە لیژنەكاندا ڕای دووەم هەیە پێویست نیە ئەو ڕایە لێرە بخرێتە دەنگدانەوە، لە كاتێك دا هەندێك لەو ئەندامانەی لە لیژنەكان بەشدار بوون لێرە ئامادە نین، بەڵام ئەو ڕەئی دووەمە پێویستە و پێموایە لێرەش جاری وا هەبووە هەندێك پشتیوانیمان لێی كردووە كەچی ڕەئی دووەمە نەخراوەتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئەوە موناقەشە كرا لێرە، ئەگەر كەس تەبەنی نەكات، ڕەئی ئەكسەریەت كەلەوێ هاتووە، ئەگەر یەكێك لە ئێوە تەبەنی ئەو ڕەئیە بكات دەیخەینە دەنگدانەوە، بەڵام ئەگەر نەبێت، چونكە لەوێ تەسویت كراوە، لەناو لیژنەكە، لیژنە ئەقەلیە و ئەكسەریەت نیە كاك د.احمد، لیژنە كە مەوزوعێك موناقەشە دەكات ئەخرێتە دەنگدانەوە، ئەگەر یەك دەنگی زیاد بێت، ئەوە تەسبیت دەبێت، ئەبێ تەحەفوزیان هەبێ، كە تەحەفوزیان هەبێ دەتوانن لێرە دوو كەس بێ و سێ كەس بێت لەسەری موناقەشە بكەن، ئەوجا ئەگەر لە یەك كەس زیاتر بوو دەنگەكەیان دەخەینە پێش پەرلەمان بۆ ئەوەی ڕەئی لێ بدات،

بەڵام ناكرێت تۆ لە لیژنەیەك بە ئەكسەریەت مەشروعێك قەبوڵ بكەی خۆشی لێرە نەبێ، بلێ ی ڕایەكەی غائیبەكە دەدەمە دەنگدانەوە، ئەوە مەخالفی هەموو ئیدارەی هەموو جەلسەو هەموو تەنزیمێكە، كاك جمال فەرموو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش پشتگیری لەوە دەكەم كە خاڵی 1 لە ماددەی 7 ببێتە خاڵی دووەم لەم ماددەیە، پێشنیار دەكەم بەم شێوە دابڕێژرێتەوە (یتألف المجلس من الرئیس ونائبە والمدراء العامین) وەكو د.بشیرگوتی (ذو) ببێتە (ذی) (ویضاف من قبل مجلس الجهاز) ئا لێرە تۆزێك ئەوە دەبێت، یەعنی وەستانی دەوێت، ئایا مەجلسی جیهاز لە خوارێ هاتووە، هەموو مودیریەی عام دیوان و هەتا كۆتایی، لێرە ئیحتمالە مەسەلەی ئیزافە كردن تۆزێك ئەوە بێت پێویستی بە دەنگدان و تەصویت و ئەوانە دەبێت، لە دەسەڵاتی سەرۆكی جیهاز كەمتر دەبێت، بۆیە من پێشنیار دەكەم (یضاف الیە من قبل رئیس الجهاز) چاكتر دەبێت و سەڵاحیاتی بەرفراوان تر دەبێ و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان؟ كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە وەكو ڕایە موشتەرەكەكەمان خوێندەوە، هیچ مولاحەزەیەكی ئیزافیمان نیە لەسەری تەنها ئەوەی كە عەرزی بەڕێزتانمان كرد لە لیژنەی هاوبەشدا.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا ئەو ڕەئیانەی كە لەناو لیژنە هاتووە كەس لێرە هەیە تەبەنی بكات؟ دیفاعی لێ بكات؟ نیە، ئێستا ئاخر سیاغە بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیدەینە دەنگدانەوە، كاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی 5

سەبارەت بە ئەنجومەنی دەزگا

یەكەم/ گۆڕینی ڕێزبەندی هەردوو ماددەی5 و 6 بۆ ڕەچاوكردنی ڕیزبەندی ڕێكخستنی ماددەكانی یاساكە، دوو/ تێكەڵكردنی بڕگەی 1 لە ماددەی 7 و لەگەڵ ماددەی 5 داو دەبێتە دووەم، چونكە تایبەتە بە كۆبوونەوەكانی ئەنجومەنی دەزگاوە، سێ/ داڕشتنەوەی ماددەی 5 بەم شێوەیەی خوارەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر حمدامين خدر(نورەدينى):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێویستە ئێمە ماددەكە بخوێنینەوە، وابزانم ئەوەی كاك اسماعیل دووبارە ئەوەی ڕاپۆرتەكەیە، لە خاڵی 3يەمەوە دەقی ماددەكە هاتووەتەوەو سیاغە كراوەتەوە وە یەكەم ودووەم بەم شێوەیە ئەوە ڕەئی ئێمەیە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نا، ماددەكە بۆ دەنگدان چۆن حازرتان كردووە، وەكو لیژنەی هاوبەش ئێمە ئاوا دەیدەینە دەنگدانەوە، كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەكەمان بەم شێوەی خوارەوە ئامادە كردووە:

المادة/ 5

مجلس الجهاز

اولا/ يتألف مجلس الجهاز من:

1- رئيس الجهاز/ رئيسا.

2- نائب رئيس الجهاز/ نائبا.

3- المدراء العامون/ اعضاء.

4- للمجلس الاستعانة بالخبراء عند الاقتضاء دون ان يكون لهم حق التصويت.

ثانيا/ يعقد المجلس اجتماعات دورية وله عقد اجتماعات استثنائية عند الاقتضاء وتصدر القرارات بالاغلبية وعند تساوى الاصوات يرجح الجانب الذى صوت معه الرئيس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك اسماعیل هاوڕان لەسەری؟ فەرموو.

بەڕێز اسماعيل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوە ڕاپۆرتی هاوبەشە و كۆدەنگی لەسەر بووە، هەردوولامان لەسەری موتەفقین وەكو خۆی.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان كێ لەگەڵ تكایە دەست بەرزبكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵ دانیە؟ بە كۆی دەنگ پەسەند كرا بۆ ماددەی 6 كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر حمدامين خدر(نورەدينى):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی/ 6

پێکهاتەکانی دەزگا

دەزگا لەم بەڕێوبەرایەتیە گشتیانەی خوارەوە پێك دێت:

1. بەڕێوبەرایەتی گشتی دیوان.

2. بەڕێوبەرایەتیە گشتیەکانی ئاسایش.

3. بەڕێوبەرایەتی گشتی ئاسایشی سیاسی.

4. بەڕێوبەرایەتی گشتی لەناوبردنی مادده هۆشبەرەکان.

5. بەڕێوەبەرایەتی گشتی ئاسایشی فڕۆکەخانەکان و دەروازە سنووریەکان.

6. پەیمانگای پەرەپێدانی ئاسایش، ئەفسەرێك سەرۆکایەتی دەکات کە پایەکەی لە پایەی عمید کەمتر نەبێت، بەمەرجێك بڕوانامەی بەکالۆریۆسی هەبێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شڤان فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة/ 6

تشکیلات الجهاز

یتکون الجهاز من المدیریات العامة الاتیة:

1. المدیریة العامة للدیوان.

2. المدیریات العامة للاسایش.

3. المدیریة العامة للامن السیاسی.

4. المدیریة العامة لمکافحة المخدرات.

5. المدیریة العامة لامن المطارات والمنافذ الحدودیة.

6-معهد تطویر الاسایش: یرأسها ضابط لاتقل رتبته عن رتبة عمید وان یکون حاصل علی شهادة بکالوریوس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش، کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەماددەی 6 دوو ڕا هەبوو لەسەری، ماددەی 6 یەکەم دەستەواژەی پێکهاتەکانی دەزگا لە ناونیشانی ماددەکە لادەدرێت، دوو/ بڕگەی 3 ی ماددەکە دوو ڕا لە نێوان ئەندامانی هەردوو لیژنەدا هەن،

ڕای یەکەم، ڕای زۆرینەیەو لەگەڵ بڕگەکە دان و وەك چۆن لە بنەچەی پرۆژەکە داهاتووە، ڕای دووەم ڕای کەمینەیە وپێی وایە بەڕێوبەرایەتی گشتی ئاسایشی سیاسی پێناسە بکرێت، سێیەم/ بڕگەی 5ی ماددەکە هەردوو لیژنەکە بە تێکڕا پێشنیار دەکەن دەستەواژەی پاڵاوگەو بەنداوەکان بخرێتە سەر کۆتایی بڕگەکە، بڕگەی 5 ی ماددەکە و بەم شێوەی دادێت دابڕێژرێتەوە، پێنجەم/ بەڕێوەبەرایەتی گشتی ئاسایشی فڕۆکەخانە و دەروازەکانی سنوور و پاڵاوگە و بەنداوەکان، ئەوەیان ڕای هەردوو لیژنەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة/ 6

واحد/ حذف عبارة تشكيلات الجهاز من عنوان المادة، اثنان/ الفقرة 3 من المادة هناك رئيان بين اعضاء اللجنتين، الرأى الاول، رأى الاغلبية، وتؤيد الفقرة كما وردت فى اصل المشروع، الرأى الثانى هو رأى الاقلية و ويذهب الى تعريف المديرية العامة للامن السياسى، ثلاثة/ الفقرة 5 من المادة تقترح اللجنتين بالاجماع باضافة عبارة من المصافي والسدود الى نهاية الفقرة 5 من المادة واعادة صياغتها بالشكل الاتى، خمسة/ المديرية العامة لامن المطارات والمنافذ الحدودية والمصافي والسدود.

بەڕێز جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئێمە لە یاساکەی دوێنێ لەچەند فەقەرەیەکی ئێستاش لەم یاسایەشدا بێ لە مەسفاکە، مونەشەئاتی نەفتیشمان ئیزافە کرد، پێویست دەکات لێرەدا بوترێتەوە (خامسا/ المديرية العامة لامن المطارات والمنافذ الحدودية والمصافي والمنشأت النفطية والسدود) سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ ئەیەوێ لەسەر ئەم ماددەیە قسە بکات؟ ئەو بەڕێزانە دەیانەوێ قسە بکەن، گۆران ئازاد، شڤان احمد، شۆڕش سید مجید، سەردار رشید، د.احمد وەرتی، سۆزان شهاب، امینە ذکری، بێریڤان سەرهەنگ، تارا ئەسعەدی، کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا من بە پێویستی دەزانم لێرە تەوزیحێك بدەین لەسەربڕگەی 3 لەسەر بەڕێوبەرایەتی گشتی ئاسایشی سیاسی، هەرچەندە من لە گفتوگۆی ئەو یاسایە بە پێویستم دەزانی لایەنێکی مەعنی لێرە بووایە، بۆ ڕوونکردنەوەی هەندێك پرسیار و شت ئەگەر هەبووایە،لە خوێندنەوەی ئەو یاسایە کە دەخوێندرێتەوە بەڕێوبەرایەتی گشتی ئاسایشی سیاسی تەفسیراتی زۆری بۆ دەکرێت، کەئەمە چاودێری کردن و بەدواداچوون و موتابەعەی حیزبە سیاسی و چالاکیە سیاسیەکانە، بەڵام بە گوێرەی ئەو پرسیار و بەدواداچوونەی ئێمە کردوومانە مەبەست لە ئاسایشی سیاسی تەنها بریتیە لە بەڕێوەبرایەتیەك بۆ

لێكۆڵینەوە، تەنانەت مانع نەبوو ئەگەر ئەمە بكرێت بە بەڕێوبەرایەتی گشتی لێكۆڵینەوە، واتە لێكۆڵینەوە لە هەموو ئەو ئەركانەی كەوا ئەم هەیەتی، بۆ نموونە كاتێك دەگوترێت تیرۆر و كاتێك دەگوترێت موخەدەرات ئەم بەڕێوبەرایەتیە مەعنیە بە لێكۆڵینەوە لەم دۆسیەیەدا، بەڵام ناوەكەی لەناو ئاسایش بە ئاسایشی سیاسی هاتووە، جا بۆیە من پێشنیار دەكەم ئەگەر دەنگی هێنا بكرێت بە بەڕێوبەرایتی گشتی لێكۆڵینەوە، بۆ ئەوەی ئەو تەفسیرە خراپەی لەناوەندی ئیعلام و خەڵك بۆ نەكرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك شڤان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی 6 (یتكون الجهاز من المدیریات العامة الاتیة: نا التالیة)، چونكە چەند بڕگەیەك خۆ یەك بڕگە نەهاتووە، (المدیریە العامە لدیوان) الدیوان دائیمەن الاداره والمالیه دەگرێتەوە، بنووسرێت (المدیریە العامە للاداره والمالیه) ئەگەر دیوانیش بگرێتەوە زۆر تەبیعیە بنووسرێت، (دیوان الادارة والمالیة) دەگرێتەوە، بۆیە بنووسرێت (المدیریة العامة للادارة والمالیة) ئەگەر دیوانیش بنووسرێت زۆر باشە ئەگەر نەنووسرێت هیچ لە مەفهومەكە ناگۆڕێت، دووەم/ (المدیریات العامە لاسایش) (المدیریات العامة لاسایش المحافظات) ئەوە هی موحافەزاتە دەبێ لێرە دەمج بكرێت و ئیشارەی پێ بدرێت، ئاسایشی موحافەزاتە ئەوە، من هاوڕام لەگەڵ ئیزافە كردنی بڕگەی 5 (المصافي والسدود والمنشات النفطیة) شتێكی پێویستە، بڕگەی 6 لە ئەخیری (معهد تطویر الآسایش یرأسە ضابط لاتقل رتبتە عن عمید وان یكون حاصلا على شهادة بكالوریوس) بنووسرێت (الجامعة الاولیة) چونكە ئەوانە خەرجی كولیاتی عەسكەری هیچیان بەكەلۆریۆسیان نیە، (الجامعة الاولیة) بنووسرێت، ئەو مەوزوعە تەفادی دەبێت.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك شۆڕش فەرموو.

بەڕێز شۆڕش سید مجید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من هاوڕام لەگەڵ هەموو ئەو پێشنیازانەی كە لە ڕاپۆرتی هەردوو لیژنەكەدا هاتووە، بەڵام بە حوكمی ئەوەی بۆ خۆشم ئەندامی ئەو لیژنە هاوبەشە بووم لەسەر بڕگەی 3 ی ماددەی 6 لە ئەسڵی پرۆژەكە سەبارەت بە بەڕێوبەرایەتی ناوی بەڕێوبەرایەتی گشتی ئاسایشی سیاسی من هاوڕام و پشتیوانی لە پێشنیازەكەی كاك گۆران دەكەم كە لە لیژنەكەش دا ئەو مەوزوعە زۆر بە گرنگ وەرگیرا بۆ ئەوەی تەفسیری لابەلای بۆ نەكرێت كە ئەو بەڕێوبەرایەتیە كاری بەدواداچوونی یاخود موتابەعە و موراقەبە كردنی لایەنە سیاسیەكان و یان كاری سیاسیەوە هەیە، هەروەكو بە تەلەفۆنیش لەلایەن بەڕێز سەرۆكی لیژنەی ناوخۆ لەناو موناقەشە و گفتوگۆكاندا، بۆیە هەردوو لیژنە بە پەیوەندی بە یەكێك لە

بەڕێوبەرایەتیە گشتیەکانی کە کاری ئەو بەڕێوبەراتیەیە پرسیاری لێ کرا ئەویش گوتی ئەسڵەن ناوی ئەو بەڕێوەبەرایەتیە لەگەڵ ئەرکەکەی ناگونجێ، چونکە ئەرکی ئەو بەڕێوبەرایەتیە ئەرکی لێکۆڵینەوەیە لە هەموو ئەو دۆسیانەی کە دەکەوێتە چوارچێوەی دەسەڵاتی ئەو دەزگا ئاسایشیە و زۆر سوپاس، بۆیە من داوا دەکەم لەگەڵ ڕای دووەم بووم و ڕای دووەم بخرێتە دەنگدانەوە، چونکە جەنابت لە برگەی پێشوو ئەگەر کەسێك لەگەڵ ڕای دووەمە بخرێتە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەسەرچاو، کاك سەرداررفەرموو.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی/ 6 دیارە، جگە لەو بەڕێوبەراتیانە من پێم باشە ناوی بەڕیوبەرایەتی ئاسایشی ئابووریش بێت، بڕگەی 6ی دیارە نووسراوە ئەو ئەفسەرەی بە پایەی، پایەکە بکرێت بە پلەی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕەئیەکەی کە کاك شۆرش نەك ئەو ڕایەی لە ڕاپۆتەکە هاتووە دەیدەینە تەسویت، بەڵکو ڕەئی جەنابت ئەگەر یەکێك پشتیوانیت لێ بکات، چونکە ڕەئی ئەو لیژنەیە بە ئەکسەریەت بۆ ئێمە هاتووە، ئەوە موعتەبەرە، هەر بۆ مەعلوماتی جەنابت، کاك د.احمد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسەبت ماددەی 6 ەوە لەسەرەتا دەڵێ (یتکون الجهاز من .....) من لەگەڵ ئەوەم کە تەشکیلاتی جیهاوز لابربدرێت و (یتکون الجهاز من المدیریات العامە الاتیە) هەڵبەتە بڕگەی 6 مودیریات نیە، مەعهەدە، لەبەرئەوە پێموایە ئەو دارشتنە لابرێت یان دابرێژرێتەوە، من پێم باشە بنووسرێت (تتکون الجهاز من کالاتی أو مما الاتی) چونکە مەعهەد مودیریات نیە تا تۆ بڵێی لەو مودیریاتانە پێك دێت، ئەمە یەك، سەبارەت بە بڕگەی 3 بەڕێوبەرایەتی گشتی ئاسایشی سیاسی وەکو هاوکارانم باسیان کرد بەڕاستی ڕەنگە خوێندنەوەی تری بۆبکرێت، لەبەرئەوە پێناسە کردنی پێموایە لێرە شتێکی زۆر باشە، چونکە تا ئێستا مەعلوم نەبووە لە هەرێمی کوردستان مودیریەتێکمان هەبێت بەناوی ئەمنی سیاسیەوە، لەبەرئەوە باشترە لێرە پێناسە بکرێت کە مەبەست لە ئاسایشی سیاسی چیە؟ لەگەڵ ئەوەشدام کە ئەو زیادکردنی سدودو مەسافی زیاد بکرێت لە فەقەرەی 5 و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەم تەشكیلاتەدا جاریٚ لە دووەمیان دا (المدیریات العامە لاسایش) دەبیٚ بكریٚتە (المدیریە العامـە للاسـایش) لەبەرئەوەی ئەو هەنگاوەی یەكگرتنەوەكە لـەناو ئـەم یاسـایەدا بچەسـپیٚ و لـەژیٚر یـەك نـاودا كـە بـە نـاوی (المدیریە العامە للاسایش)، سەبارەت بە خاڵی 3 (المدیریـە العامـە للامـن السیاسـی) منـیش لەگـەڵ ئـەوەدام تەعریف بكریٚت، بەڵام ئیٚمەش با بیرمان نەچیٚتەوە شتەكان هەمووی بە گومانەوە سەیر بكەین، ئیٚمە هـەر لە ماددەی 2 كە دەنگمان بـۆی داو كردمـان بـە مـاددەی 3 هیٚنامـان كۆمـەڵیٚك ئـەركمان دابـەش كـرد وتمـان ئەمانە ئەركی ئەم دەزگایە دەبیٚ، خۆ ئەبیٚ بە قەدەر ئەو دەزگایە، بەقەدەر ئەو مەهامەی كـە هەیـەتی تـۆ ئەبیٚ مودیریاتەكەی بۆ دابنیٚی، لەبەرئەوەی ئەو ئەشكالە دروست نەبیٚ و تەفسیراتی جۆراو جـۆر بـۆ ئـەوە دروسـت نـەبیٚت، خـۆ دەكریٚـت ئـەوە نـاو بنـیٚین بەرِیٚوبەرایـەتی گشـتی (المدیریـە العامـە للتحقیقـات) بـۆ لیٚكۆڵینـەوەكان، یـاخود ناوبنریٚـت (حمایـە الامـن السیاسـی) هەرچیەك بـیٚ، بـەڵام گـرنگ ئەوەیـە بتـوانریٚ تەعریف بكریٚ و گومان لە دڵی هیچ كەسیٚك دانەهیٚڵیٚ، سوپاس.

بەرِیٚز سەرۆكی پەرلەمان:

امینە خان فەرموو.

بەرِیٚز امینة ذكری سعید:

بەرِیٚز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت خالاٚ 6 ئـەم زانـین كـو پـلا عەمیـدیٚ ئیٚـك ژ مـەرجیٚت ویٚ ئـەوە یـەعنی باوەرِنامـە بەكالۆریۆسـیٚ هەبیتن، ڤیٚرە مە دیسان رِاستە ئەگەر حالەتیٚت نـا یاسـایی ژی هـەبن كـو پـلا عەمیـدیٚ وەرگرتبـی بـەس ل حالەتەكەی نایاسایی چەوا حالەتی نایاسایی ئاماژە پیٚدایـە، ڤـان تشـتەكی زیٚدەیـە، مەرجـەكا ویٚ باوەرِنامـە بەكەلۆریۆسا هەبی چ پیٚتڤیا ئەڤ كو لازمە ل عەمیدیٚ دەرچوویٚ كولیەكی بی، سەبارەت بەپیٚشـنیارا لیـژنا قانونی سەبارەت بە مەسافیا، مەسافی هەمی كەرتیٚ تایبـەت رِیٚڤەبـەن، ژ بـەر هەنـدیٚ پیٚتڤیـا نـابینم بهـیٚ، بەلكو ڤیٚ مونەشائاتیٚت نەفتی ئاماژە پیٚ دەكات، ئەگەر رِیٚڤەبەریا گشتی شی مارا ژی زیٚدە ببیتن دیتنا مـن دیٚ باشتر بی، سوپاس.

بەرِیٚز سەرۆكی پەرلەمان:

بیٚریڤان خان فەرموو.

بەرِیٚز بیٚریڤان اسماعیل سەرهەنگ:

بەرِیٚز سەرۆكی پەرلەمان.

تەنها یەك خاڵم هەیە دەربارەی برِگەی 6 پشتگیری امینە خان دەكەم كەدەڵیٚ لە پلەی عەمید كەمتر نەبیٚ و دواییش دەڵیٚ بەمـەرجیٚك برِوانامـەی بەكالۆریۆسـی هـەبیٚ، چونكە ئـەو كەسـەی كـە عەمیـدو سـەرۆكی

کولیەی عەسکەریە ئەکید بە کالۆریۆسی هەیە، پێویست ناکات لێرە ئەو مەرجەی بۆ دابنێین، بۆیە ئەوە تەحسیلْ حاسڵە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تارا خان فەرموو.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری خۆم بۆ لیژنەی هاوبەش دادەنێم، بۆ ئەو تەسنیفەی کەکردی، بەلام وا بە باشی دەزانم کە دێت هەموو مدیریەکان باس دەکات، (المديرية العامة للديوان) هەروەکو کاك شڤان باسی کرد ئەگەر بوترێت لایەنی ئیداری و مالیش دەگرێتەوە بۆ تەوزیح، کە دێیتە سەر (المديرية العامة للاسايش) ئەگەر هی موحافەزات بێت دەبێت بگوترێت (مديريات العامة للاسايش) کە هی موحافەزات دەکات، کە دێیتە سەر (المديرية العامة للامن السياسي) دەبێ بزانین چی دەگرێتەوەو باسی چی دەکات؟ لەبەرئەوە پشتگیری لە ڕەئیەکەی کاك شۆڕش دەکەم کە بۆ ئەوەی زیاتر خەڵك تێ بگات، یەعنی هەر مودیریەیەك لەو مودیریاتانە پێویستی بە تەعریفێکی بچووکە لە تەنیشتی، یەعنی کەچی دەگرێتەوە، بەعام باس دەکرێت ئەگەر بکرێت ئیزافات بکرێت بۆی ئەمنی سیاسیەکەش کە نامۆیە هەر دیسانەوە تەعریف بکرێت، خراپ نیە، لە خاڵی 6 تەتویری ئاسایش، بەڕاستی لێرە دا زۆر زۆر گرنگە ئەوکەسەی کە سەرکردایەتی ئەم شوێنەی بۆ تەتویری ئاسایش لەڕووی خیبرەوەو لەڕووی ئەوەی جگە لە شەهادەکەی کە کەمتر نەبێت لە عەمید، واتە زۆر زیاتریش بێت لەوە باشترە، تاکو بە خیبرەی خۆی و بە بوونی ئیتر سیمیناراتە و دەوراتە و فێرکردنی هەڵسوکەوتی ئاسایش زۆر زۆر گرنگە چۆن بەکاری بهێنێ لەگەڵ خەڵك، چونکە هەر ئسلوب و دانانی ڕێزلێنان بۆ خەڵك وا لە خەڵك دەکات ڕێز بنێ لە کارەکانیان، لەبەرئەوە ئەمانە هەمووی مورتەبتە بەو کەسەی کە تەتویری ئاسایش وەردەگرێ بەڕاستی دەڵێت ئەگەر ئینسان خۆی ئەو شتەی پێیەتی ئەوە دەتوانێ بدا بە خەڵك، ئەگەر خۆی پێی نەبێت وابزانم ناتوانێ، لەبەرئەوە مەرجێکی زۆر ئەساسە کە خۆی دەوراتی دیت بێ، ئەو کەسەی کە تەتویری ئاسایش دەکات دەورەی باشی دیت بێت لەسەر خۆی ئینجا بتوانێ ئاسایشەکانی تر تەتویریان پێ بکات، لەبەرئەوە ئیزافەی خیبرە لە دەوراتێکی تایبەت بۆ تەتویری ئاسایش هەبێ لەو کەسەی کە سەرکردایەتی ئاسایشەکە دەکا بۆ خەڵك، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ ئێوەی بەڕێز لیژنەی هاوبەش ئێستا لەسەر موداخەلەکان ئاخر بۆچوونتان؟ کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

به نیسبەت ناوی ئـەو مودیریاتانـەی کـەهاتوون بـاس لـەوە کـرا کـەوا مودیریـاتی عـامی ئاسـایش بێـت، بـە تەئکید ئەم جیهازە، جیهازی سێ شارە، هەرسێ شار لە مودیریەی عامەی تیا هەیـە، لەبەرئـەوە مودیریـاتی عامە دەبێت، ناویشی مودیریەی عامەی ئاسایشە، بـە نیسـبەت مودیریـەی عامـەی ئـەمنی سیاسـی، ئـەوەش وەکو ئەو مودیریاتانەی کە عینوانی ئـەو مودیریاتـەی ئەوەیـە، ئێمـە لـە فەقـەرەی 2 باسمـان لەسـەر ئـەوە کردووە کە کەوا حیمایە و محافەزەی ئەمنی سیاسی دەکات لەبەرئەوە پێویستی بە مودیریـەتێك هەیـە تیـا هەبێ، ناکرێت پێی بڵێین مودیریەی تەحقیق لەبەرئەوەی لە هەموو ئاسایشەکان مەحاکمی تایبـەتی خـۆی هەیە و موحەقڤقی تایبەتی خۆی هەیـە کـاری تـەحقیق خاسـە بـە ئـەوان، خـاس نیـە بـەو مودیریەتـە، بـە نیسبەت مەعهەدی تەتویری ئاسایش، ئەو مەعهەدە ئێمەش لەگەڵ ڕەئی برادەران داین، ئەگەر بکرێـت ئـەم ماددەیـە بکرێـت بـە دوو بەشـەوە، مدیریـە عامـەکان جیـا بـێ و ئـەوەی تـریش بـە مەسـەلەی مەعهـەد بـە فەقەرەیەکی تر ئیزافی بێ و کاك عمر تەوزیحی زیاتری لایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە دووبارە داڕشتنەوەی، فیعلەن سەرەتا دەڵێ دەزگا لەم بەڕێوەبەرایەتیە گشتیانەی خوارەوە پێك دێت، بەڵام دەبینین پەیمانگاکە بەڕێوبەری گشتی نیە، بۆیە ئێمە پێمان وایە کە بـەو شـێوە دابڕێژرێتـەوە، پێکهاتەکانی دەزگا بریتین لە:

بەڕێوبەرە گشتیەکان:

هەموو بەڕێوبەرە گشتیەکان ناویان بێتەوە.

پەیمانگای پەرەپێدانی ئاسایش.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر سیاغەتان بخوێننەوە، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێکهاتەکانی دەزگا بریتین لە:

1- بەڕێوبەرایەتی گشتی دیوان.

2- بەڕێوبەرایەتیە گشتیەکانی ئاسایش.

3- بەڕێوبەرایەتی گشتی ئاسایشی سیاسی.

4- بەڕێوبەرایەتی گشتی لەناوبردنی مادده هۆشبەرەکان.

5ـ بەڕێوەبەرایەتی گشتی ئاسایشی فڕۆکەخانەکان و دەروازەکانی سنوور و دامەزراوەکانی نەوت و بەنداوەکان.

6- پەیمانگای پەرەپێدانی ئاسایش، ئەفسەرێك سەرۆكایەتی دەكات كە پلەی لە پلەی عمید كەمتر نەبێت، بەمەرجێك بڕوانامەی بەکالۆریۆسی هەبێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة/ 6

تشكيلات الجهاز:

1- المديرية العامة للديوان.

2- المديريات العامة للاسايش.

3- المديرية العامة للامن السياسى.

4- المديرية العامة لمكافحة المخدرات.

5- المديرية العامة لامن المطارات والمنافذ الحدودية والمنشات النفطية والسدود.

6ـمعهد تطوير الاسايش: يرأسها ضابط لاتقل رتبته عن رتبة عميد وان يكون حاصل على شهادة بكالوريوس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێروان نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو مولاحەزەم هەیە هەردووکی موخالفە، یەکەمیان/ تەشکیلات جیهاز، ئێمە لەسەرەوە هاتووین پێویست ناکات لەو ماددەیە زکری بکەن، چونکە مودیریاتی عامە بەشێکە لە تەشکیلاتی جیهاز، ئەمە مولاحەزەی یەکەممە، دوومیان/ ئێمە گوتمان مودیریاتی عام دەکەینە ئەوەڵەن، مەعهەدەکە دەکەینە دووەم، بۆ ئەوەی لەگەڵ مودیریاتی عامەکە جیا بێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

د.ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەمان تێبینم هەبوو بە نیسبەت تەشکیلاتی جیهاز، بە نیسبەت داڕشتنەوەی بڕگەکانیش یان بەو شێوەیە بێت (یتکون الجهاز من 1 و 2 و 3 ناوی مودیریەی عامە لە پێشەکی ماددەکە بێت، یانیش وەکو کاک شێروان پێشنیاری کرد، مودیریە عامەکان بکرێتە بڕگەیەك و مەعهەدەکەش بکرێتە بڕگەی دووەم، ئەگەر نا بەس بڵێین (یتکون الجهاز من: ....) وەکو خۆی بمێنێتەوە، چونکە هیچ کێشە نیە کەناوی مودیریەی عامەت لەسەرەوە هێنا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە وتمان تەشکیلاتی جیهاز، یەتەکەوەنی لەگەڵ دا نەما، (یتکون الجهاز من المديريات العامة) بەڵام لەگەڵ ئەو تەوزیحەی کە کاك شێروان و بەڕێزان کردیان ئێمە بیدایەت لە لیژنەی هاوبەش هەر لەسەر ئەو ڕایە بووین کە تەشکیلاتی جیهاز یەتەکەوەن و مودیرایاتە عامەکان بە بڕگەیەك و مەعهەدەکەش بە بڕگەیەکی تر بێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شۆڕش فەرموو.

بەڕێز شۆڕش سید مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەم لە ڕاپۆرتە هاوبەشەکە هەردوو ڕەئی هاتبوو، هەم لێرەش ئێمە چوار کەس داوامان کرد کەبەڕێوبەرایەتی ئاسایشی سیاسی پێناسە بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لە ڕاپۆرت لەسەر یەك ڕەئی تەسویت دەکرێت، ئەوە با وازح بێ و بۆ گشت لیجانەکان، لە موستەقبەل ڕەئی ئەکسەریەت و ئەقەلیەت نیە، لێرە ڕەئیەکە لەناو قاعە یەك کەس دەیکات و ئەگەر پشتیوانیت هەیە دەیخەینە دەنگدانەوە، لیژنەی هاوبەش ڕەئی موخالف وەربگرە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە، بەس بۆ وزوح بۆ ئێوەی بەڕێز لیجانی کە دێت ڕەئی دەدەن و ئەکسەریەت و ئەقەلیەت نیە، یەك ڕەئیە، ئەوەی ئەکسەریەتی ئەندامان لەناو لیژنەکە بڕیار دەدات ئەوە لێرە ئەو ڕەئیە دەخوات، بەڵام دەتوانێ تەحەفوزی

هەبێت، ئێستا کە ڕەئیەکی کاک شۆڕش دای دوو ئەندام پەرلەمانی تر پشتیوانی لێ کردووە، لیژنەی هاوبەش سیاغەی بکەن بۆ ئەوەی بیدەینە دەنگدانەوە، کاک عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مودیریە عامەکان هیچی تەعریفی بۆ نەهاتووەو هیچی تەعریف ناکرێت، خۆ ئەگەر بە تەنها ئەوە تەعریف بکرێت دەبێ مودیریەی عامەی دیوانیش تەعریف بکرێت، ئاسایش و موخەدەرات و مەنافزی حدودیش تەعریف بکەی، لەبەرئەوە ئەمە عینوانی مودیریەتێکە خۆی هاتووە پێویست بە تەعریف ناکات بەڕای ئێمە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ئێستا دوو کەس دادەنێین دیفاعی لێ بکات و دوو کەس دژی قسە بکات، کاک گۆران و سۆزان خان ئێوە دیفاعی لێ بکەن لەو ڕەئیەی کاک شۆڕش، دوو کەسیش پاشان بە موخالفی قسە دەکات، کاک گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ ڕێزم بۆ ڕەئیەکەی کاک عمر، ئێمە نەمان گوتووە پێناسە بکرێت، گوتمان ناوەکەی بگۆڕدرێت لە بەڕێوبەرایەتی گشتی ئاسایشی سیاسی بکرێتە بەڕێوبەرایەتی گشتی لێکۆڵینەوە، لەبەرئەوە ئێمە لە بەدواداچوونمان بۆ مەهامی ئەو بەڕێوبەرایەتیە مەسەلەی سیاسی و دۆسیە نیە، موخەدەراتە، هەر جەرائیمێکە هەر شتێکە مەلەفاتی تەحقیقی ئامادە دەکات و لێکۆڵینەوەی تەواوی لەسەر دەکات و دەیخاتە بەردەم دادگا و لایەنی پەیوەندیدار، ئەمە تەوزیحەکەیە بۆ ئەوەی تەفسیراتی بۆ نەکرێت، ئەرکەکەی ئەوەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وتمان لەگەڵ ئەرکەکانی دا کە ئەمان بەس کاریان ئامادە کردنی دۆسیەکان بێت بۆ ئەوەی بچێتە دادگا یەعنی ئەگەر ناوێکیشیان بۆ دابنێین لەگەڵ کارەکەی خۆیان دا بگونجێ بۆچی خراپە هیچ لەمەسەلەکە ناگۆڕێ، گرنگ ئەوەیە ئەو ئەمنی سیاسیە نەمێنێ بکرێتە لێکۆڵینەوە، بکرێتە ئامادەکردنی لێکۆڵینەوەکان، ئەوان خۆیان دۆسیەکان ئامادە دەکەن، بۆ ئێستا ناوێکیان لێ بنێین کە پێچەوانەی کارەکەی خۆیان بێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ بە پێچەوانەی ئەو ڕەئیە دەیەوێ قسە بکات؟ با ڕوونکردنەوەی خۆی بدات، چونکە ئەو ڕەئیەی کە ئێستا کرا کە لەباتی ئەمنی سیاسی بوو بکرێتە لێکۆڵینەوە، کاک عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مودیرەی عامەی ئەمنی سیاسی کە سۆزان خان باسی کرد، مەلەف و ئەوراقی تەحقیقی هەبێ، ئێمە بە گوێرەی قانونی عیراقی لە ئیقلیم ئیش دەکات، جانبی سیاسیمان نیە، لەبەرئەوە مودیریەی عامە هیچ ئەوراقێکی تەحقیقی سیاسی نابێتە حەواڵەی مەحکەمەی موختەسی بکات، ئەوانی تری ئاسایش مەحکەمەی تەحقیقی تایبەتی خۆی هەیە بە قەرارێکی مەجلسی قەزا داندراوە موحەقیقینی خۆی لەگەڵەو ئیش و کاری خۆی دەکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان تکایە لە جێگای خۆتەوە قسە مەکە، کاک د.ئەرسەلان موداخەلەیەکی هەیە، فەرموو.

بەڕێز د.ئەرسەلان بایز اسماعیل/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لای منیش وازح نیە کە تۆ ئەگەر بەشێکی سیاسی نەبێ لە ئاسایش چۆن تەحقیق لە مەسائیلی سیاسی دەکەی، کە تۆ دەڵێی مودیریەتی لێکۆڵینەوە، لێکۆڵینەوەی چی؟ یەعنی دەبێ مەبەستێکی سیاسی هەبێ، بەتایبەتی لەوڵاتانی ئێمەمانان شەرقی ئەوسەت ئەبێ بەشێکی سیاسی هەبێ لە ئاسایش دا، چۆن ئەگەر ئەوە دەگۆڕێت بە لێکۆڵینەوە، قەیناکە، بەڵام نابێ بەشێکمان هەبێ بۆ مەسەلەی سیاسی؟ دەبێت ئەو فەراغە پڕبکرێتەوە ئەگەر بیکەن بە لێکۆڵینەوە، حەزدەکەم تەوزیحی ئەومەسەلەیە زیاتر بکەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دوای بانگهێشت کردنیان هەردوو بەڕێوبەرایەتی ئاسایش کە لە گەڵیان دانیشتین لەوێش زۆر موناقەشە کرا، برادەران زۆر موناقەشەیان لەسەر ئەو بەڕێوبەرایەتی سیاسیە کرد و گوتیان ئەوە هەیە، بەشێك هەیە، هۆبەی ڕامیاری لەهەر دوو ئاسایشی هەولێر و سلێمانی هەیە گوتیان ئەوە وەکو خۆی دەمێنێتەوە لەبەرئەوەی ئیش و کاری ئێمە ناتوانین مەسەلەن هەموو بەڕێوبەراتیەکانی تر، بەڕێوبەراتیەك هەیە، وەکو هەموو ئەو بەڕێوبەراتیانەی کەهاتووە، بەڕێوبەرایەتی گشتی ئاسایش و بەڕێوبەرایەتی گشتی لەناوبردنی مادده هۆشبەرەکان، یان هەموو بەڕێوبەراتیەکانی تری کە هەیە، ئەو بەڕێوبەراتیە دەبێ هەبێ، لەبەرئەوە ئەو بەڕێوبەرایەتیە تەنها ئیش و کاری موتابەعەی کاری سیاسیە،

یەعنی تەنها ئەو ڕووداوانەی کە پەیوەندی بە کاری سیاسیەوە هەیە، ئیشەکەی خۆی دەکات، ئەگەر ئەو بەڕێوبەراتیە نەبێت ڕەنگە نەتوانێ ئیشەکانی خۆیان بکەن و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر بۆ ڕوونکردنەوەی زیاتر مونەزەمەیەك هەیە ئەفکاری نازی هەیە، ئەو سیاسیە و هەیە و کێ لێی تەحقیق بکات، یەعنی بە حەقیقەت زەرورە ئەو شتە واجبە، بەڵام لەگەڵ ئەوەش ئێستا ئەگەر لیژنەی هاوبەش تەوزیحێکمان بدەنێ بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە تەوزیحی خۆمان داوەو لەسەر ڕاپۆرتەکەی خۆمان وەکو سیاغەی ئەسڵی پرۆژەکە هاتووە، تەنها گۆڕانکاریەك نەبێ ئەوەی کە ئەم تەشکیلاتە بکرێتە دوو بەش، بەشێکیان مودیریە عامەکان جیابکرێتەوە، بەشی دووەم مەعهەدی کە لەبڕگەی 6 دا باسکراوە، مەعهەدی تەتویری ئاسایش.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ڕەئیەکەی کاك گۆران و سۆزان خان سەحبی نەکەن دەیخەینە دەنگدانەوە لەسەر (المدیریة العامة للامن السیاسی) ئەوان پێشنیاریان ئەوە بوو کە ناوەکەی بگۆڕێت بە (المدیریة العامة للتحقیقات)، کێ لەگەڵ ئەوەیە فەقەرەی 3 ناوەکە بگۆڕێ تکایە دەست بەرز بکاتەوە؟15 بەڕێز لەگەڵە ناوەکە بگۆڕێ، کێ لەگەڵ ئەوەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە ناوەکە؟ بە زۆرینەی دەنگ وەکو خۆی مایەوە، ئێستا ئاخر سیاغەتان بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیدەینە دەنگدانەوە، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی/ 6

دەزگا پێك دێت لە:

یەکەم/ ئەم بەڕێوبەرایەتییە گشتیانەی خوارەوە:

1. بەڕێوبەرایەتی گشتی دیوان.

2. بەڕێوبەرایەتیە گشتیەکانی ئاسایش.

3. بەڕێوبەرایەتی گشتی ئاسایشی سیاسی.

4. بەڕێوبەرایەتی گشتی لەناوبردنی مادده هۆشبەرەکان.

5ـ بەڕێوەبەرایەتی گشتی ئاسایشی فرۆکەخانەکان و دەروازە سنووریەکان و دامەزراوە نەوتیەکان و بەنداوەکان.

دووەم/

پەیمانگای پەرەپێدانی ئاسایش، ئەفسەرێك سەرۆكایەتی دەكات كە پلەی لە پلەی عمید كەمتر نەبێت، بەمەرجێك بڕوانامەی بەكالۆریۆسی هەبێ.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة/ 6

تشكيلات الجهاز:

اولاً: يتكون الجهاز من:

المديريات العامة الاتية:

1- المديرية العامة للديوان.

2- المديريات العامة للاسايش.

3- المديرية العامة للامن السياسى.

4- المديرية العامة لمكافحة المخدرات.

5- المديرية العامة لامن المطارات والسدود والمنشات النفطية والمنافذ الحدودية.

اثنان/ معهد تطوير الاسايش: يرأسها ضابط لاتقل رتبته عن رتبة عميد وان يكون حاصل على شهادة بكالوريوس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان كێ لەگەڵە تكایە دەست بەرزبكاتەوە؟ زۆر سوپاس،كێ لەگەڵ دانیە؟ 12 كەس لەگەڵ دانیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسەند كرا بۆ ماددەی 7 كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر حمدامين خدر(نورەدينی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی 7

1- ئەنجومەنی دەزگا (خاڵی یەكەم گواستمانەوە بۆ ماددەی 5) ئەنجومەن كۆبوونەوەی دەوری دەبەستێ كە پێویستیشی كرد كۆبوونەوەی نائاسایی دەبەستێ.

2- سەرپەرشتی كردن و بەڕێوبردنی كارەكانی پێویست لەو بوارەدا.

3- ئامادەكردنی بودجەی دەزگا.

4ـ پەسەند کردنی لە نوێ دانانی یاخود هەڵوەشاندنەوە یان هەموار کردنێك لە بەڕێوبەراتیەکان و بەشەکان وهۆبەکان کە لکاوە بە دەزگاوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە عەرەبیەکەی کاك شڤان فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة/ 7

مهام مجلس الجهاز

1ـ يعقد المجلس اجتماعات دورية وعند الاقتضاء اجتماعات استثنائية.

2ـ الاشراف على سير الاعمال واتخاذ القرارات اللازمة بهذا الصدد.

3ـ اعداد ميزانية الجهاز.

4ـ اقرار اى استحداث اوالغاء او تعديل للمديريات العامة والاقسام والشعب المرتبطة بالجهاز.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕەئی لیژنەی هاوبەش، کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی 7 ئەرکەکانی ئەنجومەنی دەزگا لیژنەی هاوبەش ڕای وایە یەکەم/ لادانی بڕگەی 1 ،چونکە باس لە کۆبوونەوەکانی ئەنجومەنی دەزگا دەکات و ئەم ماددەیەش تایبەتە بە ئەرکەکانی ئەنجومەن و گۆڕینی ڕیزبەندی بڕگەکان بە گوێرەی ئەوەی بڕگەی 2 لە بنچینەی ماددەکەدا هیچ تێبینیەکی لەسەر نیە، زیاد کردنی بڕگەیەك بە ڕیزبەندی بڕگە 3 بۆ ماددەکە بەم شێوەیەی دادێت، سێ/ دانانی پەیڕەوی ناوخۆی تایبەت بە دەزگا، چوار/ داڕشتنەوەی بڕگەی 4 ی ماددەکە بەم شێوەیە، 4ـ بڕیاردانی لە نوێ کردنەوەی یان ئیلغا کردنی یان تێکەڵکردنی بەڕێوبەرایەتی و بەش و هۆبەکانی گرێدراو بە دەزگاوە بە پێی پێویست،ماددەکەش بەم شێوەیەی دادێت دابڕێژرێتەوە:

ماددەی/ 7

ئەرکەکانی دەزگا

1ـ سەرپەرشتی کردنی ڕێڕەوی کارەکان و دەرکردنی بڕیاری پێویست لەم بارەیەوە.

2ـ دانانی پەیڕەوی ناوخۆی تایبەت بە دەزگا.

3ـ بڕیاردانی لە نوێ کردنەوە یان ئیلغا کردن یان تێکەڵکردنی بەڕێوبەرایەتی و بەش و هۆبەکانی گرێدراو بە دەزگاوە بە پێی پێویست.

سەبارەت بە دانانی پەیڕەوی ناوخۆی تایبەت بە دەزگا ئێمە پێمان باشە ئەو دانانی پەیڕەوی ناوخۆی تایبەت بە دەزگا بە تەنسیق لەگەڵ سەرۆکایەتی هەرێم بێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا کێ دەیەوێ قسە بکات لەسەر ئەومادددەیە؟ ئەو بەڕێزانە دەیانەوێ قسە بکەن، دڵشاد شهاب، گوڵێزار قادر، د.حسن، کاوە محمدامین، کاک دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری ئەوە دەکەم کە لە ڕاپۆرتی لیژنەی هاوبەش دا هاتووە، پشتگیری دەکەم بە تایبەتی لەو تەعدیلەی کە یاخود بڵێین لەو ئیزافەی کە دواتریش بەڕێز سەرۆکی لیژنەی ناوخۆ خوێندیەوە کە ئامادەکردنی پەیڕەوی ناوخۆ بە تەنسیق بێت یاخود بە هاوکاری لەگەڵ ئەنجومەنی ئاسایش بێت لەبەرئەوە، چونکە مەهامەکان و ئیشەکان زۆر جار هەیە موتەداخیلن یاخود موشتەرەکن، حەتمەن ئەنجومەنیش پەیڕەوی دەبێت، دەزگاش پەیڕەوی دەبێت، ئەگەر بە هاوکاری دابندرێت بە تەنسیق لەگەڵ یەکتری داو باوەڕدەکەم لەبەرئەو مەوزوعی تەداخول و زەبتی مەهامەکان باشتر دەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

گوڵێزار خان فەرموو.

بەڕێز گوڵێزار قادر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە دەزگا پێویستی بە پەیڕەوی ناوخۆ هەیە، کارەکانی ڕێك بخات لە چوارچێوەی ئەم یاسایەدا، بۆیە منیش پشتگیری لە زیادکردنی بڕگەیەك دەکەم کە یەکێك لە ئەرکەکانی دەزگا دانانی پەیڕەوی ناوخۆ بێ بۆ ڕێکخستنی کارەکان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.حسن فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو جیهازە بە پێی ماددە 2ی ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان بەشێکە لەو ئەنجومەنە، بەشێکە لە ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان، هەروەها لە هەمان کاتدا لێرە ئیرتباتێکمان کرد بەئەنجومەنی وەزیرانەوە، کەواتە ئەمە بەشێکە لە ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان و ئیرتباتیشی بە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران هەیە، پێموایە حەلەقەیەکی وەسڵە لە بەینی ئاسایشی موحافەزات لەگەڵ ئەم دوو شوێنە، بۆیە بە ڕەئی من دوو فەقەرەی تر ئیزافە بکرێت، یەکێکیان/ (تلقي ودراسة

وتقييم التقارير الواردة فى المديريات العامة للاسايش)، دووەمیان/ (رفع التقارير الدورية لمجلس أمن الاقليم ورئاسة مجلس الوزراء حسب العلاقة)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك كاوە فەرموو.

بەڕێز كاوە محمد امين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 7 لە بڕگەی 2 کە دەبێتە بڕگەی 1 پێم باشە لە عەرەبیەکەی (الاشراف) ببێتە سەرپەرشتی کردن و بەدواداچوون، بەدواداچوون زیاد بکرێت، (الاشراف والمتابعە) بۆ بەڕێوە چوونی کارەکان و وەرگرتنی لیجانی پێویست لەو بارەدا، هەروەها لە بڕگەی 4 پەسەند کردنی لەنوێ و دانانی یاخود هەڵوەشاندنەوەی یان هەموارکردنەوەی لە بەڕێوبەراتیەکان و بەشەکان و هۆبەکانی کە لکاوە بە دەزگاوە، لە عەرەبیەکەی نووسراوە (المديريات العامە) نابێ، لێرە مدیریاتی عامە دەبێ لابچێت، چونکە دەسەڵاتی ئەو دەزگایە نابێت مدیریاتی عامە هەڵوەشێنێتەوە، لەبەرئەوەی من پێم باشە ئەگەر مدیریاتی عامەکەش لابچێت لە عەرەبیەکە لە کوردیەکە کە ئیشارەتی پێ نەدراوە ڕاست ترە، لەبەرئەوەی ئەو دەزگایە پەیوەندی بە مەجلسی ئەمنی هەرێمی کوردستانەوە هەیە، هەروەها پەیوەندی بە ئەنجومەنی وەزیرانیش هەیە، کە لێرە لە هەڵوەشاندنەوەی یاخود دانانی شوعبەی تازەو مدیریەتی تازەوە هەیە، بەڕاوێژ لەگەڵ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمیش زیاد بکرێت باشە بۆ ئەوە، لەبەرئەوەی ئەم دەزگایە بە دوو لاوە پەیوەندی هەیە، یەکێکیان سەرۆکی دەزگایەکە ئەندامەلە مەجلسی هەرێم، لە لایەکی دیکەشەوە سەر بە ئەنجومەنی وەزیرانە، لەبەرئەوە دەبێ لێرە ئاماژەیەکی پێ بکرێت، دەسکاری هەر دامودەزگایەك دەکات دەبێ ئاماژە بە ڕاوێژ بێ لەگەڵ ئەو دوو دەزگایە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش فەرموون، كاك اسماعيل فەرموو.

بەڕێز اسماعيل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەروەکو پێشتر باسمان کرد بەو شێوەیەی کە تەنها بڕگەی 2 دانانی پەیڕەوی ناوخۆی تایبەت بە دەزگا بە هاوکاری لەگەڵ ئەنجومەنی ئاسایش لەبەرئەوەی ئەو ئەنجومەنە و ئەو دەزگایە سەر بە ئەنجومەنی وەزیرانە، بە هاوکاریش لەگەڵ ئەنجومەنی ئاسایش وەکو گوتمان بۆ چ مەبەستێك دابنێین، هیچ تێبینی ترمان لەسەری نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر حمدامين خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستی دا بەم شێوەیە گۆڕانی تێ دەکەوێ، ئەرکەکانی ئەنجومەنی دەزگا /

ئەرکەکانی دەزگا

1- سەرپەرشتی کردن و بەدواداچوون و بەڕێوەچوونی کارەکان و دەرکردنی بڕیاری پێویست لەو بوارەدا.

2- دانانی پەیڕەوی ناوخۆی تایبەت بە دەزگا بە هەماهەنگی لەگەڵ ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان.

3- ڕاستە لە ڕاپۆرتی ئێمەدا نووسراوە (بڕیاردان لە نوێ کردنەوە) لەڕاستی دا بەڕێزان ئیستحداس نوێ کردنەوە نیە لە نوێ دانانە وەکو چۆن لە دەقە ئەسڵیەکە داهاتووە، بۆیە پێویستە لە نوێ دانان بهێنینەوە، نەك شتێك هەبووبێ و تۆ نوێی بکەیتەوە، بۆیە بڕگەی 3 پێویستە ئاوا بمێنێتەوە، بڕیاردان لە نوێ دانانی یاخود هەڵوەشاندنەوەو هەموار کردنێك لە بەڕێوەبەراتیەکان و (گشتیەکەمان لێی لاداوە) بەشەکان و هۆبەکانی کە بە دەزگاوە لکاوە، بەلام لەگەڵ ئەوەشدا مەسەلەی ئامادە کردنی بودجەی دەزگا ئایا لە چوارچێوەی ئەرکەکانی ئەنجومەن نەمێنێتەوە؟ ئێمە پێمان وایە بمێنیتەوە، بۆیە بڕگەی 4 یش ئامادەکردنی بودجەی دەزگا وەکو یەکێك لە ئەرکەکانی دەزگا بەڕای ئێمە بمێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر سیاغەتان بخوێننەوە، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 7

ئەرکەکانی ئەنجومەنی دەزگا

1. سەرپەرشتی کردن و بەدواداچوونی بەڕێوەچوونی کارەکان و دەرکردنی بڕیاری پێویست لەو بوارەدا.

2- دانانی پەیڕەوی ناوخۆی تایبەت بەدەزگا بە هەماهەنگی لەگەڵ ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان.

3- بڕیاردان لە نوێدانان یاخود هەڵوەشاندنەوە، یان هەموارکردنێك لەبەڕێوەبەرایەتیەکان و بەشەکان و هۆبەکان کە بەدەزگاوە لکاون.

4- ئامادەکردنی بودجەی دەزگا.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السابعة:

مهام مجلس الجهاز:

1- الاشراف على سير الاعمال و اتخاذ القرارات اللازمة بهذا الصدد.

2- وضع النظام الداخلي الخاص للجهاز بالتنسيق مع مجلس امن الاقليم.

3- اقرار استحداث او الغاء او دمج المديريات و الاقسام و الشعب المرتبطة بالجهاز عند الاقتضاء.

4- اعداد ميزانية الجهاز.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ وەرگیرا بۆ ماددەی هەشتەم، تکایە.

بەڕێز عمر حمد امین نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی هەشتەم:

کاروباری دەزگا:

1- بەڕێوەبەرە گشتیەکان لەدەزگادا لەلایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە بەپێی یاسا جێبەجێکراوەکان دادەمەزرێن، لەگەڵ ڕەچاوکردنی شارەزایی وپسپۆری وساڵەکانی خزمەتکردنی و دەستپاکی بەمەرجێك پایەیان لە پایەی عەمید کەمتر نەبێ.

2- بەڕێوەبەرەکان لەدەزگادا لەلایەن سەرۆکەکەیەوە دادەمەزرێ، ئەمەش بە ڕاسپاردەی ئەنجومەنی دەزگاکە دەبێ و لە هەڵبژاردنیدا شارەزایی و پسپۆری و ساڵانی خزمەت ودەستپاکی ڕەچاو دەکرێ بەمەرجێك پایەیان لەپایەی موقدەم کەمتر نەبێ.

3-ئەنجومەنی دەزگا پێڕەوێکی تایبەتی بۆ خزمەت و خانەنشینی و ئەرك و سزاکان و یاداشتەکان ئامادە دەکات.

4- ژمێریاری دەزگا ملکەچ دەبێ بۆ وردەکاری و چاودێری لەلایەن لیژنەیەکی تایبەتەوە کە بۆ ئەم مەبەستە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێك دێ.

5- پیادەکردنی هەموو ئەو یاسایانەی کە لەسەر هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ و لەسەر کارمەندانی ئاسایشی هەرێمی کوردستان پیادە دەکرێن، تاکو یاسایەکی تایبەت بەدەزگا دەردەچێ، هەروەك لە بڕگە(3)ی سەرەوەدا هاتووە.

بەڕێز صباح بیت الله شكری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثامنة:

شؤون الجهاز:

1-يتم تعيين المدراء العامون في الجهاز من قبل رئاسة مجلس الوزراء، وفق القوانين النافذة مع مراعاة الخبرة و الاختصاص و سنوات الخدمة والنزاهة، وان لا تقل رتبتهم عن رتبة عميد.

2- يتم تعيين المدراء في الجهاز من قبل رئيسه، بتوصية من مجلس الجهاز و يراعى في الاختيار، الخبرة والاختصاص وسنوات الخدمة والنزاهة وان لا تقل رتبتهم عن رتبة مقدم.

3- يعد مجلس الجهاز نظاماً خاصاً للخدمة والتقاعد والواجبات والعقوبات والمكافاءات.

4- تخضع حسابات الجهاز للتدقيق و الرقابة من قبل لجنة خاصة تشكل لهذا الغرض من قبل رئاسة مجلس الوزراء.

5- تطبيق جميع القوانين التي تسري على قوى الامن الداخلي وعلى الضباط و منتسبي جهاز ئاسايش اقليم كوردستان ريثما يصدر قانون خاص بالجهاز كما جاء بالفقرة 3 اعلاه.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز اسماعيل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەماددەی هەشتەم:

1- بڕگەی(1)هەردوو لیژنە بەتێکڕا پێشنیار دەکەن:

*وشەی (العامون) بە(العامين) بگۆڕدرێت.

*دەستەواژەی (لەگەڵ ڕەچاوکردنی)کە لەهەردوو بڕگەی(1)و(2)دا هاتووە بە(بەمەرجێ ڕەچاو بکرێت)بگۆڕدرێت.

2- بڕگە(2): هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە.

3-لادانی بڕگە(3)لەماددەکە، چونکە پێشنیارمان کرد ئەو ئەرکە(دانانی پەیڕەوی ناوخۆ)زیاد بکرێت، لەچوارچێوەی ئەرکەکانی ئەنجومەن لەماددەی حەوتەمدا.

4-بڕگە(4): دەستەواژەی (کە ئەویش لەلای خۆیەوە دەکەوێتە بن چاودێری و وردبینی دیوانی چاودێریی داراییەوە لەهەرێمدا)بخرێتە سەر کۆتایی بڕگەکەو دووبارە داڕشتنەوەی بەم شێوەی لێدێت:

4- ژمێریاریی دەزگا دەکەوێتە بن وردبینی وچاودێرییەوە لەلایەن لیژنەیەکی تایبەتەوە کە بۆ ئەم مەبەستە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێك دەهێندرێت،، کەئەویش لەلای خۆیەوە دەکەوێتە بن چاودێری و وردبینی دیوانی چاودێریی داراییەوە لەهەرێمدا).

5- بڕگە(5): لادانی دەستەواژەیەك کە لەکۆتایی بڕگەکەدا هاتووە(هەرکاتێك یاسایەکی تایبەت بە دەزگاکە دەردەچێت، وەك لە بڕگە 3ی پێشوودا هاتووە)چونکە ئێمە لەسەروبەندی گفتوگۆ کردنی ئەو یاسایەداین، بۆیە ئەو دەستەواژەیە پێویست نییە، پێشنیاردەکەین بەم شێوەیە دابڕێژرێتەوە:

(5- هەموو ئەو یاسایانەی بەسەر هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆدا پەیڕەو دەکرێن، بەسەر ئەفسەرو کارمەندانی دەزگای ئاسایشی هەرێمی کوردستاندا پیادە بکرێن).

ماددەکەش بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە:

هەردوو لیژنە پێشنیار دەکەن ماددەیەك بە ڕیزبەندی ماددەیە نۆیەم زیاد بکرێت و بەم شێوەیەی دادێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا ئەوانەی دەیانەوێ لەسەر ئەو ماددە قسە بکەن، بادەست بەرزبکەنەوە ناوتان دەنووسم، ئەم بەڕێزانە دەیانەوێت قسە بکەن(عبدالقادر بازرگان، حسن محمد، ئامینە زکری، تارا ئەسعەدی) تەنها چوار بەڕێز دەیانەوێ قسە بکەن، کاك عبدالقادر، فەرموو.

بەڕێز عبدالقادر اکرام بازرگان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەماددەی هەشتەم لەبڕگەی سێیەمدا هاتووە، ئەڵێت(تخضع حسابات الجهاز للتدقیق و الرقابة من قبل لجنة خاصة تشكل لهذا الغرض من قبل رئاسة مجلس الوزراء)، هەروەها لەناو ڕاپۆرتی لیژنەکەشدا هاتووە، دەڵێت(هەیئەتێك تەشکیل بکرێت، ئەو هەیئەتە ئیعاز بدات بەدیوانی چاودێری، ئینجا ئەو هەڵبستێت بە تەدقیق)، بەڵام ئێستا من بەم شێوە دایدەڕێژمەوە(تخضع حسابات الجهاز للتدقیق و الرقابة من قبل دیوان الرقابة المالیة) هەر ئەوەندە، چونکە دەزگای ئاسایشیش هەروەکو هەموو دەزگاکانی تری حکومەت سەر بەحکومەتە، چونکە دیوانی چاودیری دارایی حەقی هەیە، هەموو دائیرەکانی حکومەت، هەموو وەزارەتەکانی حکومەت، ساڵی یەکجار بەلانی کەمەوە تەفتیش بکات، مەگەر لەحاڵەتێکدا شتێکی زۆر خاص هەبوو، ئەو کاتە حکومەت ئەتوانێ ئیعاز بدات بە دیوانی چاودێری، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دکتۆر حسن، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت خاڵی دووەم، صیاغەکەی زۆر ڕەکیکە، بەڕەئی من صیاغە بکرێتەوە(یتم اختیار مدراء من قبل مجلس الجهاز بتوصیة من قبل مجلس الجهاز)یەعنی لێرەدا تۆزێك رەکیکی هەیە، بەنیسبەت خاڵی سێیەم: ئێمە دەزانین بەشێك لە هێزی ئاسایش، بریتین لە زابت وئەصحابی دەرەجاتی عەسکەری، بۆیە لێرە پێویستە ئاگامان لەوە بێت، بەشێك لەم سەڵاحیاتانە، سەڵاحیاتی سەرۆکایەتی هەرێمە، لە ماددەی دەیەم، باس دەکات، (لایعمل بأي نص یتعارض مع احكام هذا القانون) بۆیە ئەمە بەشێك لەو دەسەڵاتانە ئیلغا دەکاتەوە، بۆیە بەڕەئی من فەقەرەیەك ئیزافە بکرێت، بەم شێوەیە(مالم یرد نص في القرارات والقوانین النافذة من خلال ذلك)لەهیچ شوێنێکی تر شتێك نەهاتبێ بەخیلافی ئەوەوە، بڕگەی پێنجەم: بەڕەئی من

ئەوە هەر بۆ خۆی زیادە، چونکە لە ماددەیەی دەیەم، لیژنەی هاوبەش، بۆ خۆیان یاسای ژمارە(46)ی ئاسایشی هەرێمیان ئیلغا کردۆتەوە، چۆن لەوێ لەماددەی دەیەم، تۆ ئیلغای بکەی، بەڵام لێرەش ماددەکە نافز بێت، هەروەها (ریثما یصدر قانون خاص بالجهاز)لەغەیری ئەو یاسایە هیچ یاسایەکی تر دەرناچێت بەنیسبەت جیهازەکەوە، حاڵەتی سێیەمیش لەبڕگەی سێیەم وازحە کە ئەم کارە ڕێکدەخرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئامینە زکری، فەرموو.

بەڕێز امینە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ل دەستپێکێ پشتگیریا ڕەئیا د.حسن دکەم، ژ ئالیەکی تر ڤە، سەبارەت خالا سێیێ، مە بەرێ نوکە ئاماژە پێدا، کو دەزگای پەیڕەوەکی ناڤخۆی هەبیتن، ل وی پەیڕەوی ناڤخۆیدا ئەڤ ئەرك و سزاو، هەمی بابەتێت کو گرێدای ب دەزگەها ئاسایشێ و هێزا ناڤخۆیدا هەبیت، دێ وێرێدا ئاماژە ب هێتە دان، پێتڤی ناکات کو پەیڕەوەکا تایبەتی هەبیتن، سەبارەت خالا پێنجێ، تشتەکی گەلەکێ زێدەیە، یەعنی حەوجێ هندێ ناکات، ئاماژە پێ بهێتە دان، کو دەزگا یاسایەکی تایبەتی بۆ دەربچیتن، مەسەلا خانەنشینیێ ژی، قانونا تایبەتیا خۆیا هەی، یەعنی قانونیا هەی کو کار پێ بێتە کرن، برگا چارێ، مەبەست ژ لیژنا تایبەتی چیە؟، ئەز دزانم ئەنجومەنی وەزیران دەزگەهێ خۆ، یەعنی بنگەهێ خۆ ئێ ژمێریا یا هەی، هەمی ورد بینیێ دارایی بۆ وێرێ بچنەڤە، ژبەر هندێشی ڤێ وازح بتن بۆ چاڤدێریێ دارایی، نەك لیژنەكا تایبەت ڤە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تارا ئەسعەدی، فەرموو.

بەڕێز تارا تحسین یاسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من تەنها لە بڕگەی یەکەم تێبینیم هەیە، کە دەڵێت(یتم تعیین المدراء العامیین في الجهاز من قبل رئاسة مجلس الوزراء، وفق القوانین النافذة مع مراعاة الخبرة و الاختصاص و سنوات الخدمة والنزاهة، وان لا تقل رتبتهم عن رتبة عمید) ئایا هەموو عەمیدێك لەناو کورستاندا بە پلە کۆنەکانیش با بڵێین هەموویان خەریجی کولیەی عەسکەرین؟ بەڵام وابزانم لەپەرلەمان شتێکی بۆ دەرچووە، کە هەموو ساڵانی خزمەتیان بۆ حساب دەکرێت و دەکرێت بەعەمید، لەبەر ئەوە بەڕەئی من ئەو ئیختصاصەی، ئەگەر تێدا نەبێت، تەنها خبرەو ساڵانی خزمەت بێت، زیاتر خزمەتی ئەو کارە دەکات کە لەعەمید کەمتر نەبێت، بەس بۆ تازەکان هەموویان خەریجن و ئیعتیادی بە تەدەروجی خۆیان دەبنە عەمید، منیش بۆ خاڵی سێیەم

پشتگیری له دکتۆر حسن و ئامینه خان دەکەم، کە ئەوە لە پەیڕەوێکی ناوخۆ دەیان بێت و ئەو کارانەی کە پێویستە لەوێدا دەستنیشان بکرێت، پێویست ناکات لەناو کاروباری جیهاز دەستە بەر بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ هەمووتان، لیژنەی هاوبەش تکایە، ڕەئیتان.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە سەبارەت بەماددەی هەشتەم، هەردوو لیژنە بەکۆی دەنگ، لەسەر ئەو صیاغەی کە پێشکەش کرا بە زمانی کوردی ڕێککەوتووین، پێشمان باشە، ئەوە باشترین صیاغەیە، ئەگەر پێویست دەکات بەزمانی عەرەبی دەیخوێنینەوە، ئەگەر نا ئامادەیە بۆ دەنگدان.

المادة الثامنة:

شؤون الجهاز:

1-يتم تعيين المدراء العامين في الجهاز من قبل رئاسة مجلس الوزراء، وفق القوانين النافذة على ان يراعى الخبرة و الاختصاص و سنوات الخدمة والنزاهة، وان لا تقل رتبتهم عن رتبة عميد.

2- يتم تعيين المدراء في الجهاز من قبل رئيسه، بتوصية من مجلس الجهاز على ان يراعى في الاختيار، الخبرة والاختصاص وسنوات الخدمة والنزاهة وان لا تقل رتبتهم عن رتبة مقدم.

3- تخضع حسابات الجهاز للتدقيق و الرقابة من قبل لجنة خاصة تشكل لهذا الغرض من قبل رئاسة مجلس الوزراء والتي تخضع بدورها لرقابة وتدقيق ديوان الرقابة المالية في الاقليم.

4- تطبيق جميع القوانين التي تسري على قوى الامن الداخلي وعلى الضباط و منتسبي جهاز ئاسايش اقليم كوردستان. سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئاخر صیاغە بخوێننەوە، پاشان دەیخەمە دەنگدانەوە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثامنة:

شؤون الجهاز:

1-يتم تعيين المدراء العامين في الجهاز من قبل رئاسة مجلس الوزراء، وفق القوانين النافذة على ان يراعى الخبرة و الاختصاص و سنوات الخدمة والنزاهة، وان لا تقل رتبتهم عن رتبة عميد.

2- يتم تعيين المدراء في الجهاز من قبل رئيسه، بتوصية من مجلس الجهاز على ان يراعى في الاختيار، الخبرة والاختصاص وسنوات الخدمة والنزاهة وان لا تقل رتبتهم عن رتبة مقدم.

3- تخضع حسابات الجهاز للتدقيق و الرقابة من قبل لجنة خاصة تشكل لهذا الغرض من قبل رئاسة مجلس الوزراء والتي تخضع بدورها لرقابة وتدقيق ديوان الرقابة المالية في الاقليم.

4- تطبيق جميع القوانين التي تسري على قوى الامن الداخلي وعلى الضباط و منتسبي جهاز ئاسايش اقليم كوردستان

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان كێی لەگەڵدا بادەستی بڵند بكات تكایە؟، فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟، بەكۆی دەنگ پەسەند كرا بۆ ماددەیەكی تر تكایە.

بەڕێز عمر حمد امین نورەدینی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی نۆیەم:

سەرۆكی دەزگا بۆی هەیە، ڕێنمایی پێویست بۆ جێبەجێكردنی ئەم یاسایە و پێڕەوی ناوخۆی تایبەت بەدەزگا دەربچوێنێ.

بەڕێز صباح بیت الله شكری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة التاسعة:

لرئيس الجهاز اصدار التعليمات اللازمة لتنفيذ احكام هذا القانون والنظام الداخلي الخاص بالجهاز.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش تكایە، فەرموون.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆ ئەم ماددەیە تا(لرئيس الجهاز اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون) ئێرە باشە، چونكە (والنظام الداخلي الخاص) ئەوە لەماددەكانی پێشوودا هاتووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا كێی دەیەوێ لەسەر ئەم ماددەیە قسە بكات، كەس نیە، باشە دەیخەینە دەنگەوە، بەڕێزان كێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات؟، فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟، بەكۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەی دواتر.

بەڕێز عمر حمد امین نورەدینی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی دەیەم:

كار بەهیچ دەقێك ناكرێ كەناكۆك بێت لەگەڵ حوكمەكانی ئەم یاسایە.

بەڕێز صباح بیت الله شكری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

- لايعمل بأى نص يتعارچ مع احكام هڑا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەلیژنەی هاوبەش ماددەیەکی ترمان ئیزافەکرد، ئەو ماددەیە پێمان وایە کە ئیزافە بکرێت، لەبەر ئەوەی لەگەڵ مەهامی ئەو جیهازەو پرۆسەی دیموکراتی و مافی مرۆڤ بەڕێوەدەچێت، ئەویش ئەگەر کرا بەم شێوەی خوارەوە بێت، ببێت بەماددەی دەیەم، بەدوو بەش بێت:

1-على الجهاز ممارسة مهامه بشكل مهني وحيادي ومستقل وفق القوانين النافذة.

2- يراعى شروط العمل في الجهاز وفق الاحكام والقوانين النافذة للاقليم دون الاخذ بنظر الاعتبار الانتماء السياسي بطالب التعين. سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمد شارەزووری، فەرموو.

بەڕێز محمد احمد شارەزووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نوقتەیەکی نیزامیم هەیە لەسەر قسەکانی کاك عومەر، ئەرکی دەزگاکان لەیەکەم خاڵیەوە نووسیومانە ئازادی گشتی وتایبەتی وپرەنسیپەکانی دیموکراسی، بۆیە بوونی ئەو ماددەیە یان ئەو بڕگەیە، جارێکی تر دووبارەیە بەڕاستی، چونکە ئێمە ئیقرارمان کردووە لەماددەی دووەم، لەخاڵی یەکەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو مولاحەزەی کاك محمد بەهەند وەردەگرین، لەبەر ئەوەی لە ماددەکانی پێشەوە باس لەو جیهازە کراوە، بەس بە نیسبەت برگەی دووەمی ئەم مادده ئیزافەیە، (يراعى شروط العمل في الجهاز) پێمان باشە، ئەگەر بکرێت صیاغەیەکی تر بڵێین (تكون الخدمة في الجهاز و شروط القبول فيه على اساس الكفاءة و المؤهلات و النزاهة دون الالتفات الى اسس الانتماء القومي او الديني او السياسي) سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر باشە، ئێستا کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەی دواتر، فەرموون.

بەڕێز عمر حمد امین نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یازدەهەم:

پێویستە ئەنجومەنی وەزیران حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکات.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الحادية عشرة:

على مجلس الوزراء تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نەخێر ئەوەی تر(لايعمل بأي نص يتعارض مع احكام هذا القانون)، ئەوە ماددەی دەیەم بوو، کە بوو بە ماددەی یازدەهەم، فەرموو لیژنەی هاوبەش، ڕەئیتان.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش ئەوەی ئەم ماددەیە بخرێتە دەنگدانەوە پێشنیارێك هەیە، بۆ ئیلغاکردنی یاسای ژمارە(46)ی ساڵی 2004، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، بیخوێننەوە، فەرموون.

بەڕێز عمر حمد امین نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

1- یاسای دەستەی گشتی ئاسایشی هەرێمی کوردستان – عێراق، ژمارە(46)ی ساڵی 2004 هەڵدەوەشێتەوە.

2- کار بەدەقی هیچ یاسایەك یان بڕیارێك ناکرێت، کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکۆك بن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دڵشاد دەیەوێت قسەی لەسەر بکات، فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ئەو ماددەیەی کە ئیزافەکرا، یاخود بڕگەی یەکەمی کە هەڵوەشاندنەوەی یاسای ژمارە(46)ی دەزگای ئاسایشی کوردستانە، بەدیتنی من فەقەرەی دووەم کە دەڵێت (لايعمل بأي نص يتعارض مع احكام

هذا القانون) ئەمە تەحقیقی هەدەفەکە دەکات، لەبەر ئەوەی ئەمە دەزگایەکی تازەیە، ئەم جیهازی ئاسایشە، ئەو ڕۆژەی کە ئیمزا لەسەر ئەم یاسایە دەکرێت، یاسا کۆنەکە ئیلغا دەکرێت، بۆی هەیە تاکو تەشکیلاتی ئەم دەزگایە دروست دەبێت و دەکەوێتە کارەوە، فەراغێکی یاسایی دروست ببێت، خۆ ئەگەر مانگێکیش بێت، لەماوەی ئەم کاتەدا، ئەم دەزگایە بەپێی ئەم یاسایە دروست دەبێت، بۆیە کەدەوترێت(لایعمل بأي نص يتعارض مع احكام هذا القانون) بەنەزەری من ئەمە خۆی هەدەفەکە تەحقیق دەکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنەی هاوبەش تکایە، ڕەئیتان.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئیلغایەی کەبەو نەصە هاتووە بۆ ئەم یاسایە، لەم ڕۆژەوە ئیلغا نابێت، لەبەر ئەوە فەراغی یاساییمان نابێت، لەڕۆژی ئیصداری ئەم یاسایەوە، ئەم یاسایە ئیلغا دەبێت و کاری پێناکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر صیاغە بخوێننەوە تا بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز عمر حمد امین نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یازدەهەم:

1- یاسای دەستەی گشتی ئاسایشی هەرێمی کوردستان – عێراق، ژمارە(46)ی ساڵی 2004 هەڵدەوەشێتەوە.

2- کار بەدەقی هیچ یاسایەك یان بڕیارێك ناکرێت، کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکۆك بن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، 2 کەسی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا بۆ ماددەی دواتر تکایە.

بەڕێز عمر حمد امین نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دوازدەهەم:

ئەم یاسایە لەڕۆژی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی(وەقایعی کوردستان)دا جێبەجێ دەکرێ.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة الثانية عشرة:

ينفذ هذا القانون اعتباراً من تأريخ نشره في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش ئێوە ماددەیەكتان پەڕاند.

بەڕێز عمر حمد امين خدر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی ماددەیەكمان زیاد كرد، بۆیە ماددەی یازدەهەم دەبێت بەماددەی دوازدەهەم، كە ئەمە دەقەكەیەتی.(پێویستە ئەنجومەنی وەزیران حوكمەكانی ئەم یاسایە جێبەجێ بكات).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە، بەعەرەبیش بیخوێننەوە.

بەڕێز صباح بيت الله شكری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة الثانية عشرة:

على مجلس الوزراء تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لەلیژنەی هاوبەش صیاغەكەیمان بەم شێوە لێكردووە: (على مجلس الوزراء و الجهات ذات العلاقة، تنفيذ احكام هذا القانون).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا بەو شێوەی كە كاك عومەر خوێندیەوە كێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات تكایە؟، فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟، بەكۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەی دوازهەم لە ئەصڵی پڕۆژەكە كە ئێستا بووە بەماددەی سیازدەهەم.

بەڕێز عمر حمد امين نورەدینی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی سیازدەهەم:

ئەم یاسایە لەڕۆژی بڵاوكردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی(وەقایعی كوردستان)دا جێبەجێ دەكرێ.

بەڕێز صباح بيت الله شكری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة الثالثة عشرة:

ينفذ هذا القانون اعتباراً من تأريخ نشره في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا كێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات تكایە؟، فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟، بەكۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ ئەسباب موجەبە، تكایە.

بەڕێز عمر حمد امین خدر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هۆیە پێویستیەكانی دەرچواندنی

لەپێناوی گونجان، لەگەڵ ئاراستەكارییە دیموكراتی و دامەزراوییەكان كە گەلی كوردستان باوەڕی پێیانە و لەپێناوی جێبەجێكردنی بۆچوونەكانی هاووڵاتیانی هەرێم، لە چێژ وەرگرتن لە ئاسایش و تەبایی و ئازادی و خۆش گوزەرانی ولەپێناوی ڕێكخستنی ئەرك و دەسەڵات و پێكهاتەكانی دەزگای ئاسایش لەهەرێمی كوردستاندا، و لەپێناوی چەسپاندنی كۆڵەگەكانی پێڕەوی ئاسایشی كارای نیشتمانی ڕێكوپێك وڕێكخراو كەبتوانێ لە ڕووی مەترسیەكانی دژی ئاسایشی ناوخۆ ودەرەوە بەپێی پەرەنسیپە دەستووری و یاسایی و دیموكراتی و پەیماننامە جیهانیەكانی مافی مرۆڤ بوەستێ كە حكومەتی هەرێمی كوردستان باوەڕی پێیانە، ئەم یاسایە دەرچووێنرا.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە بەعەرەبیش بیخوێننەوە.

بەڕێز صباح بیت الله شكری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

الاسباب الموجبة

انسجاماً مع التوجهات الديمقراطية والمؤسساتية التي يؤمن بها الشعب الكوردستاني، واستجابة لكل تطلعات مواطني الاقليم في التمتع بالامن والاستقرار والحريات والرخاء، وتنظيماً لواجبات وصلاحيات واختصاصات وتشكيلات الاجهزة الامنية في اقليم كوردستان ولارساء دعائم نظام أمن وطني فعال ومنظم ومنسق مواكب للتحديات الامنية الداخلية والخارجية وفقاً للمبادئ الدستورية والقانونية والديمقراطية ومواثيق حقوق الانسان العالمية التي تؤمن بها حكومة اقليم كوردستان، تم تشريع هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش، ئەگەر لە دێڕی یەكەم كە دەڵێت(والمؤسساتیه التی یؤمن بها الشعب الكوردستانی) ئەوە بكرێت بە (كوردستان) (ی) لێبكرێتەوە، ئەگەر وەری بگرن تا بیخەینە دەنگدانەوە، كاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاپۆرتی هاوبەشی هەردوو لیژنە بەم شێوەی خوارەوەیە.

الاسباب الموجبة

انطلاقاً مع التوجهات الديمقراطية والمؤسساتية التي يؤمن بها شعب كوردستان، واستجابة لكل تطلعات مواطني الاقليم في التمتع بالامن والاستقرار والحريات والرخاء، وتنظيماً لواجبات وصلاحيات واختصاصات وتشكيلات الاجهزة الامنية في اقليم كوردستان ولارساء دعائم نظام أمن وطني فعال ومنظم ومنسق مواكب التحديات الامنية الداخلية والخارجية وفقاً للمبادئ الدستورية والقانونية والديمقراطية ومواثيق حقوق الانسان العالمية التي تؤمن بها حكومة اقليم كوردستان، تم تشريع هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کەس دەیەوێت لەسەر ئەسباب موجەبە قسە بکات، کەس نیە، ئێستا دەیخەمە دەنگەوە، هەموو یاسەکە لەگەڵ ئەسباب موجەبەکە هەمووی، کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، تەنها 4 کەسی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، پیرۆزبایی لەخەڵکی کوردستان و دامودەزگاکانی ئاسایش وهەموو لایەنە پەیوەندیدارەکان دەکەین، وە پیرۆزبایی بۆ خەڵکی کوردستان کە ئەو دەزگایانە بەیاسا لەپەرلەمانی کوردستان ڕێکخران، سوپاس بۆ ئێوەی بەڕێزیش کە هیلاك بوون، ئێستا داوا دەکەین لە لیژنەی یاسایی کە لەسەر مەنەسە بن بۆ بەردەوام بوون لەسەر بڕگەکانی تری بەرنامەی کارمان، چونکە هەر خوێندنەوەیە زوو تەواو دەبێت، فەرموون.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پڕۆژە یاسای پێشکەشکراو لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە.

بۆ/ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان – عێراق

بابەت/ پڕۆژەی یاسا

سڵاوو ڕێز... ئێمەی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، هاوپێچمان گەڵاڵە کردووە، بەناوی(پڕۆژەی یاسای هەموارکردنی یەکەمی یاسای ژمارە(26)ی ساڵی 2007) تکایە بخرێتە بەرنامەی کار.

ئەوانەی کە ئیمزایان کردووە.

بەڕێزان:

1 - کوێستان محمد عبداللە.
2 - عونی بەزاز.
3 - گەشە دارا حەفید.
4 - ڕۆژان دزەیی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عەونی نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەبێ پاش و پێش بخرێت، ئەو پڕۆژەی كە ئێستا كاك عومەر خوێندیەوە تازە، فەقەرەی سێیەمە نەك فەقەرەی دووەم، پڕۆژەی یەكەم لەلایەن حكومەتەوە پێشكەش كراوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەتەسەلسول وەرە سەر فەقەرەی دووەم تكایە، خوێندنەوەی یەكەمی پڕۆژە یاسای هەمواركردنی یەكەمی یاسای ژمارە(26)ی ساڵی 2007، تایبەت بە باجی دەرامەت لەهەرێمی كوردستان.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆ/ سەرۆكایەتی پەرلەمانی كوردستان – عێراق

هاوپێچ/ پڕۆژە یاسای هەمواركردنی یەكەمی یاسای ژمارە(26)ی ساڵی 2007، تایبەت بە باجی دەرامەت، بۆتان دەنێرین لەكۆبوونەوەی ئەنجومەنی وەزیران ژمارە(5)ی ڕۆژی 2011/3/28، پەسەند كراوە، بەمەبەستی خستنە بەردەم پەرلەمان بۆ بڕیاردان لەسەری.

پڕۆژەی پێشنیاركراوی وەزارەتی دارایی لەسەر پڕۆژە

یاسای هەمواركردنی یەكەمی یاسای ژمار(26) لەساڵی 2007

یەكەم: پووچەڵ كردنەوەی ماددەی(2)لە یاسای ژمارە(26)ساڵی 2007 وهەمواركردنی بڕگەی(2) لە بڕیاری(520)ساڵی 1987 بەم شێوەیەی خوارەوە لەجیاتی دەقە بنەڕەتیەكەی:

(تعفى من الچريبە معاملات الهبە بين الابوين والابناو وبين الزوجين مهما تكررت وبغچ النقر عن جنس العقار واستخدامە وبغچ النقر كون الواهب والموهوب لە مقيماً او غير مقيماً)

دووەم: پووچەڵكردنەوەی (سێیەم)لەماددەی(2) یاسای ژمارە(26)ساڵی 2007، واتە گەڕانەوە بۆ بڕگەی(20)ی ماددەی(7) یاسای باجی دەرامەت ژمارە(113)ساڵی 1982 هەمواركراو وهەمواركردنی بەم شێوەیەی خوارەوە:

بڕگەی(20):

أ- الدار او الشقة المعدة للسكن عند نقل ملكيتها بالبيع او بأي طريقة من طرق نقل الملكية مهما بلغ بدل البيع.

ب- قطعة أرض واحدة معدة للسكن على ان لاتزيد مساحة الارض المعدة للسكن المذكورة على (800)متراً مربعاً، فأن زادت مساحتها عن هذا الحد خضعت الزيادة للضريبة.

ج- لايستفيد المكلف من الاعفاء الوارد في البندين (أوب)من هذه الفقرة مرة واحدة خلال خمس سنوات من تأريخ التمتع بالاعفاء.

د- تلغى(ء، ه، و، ز، ح، ط، ي)من الفقرة (20)من المادة السابعة من القانون.

سێیەم: کاکردن بە (حەوتەم)لەماددەی دووەم لە یاسای ژمارە(26)ساڵی 2007.

چوارەم: هەموارکردنی بڕگەی هەشتەم لەماددەی (2)یاسای ژمارە(26)ساڵی 2007 وئەم دەقەی خوارەوە بخرێتە جێگای:

(تفرض ضريبة مقطوعة بنسبة تصاعدية من قيمة العقار أو حق التصرف فيه المقدر وفق أحكام قانون تقدير قيمة العقار ومنافعة رقم(85)لسنة 1978، أو البدل أيهما اكثر على مالك العقار أو صاحب حق التصرف فيه عند نقل الملكية أو حق التصرف بأيه وسيلة من وسائل نقل الملكية أو كسب حق التصرف أو نقله كالبيع والمقايضة و المصالحة والتنازل وأزالة الشيوع وتصفية الوقف او المساطحة ويعامل المستأجر معاملة المالك عند ايجار العقار الذي دخل في تصرفه بعقد المساطحة و يحتسب وفق لما يأتي:

1- تنزل نسبة(50٪)من قيمة العقار المقدر او البدل ايهما اكثر قبل احتساب الضريبة.

2- يخضع للضريبة المبلغ المتبقي وتحتسب كما يلي:

100000000×1٪

100000000×2٪

100000000×3٪

مازاد عن 300000000×5٪

3- تطبق الفقرة (1)اعلاه على الحصة أو السهام المباعة من العقارات المفرزة بصورة غير رسمية ايضا بنسبة السهام والحصص.

4- لاتسرى احكام الفقرة(1) اعلاه اذا كان البائع قد نقل ملكية حصة او سهم مما يملكه من عقار مالم قد يكن مضى اكثر من سنة على تأريخ نقل الحصة او السهم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەمە پڕۆژە یاسای حکومەت بوو، تکایە کیتابەکەیان بخوێنەرەوە، بۆ ئەوەی بزاندرێت، چونکە دوو پڕۆژە هەیە بۆ ئەم بابەتە، هەردووکی پێویستە بخوێندرێتەوە، یەکێکیان لەلایەن حکومەتەوە هاتووە، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم پڕۆژەیە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە هاتووە، سکرتاریەتی ئەنجومەن بەژمارە(765)لە بەرواری 14/نەورۆز/2711ی کوردی کە دەکاتە 2011/4/3 بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمانی ناردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا پڕۆژەکەی تریش کە ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەشیان کردووە بیخوێننەوە، لەگەڵ ناوەکانیشیان.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پڕۆژە یاسای نێردراو لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان. بریتیە لەمەی خوارەوە.

ئێمەی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، هاوپێچمان گەڵاڵە کردووە بەناوی (پڕۆژە یاسای هەمووارکردنی یەکەمی یاسای ژمارە(26)ی ساڵی 2007)

تکایە بخرێتە بەرنامەی کاری کۆبوونەوەی داهاتووی پەرلەمان.

ئەم بەڕێزانە ئیمزایان کردووە.

1 - کوێستان محمد عبدالله. 2-عونی بەزاز. 3-گەشە دارا حەفید. 4-ڕۆژان دزەیی. 5-پەیام احمد. 6-شێرزاد عبدالحافظ. 7-کاروان صالح. 8-عبدالرحمن حسین. 9-پەیمان عزالدین.10-شەونم محمد غریب.11-د.ڕێباز فتاح.12-ژیان عمر شریف.

مشروع قانون التعديل الاول للقانون رقم (26) لسنة 2007

المادة الاولى:

اولاً: تلغى الفقرات(ثانياًو ثالثاًو سابعاً)من المادة الثانية من القانون رقم (26)لسنة 2007 قانون تعديل تطبيق قانون ضريبة الدخل رقم (113)لسنة 1982)المعدل في اقليم كوردستان – العراق، ويعاد العمل بأحكام الفقرات الملغاة قبل التعديل.

ثانياً: تلغى الفقرة (ثامناً)من المادة الثانية من القانون اعلاه ويحل محلها مايلي:

تستوفى دائرة التسجيل العقاري المختصة اثناء اجراء معاملات نقل ملكية العقار من البائع غير المشمول بالفقرة(اولاً)اعلاه ضريبة بنسبة(0,5٪)وتقيد ايراداً لخزينة الاقليم دون الحاجة الى احالة المعاملة الى دوائر الضريبة في الاقليم.

المادة الثانية: على مجلس الوزراء و الجهات ذات العلاقة، تنفيذ احكام هذا القانون.

المادة الثالثة: ينفذ هذا القانون اعتباراً من تأريخ اصداره ويسري احكامه على المعاملات غير المكتملة والسابقة على نفاذه وينشر في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

الاسباب الموجبة

بما ان الهدف الاساسي من القانون كان تخفيف العبء الضريبي عن كاهل المواطنين ولكن لوحظ عدم تحقيق ذلك الهدف إضافة الى خلق نوع من الارباك والتعقيد والتأخير في تمشية معاملات المواطنين ولغرض تحقيق نية المشرع بالتخفيف الضريبي و سرعة انجاز المعاملات ومكافحة الروتين فقد شرع هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا ئەم یاسایە کە بە دوو پرۆژە خوێندرایەوە، ئاراستەی لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی و ئەندامانی پەرلەمانی دەکەین، ئێستا بۆ فەقەرەی چوارەمی بەرنامەی کار، چونکە خاڵی دووەم و سێیەمی بەرنامەی کار هەردووکی یەك پڕۆژە بوو، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مشروع القرار

استناداً لحكم الفقرة(1) من المادة (56) والمادة(53) من القانون رقم (1)لسنة 1992 المعدل، والمادة (1/71) من النظام الداخلي للبرلمان، وبناءً على ما عرضه العدد القانوني من اعضاء برلمان، قرر برلمان كوردستان بجلسته الاعتيادية المرقمة والمؤرخة في / / 2011 تشريع القرار الآتي:

قرار رقم( ) لسنة 2011

اولاً: لقيام عضو البرلمان (پێشەوا توفيق مغديد) باللجوء الى العنف كوسيلة غير مشروعة لحمل هيئة رئاسة البرلمان إيقاف عملية التصويت المقررة بموجب المادة (70) من النظام الداخلي للبرلمان رقم (1) لسنة 1992 المعدل، في الجلسة الاستثنائية المرقمة (9) والمنعقدة بتأريخ 2011/4/19 عليه قرر حرمانه من المشاركة في جلسات البرلمان ولجانه طيلة المدة المتبقية من دورة الانعقاد والمبتدئة في 2011/3/2.

ثانياً: ينفذ هذا القرار إعتباراً من تأريخ إقراره في (/ / 2011) وينشر في الجريدة الرسمية(وقائع كوردستان).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا کێ دەیەوێت لەسەر ئەم خاڵە قسە بکات، چونکە دوێنێ کەپڕۆژەکە هات، ژمارەیەك لە ئەندامانی پەرلەمان هاتنەلام وتیان ئێمە دوێنێ لەکۆبوونەوەی لیژنەی یاسایی ئامادە نەبووین، بەڵام پەیوەندیمان بە لیژنەی یاسایی کرد و دوایی چوون لەدانیشتنەکە ئامادە بوون، تەحەفوزاتی خۆشیان لەسەری نووسیوە، ئێستا ئەو بەڕێزانەی کەدەیانەوێت قسەی لەسەر بکەن ناویان دەنووسم، باشە ئێستا بەکوردیەکەشی بیخوێننەوە، تکایە.

پڕۆژەی بڕیار

بەپێی حوکمی بڕگەی(1) لەماددەی (56) و ماددەی(53)ی یاسای ژمارە(1)ی ساڵی 1992ی هەموارکراو وماددەی (1/71)لەپێڕەوی ناوخۆی پەرلەمان و، لەسەر پێشنیاری ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان،

پەرلەمانی کوردستان لەدانیشتنی ئاسایی ژمار( )ی لەڕۆژی / / 2011 ئەم بڕیارەی خوارەوەیدا:

بڕیاری ژمارە( )ی ساڵی 2011

یەکەم: لەبەر ئەوەی ئەندامی پەرلەمان(پێشەوا تۆفیق مغدید) پەنای بردە بەرتووندوتیژی وەك ڕێگایەکی ناڕەوا بۆ ئەوەی دەستەی سەرۆکایەتی دەنگدان بەپێی ماددەی(70) لەپەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ژمارە(1)ی ساڵی 1992ی هەموارکراو ڕابگرێت، لە دانیشتنی نائاسایی ژمارە(9)ی ڕۆژی 2011/4/19 بەو پێیە بڕیاردرا بە ڕێگا نەدان بە بەشداری کردنی لەدانیشتنەکانی پەرلەمان و لیژنەکانی لەو ماوەیە کەماوە لە خولی گرێدان کە لە 2011/3/2 دەستی پێکردووە.

دووەم: ئەم بڕیارە لەڕۆژی پەسەندکردنی لە / / 2011 جێبەجێ دەکرێ و لەڕۆژنامەی فەرمی(وەقایعی کوردستان) بڵاودەکرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕای لیژنەی یاسایی تکایە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هیچ ئیزافەیەکمان نیە، لەو ڕاپۆرتە زیاتر، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا کێ دەیەوێت لەسەر ئەم بابەتە قسە بکات، کاك سالار محمود فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی بۆ ئەم پرۆژە بڕیارە من تەنها یەك، دوو تێبینیم هەیە، ئەو تێبینیەش لەوەوە سەرچاوە دەگرێت، کە ئێمە لەدانیشتنی پێشووتردا بەزۆرینەی دەنگی ئەندامانی پەرلەمان بەدەنگدانی نهێنی، حەسانەمان لە پەرلەمانتار (پێشەوا تۆفیق مغدید) سەندەوە، کە ئەمەش دادگای دەستکراوەکرد تا مەجرای خۆی وەربگرێت، لە لێکۆڵینەوە لەو هەڵسوکەوتەی کە لەناو پەرلەمانی کوردستاندا کردوویەتی، دادگا دواجار بڕیاردەدات لە ئاستی ئەو هەڵسوکەوتە کە ئایا بەتاوان دەژمێردرێت، یان نا؟، بەڵام ئەوەی من تێبینیم هەیە لەسەری، ئەوەیە کە ئێمە بە بڕیار لەناو پەرلەمانی کوردستان کە حاڵەتێکی لەم بابەتە سابیقەی نەبووە، لەبێبەش کردنی ئەندامی پەلەمان لە دانیشتنەکانی پەرلەمان و لەگفتوگۆکردنەکانی پەرلەمان، ئێمە دەزانین لەماوەی ڕابردووش چەند بڕیارێکی گرنگمان دەرکرد، بۆ ئەو دۆخە نائاساییەی کە لەهەرێمی کوردستاندا هەبوو، بۆ هەمیشە دەرگا واڵاکردنی پەرلەمانی کوردستان بۆ بەشداری کردنی هەموو ئەندامەکان و هەموو فراکسیۆنەکان، خۆتان دەزانن ئێستاکەش فراکسیۆنەکانی ئۆپۆزسیۆن، بەهەر هۆیەکەوە بێت لەلای من هۆکانیان مەنتقی نیە، بەشداری ناکەن لەدانیشتنەکانی پەرلەمان، ئێمە بەجۆرێك لەجۆرەکان هەوڵی جدی تر بدەین بۆ ئەوەی بێنە ناو هۆڵی پەرلەمان وبەشداری بکەن

لەدانیشتنەکانی پەرلەمان، بەحوکمی ئەوەی ئەم جۆرە بڕیارە سابیقەی نیە، ئەگەر لەخولی یەکەمی پەرلەمان پێبزانم یان نا مەسەلەی سەندنەوەی حەسانە سابیقەی هەبووبێ، یان نا؟ ئەمە مەسەلەیەکی ترە، بۆیە ئومێد دەکەم بەشێوەیەکی تر لەم پڕۆژە بڕیارە بڕیاری حەکیمانە بدرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی ڕاپۆرتی خۆی حازر کردبوو، هیچ شتێکی ترمان نیە، جگە لە ڕاپۆرتەکە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەو ڕاپۆرتەی لیژنەی یاسایی کە بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کراوە، دەیخەینە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون 52 ئەندامی لەگەڵدایە؟، کێی لەگەڵدا نیە؟، دوو ئەندامی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، ئومێدەوارین جارێکی ترشتی وا ڕوونەداتەوە، هەر موخالەفەیەکی یاسایی ڕوویدات دەیخەینەوە پێش ئێوەی بەڕێز بۆ بڕیاردان لەسەری، ئێستا دانیشتنەکەمان کۆتایی پێهات، خواتان لەگەڵ بۆ دانیشتنی دواتر ئاگادارتان دەکەینەوە.

فرست احمد عبدالله	د. ارسلان بایز اسماعیل	محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)
سکرتێری پەرلەمانی	جێگری سەرۆکی پەرلەمانی	سەرۆکی پەرلەمانی
کوردستان – عێراق	کوردستان – عێراق	کوردستان - عێراق

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (13)

دووشەممە ڕێکەوتی 16\5\2011

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (13)

دووشەممە ڕێکەوتی 2011/5/16

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دووشەممە ڕێکەوتی 2011/5/16 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبداللە(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بەڕێز فرست أحمد عبداللە سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (13)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی برگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (13)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دووشەممە ڕێکەوتی 2011/5/16 دا بەم شێوەیە بێت:

1- خستنەڕوو گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (13)، ڕۆژی دانیشتن 2011/5/16، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی برگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (13)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دووشەممە ڕێکەوتی 2011/5/16 بەم شێوەیە بێت:

1- خستنەڕوو گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011.

بەخێر هاتنی بەڕێزان، وەزیری دارایی کاک شێخ بایزو بەڕێز کاک دکتۆر عەلی سندی وەزیری پلاندانان و بریکاری وەزارەت کاک رشید طاهرو مامۆستا سەعد بۆ تەنسیق لەنێوان پەرلەمان و حکومەت دەکەین، زۆر بەخێر بێن، ئێستاش داوا لە بەڕێز جەنابی وەزیر دەکەین کەرەم بکات ڕاپۆرتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە شوێنی خۆی بخوێنێتەوە، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خوشك و برایانی بەڕێز ئەندامانی پەرلەمان.

سوپاستان دەکەم بۆ ئەو دەرفەتە.

بودجەی ساڵی 2011

وەك ئاشكرایە كە ڕێژەی داهاتی بودجەی حكومەتی هەرێمی كوردستان ڕێژەی لە داهات لە بودجەی عێراقی فیدراڵ و بەشی حكومەتی هەرێم (17٪)یە، پاش دەركردنی خەرجیەكانی سیادی (نفقات سيادية) (نفقات مشتركة)، پاشان بەشی (حصة) هەرێم (17٪) دەدرێت و ڕێژەی (12٪) زیاتر ناكات.

كۆی بودجەی حكومەتی عێراقی فیدراڵ بۆ ساڵی 2011 (96,663) تریلیۆن دینارە، بەشی حكومەتی هەرێمی كوردستان (11,180) تریلیۆن دینارە، ڕێژەی دەكاتە (11,6٪) هاوپێچ لیستی چۆنیەتی حیساب كردنی بەشی حكومەتی هەرێم، كە لەلایەن وەزارەتی دارایی یەكگرتوو حساب كراوە.

حكومەتی هەرێم ئاگاداری هیچ یەكێك لەم خاڵانە نییە، ئەم خاڵانەی خوارەوە:

1- سیاسەتی دارایی عێراقی فیدراڵ، ڕاستە بەپێی دەستوور ماددەی (110) سیاسەتی دارایی لە ئیختیصاصی پێشینەكانی یەكگرتوو، بەلام بەپێی ماددەی (114) لە دەستوور سیاسەتی تەواو و پەرەپێدان لە هەموو عێراق، دەسەڵاتی هاوبەشە لەگەڵ سەنتەرو بازرگانی وحكومەت و هەرێمەكان لەكاتی دانانی سیاسەتی دارایی.

2- سیاسەتی نەختینەی حكومەتی عێراقی فیدراڵ.

3- ئامادە كردنی پێداویستیەكان و یەكەكانی بودجە.

4- دانانی نرخی بەرمیلی نەوت كە دەخەملێندرێت بە (76,5) دۆلار بۆ هەر بەرمیلێك.

5- ڕۆژانە خەملێندراوە (2,250) ملیۆن بەرمیل نەوت دەرهاوێشتە بكرێت.

6- قەرزەكانی دەرەوەو قەرەبووەكانی نێودەوڵەتی ڕۆڵی خۆی دەبینێت.

ئێمە لەرێگای نوێنەرمان لە وەزارەتی دارایی حكومەتی عێراقی فیدراڵ (فەرمانبەری حكومەتی هەرێم + وەزارەتی دارایی و ئابووری)، مەبلەغی بودجەی عێراقی فیدراڵ و بەشی حكومەتی هەرێمی كوردستان وەرمانگرتووە، كە پێشتر باسمان كردووە، بە نووسراوی وەزارەتی دارایی یەكگرتوو/ فەرمانگەی بودجەی ژمارە (4734) لە 2010/6/5، داوا كراوە لە حكومەتی هەرێمی كوردستان تەقدیراتی بودجەی ساڵی 2011 بە پەلە ڕەوانە بكەن، وەك هەموو ساڵ بە نووسراومان ژمارە (12304) لە 2010/7/28، كە بەم شێوەی خوارەوە خەملێندراوە:

1- (نفقات تشغيلية)، كە ئەوەی ئێمە خەملاندوومانەو ناردوومانە بە (10,766) ملیار.

2- (نفقات استثمارية) بە (6,041) ملیار.

3- داهات (0,398) ملیار.

4- میلاكات (650849) كەس، واتە یەعنی فەرمانبەر.

وەزارەتی دارایی و ئابووری پاش ئامادە كردنی پێداویستیەكانی بودجە بە نووسراوی ژمارە (12608) لە 2010/8/2، داوا لە هەموو فەرمانگەكانی حكومەتی هەرێم كراوە لەگەڵ ڕێنماییەكانی ئامادە كردنی بودجەی تەشغیلی، دووبارە تەئكید كراوە بە نووسراوی ژمارە (15245) لە 2010/9/20 بە پەلە كردنی بە زووترین كات بودجەی ساڵی 2011 بۆمان بنێرنەوە، بە پێچەوانەی ئەوەش بەرپرسیار دەبن.

به نووسراومان ژماره (15689) له 2010/9/26 بڕیار درا به پێکهێنانی لیژنەیەکی باڵا، بۆ تاوتوێ کردنی بودجەی ئاسایی لەگەڵ وەزارەتەکان و، بەنووسراومان ژمارە (15690) لە 2010/9/26 خشتەی کاتی تاوتوێ کردن لەسەر بودجەی ساڵی 2011 دیار کرا لە 2010/9/27 تاکو 2010/10/14 بۆی دانەنا، کەوا لەو بەینیە موناقەشە بکرێت، بەڵام داهاتی حکومەتی هەرێم بە بڕی (5,495) ترلیۆن دینار خەملێندراوە لای خۆیان بەبێ موناقەشە لەگەڵ حکومەتی هەرێم بکرێت بە جیاوازی (5,097) ترلیون دینار.

بودجەی گشتی لە دوو گروپ پێك دێت:

1- گروپی یەکەم/ بودجەی کەرتی حکومی/ کە بەشێوەی مەڵبەندی (مرکزی) تەمویل کراوە لە دوو بەش پێك دێت:

أ- بودجەی گشتی ڕەوان (جاری).

ب- بودجەی گشتی وەبەرهێنان (استثماري).

2- گروپی دووەم/ بودجەی یەکگرتوو بۆ یەکەکانی چالاکی خزمەتگوزاری، یان ئابووری، یان بەرهەم هێنان، کە بەشێوەی مەڵبەندی تەمویل کراون و ڕەسیدی حیسابی ئەنجام بە دیار دەخات لە بودجەی گشتی.

دابەشینی بودجەی ڕەوانی خستنەکار (تقسيمات الموازنة الجارية التشغيلية):

1- دابەشینی کارگێڕی: دابەش دەکرێتە سەر ئەو یەکانەی کە بودجە جێ بەجێ دەکەن لەسەر باب (على الباب) وەك وەزارەت، یان فەرمانگەی نەبەستراو بە وەزارەت، لەپاشان بەشی بەڕێوەبەرایەتیە گشتییەکان و پێکهاتەکانی سەرەکی بەستراو بە وەزارەت، خشتەی هاوپێچ بۆ دابەشینە کارگێرییەکەیە.

2- دابەشینی ئابووری: بەپێی ئەم دابەشینە خەرجیەکان دابەش دەکرێن، بەپێی کاریگەری ئابووری بۆ چەند بەشێك و، هەر بەشێك پێی دەوترێت (فەسل)، بودجە لە (قەرەبوو کردنەوەی فەرمانبەران، کاڵاو خزمەتگوزاری وپاراستن، باربووەکان، بەخشینەکان، سوودە کۆمەڵایەتیەکان، خەرجیەکانی تر، هەبووەکانی غەیری دارایی) پێك دێت، خشتەی هاوپێچ بۆ دابەشینە ئابوورییەکەیە.

3- دابەشینی جۆری: فەسلەکانی هاتوو لە سەرەوە دابەش دەکرێت بۆ چەند بەشێك بەپێی جۆری خەرجیەکان و، بەشێوەیەکی زۆر شیکراوە لەوانەیە دەگاتە پێنج ئاست.

4- دابەشینی وەزیفی: بودجە دابەش دەکرێت بەپێی وەزیفە سەرەکییەکان وەك (ئاسایش، بەرگری، تەندروستی، فێرکردن، کشتوکاڵ، بازرگانی،......هتد).

شایانی باسە ئێمە وەك حکومەتی هەرێم هیچ بەشداریمان نەبووە تا ئێستا لە دانانی بودجەی عێراق و، پاساوی ئەم بەشداری نەکردنە دەگێڕنەوە بۆ دەستووری عێراق، کە تیایدا سیاسەتی دارایی فیدراڵیە، تەنانەت دوای ئەوەی بەشە بودجەی هەرێم دیاری دەکرێت، ئینجا ڕێگا دەدرێت پێمان کە گفتوگۆ بکەین لەسەری و لەو حاڵەتەدا بنەما سەرەکیەکانی بودجە تەواو بووەو نێردراوە بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی

وەزیرانی عێراق، بۆیە دەستکاری کردنی ئەو خشتانە کارێکی ئاسان نییەو ساڵانە تووشی گرفتمان دەکات، بەهەر حاڵ ئێمەش وەك وەزارەتی دارایی دوای گفتوگۆ لەگەڵ وەزارەتەکانی هەرێم و هەوڵدان بۆ دابین کردنی پێداویستیەکان بەپێی تواناو جێ بەجێ کردنی پرۆژەکان گەیشتینە ئەم ئەنجامانەی کە لە خوارەوە دەیخەینە روو:

یەکەم: کە وەزارەتی دارایی یەکگرتوو خەملاندنی بودجەی حکومەتی هەرێم کراوە بۆ ساڵی 2011:

1- خەملاندنی داهاتی هەرێم بڕی (5,495) ترلیۆن دینار بۆ ساڵی 2011.

2- خەملاندنی خەرجی بەشی حکومەتی هەرێمی کوردستان بڕی (11,180) ترلیۆن دینار.

دووەم:

1- خەملاندنی داهاتی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2011ی دارایی

بابەت	خەملێنراوی ساڵی 2010 *دینار/ ملیار*	خەملێنراوی ساڵی 2011 *دینار/ ملیار*
باجەکان	**197**	**277**
سوودی کۆمەلایەتی	**000**	**-**
داهاتی جۆراوجۆر	**152**	**122**
فرۆشتنی هەبووەکانای نادارایی	**000**	**1**
	349	**400**

2- خەملاندنی خەرجی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2011ی دارایی:

بابەت	دابینکراوی ساڵی 2010 دینار/ ملیار	رێکەوتوو لەسەر بۆ ساڵی 2011 دینار/ ملیار	رێژەی جۆرەکانی خەرجی لە بودجەی ئاسایی	رێژەی جۆرەکانی خەرجی لە کۆی بودجە
مووچەی فەرمانبەران	4602	6190	٪63,23	٪44,41
شمەك و خزمەت و چاککردن	838	1699	٪17,35	٪12,19
باربوو (اعانات)	385	85	٪0,87	٪0,61
بەخشین (منح)	374	762	٪7,78	٪5,46
سوودە کۆمەلایەتیەکان	187	333	٪3,41	٪2,39
خەرجیەکانی تر	622	540	٪5,51	٪3,87
مەوجوداتی نادارایی	233	181	٪1,85	٪1,3

کۆی خەرجی بودجەی ئاسایی	7241	9790	٪100	٪70,23
بودجەی سەرمایەداری	3252	4150		٪29,77
کۆی بودجە	10493	13940		٪100

تێبینیەکان:

1- ئەو برە پارەیەی کە دابین دەکرێت بۆ هەرێمی کوردستان، تا ئێستاش بە وردی دیاری نەکراوەو ئەژمار کردنی کۆتایی بودجە لە وەزارەتی دارایی فیدراڵ بەشە بودجەی هەرێمی کوردستانی دیاری کردووە بە (11180) یازدە ترلیۆن و سەدو هەشتا ملیار دینار بەم شێوازەی خوارەوە دابەش کراوە:

ئەم ژمارەیەی خوارەوە:

دینار/ ملیار	
9790	بودجەی بەکاربردن و مووچە
4150	بودجەی پرۆژەکان
13940	کۆی گشتی

ئەگەر بەراوردێك بکەین لەنێوان رێژەی بودجەی بەکار بردن و بودجەی پرۆژەکان لە عێراق و حکومەتی هەرێم بۆمان دەردەکەوێت کە بەم جۆرەیە:

	عێراق فیدراڵ		حکومەتی هەرێم	
	بڕ	رێژە	بڕ	رێژە
أ- بودجەی بەکاربردن	6825	٪61	9790	٪70,23
ب- بودجەی پرۆژەکان	4355	٪39	4150	٪29,77
کۆی	11180	٪100	13940	٪100

2- ئەگەر بێت و ریژەی خەرج کردنی مووچە دەربهێنن بە بەراورد لەگەڵ کۆی بودجەی ئاسایی، واتە بودجەی بەکاربردن بۆمان دەردەکەوێت، کە رێژەی مووچەی (٪63,22) دەکات لە کۆی بودجە وەك لە لیستەکانی بودجەدا دەرخراوە.

3- فەسلی باربووەکان (اعانات): پێدراوەکانی رەوان بەبێ بەرامبەر کە فەرمانگەکانی حکومەت پێشکەشی دەکات، بۆ بەرهەمهێنەرەکان، نەوەك بەکارهێنەرەکان، ئەگەر بێت برو رێژەی خەرج کردنی باربوو (اعانات) دەربهێنن بە بەراورد لەگەڵ بودجەی ئاسایی، واتە بە بەکاربردن بۆمان دەردەکەوێت، کە رێژەی

باربووەکان (اعانات) مەبلەغی (85) ملیار و ڕێژەی (0,87) دەکات و، ئەو بڕە پارەیە بۆ (شرکات اخری، کشتوکاڵ بۆ پشتگیری جوتیار) وەك بەرهەمی کشتوکاڵی (پەڵەوەر، تۆ، سماد..........هتد).

4- فەسلی بەخشین (منح) (762) ملیار دینار لە ئەنجامی کۆتایی بودجەی تەختیتی فەرمانگەکانی خوارەوە:

	ملیار/ دینار
بانکەکانی بازرگانی و کۆمپانیاکانی دڵنیایی	43
فڕۆکەخانەکانی هەولێرو سلێمانی	44
شارەوانییەکان	409
کۆی	496
ڕێکخراوەکانی زانستی و ڕۆشنبیری و ڕێکخراوەکانی ترو لیژنەی ئۆلۆمپی و یەکێتیەکانی وەرزشی و بەخشینی قەرزی دەستەی وەبەرهێنان (هیئة الاستثمار)...هتد	266
کۆی گشتی	762

تێبینی: لە بڕی پارەی (266) ملیار دیناری سەرەوە بڕی (149) ملیار دینار بۆ بەخشینی هاوولاتیان، بەتایبەتی ئەوانەی قەرزی عەقاری لە گوندەکان وەردەگرن.

5- سوودە کۆمەلأیەتیەکانی: پاراستنی کۆمەڵ بە گشتی، یان بەشێکی لە مەترسیەکانی کۆمەلأیەتی، وەك پێشکەش کردنی خزمەتگوزارییەکانی فێرکردن، یان پزیشکی، قەرەبوو کردنەوەی بێ کاری، مووچەکانی دەستەبەری کۆمەلأیەتی و ئەو سوودانەی کە پێشکەش دەکرێن لە کاتی مردن لە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلأیەتی بڕی (258) ملیار دینار دەدرێت بۆ دانانی مووچەی (شلل دماغ، نابینایان، کورتەبالأکان، تالاسیمیا، هیمۆفیلیا، چاودێری خێزان، کەم ئەندامان، نەخۆشی ئۆتیزم.............هتد)و مووچەی خانەنشینی کارو دەستەبەری کۆمەلأیەتی.

6- فەسلی خەرجیەکانی تر لە بودجەی ئاسایی (540) ملیار دینار ڕێژەی (5,51٪) کە بریتییە لە:

	ملیار/ دینار
دەرماڵەی قوتابیان	60
بەخشینی حزبەکان و سەندیکاکان و یەکێتیەکان و کۆمەڵەکان و سەنتەرەکان............هتد.	200
یەدەك (احتیاط)	190
کرێیەکانی جۆراوجۆر، پاداشت بۆ غەیری کارمەندان، پاداشتی هەواڵبەرەکان و هاوکارانیان، بڕە گەڕاوەکانی جۆراوجۆر، چالاکیەکانی دیدەوانی وەرزشی و	90

قوتابخانەكان، سڕینەوەی قەرزەكان (دیون)، زەرەری گۆڕینەوەی دراو، قەرەبووەكانی قوربانیان، قەرەبووەكانی جۆراوجۆر.	
كۆی	540

7- لیستی پرۆژەكان لە لایەن وەزارەتی پلاندانانەوە بەهاوكاری وەزارەتمان دانراوەو پێكهاتووە لە (2) بەش بەم شێوەیەی خوارەوە:

	ملیار/ دینار
پارەی پێویست بۆ پرۆژە بەردەوامەكان و تازە بۆ ساڵی 2011	3850
بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاكان.	298
كۆی گشتی	4150

8- لەكاتی بەدیهێنانی زیادەیەك لە داهاتەكان بە بەراورد لەگەڵ هەناردەكانی نەوتی خاوی هەنێردراو لە ماوەی ساڵەكەدا (شەش مانگی یەكەمی ساڵ)، بەشی هەرێم (حصة الاقلیم) لەم زیادەیە بۆ داپۆشینی ئەم بڕگانە دەبێت:

1- ڕێژەی (20٪)ی وەك بەخشین (منحة) دابەش دەكرێت بۆ چینەكانی گەل، بۆ پشتیوانی كردنی پرۆژەكانی بچووك، بۆ بەكارخستنی ئەوانەی كە كاریان نییە، (العاطلین عن العمل)، فەرمانگەی چاودێری ئافرەتان، هەتیوان و چاكسازی، پلەكانی نوێیەم و دەیەمی فەرمانبەران و خانەنشینان.

2- ڕێژەیەك بۆ دانەوەی كورتهێنان (تسدید العجز).

3- پرۆژەكانی گەشەپێدانی پارێزگاكان.

4- شەهیدان و قوربانیانی تیرۆر.

9- داهاتەكانی بەدی هێنراو (المتحققة) بۆ ساڵی 2011، داهاتەكانی فیدراڵی (الایرادات الاتحادیة) بە بڕی (305) ملیار دینار، بەپێی مادده (25) سێیەم بۆ پرۆژەكانی كارەبا لە پارێزگاكان دابین دەكرێت، بەپێی داهاتەكانی بەدی هێنراو بۆ هەر پارێزگایەك دابەش دەكرێت.

10- بڕی (350) ملیار دینار عێراقی دابین دەكرێت بۆ ساڵانی (2010 و 2011) لە پرۆژەی پترۆ دۆلار بۆ پرۆژەكانی كارەبا لە پارێزگاكان و، بەپێی شایستەكانی پارێزگا دابەش دەكرێت لە چەندایەتی (الكمیات)ی هاوتایی، (1) دۆلار بۆ هەر بەرمیلێكی نەوتی خاوی بەرهەمهێنەر لە پارێزگاو، (1) دۆلار بۆ هەر بەرمیلێكی نەوتی خاوی پاڵێوتێنراو لە پاڵاوتگەكانی پارێزگاو، (1) دۆلار بۆ هەر (150) مەتر سێ جا لە غازی سروشتی بەرهەمهێنراو لە پارێزگا.

11- داهاتی فیدراڵی وەرگیراو (الایرادات الاتحادیة) لەلایەن حكومەتی هەرێمەوە دەگەڕێتەوە بۆ حكومەتی فیدراڵی و ڕاستەوخۆ لە بودجەی ساڵانەی هەرێم دەبڕدرێت.

کەرتی بانکەکانی بازرگانی لە جموجۆلی بەرچاو دیارە لە هەرێمی کوردستان، کە ژمارە بانکەکانی کەرتی تایبەت (3) بانکی سەرەکی و (50) لقی بانك کراوەتەوەو بەکارخستن و جموجۆلی بازرگانی و ئابووری لە هەرێمی کوردستان. لەگەڵ رێزدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابی وەزیر، دەستخۆش، ئێستا داوا لە لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەین فەرموون بێنە شوێنی خۆیان، لیژنەی دارایی فەرموون بۆ خوێندنەوەی راپۆرتی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری، فەرموون.

بەڕێز د.رێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە خوێندنەوەی راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی خاڵی هەشتەم ئەوەی کە باسی بودجەی وەزارەتی پێشمەرگە دەکات............

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، رجائەن با بیخوێنێت، پاشان، رجائەن دانیشە، فەرموو وەڵامی پێیە، جەنابی کاك دکتۆر ئاراس کەرەم بکە، فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، دەربارەی ئەو بابەتە، گۆڕانکارییەك بوو لە برگەیەکدا، ئەو گۆڕانکارییە بە نووسراوێکی فەرمی لەلایەن سەرۆکایەتی پەرلەمانەوە نێردرا بۆ هەموو لیژنەکان، ئەوە ئەندام پەرلەمان خۆی بەرپرسە لەوەی کە لە لیژنەکەی وەرنەگرتووە، یان موتابەعەی نەکردووە، بەنووسراوی رەسمی هەمانە، ئەگەر ویستتان دوایی دەتاندەمێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەردەوام بە بۆ خوێندنەوەی راپۆرتەکە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راپۆرتەکەمان پێکهاتووە لە سێ بەش، بەشی یەکەم/ هێڵە گشتیەکانی بودجەیە.

بەشی دووەم/ تێبینی و پێشنیارەکانی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانە.

بەشی سێیەم/ راو بۆچوونی هەردوو لیژنەی دارایی و یاسایی، هەروەها لیژنەکانی تریش دەربارەی پرۆژە یاساکە.

راپۆرتی بودجەی خەمڵێنراوی ساڵی 2011ی حکومەتی هەرێمی کوردستان.

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری

ڕێکەوتی: 2011/5/3

(ڕاپۆرتی بودجەی خەمڵێنراوی ساڵی 2011ی حکومەتی هەرێمی کوردستان)

ئاماژە بەهەردوو نووسراوی بەڕێوەبەرایەتی کاروباری پەرلەمان ژمارە (325) لە رۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی (2011/3/10)و، ژمارە (360) لە (2011/3/31) هاوپێچ لەگەڵ بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011ی حکومەتی هەرێمی کوردستانی عێراق، کە لەلایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بە نووسراویان ژمارە (2765) لە (2011/3/8) ڕەوانەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کراوە، بەهۆی پشووی هەینی وفەرمی لەنێوان (11-2011/3/15) نووسراوی ناوبراو لە (2011/3/15) گەیشتە لیژنەکەمان، بەپێی ماددەکانی (79) بۆ (89)ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، مامەڵە لەگەڵ پرۆسەی پەسندکردنی بودجەکەدا دەکرێت، لە رۆژی (2011/3/16) بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان، کۆبوونەوەی فراوانی لەگەڵ بەڕێزان سەرۆکی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان ئەنجامداو ڕایگەیاند کە بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 گەیشتە پەرلەمان، بە مەبەستی ئامادە کردنی ڕاپۆرت لەو بارەیەوە بەهاوکاری لەگەڵ لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری پەرلەمان و، لەلایەن لیژنەی داراییەوە پوختەی فۆرمەکانی بودجەکەو پرۆژە یاساکەو ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی ئامادە کراو گەیشتە لیژنەکانی پەرلەمان، لە هەمان کاتدا لە کۆتایی دانیشتنی ئاسایی پەرلەمان لە (2011/3/17) بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئاگاداریدا بەگەیشتنی بودجەکە بۆ پەرلەمان و، لە هەمان رۆژدا وردەکاری بودجەکە لە سایتی پەرلەمان بلاوکرایەوە، بە مەبەستی پرۆسەی ئامادە کردنی ڕاپۆرتی کۆتایی لیژنەکەمان (شەست وچوار)ەمین کۆبوونەوەی ئاسایی خۆی ئەنجامدا لە (2011/3/16) بەنووسراوی لیژنەکەمان ژمارە (133) لە (2011/3/27)، بەزۆرینەی دەنگ بڕیاردرا بە دابەشکردنی ڕاپۆرتەکە بە (3) تەوەرەی سەرەکی کە بریتیە لە:

* (ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەربارەی هێڵە گشتیەکانی بودجەکە.
* ڕاپۆرتی لیژنەکانی پەرلەمان.
* ڕاپۆرت دەربارەی پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2011).

هەروەها بڕیاردرا کە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان لیژنەکەمان لە (2011/3/16)ەوە دەست بکات بە کۆبوونەوەکانی خۆی بەشێوەیەکی کراوەیی و بەردەوامی بۆ ماوەی یەك مانگ، بە مەبەستی بەردەوامیی گفتوگۆکردن بەهاوکاری لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان، بۆ ئامادە کردنی ڕاپۆرتی کۆتایی وەکو لەخوارەوەدا هاتووە.

بەشی یەکەم

ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی وکاروباری ئابووری

دەربارەی هێڵە گشتیەکانی بودجەی ساڵی 2011

یەکەم:

ڕاپۆرتی کۆتایی، کە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ئامادە دەکرێت، بە هاریکاری و هاوبەش لەگەڵ گشت لیژنەکانی پەرلەمان بە بەشداری ڕاستەوخۆی هەموو ئەندامانی لیژنەکان.

واتە ڕاپۆرتی کۆتایی، دەبێت بە ڕاپۆرتی گشت ئەندامانی پەرلەمان و، ئەو بابەتانەی کە لە لیژنەکان ئاماژەی پێ دەکرێت ڕەنگدانەوەی ڕاوبۆچوونی گشت ئەندامانی پەرلەمانە، نەك تەنها لیژنەی دارایی وکاروباری ئابووری.

دووەم:

بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 بەم شێوەیە گەیشتۆتە پەرلەمان:

(1) پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2011.

(2) پرۆژە یاسای مووچەو خانەنشینی پلە تایبەتەکانی حکومەتی عێراقی فیدراڵ.

(3) پوختەی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 بەپێ سیستەمی ژمێریاری.

(4) پوختەی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 بەپێی دابەشکردنی بەسەر سەرۆکایەتیەکانو وەزارەتەکان ودەستەو دەزگا فەرمیەکانی حکومەتی هەرێم، (واتە بەپێی سیستەمی کارگێری).

(5) وردەکاری بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 بۆ هەریەك لە سەرۆکایەتیەکانو وەزارەتەکان ودەستەو دەزگا فەرمیەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان. (واتە هەریەك بە تەنها، کە پێکهاتووە لە 30 بەرگ).

(6) پوختەی بودجەی پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵانی پێشوو(2003، 2004، 2005).

(7) پوختەی بودجەی پرۆژە بەردەوامەکانی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2010.

(8) پوختەی بودجەی پرۆژە پێشنیارکراوەکانی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011.

(9) پوختەی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011.

(10) ڕاپۆرتی دارایی وەزارەتی دارایی وئابووری حکومەتی هەرێمی کوردستان.

بۆیە ڕاپۆرتی کۆتایی ڕاپۆرتێکی گشتگیرەو، ئەو بەشانەی سەرەوە لەخۆ دەگرێت. پێشتریش لیژنەکەمان بەنووسراوی ژمارە (135) لە (2011/3/27) هەموو لیژنە بەڕێزەکانی لەم بەشانە ئاگادار کردۆتەوە، کە پێویستە ڕاپۆرتی لەسەر ئامادە بکرێ ولە سایتی پەرلەمان بلاوبۆتەوە، تەنها وردەکاری بودجەی سەرۆکایەتیەکانو وەزارەتەکان ودەستەو دەزگاکان نەبێ، کە بریتیە لە (30) بەرگ، کە لەبەردەستدایە لە لیژنەی دارایی، کە بەهۆی گرانی زۆری وقورسی پرۆسەکە لەڕووی هونەریەوە نەتوانراوە لە سایتی پەرلەمان بلاو بکرێتەوەو لە هەمان کاتدا لیژنەکان بۆیان کۆپی کراوەو وەریانگرتووە.

سێیەم: دەربارەی سیاسەتی دارایی حکومەتی هەرێم بۆ چوارچێوەی داڕشتنی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011، ئەو بابەتە بە فراوانی لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی و ئابووریدا هاتووە، کە دابەشکراوە بەسەر هەموو لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان و، لەلایەن بەڕێز وەزیری دارایی وئابووری دەخوێندرێتەوە لە هۆڵی پەرلەمان و گشت ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمان تێبینی و ڕاو بۆچوونی خۆیان لەو بارەیەوە ئاراستەی بەرێز جەنابی وەزیر دەکەن لە هۆڵی پەرلەمان.

چوارەم: بەهۆی فراوانی بڕگەکانی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011، لێرەدا پوختەی ژمارە سەرەکیەکان، کە بەپێی سیستەمی ژمێریاری پێکدێت لەم خشتانەی خوارەوە:

خشتەی یەکەم

بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 (بە ملیۆنەها)

بابەت	بڕی خەملێنراو بەپێی وەزارەتی دارایی	ڕێژەی سەدی
تێچووەکانی وەگەڕخستن (النفقات التشغيلية)	9790000	٪70،23
تێچووەکانی وەبەرهێنان (النفقات الأستثمارية)	4150000	٪29,77
کۆی گشتی (المجموع الكلي)	13940000	٪100

خشتەی دووەم

بودجەی خەملێنراو لەسەر ئاستی فەسلەکان بەپێی سیستەمی ژمێریاری بۆ ساڵی 2011 (بە ملیۆنەها)

بابەت	بڕی تەرخانکراو بەپێی وەزارەتی دارایی	ڕێژەی سەدی
مووچەی فەرمانبەران	6190422	٪44,41
شمەك، خزمەت، چاککردن	1698537	٪12،19
باربوو (الأعانات)	85000	٪0،61
بەخشین (منح)	761647	٪5،46
سوودە کۆمەڵایەتیەکان (المنافع الأجتماعية)	333264	٪2،39
خەرجیەکانی تر (المصروفات الأخرى)	539775	٪3،87
مەوجوداتی نادارایی	181355	٪1،3
بودجەی وەبەرهێنان	4150000	٪29،77
کۆی گشتی	13940000	٪100

خشتەی سێیەم

ڕێژەی دابەشبوونی بودجەی وەگەڕخستن بەسەر وەزارەتەکاندا بۆ ساڵی 2011

(بە ملیۆنەها)

ژماره	ناوی وەزارەت	بڕی تەرخانکراو بەپێی وەزارەتی دارایی	ڕێژەی سەدی (نزیك کراو)
1	کاروباری ناوچەکانی دەرەوەی هەرێم	2070	٪0,02
2	وەزارەتی ماف مرۆڤ	4649	٪0,05
3	ژینگە	7553	٪0,08
4	دیوانی چاودێری دارایی	10533	٪0,11
5	وەزارەتی سەرچاوە سروشتیەکان	12816	٪0,13
6	وەزارەتی پلاندانان	28157	٪0,29
7	سەرۆکایەتی هەرێم	40699	٪0,42
8	پەرلەمانی کوردستان	54000	٪0,55
9	وەزارەتی داد	59276	٪0,60
10	ئەنجومەنی داد	63330	٪0،65
11	وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن	64004	٪0,65
12	وەزارەتی شارەوانی وگەشت وگوزار	66088	٪0,68
13	وەزەارەتی بازرگانی وپیشەسازی	73283	٪0,75
14	سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران	88660	٪0,91
15	وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێکردن	106104	٪1,08
16	وەزارەتی ئەقاف وکاروباری ئاینی	116690	٪1,19
17	وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان	119372	٪1,22
18	دەستەی وەبەرهێنان	178309	٪1,82
19	ئاسایشی هەرێم/سلێمانی	189200	٪1,93
20	ئاسایشی هەرێم/هەولێر	223000	٪2,28
21	وەزارەتی کشتوکاڵ وسەرچاوە ئاوییەکان	262048	٪2,68
22	وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی	318193	٪3,25
23	وەزارەتی شەهیدان و ئەنفالکراوەکان	455910	٪4,66
24	وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی	456491	٪4,66
25	وەزارەتی تەندروستی	555452	٪5,67
26	وەزارەتی پێشمەرگە	789972	٪8,07
27	وەزارەتی ناوخۆ	876210	٪8,95

28	وەزارەتی کارەبا	1145168	٪11,70
29	وەزارەتی پەروەردە	1517934	٪15,50
30	وەزارەتی دارایی وئابووری	1904562	٪19,45
	کۆی گشتی نزیکەی	9790000	٪100

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە نزیکەی، یان ژمارەکان بەتەواوی بخوێنەوە تکایە، وەکو خۆی بخوێنەوە، ئەوە بودجەیە.

بەڕێز د.ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە سێ خانەی کۆتاییدا، لە خانەی هەزارەکاندا شێوەیەك لە جیاوازی هەبێت، بۆیە بەو شێوەیە داماناوە بە نزیکە، سوپاس.

خشتەی چوارەم

داهاتەکان وتێچووەکان وکورت هێنانی بودجەی خەملێنراوی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2011 (بە ملیۆنەها)

بابەتی داهاتەکان	بڕی داهاتەکان	بڕی تێچووەکان	کورتهێنان
داهاتەکان لە بەغداوە بۆ ساڵی 2011	11179468	13940000	
داهاتەکانی سیادی بۆ ساڵی 2010	305000		
داهاتەکانی سیادی بۆ ساڵی 2011	400000		
داهاتەکانی پیترۆ دۆلار بۆ ساڵەکانی (2010، 2011)	350000		
داهاتەکانی کارەبا	151236		
کۆی گشتی	13385704	13940000	1554296

خشتەی پێنجەم

پوختەی داهاتی خەملێنراوی یەکگرتووی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011 (بە ملیۆنەها)

ژمارە	جۆری داهاتەکان	بڕی خەملێنراو لەلایەن فەرمانگەو وەزارەتی داراییەوە

1	باجەكان (الضرائب)	277318
2	داهاتەكانی تر(لەنێوانیاندا فرۆشتنی نەوت)	122189
3	فرۆشتنی مەوجوداتی نادارایی	1000
	كۆی گشتی	400507

بەڕێز خورشيد احمد سليم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێنجەم: پوختەی تێچووی وەبەرهێنان.

(أ) پرۆژە بەردەوامەكان بۆ ساڵی 2011:

(1) ژمارەی پرۆژەكان بریتین لە (2334) دوو هەزارو سێ سەد وسی وچوار پرۆژە.

(2) بڕی گوژمە (9319247) نۆ ترليۆن و سێ سەدو نۆزدە مليارو دووسەدو چل وحەوت مليۆن دينار.

(3) خەرجی ساڵی 2010 بەبڕی (3192462) سێ ترليۆن وسەدو نەوەدو دوو مليارو چوارسەدو شەست ودوو مليۆن دينار.

(4) ڕێژەی جێبەجێكردن نزيكەی (34,3٪).

(5) گوژمەی پێويست بۆ ساڵی 2011 بەبڕی (2802695) دوو ترليۆن وهەشت سەدو دوو مليارو شەش سەدو نەوەدو پێنج مليۆن دينار.

(ب) پرۆژە پێشنيارەكان بۆ ساڵی 2011:

(1) ژمارەی پرۆژەكان بریتین لە (543) پێنج سەدو چل وسێ پرۆژە.

(2) گوژمەی پرۆژەكان بەبڕی (2721108) دوو ترليۆن وحەوت سەدو بيست ويەك مليارو سەدو هەشت مليۆن دينار.

(3) گوژمەی پێويست بۆ ساڵی 2011 بەبڕی (988197) نۆسەدو هەشتاوهەشت مليارو سەدو نەوەدو حەوت مليۆن دينار.

(4) ڕێژەی پێشبينيكراو بۆ جێبەجێكردن لەساڵی 2011 بریتیە لە (36,3٪).

(ت) پرۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاكان بۆ ساڵی 2011:

(1) كۆی پرۆژەكانی پارێزگای هەولێر بریتیە لە (240) دووسەدو چل پرۆژە بەبڕی (105) سەدو پێنج مليار دينار.

(2) كۆی پرۆژەكانی پارێزگای سلێمانی بریتیە لە (285) دووسەدو هەشتاو پێنج پرۆژە بەبڕی (116) سەدو شازدە مليار دينار.

(3) كۆی پرۆژەكانی پارێزگای دهۆك بریتیە لە (167) سەد وشەست وحەوت پرۆژە بەبڕی (70) حەفتا مليار دينار.

(4) کۆی گشتی پرۆژەکان بریتیە لە (692) شەش سەدو نەوەدو دوو پرۆژە بەبڕی (291) دووسەدو نەوەدو یەك ملیار دینار.

(ث) پرۆژە بەردەوامەکانی سالآنی (2003، 2004، 2005):

(1) کۆی ژمارەی پرۆژەکان بریتیە لە (61) پرۆژە.

(2) گوژمەی پێویست بۆ ساڵی 2011 بریتیە لە (68108) شەستو هەشت ملیارو سەدو هەشت ملیۆن دینار.

(ج) بەپێی بڕگەکانی (أ، ب، ت، پ):

(1) ڕێژەی خەرجی پرۆژە بەردەوامەکان لە بودجەی وەبەرهێنانی ساڵی 2011 بریتیە لە نزیکەی 67.5٪

(2) ڕێژەی خەرجی پرۆژە پێشنیارەکان لە بودجەی ساڵی 2011 بریتیە لە نزیکەی 23.8٪

(3) ڕێژەی خەرجی پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان بریتیە لە نزیکەی 7٪ لە بودجەی ساڵی 2011.

(4) ڕێژەی خەرجی پرۆژەکانی سالآنی (2003، 2004، 2005) بریتیە لە 1.6٪.

(ح) ڕێژەی تێچووی پرۆژەکان بەرامبەر بە بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 بریتیە لە:

(1) ڕێژەی پرۆژە بەردەوامەکان بریتیە لە نزیکەی 20.1٪.

(2) ڕێژەی پرۆژە پێشنیارەکان بۆ ساڵی 2011 بریتیە لە نزیکەی 7.1٪.

(3) ڕێژەی پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان بریتیە لە نزیکەی 2.1٪.

(4) ڕێژەی پرۆژە بەردەوامەکانی سالآنی (2003، 2004، 2005) بریتیە لە 0.5٪.

(5) کۆی هەر چوار ڕێژەی سەرەوە بریتیە لە نزیکەی 29.8٪ لە بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011.

(خ) بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 بە ڕێژەی نزیکەی (32٪) زیادی کردووە، بە بەراورد لەگەڵ بودجەی ساڵی 2010، بەم شێوەیەی خوارەوە:

(1) بودجەی وەگەڕخستن بە بڕی نزیکەی (35٪) زیادی کردووە بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2010.

(2) بودجەی وەبەرهێنان بە ڕێژەی (27٪) زیادی کردووە بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2010. بۆیە پێشبینی دەکرێ کە بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 ڕۆڵێکی گرنگتری هەبێت لە پەرەپێدانو گەشە کردن لە هەرێمی کوردستان، هەرچەندە ڕێژەی زیاد بوونی بودجەی وەبەرهێنان کەمترە لە ڕێژەی زیاد بوونی بودجەی وەگەڕخستن.

(3) لەهەمان کاتدا بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 بە ڕێژەی (100٪) بەدەست نایەت وەکو داهات، کە لە حکومەتی فیدراڵەوە تەرخانکراوە بۆ حکومەتی هەرێم بەهۆی ئەوەی ڕێژەی کورتهێنان بریتیە لە نزیکەی (11.1٪)، کە بەشێکی پەیوەستە بە خەرجی هێزی پێشمەرگە، وەکو بەشێك لە سیستەمی بەرگری سەربازی لە عێراق. واتە ڕێژەی خەرجی فیعلی بەدەست هاتوو لە بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 تەنها بریتیە لە نزیکەی (88.9٪).

شەشەم: بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 ئەم خاڵانەی خوارەوەی گرتۆتە خۆ:

(1) تەرخانکردنی (25000) بیست وپێنج هەزار (پلەی وەزیفی) لەدەزگاکانی هەرێم، بۆ دامەزراندنی هێزی کارو، دابەشکردنی بەسەر پارێزگاکان ویەکە کارگێریەکان بەپێ ژمارەی دانیشتوان لەچوارچێوەی مەرجەکانی پرۆژە یاسای ئەنجومەنی ڕاژەی گشتی.

(2) پشتگیری کردنی وەزارەتی دارایی وئابووری لە(سەرچاوەکانی سندوقی دامەزراوی خانەنشین ودەستەبەری کۆمەلایەتی)، بەتەرخانکردنی بڕی (30٪) زیاتر نەبێت لەبڕی بەشداریەکان (الأشتراكات) کەدەدرێ بە دامەزراوەی ناوبراو لەمیانەی ساڵانی دارایی پێشوو، لەچوارچێوەی تەرخانکراوەکانی (تخصیصات) وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلایەتی.

(3) بەردەوام بوون لە جێبەجێکردنی پرۆژەی پەرەپێدانی تواناسازی مرۆیی، بەمەبەستی ئامادەکردنی کادری پسپۆر لەبوارە جیاجیاکان، کە هەرێمی کوردستان پێویستی پێیەتی لەڕێگەی (زەمالەو ناردنەدەرەوەو توێژینەوەی زانستی وخولی ڕاهێنان).

(4) تەرخانکردنی بڕی (200) دووسەد ملیار دینار بۆ پشتگیری پارتە سیاسیەکان، پرۆژەی ڕێکخراوە ناحکومیەکان و، بەشێوەیەکی کاتی و پاکتاوکردنی (تسوية) لەماوەی داهاتوو دوای پەسندکردنی پرۆژە یاسای پشتگیری پارتەکان و ڕێکخراوە ناحکومیەکان.

حەوتەم: پابەندبوونی وەزارەتی دارایی و ئابووری بە بەردەوامی لەسەر دابینکردنی:

أ - پێدانی قەرزی خانووبەرە بۆ هاوولاتیان لە پارێزگاکان و قەزاو ناحیەو دێهاتەکان.

ب - بەردەوام بوون لەسەر پێدانی قەرزی کشتوکاڵی لەڕێگەی بانکی کشتوکاڵی.

ت - بەردەوام بوون لەسەر پێدانی قەرزی پیشەسازی لەڕێگەی بانکی پیشەسازی، بۆ پشتگیری کردنی پرۆژە پیشەسازیەکان.

ث - بەردەوام بوون لەسەر فەندکردنی (سندوقی نیشتەجێبوون) بەبڕی (150) سەدو پەنجا ملیار دینارو، گرنگیدانی زیاتر بە پرۆژەی نیشتەجێبوون لەناحیەو دێهاتەکان.

ج - تەرخانکردنی بڕی (25) بیست وپێنج ملیار دینار بۆ پشتگیری کردنی (سندوقی قەرزی بچووك) و(پرۆژەی پەیدا کردنی بواری کار بۆ گەنجان)، کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان پەسندکراوە لەساڵی 2010.

ح - تەرخانکردنی پێشینەی هاوسەرگیری لەهەرێمی کوردستان بەبڕی (2500000) دوو ملیۆن وپێنج سەد هەزار دینار.

هەشتەم: ئەو داهاتانەی کە بەدەست دەکەوێ لە ئەنجامی چالاکیەکانی نەوت دەرهێنان تایبەت بە بیرە نەوتەکانی هەرێم وەردەگیرێ لەلایەن (سندوقی کوردستان بۆ داهاتە نەوتیەکان)، بەپێی ماددەی (15) لەیاسای نەوت وگازی هەرێمی کوردستان ژمارە (22) بۆ ساڵی 2007.

نۆیەم: بەپێی ماددەی (23) لەپرۆژە یاساکە دەستنیشانی ماوەی شەش مانگ دەکات بۆ یەکگرتنەوەی (توحید) بودجەی هەموو ئەو دامەزراوانەی کەتاکو ئێستا یەکیان نەگرتۆتەوە.

دەیەم: سەر لە نوێ دەستنیشانکردنەوی مووچەو دەرماڵەو مووچەی خانەنشین لەهەرێمی کوردستان، بۆ ئەو وەزیفانەی کەبەپێی پرۆژەیاسای (مووچەی بەرپرسە بالآکانی دەوڵەت)، کەلەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانی فیدرالێ پەسندکراوە، هەروەها بڕینی ڕێژەی (10٪) لەو مووچانەو, هەروەها نەهێشتنی دەرماڵەکانی بەدەرو تایبەت (المخصصات الأستثنائية والخاصة).

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یانزە: تێبینیەکانی لیژنەی دارایی‌و کاروباری ئابووری:

(1) ڕێژەی 63,67٪ لە بودجەی وەگەڕخستنی ساڵی 2011 تەرخانکراوە، بۆ تەنها پێنج وەزارەت لە کۆی (30) سەرۆکایەتی‌و وەزارەت‌و دەستە، کە جۆرێك لە ناهاوتایی تێدا بەدی دەکرێت، کە پێویستە لەداهاتوودا ڕچاو بکرێت.

ڕێژەی ناوبراو بەسەر ئەم وەزارەتانەدا دابەشکراوە بەپێی گرنگی ریزبەندی، کە بریتیە لە (وەزارەتی دارایی‌و ئابووری، وەزارەتی پەروەردە، وەزارەتی کارەبا، وەزارەتی ناوخۆ، وەزارەتی پێشمەرگە).

(2) ئاستی پێویست لە تێچووی وەگەڕخستن‌و وەبەرهێنان بۆ ساڵی 2011 خەملێنراوە بەبڕی (17,515) حەڤدە ترلیۆن‌و پێنج سەدو پازدە ملیار دینار، بەلاّم ڕەزامەندی وەزارەتی دارایی تەنها بەبڕی نزیکەی (13,940) سێزدە ترلیۆن و نۆسەدو چل ملیار دینارە، واتە تەرخانکراو لە بڕی پێویست بە ڕێژەی (80٪) دێت. ئەمەو جگە لەوەی بڕی کورتهێنان بە ڕێژەی نزیکەی (11٪) دەخەملێنرێت لە بودجەی وەگەڕخستن، بەم شێوەیە ڕێژەی تەرخانکراوی کۆتایی کە خەملێنراوە بۆ هەردوو بودجەی وەگەڕخستن‌و وەبەرهێنانی ساڵی 2011 نزیکەی (69٪) لە خواستی حکومەتی هەرێم دەهێنێتە دی. بۆیە ئەم پێوەرە دەبێ هانی نوێنەرانی حکومەتی هەرێم بدات لە هەردوو دەزگای یاسا دانان‌و جێبەجێ کردن لە حکومەتی عێراقی فیدراڵ، بۆ بەرزکردنەوەی ئەم ڕێژەیە.

دوانزە:

(أ) لیژنەکەمان پێشنیار دەکات لەکاتی زیاد کردنی بڕی هەر تێچوویەك لە تێچووەکان لەلایەن زۆرینەی ئەندامانی پەرلەمانەوە دەتوانرێت ئەو زیادەیە لە تێچووەکانی (شمەك، خزمەتگوزاری، چاك کردنەوە، بەخشین، سوودی کۆمەلآیەتی، تێچووەکانی تر) ئەنجام بدرێ بەهۆی بەرزی ڕێژەکانیانەوە، یان بەپێی بۆچوونی وەزارەتی دارایی هەرێم.

(ب) بڕی تەرخانکراو بۆ ئەو بەشانەی بڕگەی (أ) بریتیە لە نزیکەی (3.6) ترلیۆن دینار، ئەگەر بە ڕێژەکانی (5٪)، (10٪)، (15٪) کەم بکرێتەوە، دەتوانرێت پاشەکەوتی بڕی نزیکەی (1.8)، (3.6)، (5.4) ملیار دینار یەك لە دوای یەك بکرێت بۆ قەرەبووکردنەوەی زیاد کردنی هەر تەرخانکراوێك کە لە

هۆڵی پەرلەمان ڕەزامەندی لەسەر دەدرێت. یەعنی (180) ملیار، (360) ملیار، (540) ملیار مەبەستمان ئەوەیە.

(ت) لیژنەمان پێشنیار دەکات، کە ئازادی بدرێ بە وەزارەتی داراییو ئابووری بۆ چۆنیەتی داشاکاندنی ئەو ڕێژە دیاریکراوە لە تەرخانکراوەکانی ئەو حسابانەی بە گونجاوی دادەنێ لە کاتێکدا لە دانیشتنی پەرلەمان پەسند دەکرێ.

سیانزە: لیژنە پێشنیار دەکات موناقلە نەکرێ لە تەرخانکراوەکانی بودجەی وەبەرهێنان بۆ بودجەی وەگەڕخستن.

چواردە: لیژنە پێشنیاردەکات بەپێی تایبەتمەندی هەر وەزارەتێك پڕۆژەی خۆی ئەنجام بدات، نەك لەلایەن وەزارەتێکەوە کە پەیوەندی نییە، بۆی ئەنجام بدرێ.

پانزە: لیژنە تێبینی کرد، کە ژمارەیەك لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان بۆ ساڵی 2011 بڕێك پارەی زۆری بۆ تەرخان کراوە، بەلاّم بری تەرخانکراو بۆ ساڵی 2011 ڕێژەیەکی زۆر کەمە. بۆ نموونە پڕۆژەی فڕۆکەخانەی دهۆك گوژمەی پێویست (144) ملیار دینارە و، تەرخانکراوی 2011 تەنها (4) ملیارە، بۆیە لیژنەمان پێشنیار دەکات، کە پێویستە ئەو ڕێژەیە (7٪) کەمتر نەبێت، بەپێچەوانەوە پێویست ناکات پرۆژە لەو جۆرە پێشنیار بکرێت.

شانزە: ئەو ژمارەیە لە میلاك کە پێشنیار کراوە بۆ وەزارەتی دارایی، کە بریتیە لە (5322) پلە، ڕێژەیەکی بەرزە بە بەراورد لەگەڵ وەزارەتەکانی تردا. بۆیە لیژنەمان پێشنیار دەکات بۆ حکومەت، کە ئاستێك لەو ژمارەیە دووبارە دابەش بکرێتەوە بەسەر ئەو وەزارەتانەی کە پێویستیان هەیە.

حەڤدە: بەپێی بۆچوونی لیژنە، هەندێك پرۆژە هەیە ئاستی گرنگی زۆر نزمە بەبەراورد لەگەڵ پرۆژەی گرنگتردا، بەلاّم برێکی زۆری پارە بۆ تەرخان کراوە، بۆیە پێویستە تەرخان کردنی بودجە بۆ پرۆژەکان بەپێی گرنگی بێتو کاردانەوەی پێشەبەری لەسەر بواری ئابووریو کۆمەلاّیەتی هەرێمی کوردستان بێت.

بۆنموونە/ پرۆژەی تونێلی چیای مەتین لە پارێزگای دهۆك کە بڕی (30) ملیار دیناری بۆ تەرخان کراوە، لەهەمان کاتدا داواکاریەکی زۆری پارێزگای دهۆك هەیە بۆ دروست کردنی نەخۆشخانەیەکی چارەسەری شێرپەنجە.

هەژدە: لیژنەکەمان تێبینی کردووە، هەندێ پرۆژە هەیە کە ماوەی تەواو کردنی لە ساڵێك کەمترە، بەلاّم بەپێی بەرنامەی بودجەی وەبەرهێنان پارەی تەرخانکراو دابەش دەکرێت بەسەر (2) ساڵدا. لیژنەکەمان پێی باشە هۆکەی بزانێت لەلایەن حکومەتەوە.

بۆ نموونە/ پرۆژەی پردی سەر کەپکان لە زنجیرەی (35) سەر بە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە ماوەی تەواو کردنی پرۆژەکە دەستنیشان کراوە بە(60) رۆژ، بەلاّم بەپێی گوژمەی پرۆژەکە کە (1) ملیار دینارە تەرخانکراو بۆ ساڵی 2011 (700) ملیۆن دینارەو، بەشەکەی تری بۆ ساڵی 2012 دادەنرێت.

نۆزدە: لیژنەمان پێشنیاردەکات بەپێی پێویست هەر پڕۆژەیەك دراسەی جەدوای هونەریو ئابووری بۆ بکرێ و، هەر پڕۆژەیەك دوای پەسندکردنی بودجە بە شەش مانگ پڕۆسەی تەندەرینی بۆ ئەنجام نەدرا پەرلەمانی لێ ئاگاداربکرێتەوە لە هۆکارەکەی.

بیست: بەمەبەستی دابینکردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ هاوولاَتیانی خاوەن داهاتی سنووردارو کەم دەرامەت، پێشنیار دەکەین بڕی (75) ملیار دینار لەرێگەی جێبەجێ کردنی یاسای دابینکردنی خانووی نیشتەجێبوون بۆ دانیشتووان لە هەرێمی کوردستان ژمارە (7)ی ساڵی 2008 تەرخان بکرێت بەشێوەیەکی دادپەروەرانەو بە ڕەچاوکردنی گرنگی بۆ شوێنە جیاوازەکان جێبەجێ بکرێت.

بیستو یەك: ژمارەیەك لەپرسیار دەربارەی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 دێتەکایەوە لەلایەن گشت لیژنە هەمیشەییەکانو ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمان، بەم شێوەی کە لە خوارەوە دیاری دەکەین داوا لە نوێنەری حکومەت دەکەین، کە وەلاَمی ئەو پرسیارانە بداتەوە:

پ1/ هەندێك تەرخانکراو هەیە بۆ هەندێك حیساب لە بودجەی وەگەڕخستن تێبینی دەکرێت، کە ئەو حیسابە لە هەرێمی کوردستان چالاکی لەسەر ئەنجام نادرێت، یان زۆرجار بڕی تەرخانکراو بۆ ئەو حیسابە بڕێکی زۆرە. پرسیار ئەوەیە ئەگەر ئەو حیسابە چالاَکی لەسەر ئەنجام نەدرا، یان پارەکەی هەمووی خەرج نەکرا لەساڵی داهاتوودا بڕی ئەو پارەیە چی لێ بەسەر دێت لەلایەن حکومەتەوە؟

بۆنموونە/ لەلاپەڕە (6)ی فۆرمی بودجە بڕی (2476) ملیۆن دینار تەرخانکراوە، بۆ فیلمی درامای سینەما.

پ2/ بڕی ئەو پارانەی کە تەرخانکراوە بۆ پڕۆژەکانی ساڵی 2010، کە لە ساڵی 2010دا ئەنجام نەدراوە، چۆن لەلایەن حکومەتەوە ئاڕاستەکراوەو؟ چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەو پارەیە دەکرێت؟

پ3/ پڕۆژە هەیە کە بەچەند جۆر لە بەرنامەی وەبەرهێنان دووبارە بۆتەوەو، بەشێوەی جیاواز، هۆکەی چیە؟ ئایا چۆن مامەڵە لەگەڵ بڕی پارەکەیدا دەکرێت؟ ئایا دەبێت هەمان پڕۆژە بە چەند شێوەیەك پارەی بۆ تەرخان بکرێتو خەرج بکرێت؟

بۆ نموونە/ مزگەوتی (شەهید عەلی عەسکەری)بە سێ جۆر هاتووە:

1- پڕۆژە بەردەوامەکانی سلێمانی/ ئەوقاف زنجیرە (4) سیاجی مزگەوتی عەلی عەسکەری بەبڕی (78) ملیۆن دینار.

2- هەمان لاپەڕە زنجیرە (13) کاری تەواوکاری بۆ مزگەوتی شەهید عەلی عەسکەری بە بڕی (271) ملیۆن دینار.

3- پڕۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکانی سلێمانی/ ئەوقاف زنجیرە (242) پڕۆژەی مزگەوتی شەهید (عەلی عەسکەری) بە بڕی (217) ملیۆن دینار.

پ4/ بەشێوەیەکی گشتی پرسیارێك هەیە، ئایا ستۆکی خولاوو واتە (الرصید المدور) بۆ سەرەتای ساڵی 2011 چەندە؟ ئەگەر نییە هۆی چیە؟

پ5/ وەزارەتی دارایی‌و ئابووری زێدەڕۆیی لەسەر پارەی تەرخانکراو بۆ بودجەی وەگەڕخستنی ساڵی 2010، کە دەکاتە (7.340) ترلیۆن دینار، بەڵام خەرجی فیعلی تاکو (2010/6/31) دەکاتە (4.477) ترلیۆن دینار بەم شێوەیە تاکو (2010/12/31) دەکاتە (8.955) واتە زیادەڕۆیی تیا بەدی دەکرێت بە نزیکەیی (1.516) ترلیۆن، ئەم پارەیە لە کوێوە دێت؟ ئەگەر گریمانەکەی ئێمە ڕاست بێت؟ تکایە بۆ ڕوونکردنەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەندامانی بەڕێز، نوێنەرانی حکومەت و وەزیرە بەڕێزەکان، لەڕاستیدا لەلایەن زۆرینەی ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمانەوە بۆچوونێکیان هەیە، کە حیساباتی کۆتایی شەش مانگی یەکەم دێت، یان کە باسی خەرجی فیعلی دەکەیت تاکو 6/31ی ئەو ساڵە بڕێك دانراوە، بۆچوونی هەندێك لە ئەندامە بەڕێزەکان ئەوەیە، کە ئەو بڕە لە دوای 6/31ـەوە بۆ 12/31 دەبێت بە دوو ئەوەندە، کە زەربی دووی دەکەن مەبلەغەکە زیاتر دەبێت لەو تەخصیصەی کە بۆی دانراوە، ئەوە پرسیارێکە، لەوانەی لیژنەی دارایی وەڵامی دابێتەوە، بەڵام پێویستیان بەوەیە کە حکومەتیش وەڵام بداتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

حیسابی خیتامیش شەش مانگ نا، جەدوەلی حیسابات، ئەگەر بگوترێت باشترە، فەرموو بەردەوام بە.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی دووەم

تێبینیەکان‌و پێشنیارەکانی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان دەربارەی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011

یەکەم:

لیژنەی کاروباری پێشمەرگە لە هەردوو نووسراویان ژمارە (31) لە (2011/4/5)و ژمارە (27) لە (2011/4/6):

⋆ داواکارییەکانی لیژنە:

(1) داواکارن (سلفة)ی وەزارەتی پێشمەرگە ببێت بە (بودجە) هاوتای هەموو وەزارەتەکانی تر. (ڕای لیژنەی دارایی ببێت بە پێشنیار بۆ حکومەت).

(2)داواکارن کە مووچەی هەردوو (خانەنشینی پێشمەرگەو کەم ئەندامی سەنگەر) زیاد بکرێت بەپێی یاسایی (34 و 38)ی ساڵی (2007)ی پەرلەمانی کوردستان.(بکرێ بە پێشنیار بۆ داهاتوو).

(3)پەلە بکرێ لە دروستکردنی ئەو (8) لیوایەی کە حکومەتی هەرێم پارەی بۆ تەرخانکردووە.(پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

(4)ئەو پێشمەرگانەی کە دوای تەشکیل کردنی لیواکان دەمێننەوە، لەسەر داوای خۆیان خانەنشین بکرێن، یان بگوێزرێنەوە بۆ وەزارەتەکانی تر.(پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

(5)بودجـەی خـەمڵێنراوی سـاڵی (2011) زۆر کەمـە، وە هـیچ بـڕە پارەیـەك تـەرخان نـەکراوە بـۆ دروستکردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ ژمارەیـەکی زۆر لـە خانـەوادەی شـەهیدان.(بکرێ بـە پێشـنیار بـۆ داهاتوو).

(6)داواکارن ئەو بڕە پارەیەی تەرخانکراوە بۆ دروستکردنی بەڕێوەبەرایەتی گشتی شەهیدان لـە هـەولێرو سـلێمانیو دهـۆك دابـین بکـرێ بـۆ دروسـتکردنی یەکـەی نیشـتەجێبوونو خەسـتەخانەو پـڕۆژەی خزمەتگوزاری بۆ کەسوکاری سەربەرزی شەهیدان. (پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

(7)داواکارن دەرماڵەی (ژنو منداڵی شەهیدان) خەرج بکرێ و، بخرێتە سـەر مووچـەی شـەهیدانە. (بکـرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت).

(8)داواکارن ئەو بڕە پارەیەی خەرج دەکرێ بۆ منداڵانی شەهیدان لە هەموو قوتابخانـەکانی خوێنـدن، کـە تـاکو ئێستا تـەنها (نیـوەی) خـەرج دەکـرێ (هـەموو) بڕەکـەیان بـۆ خـەرج بکـرێ. (بکـرێ بـە پێشـنیار بـۆ حکومەت بەپێی توانای دارایی).

(9)داواکارن دانانی ڕێژەیەك لە پرۆسەی (تواناسازیو خوێندنی زانکۆو دامەزراندن) بـۆ منـداڵانی شـەهید دابنرێت. (ئەم بابەتە بە ڕێنمایی لەلای حکومەتەوە پێڕەوی دەکرێت، لاری نییە بکرێت بە پێشنیار).

(10) میلاکـی وەزارەتـی شـەهیدان زیـاد بکـەن، بەتایبـەتی سـتافی (ئەنـدازیاران) بـۆ بەدواداچـوونی پڕۆژەکانو خانووەکانی شەهیدان. (بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت).

(11) داواکارن بۆ چارەسەرکردنی گرفتـی دابـین کردنـی زەوی لـەنێوان وەزارەتـی شـەهیدان و وەزارەتـی شارەوانی. (پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

دووەم: لیژنەی ناوخۆ:

ئەم لیژنەیە پێشنیارەکانی بە دوو نووسراوی جیا ناردووە بۆ لیژنەکەمان بەم شێوەیە:

- نووسراوی ژمارە (157) لە (2011/4/6) و نووسراوی ژمارە (158) لە (2011/4/6) بەم شێوەیە:

(أ) پێشنیارەکانیان بەپێی نووسراوی ژمارە (157) کە تایبەتە بە دەزگای ئاسایش (هەولێرو سلێمانی) بـەم شێوەیەی خوارەوەیە:

(**1**) زیاد کردنی ژمارەی میلاکـی دامەزرانـدن لـە (300) کـەس بـۆ (500) کـەس، بـۆ ئاسایشـی سـلێمانی. (جێ بهێڵرێت بۆ گفتوگۆ لەنێوان هەردوو وەزارەتی داراییو ناوخۆ).

(**2**) زیاد کردنی ژمـارەی میلاکـی دامەزرانـدن لـە (500) بـۆ (1000) کـەس لـە ئاسایشـی هـەولێر. (جـێ بهێڵرێت بۆ گفتوگۆ لە نێوان هەردوو وەزارەتی داراییو ناوخۆ).

(**3**) زیادکردنی دەرماڵەی (بدل أرزاق) بۆ هەردوو ئاسایشی هەولێرو سلێمانی بەم شێوەیە:

سلێمانی 17978×210000×12= 45304560000

هەولێر 19319×210000×12= 48683880000 (ڕای حکومەت وەربگیرێت، چونکە پێشنیاری بـڕی زیادەیە لە پارە دەبێ تەرخانکراوی بۆ پەیدا بکرێ).

(4) زیاد كردنی بڕی (5) پێنج ملیار دینار لە بەشی (شمەك، خزمەتگوزاری، چاكردنەوە) بۆ هەر یەك لە ئاسایشی سلێمانیو هەولێر، بەمەبەستی كڕینی جلو بەرگ. (پەیوەندی هەیە بە ڕێكەوتن لەنێوان هەردوو وەزارەتی ناوخۆو دارایی لە كاتی جێبەجێكردنی بودجەدا).

(5) زیاد كردنی بڕی (1) ملیار دینار لە بەشی (سوودە كۆمەڵایەتیەكان) بۆ هەریەك لە ئاسایشی هەولێرو سلێمانی.(بەهەمان شێوەی خاڵی چوار).

(6) زیاد كردنی بڕی (5) پێنج ملیار دینار لە بەشی (تێچووەكانی) بۆ هەریەك لە ئاسایشی سلێمانیو هەولێر.(بە هەمان شێوەی خاڵی چوارو پێنج).

(7) ئاسایشی سلێمانی پڕۆژەی بەردەوامو پێشنیاركراوی نییە، دەبێ بە هاوكاری لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان لە پڕۆژە پێشنیاركراوەكان حیسابیان بۆ بكرێ. (بكرێ بە پێشنیار بۆ داهاتوو).

(ب) پێشنیارەكانیان بەپێی نووسراوی ژمارە (158) كە تایبەتە بە بودجەی وەزارەتی ناوخۆ بەم شێوەیە:

(1) زیاد كردنی میلاكی دامەزراندن لە(2797) بۆ (5000) كەس. (بكرێ بە پێشنیار بۆ داهاتوو).

(2) زیاد كردنی دەرماڵەی (بدل أرزاق) بۆ حەقی (تعويضات الموظفين) بەم شێوەیە:

110797×210000×12= 279 208 440 000 (ڕوون نییە لەلامان مەبەست چیە، سەرۆكی لیژنە ڕوونكردنەوە بدات لەپەرلەمان زیادە دەبێ تەرخانكراوی بۆ بدۆزرێتەوە).

(3) زیاد كردنی بڕی (3) ملیار دینار بۆ بەشی (شمەكو خزمەتگوزاریو چاكردنەوە) بەمەبەستی كڕینی جلوبەرگ.(پەیوەندی هەیە بە گفتوگۆ لە نێوان هەردوو وەزارەتی داراییو ناوخۆ بەپێی دەسەڵاتی موناقلە لە كاتی جێبەجێكردنی بودجەدا).

(4) دابینكردنی بڕی (000 000 1500) لە بڕی (اعانات) بۆ هاوكاری ناوچەكانی (دیالە و كەركوك و خانەقین و موصل).(لاریمان نییە بە ڕێكەوتنی هەردوو وەزارەتی داراییو ناوخۆ).

(5) زیاد كردنی بڕی (2) دوو ملیار دینار بۆ بەشی (الموجودات غير المالية) بۆ بەرگری شارستانی بۆ كرینی ئوتومبێلو پێداویستەكان.(پشتگیری لێ دەكەین).

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سێیەم: لیژنەی وەرزشو لاوان:

بەپێی نووسراویان ژمارە (48) لە (2011/4/11) ئەم خاڵانەیان خستەڕوو:

(1) میلاك بۆ دامەزراندن لە وەزارەتی ڕۆشنبیریو لاوان بریتیە لە (550) كەس، بەڵام ئەوان كێشەیان لە نەبوونی پسپۆڕی تایبەت هەیە. (ڕەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونكردنەوەیە).

(2) وەزارەتی ناوبراو لە هەندێ شوێن میلاكیان زۆرەو لە هەندێ شوێنی تر میلاكیان كەمە. (ڕەئی لیژنەی دارایی وەزارەت چارەسەری ئەم كێشەیە بكات).

(3) وەزارەتی ناوبراو (50) پرۆژەیان تەواو بووەو، پێویستیان بە دامەزراندن هەیە بەگرێبەست. (ڕەئی لیژنەی دارایی (550) پلەیان بۆ تەرخانکراوە).

(4) خەرج نەکردنی بڕی ئەو (10) دە ملیارە کە تەرخانکرابوو بۆ وەزارەتی ناوبراو لە بودجەی ساڵی 2010 دەگەڕێتەوە بۆ (دواکەوتنی پەسنکردنی بودجەی ساڵی 2010، دواکەوتنی دیزاین، نەگونجانی زەویەکان بۆ پرۆژەی وەرزشی). (ڕەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(5) پرۆژە پێشنیارکراوەکانی وەزارەتی ناوبراو بەپێی پلانی وەزارەتی ڕۆشنبیری نییە بەپێی بۆچوونی وەزارەتو ئەندامانی لیژنە، وەزارەت پێویستی بە یاریگای کراوە نییە، چونکە ژمارەی زۆر دروستکراوە، بەڵکو پێویستیان بە هۆڵی داخراوە. بۆیە لیژنە داوا دەکات کە بابەتی یاریگای کراوە بگۆڕێت بۆ هۆڵی داخراو لە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی وەزارەت. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە وەك پێشنیار).

(6) کێشەی نەبوونی هەماهەنگی هەیە لەنێوان وەزارەتو پارێزگاکان، بۆ بەڕێوەبردنی کارەکان. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

چوارەم: لیژنەی ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێ بوون:

بەنووسراویان ژمارە (20) لە (2011/4/12) ئەم خاڵانەی خوارەوەیان خستۆتە ڕوو، وەکو پێشنیارو تێبینی:

(1) ئەو پرۆژانەی کە ڕاستەوخۆ جێبەجێ دەکرێن زۆرن، تێچوویان زۆرە، ئەمە نابێت. (بکرێ بە پێشنیار).

(2) حکومەت کاتێك پەنا دەباتە بەر جێبەجێکردنی ڕاستەوخۆ دەبێ ڕەچاوی ئەم خاڵانە بکات: (ڕەئی لیژنەی دارایی بکرێ بە پێشنیار).

- پرۆژەکە زۆر گرنگ بێت.
- کتوپڕ بێت.
- ماوەی جێ بەجێ کردنی کەم بێت.
- بەڵێندەر ئامادە نەبوو بۆ بانگهێشت.

(3) تەنها بڕگەی ڤیرتاوکردن ڕاستەوخۆ جێبەجێ بکرێ، ئەگەر حکومەت ڤیرو ئامێری هەبێت. (پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

(4) بەهیچ شێوەیەك تێچووی پرۆژەی ڕاستەوخۆ لە (1) یەك ملیار دینار زیاتر نەبێت. (ڕای حکومەت وەربگیرێت).

(5) تێچووی پرۆژە بەردەوامەکان لە نێوان (2010، 2011) زۆر زیادی کردووە بۆ نموونە (فڕۆکەخانەی نێودەوڵەتی هەولێر، خەستەخانەکانی بلێ، سەلاحەدین، ئاشتی لە سۆران). (ڕەئی لیژنەی دارایی نوێنەری حکومەت ڕوونکردنەوەی لەسەر بدات).

(6) پێشنیار دەکەن بەهیچ شێوەیەك ڕێگە نەدرێت کە نەخشەسازی (دیزاین) تەواو نەکرابێ، یاخود تازە ئیحالە کرابێو دروستکردنی پرۆژەکە لە هەمان ساڵدا بڕیاری لەسەر درابێ، پارەکە بلۆك دەبێ بەبێ سوود. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە دراسەت بکرێ لەلایەن حکومەتەوە).

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێنجەم: لیژنەی کشتوکاڵو ئاودێری:

بەپێی نووسراویان ژمارە (24) لە (2011/4/18) ئەم پێشنیارانەیان خستۆتە ڕوو:

پێشنیار:

لیژنەی ناوبراو بەپێی نووسراوی سەرەوەیان ئەم پێشنیارو بۆچوونانە لە ڕاپۆرتەکەیان دەخەنەڕوو، کە لە هەموار کردنی بودجەدا جێ بەجێ بکرێ:

(1) پێدانی دەسەڵاتی پێویست بە بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ بە هەماهەنگی لەگەڵ بەڕێز وەزیری دارایی‌و ئابووری بۆ خەرجکردنی پارەی تەرخانکراو (إعانات زراعية) لە بودجەی وەگەڕخستن. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندەو بکرێ بە پێشنیار).

(2) تەرخانکردنی پارەیەکی یەدەگ (احتياط) بۆ بەرەنگاربوونەوەی کێشەی وشکە ساڵی. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەیوەندی بە حکومەتەوە هەیە).

(3) پێشنیار دەکەین لەناو ئیستیمارەی (اعداد الموزانة التخمينية) حکومەتی هەرێمی کوردستان لە لاپەڕە (21) لە ستوونی (المتفق عليه من قبل الوزارة) سێ بڕە پارە تەرخانکراوە بۆ (الاصول الطبيعية – غير المنتجة) کە بڕی پارەی بڕگەکەیان (5.007) ملیۆن دینارە، وەکو لە ڕاپۆرتەکەیان هاتووە، پێشنیار دەکەن یەك بڕگەیان بگۆڕدرێت بە (الاهتمام بالثروة الحيوانية في مجال تربية الابقار، منتجات الحليب، الابحاث والارشاد الزراعي). (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندەو بکرێ بە پێشنیار).

(4) ڕێژەی تەرخانکراو بۆ کشتوکاڵ لە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان زۆر کەمە نزیکەی (3,302) ملیار دینارە، کە دەکاتە ڕێژەی نزیکەی (1٪). (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە بخرێتە بەردەمی حکومەت بۆ داهاتوو).

(5) لە پرۆژە بەردەوامەکان (3,664) ملیار دینار تەرخانکراوە بۆ وەزارەتی کشتوکاڵ!!. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(6) لە ئامادە کردنی بودجەی خەملێنراوی وەزارەتی کشتوکاڵ بڕی (85,591) ملیار دینار تەرخانکراوە لە لاپەڕەکانی (11، 13، 21)!!. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(7) لە ئامادە کردنی بودجەی خەملێنراودا لاپەڕە (21) بڕی (20,292) ملیار دینار تەرخانکراوە کە پێشنیاری گۆڕانکاریان تیاکردووە!!. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(8) لە پڕۆژە پێشنیارکراوەکانی بودجەی ساڵی 2011 لە پڕۆژەکانی وەزارەتی کشتوکاڵو سەرچاوە ئاوییەکانی هەرێم. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

- هەرێم (700) ملیۆن دینار.
- سلێمانی (29) پڕۆژە (11,950) ملیار دینار.
- هەولێر (21) پڕۆژە (08193) ملیار دینار.
- دهۆك (20) پڕۆژە (07350) ملیار دینار.
- کۆی گشتی دەکاتە (28191) ملیار دینار.

(9) لە ئیستیمارەی بودجەی حکومەتی هەرێمی ساڵی 2011 لە برگەی (المشاريع الاستثمارية) بڕی (184,073) ملیار دینار، کە ڕێژەکەی دەکاتە (4,44٪) ڕێژەیەکی گونجاو نییە بۆ بواری کشتوکاڵو سەرچاوە ئاوییەکان. (پەسندەو پێشنیار بۆ حکومەت).

شەشەم: لیژنەی ئەوقافو کاروباری ئاینی:

بەپێی نووسراویان ژمارە (24) لە (2011/4/18) ئەم خاڵانەیان خستۆتەڕوو:

یەکەم: لایەنە ئەرێنیەکانی پڕۆژەکە:

(1) پارەی گشتی بودجە زیادی کردووە، بە بەراورد لەگەڵ ساڵانی پێشوودا ئەمە جێی خۆشحاڵیە. (ڕەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(2) ژمارەی پلەی دامەزراندن زیادی کردووە بۆ (25) هەزار پلە لە ناویاندا (800) پلە بۆ وەزارەتی ئەوقافە. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(3) گرنگی زیاتر دراوە بە سێکتەری کارەبا لەم ساڵدا. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(4) گرنگی دراوە بە خانووی نیشتەجێ کردن بۆ بنەماڵەی شەهیدانو ئەنفال. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(5) بەردەوام بوون لەسەر پڕۆژەی توانا سازی لاوان. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(6) بەردەوام بوون لەسەر دروستکردنی یەکەی نیشتەجێبوون لە ڕێگای وەبەرهێنان و پێشینەی خانووبەرەوە. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

دووەم: لایەنە نەرێنیەکانی پڕۆژەی بودجە:

(1) دواکەوتنی گەیشتنی پڕۆژەی بودجە بۆ پەرلەمان. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(2) جیاوازی زۆرە لە نێوان تێچووی وەگەڕخستنو تێچووی وەبەرهێنان، وەگەڕخستن زیاترە لە وەبەرهێنان. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(3) کورت هێنان (عجز) لەچاو پار ساڵ زیادی کردووە. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(4) ڕێژەی لەسەدا (11٪) بودجەی وەگەڕخستن تەرخانکراوە بۆ (سوودە کۆمەڵایەتیەکان، تێچووەکانی تر (مصروفات الاخرى)، مەوجووداتی نادارایی)، ئەمە دەرگا دەکاتەوە بۆ گەندەڵیو بەهەدەردانی بودجەی گشتی. (ڕەئی لیژنەی دارایی کۆمێنتی نییە).

(5) داهاتی هەرێم زۆر کەمترە لەوەی کە هەیە. (نوێنەری حکومەت ئەم خاڵە ڕوون بکاتەوە لە هۆڵی پەرلەمان).

(6) پێویستە بودجەی وەزارەتی ئەوقافو کاروباری ئاینی زیاد بکرێ، چونکە زیاتر لە (1000) مزگەوتو کەنیسەو شوێنی خواپەرستی بێ کارمەندن. ((800) پلەیان بۆ تەرخانکراوە).

سێیەم: پێشنیارەکانو ڕاسپاردەکانی لیژنەی ئەوقاف:

(1) پێویستە حکومەت لە کاتی یاساییدا بودجە ڕەوانەی پەرلەمان بکات. (پەسندە)

(2) لە ڕووی یاساییو داراییەوە دراسەت بکرێ، کە تا چەند دەکرێت سەری ساڵی دارایی لە هەرێم بگۆڕێت بۆ سەری ساڵی کوردی. (پەیوەندی بە حکومەتەوە هەیە).

(3) هەر وەزارەتێك ئازاد بێتو دەسەڵاتی هەبێت لەخەرجکردنی ئەو بڕە پارەی بۆی تەرخانکراوە. (پەسندە بکرێ بە پێشنیار).

(4) سەرچاوەکانی داهات لە هەرێمدا بەیاسا ڕێك بخرێت. (پەسندە).

(5) هەردوو ئاسایشی سلێمانی و هەولێر یەك بگرێتەوەو یەك بودجەیان بۆ دابنرێتو، تا ئێستاش یەکیان نەگرتۆتەوە. (پەسندە).

(6) حیسابی (سوودە کۆمەڵایەتیەکان) لە هەموو وەزارەتەکان لا ببرێ تەنها لە وەزارەتی دارایی بمێنێتەوە. (پەسند نییە، چونکە مافێکی داراییو یاساییە بۆ هەر وەزارەتێك).

(7) پێویستە وەزارەتی دارایی بەبێ ڕەزامەندی وەزارەتەکان دەستکاری بڕی پارەی (متفق علیە) نەکات. (رەئی لیژنەی دارایی بەجێ بهێڵرێت بۆ گفتوگۆی نێوان وەزارەتی داراییو وەزارەتەکان).

(8) بەخشینی مزگەوتو شوێنی خواپەرستی لە کرێی ئاو وکارەبا. (رەئی لیژنەی دارایی پەسند نییە، چونکە بە یاسا ڕێکخراوە).

(9) دووبارە چاوخشاندنەوە بە کرێدانو بەکارهێنانی موڵکەکانی (وقف) لە وەزارەتی ئەوقاف. (پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

(10)دووبارە چاوخشاندنەوە لە دابەشکردنی پڕۆژەکانی وەزارەتی ئەوقاف بەپێی پێویستو هاوسەنگی پارێزگاکانی کوردستان. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندەو بکرێ بە پێشنیار).

(11) ڕەچاوکردنی بنەمای دادگەری هاونیشتمانی بوون بۆ پێدانی پڕۆژەو بودجەی گونجاو بە هاووڵاتیانی مەسیحیو ئێزیدی. (رەئی لیژنەی دارایی پەسند نییە، چونکە بنەمای دادوەری بۆ هەموو هاووڵاتیان لە کوردستان بەدی هاتووەو ئەو جیاوازیە نییە).

حەوتەم: لیژنەی کاروباری یاسایی:

بە نووسراویان ژمارە (72) لە (2011/4/19) پوختەی ئەم ڕاپۆرتە پێك دێ لە دوو بەش: بەشێکیان/ بریتیە لە پێشنیارەکانی لیژنەی ناوبراو بۆ حکومەت، دەربارەی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011، کە لەبەشی دووەمی ڕاپۆرتە گشتیەکەدا دەخرێتە ڕوو و، بەشی دووەم/ کە بریتیە لە پێشنیارو گۆڕانکاری

لیژنەی ناوبراو، دەربارەی مادده یاساییەکانی پڕۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2011، کە لە بەشی سێیەمی ڕاپۆرتە گشتیەکەدا دەخرێتە ڕوو.

تێبینیو پێشنیارەکانی لیژنەی یاسایی دەربارەی بودجەی خەمڵێنراوی ساڵی 2011 پوختەکەی بریتیە لەم خاڵانەی خوارەوە:

(1) بەپێی یاسای (الإدارة المالية والدين العام رقم (95) لسنة 2004) پێویستە لەسەر وەزارەتی دارایی (حسابی ختامی) ساڵی دارایی 2010 تاکو ڕۆژی (2011/4/15) تەواو بکات. (پەسندەو مادەیەکی یاساییە).

(2) پێشنیار دەکەن بە زیاد کردنی ئەو ڕێژانەی کە دیارکراوە لە ماددەی (25) لە یاسای (الموازنة الاتحادية لسنة 2011) کە تایبەتە بە گواستنەوەی بڕی داهاتی نەوتی خاو وغازی بەرهەم هێنراو لەهەر پارێزگایەك بۆ (بودجەی هەرێم) لەکاتی گەیشتنی. (پەسندەو حکومەت هەستێ بەو کارە لە داهاتوودا).

(3) لیژنەی ناوبراو پێشنیاردەکات، کە نابێ پێشنیاری هەر زیادەیەك لە تێچوو بکەی، یاخود تێچووی زیادە زیاد بکەی لە بودجە هەروەها کەمکردنەوەی داهات، ئەگەر هاتو هۆکانی بەدەست نەهاتبێ. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندەو مادەیەکی یاساییە).

(4) بەڵام دەکرێ داوای گواستنەوە (المناقلة) بکرێت لەنێوان (الابواب والمواد والاقسام) لە چوارچێوەی بودجەی دیاریکراو، بەپێی ماددەی (83) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندەو مادەیەکی یاساییە).

(5) لیژنە پێشنیاردەکات پڕەنسیپی هاوسەنگی (مبدأ التوازن) ڕەچاو بکات لە نێوان کەرتەکانی هەرێم لە کاتی تەرخان کردنی بودجەی وەگەڕهێنان. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە بکرێ بەپێشنیار بۆ حکومەت).

(6) گرنگیدانی زیاتر بە گەشە کردنی ژێرخانو پڕۆژە بەرهەمهێنەرەکان. (پەسندە)

(7) پێشنیار دەکەن بە زیادکردنی ڕێژەی دەرماڵەی کارمەندانی یاسایی لە هەڵگرانی بڕوانامەی یاسا لە هەموو دامودەزگاکانی هەرێم. (ڕەئی لیژنەی دارایی بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت).

(8) یەکگرتنەوەی دیوانی چاودێری دارایی بە شێوەیەکی کرداری. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(9) پێویستی بە تەرخانکردنی بڕێك لە (پارە) لەناو بودجەدا، بۆ پێشینەی هاوسەرگیری بۆ هاووڵاتیان، شایەنی باسە ئەم بڕە تەرخانکراوە دەست نیشان نەکراوە لە پڕۆژە یاساکەدا، بۆیە پێشنیاری ئەم خاڵانەی خوارەوە دەکەن:

أ - تەرخانکردنی بڕی (50) پەنجا ملیار دینار لەناو بودجەدا بۆ ئەو مەبەستە و، ئەم بڕە پارەیە دەبڕێت لەوبڕە پارەیەی تەرخانکراوە بۆ پشتگیری دارایی پارتەکانو ڕێکخراوە ناحکومیەکان. (گفتوگۆ بکرێ لە هۆڵی پەرلەمان).

ب بڕی پێشینەی هاوسەرگیری ببێت بە (5) پێنج ملیۆن دینار. (پەسندە گفتوگۆی لەسەر بکرێ لە هۆڵی پەرلەمان).

(10) نابێت بڕی پارەی پەرەپێدانی پارێزگاکان تۆماربکرێ لە چوارچێوەی بودجەی گشتی هەرێم، لەبەرئەوەی ئەم تەرخانکردنە لە دەرەوەی چوارچێوەی بوجەوەیە تایبەتمەندی خۆی هەیە و، بەپێی بۆچوونی لیژنەی یاسایی تۆمارکردنی ئەم بڕە پارەیە لە چوارچێوەی بودجەدا بەمانای زیاد کردنی بڕێك لە پارە دێت، کە لە بنەڕەتدا ئەژمارنەکراوە لە چوارچێوەی بودجەی گشتی. (پەسندە گفتوگۆی لەسەر بکرێ لەگەڵ حکومەت لە هۆڵی پەرلەمان).

بەڕێز عمر صديق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەشتەم: لیژنەی کاروباری پەروەردەو خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی:

بەپێی نووسراویان ژمارە (50) لە (2011/4/24) سەرنجو تێبینیەکانیان:

یەکەم: دەربارەی دەقی پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011:

(1) دەربارەی بڕگەی یەکەم لە ماددەی سیانزە پڕۆژەی بووژانەوەی توانا مرۆیەکانی کوردستان ئەم بەرنامەیە چوار بوار دەگرێتە خۆی (زەماڵە، نێردە، توێژینەوە، خولی مەشق) لەم بارەیەوە لیژنە ئەم پێشنیارانە دەکات:

أ - بەڕوونی لە یاساکەدا باس بکرێت کە (خولی مەشقو ڕاهێنان) تایبەت دەبێت بە مامۆستایانو فەرمانبەرانی هەردوو وەزارەتی خوێندنی باڵاو پەروەردە، بەپێی بەرنامەیەکی هاوبەش کە دەبێت لە ساڵی 2011 بکەوێتەگەڕ. (ڕەئی لیژنەی دارایی ئەم کارە پەیوەندی بە بەرنامەی حکومەتەوە هەیە).

ب - بەشی وەزارەتی پەروەردە لە بەرنامەی تواناسازی لە هەردوو بواری (زەماڵەو نێردە) بۆ ساڵی 2010 تەنها (22) کورسی بووە ڕێژەیەکی کەمە پێویستە بەشی وەزارەتی پەروەردە لەم دوو بوارەدا لە (15٪) کەمتر نەبێت. (ڕەئی لیژنەی دارایی بکرێ بەپێشنیار بۆ حکومەت).

ت - لەساڵی 2010 بەرنامەی تواناسازی تەنها لە بواری (زەماڵەو ناردن) بووەو، بوارەکانی (توێژینەوەو خولی مەشق) فەرامۆش کراوە). (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(2) دەربارەی بڕگەی (2) لە ماددەی سیانزە بڕی پارەی تەرخانکراو بۆ سندوقی پڕۆژەی تواناسازی دیاری نەکراوە بۆ ساڵی 2011، ئایا مەبەست لە (120) ملیارەکەی یاسای بودجەی ساڵی 2010یە؟، لیژنە پێشنیاردەکات ئەو بڕە پارەیە دیاربکرێت و، ڕوون بکرێتەوە، ئایا پاشماوەی (120) ملیارەکەیە؟ کە تا ئێستا ڕێژەی زیاتر لە (60٪) ماوە خەرج نەکراوە! یان مەبەست تەرخانکردنی (120) ملیاری دیکەیە بۆ ساڵی 2011!. (حکومەت ڕوونکردنەوە بدات).

(3) لیژنە پێشنیاردەکات بۆ بەردەوامی بەرنامەی (هەڵمەتی نیشتمانی دروستکردنی قوتابخانە) کە مادەیەکی یاسایی زیاد بکرێ بۆ ئەم مەبەستە بەم شێوەی خوارەوە:

(تەرخان کردنی بڕی (120) ملیار دینار بۆ بەردەوامبوونی بەرنامەی هەڵمەتی نیشتمانی دروست کردنی قوتابخانە لە هەرێمی کوردستان. (پێویستە سەرچاوەی تەرخانکراو دیار بکرێ).

دووەم: دەربارەی میلاك: لیژنە پێشنیار دەكات ژمارەی پلەی وەزیفی لە وەزارەتی پەروەردە لە (6000) شەش هەزار پلەی وەزیفی بۆ (7000) حەوت هەزار پلەی وەزیفی زیاد بكرێت، بەتایبەتی بۆ ئەوەی هەلبژەخسێ بۆ دامەزراندنی دەرچووانی بەشی كۆمەڵناسیو دەروونناسی، تاوەك توێژەری كۆمەڵایەتی دابمەزرێت، هەروەها دامەزراندنی دەرچووانی بەشی فەلسەفە وەك مامۆستای فەلسەفە كە سیستەمی نوێی پەروەردە جەخت دەكات لەسەر پێویستی ئەم بوارانە لە ناوەندەكانی خوێندن. (رەئی لیژنەی دارایی بكرێ بە پێشنیار بۆ حكومەت).

سێیەم: دەربارەی پڕۆژەكان:

(1) ژمارەی پڕۆژە پێشنیاركراوەكان بۆ وەزارەتی خوێندنی بالاّ كەمە، كە بریتیە لە (9) پڕۆژە بە بڕی (9850) ملیۆن دینار، بۆیە پێشنیار دەكەن كە بڕی (10) ملیار دیناری تر تەرخان بكرێت بۆ وەزارەتی خوێندنی بالاّو توێژینەوەی زانستی. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە ئەگەر حكومەت توانای هەبێت).

(2) بەپێویستی دەزانین كە دروست كردنی كەمپی زانكۆی سەلاحەددین بخرێتە چوارچێوەی پڕۆژە پێشنیاركراوەكان بۆ ساڵی 2011 و، بڕێك پارەی بۆ تەرخان بكرێ. (لە ڕووی كردارییەوە پێشنیار بكرێ بۆ ساڵی 2012).

(3) لە پێشنیاركردنی پڕۆژەدا پێویستە ڕەچاوی هاوسەنگی بكرێت لە دووبواردا:

أ - هاوسەنگی لە نێوان ژمارەو جۆری پڕۆژەو دابەشكردنیان لەسەر بنەمای ڕێژەی دانیشتوان. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

ب - هاوسەنگی نێوان بڕی گوژمەی تەرخانكراو لە ساڵێكدا، بۆ پڕۆژە لەگەڵ ماوەی جێ بەجێ كردنی پڕۆژە. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(4) تێبینی دەكەین كە قوتابخانەی چوار پۆلی لە پڕۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاكان زۆر دووبارە بۆتەوە، دوای بەدواداچوونو هەڵسەنگاندنی بۆمان دەركەوتووە، كە دروستكردنی قوتابخانەی چوار پۆلی نموونەیەكی سەركەوتوو نییە، بۆیە پێویستە ڕێژەی قوتابخانەی شەش پۆلیو دوانزە پۆلیو هەژدە پۆلی زیاد بكرێ. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

چوارەم: پێشنیار دەكەین كە ڕێژەی تەرخانكراو بۆ بەشی سوودەكانی كۆمەڵایەتی (المنافع الاجتماعیة) كەم بكرێتەوە لە (3.41٪) بۆ ڕێژەی (2٪) و، تەرخان بكرێ بۆ هەڵمەتی نیشتمانی دروستكردنی قوتابخانە. (رەئی لیژنەی دارایی بەگشتی داوای كەمكردنەوە كراوە لەبڕی چەند حسابێك).

پێنجەم: دەسەڵاتی پارە تەحویل كردن بدرێتە بەڕێوەبەرە گشتیەكانو زانكۆو هەردوو وەزارەتو ڕۆتینی ئێستای وەزارەتی دارایی كەم بكرێتەوە، چونكە زۆرجار دەبێتە هۆی پەكخستنی پڕۆژەو بە هەدەردانی كات. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

شەشەم: لەكاتی خەمڵاندنی پڕۆژەكاندا (بیناسازیو كڕینی كەلوپەلو پێداویستی قوتابخانەكان) پێكەوە حیسابیان بۆ بكرێت. (رەئی لیژنەی دارایی ئەم كارە پەیوەندی بە ڕێنمایی بودجەوە هەیە).

نۆیەم: لیژنەی کاروباری کۆمەڵی مەدەنی:

بەپێی نووسراویان ژمارە (21) لە (2011/4/24) ئەم تێبینیانە دەخەنەڕوو:

(1) پێشنیار دەکەن، ئەو ماددە یاساییەی کە پەیوەستە بە تەرخان کردنی بڕی (200) ملیار دینار بۆ بودجەی پارتەکانو پڕۆژەکانی ڕێکخراوە ناحکومیەکان بکرێ بە دوو بڕگەوە، بڕگەیەك بۆ پارتەکان و، بڕگەیەك بۆ ڕێکخراوە ناحکومیەکان. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(2) پێیان باشە ماددەی چواردە لە پڕۆژە یاساکە کە (200) ملیار تەرخانکراوە بۆ پارتەکانو ڕێکخراوە ناحکومیەکان، پشکی ڕێکخراوە ناحکومیەکان بەبڕی (20) ملیار دینار دیار بکرێت. (ئەم کارە بەجێ بهێڵرێت بۆ حکومەت).

(3) پشتگیری لە دامەزراندنی توێژەری کۆمەڵایەتی دەکەن لە وەزارەتی پەروەردە، بۆ چارەسەرکردنی ئەم کەلێنە لە قوتابخانەکاندا. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(4) پشتگیری دەکەن لە داواکاری (یەکێتی فەرمانبەرانی کوردستان) بۆ قەرەبووکردنەوەی جیاوازی مووچەی شەش ساڵی ڕابردووی فەرمانبەرانی سنووری ئیدارەی سلێمانی. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندەو داوای ڕوونکردنەوەو جێ بەجێ کردن لە حکومەت بکرێ).

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەیەم: ڕاپۆرتی لیژنەی پاراستنی مافی بەکاربەر

بەپێی نووسراویان ژمارە (8) لە (2011/4/25) ئەم تێبینیو سەرنجو پێشنیارانە دەخەنەڕوو:

یەکەم/ تێبینیو سەرنجەکان لەسەر بودجەی وەبەرهێنانو بەکارخستن بەم شێوەی خوارەوە:

(1) بەشێوەیەکی ڕێكو پێك تر ڕێزبەندی کراون لە پارساڵ، زانیاری پێویستی تێدایە، بەلاّم پێ دەچێ هەندێ لەم زانیاریانە دروست نەبن. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(2) ماوەی جێ بەجێ کردنی هەندێك لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2011 زۆرە بە بەراوورد لەگەڵ گوژمەی تەرخان کراو، نموونە پڕۆژە هەیە گوژمەکەی (77) ملیۆن دینارە بەلاّم ماوەی جێ بەجێ کردنی (540) ڕۆژە. (ڕەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێت لە نوێنەری حکومەت).

(3) هەندێك لە پڕۆژەکان گوژمەی پێویست بۆ ساڵی 2011 ناگاتە (5٪) لە گوژمەی گشتی پڕۆژەکە، وا دەردەکەوێ ئەم پڕۆژانە بە چەندین ساڵ جێ بەجێ دەکرێ. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(4) هەندێ پڕۆژە گوژمەی بۆ تەرخان کراوەو، لە قۆناغی تەندەرین دایە، بەلاّم دیزاینەکەی تەواو نەبووە، دەبینین دەست بە جێ بەجێ کردنی دەکرێ، ئەمە سەرپێچی سستمی کارکردنە. (ڕەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێ لە حکومەت)

(5) نەبوونی هەماهەنگی لەنێوان پارێزگاکانو وەزارەتەکان بۆ دەست نیشان کردنی پڕۆژەکان، پارێزگاکان لە جێ بەجێ کردنی بودجەی پەرەپێدان ڕاوێژ بە وەزارەتەکان ناکەن. (پەسندەو بکرێ بە پێشنیار).

(6) پێویستە دیزاینی پڕۆژە تەواو بێت، دواتر بخرێتە ناو پلانی پـرۆژە پێشنیاکراوەکان. (رەئـی لیژنـەی دارایی پەسندەو ڕای حکومەت وەربگیرێت).

(7) گوژمەی تەرخانکراو بۆ بەشی (المنح) لە ساڵی (2011) نزیکەی دوو ئەوەندەی تەرخان کـراوی سـاڵی (2010)یەو، هەندێك لە وەزارەتەکان سەرکەوتوو نـەبوون لەخـەرج کردنـی سـاڵی 2010. (رەئـی لیژنـەی دارایی حکومەت ڕوونکردنەوە بدات).

(8) هەروەها گوژمەی تەرخان کراو بۆ بەشی (المنافع الاجتماعیـة) بـۆ سـاڵی 2011 دوو ئەوەنـدەی سـاڵی 2010یە، هەندێ لە وەزارەتەکان سەرکەوتوو نەبوون لەخەرج کردنیان، بـەپێی بۆچـوونی لیژنـە نزیکـەی (209) ملیار دینار لەنێوان ساڵی (2010)و، ئەمساڵدا زیادی هەیە. (حکومەت ڕوونکردنەوە بدات).

(9) کۆی میلاکی تەرخانکراو بۆ وەزارەتی دارایی بریتیە لە (5332) پلە، کە ڕێژەکەی دەگاتـە (21.3٪) بۆ ساڵی 2011، ئەم ڕێژەیە زۆرە بۆ وەزارەتی دارایی و، لەهەمان کاتـدا هەنـدێك وەزارەت هەیـە پێویسـتە زیاتر گرنگی پێ بدرێت لە ڕووی میلاکەوە. (پەسندە).

(10)حکومەتی هەرێم سەرکەوتوو نەبووە لە خەملاندنی ئیرادی ساڵی 2010، ئەو ئیرادە خەملێنراوە بـە نزیکەی (348) ملیار دینار، بەڵام ئیراداتی بەدەست هاتوو تـا 2010/6/30 دەگاتـە (316) ملیـار دینـار. (رەئی لیژنەی دارایی حکومەت ڕوونکردنەوە بدات).

دووەم: پێشنیارەکانی لیژنە:

(1) هەر پڕۆژەیەك لە (10٪)ی گوژمەی پێویستی بۆ تەرخان نەکرابێ لـە کۆی گوژمـەی پڕۆژەکـە لـەناو پلانی بودجە دانەنرێت. (نوێنەری حکومەت وەڵام بداتەوە).

(2) هـەر پڕۆژەیـەك دیزاینەکـەی تـەواو نـەبێت لـە پلانـی بودجـە دانـەنرێت. (ڕای حکومـەت وەربگـیرێ لەوبارەیەوە).

(3) ئەو پڕۆژانەی گوژمەیان لە (2) ملیار دینار کەمترە، ماوەی جێ بـەجێ کردنیـان لـە (1) سـاڵ تێپـەڕ نەکات. (پەسند نییە، چونکە کارێکی هونەرییە).

(4) هەزار پلەی وەزیفی لە میلاکی وەزارەتی دارایی ساڵی 2011 لابرێت و، زیاد بکرێـت بـۆ سـەرمیلاکی پەروەردەو، (500) پلە بۆ سەرمیلاکی وەزارەتی تەندروستی. (بەجێ بهێڵرێت بۆ حکومەت)

سێیەم/ تێبینیو پێشنیارەکانی لیژنە لەسەر پڕۆژە یاساکە:

(1) سەر لەنوێ داڕشتنەوەی (ماددەی شەش) بەم شێوەی خوارەوە:

المادة السادسة:

أولاً: حصر الصرف من اعتمادات الحسابات الرئيسية للنفقات التشغيلية (المنح، الإعانـات، المنـافع الاجتماعيـة، المصروفات الاخرى، السلع والخدمات والصيانة، نفقات المشاريع الرأسمالية) مـن الموازنـة العامـة لحكومـة أقلـيم كوردستان بوزارة المالية.

ثانياً: لوزير المالية والاقتصاد تخويل الوزراء ورؤساء الجهات غير المرتبطة بوزارة ورؤساء الوحدات الإدارية صلاحية الصرف مباشرة في ضوء التخصيصات المعتمدة ضمن موازنتها السنوية وبالتنسيق مع وزارة المالية والاقتصاد).

تێبینی/ هەردوو لیژنەی یاسایی‌و دارایی پەسندی ئەم مادده یاساییەی کردووە، وەکو لە پڕۆژە یاساکەدا هاتووە لەلایەن حکومەتی هەرێمەوە.

(2) دووبارە دارشتنەوەی بڕگەی دووەم لە ماددەی پانزەم بەم شێوەی خوارەوە:

ثانياً: على الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة التريث في توزيع عدد الدرجات الوظيفية المستحدثة ضمن ملاك الاقليم سنة 2011 على المحافظات والوحدات الإدارية وفق عدد سكانها، لحين صدور قانون مجلس الخدمة العامة للاقليم.

تێبینی/ هەردوو لیژنەی دارایی‌و یاسایی پەسندی (أولاً، ثالثاً)ی کردووەو، تەنها هەردوو وشەی (الشروط والإجراءات)ی لابردووە لە (ثانياً).

(3) لە هەمان کات لیژنەکە پێشنیار دەکات، کە بڕگەی چوار بۆ ئەم ماددەیە زیاد بکرێ‌و بەم شێوەیە بێت:

رابعاً: تعطي الاولوية لتثبيت العقود استثناءاً من شرط العمر للمتقاعد في السنوات الماضية، مع احتساب فترة التعاقد خدمة فعلية.

تێبینی/ بەپێی ڕای لیژنەی دارایی بابەتی ئەم بڕگەیە زیادە و، دامەزراندن بە (عقد) ڕێنمایی خۆی هەیەو، هەروەها بەشێوەیەك لە شێوەکان بابەتی (عقد) لە ماددەی هەژدە لە پڕۆژە یاساکەدا هاتووەو لیژنەی دارایی ڕای خۆی پێشکەش کردووە لەم بارەیەوە لە بەشی سێیەمی ڕاپۆرتەکە.

(4) پێشنیاردەکەن کە بڕگەی (ب)لە (أولاً) لە ماددەی دوانزە لابرێت.

تێبینی/هەردوو لیژنەی دارایی‌و یاسایی پێشنیاری لابردنی نەکردووە.

(5) لیژنە پێشنیار دەکات بە دووبارە دارشتنەوەی ماددەی پانزەم بەم شێوەی خوارەوە:

المادة الخامسة عشرة: تلتزم وزارة المالية والاقتصاد بمايلي:

أولاً: تأمين القرض العقاري للمواطنين في المحافظات والاقضية والنواحي والقرى، وزيادة مبلغ القرض الى (20) (عشرون مليون دينار)، وحسب الضوابط والتعليمات المرعية.

ثانياً: دعم مشاريع القطاع الزراعي عن طريق المصرف الزراعي.

ثالثاً: دعم مشاريع المصرف الصناعي.

رابعاً: تخصيص مبلغ (150) (مائة وخمسون) مليار دينار لغرض تأمين السكن لمواطني الاقليم من ذوى الدخل المحدود، وفق قانون رقم (7) لسنة (2008) قانون تأمين السكن للمواطنين في اقليم كوردستان.

خامساً: تخصيص مبلغ (25)خمسة وعشرون مليار دينار لدعم صندوق دعم المشاريع الصغيرة للشباب في الاقليم الذي تم اقراره من قبل برلمان كوردستان.

سادساً: تحدد سلفة الزواج الواردة في قانون سلفة الزواج لأقليم كوردستان رقم (17) لسنة 2010 بمبلغ (5) خمسة ملايين دينار.

سابعاً: تخصيص مبلغ قدرة (10) عشرة مليار دينار لبناء المنشات الرياضية في الأقليم.

تێبینی/

(أ) دەربارەی (اولاً) هەمان ڕای لیژنەی یاسایی ئەوەیە کە پێشینەی خانووبەرە زیاد بکرێت لە (15 بۆ 20) ملیۆن دینار.

(ب) دەربارەی (ثانیاً) لە پرۆژە یاساکەشدا ئەم مادده یاسایە بە هەمان شێوەیە.

(ت) دەربارەی (ثالثاً) لە پرۆژە یاساکەشدا ئەم مادده یاسایە بە هەمان شێوەیە.

(پ) دەربارەی (رابعاً) گفتوگۆی لەسەر دەکرێ لەنێوان ئەندامانی پەرلەمانو نوێنەرانی حکومەت لە هۆڵی پەرلەمان. (واتە گۆڕینی (ثانیاً) لە ماددەکە.

(ج) دەربارەی (خامساً) هەمان دەقی پرۆژە یاساکەیە لە (ثالثاً).

(ح) دەربارەی (سادساً) هەمان بۆچوونی هەردوو لیژنەی داراییو یاساییە.

(خ) دەربارەی (سابعاً) بڕگەیەکی زیادە لە پرۆژە یاساکەدا، کە ئاماژەی پێ نەدراوە، بە شێوەیەك لە شێوەکان ئەم بابەتە لە بودجەی وەبەرهێنان چارەسەر دەکرێت.

(6) پێشنیار دەکەن ئەم مادەیە بۆ (احكام ختامية) لە بەشی پێنج زیاد بکرێت.

المادة ( ):

يتم احتساب مبالغ المنح والأعانات غير المستخدمة من المبالغ المخصصة لدوائر الأقليم و شركات القطاع العام بأنتهاء السنة المالية (2010) وفق المعايير المحاسبية المستخدمة لأحتساب الصرف النهائي وتعتبر المبالغ الفائضة او المدفوعة بصورة زائدة وفق هذه الأسس دفعة مقدمة على حساب المنحة للدائرة او الوحدة في السنة المالية 2011.

تێبینی/ ڕای هەردوو لیژنە ئەم بابەتە بخرێتە دەنگدانەوە، پەیوەندی بە حکومەتەوە هەیە.

بەڕێز عمر صديق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یانزە: لیژنەی پەیوەندییەکانو ڕۆشنبیریو ڕاگەیاندن:

بە نووسراویان ژمارە (461) لە (2011/4/26) ڕاپۆرتیان ئامادەکردووە، کە ئەم تێبینی و پێشنیازانەی سەبارەت بە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2011ی وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوانی گرتۆتەخۆ بەم شێوەیەی خوارەوە:

(1) بەبەراورد بە ساڵی پار پرۆژە بەردەوامەکان ڕێكوپێك ترن، ڕیزکراون، کۆمەڵێ زانیاری زیاتری تێدایە. (ڕەئی لیژنەی دارایی پشتگیری دەکەین).

(2) بەشی هەرە زۆری پڕۆژە بەردەوامەکانی وەزارەت، کە لە بودجەی بەرهەمهێنانی ساڵی 2010دا بۆ هەر پڕۆژەیەك بڕێك پارە تەرخانکراوە، لە بودجەی ساڵی 2011دا گۆڕان بەسەر بڕی تەرخانکراودا هاتووە، نموونەش هەیە لەوبارەیەوە. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(3)پڕۆژەی دروستکردنی ناوەندی وەرزش‌ولاوان لە (دومێز) لە پارێزگای دهۆك زیاد کراوە، ئەم پڕۆژەیە نە لە بودجەی پڕۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2010دا و، نە لە پڕۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2010دا هەبووە، لە بودجەی ساڵی 2011دا ئاماژەی پێکراوە، نووسراوە ئیحالە کراوە، بەلاّم دیار نییە کەی دەست بەکاربووە. (رەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێ لە نوێنەری حکومەت).

(4)بەگوێرەی بودجەی ساڵی 2010 دەبوایە بڕی (74977) ملیۆن دینار خەرج بکرایە لە هەردوو پڕۆژە بەردەوامەکان‌و پڕۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2010، بەلاّم لە ساڵی 2010دا تەنها بڕی (44702) ملیۆن خەرج کراوە، پرسیار ئەوەیە بڕی پاشماوە (30274) ملیۆن دینارەکەی وەزارەت چی لێ بەسەر هاتووەو؟ هەروەها لە کۆی (94) پڕۆژەی بەردەوامی وەزارەت (48) پڕۆژە لە ساڵی 2010 پارەیان بۆ خەرج نەکراوە. (رەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێ لە نوێنەری حکومەت).

(5) ئەدای حکومەت بەگشتی لە خەرج کردنی پارەی تەرخانکراو بۆ پڕۆژەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری لە ساڵی 2010دا ڕێژەی (59.6٪) بووە، واتە بەپێی ڕاپۆرتەکە ژمارەیەك لە پڕۆژەکانی وەزارەت لە پارێزگاکان ئەنجام نەدراوە، نموونەش هەیە لای لیژنەکە. (رەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێ لە نوێنەری حکومەت).

(6) پرسیارێك هەیە، بۆ دەبێت پێش وەخت کەشفی پڕۆژە پێش ئەوەی بخرێتە تەندەرینەوە بدرێتە وەزارەتی دارایی، لە کاتێدا دەبێت زۆر نهێنی بێت. (رەئی لیژنەی دارایی ئەم کارە پەیوەندی بەهەردوو وەزارەتی دیاریکراوەوە هەیە).

(7) دەرخستەی زیاد کراو (الكشف الإضافي) بەپێی یاسا نابێت لە ڕێژەی لە (7٪)ی خەرجی پڕۆژەکە تێپەڕ بکرێت، ئەگەر تێپەڕیی، دەبێ ڕەزامەندی ئەنجومەنی وەزیران وەربگیرێ، بەلاّم وەك تێبینی دەکرێ چەندین پڕۆژە هەیە لە پارێزگاکان دەرخستەی زیاد کراو لە ڕێژەی (7٪) تێپەڕیان کردووە، ئەمە پرسیارە؟ (چەندین نموونەش هەیە). (لیژنەی دارایی لەگەڵ تێپەڕاندنی ڕێژەی یاسایی نییە).

(8) تێکەڵی لە بە جێگەیاندنی پڕۆژەکاندا هەیە، نەك هەر لە وەزارەتی ڕۆشنبیری‌ولاوان لە وەزارەتەکانی (ناوخۆ، پێشمەرگە، شارەوانی، ئاوەدانکردنەوە، دارایی) بەدی دەکرێ، چ لەناو پڕۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2011و، چ لەناو پڕۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2011 (نموونەش هەیە)، بۆ نموونە لە پڕۆژە بەردەوامەکانی وەزارەتی ناوخۆ لە پارێزگای دهۆك پڕۆژەی ژمارە (11) لەکاتی خۆیدا لەناو پڕۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2010ی وەزارەتی ڕۆشنبیری‌ولاواندا بووە...هتد. (داوا لە حکومەت دەکەین هۆی ئەم تێکەڵ بوونە ڕوون بکاتەوە).

(9) نەبوونی هاوسەنگی لە خەرج کردنی پارەی تەرخانکراو بەسەر چالاکیەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیریو لاوان، بۆ نموونە ڕێژەی بڕی خەرج کراو لە ساڵی 2010دا بۆ بواری ڕۆشنبیری بریتیە لە (14.9٪) بەبەراورد لەگەڵ بواری وەرزش‌ولاوان و، هەروەها بەگشتی بۆ ساڵی 2011 بڕیارە ڕێژەی خەرجکردن بۆ بواری ڕۆشنبیری بگاتە نزیکەی لە (18٪)، بۆیە لیژنە پشتیوانی لە پێشنیاری وەزارەتی ڕۆشنبیری ولاوان دەکات بۆ جێبەجێکردنی پلانی نوێ لەم بوارەدا. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(10) بوونی گرفتی تەواو نەکردنی پڕۆژەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان لەکاتی دیاریکراوی خۆیدا،و، پێدانی کاتی زیاتر، پێویستە پێدانی کاتی زیاتر بەشێوەیەکی هاوسەنگ بێت بۆ تەواو کردنی پڕۆژەکان لەلایەن کۆنتراکتەرەکانەوە، پڕۆژە هەیە سێ جار کاتی زیادەی پێدراوەو، پێویستە پەرەنسیپی (غرامة) جێ بەجێ بکرێت. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(11) بەگوێرەی ئەو ڕاپۆرتانەی کە دەست لیژنە کەوتووە کوالێتی جێ بەجێ کردنی بەشێکی پڕۆژەکان لە ئاستێکی باشدا نییەو، بەپێی ڕای لیژنەی پەیوەندییەکان کەمترخەمی هەیە لە ستافی جێ بەجێ کردنو، هەروەها ستافی چاودێری ئەندازیاری و، هەروەها دەگەڕێتەوە بۆ تەندەرو جۆری کەرەسەی بەکارهاتوو و، دیاری نەکردنی بڕگەکان بە وردی لەناو (تەندەرو جەدوەلی کەمیات). (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە حکومەتی لێ ئاگادار بکرێتەوە).

(12) پێشنیاری ساڵی پار دووپات دەکەینەوە، کە پێویستە هەموو سەنتەرە ڕۆشنبیریەکانو تیپو کۆمەڵە هونەریەکانو یەکێتی نووسەرانی کوردو سەندیکای هونەرمەندانو ڕۆژنامەنووسان لە وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان کۆمەكو هاوکاری وەربگرن، نەك لە چەندین وەزارەتو ئەنجومەنی وەزیران. (رەئی لیژنەی دارایی بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت).

(13) سەبارەت بە بەڕێوەبەرایەتی گشتی شوێنەوار (10) پڕۆژەیان هەبووە، کە دەبوایە نۆ (9) پڕۆژەیان تەواو بوایەو، هیچ پڕۆژەیەکیش پێشنیارنەکراوە بۆ بواری شوێنەوار. (رەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(14) لە کۆی (2395) پڕۆژەی بەردەوام کۆی (1320) پڕۆژە لە ساڵی 2010دا حکومەت هیچ پارەی بۆ خەرجنەکردووە، واتە بە ڕێژەی لە (55٪). (رەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێ لە حکومەت).

(15) نەبوونی هاوسەنگی لە نێوان ناوەندو قەزاو ناحیەکان لە ڕووی دابەشکردنی پڕۆژەوە. (رەئی لیژنەی دارایی حکومەتی لێ ئاگاداربکرێتەوە).

(16) نابێت پارەی پێویست بۆ دیزاینو سەرپەرشتیو ڕاوێژکاری ئەندازیاری لە (11٪) تێپەڕی. (لیژنەی ناوبراو نموونەی هەیە). (بەپێی ڕێنمایی حکومەت کار بکرێت).

(17) پێشنیار دەکەین وەزارەتی پلاندانان سەبارەت بەچۆنیەتی ئامادەکردنو ڕاپەڕاندنو جێ بەجێ کردنی پڕۆژە وەبەرهێنەکان لەلایەن کۆمپانیاکانەوە بە هاوکاری پەرلەمانو لایەنە پەیوەندیدارەکانی تر

کۆنفرانسێ ساز بکات لەبارەی چۆنیەتی جێ بەجێ کردنی پڕۆژە. (ڕەئی لیژنەی دارایی ئەم بابەتە پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

دوانزە: لیژنەی پیشەسازی و وزەو سەرچاوە سروشتیەکان:

بە نووسراویان ژمارە (24) لە (2011/4/27) ئەم خالأنە دەخەنە روو:

یەکەم/ بودجەی وەزارەتی کارەبا:

(1) بڕی پارەی تەرخانکراو بۆ وەزارەتی کارەبا بریتیە لە (3/2)ی پێویستی ئەو وەزارەتەیە، کە دەبێتە هۆی دواکەوتنی جێبەجێکردنی پرۆژەکانیان. (ڕەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(2) پێویستیان بە بودجەی زیاتر هەیە، بۆ دامەزراندنی وێستگەکانی کارەباو دابەشکردنی کارەبا. (ڕەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(3) داواکارن بەکارخستنی وێستگەی کارەبای دهۆك بکرێت بە غازی سروشتی. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(4) بودجەی پێویست بۆ دابین کردنی سووتەمەنی بۆ وێستگەکانی کارەبا.(ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(5) پێویستە لە بودجەی ساڵی 2011 بڕی (850) ملیۆن دۆلار تەرخان بکرێت، بۆ کڕینی سووتەمەنی. (ڕەئی لیژنەی دارایی ئەمە کاری حکومەتە).

دووەم/ بودجەی وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی:

(1) وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی (22) پرۆژەیان پێشکەش کردووە، بەلأم تەنها (7) پرۆژەیان پەسند کراوە لە بودجەی ساڵی 2011، هەروەها گوژمەی تەرخانکراو بۆ پرۆژەکانیان کەمە بەرامبەر پارەی پێویست بۆ پرۆژەکان. (لیژنە نموونەی هەیە). (ڕەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(2) سەبارەت بە قەرزی بانکی پیشەسازی کە بڕی (30) ملیار دینارە لە بودجەی ساڵی 2010 خەرج نەکراوەو، تەنها ڕێنمایی بۆ دەرچووە، بۆیە پێشنیار دەکەن ئەو (30) ملیارە تەدویر بکرێتە سەر بودجەی بانکی پیشەسازی بۆ ساڵی 2011، لەگەڵ دیاری کردنی ئەو بڕەی ئەمساڵ تەرخان دەکرێت. (ڕەئی لیژنەی دارایی بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت).

(3) لە کۆی بودجەی وەگەڕخستن و وەبەرهێنان تەنها ڕێژەی (0.07٪) خەرج کراوە بۆ ئەم وەزارەتە. (ڕەئی لیژنەی دارایی حکومەت لەم ڕێژە کەمە ئاگادار بکرێتەوە).

سێیەم/ بودجەی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان:

(1) تێبینی لەسەر داهاتی نەوت هەبوو، پاش ڕوونکردنەوە، لیژنە بۆی دەرکەوت بەناوی (مبیعات النفط) هاتووە، کە تەنها پارەی فرۆشی نەوتی سپی یە، کە لە حکومەتی فیدراڵیەوە دێتە هەرێمی کوردستان، کە بڕەکەی بریتیە لە (122189) ملیۆن دینارە. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(2) سەبارەت بە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2011، تەنها (5) پرۆژەی بۆ پەسند کراوە (3) لە سلێمانی، (1) لە هەولێر، (1) لە دهۆك، کە بڕی پارەکانی لە بودجەدا دیاری کراوە. (ڕەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سیانزە: لیژنەی کاروباری کۆمەلآیەتیو منداڵو خێزان:

بە نووسراویان ژمارە (32) لە (2011/4/26) ئەم خالآنەیان خستۆتەڕوو:

(1) هاوسەنگی نییە لەنێوان تەرخانکردنی پارە بۆ وەزارەتەکان، بەتایبەتی تەرخانکراو بۆ وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلآیەتی، کە بڕی تەرخانکراو بەرامبەر ئەرکو چالاکیەکانی ئەم وەزارەتەدا کەمە. (ڕەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(2) پێشنیار دەکەن دوای پەسند کردنی بودجە لەلایەن پەرلەمانەوە خەرج کردنی تەرخانکراو بۆ ئەم وەزارەتە لە دەسەلآتی خودی وەزیردا بێت. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(3) پێشنیار دەکەن کە جیاوازی لەنێوان تەرخانکراوی خەملێنراو بۆ ئەم وەزارەتە لەگەڵ (خەرجی فعلی) ئەم وەزارەتە (10٪) زیاتر نەبێت و، بەپێی ڕای ئەم لیژنەیە زۆر جار جیاوازیەکە دەگاتە (50٪)و، هۆکەشی دەگەڕێننەوە بۆ دەست تێوەردانی وەزارەتی دارایی لەم بوارەدا. (ڕەئی لیژنەی دارایی وەزارەتی دارایی ڕوونکردنەوە بدات).

(4) لیژنە پێشنیاری دروست کردنی پرۆژەکانی کۆمەڵگای مۆدێرن دەکات، بۆ خاوەن پێداویستە تایبەتەکان لە شاری سلێمانی، هەروەکو لە پرۆژە بەردەوامەکانی پارێزگاکانی دهۆكو هەولێردا هەیە. (ڕەئی لیژنەی دارایی بەجێ بهێڵرێ بۆ حکومەت).

(5) لیژنە پێشنیار دەکات، کە پێشینەی خانووبەرە زیاد بکرێت لە (15) ملیۆن بۆ (20) ملیۆن دینارو، پێشنیار دەکات بۆ ئەم مەبەستە سوود وەربگرن لەو بڕە پارەیەی بۆ ئەنجومەنی دادوەری تەرخانکراوە بە بڕی زیاتر لە (50) ملیۆن دینار. (ڕەئی لیژنەی دارایی بۆ گفتوگۆ لە نێوان پەرلەمانو حکومەت).

(6) لیژنە پێشنیار دەکات بە زیاد کردنی پێشینەی هاوسەرگیری لە (2.5)ملیۆن بۆ (5) ملیۆن دینار.(ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە بۆ گفتوگۆ لە هۆڵی پەرلەمان).

(7) لیژنە پێشنیار دەکات بۆ زیاد کردنی دەرماڵەی تایبەت بۆ فەرمانبەرانو کارمەندان کە لە دەزگاکانی کاروباری کۆمەلآیەتی خزمەت دەکەن، ئەمەش بە سوود وەرگرتن لە بەشی (دەرماڵەی ترسناکی). (ڕەئی لیژنەی دارایی ڕای حکومەت وەربگیرێ).

(8) لیژنە پێشنیار دەکات کە مووچەی تۆڕی پاراستنی خێزانی نابێت لە خوار هێلی هەژاری بێت، پێشنیار دەکات کە بڕی پارەکەیان لە (75000) حەفتاو پێنج هەزار دینار زیاد بکرێ بۆ (150000) سەدو پەنجا هەزار دینارو، سوود وەربگیرێ لە بڕی پارەی زیادە کە دادەشکێت لەو بەشانەی بڕی تەرخان

کراوی زیادە. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە، پێویستە تەرخانکراوی بۆ پەیدا بکرێ و ڕای حکومەت وەربگیرێت).

(9) پێشنیار دەکەن گرنگیدانێکی زیاتر بدرێ بە پرۆژەکانی ئەم وەزارەتە، کە لە بودجەی ئەم ساڵدا تەنها (5) پرۆژەیان بۆ دەستنیشان کراوە. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(10) لیژنە پشتگیری دەکات لەو ماددە یاساییانەی کە لە پرۆژە یاسای بودجەدا هاتووە، بەتایبەتی لەو بڕە پارەیەی بۆ سندوقی دەستەبەری کۆمەڵایەتی بە ڕێژەی (30٪) لەلایەن وەزارەتی کارەوە تەرخانکراوەو، هەروەها پشتگیری دەکات لە ماددەی (12)، کە تایبەتە بە گواستنەوەی کارمەندان لە کەرتی گشتی بۆ کەرتی تایبەت. (ڕەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(11) لیژنە پێشنیار دەکات بە زیاد کردنی وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی بۆ سەر بەرنامەی گەشەپێدانی تواناسازی مرۆیی لە هەرێمی کوردستان، کە لە ماددەی (13)ی پرۆژەکەدا هاتووە. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

چواردە: لیژنەی خزمەتگوزاریەکانی شارەوانی و گواستنەوە:

بە نووسراویان ژمارە (69) لە (2011/4/28) ئەم خاڵانە دەخەنەڕوو:

(1) سەبارەت بە پرۆژە یاسای بودجە، پێشنیار دەکەن ئەم بڕگەیە زیاد بکرێ بۆ ماددەی (چوار):

(ج/ داهاتی وەزارەتی شارەوانیو گەشتوگوزار لە حیسابی بانکێك کۆ بکرێتەوەو، لەلایەن وەزارەتەوە خەرج بکرێتو پاشان لەگەڵ وەزارەتی دارایی بە ڕێنماییەك ڕێك بخرێت). (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندەو ڕای حکومەت وەربگیرێت),

(2) لە ماددەی (13) پێویستە بڕی پارە دیاری بکرێت، کە تایبەتە بە تواناسازی. (ڕەئی لیژنەی دارایی ڕای حکومەت وەربگیرێت).

(3) لە ماددەی (15) دەربارەی (یەکەم/1، 2، 3) پێویستە بڕی پارەکە دیاری بکرێت. (هەمان ڕای هەردوو لیژنەی داراییو یاسایی).

(4) زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە بۆ (20) ملیۆن دینار. (ڕەئی لیژنەی دارایی لە هۆڵی پەرلەمان یەکلابکرێتەوە لەگەڵ حکومەتدا).

(5) بڕی پارەی دیاری کراو بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون کەم بکرێتەوە لە (150) ملیار بۆ (100) ملیار دینار. (ڕەئی لیژنەی دارایی لە هۆڵی پەرلەمان گفتوگۆی لەسەر بکرێت لەگەڵ حکومەتدا).

(6) بڕی تەرخانکراو لە سندوقی پاڵپشتی گەنجان زیاد بکرێ لە (25) ملیار بۆ (50) ملیار. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسند نییە، پێویستی بە ڕەزامەندی حکومەت هەیە).

(7) پێشینەی هاوسەرگیری زیاد بکرێ بۆ (4) ملیۆن دینار. (ڕەئی لیژنەی دارایی ڕای پێنج ملیۆنیش هەیە لە هۆڵی پەرلەمان یەکلابکرێتەوە لەگەڵ حکومەتدا).

(8) نابێت وەزارەتی دارایی پارەی تەرخانکراو بۆ پرۆژەکانی وەبەرهێنان بگوێزێتەوە بۆ بودجەی وەگەڕخستن. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە).
(9) خەرج کراوی فیعلی پرۆژەکان بە بەراورد لەگەڵ گۆژمەی تەرخانکراو دیار نییە، زۆر پرۆژە هەیە خەرجی ساڵی 2010ی سفرە، کەچی پاش بەدواداچوون دەرکەوت کە زۆر لەم پرۆژانە لەژێر جێبەجێکردندان. (ڕەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێت لە حکومەت).
(10) دەربارەی وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن، ڕێژەیەکی زۆر لە پارەی تەرخانکراوی بودجەی وەگەڕخستن بۆ ساڵی 2010 نەتوانراوە خەرج بکرێ، بەڵام بۆ ساڵی 2011 زیاتر لە تەرخانکراوی ساڵی 2010ی بۆ دیاری کراوە. بۆ نموونە: بڕی تەرخانکراوی (سوودەکانی کۆمەڵایەتی، تێچووەکانی تر، مەوجوداتی نادارایی). (ڕەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێت لە حکومەت).
(11) سەبارەت بەداهاتی خەملێنراو بۆ ساڵی 2011 ئەو بڕە داهاتەی وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن بەدەستیان هێناوە، وەزارەتی دارایی کەمتری لەوە خەملاندوە، جگە لەوەی هیچ لە داهاتەکانی فڕۆکەخانەکان نەهاتۆتە وەزارەت و، بڕی داهاتیان دیار نییە. (ڕەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکرنەوە بکرێ لە حکومەت).
(12) دەربارەی بودجەی وەبەرهێنان، هیچ کام لەو پرۆژانەی کە وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن داوایان کردووە نەخراوەتە بەرنامەوە لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان، داوا دەکەن کە (5) پرۆژەیان هەیەو بۆیان بخرێتە بەرنامەوە. (ڕەئی لیژنەی دارایی وەزارەتی گواستنەوە لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان گفتووگۆ بکەن لەوبارەیەوە).
(13) سەبارەت بە بودجەی وەگەڕخستنی وەزارەتی شارەوانی، ناهاوسەنگی هەیە لە دیاری کردنی بڕی پارەی خەرجکراو بۆ ساڵی 2010، بە بەراورد لەگەڵ زیاد کردنی بڕی پارە بۆ ساڵی 2011 لە بوارەکانی (شمەكو خزمەتگوزاریو چاك کردنەوە، سوودە کۆمەڵایەتیەکان، خەرجیەکانی تر). بەپێی بۆچوونی لیژنە پێویستە بڕێکی زۆر لە بودجەی وەگەڕخستنی ئەم بڕگانە کەم بکرێتەوە بۆ بودجەی وەبەرهێنان. (ڕەئی لیژنەی دارایی بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت).
(14) دواکەوتنی پەسند کردنی بودجە گرفتی زۆری بۆ وەزارەتی شارەوانی دروست کردووە، بۆ نموونە: (لە کڕینی کەرەسەی پاك کردنەوە، دواکەوتنی جێبەجێ کردنی پرۆژە پێشنیارکراوەکان). (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندەو کراوە بە پێشنیار).
(15) جیاوازیەکی زۆر هەیە لەنێوان بڕی داهاتی خەملێنراوی وەزارەتی داراییو وەزارەتی شارەوانی بۆ ساڵی 2011. واتە بڕی داهاتی خەملێنراو لەلایەن وەزارەتی شارەوانیەوە زیاترە لە بڕی داهاتی خەملێنراو لەلایەن وەزارەتی داراییەوە. (ڕەئی لیژنەی دارایی وەزارەتی دارایی ڕوونکردنەوە بدات لەم بارەیەوە).
(16) تێبینیەکانی لیژنە لەسەر بودجەی وەبەرهێنان تایبەت بە وەزارەتی شارەوانی بریتیە لە:

(أ) پرۆژەی کڕینی پێوەری ئاو بۆ هەرسێ پارێزگا لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2010دا دانراوە، کە تێچووی پرۆژەکە (60) ملیارە. ئەوەی جێی تێبینیە کە لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2011دا هاتووە بەهەمان بودجەو، دەستنیشانی ڕۆژی دەست بەکاربوونیان کردووە لە (2010/2/28)و، دەردەکەوێت کە پرۆژەکە وەستاوە. (ڕەئی لیژنەی دارایی نوێنەری حکومەت ڕوونکردنەوە بدات).

(ب) دەربارەی پرۆژەی (دیواری پاڵپشت لەسەری بڵند) لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2010یە لەسەر لیستی وەزارەتی دارایی، لە ساڵی 2011 بڕی خەرج کراوی بۆ دانراوە، بەڵام ئەم پرۆژەیە لەسەر ئەو وەزارەتە نەماوە، بە ژمارە (158) لە لیستی پرۆژەکانی شارەوانیدا هاتووەو دەست بەکار نەبووە. پرسیار ئەوەیە چۆن پارەی بۆ خەرج کراوە لەکاتێکدا کە دەست بەکار نەبووە؟ (ڕەئی لیژنەی دارایی نوێنەری حکومەت ڕوونکردنەوە بدات).

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پانزە: ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری تەندروستیو ژینگە:

بە نووسراویان ژمارە (35) لە (2011/4/28) تێبینیەکانیان بەم شێوەی خوارەوەیە:

1 - لیژنە پێشنیار دەکات بودجەی تەرخانکراو بۆ وەزارەتی تەندروستی زیاد بکرێت لە (5.58٪) بۆ (10٪) بۆ ساڵی 2011، بەپێی پێوەری نێودەوڵەتی دەبێ ئەم ڕێژەیە بگاتە لە (7٪). (ڕەئی لیژنەی دارایی حکومەتی لێ ئاگاداربکرێتەوە).

2 - لە ریزبەندی گوژمەی پرۆژە پێشنیارکراوەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011 گرنگی نادات بە کەرتی تەندروستی، ڕێژەی گوژمە بۆ پرۆژە پێشنیارکراوەکانی وەزارەتی تەندروستی بۆ ساڵی 2011 بریتیە لە (0.36٪) بۆ ساڵی 2011. (ڕەئی لیژنەی دارایی حکومەت لەم ڕێژە کەمە ئاگاداربکرێتەوە).

3 - ڕێژەی لە (78٪) ی بودجەی وەگەڕخستن لە وەزارەتی تەندروستی تەرخانکراوە بۆ قەرەبووی فەرمانبەران، واتە کەمتر لە ڕێژەی لە (18٪) تەرخانکراوە بۆ پێداوستی پزیشکی و تەندروستی خزمەتگوزاریو چاککردنەوە، کە دەبێتە هۆی دروست بوونی کۆمەڵێك كێشە لە سیستمی تەندروستی لەوانە (کەمی دەرمان، مووچەو دەرماڵە، دروست کردنی گرفت بۆ نەخۆشە هەژارەکان، ئەرکی پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری تەندروستی ..هتد). (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندەو حکومەت بەهەند وەریبگرێ).

4 - بەشێك لە بودجەی هەرێم لەلایەن وەزارەتی تەندروستی حکومەتی عێراقەوە گلدەدرێتەوە بۆ کڕینی لوقاحو دەرمان، لەبەر ئەوەی کەموکوڕی هونەری هەیە بۆ هەڵگرتنی لوقاح، بۆیە ناتوانرێت داوای ئەم پارەیە بکرێت، هەرچەندە وەزارەتی تەندروستی عێراق لاری نییە لەسەر گەڕانەوەی پارەکە بۆ بودجەی

هەرێم، ئەمەش دەبێتە هۆی کەمی دەرمان لە هەرێمی کوردستان، بۆیە دەبێت ئەم کێشەیە چارەسەر بکرێت. (حکومەتی لێئاگاداربکرێتەوە).
5 - لە حیسابی سوودە کۆمەڵایەتیەکانی وەزارەت پارەیەکی گونجاو دانراوە بۆ نەخۆشیە گرانەکان. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).
6 - پێشنیاردەکەن گوژمەیەك لە (تێچووەکانی تر) کەمبکرێتەوەو کەم‌و کوڕیەکانی پێ جێبەجێ بکرێ. (ڕەئی لیژنەی دارایی پێشتر لە ڕاپۆرتە گشتیەکەدا بە گشتی ئەم پێشنیارە کراوە).
7 - لیژنە پێشنیار دەکات لامەرکەزی ئیداری لە وەزارەتی تەندروستی جێ بەجێ بکرێت. (پەسندە).
8 - سستی هەیە لە جێ بەجێ کردنی پڕۆژەکان و، زۆرجار لە پڕۆژە بەردەوامەکاندا دیزاین‌و گوژمەو کەشفی ئیزافی‌و ماوەی تەواوکردنی پڕۆژەکە دەگۆڕێت و، ئەمە کاردەکاتە سەر ڕێژەی بودجەی وەزارەتی تەندروستی. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندەو حکومەت ئەم خاڵە بەهەند وەربگرێ).
9 - ژمارەی میلاکی دامەزراندن بۆ وەزارەتی تەندروستی (2500) پلەی جیا جیایەو، ژمارەی دەرچووانی بەشەکانی پزیشکی‌و تەندروستی هەرێم زۆر لەو ژمارەیە زۆرترە، بۆیە داوای زیادکردنی میلاك دەکەین. (ڕەئی لیژنەی دارایی حکومەت لەم خاڵە ئاگاداربکرێتەوە بەپێی توانا).
10 - بودجەی دەستەی ژینگە باش ڕێك نەخراوە، پێویستە گرنگی زیاتری پێ بدرێ و، پێویستە گوژمەی (شمەك‌و خزمەتگوزاری‌و چاككردنەوە) زیاد بکرێت لەسەر ئاستی ژینگەو، هەروەها گوژمەی (موجوداتي غير مالي) زیاد بکرێ. (ڕەئی لیژنەی دارایی ئەم خاڵە بەجێ بهێڵرێ بۆ حکومەت).
11 - پێویستە گرنگی بدرێ بە جێ بەجێ کردنی پڕۆژە پێشنیارکراوەکانی دەستەی ژینگە بە تایبەتی بیناکانی بەڕێوەبەرایەتیەکان. (ڕەئی لیژنەی دارایی پشتگیری لێ دەکەین).
شانزە: ڕاپۆرتی لیژنەی نەزاهە:
بە نووسراویان ژمارە (13) لە (2011/4/28) ئەم خاڵانە دەخەنەڕوو:
1 - حیساباتی ختامی شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2010 درەنگ هاتووەو، حیساباتی شەش مانگی دووەمیش تا ئێستا نەهاتووە. (حیساباتی ختامی ساڵی دارایی پێویستە تا کۆتایی (6/31/) هەر ساڵێك تەواو کرابێت).
2 - پێشنیار دەکەن بڕگەکانی (بەخشین، باربۆ، سوودە کۆمەڵایەتیەکان، تێچووەکانی تر) کەم بکرێتەوە بە ڕێژەی لە (50٪) و، بخرێتە سەر پڕۆژەکانی وەبەرهێنان‌و زیادکردنی مووچەی شەهیدان‌و ئەنفال‌و هێزەکانی ناوخۆو پێشمەرگەو پێشینەی هاوسەرگیری‌و پێشینەی خانووبەرە. (ڕێژەیەکی بەرزە، ڕای لیژنەی دارایی تاکو لە ڕێژەی لە (15٪)یە، ڕای حکومەت وەربگیرێت لە هۆڵی پەرلەمان).
3 - نا هاوسەنگیەك هەیە لەنێوان پارێزگاکان‌و قەزاکان‌و ناحیەکان‌و.. هتد لە دابەشکردنی پڕۆژەدا. (ئەم خاڵە پێشتر ئاماژەی پێدراوە).

4 - هیچ پرسێك نەكراوە بە دیوانی چاودێری دارایی لە دانانی بودجەو حیساباتی ختامیدا لەلایەن وەزارەتی داراییو پلاندانانەوە. (تەنها ڕوونكردنەوەیە، دەتوانرێ بكرێ بە پێشنیار بۆ حكومەت، چونكە دیوانی چاودێری كاری وردبینیە لە چۆنیەتی جێبەجێكردنی یاسای بودجە بە حیسابی خیتامیشەوە).

5 - بە ڕوونی ئاماژە بەداهاتەكانی هەرێمی كوردستان نەدراوە، كە بریتیە لە داهاتەكانی (فرۆشتنی نەوتو باجی گومرگو ڕەسمو قەرزی نێودەوڵەتیو كۆمەكی نێودەوڵەتی). (رەئی لیژنەی دارایی نوێنەری حكومەت ڕوونكردنەوە بدات).

6 - پرسیار دەكەن لە پڕۆژە یاساكەدا هاتووە، كە داهاتی هەرێم (400.507) ملیۆن دینارە، لە كاتێدا بەغدا ئاماژە بە بڕی (5.495.843) ملیۆن دیناری كردووە، وەك داهاتی هەرێم، سەرچاوەی ئەم جیاوازیە چیە؟ (داهاتی خودی هەرێم جیاوازی هەیە لەگەڵ داهاتی هاتوو لە بەغداوە بۆ هەرێم، نوێنەری حكومەت ڕوونكردنەوە لەم بارەیەوە بدات لە هۆڵی پەرلەمان).

7 - حكومەت ئاماژەی بەسەرچاوەی دابینكردنی كورتهێنانی بودجەی ساڵی 2010 نەداوە (ڕای لیژنەی دارایی لەدەرئەنجامی موناقلەی تەرخانكراوە زیادەكانی ناو بودجەدا كراوە و، لەهەمان كات داوا لە نوێنەری حكومەت دەكەین ڕوونكردنەوەی زیاتر بدات لەم بارەیەوە).

8 - داوا دەكەن هۆی بەرز بوونەوەی بڕی پارەی تەرخانكراو بۆ كڕینی (كاڵاو چاكردنەوە) دیاری بكرێت، بە بەراورد لەگەڵ ساڵی 2010دا، چونكە ئەم بەرز بوونەوەیە سەرنج ڕاكێشەو، پێویستە ڕوونبكرێتەوە، كاریگەری گەورەی دەبێت لەسەر هەڵكشانی نرخەكان، ئەگەری ئەوە هەیە ببێتە سەرچاوەیەكی گەندەڵی.(لەدەرئەنجامی زیادبوونی ڕێژەی بودجەدا هاتووە بۆ ساڵی 2011، ڕوونكردنەوەی زیاتریش لەلایەن نوێنەری حكومەت بدرێت).

9 - بەهەمان شێوە بڕی تەرخانكراوی قەرەبووی فەرمانبەران بۆ وەزارەتی كارەبا بۆ ساڵی 2011 بەشێوەیەكی سەرنج ڕاكێشو ناسروشتی بەرزبۆتەوە. (رەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونكردنەوە بكرێت لە نوێنەری حكومەت لەم بارەیەوە).

10 - پێویستە بڕی بودجەی تەرخانكراو بۆ حزبەكان كەم بكرێتەوە بۆ بواری گرنگترو پێویست تر. (رەئی لیژنەی دارایی گفتوگۆی لەسەر بكرێ لە هۆڵی پەرلەمان).

11 - پڕۆژەكانی وەبەرهێنانی ساڵی 2010 وەك پێویست جێ بەجێ نەكراون، پێویست بوو ئاماژە بە ڕێژەی جێ بەجێ كردنیان بكرایە، ئەمە لاوازی وەزارەتی پلاندانان پیشان دەدات لە خەرج كردنو جێ بەجێ كردن لەوكاتەی كە بودجەی بۆ تەرخانكراوە. (رەئی لیژنەی دارایی، بەلاَم ئاماژە بە بڕی تێچوو كراوە، ڕای نوێنەری حكومەت وەك ڕوونكردنەوە لە هۆڵی پەرلەمان لەم بارەیەوە).

12 - هیچ سیستمێكی چاودێریو بەدواچوونی ئەوتۆ نەبووە بۆ بودجەی ساڵی 2010 تا بزانرێت چۆن ئاڕاستەكراوەو خەرج كراوە، ئەمەش بە ئاشكرا لاوازی ئەدای كارای پەرلەمانیە لە چاودێری و بەدواداچوون. (كاری پەرلەمان وردبینی حساباتی ختامیو ڕاپۆرتەكانی چاودێری داراییو بەدواچوونە،

نەك ئەنجامدانی پرۆسەی وردبینی لەجێگەی دەزگا ڕەسمیەکان بۆ ئـەم مەبەسـتە، گفتوگۆی لەسـەر بکـرێ لەناو پەرلەمان لەگەڵ نوێنەری حکومەت).

13 - پرۆژە پێشنیارکراوەکان بەبێ ئەنجامدانی (جەدوای ئابووری، ڕەچاوکردنی توانی وەزارەتەکان، دیـاری کردنی گرنگی) خراوەتە ناو بودجەوە. (نوێنەرانی حکومەت ڕوونکردنەوە بدەن).

14 - لە بودجەکەدا ئاماژە بەهۆکارەکانی دواکەوتنی پڕۆژەکـانی سـاڵانی (2003)و سـەرووتر نـەدراوە، کـە پارەی بۆ تەرخانکراوە بۆ تەواو کردنی. (نوێنەری حکومەت ڕوونکردنەوە بدات لەم بارەیەوە).

15 - لـە بودجـەی سـاڵی 2011دا لادێکان پشت گوێ خـراون. (ڕەئـی لیژنـەی دارایـی نوێنـەری حکومـەت ڕوونکردنەوە بدات لەو بارەیەوە).

16 - هیچ پێوەرو بنەمایەکی زانستیو نەتەوەیی ڕەچاو نەکراوە لە بـڕی بودجـەی تـەرخانکراو بـۆ ناوچـە ناکۆکی لەسەرەکان. (ڕوونکردنەوە بدرێت لەلایەن نوێنەری حکومەتی هەرێمەوە لەو بارەیەوە).

17 - تا ئێستا نازانرێت بڕی (30) ملیار دینار کە تەرخان کرابـوو بـۆ بودجـەی سـاڵی 2010 بـۆ هاوکـاری کردنی پڕۆژەکانی کەرتی تایبەت چۆن ئاڕاستـەکراوەو، چـۆن کـەڵکی لـێ وەرگـیراوە. (ڕەئـی لیژنـەی دارایـی نوێنەری حکومەت ڕوونکردنەوە بدات لەو بارەیەوە).

18 - بڕی (5) ملیار دینـار بـۆ هاوکـاریکردنی کـەرتی تایبـەت تـەرخانکراوە بـۆ هەرسـێ پارێزگـاو هـەردوو ئیـدارەی گـەرمیانو قـەزای هەڵەبجـە مەبەسـتەکەی ڕوون نەکراوەتـەوە. (ڕەئـی لیژنـەی دارایـی نوێنـەری حکومەت ڕوونکردنەوە بدات لە هۆڵی پەرلەمان).

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەڤدە: لیژنەی مافی مرۆڤ:

بەپێی نووسراویان ژمارە (23) لە (2011/4/24) ڕاو بۆچوونیان بەم شێوەیە دەخەنەڕوو:

1 - پێشنیار دەکەن پێشینەی هاوسەرگیری زیاد بکرێ (ڕەئی لیژنەی دارایی ئـەم پێشنیارە دەخرێتـە ڕوو لە هۆڵی پەرلەمان).

2 - زیـاد کردنـی پێشـینەی خانووبـەرە. (ڕەئـی لیژنـەی دارایـی ئـەم پێشـنیارە دەخرێتـە ڕوو لـە هـۆڵی پەرلەمان).

3 - ڕەچاوی دامەزراندنی دەرچووانی بەشەکانی کۆمەڵناسیو دەروونناسی بکرێت. (ڕەئـی لیژنـەی دارایـی بکرێت بە پێشنیار).

4 - داوای جێ بـەجێ کردنـی مـاددەی (39) دەکـەن لـە یاسـای بـاری کەسـیەتی. (ڕەئـی لیژنـەی دارایـی پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

5 - ئەو بڕە پارەیەی کە تەرخانکراوە بۆ مافی مرۆڤ مەبەست وەزارەتی مافی مرۆڤە کە هەڵوەشاوەتەوە، یان دەستەی مافی مرۆڤ؟. (ڕەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە دەکرێت لە نوێنەری حکومەت).

6 - پشتگیری لە داواکاری فەرمانبەرانی سنووری پارێزگای سلێمانیو گەرمیان دەکەن لە فەرەبووکردنەوەی جیاوازی مووچەی شەشساڵی ڕابردوو. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندەو داوای ڕوونکردنەوە دەکەین لە حکومەت).

هەژدە: لیژنەی بەرگری لە مافی ئافرەت:

بە نووسراویان ژمارە (19) لە (2011/4/27) ئەم خاڵانە دەخەنەڕوو:

1- پێشنیار دەکەن بڕە پارەی تۆڕی کۆمەڵایەتی لە (75000)حەفتاو پێنج هەزار دینار زیاد بکرێ بۆ (100000) سەد هەزار دینار. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندەوگفتوگۆی لەسەر بکرێ لەناو هۆڵی پەرلەمان).

2- داوا دەکەن بودجەی ئەنجومەنی خانمان بڕی پارەکەی لە ئەنجومەنی وەزیران دیاریبکرێت. (ڕەئی لیژنەی دارایی پێشنیار بۆ حکومەت).

3- داوای زیاد کردنی بڕی تەرخانکراو دەکەن بۆ چاکسازی ژنان بە تایبەتی بۆ خواردنو پێداویستەکان. (ڕەئی لیژنەی دارایی ببێ بە پێشنیار بۆ حکومەت).

4- پێشنیار دەکەن بۆ تەرخانکردنی سندوقێك بۆ چاودێریکردنی ژنی تەلاقدراو تا ئەو کاتەی کارێك دەدۆزێتەوە، یان شوو دەکات بە بڕی (150000)سەدو پەنجا هەزار دینار کەمتر نەبێت لە مانگێکدا. (ڕەئی لیژنەی دارایی ببێت بە پێشنیار بۆ حکومەت بەپێی توانای حکومەت و، پێویستی بە دابینکردنی تەرخانکراوی زیادە).

5- داوا دەکەن بودجەی بەڕێوەبەرایەتی بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خێزانی زیاد بکرێ. (ڕەئی لیژنەی دارایی بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت بەپێی توانای حکومەت).

6- داوا دەکەن بە زیاد کردنی بودجەی سەنتەری سۆزی دەرونی لەسلێمانی کە سەر بە وەزارەتی تەندروستیە.(ڕەئی لیژنەی دارایی بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت بەپێی توانای دارایی حکومەت).

7- داوا دەکەن بە زیاد کردنی سلفەی هاوسەرگیری بۆ (5) ملیۆن دینار. (ڕەئی لیژنەی دارایی ڕای حکومەت وەربگیرێ بە پێی توانا).

8- زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە بۆ (20) ملیۆن دینار. (ڕەئی لیژنەی دارایی ڕای حکومەت وەربگیرێ بەپێی توانا).

9- داوای یەکسانی جێندەری دەکەن لەو (25) هەزار میلاکەی دانراوە بۆ دامەزراندن، کە بۆ هەر وەزارەتێك ڕێژەی ژن لە (25٪) کەمتر نەبێت.(ڕەئی لیژنەی دارایی بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت بەپێی بەرنامەی حکومەت).

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستاش دەچینە بەشی سێیەمی راپۆرتەکە، لەڕاستیدا پوختەی پێشنیارەکان و بۆچوونەکانی هەردوو لیژنەی یاسایی و داراییە دەربارەی مادده یاساکانی پڕۆژەکە، کە دواتر لە دەرئەنجامی موناقەشەکە خاڵ بەخاڵ دەخوێندرێتەوەو سەرنج و تێبینیەکانی ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکانیش وەردەگیرێت و رەچاو دەکرێت لەو بوارەوە.

بەشی سێیەم

ڕاپۆرتی هاوبەش لەنێوان هەردوو لیژنەی داراییو کاروباری یاسایی دەربارەی مادده یاساییەکانی پڕۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2011

یەکەم:

دەربارەی (ماددەی یەکەم)، دوو ڕا هەیە بەم شێوەی خوارەوە:

(1) ڕای لیژنەی دارایی، پەسندە وەکو لە پڕۆژە یاساکەدا هاتووە.

(2) ڕای لیژنەی یاسایی:

پێشنیار دەکەن سەرلەنوێ برگەی (4- أولاً) بەم شێوەی خوارەوە دارِشتنەوەی بۆ بکرێ:

(مبلغ قدره (63.330) ثلاثة وستون مليار وثلاثمائة وثلاثون مليون دينار لنفقات مجلس القضاء ويتم الصرف بطريق التمويل ويخول رئيس مجلس القضاء صلاحية الصرف مباشرة ضمن الأعتمادات المخصصة لمجلس القضاء).

دووەم: دەربارەی (ماددەی دووەم)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی یاسایی، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

(2) ڕای لیژنەی دارایی:

(أ) دەربارەی بڕگەکانی (1،2،3،4،5) پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

(ب) لیژنەکەمان پێشنیار دەکات (بڕگەیەك) بۆ ئەم ماددەیە زیاد بکرێت، یان بە ماددەیەکی یاسایی جودا. بەم شێوەیەی خوارەوە:

دەقی (مادده) یان (بڕگە):

(تخصص الأيرادات الواردة في (2،4،5) من المادة الثانية حصراً للمحافظات او الوحدات الأدارية التي تقع فيها المنافذ الحدودية أو العمليات النفطية).

واتە (تەرخانکردنی ئەو داهاتانەی لە بڕگەکانی (2،4،5) لە (ماددەی دوو) هاتووە، تەنها بۆ پارێزگاکان، یان یەکەکانی بەڕێوەبردن ، کە خاڵە سنووریەکانو چالاکیەکانی بەرهەمی نەوتی تێدایە).

سێیەم: دەربارەی (ماددەی سێیەم)، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە لەلایەن هەردوو لیژنەی داراییو یاساییەوە.

چوارەم: دەربارەی (ماددەی چوارەم)، ڕای هەردوو لیژنە بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

(1) دەربارەی (اولاً)، پەسندە.

(2) دەربارەی (ثانیاً)، پێشنیار دەکرێت پێشەکی (ثانیاً) بەم شێوەیەی خوارەوە بێت:

(استثناء من حكم الفقرة (اولاً) اعلاه على وزير المالية والأقتصاد) تەنها ئەوە دەستەواژەیەکە لە مادده یاساکە.

پێنجەم:دەربارەی (ماددەی پێنجەم)، بەڕای هەردوو لیژنە پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

شەشەم:دەربارەی (ماددەی شەشەم)، بەڕای هەردوو لیژنە پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

حەوتەم:دەربارەی (ماددەی حەوتەم)، بەڕای هەردوو لیژنە پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

هەشتەم:دەربارەی (ماددەی هەشتەم)، بەڕای هەردوو لیژنە پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

نۆیەم: دەربارەی (ماددەی نۆیەم)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی یاسایی: پەسندە وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

(2) ڕای لیژنەی دارایی:

دەربارەی (ثانیاً)، دەسەڵاتی خەرج کردن لەلایەن سەرۆك دەستەکانەوە کەم بکرێتەوە لە (300) بۆ (250) ملیۆن دینار.

دەیەم:دەربارەی (ماددەی دەیەم)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی دارایی، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

(2) ڕای لیژنەی یاسایی، ئەوەیە کەوا بڕی پاداشت بریتی بێت لە (2.000000) دوو ملیۆن دینار وەکو بەرزترین ئاست، هەروەکو لە بودجەی ساڵی 2010 هاتووەو، سەرلەنوێ داڕشتنەوەی ئەم مادەیە بەم شێوەیەی خوارەوە:

(لا تزيد المكافأت للموظفين على مليوني دينار سنوياً للشخص الواحد وضمن التخصيصات المقررة بالموازنة وبموجب تعليمات تصدرها وزارة المالية والأقتصاد).

یانزە:

دەربارەی (ماددەی یانزە)، ڕای هەردوو لیژنە بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

(1) دەربارەی (اولاً)، پەسندە.

(2) دەربارەی (ثانیاً)، پێشنیار دەکرێت بە لابردنی دەستەواژەی (الشروط والأجراءات)، چونکە وشەی (الظوابط) ئەم بابەتە دەگرێتەوەو، لەبەر دەرچوونی بڕیارێك لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بە ژمارە (3136) لە (2011/3/17)و، سەرلەنوێ داڕشتنەوەی بەم شێوەیەی خوارەوە:

(على الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة توزيع عدد الدرجات الوظيفية المستحدثة ضمن ملاك الأقليم سنة 2011 على المحافظات والوحدات الأدارية وفق عدد سكانها وحسب الظوابط والتعليمات الصادرة من مجلس الوزراء، لحين صدور قانون مجلس الخدمة العامة للأقليم ونفاذه).

(3) دەربارەی (ثالثاً)، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

دوانزه: دەربارەی (ماددەی دوانزه)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی دارایی، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

(2) ڕای لیژنەی یاسایی، بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

(أ) دەربارەی (اولاً)، پەسندە.

(ب) دەربارەی (اولاً/ أ، ب) پێشنیار دەکەن یەك بخرێت، چونکە یەك چەمکی هەیەو، سەرلەنوێ دارشتنەوەی بەم شێوەیەی خوارەوە:

(أ- تتحمل وزارة المالية والأقتصاد نصف راتبه الذي يتقاضاه من الدائرة المنقول منها لمدة ثلاث سنوات اعتباراً من تاريخ نقله على ان تقوم الدائرة المنقول منها الموظف بصرف نصف الراتب الى الموظف).

(3) زنجیرەی برگەی (ج) دەبێت بە برگەی (ب).

(4) دەربارەی (ثانياً)، پەسندە لەلایەن لیژنەی یاساییەوە.

سیانزه:

دەربارەی (ماددەی سیانزه)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی دارایی، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

(2) ڕای لیژنەی یاسایی، پێشنیار دەکەن هەروەکو چۆن لە یاسای بودجەی 2010 بەبڕی ئەو پارەیە دیاری کرابوو بۆ (مشروع تنمية وتطوير قدرات كوردستان البشرية)، بە هەمان شێوە بڕی ئەو پارەیە دیاری بکرێت لە پرۆژەی بودجەی ساڵی 2011.

چوارده:

دەربارەی (ماددەی چوارده)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی دارایی، دەستەواژەی کۆتایی بەم شێوەیە بگۆڕێت:

(وفق قانون دعم الأحزاب حال اقراره وقانون المنظمات غير الحكومية).

واتە (بەپێی یاسای پاڵپشتی پارتەکان کاتێ بڕیاری لەسەر دەردەچێ و، یاسای ڕێکخراوە نا حکومیەکان) على النحو التالي:

(أ) يخصص مبلغ قدره ( ) للأحزاب.

(ب) يخصص مبلغ قدره ( ) للمنظمات غير حكومية.

(2) ڕای لیژنەی یاسایی، پێشنیار دەکەن سەر لەنوێ ماددە یاساییەکە سەرلەنوێ دارشتنەوەی بۆ بکرێت بەم شێوەیەی خوارەوە:

(يخصص مبلغ (90) تسعون مليار دينار لدعم الأحزاب ومشاريع المنظمات غير الحكومية، ويتم صرف هذا التخصيص باجراءات مؤقتة من قبل وزارة المالية والأقتصاد، على ان يتم تسوية المبالغ المستلمة من قبل الأحزاب والمنظمات غير الحكومية في سنة 2010 والتي تستلم في سنة 2011 وفق قانون دعم الأحزاب وقانون المنظمات غير الحكومية حال اقرارهما من قبل برلمان اقليم كوردستان).

نظراً لأقتراحنا بنقل المبلغ المستقطع والبالغ (110) مليار دينار الى تخصيصات سلفة الزواج وسلفة المصرف العقاري.

پانزە:

دەربارەی (ماددەی پانزە)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی دارایی:

(أ) پێویستی دەکرد ئەو بڕە پارانەی تەرخانکراوە بۆ بڕگەکانی (اولاً/ 2،1،3) دەستنیشان بکرایە بە شێوەی خەملاندن لەناو پرۆژە یاساکە.

(ب) دەربارەی (ثانیاً)، پەسندە.

(ت) دەربارەی (ثالثاً)، پەسندە.

(ث) دەربارەی (رابعاً)، لیژنە پێشنیار دەکات پێشینەی هاوسەرگیری بکرێت بۆ (پێنج) ملیۆن دینار. (ڕای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

(2) ڕای لیژنەی یاسایی:

(أ) دەربارەی (اولاً/ 1، 2، 3) پێشنیار دەکەن، کە بڕی پارەی تەرخانکراو دەستنیشان بکرێت بەم شێوەیە:

(زیاد کردنی تەرخانکراو بۆ پێشینەی خانووبەرە لە (90) نەوەد ملیار دینار، کە تەرخانکرا بوو لە بودجەی ساڵی 2010 بۆ (150) سەدو پەنجا ملیار دینار، کە بەپێی پێشنیاری لیژنەی یاسایی دابین دەکرێ لەو بڕینەی کە لە تەرخان کراوەکان بۆ پشتگیری پارتەکانو پرۆژەکانی ڕێکخراوە ناحکومیەکان و، زیادکردنی بڕی پێشینەی خانووبەرە لە (15) ملیۆن دینار، کە لە یاسای بودجەی ساڵی 2010 هاتووە بۆ (20) ملیۆن دینار بۆ هاووڵاتیان لە پارێزگاکانو قەزاو ناحیەو دێهاتەکان بۆ ئەمساڵ.

(ب) دەربارەی (ثانیاً)، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە. (ڕای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

(ت) دەربارەی (ثالثاً)، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە. (ڕای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

(پ) دەربارەی (رابعاً)، پێشنیار دەکەن پێشینەی هاوسەرگیری لە (2.500000) دوو ملیۆنو پێنج سەد هەزار دینار زیاد بکرێ بۆ (5.000000) پێنج ملیۆن دینار. (ڕای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات کە ئەم (تێچووە زیادە)یە دابین بکرێ لەو بڕە پارەیەی کە دەبڕێت لە تەرخانکراو بۆ پشتگیری پارتەکانو پرۆژەی ڕێکخراوە ناحکومیەکان.

شانزە: دەربارەی (ماددەی شازدە)، هەردوو لیژنە پێشنیار دەکەن، کە مادەکە بەم شێوەیە داڕشتنەوەی بۆ بکرێت:

اولاً/ تقوم وزارة المالية والاقتصاد وبالتنسيق مع وزارة الثروات الطبيعية باستلام العائدات التي تتحقق مباشرة من مبيعات النفط الخام في الاقليم ومبيعات مشتقات النفط وفق الدستور العراقي وقانون النفط

والغاز لاقليم كوردستان رقم (22) لسنة 2007 وتضاف الى الواردات المتحققة واعلام البرلمان للمصادقة عليها قبل التصرف بها.

ثانياً/ تودع جميع مبالغ المنح المستحصلة من العقود النفطية والغازية في الاقليم في حساب خاص لدى وزارة المالية والاقتصاد وتخصص هذه المبالغ من قبل مجلس الوزراء للمشاريع المخصص لهاحسب العقود النفطية والغازية بالنسبة لعقود النفط والغاز وكذلك مشاريع البنية التحتية في الاقليم على ان تقترن بمصادقة برلمان كوردستان قبل التصرف بها.

حەڤدە: دەربارەی (ماددەی حەڤدە)، پەسندەو وەكو خۆی دەمێنێتەوە.

هەژدە: دەربارەی (ماددەی هەژدە)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی یاسایی، پەسندە وەكو خۆی دەمێنێتەوە.

(2) ڕای لیژنەی دارایی، بگۆڕێت بەم شێوەیەی خوارەوە:

(لا يجوز التعاقد للعمل في دوائر الأقليم الا في الأختصاصات النادرة وبموافقة رئاسة مجلس الوزراء).

واتە (تەنها لە پسپۆریە دەگمەنەكان و بەڕەزامەندی سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران).

نۆزدە: دەربارەی (ماددەی نۆزدە)، پەسندەو وەكو خۆی دەمێنێتەوە. (رای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

بیست: دەربارەی (ماددەی بیست) پەسندەو وەكو خۆی دەمێنێتەوە. (رای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

بیستو یەك: دەربارەی (ماددەی بیستو یەك) پەسندەو وەكو خۆی دەمێنێتەوە. (رای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

بیستو دوو: دەربارەی (ماددەی بیستو دوو)، پەسندەو وەكو خۆی دەمێنێتەوە. (رای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

بیستو سێ: دەربارەی (ماددەی بیستو سێ)، پەسندەو وەكو خۆی دەمێنێتەوە. (رای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

بیستو چوار: دەربارەی (ماددەی بیستو چوار)، پەسندەو وەكو خۆی دەمێنێتەوە. (رای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

بیستو پێنج: دەربارەی (ماددەی بیستو پێنج)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی دارایی:

هەرسێ بڕگەی (اولاً، ثانیاً، ثالثاً) كاری پێ نەكرێت، واتە لاببرێت تا ئەو كاتەی پرۆژە یاسای (قانون رواتب كبار المسؤولين في الدولة) لەلایەن پەرلەمانی عیراقەوە پەسند دەكرێت، بەهۆی ئەوەی تا بەرواری نووسینی ئەو ڕاپۆرتە، ئەو پرۆژەیە لەلایەن پەرلەمانی عیراقەوە پەسند نەكراوە.

(2) ڕای لیژنەی یاسایی:

(أ) دەربارەی (اولاً)، لاببرێت، چونكە ناكرێت پشت ببەستی بە پـرۆژە یاسـایەك، كـە تـاكو ئێستا كـاری پـێ نەكرابێت لەلایەن ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراقەوە. (ڕای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

(ب) دەربارەی (ثانیاً)، لیژنە پێشنیار دەكات كە ئەم بڕگەیەش لاببرێت لەبەر هەمان هۆی سەرەوە.

(ت) دەربارەی (ثالثاً)، لیژنەی یاسایی پێشنیار دەكات كە داڕشتنەوەی بۆ بكرێت بەم شێوەیەی خوارەوە:

(تستقطع نسبة 10٪ من رواتب كل من رئـيس الأقليم ونائبـه ورئـيس البرلـمان ونائبـه والسكرتير، واعضاء البرلمان والوزراء ومن هم بدرجتهم ومن يتقاضى راتب وزير وكلاء وزارات ومن بدرجتهم ومن يتقاضى راتب وكيل وزارة، والمستشارين واصحاب الـدرجات الخاصـة والقضاة واعضاء الأدعـاء العـام والمـدراء العـامين ومـن بدرجتهم).

بیستو شەش: دەربارەی (ماددەی بیستو شەش)، پەسندەو وەكو خۆی دەمێنێتەوە. (رای هـەردوو لیژنـەی یاسایی و دارایی).

بیستو حەوت:

دەربارەی (ماددەكانی بیستو حەوتو بیستو هەشت)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی دارایی، ئەو ماددانە پەسندەو وەكو خۆی دەمێنێتەوە.

(2) رای لیژنەی یاسایی، پێشنیار دەكات كە چەند ماددەیەكی یاسایی زیـاد بكـرێت بـە ژمارەكـانی (السابعة والعشرون، الثامنة والعشرون، التاسعة والعشرون) بەم شێوەیەی خوارەوەو، گۆڕینی زنجیرەی ماددەكان بەپێی ریزبەندی نوێ:

مادة مضافة:

اولاً/ على وزارة المالية والاقتصاد في الاقيلم تحقيق المساواة بين رواتب موظفى الاقليم مع رواتب اقرانهم مـن موظفي الحكومة الاتحادية.

ثانياً/ تحقيق المساواة بين رواتب المتقاعدين في الاقليم مع رواتب اقرانهم من متقاعدي الحكومة الاتحادية.

ثالثاً/ تحقيق المساواة بـين رواتـب قـوات الپێشـمەرگە والاسـايش والشـرطة في الاقلـيم مـع رواتـب اقـرانهم في الحكومة الاتحادية.

مادة مضافة/

يحال رئيس الدائرة لوحدة الانفاق الذي يتخلف عن تقديم الحسابات الختامية لسنة 2010 لدائرة بعد نفـاذ هذا القانون الى التحقيق وفق الاجراءات القانونية والتعليمات النافذة.

مادة مضافة/

على مجلس الوزراء تقـديم كشـف بحسـابات المـنح المقدمـة لحكومـة الاقلـيم مـع بيـان أوجـه صـرفها للمشـاريع المخصصة لها للبرلمان للمصادقة عليها.

تێبینی/

لیژنەی دارایی ڕەزامەنـدە لەسـەر زیـادکردنی ئـەو سـێ ماددەیـە بـۆ یاسـاکەو، گونجانـدنی ریـز بەندیەکـەی لەلایەن بەڕێز لیژنەی یاساییەوە.

بیستو هەشت: دەربارەی (ماددەی بیستو نۆ)، پەسـندەو وەکـو خـۆی دەمێنێتـەوە. (رای هـەردوو لیژنـەی یاسایی و دارایی).

بیستو نۆ: دەربـارەی (مـاددەی سـی)، پەسـندەو وەکـو خـۆی دەمێنێتـەوە. (رای هـەردوو لیژنـەی یاسـایی و دارایی). سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دەستتان خۆش بێت، بەڕێزان، سوپاس بۆ گشت ئێـوەی بـەڕێز، کـە گوێتـان گـرت، بودجـە زۆر زۆر ئەرکێکی خوایی، ئیهلاهی، ویژدانیە لەسەر هەموومان، پێویستە زۆر بەپاکی و بە دروستی لەسەری کار بکەین، پێویست بـە بـیر کردنـەوەی بـاش دەکات، ئـەمڕۆش دانیشـتنەکەمان لێـرە کۆتـایی دەهێـنین سـبەی سەعات (11)، دووبارە لێرە ئامادە بن، تا ئەو کاتە بە خواتان دەسپێرم، خوا حافیز.

فرست احمد عبدالله
سکرتێری پەرلەمانی
کوردستان – عێراق

محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)
سەرۆکی پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (14)

سێ شەممە رێکەوتی 17\5\2011

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (14)

سێ شەممە رێكەوتی 2011/5/17

كاتـژمێر (11)ی پـێش نیـوەڕۆی رۆژی سـێ شـەممە رێكـەوتی 2011/5/17 پەرلـەمانی كوردسـتان - عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز محمد قادر عبداللە(د.كمال كـەركووكی) سـەرۆكی پەرلـەمان و, بـە ئامـادەبوونی

بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (14)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (14)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2011/5/17 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011، ئێستا داوا لە لیژنەی دارایی دەکەین، کەرەم کەن بۆ شوێنی خۆتان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (14)، رۆژی دانیشتن 2011/5/17، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (14)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2011/5/17 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011، ئێستا داوا لە لیژنەی دارایی دەکەین، کەرەم کەن بۆ شوێنی خۆتان.

بەخێرهاتنی بەڕێزان، وەزیری دارایی کاک شێخ بایزو بەڕێز کاک دکتۆر عەلی سندی وەزیری پلاندانان و بریکاری وەزارەت کاک رشید طاهرو مامۆستا سەعد مونەسق لەنێوان پەرلەمان و حکومەت دەکەین، زۆر بەخێر بێن، ئێستاش داوا لە بەڕێز سەرۆکی لیژنەی دارایی دەکەین کەرەم بکات، راپۆرتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە شوێنی خۆی بخوێنێتەوە، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەحەقەت دوو کەیس هەیە پەیوەندی بە دوو حاڵەتەوە هەیە، کە ئەبوایە دوێنێ ئەوە یان موناقەشە کرایە، یان بمانخستایە ڕوو، ئەگەر جەنابت ڕێمان پێ بدەی ئەم دوو کەیسە ئەخەینە ڕوو، بە ڕەزامەندی بەڕێزت دواتر ئیتر جەنابت چۆن بڕیاری لەسەر دەدەن یان ئەندامە بەڕێزەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ فەرموون بەس ڕەئی خۆتانی لەسەر بدەن وەکو لیژنە، چونکە ڕاپۆرتەکانی تر ڕەئی لیژنەی دارایی بووە لەسەریان هەمووی نەخوێندراوەتەوە فەرموون.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی دووەمی ڕاپۆرتی لیژنەی وەرزش و لاوان بەحەقەت کە بۆمان هاتووە، لە 4/27 لەو کاتەدا بووە کە ئێمە کۆتایمان بە چاپ و تەواوکردنی ڕاپۆرتی کۆتایی هێناوە، تەخیر بوونێك تێبینی دەکرێت لەنێوان ناردنی لەلایەن لیژنەوە بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان لەوێشەوە بۆ لیژنەی دارایی، چەند خاڵێکیان لە بەشی دووەمی ڕاپۆرتەکەدا ئاماژەی پێداوە، تەنها ڕای لیژنە دەربارەی پێشنیارەکانیان دەخەینە ڕوو، ئەگەر بەڕێزت ڕێمان پێ بدەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کەرەم کەن.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە دواتر دابەش دەکرێت بەسەرتاندا، ئەوە دوێنێ ئێمە ئەوەمان کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کەس لە جێگای خۆی قسە نەکات، کاك کاردۆ، ئەگەر نوقتەی نزامییە فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چۆن دەبێت دوێنێ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی خوێندراوەتەوە ئەمرۆ هاتووین موناقەشەی لەسەر ئەکەین، دێت ئیزافەی ڕاپۆرت دەدات، ئەمن یەعنی ئەو قسە دەتوانێ زۆر دەست کاریتر بکرێت بۆ ڕاپۆرتی دارایی، لەبەر ئەوە ئێمە باسی کە گلەییمان کرد بۆ ئەو ڕاپۆرتەی تێدا نییە دەتوانین بڵێین ئەوە ڕاپۆرتەکەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو ڕاپۆرتە ئێستا دێینە سەری موناقەشە دەکرێت،وەقتیش بەگشت ئێوەی بەڕێز دەدرێت بەس ئەم ڕاپۆرتە دیارە دواکەوتووە، هی لیژنەیەکی تایبەتە ڕەئی لیژنەی داراییش پێیان وا باشە کە ڕەئی خۆیان لەسەری بدەن، خراپ نییە، بۆچی؟، با ڕەئی خۆیان بدەن؟، فەرموو کاك ئاراس.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پاشکۆی لیژنەی وەرزش و لاوان لەسەر بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 حکومەتی هەرێمی کوردستان، بەپێی نووسراویان ژمارە (19) لە 2011/4/19، ئەم پێشنیارو تێبینیانە دەگرێتە خۆی.

1 - پێشنیار دەکەن بە زیادکردنی گوژمەی پێشینەی هاوسەرگیری، ڕای لیژنە پێشتریش ئەم پێشنیارە پێشکەش کراوە.

2 - لەژێر ڕیزبەندی خەرجیەکانی لیژنەی ئۆڵۆمپی نیشتیمانی عێراق لە ئیستمارەی ئیعدادی موازەنە لە لاپەرە چواردا لیژنەی وەرزش و لاوان پرسیار دەکەن؟، ئایا پەیوەندی لیژنەی ئۆڵۆمپی عێراق بە کوردستانەوە چیە؟، ئەگەر ئەو بودجەیەی کە تەرخان کراوە بۆ لیژنە ئۆڵۆمپی لە هەرێمی کوردستانی عێراق، ئەوا ئەو بڕە پارەیە بەشی چالاکیەکانی ئەم لیژنەیە ناکات، بۆ ماوەی شەش مانگ لە ساڵی 2011 بۆیە لیژنە واتە لیژنەی وەرزش داوا دەکات، بە زیادکردنی ئەم بڕە پارەیە بۆ (3) ملیار دینار، رای لیژنەی دارایی بڵێین سەرۆکایەتی لیژنەی دارایی ببێت بە پێشنیار بۆ حکومەت.

3 - تەرخان کردنی گوژمەی (10) ملیار دینار بۆ بنیاتنانەوەی ژێرخانی وەرزش بۆ ساڵی 2010، کە لەسەر (16) باریگا دابەش دەکرێت، وە لە مانگی کانوونی یەکەمی ساڵی 2010 کاری پێکرا لەلایەن وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان، بە ئاگاداری سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، بەڵام هیچ گوژمەیەك خەرج نەکراوە، لیژنە پێشنیار دەکات، چارەنووسی ئەم (10) ملیار دینارە کە لە بودجەی ساڵی 2010 تەرخان کرابوو بۆ خەرج نەکراوە؟، ڕای ئێمە وەکو سەرۆکایەتی لیژنە نوێنەری حکومەت ڕوون کردنەوە بدات لەو بارەیەوە.

4 - ژمارەی پرۆژە پێشنیارکراوەکان بۆ وەزارەتی وەرزش و لاوان زۆر کەمە، بەپێی رای لیژنەی وەرزش، وەزارەتی ناوبراو ناڕەزایەتی هەیە، لەو پرۆژانەی کە وەزارەتی پلان دانان پێشنیاری کردووە، بۆیە لیژنەی وەرزش و لاوان لە پەرلەمانی کوردستان بەپێی کۆبوونەوەی هاوبەش، لەگەڵ وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان ئەم پێشنیارانە دەکەن، دروست کردنی (9) هۆڵی وەرزشی داخراوی فرە مەبەست، بەم شێوەیە (4) هۆڵ لە سلێمانی و گەرمیان (3) هۆڵ لە پارێزگای هەولێر (2) هۆڵ لە پارێزگای دهۆك، سەرۆکایەتی لیژنەکەمان داوا دەکات ببێ بە پێشنیار بۆ حکومەت.

5 - پێشنیار دەکەن، کە پرۆژەی ئامادەکردنی دیزاینی گوندی ئۆڵۆمپی لە پارێزگای هەولێر بخرێتە بودجەی ساڵی 2011، سەرۆکایەتی لیژنە پێشنیار دەکات بکرێ بە پێشنیار بۆ بەرنامەی داهاتووی حکومەت.

6 - پێشنیار دەکەن کە هەماهەنگی گونجاو هەبێ لەنێوان وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی وەرزش و لاوان و وەزارەتە پەیوەندیدارەکان و پارێزگاکان لە کاتی پێشنیارکردنی پرۆژە، سەرۆکایەتی لیژنە پێشنیار دەکات ببێ بە پێشنیار بۆ حکومەت.

7 - پێشنیار دەکەن، بە کەمکردنەوەی تێچووی یاریگا بچووکەکان، کە پێشنیار کراون دروست بکرێن، لە گۆرەپانی فوتابخانەکانی پارێزگای سلێمانی، لە چوارچێوەی پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان کەم بکرێتەوە، لە (200) ملیۆن دینار بۆ (155) ملیۆن دینار، ڕای سەرۆکایەتی لیژنە پێویستی بە ڕای لایەنی پەیوەندیدار هەیە لەسەرئەم پێشنیارە.

8 - هیچ یاریگایەك یان هۆڵێكی وەرزشی لە پەیمانگا وەرزشیەكان نەخراوەتە پرۆژە پێشنیاركراوەكانی وەزارەتی پەروەردە بۆ ساڵی 2011، وە ئەم پەیمانگایانە فەرامۆش كراون لەلایەن وەزارەتی پەروەردە، رای سەرۆكایەتی لیژنە ئەوەیە وەزارەتی پەروەردەی لێ ئاگادار بكرێتەوە لەم خاڵە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان كەیسی دووەم لە راستیدا نووسراوێكە، لەلایەن بەڕێز بەڕێوەبەری گشتی دیوانەوە بۆمان هاتووە، بە نووسراوی ژمارە (260) لە 2011/5/16 بەپێی ئەم نووسراوە پەرلەمانی كوردستان بە نووسراوی ژمارە (2014/8/3) لە 2010/11/4 داوایان كردووە، كە بودجەی سەرۆكایەتی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ببوورە سەرۆكایەتی پەرلەمان نییە، بودجەی پەرلەمانە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بودجەی پەرلەمان (74) ملیارە، بەڵام وەزارەتی دارایی كەمی كردۆتەوە بۆ (54) ملیار، لێرە ئەوە دەبێتە هۆی ئەوەی كە مەوجوداتی نادارایی كە پەرلەمانی كوردستان پلانێكی بەدەستەوەیە، بۆ دروست كردنی چەند بینایەك و نووسینگەی پەرلەمانی كوردستان لە پارێزگاكان، لەبەر ئەوە پێویستی بەو بڕە پارەیە هەیە، دەیخەینە بەردەمی بەڕێزتان تاكو رای حكومەتی لەسەر وەربگیرێت، لەگەڵ رێزدا.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بەڕێزان ئێستا دەست دەكەین بە موناقەشە لەسەر ڕاپۆرتەكە، ئەو ڕاپۆرتەی دوێنێ خوێندرایەوە، ئەمرۆش تەكمیلە كرا، من بۆ ئەوەی كێ قسە دەكات لە لیستەكانم پرسی ئەلحەمدوللا هەموو دەیانەوێت قسە بكەن، بۆیە بەپێی تەسەسولی ناوەكانی خۆتان لە لیستی بۆ هەڵبژاردن تەقسیم بەندیمان كردووە، وە بەعەدالەت لەسەر گشت لیستەكان ناوەكان ئینتاجی كردووە، بەپێی حەجمی فراكسیۆنەكان دێتە خوارەوە، پاشان دەچێتە لای ئەوانەی كە دەنگیان كەمترە، بەڵام بەعەدالەت بۆ هەر هەموو، فەرموو كاك كاردۆ.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆ ئەم دابەش كردنەی ئێوە ئاساییە بەلای منەوە، ئەوە یەكیان، دووەمیان: بۆ ئەوەی شێوازەكە دیاری بكەین، من ئێستا پێشنیار دەكەم، ئەوەی كە دوێنێ دوو ڕاپۆرت هەبوو ، ڕاپۆرتی بەڕێز وەزیری دارایی، وە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، ئینجا دوایی دێینە سەر پرۆژەی بودجە كەبەلای منەوە یەكەمجار قسە لەسەر تێروانینمان بەرامبەر سیاسەتی حكومەت یان تێروانینی حكومەت كە پەیوەندی بە ڕاپۆرتەكەی خۆیەوە هەیە، ئێمە چەند تێبینیەك بیدەین، ئینجا بچینە سەر لیژنەی دارایی كە ڕاپۆرتی ئەوان قسەی لەسەر بكرێت.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز، بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان دەڕۆینە پێشەوە، بەڵام ئەتوانن وەختی لەسەر ڕاپۆرتەکە قسە ئەکەن، تێکەڵاوە، دەتوانی ڕەئی لەسەر ئەوەی تریش بدەی، فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە کە قسە دەکەین، یەعنی دەمەوێ ئەوە بزانم ئایا لەسەر ڕاپۆرتەکەو بودجەکەو هەمووی بەیەکەوە قسە دەکەین؟، یان لەپێشدا ڕاپۆرتەکە جارێکی کە قەسە دەکەین لەسەر بودجەکە بەگشتی، تەبعەن من مەبەستم لە پرۆژە یاسایەکە نییە، چونکە دەزانم ئەوە دواجار قسەی لەسەر دەکرێ، ئایا دووجار قسە دەکەین یان یەکجار لەسەر کۆی مەسەلەکان قسە دەکەین؟، بۆ ئەوەی ئەوەمان لەلا ڕوون بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا لەسەر ڕاپۆرتەکە قسە دەکەین بۆ ئەوەی وەخت زیاتریش بێت بتواندرێت باشتر ڕوون بکرێتەوە چونکە ئەوە میزانیەیە، فەرموو کاک شڤان.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەو ڕاپۆرتە کۆمەڵێك پرسیار لە حکومەت و تەوزیعات لە حکومەت داواکراوە، کە زۆربەی پرسیارەکانی ئێمە لەو تەوزیعات و پرسیارەکانی لە حکومەتن دەبێتن، ئەگەر حکومەت یەك بەیەك ئەو پرسیارو تەوزیعاتانە جواب بداتن باری ئێمەش سووك دەبێت، مشکیلەکەش یەکلا دەبێتەوەو زیاتر بەرچاومان ڕوون دەبێتن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك بورهان.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابتان دەزانن ئەو ڕاپۆرتە باسی سێ شتی تێدایە، داهاتیشی تێدایە و خەرجیشی تێدایە و سیاسەتی حکومەتیشی تێدایە، بەڵام من وەکو بزانم من کە وەختی خۆی تەلەبە بووم، پێنجی ئەدەبی بووم، بودجەم خوێندووە، بودجە لە پێشدا، موناقەشەی داهات دەکرێ، ئینجا موناقەشەی خەرجی دەکرێ، ئەگەر ئاوا ڕاپۆرتەکە موناقەشە بکرێ تێکەڵەو پێکەڵە دەردەچێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیزام داخلی ماددەکانی بخوێنەوە بزانە چیت پێ ئەڵێ؟، ئێمە لەوە دەرناچین بە گوێرەی ئەوە دەڕۆین. نوقتەی نیزامیت هەیە کاك حەمە سعید، فەرموو.

بەڕێز حەمە سەعید حمەعلی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی ماددەی (84،85،86) دەبێت لە پێشدا گفتوگۆ لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی بکرێت، دوای گفتوگۆکردن ئینجا دێینە سەر دەست پێ کردنی گفتوگۆ لەسەر پرۆژە یاسای بودجە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێمەش وامان وتووە برا، کاکە هەرواش دەکەین.

ئێستا ئەو بەڕێزانەی کە ناویان دەخوێنینەوە لە گشت لایەنەکان بەپێی ئەو تەسەسولەی دانراوە، ناویانمان ئختیار کردووە، هەندێك فراکسیۆن ناوی سەرۆك فراکسیۆن ژمارە یەك نییە لە قایمەکە، بەڵام شانسمان داوەتە سەرۆك فرتکسیۆنەکە یەکەمجار قسە بکات، تکایە تکرار محاولە بکەن نەبێت، وەلەسەر مەوزوعەکە نەواقسی تێدایە باسی بکە، بەڵام بۆچوونیشتان هەبێت چی لێ بکرێت، کە ئەمە خراپە بەدیل بۆ ئەمە چییە؟، بۆ ئەوەی بتوانین شتێکی زۆر ڕێك وپێك تقدیمی خەڵکی کوردستان بکەین، بەڕێز سۆزان شەهاب بفەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێ گومان جێگەی دڵخۆشییە، کە حکومەت پرۆژە یاسای بودجە بە تەواوی زانیاریەکان و وردەکاریەکانەوە خستۆتە بەردەمی پەرلەمان و رای گشتی، بۆ ئەوەی پەرلەمانتاران...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێش ئەوە سۆزان خان ببوورە شەش دەقیقە بۆ هەر ئەندامێکی بەڕێز هەیە، کە قسە بکات، تکایە ئیلتیزام بە کات بکەن، شەش دەقیقە کافیە. کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا داواکارییە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ناکرێ ناوەکان بخوێنەوە، تابزانین لە کوێ قسە دەکەین، لەلیستەکەی کە تەرتیبتان کردووە بۆمان بخوێنەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەسەرچاو، معقولە، بەڵێ دانیشە، ئەوەی کە ئێستا حازرە،(سۆزان شەهاب نوری، عمر صدیق هەورامی، کاردۆ محمد پیرداود ، جلال علی عبدالله، زکیە سەید صالح، کوێستان محمد عبدالله، عمر عزیز بهاءالدین ، عبدالقادر بازرگان، سالم تۆما کاکۆ، دڵشاد شەهاب حاجی، اسماعیل محمود عبدالله، عبدالرحمن حسین ابابکر، احمد سلێمان عبدالله، بەیان احمد حسن کۆچەری، ثائیر عبدالاحد اوغسطین، شێردڵ تەحسین ، ڕۆژان عبدالقادر احمد، کاوە محمد امین، شێرزاد عبدالحافظ شریف، سەمیر سلیم امین بەگ ،ایوب نعمەت قادر، ئەگەر لێرە بوو، ئەگەر لێرە نەبوو سەرگوڵ دێتە جێگای، جیهان اسماعیل احمد ابراهیم علی ، عبدالله محمود محمد ، ئاواز عبدالواحد خضر، تارا تەحسین یاسین، پەیمان عزەدین، ناسك تۆفیق)

ئێستا ئەوەندەیە، بەڕێز سۆزان، ناوی ئەوانی تریش دێت ئێستا (28) ناوە ئەگەر ئەو ناوانە خەلاس بوو، ئینجا مجموعەکەی تریش بۆتان دەخوێنینەوە، سۆزان کەرەم کە فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جێگەی دڵخۆشییە کە حکومەت پرۆژە یاسای بودجە بە تەواوی زانیاریەکان و وردەکاریەکانەوە خستۆتە بەردەمی پەرلەمان و رای گشتی، بۆ ئەوەی پەرلەمانتاران بە بەرچاو ڕوونیەوە تاوتوێی بودجە بکەن، هی ئەمساڵ وە بە هەموو لایەك وابکەین داهاتی هەرێم کە هی خەڵکە باشترە بچێتە خزمەت و جێ بەجێکردنی داواکاری هاوڵاتیان و بەرپاکردنی شەفافیەتی زیاتر و خزمەتکردنیان، ئێمە وەکو لیستی کوردستانی پاش تاوتوێ کردنی بودجەکە پێشنیاز دەکەین ئەگەر جەنابی لیژنەی دارایی، مولاحەزاتی ئێمە بنووسێ، پێشنیاز دەکەین بەرێژەی لە 10٪ لە کۆی بودجەی وەگەڕخستن کەم بکرێتەوە، کە دەکاتە (997) ملیار دینار بۆ ئەوەی حکومەت لەم بوارانەدا دابەشی بکاتەوە.

بەشی یەکەم، لە 70٪ ئەو برە پارەیە کە دەکاتە (698) ملیار دینار بۆ پشتگیری کردنی ئەم خاڵانەی خوارەوە کە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە باشتر کردنی ژیان و گوزەرانی خەڵکەوە هەیە.

1 - (50) ملیار دینار بخاتە سەر ئەو برە پارەیەی کە خۆیان تەرخانیان کردووە، زیادە بیخاتە سەر سولفەی زەواج کە حکومەت (2,5) دوو ملیۆن و نیوی ناردووە، پێشنیاز دەکەین ئێمە وەك لیستی کوردستانی بکرێتە (5) ملیۆن.

2 - (100) ملیار دینار بۆ زیادکردنی دەرماڵەی هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش بۆ ئەوەی دەرماڵەکانیان ببێتە هاوشێوەی عێراق.

3 - (150) ملیار دینار بۆ بەردەوام بوونی هەڵمەتی دروست کردنی خوێندگای هاوچەرخ کە پار ساڵ سەرکەوتوو بوو وە (100) خوێندگەی پێ دروست کرا.

4 - (40) ملیار دینار بۆ زیادکردنی مووچەی تۆڕی پاراستنی تۆڕی کۆمەڵایەتی کە حکومەت لە (30) هەزارەوە کردوویەتی بە (75) هەزار دینار، ئێمە پێشنیار دەکەین بکرێتە (150) هەزار دینار کە مانگانە خەڵکی کەم دەرامەت لێی سوودمەند دەبن، کە ئەمە وەزارەتی کار پێی هەڵئەستێ.

5 - (75) ملیار دینار بۆ قەرزی زراعی بۆ جووتیاران.

6 - (75) ملیار دینار بۆ قەرزی صناعی کە دەبێتە هۆی بەکارخستنی زیاتری خەڵك و کەم بوونەوەی دیاردەی بێکاری.

7 - (200) ملیار دینار بخرێتەوە سەر بودجەی وەبەرهێنان بۆ پرۆژە خزمەتگوزارییەکان، هەروەها داوا دەکەین سولفەی عەقار بکرێتە (20) ملیۆن دینار، ئەم پێشنیازانەشمان هەیە،

1 - داوا دەکەین حکومەتی هەرێمی دادپەروەری لە پێدانی دەرماڵە بۆ فەرمانبەران بەپێی پسپۆری و پێویستی و مەترسی و جۆری کارەکانیان سەرەف بکات، کە بە گوێرەی میکانزمێکی دیاری کراو،

وە لیژنەیـەکی بـاڵای هاوبەشـی سـەندیکاو کۆمەڵـەکان، پرۆژەیـەکی ڕێنمـایی نـوێ پێشکەش بـە ئەنجومـەنی وەزیـران بکـات لەبـەر ڕۆشـنیایی یاسـای مووچـەی فەرمانبـەران بـۆ سـەرەف کردنـی دەرماڵە لەبەر ئەوەی ئێمە ئێستا تێبینیمان کردووە عەدالەتێك نییە، لە ناو پێدانی دەرماڵەدا.

2 - زوو جێ بەجێکردن و دروست کردنی بڕیـاری پێکهێنـانی (8) لیـوای پێشمەرگە کـە دەبێتـە هـۆی زیادکردن و باشترکردنی گوزەرانی پێشمەرگە.

3 - جێ بەجێکردنی یاسای خانەنیشینی پێشمەرگە کە لە پەرلەمانی کوردستانەوە دەرچووە.

4 - جێ بـەجێکردنی یاسـای خانەنیشـین کردنـی کـەم ئەنـدامی پێشـمەرگە، هـەروەها ئـەوەی کـە لێـی ئەمێنێتـەوە لـە 30٪ یەکەیـە بـڕی پـارە کـە دەکاتـە (299) مليـار دينـار تـەرخان بکرێـت، بـۆ پڕکردنـەوەی ئـەو عـەجزەی کـە هەیـە ، ئەمـە ئێمـە وەکـو لیسـتی کوردسـتانی ئـەم پێشـنیازانە دەخەینە بەردەستی ئەندامانی پەرلەمان وە هەروەها حکومەت و لیژنەی دارایی بەڕێز بۆ ئـەوەی کار بکرێت بەم شێوەیە، هاوسـەنگییەك دەگێڕێتـەوە بـۆ بودجەکـە وە بودجـەی وەبـەرهێنان زیـاد دەکاتەوەو زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عمر صديق محمد.

بەڕێز عمر صديق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، تایبـەت بـە مامەڵـەکردن لەگـەڵ بودجـە کە دابەشی کردووە بەسەر بودجەی وەگەڕخستن و بودجەی وەبەرهێنان، ئەو کەم وکوڕیانـەی کـە هـەبوون ئەو کەلێنانەی کە هەن، تەصەور دەکەم کە پێشنیاری خۆی پێشنیار کردووە، تەنها ئەوەندە مـاوە بـەڕێزان لە حکومەت ڕەئی خۆیان لەسەر بدەن، پاش ئەوە لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانی کوردستانەوە بڕیار لەسـەر ئەو پێشنیارانە بدرێت، کە لیژنەی دارایی و ئابووری پێشکەشی کردووە، بـە تایبـەت هـەروەکو ئاگـادارن لـە بودجەی ئەم ساڵی حکومەت دوو ڕێگا گیراوەتە بەر، بۆ کەمکردنەوەی کێشەی نیشـتەجێ بـوون، ئـەوانیش یەکەمیان: پێشینەی خانووبەرەیـە، کـە قـەرزی خانووبەرەیـە، دووەمیـان: صـندوقی نیشـتەجێ بـوون، مـن هەروەکو لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی و ئابووری هاتووە، پشـتگیری ئـەوە دەکـەم کـە ڕێگـەی سـێیەمی بـۆ ئیزافە بکرێ، ئەویش ئەوەیە بڕێك پارە تەرخان بکرێ بـۆ دروسـت کردنـی خـانوو یـان یەکـەی نیشـتەجێ بـوون بـۆ خـەڵکی کـەم دەرامـەت و هـەژار، ئەزموونیشـمان هەیـە لـەم بـارەوە، لـە سـاڵانی ڕابـردوو، دوو: زیادکردنی پێشینەی هاوسەرگیری، حەتمەن ئەوەش پاش ئەوەی ڕای بـەڕێزان لـە حکومـەت وەردەگیرێ، وە توانـایی حکومـەت مـن پشـتگیری ئـەوە دەکـەم، کـە بـڕی کولی قەرزەکـە دەسـت نیشـان بکرێـت، بـۆ ئـەوەی حکومـەت دواتـر هـەدەفی خـۆی، ئامـانجی خـۆی، لـەپێش چـاو بێـت، دواتـر بـۆ ئـەوەی چ پەرلـەمان وە ئەجهزەکانی ڕەقابی بە ئاسانی بتوانن لە ئەدای حکومەت لە داهاتوودا دەست نیشان بکەن، بەهـەمان شـێوە

بۆ قەرزەکانی تری کشتوکاڵی، قەرزەکانی پیشەسازی بەهەمان شێوە، هەروەکو لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری هاتووە، من پشتگیری ئەوە دەکەم، کە بڕی تەرخان کراو بۆ ئەم بابەتە دەست نیشان بکرێ، پشتگیری لەوە دەکەم، کە جارێکی تر چاو بەو پێشنیارە بخشێندرێتەوە کە ئەویش پەیوەندی بە زیادکردنی بڕی هاوکاری چاودێری کۆمەڵایەتی هەیە ئەوەی کە دەدرێت، لەژێر ناوی چاودێری کۆمەڵایەتی هەروەکو لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی بەهەڵەدا نەچووبن ئەوانیش پێشنیاری خۆیانیان هەیە.ئەوەی پەیوەندیدارە بە هەروەکو لە یاسایەکەشدا هاتووە، لەناو ڕاپۆرتەکەشدا هاتووە، بۆ ئەوانەی کە لە پلە تایبەتیەکانن، من بۆخۆم پشتیوانی لەوە دەکەم کە ڕێژەی لە 10٪ لە مووچەو دەرماڵەی پەرلەمانتارەکان، ببورە سەرۆکی هەرێم وە جێگرەکەی، سەرۆکایەتی پەرلەمان وە ئەندامانی پەرلەمان، وەزیرە بەڕێزەکان، وە دواتر لەگەڵ ئەوانەی کە مدیر عامن من بۆخۆم پێشنیاری ئەوە دەکەم، کە لە 5٪ یان ببڕێت چونکە ناکرێت ئێمە مامەڵە لەگەڵ وەزیری و مدیر عامەکان بەیەك پێوانە بکەین و لەڕاسیشا مدیر عامەکان عەموودی ئەو حکومەتەن، ناکرێ ئێمە هەمان مامەڵە بە قەساوەت چۆن لەگەڵ وەزیرەکان دەیکەین، لەگەڵ ئەوانیش بیکەین، چونکە موخەساتی مدیر عام لەگەڵ ئەوانەی وەزیرن جیاوازترە، من پێشنیار دەکەم تەنها لە 5٪ یان لێ ببڕێت بەهەمان شێوە بۆ دەسەڵاتی دادوەری، ئەوانەی کە لە پلەی وەزیرن، یا لە پلەی تایبەتن، هەمان بڕیان لێ ببڕێت وەکو وەزیرو پەرلەمانتارو مدیر عامەکان.ئەوەی پەیوەندیدارە بە پاڵپشتی حزب و ڕێکخراوە ناحکومییەکان، پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەکەم، پاش ئەوەی کە ڕەئی حکومەت وەربگیرێ، بەوەی کە هەردوو پاڵپشتی حزبەکان، ڕێکخراوە ناحکومیەکان لێك جیابکرێتەوە، ئەویش بەمەبەستی ئەوەی بەرچاو ڕوونی زیاتر هەبێت، چ لەلایەن حکومەت، چ لەلایەن حزبەکان و ڕێکخراوە ناحکومیەکان، بۆ ئەوەی بزانن حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئەم ساڵ بۆ بەردەوامی پێدان و گەشە پێدانی ژیانی سیاسی، مەدەنی، دیموکراتی لە هەرێمی کوردستاندا، لە کوێیە؟، دەیەوێ بگاتە کوێ؟، من پشتیوانی ئەو ڕەئییە دەکەم، کە بە ڕێژەیەك هەروەکو لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووریدا هاتووە، بڕێك لە بەشی بودجەی وەگەڕخستن کەم بکرێتەوە، چەنکو ئەوەندەی ئێمە بەدواداچوونمان کرد وەکو لیژنەی دارایی و ئابووری، وە لەگەڵ بە ڕێزان لە وەزارەتی دارایی دانیشتووین، بۆ ئەو ڕاپۆرتانەی کە ئامادەمان کردووە بۆمان دەرکەوت، ئەو تەرخان کردنانەی کە لەلایەن وەزارەتی دارایی و ئابووری دەست نیشان کرابوو، لە هەندێك شوێن زیادە ڕۆیی هەیە، حەتمەن پاش وەرگرتنی رای بەڕێزیان، ئەو بڕە کەم بکرێتەوە، ئەو بڕەش کەم دەکرێتەوە، هەروەکو بەڕێز سۆزان خان ئاماژەی پێدا، تەرخان بکرێ بۆ ئەو بڕە پارانەی کە دەست نیشانیان کرد بۆ قەرزەکانی پێشینەی هاوسەرگیری، قەرزەکانی پێشینەی خانووبەرە، وە بەزیادکردنەکانیانەوە وە قەرزەکانی کشتوکاڵی، پیشەسازی، بەهەمان شێوەیە بڕێك لەو پارەیە بخرێتەوە سەر بودجەی وەبەرهێنان، ئەویش بۆ دەعم کردنی ئەو پرۆژانەی کە پێشنیارکراون لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە، چونکە هەروەکو لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووریشدا هاتووە، بەشێك لەو پرۆژانەی کە پێشنیارکراون، بە داخەوە ئەو بڕەی کە بۆ ئەمساڵ پێشنیارکراوە بە بەراورد لەگەڵ گوژمەی

گشتی پرۆژەکە زۆر کەمە، ئەمە وادەکات ژمارەی ئەو ساڵانەی کە پرۆژەکەی پێ تەواو بکرێ زۆر ببێت، ئەمە هاووڵاتی و ئەو لایەنەی کە خزمەت وەردەگرێ لەو پرۆژانە تووشی مەلەل دەکات، لەبەر ئەوە پێویستە ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان. بەدیقەتەوە بەتایبەت ئەوەی پەیوەندیدارە بە پێشنیاری لێژنەی ئاوەدانکردنەوە و لێژنەی شارەوانیەکان کە داویانە، بە مامەڵە کردن لەگەڵ ئەو پرۆژانەی کە رێژەیان لە 5٪ یان 10٪ی تەرخان کراو کەمترە لێرە بڕیاری لەسەر بدرێ، پاش ئەوەی کە ڕای حکومەت و بیلزات بەڕێز وەزیری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تەواو بوو، بەڕێز کاک کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەرەتا من قسەکەم لەسەر راپۆرتی بەڕێز وەزیری داراییە، کە پێم وایە حکومەت بەرامبەر بودجەیەکی پێویستی هەرێمی کوردستان، هیچ بەرنامەیەکی زانستی و شیکارێکی ئابووری نیە بۆ داڕشتنی ئەو بودجەیە و بەکارهێنانی، بە تایبەتی لە بەرهەڵستکارەکانی کە رووبەرووی کۆمەڵگەی ئێمە دەبێتەوە لە هەژاری، لە بێکاری، لە قەیرانی نیشتەجێبوون، من بۆ نموونە بۆتان دەڵێم، ئێمە لە وڵاتێك دەژین، ئەمە رۆژنامەیە، باسی خاوەن عەرەبانیەك دەکات لە بازاڕی هەولێر لەبەر هەژاری خۆی خنکاند، لە کاتێکدا لای ئێمە خەڵکێك هەبێ لەبەر هەژاری خۆی بخنکێنێ، وەزیری دارایی لە راپۆرتەکەی ئاماژە بەوە نەکات چی بۆ کەم کردنەوەی بێکاری و هەژاری دەکات؟، ڕەنگە بڵێی من 25 هەزارخەڵك دادەمەزرێنم کە من پێم وایە ئەمەش کێشەیەکی ترە، چونکە دامەزراندنەکە لەسەر ئەساسی ناوەندیە نەك پێداویستی ئەم وڵاتە و زۆر بەرنامەی تر هەیە و لایەنی تر هەیە دەتوانن هەلی کار بدۆزنەوە، نەك بەس بە دامەزراندن، بەڵکو بە بواری تری ئابووری و پیشەسازی کە پێم وایە ونە، ئەمە خاڵێك، خاڵێکی تر لە راپۆرتەکە کە باسی کورت هێنان دەکرێ لە خاڵی 8، گوایە راپۆرتەکە گۆڕانی بەسەر هاتووە لە 4/24 جارێکی تر دابەش کراوەتەوە، من پێم وایە ئەگەر ئێمە لە داهاتی هەرێمی کوردستان وەکو راپۆرتەکە ئاماژەی پێکردووە، 5 ترلیۆنمان لێ برا بێ و، رێککەوتن هەبێ بە یاسا لە بەغدا کە کورت هێنان پێویستە چارەسەر بکرێ، ئێمە پرسیار لە نوێنەرانی ئێمە دەکەین، دەبێ بێ دەنگ بن لەبەرامبەر ئەو داهاتە زەبەلاحەی کە دەبڕی و لەسەر داهاتی خەڵکی کوردستان بە کورت هێنان قسەی لەسەر دەکرێ؟، ئەمە لایەکیان، دوو، راپۆرتی لێژنەی دارایی چەندین تیبینی جۆراوجۆری لەسەر کەم و کورتی بودجە خستووتە ڕوو، بەڵام بە شێوەیەکی سەرەکی هەڵوێستی دەرنەبڕیوە بۆ چارەسەر کردن و زیاتر دەستەواژەی ئاگادارکردنەوەی حکومەت و پێشنیاری بۆ حکومەت کردووە، من دەمەوێ سەرەتا قسە لەسەر داهات بکەم، داهاتی هەرێمی کوردستان، هەر لەو راپۆرتە ئاماژە بە سەرچاوە جیاجیاکانی داهات نەکراوە، جگە لە داهاتی 17٪، ئەوەی ترکە پەیوەندی بە داهاتی نەوتە، باجە، گومرگە، رسوماتە، کۆمەکی نێودەوڵەتیە، ئەگەر حکومەت

بیانووی هەبێ کە باسی نەکا بۆ حکومەتێکی تر، بەڵام بیانووی نیە بۆ پەرلەمان و خەڵکی کوردستان کە خاوەن ئەو داهاتەیە و ڕێگە بە خۆی بدات بە شێوەیەکی ڕەمەکی ئەو پارەیە خەرج بکاتن کە پەیوەندی بە داهاتی کوردستانەوە هەیە، من لە داهات دوو نموونە باس دەکەم کە پەیوەندی بە داهاتی کوردستانەوە هەیە کە حکومەت ژمارەی هەڵەو و زانیاری نادروست دەداتە پەرلەمانی کوردستان، بە پێی دیکیۆمێنتێك سەبارەت بە وەزارەتی کارەبا، بە پێی دیکیۆمێنتی بەردەست، داهاتی راستەقینەی وەزارەتی کارەبا لە 2009 بریتی بووە لە 86 ملیار دینار کە وەزارەتی دارایی لە ڕەشنووسی بوجەی 2011 لە لیستی خەملاندنی داهاتی یەکگرتووی حکومەتی هەرێمی کوردستان، 2011 لە لاپەڕەی وەزارەتی کارەبا تۆماری کردووە بریتیە لە 51 ملیۆن دینار، گوژمەی شاردراوە لەو ساڵەدا لە 2009 بریتیە لە 86 ملیار و 826 ملیۆن و 115 هەزار و 244 دینار، لە 2010 داهاتی راستەقینەی وەزارەتی کارەبا بریتی بووە لە 115 ملیار کەچی وەزارەتی دارایی لە هەمان سەرچاوەی سەرەوە لیستی خەملاندنی داهاتی یەکگرتووی هەرێمی کوردستانی لە 2001 لاپەڕەی وەزارەتی کارەبا بە 54 ملیۆن دینار خەملاندووە، تێبینی بکەن تەنها گوژمەی شاردراوە لەم ساڵەدا بریتیە لە 115 ملیار و 639 ملیۆن دینار، کۆی گشتی گوژمەی شاراوە لە لایەن حکومەتی هەرێمی کوردستان تەنها لە داهاتی کارەبا لە ساڵی 2009 بریتیە لە 2ملیار و 465 ملیۆن و 115 هەزار و 245 دینار، لەگەڵ ئەو جیاوازیانەش لە نێوان گوژمەی راستەقینە و داهاتی وەزارەتی کارەبا و تۆماری ناڕاستی وەزارەتی دارایی، پاش شاردنەوەی هەموو ئەو گوژمانە، دەبینین تێکڕای گەشەی کرێی کارەبا لە ماوەی ساڵی 2008 و 2009 بە شێوەیەکی زۆر ناتەندروستە، ئەمە سەبارەت بە وەزارەتی کارەبا، سەبارەت بە وەزارەتی نەوت کە لە 2009 تا ئێستا ئەوە جگە لەو پرسیارانەی کە ئاراستەی وەزارەتی نەوت کرا کە پەیوەندی بە 4 ملیارەکە هەبوو کە پەیوەندی بە دەرهێنانی نەوتەوە هەبوو، لە حیسابی خیتامیدا بۆ 2010/6/30 تەخمینی 4 ملیار کراوە، لە مەبیعاتی موئەسەساتی سوقی، کەچی بە ملیۆن تەحدیدی داهاتی وەزارەتی نەوت کراوە لەبەرامبەر بە وەزارەتی ئەوقاف داهاتی 7 ملیار و 749 ملیۆن دینارە، وەزارەتی نەوت خەرجی زۆرترە لە داهات، ئەگەر لە وەزارەتێك خەرجی زۆرتر بێت لەت داهاتدا چ زەرووریەتێکی هەیە لە کوردستان ئەم وەزارەتەی سامانە سروشتیەکان، کە هەیە ئێستا؟، تەبعەن ئەم ژمارە دژ بە یەك و گوماناویانە بۆ ئەم دوو وەزارەتە، بۆ وەزارەتی ناوەخۆ و شارەوانی و بۆ هەموو وەزارەتەکانی تر کە بیهێنێتەوە، دروستە، من داوا دەکەم لە وەزیری دارایی بەڕێز کە بە وردی پرسیارەکانیش بنووسرێ و وەڵاممان بدەنەوە، ئەمە جگە لە کورت هێنانی، من پێم وایە لە بوجەی بەکارخستن کە هەڵکێشانێکی زۆر زۆر هەیە و ناهەوسەنگی لەگەڵ وەبەرهێنان و چەندین، با بڵێین مەبلەغی ئێمە زیاد ئەبێ و زیاتر دەچێتە سەر ئەو پرۆژە بەردەوامانە و دیارن پرۆژەکان کە کات نیە لێرە دەریبڕم کە پرۆژەی بەردەوام چەند زیاترە لە پرۆژەی پێشنیارکراو، کە هیچ ئاماژەیەك نادات بە پێشکەوتنی ئەم وڵاتە، بەڵام من پێم وایە ئەگەر ئێمە بمانەوێ لە 50٪ لە بودجەی بەکاربردن کەم

بکەینەوە، تەبعەن ئاماژە دەدەم بە دەلیلی ئەوەی کە لە مینحە ئەوەی لە زیادکردنەکان کە چۆن زەروورەت نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز جلال علی فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من پێشەکی وەکو ئەندامی لێژنەی دارایی و ئابووری، پشتگیری لە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک کاردۆ لە موناقەشەی میزانیە ئەتوانی ئەوەی ماوە، ئەوەی بکەی، کاک جەلال فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من پێشەکی وەکو ئەندامی لێژنەی دارایی و ئابووری، پشتگیری لە راپۆرتەکە ئەکەم و مولاحەزە و تێبینی زۆر باشی تێدایە و پرسیارەکان رووبەرووی حکومەت کراوەتەوە و بە تایبەتی وەزیری دارایی بۆ جوابدانەوە، دوو: بەڕاستی پشتگیری دابەزینی لە 10٪ بودجەی تەشغیلیش دەکەم کە ئەمە شتێکی باشە، 997 ملیار دائەبەزێ، بەڵام بۆ ئەو پشتگیری 10٪ی بودجەی تەشغیلی دوو، سێ پێشنیارم هەیە، تکام وایە کە وەزیری دارایی ئاگادار بێ و وەڵامی هەبێ، من پێشنیار ئەکەم دەستەیەکی هەمیشەیی و تایبەتی موازەنە لە وەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێم دروست بکرێ کە تەنها ئیشی ئەوە بێ کە موازەنە ئامادە بکات، چونکە بەراستی ئەو فەرمانبەرانەی، ئەو بەرێوەبەرە گشتیانەی موازەنە دروست دەکەن، هەم ئیشی دیکەیان هەیە و هەم بە هۆی ئیشەکەی دیکەیانەوە ناپەرژێنە سەر ئەو ئیشی موازەنەیە، دوو، ئێمە هەموو ساڵێك تووشی ئەو کێشەیە ئەبین لە مانگی 2 و 3 و 4، ئەوە پار و ئەمساڵ کە ئەمە دووەم دەورەی پەرلەمانە، بودجەیەك کە پەلە پرۆژەی پێوە دیارە و ئەم پەلەپرۆژەیە کەم و کورتی تێدا دەرئەکەوێ، من لێرەوە پێشنیار دەکەم و تکام وایە لە برایان ئەگەر پێشنیارەکەم بە جێ بوو، پشتگیریم بکەن، ئێمە پێش هاتنی ساڵ تەقییمێکی خۆمان هەبێ، ئەو بودجەیەی کە بەرمان ئەکەوێ لە حکومەتی مەرکەزی بەغدا، بە خەملاندن بێ، بە هەماهەنگی پەرلەمان و وەزارەتی دارایی بێ، بودجەیەکی خۆمان بخەملێنین و بودجە لەسەر ئەم خەملاندنە تەقدیم بکەین، ئەگینا هەموو ساڵ ئەکەوینە مانگی 3 و 4 و 5 ، کە مانگی 4 و 5 بودجە لێرە باس بکرێ، بۆ مانگی 7 دەچێتە دائیرەکان، جێبەجێکردنی بودجەکە زەحمەتەو سبەینی دەوائیرەکان و فەرمانگەکان و وەزارەتەکان بە کەمتەرخەم حیساب ئەکرێن، چونکە لە ساڵێك 7 مانگ بڕوات، بە 5 مانگ پارەکەت بۆ سەرف نابێ، دوو، پشتگیری مەسەلەی زیادکردنی تۆڕی کۆمەڵایەتی دەکەم، بەڵام بەراستی زۆر پێویستە مەسەلەی ئەو کەسانەی موستەحەقن پۆلێن بکرێن، چونکە ئێمە لەناو خەڵکدا ئەژین و لەناو خەڵکدا ئەڵێن ئەوانەی کە دەچن بۆ تۆڕی کۆمەڵایەتی، لەو مەرکەزەی لێ

وەرئەگرن لەبەر سەیارە بەرناکەوێ، یەعنی بەڕاستی خەلەلێکی تێدایە، ئەبێ ئەوە وەزارەتی کۆمەڵایەتی فۆرمێك، یان سیستەمێك، یان چەند فۆرمێك ئامادە بکات، کە تۆری کۆمەڵایەتی ئیستیحقاقن و، موستەحقن و ئەمە شتێکی ئاسانە، من وەکو سەرۆکی لێژنەی کشتوکاڵ و ئاودێریش، لەسەر راپۆرتەکەی خۆمان، پێداگری لەوە دەکەم کە ئێمە بەراستی لە ئیعاناتدا ئەم ساڵ لە 76,34٪ دانراوە بۆ ئیعاناتی زیراعی، من لێرەوە داوا ئەکەم کە دەسەڵات بدرێ بە وەزیری کشتوکاڵ بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزیری دارایی بۆ سەرفکردنی ئەو پارەیە، بۆ؟، چونکە ئیعاناتی زیراعی بۆ پێداویستی خەڵکی کوردستانە و جووتیاران و خاوەن زەوی و خاوەن ئاژەڵ، کە وەزیر دەسەڵاتی نەبوو و لە کاتی خۆیدا نەیکرد، بۆ نموونە سەمادی پار ئەم ساڵ تەوزیع کراوە، کە کاتی نیە، پێویستە لە کاتی خۆیدا ئێمە ئەگەر بمانەوێ ئینتاج بەرز بکەینەوە، ئێمە بمانەوێ نانی خۆمان پەیدا بکەین، ئێمە بمانەوێ جووتیار پێمان رازی بێ، دەبێ لەکاتی خۆیدا پێداویستیەکان وەربگیرێتەوە، ئیقتیراحەکەشم ئەوەیە، ئەو پارەی ئەمساڵ دائەنرێ بۆ ئیعاناتی زیراعی هەندێکی وەرئەگیرێتەوە، چونکە دەعمی حکومەت لە 25٪ بۆ 35٪ ئەو پارەیە تەرخان بکرێتەوە بۆ ئەوەی بۆ ساڵی داهاتوو تووشی عەینی پارە نەبین بۆیان دابنێینەوە، ئەمساڵ ئەم پارەیە ئەگەڕێتەوە و دابنرێتەوە بۆ ئەوەی ساڵێکی دیکە ئێمە لە 25٪ی پارەکەی بدەین و لە 30 ٪ پارەکەی بدەین، دوو: سەکتەرێکی زۆر گرنگ هەیە لە کشتوکاڵ، خوشك و برایان ئێمە ساڵی سەدان ملیۆن دۆلار لە مەسەلەی مونەتەجاتی شیر و هێنانی فلان و فیسار کە هەمووی شتی خراپە و لە گیرفانی خەڵك دەرئەچێ، ئێمە داوامان کردووە پارەیەك تەرخان کراوە لە ئیعدادی موازەنەی تەخمینی لە لاپەڕە یەك لە ستوونی المتفق علیه من قبل الوزارە بۆ الاصول الطبیعیة الغیر منتجه، پێنج ملیار و 7 ملیۆن دینارە دائەنرێ بۆ گرنگیدان بە سامانی ئاژەڵ لە بواری بەخێوکردنی مانگای شیر و شیرەمەنی و بۆ توێژینەوە، خوشك و برایان لە پارەیەکی زۆر ئەم ساڵ، 3ملیار و 302ملیار دینار دانراوە بۆ موحافەزات، 1٪ی بۆ کشتوکاڵە، لە هەولێر 0٪، بەڕاستی ئەگەر ئێمە بمانەوێ وڵاتێکی کشتوکاڵی بین، بمانەوێ چاو لە دراوسێیەکانمان بکەین کە تورکیایە و ئێرانە و سوریایە و کە هەموویان چەندین ساڵ لە پێش ئێمەن لە کشتوکاڵیدا مەفروز وایە لەو پارەیەش لە موحافەزات هیچ نەبێ لە 3 بۆ 4٪ بۆ کشتوکاڵ بێ، من سوپاس قسەم نەما، مەمنوون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز زەکیە فەرموو.

بەڕێز زکیه صالح عبدالخالق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستپێکی دەستخۆشیا لێژنا دارایی دکەم بۆ ماندی بوونا وان و ئامادەکرنا ڤێ راپۆرتێ، ئەوە ئەز تێبینی دکەم بودجا ئەڤ ساڵەدا ب نیسبەت تەشغیلی و عەجزێیا زێدە بووی، ژبەر هەندێ ژ پێدیڤیا کو ئەم ڕێکەکێ بۆ بینینەڤە بۆ هندێ، چونکو ئەم دزانین هەر وڵاتێکی ئەگەر مە ببێتن رێژە گەشە پێدانی ل وی

ولاتـی یـان پێڤـەرێ گەشـەپێدانێ ل وی ولاتـی دی دیـار بکـەین، دێ سـەح کـەینێ کـا ئـەو بودجـە یـا بـۆ مەسائیلەکێ بەرهەم هێنانی دێتە بەکارئینان، چەندە زێدەیە و ئەڤە دێبیتە پێڤەرێ گەشـەپێدانێ یـا وی وەلاتی، پێ دڤیا ل ڤێ درکێدا ئەم بودجە تەشغیلی، ئەگەر حەتا ئەم نەشین نوکە کێم کەین ژی ڤـێ رێـژە نوکە مە هەین بهێلین بۆ هەندێ کو مە پلانێك هەبێ بـۆ 5 سـالێ داهـاتی ژ ڤـێ زێـدە تـر لێ نـەهێتن، مـە لێرەدا پێشنیار هەنە، کو ئێك، ئەو حەوافزێت یێت حکومەتا هەرێمی کوردسـتانێ دەتـە فەرمانبـەری، ئـەو حەوافزە کێم تر لێ بهێ، دیسا ژی دەعما یا کەرتی تایبەت بکەتن، ل هەرێما کوردستانێ ژی نوکە مە ب ڤی رەنگێ پرۆژە یان ڤی رەنگێ کەرتا مە هەیەی بۆ نموونە، ئەگەر ئەم بهێین زانکۆیا نەوروز ل دهۆکێ بینین، یان موەزەفا ژ حکومـەتا هـەرێما کوردسـتانێ ڤـە تـەقاعودا وان دێخیتـە کو سـندوقا تـەقاعودێ، بـۆ هنـدێ تەشجیعەکێ چێکەتن، ئەڤ فەرمانبەرە ل وێرێ دەوام بکەت، هەرچەندە حکومەتا هەرێما کوردستانێ هیچ موچەیەکی ژی ناداتێ، ژبەر هندێ ئەم پێدڤیا ئەو حەوافیزە دیتر بگەرێن بۆ هەندێك و ئەوان حەوافیزی ل حکومەتێ بدەینە کەرتێ تایبەت بۆ هندێ کەرتێ تایبـەت پـتر دەوری خـۆ دبینـیتن، چونکە ئـەم بیـنین رێژەیا موەزەفا ل هەرێما کوردستانێ 14.5٪ هەیە، ئەڤە رێژەهەکا یا ئیگجار زۆرە، ئـەز پشـتگیریا راپۆرتـا سۆزان خانێ دکەم بـۆ کـێم کردنـا یـا ڤـێ رێـژەیا تەشـغیلیا هـەی و ئـەو کـەرتێت دیـار کـرن کـو بهێنـە ب کارئینان، نموونە سولفا زەواجێ زێدە لێ بهێت، سولفە عەقارێ زێدە تر لێ بێ، قەرزا کشتوکالێ زێـدە تـر لـێ بێ، قەرزا سیناعی زێدە تـر لـێ بـێ، ئەڤـە هـەمیا ئـەوبوارێن یێـت کو تێدا دیـار کـری، دگـەل هنـدێ ژیـدا پێشـنیارەکا دی ژی منیـا هـەی بـۆ کـێم کرنـا یـا بودجـەیا تەشـغیلی، ئـەو ژی ئەڤەیـە کـو ئـەو خـانووەی نیشتەجێ بوونێ بۆ کەسێت کەم دەرامەت، هەر چەندە پـرۆژە یاسایەك ژی هاتیـە پەرلـەمانێ کوردسـتانێ کو ئەم سندوقا نیشتەجێبوونێدا وان خـانووان دروسـت بکـەن بـۆ هنـدێ کـو ماوەیـەکی درێـژ ئـەم بێخینـە بەردەستێ، یەعنی سولفەکی یا رەمزی بێخینە بەردەستێ فەرمانبـەر و خـەلکێ کـێم دەرامـەت، یـان دی تـر ئەوە من دڤێت ببێژم مەسەلە ئاوارەی ئێران و تورکیا زڤرینە ڤە، هەر چەندە د راپۆرتـا وەزارەتـا داراییـدا هاتیت فەصلێ ئەز بێژم یێ شەشێ دایە، کو یـان گـوتی بـۆ قـەرەبووکرنا ئـەو کەسـێ زیـان ڤـێ کـەفتی، ئـەم دزانین ئەوێ سالێ 1998ێ پێڤـە ئـەویش ژ ئیرانـێ زڤرینەڤـە یـا ژ تورکیـا زڤرینـە ڤـە، حکومـەتا هـەرێما کوردستانێ تا رادەیەك هاریکاریا بۆ کری، ل ئـەوێت بـەری 1998 زڤرینـە ڤـە، پشـتی سـەرهەلدانا 1991، کارێکێ وەسایا پێددڤی بوو نەهاتیە کرن، ژبەر هندێ ژی ئەگەرئەم پلانەکێ دابنێین هەتا بـۆ مـاوەی سـێ سالا ژ بیتن، ژ ڤی نەوەت ملیارا هاتیە دیار کرن، بۆ نموونـە بێـژن ژ 1991 هـەتا 1993 بـلا ئـەڤ وەجبـە ئەڤ سالا بێتە وەرگرتن، یان بکەینە پلانەکا سێ سالی و چوار سالی بـۆ هەنـدێك و ئـەوی حـەقێ هـەی یـان وی ماڤ هەی بێ بەهر نـەبن، ئـەوە دیسـا ل سـەر راپۆرتـا دارایـی مـن تێبینیـەك یـا هـەی، کـو خـالا 17 دا دبێژیت، لیژنێ بۆچوونا هەی هندەك پرۆژەیێت هەی د ئاستێت زۆرێ گرنگ نینـە، بـۆ نموونـە پـرۆژەی تونێلا چیای مـەتینیا ئینـای، ئـەز ئامـاژە دەدەمـێ هنـدێ ئـەرێ ئـەوە هاتیـە دیـارکرن، کـو خەسـتەخانەیا شێرپەنجەیا ل پارێزگەها دهۆکێ، زۆر زۆر یـا گرنگـە بـە نیسـبەت مـە، لێ مـە چ جـەدواییێت ئیقتیصادییێت

هونەری نینە، ئەم بێژین ئەڤ پرۆژەی گرنگترە ژ پرۆژەیێ ل ڤێرێدا، بۆ نموونە ئەز دبێژم، ئەو چیایە، ئەڤ تونێلە کو بهێتە دروست کرن، مەنتیقایەك ڤە دگریتن دوو مەنتیقە پێکڤە گرێ دەتن، ئەو مەنتیقە یان ناحیەیا کانی ماسێیە کو ل حەسب وان ئیحصایاتێ ل بەر دەستێ مە 54 گوند نوکە ل ڤێرێ ئاڤەدانە، مەنتیقە، مەنتقەکا زیراعیە، 162634 دونمێ یێت عاردێ زیراعیێ هەی، 45302 دۆنمێت عاردێ ئاڤیێ هەی، هەر 117334 دۆنم عاردێ دێمیێ هەی، 3250 جووتیار ل وێرێ ئیستیفادەی دێ ژ ڤێ تونێلێ، چونکو ئەم هەمی دزانین ئەو رێکا نوکە هەی تەقریبەن 2 سەعاتێ ڤە دکێشیتن هەتاکو بەرهەمێ جوتیاری ژ وێ مەنتیقە دێتە ڤە گواستن بۆ دهوکێ، مەنتیقەیەکە کو بەرهەمێ جووتیاری ل وێ درکی زۆرە، ژبەر هندێ ژێ ئەڤ رێکە، ئەڤ تونێلە دڤێ رێکێ کورتێ لێ کەتن سالآنە ژێ حکومەتا هەرێما کوردستانێ پارەیەکی زۆر یێت مەزێخیتن بۆ نەقلایا بەرهەمێ جووتیاری، بۆ سەنتەرێ پارێزگەها دهۆکێ، ژبەر هندێ ئەز پێدڤی نابینم کو ئەم ڤی پرۆژەی راکەین بۆ هندێ پرۆژەکێ، بلا ئەم مەبلەغەکێ ژێ کێم بکەین و بیخەینە پرۆژەیەکی دی تردا، بەس پێدیڤیا ئەڤ پرۆژە ژ بمینتەڤە، زۆر سوپاس، ئەز بێژم وەختێ من ژێ تەمام بوو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لەبەر ئەوەی کاك کاردۆ فریا نەکەوت پێشنیارەکانی فراکسیۆنەکەمان بخوێنێتەوە، منیش نەوەك فریا نەکەوم لە پێشدا بە پێشنیارەکان دەست پێ دەکەم، تەبعەن ئەمە پێشنیاری فراکسیۆنە، لە 50٪ بودجەی تەشغیلی جگە لە مووچە کە ئەویش تێبینی لەسەرە کەم بکرێتەوە، بەکار بهێنرێ بۆ ئەم مەسەلانە، سولفەی عەقار بکرێتە 30 ملیۆن وەك مەرکەز، بە تایبەتی کە ئێمە لە یەك وڵاتداین و سەرچاوەی داهاتەکانیشمان یەکە، سولفەی زەواج کە پێشتر قسەمان لەسەر کردووە و پرۆژەمان هەبووە، بکرێتە 5 ملیۆن، یارمەتی تۆڕی کۆمەڵایەتی بکرێتە 150 هەزار، بە تایبەتیش کە ساڵی پار لە بودجەدا هەمان داواکاریمان هەبوو، راستە حکومەت بەرنامەی هەیە بیکاتە 75 هەزار، بەڵام خێزانێکی بێ سەرپەرشتیار هەرگیز، نەك بە 75 هەزار، بەڵکو 150 هەزاریش کەمە، بەڵام بۆ ئەم قۆناغە داوا دەکەین بکرێتە 150 هەزار، هاوتا کردنی مووچە و دەرماڵەی هێزەکانی هەرێم وەکو مەرکەز، زیادکردنی یارمەتی کەمئەندامان، دانانی پارەی تەرخان کراو، پێویستە ئەو بڕە تەرخان بکرێت بۆ قەرەبووکردنەوەی مووچەی فەوتاو فەرمانبەران و مامۆستایانی سلێمانی و گەرمیان، دانانی بڕێك پارە، لەو پارەیە بۆ وەبەرهێنان، بە تایبەتی بۆ پشتیوانی کردنی پرۆژەیەکی سێ ساڵی، بۆ دروست کردنی ئاوەڕۆی شاری هەولێر پایتەختی هەرێمی کوردستان، دێمە سەر تێبینیەکانم، لەگەڵ ئەوەی کە لێژنەی دارایی بەراستی سەرنج و تێبینی زۆر گرنگیان گرتبوو لە میزانیەکە، منیش کۆمەڵێك ئەوە ئیزافە ئەکەم، دواکەوتنی بودجە خەملێندراو هەموو ساڵێك

شەش مانگ، کە ئەمە ئەوە ئەکات بەڕاستی پەرلەمان نەتوانێ بەداوداچوونی تەواو بۆ بودجەکە بکات، تا ئێستا حیسابی خیتامی شەش مانگی دووەمی ساڵی 2010 نەگەیشتووتە بەردەمی ئەندامانی پەرلەمان، تا ئێستا وەزارەتی دارایی نەیتوانیوە سەرجەم ماددەکانی یاسای 2010 جێبەجێ بکات وەك ماددەکانی 21 و 22 و24 و 26 و 28 و 30، زیاتر لە پێنج ساڵە حکومەت یەکی گرتووتەوە نزیکەی ساڵێکە یاسای وەزارەتی دارایی دەرچووە، بەڵام تا ئەو لەحزەیە، دوو وەزارەتی دارایی، دوو بودجە، دوو گیرفانی لەو حکومەتەی ئێمە هەیە، تا ئێستا دیوانی چاودێری بە فیعلی یەکی نەگرتووتەوە، بۆیە نەیتوانیوە راپۆرتێك لەسەر بودجەی ساڵی 2010 بخاتە بەردەمی پەرلەمان، جیاوازیەکی زۆر هەیە لە نێوان بودجەی بەکاربەر و بودجەی وەبەرهێنان، بودجەی بەکاربەر ساڵ بە ساڵ بە شێوەیەکی زۆر مەتەرسیدار روو لە هەڵکشانە، بە هەدەردانی زۆر هەیە لە بابەتەکانی بەخشین، خەرجیەکانی سوودی کۆمەڵایەتیەکان، مەوجوداتی نادارایی و ئەوانی دیکە کە لە 25٪ و 45٪ بودجەکە ئەبات، لە 21٪ و 23٪ی بودجە بۆ هێزەکانە، بۆ وەزارەتی پێشمەرگە و ناوەخۆ و ئاساییش کە مووچەکانیان زۆر کەمترە لەوەی بەغدا، پێشمەرگە تا ئێستا 340 هەزار مووچەکەیەتی، بودجەی هێزەکانی وەزارەتی دارایی بە تەنها لە 40٪ و 86٪ دەبات، من دێمە سەر هەندێ کەم و کورتی لە پرۆژە بەردەوامەکان، لەناو پرۆژە بەردەوامەکاندا 1275 پرۆژەی ساڵی 2010 هەیە کە تا ئێستا یەك دیناری بۆ سەرف نەکراوە، کە بڕەکەی زیاترە لە 340 ملیار دینار، لە 80٪ زیاتری ئەو پرۆژانەی کە لە ساڵی 2010 کە چوونەتە بواری جێبەجێکردنەوە، پارەیەکی کەمیان سەرف کردووە، کۆمەڵێك پرۆژە لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2010 پارەیان بۆ دیاری کراوە، کەچی ئەمساڵ دیار نەماون لە بودجەی 2011، بۆ نموونە زنجیرەی 8 لە وەزارەتی کار لە سلێمانی، زنجیرەی 1 و 2ی گواستنەوە و گەیاندنی هەولێر، تەبعەن نموونەی زۆرتر هەیە بەس بەپەلە ئەو نموونانە ئەڵێم، کۆمەڵێك پرۆژە لە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2010 پارەیان بۆ تەرخان کراوە، نەچوونەتەوە بواری جێبەجێ کردنەوە، بەڵام ئەم ساڵ لە 2011 دیار نەماون، زنجیرەی 4 لە وەزارەتی پیشەسازی ووزە و زنجیرەی یەك لە دەسەڵاتی دادوەری، لەناو پرۆژە بەردەوامەکاندا پرۆژە هەیە کە پێشتر نەبووە لە ساڵی 2010، لە 90٪ پرۆژە بەردەوامەکان بڕی تێچوونیان زیاد کراوە، لە پرۆژە بەردەوامەکاندا 271 پرۆژە ماوەی جێبەجێکردنیان ساڵێك یان کەمترە، بەڵام بە دوو ساڵ یان سێ ساڵ زیاتر دەچنە بواری جێبەجێکردنەوە، لەناو ئەم پرۆژانە هەیە 60 رۆژە ماوەی جێبەجێکردنەکەی، بە سێ ساڵ تەواو ئەبێت، نموونە زۆرە تەبعەن، من فریای نموونەکان ڕەنگە نەکەوم، یەك، دوو نموونە باس ئەکەم، پرۆژەی 13 وەزارەتی کشتوکاڵ ماوەی تەواو بوونی یەك ساڵە، بڕی تێچوونی 7 ملیار و 500 ملیۆنە، بە دوو ساڵ تەنیا دوو ملیار و 66 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، ئەم پرۆژەیە کەی تەواو ئەبێ؟، دیارە لەناو ئەم پرۆژانەیە، لەناو پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا 218 پرۆژە هەیە ماوەی جێبەجێکردنیان ساڵێك و کەمترە، کەچی بە دوو ساڵ ئەچنە بواری جێبەجێ کردنەوە، لەناو پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا پارەی دانراو بەرامبەر بڕی تێچوون زۆر زۆر کەمە، بۆ نموونە هەردوو پرۆژەی زنجیرەی یەك و دوو لە وەزارەتی بازرگانی سلێمانی یەکی 45 ملیار

دیناره، کەچی یەك ملیاری بۆ دانراوە، ئەگەر وا بڕوات بە 45 ساڵ تەواو ئەبێت، کۆمەڵێکی دیکە بەڕاستی لەوە ئەچێ فریا نەکەوم، زنجیرەی 3 و 4 وەزارەتی پیشەسازی سلێمانی 20 ملیار و 500 ملیۆنە تەنها دوو ملیاری بۆ دانراوە، ئەمە یەك ملیاری بۆ دانراوە، کەواتە بە 20 ساڵ ئەمە تەواو ئەبێ، هەیە 60 ملیارە، پرۆژە شەش ملیاری بۆ دانراوە، لەناو پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا جاری وا هەیە دوو پرۆژە یان سێ پرۆژە، یەك پارەی خەملێنراوی بۆ دانراوە، وەك زنجیرەی 2 وەزارەتی ئەوقاف/ سلێمانی زنجیرەی 10 لە رۆشنبیری سلێمانی و کۆمەڵێ نموونەی دیکە، لە پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا هەندێ پرۆژە ناروونن، نموونە، زنجیرەی 5 وەزارەتی شارەوانی/ دوکان و پیرە مەگروون، زنجیرەی 9 وەزارەتی شارەوانی ئەو پرۆژانە کام خزمەتگوزاری ئەگرێتەوە؟، زنجیرەی 29 و 36 و 30وەزارەتی شارەوانی سلێمانی، مەبەست کام گوندانەیە؟، زنجیرەی 4 و 5 وەزارەتی پەروەردەی هەولێر، مەبەست کام قوتابخانەیە؟، لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان زنجیرەی 4 دەستەی وەبەرهێنانی دهۆك، گوژمەی پێویست 126 ملیۆنە، بەڵام 750 ملیۆنی بۆ دانراوە، یەعنی سێ ئەوەندەی بڕەکەی خۆی بۆ دەستنیشان کراوە، لەناو پرۆژە بەردەوامەکاندا زنجیرەی 2 و 5 لە کارەبای هەرێم بڕەکەی سفرە، کە سفرە بۆ خراوەتە ناو ئەو پرۆژانەوە؟، ئەمە بەشێکی کەمن لە تێبینیەکانم، بۆیە پێموایە بێ پلانی لە بودجەکاندا دیارە، حکومەت نەیتوانیوە بودجەی دانراوی پرۆژەکانی بە نزیکەی لە 60٪ ی بخاتە بواری جێبەجێکردنەوە، 500 ملیار دینار عیجزی شاراوە هەبووە، ئەمە ئیلتیزام کردنی بودجەی داهاتوو و کابینەکانی داهاتووە بۆ جێبەجێ کردنی کۆمەڵێك پرۆژە، ئەمساڵ حکومەت هەزاران پرۆژە بەردی بناغەی دائەنێ و بە سێ ساڵ و چوار ساڵی دیکە ئەچێتە بواری جێبەجێکردنەوە کە کابینەکانی دیکە ئیلزام دەکات بەوەی کە ئەو پرۆژانە جێبەجێ بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس کوێستان خان، دوایی موناقەشەکەی تر بکە، بەڕێز عمر عەزیز فەرموو.

بەڕێز عمر عبد العزیز بهاء الدین :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای بەخشندە و میهرەبان، سەبارەت بە هەردوو راپۆرتی بەڕێزان لە وەزارەتی دارایی و لێژنەی دارایی، من خوێندنەوەیەکی خێرا دەکەم بۆ ستراتیژی وەزعی دارایی و ئابووریمان، کەمتر ئەچمە سەر باسی ژمارە و ئەوانە، چونکە پشتگیری ئەکەم سەرەتا لە زۆربەی ئەو خاڵانەی کە لە راپۆرتی بەڕێزان لە لێژنەی دارایی هاتبوو، بە تایبەتی لە لێژنەکانی تر کە کۆیان کردووتەوە، بەراستی هەموویان تێبینی و سەرنجی باشن و جێگای دەستخۆشی و سوپاسیان ئەکەم، من خوێندنەوەیەکی ستراتیژی و ئابووری خۆمان ئەکەم کە بەداخەوە نا روونی لە ستراتیژیەتی ئابووری حکومەتی هەرێمدا بەدی ئەکەم، کە بنەمای سەرەکی گەشە کردن و پێشکەوتنی شارستانیە لە هەردوو راپۆرتەکە ئەمە بەدی ئەکەین، ئێمە گەشەیەکی ئیعماری و عەشوائی هەست پێ ئەکەین لە کوردستان، بەڵام ئەوانە هیچیان مەرج نین بۆ بوونی ستراتیژی ئابووری و ئەگەر واقیعیانە بیخوێنینەوە، ئەتوانین بڵێین ستراتیژی ئابووری لە کوردستان وازیح نیە،

چونکە پێوەری گەشە کردن لە هەر وڵاتێکدا، نەبوونی تەزەخومە، نەبوونی بێکاریە، قەڵاچووکردنی گرانیە، بەرقەراربوونی عەدالەتی کۆمەڵایەتیە، کەمبوونەوەی ئەو گرفتە ئابووریانەن کە لە رووی مەیدانی لەناو خەڵکەکە هەیە، کە ئەمە لە واقیعدا ئێمە لە کوردستاندا بە دی ناکەین، ئەو کاردانەوە سلبیانە هەیە جگە لە مەسەلەی ئەو تەزەخومە، ئەو زیادبوونی بێکاری کە ئێمە گیرمان خواردووە بەدەست ئەوە زیاد لە ملیۆنێك مووچە خۆر و کارمەند لە کوردستان و بە گشتی بە یەك ڕستە بیڵێم، لاواز بوونی بونیەی تەحتی و ژێرخانی ئابووری لێ ئەکەوێتەوە کە ئێستا موعاناتمان هەیە بە دەستی، بەڕێزان ئەزانن ئەوانەی ئیختیصایان ئابووری بێ، کە پرەنسیپە زانستیەکانی بودجە و میزانیە، سێ، چوار خاڵی سەرەکین، یەکێکیان شەفافیەتە، یەعنی تەواوی موازەنەی ساڵانە لە میزانیە هەبێ، تەنانەت قەرز و قازانج و ئەرباحیشی تێدابێ، خاڵێکی تریان گشتگیریە بەواتای ئەوەی کە داهات و خەرجی هەموو ساڵەکەی تێدا بێ بەو روونیەی پێشەوە، یەکێکی تریان دیاری کردنی کاتە، کە پرەنسیپێکی عیلمیە بۆ بودجە، یەعنی داهات و خەرجی تەواوی ساڵەکە لە سنووری ئەو ساڵە وازیح بێ کە ئێمە هەموو ساڵێك گرفتمان هەیە لە تەواو نەبوونی پرۆژە و روون نەبوونی ئەو مەدەوەرەش کە ئەگەڕێتەوە و خاڵی ئەخیریش مەسەلەی هاوسەنگیە لە نێوان بڕی وەبەرهێنان و بەکاربردن یان وەگەڕخستن و، خاڵێکی ئیزافیش هەیە هەندێ لە زانایانی بواری ئابووری کە ئەبێ کەمترین موناقەلە بکرێ بۆ ئەوە گرفت دروست نەبێت بۆ لایەنە پەیوەندیدارەکان، من ئەم خاڵانە بەڕاستی بە وازیحی دەبینم لە میزانیە و لە راپۆرتەکانیشدا کە دەیخوێنیتەوە، بۆ هەڵسەنگاندنی مەسەلەی ئابووری، ئێمە پێویستمان بە دەرکردنی فاکتەرە سەرەکیەکان هەیە بۆ بونیادی ئابووری کە یەکێکیان سیستەمی ئابووریە و، یەکێکی تریان سیاسەتی ئابووریە و یەکیکی تریان ستراتیژی ئابووریە و خاڵی ئەخیریان بەرنامە و پلانی ئابوریە، ئەم چوار شتە ئەبنە فاکتەری ئابووری، بەداخەوە ئێمە تا حەدێك لە چوارەمیان شتێکمان هەیە، بەڵام سێ بازنەکەی تر ونە، نە سیستەمێکی وازیحی ئابووری، نە سیاسەتێکی وازیحی ئابووری، و نە ستراتیژێکی وازیحی ئابووریشمان هەیە، بۆیە، ئابووری ئێمە ئابووری کۆمەڵگەیەکی موستەهلیکە، موستەهلیك لەسەر هاوردەی دەرەوەی وڵاتی خۆشمان، نەك ئینتاجی وڵاتی خۆمان، لەبەر ئەوەی ئێمە لەبەردەم هەڕەشەی وەبەرهێنانیشداین هەر رۆژێ موستەسمیر و بەرهێنەری دەرەکی لە کوردستاندا لەبەر هەر هۆیەك وەزعێکی نا ئاسایی بۆ دروست بوو، ئێمە ئەکەوینە حاڵەتێکی تەنگەژەیەکی گەورەوە، ئێمە داهاتی تاکە کەس، داهاتی وڵات، خەرجی تاکە کەس، خەرجی وڵات هیچ ئیستیقرارێکی نیە، ئەوەتا هاوەڵان و راپۆرتەکانیش تێدایە کە گلەیی لەوە ئەکەن داهاتی ناوەخۆمان وازیح نیە، لەبەر ئەوەی ئێمە دەبێ دروشمێکمان هەبێ بیکەینە ستراتیژ بۆ ئەوەی مەسەلەن ئەمساڵ بووژانەوەی ئابووری ناوەخۆ، ئەمساڵ چارەسەرکردنی بێکاری، ئەمساڵ وەبەرهێنانی خۆماڵی زیاد بکەین، دەبێ هەر ساڵێك دروشمێك هەبێ و بکرێتە سیاسەت و لەسەر ئەساسیەوە هەنگاوی تر بنێین، من بە نیسبەت بودجەی ئەمساڵەوە، لە خیلالی ئەو راپۆرتانەوە، ئەتوانم بە سێ چوار وشە کە بەداخەوە ئەیڵێم پاریش ئەو وشانەمان وت، ناروونی، نا هاوسەنگی، نا زانستی بوون

له میزانیه بەدی ئەکەم و ئەمەش خوێندنەوەی راپۆرتەکانی لایەنە پەیوەندیدارەکان و پسپۆرەکانی ناو هۆڵی پەرلەمانە یان ناو پەرلەمانە هی لیژنەکانە، نەك خۆمان بە ئیدیعا بیڵێین، ئەوە لە مەسەلەی ئیستیسماری و تەشغیلی هەموو جارێ ئەو قسەیە دەکرێ، کە بە پێی پێوەر و ستاندەرە جیهانیەکان، ئەبێ فەواریقەکە عەکس بێ، لە لای ئێمە لە 70٪ کەمتریش دائەنرێ بۆ تەشغیلی و لە 30٪ بۆ ئیستیسماری، هەموو جارێ دووبارە ئەبێتەوە، ئەو عەجزە زۆرەی کە هەیە، کە ترلیۆنێك و 554ملیارە، ئەمە جێگەی پرسیارە، ئەمە دوایی داهات دێت لەسەر چ ئوسوس و بنەمایەك ئەمانە دووبارە تەوزیع دەکرێنەوە؟ مەسەلەی کەمی بڕی داهات کە زۆر باس کراوە لە راپۆرتەکانیشدا هەیە، کە زۆر کەمترە لە تەوەقوعاتی خۆمان و لەو ریژانە و لەو رەقەمانەی کە لەبەر دەستماندایە، پرۆژە راستەوخۆکان و بڕی تێچوونیان زۆر زۆرن، پاساوی زانستیشمان پێ نەدراوە بەڕاستی لە خیلالی میزانیەوە، ئەمساڵیش بڕی مەدوری پار دووبارە باس نەکراوە، لە کاتێکدا زۆربەی وەزارەتەکان ئیقراری ئەوە دەکەن کە زۆرێك لە پرۆژەکان جێبەجێ نەکراون، رەخنەی زۆر هەیە لەسەر ئەدائی حکومەت، لە خەرجکردنی پارەی پرۆژەی وەزارەتەکان، راپۆرتی بەڕێز وەزارەتی دارایی بۆ باسی ناکات؟ بۆ نموونە وەزارەتی رۆشنبیری کە لە راپۆرتی لیژنەی رۆشنبیری بە وازیحی هاتووە، ئەو ناهاوسەنگیە نموونەیەکتان بۆ عەرز دەکەم، کە لە راپۆرتەکەشدا هەیە کە لە 64٪ بۆ سێ، چوار یان پێنج وەزارەت تەرخان ئەکرێ لە بڕی تەشغیلی لە کاتێکدا ئێمە دەیان موئەسەسەمان هەیە بێجگە لەوەی کە 18، 19 وەزارەت و چەندیدن دەستەی سەربەخۆمان هەیە کە هەمووی بەقەدەر وەزارەتێك قورسایی و ئەرکیان هەیە، چۆن ئەو رێژەیە؟، ئەمە کەی هاوسەنگی تێدا دیارە؟، رەقەمێکی زۆر وازیحە، وەزارەتێك وەکو وەزارەتی پیشەسازی و بازرگانی، لە 0,7٪ بۆ تەرخان دەکرێ، بەڵام هەندێ وەزارەتی تر تا حەددی 18 و 19٪ ئەڕوات لە کوێ ئەو بڕەی دیاری کراوە، ئەمە هاوسەنگی تێدا بەدی ئەکرێ؟، لە بواری کشتوکاڵدا، چەند ساڵە دووبارەی ئەکەینەوە؟، سیاسەتی حکومەتی هەرێم بۆ بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵ چیە؟، وازیح نیە و ئەمساڵیش دووبارە بووە، هەردوو دەزگای ئاساییش دووبارە بە جیا هاتوووە کە هەموومان ئەزانین بڕیاریشی بۆ دەرچوو، بەداخەوە جێبەجێ نەکراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عومەر تەواو، دوایی لەگەڵ ئەوەکەی تر موناقەشەی بکە، بەڕێز کاك عبدالقادر.

بەڕێز عبدالقادر اکرام بازرگان :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەعنی هەر وەکو هەموومان دەزانین، حکومەتی هەرێم لە داهاتی بودجەی عیراقی فیدراڵ یەعنی لە 17٪ی بۆ دێ، ئەمە پاش دەرهێنانی نەفەقاتی سیادی، ئەمە دەبێتە لە 15٪ کەمتر، ئایا بە گوێرەی بەشە بودجەی هەرێم، 5٪ زۆر نیە؟ یەعنی بۆ ئەم کەمکردنەوەیە لە نەفەقاتی سیادی؟، ئایا حکومەتی هەرێم داوای روونکردنەوەی کردووە لە حکومەتی فیدراڵی عیراق؟، هەموومان دەزانین ئێستاکە عیجزی حکومەتی

هەرێم بۆ ساڵی 2011 ، یەك ترلیۆن و 554 ملیار و 296 ملیۆنە، ئەم عیجزە پڕ کراوەتەوە، لە پارەی وەزارەتی پێشمەرگە، کە دابین کراوە لە پارەی وەزارەتی پێشمەرگە، ئەویش دابین کراوە لە پارەی وەزارەتی بەرگری عیراقی، یەعنی من پێشنیار دەکەم حکومەت دەتوانی ئەم عیجزە پڕ بکاتەوە بە هەندێك فەقەراتی تر و پارەی ئەمەش، پارەی پێشمەرگەش دابین بکەین بۆ دروست کردنی یەکەی نیشتەجێبوون بۆ خانەوادەی شەهیدان، تەبیعی بە نیسبەت عیجزەکەش، ئەتوانین کەمی بکەینەوە لە کڕینی کەل و پەل و شت و مەك و صیانە، یەعنی بە صەراحەت لە ساڵی 2011دا یەعنی بەشێوەیەکی بەرچار زیادی کردووە، لە ساڵی 2010 کڕینی کەل و پەل و شت و مەك 8 ملیار بووە، ئەمما بۆ ساڵی ئێستا کردوویەتە یەك ترلیۆن و 698 ملیار و قسوور، هەروەها لە بودجەی وەبەرهێنانیش لە 27٪ی زیاد کردووە موقارەنەتەن بە ساڵی پار، یەعنی ئەتوانین مەسەلەن لێرەدا لە بودجەی وەبەرهێنان و لە بودجەی هەندێك کەل و پەل و هەندێك فەقەراتی دیکە کە لەناو بودجەدا هەیە، ئەو عیجزە پڕکەینەوە، فەقەرەیەکی ترمان هەیە، ساڵی پار مووچەی فەرمانبەرانی هەرێمی کوردستان، 6 ترلیۆن و 190 بووە، ئەمما ئێستاکە، یەعنی ئەوە بە نیسبەت ساڵی پار، 4 ترلیۆن و 602 ملیار بووە، ئەمما ئێستاکە بوویتە 6 ترلیۆن و 190، یەعنی هەر چەندە 25 هەزار کەس بەوەی تەعین ئەکرێن، ئەمما ئەوە بزانم هێشتا پارەکە لەوە زیاترە، هەموومان ئەزانین ئێستاکە ئیعانات لەناو هەرێمی کوردستاندا، 85 ملیارە، 65 ملیاری دانراوە بۆ کەرتی کشتوکاڵی و 20 ملیاریش دانراوە بۆ پرۆژەکانی وەزارەتی دارایی و ئابووری، ئەلیرەدا من پێشنیار دەکەم 10 ملیار لەمە تەرخان بکرێ بۆ بەخێو کردنی مانگا بۆ پرۆژەکانی بەخێوکردنی مانگا بۆ زیاد کردنی بەرهەمی گۆشت، گۆشتی خۆماڵی، هەتا زیاتر ئیعتیماد نەکەینە سەر گۆشتی فاسید کە ئێستاکە بۆمان دێت، چونکە بە سەراحەت ئێستا ئاسایشی خۆراك لە هەرێمی کوردستان لە ژێر مەترسیە، لە فەقەرەیەکی تردا پێشنیار دەکەم بڕی پارەی هاوسەرگیری ببێتە 5 ملیۆن لە جیاتی دوو ملیۆن و نیو، یەعنی حکومەتی هەرێم هەڵبستێ بە بڕینی ئەو پارەیە کە هەر فەقەرەیك لە فەقەراتی بەشێك لە بودجەی وەبەرهێنان بە رێژەی 5٪ کەم بکرێتەوە بۆ دابین کردنی پرۆژەکانی نیشتەجێبوون بۆ خەڵکی کەم دەرامەت، بەشێك لە 400 ملیارەکەی داهاتی حکومەتی هەرێم لە مەنافیزی حدودی ئەوە بخرێتە سەر پرۆژەکانی وەزارەتی تەندروستی و پەروەردە، چونکە بە سەراحەت ئەوڕۆکە زوروڤ پەروەردە لەناو هەرێمی کوردستاندا بە ئەوە بودجە ئەگەر لە بودجەی وەبەرهێنان بێ، ئەگەر لە بودجەی وەبەرخستن بێ، سەراحەت قوتابخانەمان زۆر پێویستە، هەروەها زۆر پێوەستیمان هەیە بە دام و دەزگاکانی تەندروستی و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك سالم تۆما کاکۆ.

بەڕێز سالم تۆما کاکۆ برایمۆك :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر بێت و بەراوردێك بكەین لە بەینی پرۆژە بودجەی ئەمساڵ و هی پار، راپۆرتی پار و ئەمساڵ، بە قەناعەتی من ئیشێكی زۆر زیاد كراوە، زۆر رێك و پێكترە زۆر زیاتر بە تەفاصیلە، جێگای دەستخۆشیە بۆ حكومەت و بۆ وەزارەتی دارایی لەبەر ئەرك و ماندووبوونیان، بەڵام لەگەڵ ئەوەش هێشتا هەندێ تێبینی هەیە مومكینە نەخراوەتە بەرچاو، یەكەمیان تەنها تەركیز نەخرێتە سەر بودجە و بودجە لە لایەنی خەرجیەكانیەوە و سەرف كردنی بودجە، كاری پەرلەمان و كاری حكومەتیش دەبێ چۆن لەسەر خەرجیەكان تەركیز دەكەن ئەوە دەبێ لەسە داهاتەكانیش تەركیز بكات، چونكە خۆمان ئاگادارین پێش 2003 داهاتی حكومەتی كوردستان هەر ئەوەبوو كوردستانی بەرێوە دەبرد، ئێستا ئەوەندە بایەخە نەدراوە بە داهات، چ لە رووی پرۆژە و بودجەوە و چ لە رووی تەقریریەكانیەوە، ئەوەی جێگای داخە مومكینە لە هەندێ جێگا داهات وەكو مەقاصە دانراوە، مومكینە نەدرێتە جێگایەك خاریجی ئەو هۆڵە، بەڵام پێم باشە ئەگەر هەر نەبێ لە لێژنەی دارایی یاخود لە لێژنەكان بزانرێ بە پێی واقعیەت و حەقیقەیەتەكانی داهات چۆنە؟، مولاحەزەیەكی تر سەبارەت بە تەمویلی وەزارەتەكان، راستە بودجەی هەرێمی كوردستان ئیعتیماد دەكاتە سەر بودجەی حكومەتی فیدرالەوە، بەڵام پێم باشە بە نەفسی بودجەی كە حكومەتی كوردستان تەمویل دەكرێ بەو نیسبەیە وەزارەتەكان تەمویل بكرێ، مومكینە 20 دوفعەیە، 30 دوفعەیە ئیشكالمان نیە، مومكینە وەزارەت مەحروم بكرێ، مومكینە لە كاتێكی پێویست پارەی نادرێتێ و بودجە نادرێ و لەكاتێكی تر پێویستی بەو پارەیەوە نیە، مولاحەزەیەكی تر هەیە سەبارەت بە هاوپێچی پرۆژە بەردەوامەكانی ساڵی 2003 و 2004 و 2005، لە بەشی زۆری پرۆژەكان جیاوازیەك هەیە لە دیاری موددە و پارەكە، مومكینە پرۆژەیەك وەكو لە سێ پرۆژەی خەستەخانە، سێ نەخۆشخانە هەیە بە 50 قەرەوێلە یان 100 قەرەوێلە لە موددەكانیان جیاوازیەكی یەكجار زۆر هەیە و پارەكەشی یەكجار جیاوازی هەیە، لێرە ئیشكالەكە بیجگە لەوەی ئەوەیە، ئایا سەبەبی دواكەوتنی ئەو پرۆژانە چی بووە؟، ئیجرائات چی بووە؟، كێ سەرۆك كار بووە؟، نازانم ئەو وەختەی كە پارەی بۆ تەرخان كراوە، ئەو پارەیە ماوە لەو ساڵەی كە بۆی تەرخان كراوە یان مەجبوورین ئێمە پارەی بۆ تەرخان بكەینەوە لە بودجەی ئەمساڵ؟، ئەوانەی پرسیارن لە وەزارەتی دارایی زەحمەت نەبێ جوابداتەوە، دوو، سێ پشتگیریم هەیە، پشتگیریم بۆ كاك عمر، هاوكام بەرێز سەبارەت بە بڕینی 5٪ بودجەی بەڕێوەبەرە گشتیەكان، چونكە ئەوەلەن مووچەكەیان بەقەدەر مووچەی وەزیر و پەرلەمانتارەكان نابێ، دوو، ئەركێكی یەكجار زۆریان لەسەرە، لۆدێكیان لەسەرە، پێم باشە من پشتگیری لە برای بەرێزم كاك عمر دەكەم بۆ ئەم مەبەستە، هەروەها سەبارەت بە وەزارەتی كشتوكاڵ و كەرتی كشتوكاڵی، ئەو پێشنیارانەی كە كاك جەلال كردی هەر چەندە برای بەرێزم لە لێژنە باسمان كردووە من دەمەوێ پشتگیری لێ بكەم، چونكە فیعلەن ئەگەر ئەو دەسەڵاتە نەدرێتە وەزیری كشتوكاڵ بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزیری دارایی مومكینە قەیدێك دەبێ لەسەری زائیدەن مەوزوعی پەرەپێدانی كەرتی ئاژەڵداری كە فیعلەن بەشێكە لە ئیقتیصادی كۆمەڵ، تەڵەبێكی ترم هەیە لە وەزارەتی دارایی، بە زووترین كات بانكی سیناعی تەفعیل بكرێ هەتا بتوانن پرۆژە

مامناوەندییەکان سوود لە قەرزەکان وەربگرن بۆ پێشخستنی کەرتی پیشە سازی و دامەزراندنی پیشە سازی نوێ و پەرپێدانی ئەو کارگانەی کە هەیە و لەکار کەوتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دلشاد شەهاب فەرموو.

بەڕێز دلشاد شهاب حاجی :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر تاوتوکردنی بودجە بێگومان هەڵسەنگاندنێکی تێدایە، هەڵسەنگاندنیش دوو دیوی هەیە، دیوی سەلبیشی هەیە و دیوی ئیجابیشی هەیە، بەر لە هەموو شتێك من دەمەوێ دەستخۆشی لە هاوکارنمان لە لێژنەی دارایی و ئابووری بکەین کە بەراستی راپۆرتێکی تێر و تەسەل و پوخت و بە ماندووبوونیانەوە ئامادە کردووە، ئەگەر بە کورتی بڵێم ئەو خاڵانەی کەوا ئەوان دەستیان لەسەر داناوە، حکومەت بە جیددی و بە هەندی وەربگرێ، ببنە شێوازی بڕیارێکی ئیلزامی لە پەرلەماندا وەربگیرێت، من باوەڕ دەکەم رێژەی هەرە زۆری کەم و کورتیەکانی بودجە چارەسەر کراوە و بە تەصەوری من وایە بودجەیەکی پوخت و رێك و پێك لە سایەی ئەم راپۆرتە دەتوانرێت تەصدیق بکرێت، بە خێرایی هەندێ خاڵ هەن کەوا لە بودجەی ساڵی رابوردوودا دەکرێ سوودی لێ وەربگرین، یاخود وەکو هەڵسەنگاندن لەسەر ئەو پردی متمانەیەی کە لە نێوان پەرلەمان و حکومەتدا کاری لەسەر دەکرێ، پێم وایە چەند بوارێکی درەوشاوە، لەوانە هەڵمەتی دروستکردنی قوتابخانەکان و بەرنامەی تواناسازی و، لە بودجەی ئەمساڵیشدا کە ئەوەی وەکو پرۆژەی ستراتیژی و ستراتیجیەت سەیر دەکرێ، کەرتێکی زۆر گرنگی بوارێکی ژیاری ژیانی خەڵك کە ئەویش گرنگیدانی حکومەتە بە کەرتی کارەبا، کە بەراستی ئەم سێ خاڵە بە سێ خاڵی زۆر گەورە و جەوهەری دەبینم، کە جێگای ئەوەیە هەڵوەستەی لەسەر بکرێ و دەستخۆشیشی لەسەر بکرێن، ئەمە مانای ئەوە نیە کە هەر ئەمانە خاڵی باش بن، مانای ئەوە نیە کە چەندین خاڵی باش هەبێ، خاڵی لاواز لە بودجەکەدا نیە، بودجەی تەشغیلی من بە خێرایی بەسەری دادەچمەوە کە پاڵپشتی هاوکارانم دەکەم کە بەر لە من باسیان کرد، زیادبوونەکە قەزیە ئەوە نیە کە ئێمە پێشنیار دەکەین 10٪ی بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە، ئەمە شتێکی باشە و هەندێ ئیحتیاجاتی تری پێ پڕ دەکرێ، قەزیەکە لە مەترسی ئەوەیە کە ئەم هەڵکشانی ساڵ بە ساڵی بەرەو سەروەچوونی نەفەقاتی تەشغیلی، مەترسییەکی زۆر گەورەی لەسەر ئابووری ئایندەی کوردستان دروست دەکات، ئەم زیادەیەی کەوا ئەمساڵ لە بودجەی هەرێم دروست بووە، بە هۆی بەرزبوونەوەی نرخی نەوتە، ئەگەر نرخی نەوت دابەزی، نەفەقاتی تەشغیلیش هەموو لایەك دەزانن کە ئەو نەفەقاتانەی کە جێگیر کران تەراجوع لێ کردنی زۆر زەحمەتە، خاڵێکی تر کە لەسەر نەفەقاتی تەشغیلی هەیە کە ئەویش بەراستی جێگای پرسیارە، وەزارەتەکان یاخود دام و دەزگاکانی کە بودجەیان حازر کردووە، زیاتر لە 17 ترلیۆن پێشنیاری نەفەقاتی تەشغیلیان کردووە، 17 ترلیۆن و نیو بەس نەفەقاتی تەشغیلیە، وەزارەتی دارایی ئەمەی کەم کردووتەوە بۆ 9 ترلیۆن و 790 ملیار، باشە

پرسیار ئەوەیە، مومکینە وەزارەتێك یان موئەسەسەیەك نەفەقاتی ئەم پرۆژە ئیستیسماریەكانی خۆی دوو، سێ بەقەدەر ئەو پارەی كە بۆی تەرخان دەكرێ پێشنیار بكات؟، وەزارەتی پەروەردە دەڵێت من پێویستیم بە 500 قوتابخانەیە، تێچووەكەی ئەوەندەیە، وەزارەتی مالیە مومكینە ئەمە كەم بكاتەوە بۆ 25٪، چونكە دەڵێت ئەمساڵ ئەوەندە مومكینە، بەڵام چۆن دەكرێت وەزارەتێك دوو بەقەدەر ئیحتیاجی خۆی تەلەبی نەفەقاتی تەشغیلی بكات، كاتێك لە 50٪ كەمتریش دەكرێتەوە و ئیشەكەشی بەڕێوەدەچی؟، بەراستی حەقە هەڵوەستە لەسەر ئەوە بكرێ و حكومەت زۆر بە جیددی ئەم وەزارەتانە و ئەم وەزیرانە بانگ بكاتەوە، چۆن 17 ترلیۆن و نیو پێشنیار كراوە و چۆن بە 9 ترلیۆن و كەسرێك بەڕێوەدەچی؟، ئەوە لە بودجەی تەشغیلیشدایە ئەمە، بەڕاستی ئەمە دەبێ هەڵوەستەی لەسەر بكرێن ئەمە لە حاڵەتێكدا كە چاوەڕوان دەكرێ ساڵ بە ساڵ بەتایبەتی ئەمساڵ نەفەقاتی تەشغیلی كەم بكرابایە، لەبەر هیچ نا لەبەر ئەوەی كە ئێمە تەرشیقمان لە هەیكەلی وەزارەتەكانمان كردووە، ئێ باشە ئەگەر ئێمە كابینەی حكومەت بكەینە نیوەی وەزارەتەكان، بودجەی تەشغیلیشمان زیاد ببێ و تەلەبی تەعیناتیشمان زیاد ببێ، نەفەقاتیشمان زیاد ببێ، ئەی مانای تەرشیق دەبێتە چی؟ بۆیە ئێمە بەراستی نەك هەر تەنها ئەمە كەمكردنەوەیە، من مەبەستم لەم باسكردنە ئەوەیە كە دەبێ بۆ ئایندە سوودی لێ وەربگیرێت، ئەو بڕە پارانەی كەوا پێشنیار كراوە لە لایەن هاوكارم سۆزان خان كە بەناوی فراكسیۆنەوە پێشنیاری كرد، من تیكراری ناكەمەوە چونكە ئێمە 100٪ لەگەڵین، ئەوەی كە تەرخان دەكرێت بە تایبەتی بۆ پێدانی ئەو بڕە پارەی جیاوازی ئیمتیازاتی هێزەكانی ناوخۆیە، بە سولفەی عەقارییەوە كە بكرێتە 20 ملیۆن، و سولفەی زەواج بكرێتە 20 ملیۆن، ببوورن بكرێتە 5 ملیۆن، رەنگە لەوەدا گوتنێك بێتە وجود، بوترێت ئێوە لە نەفەقاتی تەشغیلی ئەڵێن كەمی دەكەینەوە، لەوسەریشدا هەر تەرخانتان كردووە بۆ نەفەقاتی تەشغیلی، تەبیعی ئەوە لە پێشنیارەكانی ئێمەدا هاتووە، سولفەی زەواج، سولفەی عەقاری، سندوقەكان، ئەمانە هەمووی قروزن، راستە ئەمە هەمووی تەخصیصێكی بۆ دەكرێ، ئەمما لە ئەخیردا ئەم پارەیە تەدویر دەكرێتەوە و بۆ حكومەت دێتەوە، بۆیە ناكرێ 100٪ وەكو نەفەقەیەكی تەشغیلی كە دەڕوات و ناگەرێتەوە سەیر بكرێت، لێرەدا پرسیارێكی تریشم هەیە، ئالیەتی گەڕانەوەی، پێم خۆشە جەنابی وەزیری دارایی ئەوەمان بۆ روون بكاتەوە، ئالیەتی گەڕانەوەی ئەم سولفانە كە دەگەڕێتەوە، چۆنە؟ و كە دێتەوە دەچێتەوە كوێ؟، ئەم تەدویرە چۆنە؟، تەوزیحێكی لەسەر بدرێ، چونكە ئاشكرایە كە ئەمە، ئەو بڕە پارەی كە بۆ سندوقی نیشتەجێبوون تەرخان كراوە، من پێشنیاری دەكەم بە پێی یاسا، نەك بكرێتە مینحە و بدرێتە خەڵك، بەڵكو یەكەی سەكەنی، وەحداتی سەكەنی بۆ خەڵكی كەم دەرامەت دروست بكرێت، وەكو ئەو پێشنیارەی كە كاك عومەر ئیشارەتی پێكرد و لە راپۆرتی داراییشدا هاتووە، ئەو 200 ملیارەی كە ئێمە پێشنیاری دەكەین لەو كەم كردنەوەی 10٪یەی كە بخرێتە سەر میزانیەی وەبەرهێنان، هەندێك لە هاوكارانم ئاماژەیان پێكرد كە رێژەی تەرخان كراو لە هەندێ لە پرۆژەكان بە تایبەتی پرۆژە پێشنیاركراوەكان زۆر زۆر كەمە، پرۆژەی وا هەیە ماوەی 2 ساڵە و ئینجا لە 10٪ پارەی بۆ ئەم ساڵ بۆی

تەرخان کراوە، واتا حەتا ئێمە بۆ ساڵێکی تر ئەگەر بتوانین ئێمە لە 90٪ ی بۆ تەرخان بکەین، ناتوانین نیسبەی ئینجازی دابەش بکەین کە ئەمساڵ لە 10٪ی بکرێ و ساڵێکی تر لە 90٪ بکرێ، بۆیە پێشنیار دەکەین ئەم 200 ملیارەی کەوا بۆ پرۆژەکانی وەبەرهێنان تەرخان دەکرێت، ئەولەویەت بدرێت، نیسبەی ئەو پارە تەرخان کراوەی کە بۆ ئەو پرۆژانەی کەوا نیسبەتێکی کەمی ئەو پارەی بۆ تەرخان کراوە، نیسبەکە زیاد بکرێت بۆ ئەوەی بتوانین خوتەی حکومەت ئەوەی کە هاتووە بەسەرکەوتوویی تەواو بکرێت، پرسیارم لە بەڕێز وەزیری پلان دانان ئەوەیە، تا کەی پرۆژەکانی 2003 و 2004 و 2005 و 2006 نیهایەتەکەیان بە رجاوە کەیە؟، یەعنی تا کەی ئەمە تیکرار دەبێتەوە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز اسماعیل محمود فەرمووو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش دەستخۆشی لە لێژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، دیارە ئێمە دوو راپۆرتمان هەبووە، هەم لەسەر دەزگای ئاساییشی هەولێر و سلێمانی و هەم لەسەر وەزارەتی ناوەخۆ، تەواوی راپۆرتەکەی ئێمەیان وەکو خۆی داخیل کردووە و داخوازییەکانی لێژنە کە چەند خاڵێك بووە، هەموو خاڵەکانیان داخیلی راپۆرتەکەیان کردووە، بۆ ئەوەی کە راپۆرتەکە خوێندراوە، بەڕێز سەرۆکی لێژنەی دارایی باسی لەوە کرد کە سەرۆکی لێژنەی ناوەخۆ روونکردنەوە بدات لەپەرلەمان لەسەر ئەو رەقەمەی کە هەیە، دیارە ئەو رەقەمەی کە ئێمە نووسیومانە 110 هەزار و 797 کەس هەیە لە وەزارەتی ناوەخۆ جاران 210 کراوە، کە بەدەل ئازوقەیە بۆمان دەستنیشان کردووە، بۆ جاران 12 مانگ نتیجەکەی روونە، رەقەمەك بە ژمارە نووسراوە، بەڵام بە نووسین نەنووسرایە، 27 ملیار و 900 و ئەوەندە پارە ئەکات بۆ بەدەل ئازوقەی وەزارەتی ناوەخۆ و هێزەکانی ناوەخۆ بە گشتی، ئێمە دوایی کە دانیشتین لەگەڵ هەردوو بەڕێز ئاسایشی هەولێر و سلێمانی، داوای کۆمەڵێك شتیان کرد کە بۆیان زیاد بکرێت، ئەو شتانەی کە داوایان کرد ئێمە وەکو لێژنە لەسەری ڕازی بووین و پێمان وابوو داوایەکانیان زۆر راستە، یەکەمیان زیادکردنی بڕی 5 ملیار دینار لە بەشی مەسروفاتی ئوخرا لە هەر یەك لە بەشی ئاسایشی سلێمانی و هەولێر، حەفتەمیان ئاسایشی هەولێر و سلێمانی و، ئاسایشی سلێمانی مەشاریعی بەردوامی پێشنیاریان نیە، دەبێ بە تەنسیق لەگەڵ وەزارەتی پلان دانان لە پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا حیسابیان بۆ بکرێت، چونکە ئێستا دەبینین بە تایبەتی لە هەموو شار و شارۆچکەکان گەڕەکی تازە ئەکرێتەوە، پێویستە لە هەر گەرەکێك کە دەکرێتەوە، بنکەی تازەش ئەکرێتەوە، بۆیە پێویستە بەڕێز وەزیری پلاندانان ئەم مەسەلەیە بە هەند وەربگرێت، سەبارەت بە ئاسایشی سلێمانی، سەبارەت بە ئەو بودجەیەی بەدەل ئازووقەی کە داوامان کردبوو، من دەستخۆشی لە سۆزان خان دەکەم کە خراوەتە لیستی پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی، منیش پشتیوانی لە هەموو ئەو داوایانە دەکەم و وەکو لێژنەی ناوەخۆش داوامان کردووە کە بەدەل ئازوقەی ئەمساڵی هەموو هێزەکانی

ناوەخۆ بە ئاسایشەوە، هەم پۆلیس و هەم ئاسایش، ئەو بڕە پارەیان بۆ زیاد بکرێ، چونەکە خۆمان ئەزانین کە دەوری پۆلیس و ئاسایش چەند گرنگە لە وڵات، ئەوەی کە شانازی پێوە ئەکەین ئەو ئەمن و ئاسایشەیە کە ئەمڕۆ لە هەرێمی کوردستاندا هەیە، زیادکردنی ژمارەی میلاکی تەعین کراو، لە 500 کەس بۆ سلێمانی و لە هەولێریش بە هەمان شێوە، بۆ پۆلیس داوامان کردووە قەرەبووی، هەرچەندە لە راپۆرتەکەمان نەهاتووە کە تەقدیممان کردووە، بۆ لێژنەی داراییمان نووسیوە، بەڵام داوامان کردووە بەقەرەبووکردنەوەی چوار مانگی رابوردوو لەگەڵ بەڕێز وەزیری دارایی و وەزیری ناوەخۆ و ئەوانە کۆ بووینەوە و داوامان کرد لەساڵی 2010 چوار مانگیان 100 هەزارەکیان داوە، داوامان کر کە100 هەزاریان بۆ زیاد کردبوون و داوامان کرد کە 210 هەزاریان بۆ زیاد بکرێ کە چوار مانگی ساڵی 2010 بەهەمان شێوە قەرەبوو بکرێنەوە لە ساڵی 2011، دابینکردنی بڕی یەك ملیار لە ئیعانات بە مەبەستی هاوکاری ناوچەکانی دیالە و کەرکووك و خانەقین، ئەوە کۆمەڵێك پۆلیسمان هەیە لەو شوێنانە کە زۆر گرنگە و پێویستە موکافەئە بکرێن لەو شوێنانە کە هەیە و داوای ئەوەمان کردیە کە وەزارەتی دارایی بتوانێ لەسەر داوای وەزارەتی ناوەخۆ کۆمەڵێك پۆلیس لەو شوێنانە هەیە، هەرچەندە لە وەزارەتی دارایی هاوکاری کراون، بەڵام ئەوە داواکارین کە بەردەوام بێت، بۆ ئاسایش، داوامان کردیە زیادکردنی بڕی 5 ملیار دینار لەبەشی مەسروفات ئوخرا بۆ هەر یەکێك لە ئاسایشی سلێمانی و هەولێر، ئەوە کە لەراپۆرتەکەدا نەهاتبوو، داواکارم ئەوە بەڕێز وەزیری دارایی ئەو مەسەلەیە بە هەند وەربگری و، داوای پشتیوانیش دەکەین کە زیادکردنی بڕی 5 ملیار دینار لەبەشی مەسروفات ئوخرا لە هەر یەك لە ئاسایشی سلێمانی و هەولێر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عبدالرحمن حسین فەرمووو.

بەڕێز عبد الرحمن حسين ابابكر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە هیوای تاوتویکردن و پەسند کردنی بودجەیەك کە وەکو هەرێمی کوردستان روومان بێت، نیشانی میللەت و پسپۆرانی بدەین بە ئاشکرا و بێ دوو دڵی بخەینە روو، ئەوەش بەکارکردنی زانستیانە دەبێت، پێویستە بە گیانی دڵسۆزی و بەرپرسیارییەتیەوە ئەنجام بدرێ، بەرژەوەندی میللەت بخرێتە پێش هەر بەرژەوەندییەکی ترەوە و دەبێت هەر ئەندام پەرلەمانێك بەو گیانەوە کاربکات، ئەگەر نا لە لای خوای گەورە و مێژوو بەرپرسیار دەبێ، ئەگەر بێین سەیری بودجە بکەین بە گشتی، ساڵ بە ساڵ هەڵاوسانی تێدایە، نموونە لە ساڵی 2009 ، 5 ترلیۆن و 979ملیار و 835 ملیۆن دینار بووە، لە ساڵی 2010 بووە 7 ترلیۆن و 889ملیار و 102 ملیۆن بەرز بووە، بۆ ساڵی 2011، 9 ترلیۆن و 790 ملیار دینار بەرز بووە، بەرنامەی پەرەپێدانی هەرێمەکان، خێراکردنی ئاوەدانکردنەوەی پارێزگاکان بە بڕی 149 ملیار دینارە، ئەو بڕە ئەگەر ئەوە بێت بۆ دەستەی وەبەرهێنان خەرج دەکرێت، بۆچی پێویستە لە کاتێکدا

دەستەکە خۆیان داوایان نەکرد وەك بەخشین دەدرێتە کێ؟، برگەی مینەح و تەحویلات ئوخرا، 2 و 8 و 1 و 6 و 4 و 1 برەکەی 221 ملیارە و 255 ملیۆن دینارە، یەکێکە لەو برگانەی بواری پارە بەخشینەوەی نایاسابیە، رێگە خۆشکەرە بۆ گەندەڵی، لە برگەی ئیعانات بۆ کۆمپانیاکانی تر، شەریکات ئوخرا، بری 10 ملیار دینار دانراوە کە نازانرێ ئەو کۆمپانیانە کێن؟، لەوەش سەیرتر ئەوەیە ساڵی 2010 تا 36، بری 409 ملیار و 988 ملیۆن بۆ هەمان برگە خەرج کراوە، پێویستە بەدواداچوونیش بۆ ئەمە بکرێ، کاتێك سەیری بری دیاری کراوی بۆ بەشەکانی خەرجیەکان دەکرێ بۆ ساڵی 2009 و خەرجی ساڵی 2010 نزیکەی پشتبەستوو بە خەرجی تا 36 بۆ زۆربەی وەزارەتەکان هەست دەکرێت گونجاوی هەیە لە نێوانیان و بەنزیکەی هەمان برە، بەڵام بۆ ساڵی 2011 زۆر زیاد دانراوە، لۆجیکی تێدا نیە، لە چەند ناوچەیەکدا ئەو جیاوازیانە دیاری دەکرێ و حاڵەتەکان بە روونی دەبینرێ، ئەگەر چاوێك بە پرۆژەکانی وەبەرهێنان بخشێنین، ئەبینین لە چەند بەشێك پێکهاتووە، بەشی پەرەپێدانی هەرێمەکان و بەشی پرۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2011 و بەشی پرۆژە بەردەوامەکانی 2010 و بەشی پرۆژە بەردەوامەکانی 2003 و 2004 و 2005، هەر بەشە و بە شێوازێك رێکخراوە، تێکەڵاوی لە سەکتەرەکاندا هەیە، بە فۆرماتێکی زۆر زانستیانی رێکخراوە و چەندەها پرۆژە لەسەر وەزارەتێکە هیچ پەیوەندی بە سەکتەرێکی دیکەوە نیە، بۆیە ئەگەر بمانەوێت پرۆژەکانی بە پێی سەکتەرەکان جیابکەینەوە بە مەبەستی ئەولەویەتی گرنگی بە جۆری سەکتەرەکان، ناتوانین ئەو کارە بکەین و ئەنجامەکەی بە وردی و زانستی نابێت، ئەگەر لەوەش پشت ببەستین بە داتاکان وەك هەیە بە ئاشکرا هەست ئەکەین ئەولەویەتەکان بە پلانی گونجاو نیە، بێ لێکۆلینەوە و ئامادەکاری، واتا ئەمساڵ کەمترین پرۆژەی تازە پێشکەش کراوە، کە بریتیە لە 543 پرۆژە کە دەبوایە زیاتر با.ژمارەیەکی زۆر لە پرۆژەی پلانی ساڵی 2010 هەبوون برە پارەی یەکجار زۆریان بۆ دانراوە، بەڵام هیچیان جێبەجێ نەکراون، ئەمساڵیش هەمان بری بۆ دانراوە، نازانرێ ئەو پارانەی خەرج نەکراوە لە پرۆژەی ئەرێ کراوەکانی پار ساڵدا، پارەکەیان چی بەسەر هات و ئەگەر پرۆژەی تری پێ ئەنجام دراوە کامانەن ئەو پرۆژانە؟، ژمارەیەکی زۆری پرۆژەی دواکەوتووی 2003 و 2004 و 2005، ژمارەیان 61 پرۆژەیە، گونجاو نیە تا ئێستا ئەو پرۆژانە جێبەجێ نەبووبن، ئەی ئەو پارانەی کە بۆیان دانراون بۆ کوێ رۆیشتوونە؟، بە نیسبەت بەخشین لە بودجەی پارساڵدا حکومەت بە پەرلەمانی گوتووە لە ساڵی 2009دا 434 ملیار دینارم بۆ بەخشین تەرخان کردووە، بەڵام لە بودجەی ساڵی 2011دا دەڵێت لە 2009 دا 636 ملیار دینار بۆ بەخشین تەرخان کراوە، واتا بەبری 202 ملیار دینار زانیاری نادروستی داوەتە پەرلەمان، ئەم ناکۆکیە بە بری 57 ملیار دینار لە بودجەی پارساڵدا هەیە، چونکە لە بودجەی پارساڵدا حکومەت گوتبووی 431 ملیار دینارم بۆ بەخشین تەرخان کردووە، لە بودجەی ئەمساڵدا دەڵێت، بری 374 ملیارم بۆ بەخشین تەرخان کردووە، حکومەت لە بری ئەوەی پارەی بەخشین کەم بکاتەوە، بە شێوەیەکی زۆر بەرچاو زیادی کردیە، لە پارساڵدا 374 ملیار دیناری بۆ بەخشین تەرخان کردبوو، بەڵام ئەمساڵ بووە 761 ملیار دینار، واتا بە بری 387 ملیار دینار زیادی کردووە، من هەندێك

پرۆژەم هەیە بەراستی جێی سەیرە کە بینیم لەناو بودجەکەدا، یەك لەوانە وەزارەتی ئەوقاف، لە قەراغ گوندی باخان پرۆژەیەکی بەناوی دروست کردنی هۆڵی پرسەی بە بڕی 31 ملیۆن و 800 هەزار دیناری بۆ دانراوە، لە پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان، پرۆژە بەردەوامەکانی 2011 لە تەسەلسولی 260 بە بڕی 35 ملیۆن دیناری بۆ دانراوە بۆ هەمان پرۆژە، هەر ئەو هۆڵی پرسەیە لەو دێیە دروست بکات، بەڵام هیچی دیار نەبوو و هیچی جێبەجێ نەبووە، دیسان پرۆژەیەك بۆ دروست کردنی خانووی ئیمام، تەسەلسولی 261 لە مزگەوتی گەورەی قەرەداغ کە دروست بکرێت، ئەویش لە پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا هەیە، بە بڕی 31 ملیۆن و 800 هەزار دیناری بۆ دانراوە، دیسان لە پەرەپێدانیش هەمان پرۆژە هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاتەکەت تەواو بوو و ا بزانم ملیۆنەکانت کردە ملیار، کاك عبدالرحمن پاشان جارێکی تر کە نۆبەت هات قسەکانت تەواو بکە، بەڕێز احمد سلێمان فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بلال) :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەرەتا دەستخۆشی لە گشت لێژنەکانی پەرلەمان و گشت ئەندامانی پەرلەمان دەکەم، کە بەراستی خۆیان ماندوو کردووە هەست دەکەم و دەستخۆشی لە حکومەتیش دەکەم کە بە ئەرکی خۆی هەستاوە و ئەم پرۆژە یاسایەی ناردووە و پرۆژەکەی ناردووە، دەتوانم بڵێم لە ساڵی پار وردتر و باشترە، ئەگەر چی تێبینیشی لەسەرە، خاڵی یەکەم لە تێبینیەکانم، ئەم پرۆژە یاسایە و ئەم راپۆرتەی وەزارەت، سیاسەتی ستراتیجی دارایی تێدا دیاری نیە، بە خێرایی قسەکانی خۆم دەکەم و هیوادارم جەماعەت حاڵی بن لێم، لە راپۆرتی وەزارەتی دارایی و ئابووریدا هاتووە کە نوێنەریان نەبووە لە دانانی بودجەی حکومەتی فیدراڵی، بەڵام جارێکی تر هەر خۆیان دەڵێن، لە رێگەی نوێنەرمانەوە لە حکومەتی فیدراڵی پێمان گەیشت کە بودجەکەی ئێمە و حکومەتی فیدراڵی چەندە، کەواتە ئەمە جێگەی پرسیارە، لەلایەك دەڵێن نیمانە و لە لایەك دەڵێن لە رێگای نوێنەرمانەوە پێمان گەیشت، سێیەم، دواکەوتنی بودجە کە دەبوایە لە سەرەتای ساڵەوە بودجە پەسند بکرابا و جێبەجێ بکرابا بۆ ئەوەی بخرابایە حاڵەتی جێبەجێکردنەوە بۆ ئەوەی پرۆژەکان ئەوەندە دوا نەکەون و هەموو ساڵێ لە کاتی سەرما و سۆڵە پرۆژەکان بخرێنە تەندەرەوە بۆ ئەوەی دەبوایە لە کاتی هاوینان بدرابا و ئیستیفادە لە وەختی هاوینان بکرابا بۆ جێبەجێ کردنی پرۆژەکان، راپۆرتی وەزارەتی دارایی زۆر لاوازە و زیاتر پێویست بوو روونکردنەوە بدات، بۆ ئەوەی ئەندامانی پەرلەمان زیاتر شارەزاییان هەبێ لەسەر بودجەکە، پێنجەم، داوا ئەکەین بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە بە مەبلەغی یەك ترلیۆن و 98 ملیار، بە پێی سەرفی شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2010 کە سەرف کردووە، بە پێی ئەو تەخمینە تەنها لە سێ بەشی بودجەی تەشغیلی ئەو یەك ترلیۆن و 98 ملیار دینارە زیادەیە، واتا ئەمە ببردرێ لە بودجەی تەشغیلی و بخرێتە سەر چەند بەشێکی تر کە لە دواتر باسی دەکەم، جێبەجێ کردنی یاسای خانەنشینی هێزی پێشمەرگە کە بە ژمارە 38 ساڵی 2007، بەداخەوە ئەم

یاسایە جێبەجێ ناکرێ کە غەدر لە پێشمەرگە دەکرێ، من بە پرسیارێك داوام لە ئەنجومەنی وەزیران کردووە کە ئەم یاسایە بۆ جێبەجێ ناکرێ؟ بە پاساوێك جوابی داومەتەوە کە دەڵێ، لەبەر ئەوەی ئەم یاسایە پێشتر گلەییمان لێ هەبووە و ئێستاش داوامان کردووە کە هەموار بکرێ لە ساڵی 2008دا داوامان کردووە، من نازانم ئەوە ئەم رەتکردنەوەی ئەنجومەنی وەزیران ئاساییە یان نا؟، شەشەم، یەکسان کردنی مەعاش و دەرماڵە و خوتورەی هێزەکانی پێشمەرگە و ئاسایش وەك حکومەتی فیدراڵی لێ بکرێت، حەوتەم، جێبەجێ کردنی یاسای خانەنشینی پێشمەرگە، عەفوو ئەوەم دووبارەیە، زیادکردنی پێشینەی هاوسەرگیری بە بڕی 5 ملیۆن دینار، زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە بە بڕی 5 ملیۆن دینار، کەمکردنەوەی مووچەی وەزیر و ئەندامانی پەرلەمان و هەر سێ سەرۆکایەتیەکەی هەرێمی کوردستان بە رێژەی لە 30٪، ساڵی دارایی دیاری بکرێت بۆ بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ئەوەی هەموو ساڵێك تووشی ئەم گرفتە نەبین کە ئێستا هەموو ساڵ لە نیوەی ساڵ بەدواوە بودجە دەکەوێتە کار، سەرفی مانگانەی وەزارەتی دارایی سەری مانگ، هەموو سەرە مانگێك بۆ لێژنەی دارایی پەرلەمان بنێردرێت، هەموو موناقەلەی داراییەکان، بە کیتابی رەسمی لێژنەی دارایی پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێتەوە کە لە لایەن وەزارەتەوە ئەنجام دەدرێت، پێویستە دەسەڵات بدرێت بە ئەنجومەنی پارێزگاکان بۆ ئەوەی دەسەڵاتی چاودێران هەبێ لەسەر ئەم پرۆژانەی کە لە سنووری دەسەڵاتی خۆیاندا هەیە، ناهاوسەنگی لە بودجەی تەشغیلی و ئیستیسماری هەیە کە هەوڵ بدرێ بۆ راست کردنەوەی، نا هاوسەنگی لە بەینی بودجەی وەزارەتەکان بە شێوەیەکی زۆر ناعادیلانە دیارە لەمسالدا، دامەزراندنی 25 هەزار فەرمانبەر لە کاتێکدا هەر وەزارەتێك خۆی بە ماددەیەکی یاسایی داوا دەکات لە پرۆژەی ئەم ساڵ کە هەر فەرمانبەرێك دەیەوێ بە شێوەیەکی رەسمی واز بێنێت لەوەزارەت بە شێوەیەکی هەتاهەتایی تا سێ ساڵ پارەی پێ بدرێت، نیوەی پارەکەی پێ بدرێت، ئەگەر ئێمە پێویستمان بە موەزەفین نیە، بۆچی 25 هەزار دادەمەزرێندرێ؟، لەگەڵ دەستخۆشیشم و هیوادارم کە زیاتر دابمەزرێن، بەس ئەوە نەبێتە موزایەدە لەسەر ئەوە، بەڕاستی من پێم وایە ئەمە شێوەیەکە لە نەبوونی ستراتیجیەت لە ئیش و کارەکانی وەزارەت، وەزارەتی دارایی، هەموو ئەو پرۆژانەی کە دووبارەن یان وەهمین، راست بکرێنەوە و لابردرێن و پرۆژەی تریان لە جێ دابندرێ و لێژنەی دارایی پەرلەمانیان لێ ئاگادار بکرێتەوە، هەموو ئەو پرۆژانەی پێشتر پارەیان بۆ دابین کراوە و لە ساڵی 2009 و 2010، ئێستا دیاریکردنی پارەکانیان سفر بوویەتەوە، ئەوە دووبارە پارەکانیان بگەڕێتەوە بۆ خەزینە و لێژنەی دارایی پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێتەوە، دیارە جگە لەوە، لە داهاتەکان، داهاتەکانی کە وەزارەت ناردوویەتی بەداخەوە کە کۆمەڵێك ناروونی و نا شەفافی تێدایە، بۆ نموونە وەزارەتی شارەوانی لە داهاتەکانی نووسراوە 890 ملیۆن دینار داهات، کاتێك کە ئێمە پرسیارمان لە وەزارەتی شارەوانی کرد وتیان داهاتی ئێمە کە ناردوومانە بۆ ئەنجومەنی وەزیران بۆ وەزارەتی دارایی 37ملیار و 584 ملیۆن بووە، کەواتە ناکاتە لە 20٪ یش، کەمتر لە 20٪، وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن، هاتووە دەڵێ، یەك ملیار و 546 ملیۆن داهاتیەتی، بەڵام هەر وەزارەت خۆی جگە لە داهاتەکانی فڕۆکەخانەی هەولێر و سلێمانی کە

بـه سـفر هـاتووه، يـهك مليـار و 804 مليـۆن دينـاره، داهـاتى كارهبـا نووسـراوه 151 مليـار، بـهڵام تـهنها وهزارهتى دارايى خۆى ئهڵێ سهرفى كارهبامان بۆ وهزارهتهكانى حكومهت، بۆ دائيرهكانى حكومهت بـۆ سـاڵێك 392 مليار و 767 مليۆن ديناره، ئهمهش تهنها جگه له 770 ههزار ئيشتيراك كـه هاووڵاتيـان و دهوائـيرى غـهيرى حكومى ههيـهتى، لـه راپۆرتى وهزارهت هـاتووه 33 مـودير عـامى دهرهجـه أ ههيـه، بـهڵام هـهمان وهزارهت ناردوويـهتى بـۆ حكومـهتى فيـدراڵ ئـهڵى 70 مـودير عـامى دهرهجـه أ مـان ههيـه لـه هـهرێمى كوردستان، ئهم جياوازيه بۆ؟، بودجهى پهرهپێدانى پارێزگاكان له حكومهتى فيدراڵى هاتووه 298 مليار و 142 مليۆن، بهڵام دياره تهنها 291 مليارى تهوزيع كـراوه بهسـهر پارێزگاكانـدا بـه شـێوهى هـهولێر 105 مليـار، سـلێمانى 116 مليـار و دهـۆك 70 مليـار، ئـهم جياوازيـه زۆره و ئـهم مهبلهغـهى 7 مليـار و 142 مليۆنه بۆ كوێ چووه؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جهنابت، بهڕێز بهيان ئهحمهد فهرموو.

بەڕێز بەيان احمد كۆچەرى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دهستپێكى دهستخۆشيا لێژنا دارايى و گشت ليژنا پهرلهمانى دهكهم، كو ب ڕاستى گهلهك ماندى بوون ئهڤ جارا ڕاپۆرتا وان جهێ دهست خۆش يێـه وان و، ههروهسا ئـهڤ زێـده بوونـه ل بودجا هـهرێما كوردسـتانێ زێده بووى، ئهڤه ژى جهێ دلێ خۆشييێه، بهلێ دڤێتن ڕهنگ ڤهدانا ڤێ دڤى واقعى ژيارا خهلكێ مهداو، ئاڤـه دان كرنێ ئهڤه ههنێ يا وازح بيتن، تێبينێت من ل چهند خاڵهكادا مـن دڤێـت ئـهز عـهرزێ جـهنابێ هـهوه بكهم، گهلهك بهحسێ هاوسهنگى ناڤ بهينا بودجێ تهشغيلى و ئيستيسماريدا، ڕاسـتى ئـهم دزانـين، پـڕۆژه ئهون دمينن، ئـهو دميـنن بـۆ ئاڤـا كرنـا يـا ميللـهتى، لـهوما ئهگـهر ئـهم سـهح كـهينێ، ديـف مـهعايرێ نێـو دهوڵهتى، دڤێتن سى، هـهتا سـى و پێنجى بودجا تهشغيلى بچيتن، 70٪ بـۆ ئبيستيسـمارى بچـيتن، ئـهرێ ئهڤرۆكه ئهم پێتڤى نينه پشتى ئهزمونا بيست ساڵا، ئهم ڕاوهستيانهكێ بكهين؟، وه فعلهن مـهوازينێت خـۆ بگۆڕين، خاڵا دوويێ/ ب ڕاستى ئهگهر ئهم سهح كهينه نهفهقات مهجلس ڤهزا، بێـژم گهلهكه، ئـهڤ سـاڵا يـا بويه زوعف، ڤێ پرسيارێ دكهم بۆچى ئهو زوعفه ههنێ، پێشنيار دكهم نسبا مينهحا تهبعـهن 70٪ ببيتـه 4٪، ئهڤه ههنێ كو دێته كێم كرن، بۆ ههندهك بابهتێ ديێ زهرورى بچيتن، ههروهها هاوسـهنگيێ نـابينين، ناڤ بهينا وهزارهتادا، يهعنى ئهڤ تهرخانكرنا بۆ وهزارهتا دێته كرن، ئهگهر ئهم سهح كهينه پشكا زێـرى، كـو 60٪يه بۆ وهزارهتى دارايى و داخلى و پێشمهرگهو پهروهردهو كارهباى چـووى، ئـهرێ وهزارهتـهك نيـنن كـو دڤێتن ههمان گرنگى پێ بێته دانين، تهبعهن بۆ خاڵهكى تر، پڕۆژێ ياسايێدا، نهفهقاتێت ئاسايشا سلێمانى جارهكا دى جودايێت هاتين، ئهوه دهورا دووێ پهرلهمانى بۆ ساڵا 2009 ههتا نوكه، ئهڤ پێشێل كرنا بڕيارا پهرلهمانى ههتا كهنگى، جهێ پرسيارێيه ب ڕاستى ئهو ژى، ئهگـهر ئـهم بێينـه پـڕۆژا كـو ب ڕاسـتى دڤـێتن ڕاوهسـتيان ل سـهر بێتـه كرنـێ، مـاددێ 28دا، ياسـا مـوازهنێ 2010ێ، گـۆتى ئهنجومـهنێ وهزيـران دڤـێتن

مولحەقەکی بۆ مەشاریعێ چێ کەتن و پێشکەشی پەرلەمانی بکەتن، بەلێ ئەڤە هەنێ مە نەدیتیە، ئەگەر ئەم سەح کەینە پرۆژەیا 58٪ بودجەی وەبەرهێنان بۆ پرۆژەی سالا بەری نوکە دچیتن، رێژا 38٪ بۆ پرۆژەی پێشنیار کری دچیتن، هەروەها پرۆژەیەك تەرخان کری 61پرۆژە کو ئەوێ سالا 2003ێ، ئەرێ دیف چوونەك بۆ وی چەندێ هەبیتن، کی دیی پێ رابیتن ئەڤە ژی هەروەسا پرسیارەکان دیە، گەلەك پرۆژێ هەبووینە ب راستی بۆ نموونە، ئەم وەکو لیژنە من دڤێتن ئەم داکۆکی ل سەر بکەین، هندەك پرۆژە هەبووینە پرۆژێت پێشنیار کری بوون، بۆ نموونە داینگە چار باخ ل سلێمانی، کو ب راستی مە وێنەییێت گرتین، ئەڤە وێنەنە دگەل مەدا، کو هەمی دەقیقە ئەڤ دایەنگە یا قابیلی کو هەرەڤتنێیە، بەلێ کێڤە بەر پرسە ئەڤ رۆکە دڤان ئەوی دیکە نەهاتیە، پرۆژا دائیم نەهاتیە، ئەز داخازێ دکەم ئەڤە بێتە ناو پرۆژێ، دائیمیدا ئەڤ سالا، بودجەیەك بۆ بێتە کرنێ، کو گەلەکیا گرنگە، هەروەسا هەماهەنگی ئەم بێژین هاوسەنگی ناڤ بەینا دەڤەرێت جودا جودا دا، باژێری بۆ باژێرکەکی بۆ قەزاو ناحیا، هەماهەنگیەکی تەمام لایێ پرۆژەدا نەیا وازحەو نەدیارە، ئەڤە هەنێ دڤێتن موراجەعەك بۆ بێتە کرن، بۆ نموونە من بەحسێ ناحیا مزوری دکەم، کو ل سالا 1890 ێ ئەڤە کەڤن ترین ناحیەیە ل دەڤەرێ مزوریا، کو پار یا پارچە پارچە بوی نوکە ئەتریشێ مای، چ گرنگی پێ نەهاتیە دانان، کو ئێکەمین ئەنفال ل ڤێرێ دەست پێ کری، سالا 1975 ێ گرنگیەکا باش پێ نەهاتیە کرن، عەردێ وان هێشتا ل بەلەدیاتێت دانینە، پێ تڤیە خەلکێ وێ یێ رەحەل هێشتا هەندەك دەڤەرێ دی نەهاتیە سەر مولك و مالێت خۆ، ئەڤێ تەنێ پێ تڤیە تەعویز کرن و تەجەموعات بێنە ئاڤا کرنێ و، پشتەڤانیەکا باش بۆ بێتە کرنێ، هەروەسا ئەگەر ئەم سەح کەینە ناحیا چەمانکێ، راستە وەکی ناحیەکێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رەجائەن، ئەوە پاشان ئەتوانن وەزیری مەعنی بانگ بکەن، لە لیژنەکە لەگەڵی کۆ ببنەوە، تکایە هەر بەڕێزێك لە ئێوەی بەڕێز، هەر مەشروعێکی وەهمی هەیە بە نووسراو بیدەن بۆ ئەوی لا بچێت، نابێ هیچ مەشروعێکی وا، نابێت چۆن ئەبێت، ناوەکەی بێت، وەلە کوێشە؟، بدرێتە لیژنەکە هەمووی لابچێت، ئەوانەی کاك بیلالیش ئیشارەی پێ کرد، بە تەئکید ناوەکان بەنووسراو بدە، بە تەئکید شتی وا نابێت بمێنێت، ئیعلان بکرێت، رەجائەن وەرنەوە سەر بابەتەکە، کەرەمکە.

بەڕێز بەیان احمد کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ناحیا داهاتی ژیدا تەبعەن نا روونی یا وازحی تێداو هەتا نوکە، ئەڤە دووساڵە ئەم ژی تەئکیدێ دکەین، چ روون کردنێت باش نەهاتینە دیار کرن، بۆ ئەندامێت پەرلەمانی، کەرتێ حکومەتێ راستە بودجەیەکا گەلەك باش دێتە مەزاختن، بۆ بودجا تەشغیلی، بەلێ ژ ناحیا خزمەتێ گەلەکێ مای هندەك کەرتا، بۆ نموونە، کەرتێ تەندروستی، ئەگەر سەحکەیە خەستەخانێ مە، ب راستی چ خزمەت بۆ نەهاتیە کرنێ ئەز داخازێ ژ لیژنا تەندروستی دکەم بچن سەح کەنە هەندەك خەستەخانێت مە، هەروەسا ئەگەر سەح کەینێ

میلاکاتا، کو راستی سیستەمێ تەعینێ، هەروەسا پێ تقی ڕاوەستیانەکێیە، ڕاوەستیان بۆ بێتە کرن، کو پشتی بۆرینا 20سالاً حکومی، یەعنی میلاکاتێت مە سیستەمێ تەعینێ، سیستەمەکێ تەبعەن نەیێ ساغلەمە، وەزیرێ پلان دانانێ بەرێ نوکەی 2008 ێ تەبعەن ئاماژەیەك كر، 45٪ فەرمانبەرێت هەرێما كوردستانێ نەخوێندەوارن، یەعنی 40 هەتا 45٪ زێدەنە، ئەم وەكو لیژنە چوونە ڕێڤە بەریەكا گشتی، تەبعەن گۆتەمە ژ كۆیا 1370 فەرمانبەرا ئەز ب تنێ موحتاجێ 370مە، 1000 فەرمانبەر زێدەنە، بۆ چییە؟، تەبعەن ئەڤە هەمی پرسیا دڤێتن، بەرسڤ ل سەر هەبن، ڕێژا مووچە خۆرا، ڕێژەكا جهێ تێبینییێیەو ، ئەم بەرەڤ كارەساتەكی دچین، ڕاوەستیان ل سەر نەهێتە كرن، دیف ستانداریێت جیهانی، هەر پێنجیێ هاووڵاتی دڤێتن ئێك مۆزەف هەبیتن، بەلێ ل هەرێما كوردستانێ، هەر چار هاووڵاتیا ئێك فەرمانبەریێ هەی، ئەرێ ئەڤ ژمارە چەندە، لەوما ئەز داخازێ ژ حكومەتی دكەین، ئەڤرۆكە ژمارا هەقیقی یا مووچە خۆرا تەبعەن بۆمە روونن كەتن، ئاشكەرا بكەتن، هەروەها چەوانیا حەل كرنا ڤێ كێشێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز كاك ثائر عبدالاحد فەرموو.

بەڕێز د. ثائر عبدالاحد اوغسطین :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەمرۆ حەز دەكەم باسی مەوزوعی وەرزش بكەم كە زۆر پەیوەندی بە هەرێمەوە هەیە، كە ئێمە بمانەوێ هەرێمیكی بەهێز بكەین، دەبێ ژێر خانی وەرزشی بە قوەت بكەین لەبەر ئەوەیە هەموو بحوس ئیسباتی كردیە كە وەرزش ئەمرۆ پەیوەندی بە هەموو بوارەكان هەیە، لای ئێمە دڵخۆشی بوو كە پار 10 ملیار دینار تەرخان كرا بۆ ژێر خانی وەرزشی، پێمان باش بوو كە ئەمڕۆ لە ساڵی 2011 لە بودجەی كە ژێرخانی وەرزشی پارەی بۆ تەرخان كرابێ، بایی 20 ملیار و سەرەوە، لەبەر ئەوەی هەموو وڵاتانی نێودەوڵەتی و ئاسیەوی و عەرەبی ڕوویانداوەتەوە بۆ هەرێمی كوردستان، بۆ بەڕێوە بردنی چالاكیەكانی خۆیان و لەو دوو ساڵەی ئەخیری وا دیارە ئەو چالاكیانەی كە بەڕێوە چووە ناو هەرێمی كوردستان، ئێمە بەو تەرخان كردنی پارەی بۆ یاریگا و بۆ ئەو شتانەی بەراستی ئێمە ئەوە ستراتیجیەتی وەرزش نیە، ئێمە پێویستمان بەوە هەیە كە بڕێك پارە تەرخان بكرێ بۆ دروست كردنی شارێكی ئەورووپی كە هەموو شتی تێدا بێ، ئێمە نامانەوێ بە یەك ساڵ و دوو ساڵ تەواو بی، با لەسەر مەراحیل تەواو بێ، با بە هەشت ساڵ تەواو بێ، بەس با ئێمە بتوانین تەرخانی بكەینەوە و شتێكی هەتا بتوانین دروستی بكەین، ئەوە لە لایەك لە لایەكی دیكە ئەمە خاوەن پێداویستیەكانی تایبەتمان هەیە كە لێژنەیەكیان هەیە بەناوی پارائۆلۆمپی، ئێمە دەبێ ئیهتیمام بەو كەسانە بدەین كە خاوەن پێداویستی تایبەتن، رەئی من وایە سێ هۆڵی داخراو بۆیان بكرێتەوە لە هەر پارێزگایەك و بمانەوێ هۆڵی داخراوی تەخەصوصی بكەین، ئێمە هەندێك شتمان هەیە ئێستا نیتمان لە هەرێمی كوردستان، وەكو هۆڵی داخراوی پایسكل سواری، ئەوانە پێیان دەڵێن هۆڵی داخراوی وەرزشی تایبەت، هۆڵی داخراوی گۆرەپان و مەیدان، نیتمان، ئێمە بمانەوێ ئەو شتە داهاتە بۆ

هەرێم، ئەو کەسانەی کە بێنەوە بۆ هەرێم، ئەوەش دەتوانم بڵێم وەکو سەروەتێکی نەوتیە، داوا دەکەم بڕێك پارە تەرخان بکرێتەوە بۆ دروست کردنی ئەو شتانە، ئێمە لە ساڵی 2012 کە ئێستا چالاکیەکی نێودەوڵەتی دەکرێتەوە بەناوی فیڤا بە تەقریبەن 9 هەتا 12 وڵات بەشداری دەکەن، دەبێ شایستەی ئەوەی بین کە ئەو پرۆژانەی ئێمە دروستی بکەین کە ئەوانە بتوانن بەشداری بکەن، داوا دەکەم بڕێك پارە تەرخان بکرێتەوە بۆ دروست کردنی ئەو هۆڵانەی کە زۆر گرنگن و زۆر موهیمن بە نیسبەتی هەرێمەوە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك شێردڵ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ تحسین محمد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەبیعی من زۆر سوپاسی لیژنەی دارایی دەکەم کە خۆیان ماندوو کردووە بەو راپۆرتە، سوپاسی وەزارەتی داراییش دەکەم هەروەها و سوپاسی ئەو برادەرانە دەکەم کە قسەیان کردووە و کە پشتگیری لە پێشنیارەکانی لێژنەکانیان کردووە، تەبیعی من قسەکانم زۆری کرا و هەندێ قسەم بەڕێز د.سائیر کردی، من بە نیسبەت دوو، سێ خاڵی گرنگم هەیە وەکو پێشنیار، ئەوەل جار لە سەرەوە قسە ئەکەم کە لە (استمارە اعداد الموازنە الجاریە الموحدە کنفقات اللجنە الوطنیە الاولمبیە) هاتیە، دەبی ئەوە نەدەبا لێژنەی ئۆڵومپی وەتەنی و عیراقی بایە، دەبوایە کوردستانیش لە تەنیشتی بنووسرابایە، لەبەر ئەوەی موەحەد لحکومە اقلیم کوردستان، ناوی حکومەتی ئیقلیمی کوردستانی تێدایە، پارەکەش کە داندرایە لە نەفەقاتی فیعلی لە 2009 داندرایە، 3 ملیار و 504 هەزار دینار، لە مەصروفاتی فیعلی ئی 2010، بوویتە ملیارێك و 762 ملیۆن، بەڵام موقتەرەح 3 ملیاریان دانایە، موتەفەق وەزارەتی مالیە ملیارێك و نیوی دانایە، ئەو ملیار و نیوەی لەگەڵ کێ دانشتیە و لەگەڵ کێ موناقەشەی کردیە داینـاوە؟، بە خۆی لێژنەی ئۆڵومپی کوردستان مانگی 200 ملیۆنی وەردەگرێ لە مینەح لە حکومەتی هەرێم، ئەگەر ﻓﻲ 12 بکەین دەکاتە 2 ملیار و 400 ملیۆن، ئەوانە لە دوو ملیار و 400 ملیۆن کەمتریان داناوە پێی، مانای لێرە عیجزی هەیە، لێژنەی ئۆڵومپی سێ ئیتیحادی هەیە، مانگی 134 ملیۆن بەس سەوابیتی هەیە، سەوابیتی فیعلی هەیە 134 ملیۆن، بەخۆی 66 ملیۆنی ماوە بۆ پاڵەوانەتیەکان، ئەویش بۆ 33 ئیتیحاد، مانای وایە عییجزێکی زۆری هەیە، من پێشنیار دەکەم ئەو 3 ملیارە وەکو خۆی بمینێتەوە هەتا ئیش و کارەکانی خۆیان جێبەجێ بکەن، ئەوە یەك، دووەم، پشتگیری لە راپۆرتەکەی لێژنەی وەرزش دەکەم، ئەو 10 ملیارەی کە بۆمان دانرابوو بۆ ژێر خانی وەرزشی، تەبیعی ئێمە زۆر موتابەعەمان کرد و زۆر ئەوەمان کرد و لەگەڵ کاك رەشیدیش دانیشتین و زۆر زیارەتمان کرد و ئێستا هاویشترایە سەر پرۆژە بەردەوامبوونەکانە وە، خاڵێکی ترم هەیە، بودجەی لێژنەی ئۆڵومپی باسمان کرد، بوتولەك هەیە وەکو د.سائیر گوتی، بوتوڵەی ڤیڤا هەیە و ئەو بوتوڵە 10 ملیارمان بۆ تەرخان کرد پار لە ژێرخانی وەرزشی، بەڵام خرایە یاریگا و ئەو یاریگایانە

که پێویستی نەدەکرد ئەوە دروست بکرابا، دەبوایە یاریگایەکانی تر تەعمیر بکرابا و لەگەڵی ئامادە با، ئەوە کامل تەقریر بوتولەی ڤیڤای پێنجەمە هاتووتە کوردستان، کە دوایی هەوڵ و کۆششێکی زۆری حکومەتی هەرێمی کوردستان، فەرمانگەی دەرەوەی حکومەتی کوردستان و لیژنەی ئۆڵۆمپی و یەکێتی تۆپی پێی کوردستان، ئەو بوتولە هاتە هەرێمی کوردستان، تێدا 16 تا 17 دەوڵەت وەکو هەرێمەکان بەشدار دەکەن ئەویش لە جنوب ئەفریقیای بگرە هەتا دەگاتە ئوسترالیا و ئەوروپا، هەمووی بەشدار دەکات، ئەوەش یاریگایەکان و هەموو ئەو بوتولانەی کە کرایە و پێشانی ئەو برادەرانە دەدەم هەتا پارەکی بۆ تەرخان بکرێ، بۆ ئەوەی ئەو یاریگایانەی کە ئێستا دەیەوێ هەر موحافەزە دوو یاریگای دەوێ بۆ تەدریب و دوو یاریگاش بۆ سیباقی دەوێ، بۆ تەعمیر کردنی ئەو یاریگایانە دەبێ پارەکی بۆ تەرخان بکرێ هەتا ئیش و کارەکانی بە جوانی و بە ڕێك و پێکی بڕوات وەکو دەوڵەتەکانی تر، خاڵێکی ترم هەیە، ئەو یانانەی کە موشارەکەی بوتولاتی ئاسیا دەکەن دەبێ ئێستا زۆر پەرەسەندووە خۆتان دەزانن ئێستا هەموو ڕۆژێ دەوڵەتەکان دێنە کوردستان یاری دەکەن، تەقییم کردنی وەرزشی عیراق، تەقییم کردنی بەکوردستانە، بە یانەکانی کوردستانە، ئێستا کە تەقییمی عیراق دەکەن، بە یانەکانی کوردستان تەقییم دەکرێن کە موشارەکەی بوتولاتی ئاسیا دەکەن، هەموو یانەکانی بەغداش سیباقاتیان کە ئاسیەوی دەبێ یان قاڕی دەبێ، لە هەولێرە یان لە دهۆك یاری دەکرێ، بەڵام سلێمانی بێ بەشە لەبەر ئەوەی کە یاریگایەکانیان تەواو نیە، یەعنی مواصەفاتی دەولی تێدا نیە، بۆیە کە ئەو پارەی تەخصیص دەکرێ بۆ ڤیڤایەکەی، یاریگایەکان چاك بکرێتەوە و سلێمانی یەکێك لەوان بێ کە چاك بکرێتەوە و ئەوانیش بێ بەش نەبن لەو یاریگایانە، د.سائیر باسی ئەوەی کرد، لیژنەی ئۆڵۆمپی پارائۆڵۆمپی خاوەن پێداویستیەکان، ئەویش لیژنەیەکی تایبەتە، وەکو لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستانی، وەکو لیژنەی ئۆڵۆمپی عیراقی، لیژنەیەکی بە تەنێیە لیژنەی پارائۆڵۆمپی پێ دەڵێن، خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان، چەند یاریزانیکمان هەیە کە لەو پارائۆڵمپیەی کوردستان موشارەکەی بوتوڵەی عالەمیان کردبوو، لە عالەم یەکەم بووینە، یەعنی یاریزانەکان سەری کوردستانیان بەرز کردیە کە موشارەکەی بوتولەی عالەمیان کردیە و لە عالەم یەکەم بووینە، ئەوەش دەبێ حیسابێکیان بۆ بکرێ و جێگایەکیان بۆ بکرێ و پارەیان بۆ دابندرێ وەکو لیژنەی ئۆڵۆمپی عیراقی یان کوردستانی، ئەوە بە نیسبەت وەرزش، بە نیسبەت لیژنەی خۆمان، لیژنەی ناوەخۆ، تەبیعی من پێشنیار دەکەم 110 هەزار دینارەکەی کە ساڵی 2009 کە 2010 بۆیان داندرا کە 210 هەزار بوو، قەرەبوو بکرێنەوە بە 110 هەزارەکە پۆلیس و ئاسایش و ئەوانە، پارەکەیان بدرێتن، خاڵێکی ترم هەیە، ئەوە خاڵێکی زۆر گرنگە، زۆر فەرمانبەرەکان یەعنی زۆر جار کە پێم دەڵێن، دانانی سولفەیە بۆ فەرمانبەران، پێشان موزەف سولفەی هەبوو، ئیشێکی هەبوو سولفەی وەردەگرت، بە بڕین لە مووچەکەی پارەکەیان لێ وەردەگرت، ئینجا چەند دادەنرێ و چەند داناندرێ ئەوە زۆر ئیعتیادیە، دووەمین، دانانی پرۆژەکان، هەماهەنگی هەبێ لە مابەینی پارێزگاکان و وەزارەتەکان، لەگەڵ پلان دانان دانیشین پرۆژەکان دانین هەتا پرۆژەکان تێکەڵ نەبی لەگەڵ یەکتری و پرۆژەکان بە یەکتر نەچن و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز د.ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر احمد دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆشی لە سەرۆك و یەکە یەکەی ئەندامانی لیژنەی دارایی دەکەم کە راپۆرتێکی تێر و تەسەل و وردیان ئامادە کردیە، سەرەتای تێبینی و پێشنیارەکانم، بە ئیشارەت و ئاماژە کردن بە ماددەیەکی بودجەی هەرێمی کوردستان، یاسای بودجەی ساڵی 2010 دەکەم کە ماددەی 24 باس لە یەکخستنی مووچەی فەرمانبەران و مووچەی خانەنشین و هێزەکانی پێشمەرگە و ئاسایش و پۆلیس دەکەم، کە ئەندامان ئیشارەتیان پێدا، ئەو ماددەیە تا ئێستا جێبەجێ نەکرایە، ساڵانە کە گفتوگۆی بودجە دەکرێ، ئێمە داوای زیاد کردنی دەرماڵە بۆ هەندێ فەرمانبەران دەکەین، ئەوەش لەبەر ئەوەی سیستەمی مووچە پێویستی بە پێداچوونەوەیە، ئەگەر بازاڕ کۆنترۆڵ نەکرێ، هەر زیادەیەك بکرێ، ئەوە فەرمانبەران ناتوانن سوود لەو زیادەیە ببێنن، سەبارەت بە دەرماڵە، دوو پێشنیارم هەیە، یەکەمیان، بەخشینی دەرماڵە بە دەرچووانی بەشی رامیاری کە تا ئێستا هیچ دەرماڵەیەك نایانگرێتەوە، ئێمە دوو بەشمان هەیە، یەکیان لە زانکۆی سەلاحەددین و ئەوەی تریان لە زانکۆی سلێمانیە، دەرچووانی ئەو بەشە هیچ دەرماڵەیەك تا ئێستا نایانگرێتەوە، پێشنیاری دووەمم سەبارەت بە دەرماڵە، ئاماژە بە بڕیارێکی ئەنجومەنی وەزیران دەکەم کە 3/28 /2011 دەرچووە، کە پێش ئەو بڕیارە هەر چەندە پێش پەسند کردنی بودجە بڕیارەکە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیران دەرچووە، باس لە بەخشینی پێدانی دەرماڵە دەکات بۆ دەرچووانی و بۆ هەڵگرانی بروانامەی یاسا لە دام و دەزگاکانی سەر بە وەزارەتی داد و ئەنجومەنی دادوەری، بەڵام ئەو دەرماڵەیە بە یەکسانی هەموو فەرمانبەران ناگرێتەوە، هەر چەندە وەزارەتێك وەکو وەزارەتی داد کە لە ساڵی 2010 داهاتەکەی 55 ملیار دینارە، بەڵام دەرماڵەکە بە یەکسانی دابەشی سەر هەموو فەرمانبەران نەکرایە، تێبینیەکی ترم هەیە سەبارەت بە ماددەی 17 لە یاسای هەموار کردنی جێبەجێ کردنی یاسای باری کەسێتی ژمارە 15ی ساڵی 2008، کە تایبەتە بەو ئافرەتانەی. لە هاوسەرەکانیان جیا بووینەوەو لە ماددەی (17) باس لەوە دەکات، کە پێویستە مانگانە داهاتێکیان بۆ دابین بکرێت، تاوەکو کارێکیان بۆ دەدۆزرێتەوە، تا ئێستا ئەو پرسیارەمان ئاراستەی وەزیری کاروباری کۆمەڵایەتیش کردووە، کە ئەو ماددەیە جێ بەجێ نەکراوە، لەبەر ئەوەی تەمویل نەکراوە لەلایەن وەزارەتی دارایی.

سەبارەت بە سولفەی عەقار، لە بودجەی ساڵی 2010 کارێکی زۆر باش کرا، کەوا ئەو سولفەیە تەنها پارێزگاکان نەگرێتەوە، قەزاو ناحیەو گوندەکانیشی گرتەوە، شتێکی زۆر باش بوو و هاوکارییەکە بۆ خەڵکانی کەم دەرامەت، کە بتوانن ببنە خاوەن یەکەی نیشتەجێ بوون، هەروەها بۆ چارەسەر کردن و کەم کردنەوەی قەیرانی نیشتەجێ بوون لە هەرێمی کوردستان، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە ئەمساڵ زەوی سەد

مەتریش بگرێتەوە، چونکە بۆ بەدیهێنانی ئەو دوو مەبەستەی کە سولفەکەی بۆ سەرف دەکرێت، بۆ سەد مەتریش سەرف بکرێت، ئەوە ئەو دوو ئامانج و مەبەستە بەدی دەهێنێت.
بودجەی تەشغیلی و مینەح و ئیعانات و مەنافیعی ئیجتیماعی، هەرچەند کەم بکرێتەوە باشە، منیش پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەم کە بڕێکی زۆری لێ کەم بکرێتەوە، بەداخەوە لە بودجەی ئەمساڵیش ئاسایشی هەولێرو سلێمانی بە دوو بودجە هاتووە، هەرچەند ئێمە لە یاسای بودجەی ساڵی 2010 لە ماددەی (29) باسمان لەوە کرد کە ماوەیەك لە شەش مانگ تێنەپەڕێت، پێویستە هەموو دامودەزگاکان یەك بخرێن و بودجەکانیان یەك بخرێت، هەروەها لە پەرلەمانی کوردستان پێش چەند هەفتەیەك یاسای دەزگای ئاسایش پەسند کرا، بەلاَم ئەوە لەبەرچاو نەگیراوە. پرۆژەکانی ساڵی 2010 وەکو پێویست جێ بەجێ نەکراوە، ڕێژەیەکی یەکجار کەم هەروەکو لە راپۆرتی دارایی هاتووە لە سەدا سی و چوار پۆینت سێ لەسەدا پرۆژەکان جێ بەجێ کراوە، ئەوە ڕێژەیەکی یەکجار کەمەو پرۆژە هەیە پێویستی بە (60) رۆژە، وابزانم دروست کردنی پردێکە لە لاپەڕە (19)، لە راپۆرتی لیژنەی دارایی هاتووە، بەلاَم بودجەی تەواوی بۆ تەخصیص نەکراوەو بۆ تەرخان نەکراوە، بۆیە لەوانەیە پرۆژەیەك کە (60) رۆژی پێویست بێت بۆ جێ بەجێ کردنی، بەلاَم ماوەی دوو ساڵ، سێ ساڵ بخایەنێت تاکو ئەو پرۆژەیە جێ بەجێ دەکرێت.
سەبارەت بە دروست کردنی بالاَخانەی پەیمانگای دادوەری (معهد قضائي)، کە لە ساڵی 2010 بیست ملیاری بۆ تەرخان کراوە، بەلاَم تاکو ئێستا هیچ شتێك لەو بالاَخانەیە، لەو پرۆژەیە دروست نەکراوە، تەنها پارچە زەویەك تەرخان کراوە لەسەر رێگای بەحرکەو هیچ لە پرۆژەکە دەستکاری نەکراوە، ئەو بیست ملیار دینارە بۆ ئەمساڵ دەمێنێتەوەو، لە بودجەی وەزارەتی پلاندانان تێبینی ئەوەم کرد، کە دروست کردنی بینایەو موجەمەعی محاکم هاتووە، نازانم ئەوە پێویستە لە بودجەی ئەنجومەنی دادوەری بێت، یان کاری وەزارەتی پلاندانانە دروست کردنی بینایەی محاکم، ئەوە تێبینیەکانم بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار کاوە کەرەم بکە.

بەڕێز کاوە محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی زۆر سوپاسی لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەین، کە بەڕاستی زۆر ماندوو بوونیان کێشاوەو تێبینیەکانیان بە روونی خستۆتە روو، زۆر سوپاسی حکومەت دەکەین، بەتایبەتی وەزارەتی دارایی و پلاندانان، کە بە تێرو تەسەلی و بە شەفافی بودجەکەیان خستەڕوو و تەفاسیلیشیان داوە لەسەر هەموو پرۆژەکان و داهات و نەفەقات، من بە حوکمی ئەوەی لە هیچ لیژنەیەك نیمە، لەوانەیە تێبینیم و شتەکانم فەرقی هەبێت لەگەڵ برادەرانی تر، لەبەر ئەوەی لە موناقەشەی لیژنەکان بەشدار نەبووم، بەلاَم 100٪ تەئیدی ئەوە دەکەم کە لە 10٪ لە بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوەو، ئەو پارەیە بدرێت بۆ پێشینەی هاوسەرگیری، کە دوو ملیۆن و نیوە بکرێت بە پێنج ملیۆن، پازدە ملیۆنی پێشەکی خانووبەرە بکرێتە

بیست ملیۆن، قەرزی پرۆژەی کشتوکاڵی، پیشەسازی بدرێتن، هەروەها بۆ پرۆژەی خزمەتگوزاری، ئەو دەرماڵەی کە زیاد دەکرێت بۆ هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ، کە پۆلیس و ئاسایش دەگرێتەوە، پشتگیریان دەکەین کە بۆیان جێ بەجێ بکرێت، تێبینیەکی ترم هەیە بەشێوەیەکی گشتی لەسەر سیاسەتی ئابووری، لەڕاستیدا بودجە رۆڵی گرنگ دەبینێت لە پتەو کردنی ژێرخانی ئابووری، لایەنێکی گرنگ لە ژێرخانی ئابووری کشتوکاڵە، کشتوکاڵ بەڕاستی زۆر زۆر گرنگە، لە دوای داهاتی نەوت، کشتوکاڵ دێت لە هەرێمی کوردستاندا، هەرێمی کوردستان خاکەکەی هەرێمێکی کشتوکاڵییە، خاکی کشتوکاڵییە، هەروەکو لە تێبینیەکانی لیژنەی دارایی لە لاپەڕە (16) لە بڕگەی یەکەم رێژەیەکی زۆر بۆ پێنج وەزارەت لە بودجەی تەشغیلی تەرخان کراوە، یەك لەو وەزارەتانە، وەزارەتی کشتوکاڵی تێدا نییە بەڕاستی، کە رۆڵێکی سەرەکی دەبینێت لە ژێرخانی ئابووری کوردستاندا، من پێموا نییە بە قسە بڵێین وەڵلا ژێرخانی ئابووری و پەرەپێدانی کشتوکاڵی وا شتێکی ئاسانە، چونکە بە پلانی درێژخایەن و کورت خایەن دەکرێت، ئەوە شتێکی روونە، بەلام دەکرێت زیاتر تەنسیق هەبێت لەنێوان وەزارەتە پەیوەندیدارەکان لە ئاوەدانکردنەوە، چونکە هەتا ئاوەدانکردنەوە لە کوردستان و لە دێهاتەکان نەبێت، ئێمە ناتوانین داهاتی کشتوکاڵی بە هەردوو رووەکەی رووەکی و ئاژەڵداری پەرەی پێ بدەین، ئەوەش بە تەنسیق دەکرێت لەنێوان وەزارەتی کارەبا، ئاو، کشتوکاڵ، پەروەردە، تەندروستی.........هتد، هەموو وەزارەتە مەعنیەکان ئەگەر تەنسیقێك هەبێت لەنێوانیاندا، دەتوانن ئاوەدانکردنەوە پەرەی پێ بدرێت، ئەو کاتە ئێمە دەتوانین زیاتر داهاتی کشتوکاڵ بە هەردوو لایەنەکەی رووەکی و ئاژەڵداری دەتوانین پەرەی پێ بدەین، بۆ ئەوەی چیتر ئێمە متمانە نەکەینە سەر بەرهەمی کشتوکاڵی دەرەوەی هەرێم، نازانم ئیتر ئەوە لە دەسەلاتی حکومەت و، میزانیەکە خۆی تەحەکوم دەکاتن لەسەر ئەوە، چۆن دەتوانن لەهەندێك وەزارەت جێ گۆڕکێ بە میزانیەکە بکەن؟ پشتگیری کەرتی کشتوکاڵ بکرێت بۆ ئایندە، ئەوەش بەپلانی درێژخایەن و بە پلانی کورت خایەنی هەموو ئەو وەزارەتە پەیوەندارانە دەکرێتن، ئەوە دەوەستێتەوە سەری، داواکارم لە لیژنەی دارایی کە ئەو پێشنیارەم بە هەند وەربگرن بۆ ئایندەش دەکرێت لەبەرچاو بگیرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار شێرزاد کەرەم بکە.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە منیش دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی و لیژنەکانی تر دەکەم، کە کەموکورتی باشیان دۆزیتەوە لەم بودجەیە، بەلام ئەمە مانای ئەوە نییە، کە ئیتر کەموکورتی تیا نییە، لە 17٪ بۆ وەرگەڕخستن و لە 30٪ بۆ پرۆژەکان، بەڕاستی ئەمە پێچەوانەی وابزانم هەموو دنیایە، یەعنی ئەمەی وەگەڕخستن زۆر زۆرە لەچاو ئەوەی تر، کە من پێشنیاری ئەوە دەکەم تا حەددی ئیمکان، ئەوەندەی بکرێت زۆر باس لە دەسەلات نەکرا، من پێموایە زیاتریش ئەگەر بتوانین ئەوە داگرین زۆر باش دەکەین، ئێمە تەبعەن حیسابی کۆتایی

ساڵی 2010مان لەلا نییە، تا بزانین بە پرۆژەکاندا بچینەوە، بە حیساباتەکانی تردا بچینەوە، کە قەرار وا بوو لەلامان بێت، تا ئێستا ئەوە پاریش باس کراوە، کە نەهاتۆتە لامان، ئێمە ساڵی پار کۆمەڵێك پرۆژەی وەهمی و پرۆژەی دووبارەو ئەوانە هەبوون، لەم پەرلەمانەدا بڕیار درا کە ئەم پرۆژانە سەرف بکرێتەوە بۆ ئەو شوێنەی کە ئەوەی تیا کراوە، بەلاّم تاکو ئێستا نە پرۆژەکان سەرف کراوە، نازانین ئەو بڕە مەبلەغە پارەیەش بۆ کوێ چووە؟ چونکە لەناو ئەم بودجەیە هیچ شتێکی وا دیاری نەکراوە، تەبعەن هەروەکو پار ئێستاش داهات هەر دیار نییە، ئەگەر هەشبێت زۆر کەمە، جارێ شیرینی گرێبەستە نەوتیەکان ئەوە هەر باسی نەکراوە لەهیچ شوێنێك، کە زەروور بوو لەو بودجەیەدا دیار بوایەو بە ئاسانی بماندیتایە، بەڕاستی ئەم بودجەی ئێمە هەندێك شتی تێدایە سەیرو سەمەرەیە، مەسەلەن باسی داهاتی وەزارەتی ناوخۆ، بەشی باجەکان دەکات، کە لە ساڵی 2009دا تەنها دوو ملیۆن داهاتیان بووە، دوو ملیۆن! بەلاّم بۆ ساڵی 2010 تا 6/30 بریتی بوو لە دوازدە ملیارو دوو سەد ملیۆن بۆ ساڵەکە کە دەکاتە بیست و پێنج ملیار، بەلاّم بۆ ساڵی 2011 بیست و پێنج ملیارو دووسەدو هەشتا ملیۆن دانراوە، تەبعەن نموونەی ئەمە زۆرە لە هەموو بودجەکاندا، ئەگەر تەماشای بکەین لە فەقەرەکاندا، ئەمە بەس نموونەیە دیاری دەکەین بۆ ئەوە، تەسەور بکەن لە دوو میلۆن بچێتە بیست و پێنج ملیار داهات، یەعنی ئەمە جێی راوەستان و بەڕاستی پرسیاریشە، ئێمە ساڵی پار باسی ئەوەمان کرد ئیعانات، مینەح، مونافیع ئیجتیماعی، ئەمانە مەسروفات ئوخەرا، ئەمانە وا بکەین کەمی بکەینەوە، بەلاّم ئەمساڵ لەچاو ئەوەی پار کە کەم نەکرابۆوە، دووبارە بۆتەوە، یەعنی زۆر زۆر هینی کردووە، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەوەش تا ئەوەندەی دەتوانین لێی ببڕین تاکو شتی تر سەرف بکەین، تەبعەن ئەم بودجەیە رێژەی دانیشتوانی تیا رەچاو نەکراوە، بەڕاستی لە تەوزیع کردندا، شاری وا هەیە زۆر زۆری بۆ سەرف کراوە، شاری وا هەیە رەنگە زۆر لەو گەورە تریش بێت، بەلاّم نیسبەیەکی زۆر کەمی بۆ سەرف کراوە، کە ئەوە حەقی وایە پیاچوونەوەی بۆ بکرێت لەلایەن لیژنەی مالییەوە، بۆ ئەوەی وا بکەین ئەو فەرقە نەهێڵین، پێشینەی خانوو کە دەدرێت بە هاووڵاتیان،دیارە ئەو پێشینەیە، یان ئەوانەی بە قەرز دەدرێت بە هاووڵاتیان دەگەڕێتەوە، بەلاّم لە بودجەدا نییە، دیار نییە ئەو پارانەی گەڕاونەتەوە کوا چیان لێهاتووە؟ بۆ کوێ چوون؟ تەبعەن ساڵانە ئەو پارانە دەگەڕێتەوەو، بەلاّم ئێمە لە بودجە پارەی بۆ دانراوە جارێکی تر. بۆ سلع و خەدەمات و صیانەی پەرلەمان، لە ساڵی 2009 سێ ملیار بووە، ئەمساڵ گەیشتۆتە دوازدە ملیار، سێ ملیار بۆ دوازدە ملیار فەرقێکی زۆر زۆرە بەڕاستی، شتێکی سەیری ترم تیا بینی بۆ کڕین و دانانی پێوەری دیجیتالی کارەبا لەلایەن کۆمپانیای (DMC) ئیماراتی جێ بەجێ دەکرێت، بڕەکەی شەست ملیار دینارو نیوە، کە ئەمە بۆ هەموو هەرێمە، جارێکی تر لەسەر وەزارەتی کارەبا حەفتا ملیارو سەد ملیۆنی تری بۆ دانراوە هەر بۆ ئەمساڵ، بەڕاستی ئەوە مەبلەغێکە هەمیشە جێگەی ئەوەیە لەسەری بوەستین، من نازانم وەزارەتی ناوخۆ بۆ پرۆژەی هەیە؟ یەعنی وەزارەتی ناوخۆ شتێکە دیفاعی و پارێزگاری لەناوخۆی وڵات، بەلاّم ئەو پارکی گەشتوگوزاری و ئەعماری کۆنکرێتی ئاو و نازانم چی لەو بابەتانە، کە ئەمە کەی هی وەزارەتی ناوخۆیە، ئەوە هی وەزارەتی شارەوانییە، هی

وەزارەتێکی تره، باسی ئەوە کراوه دروست کردنی شەش سەد خانوو بۆ کەسوکاری شەهیدان، ئەمەیان زۆر خۆشە، دروست کردنی شەش سەد خانوو بۆ کەسوکاری شەهیدان لە کۆیە، سۆران، بالیسان، هەریر، بە گوژمەی بیست و یەك ملیارو شەش سەد ملیۆن، بۆ ماوەی سێ سەدو شەست و پێنج رۆژ، یەعنی یەك ساڵ، کەچی چوار ملیار دیناری بۆ تەرخان کراوه بۆ ئەمساڵ، دیسان شەش سەد خانوو بۆ کەسوکاری شەهیدان لە پیرەمەگرون، چەمچەماڵ، عەربەت، قەلادزێ، بە گوژمەی بیست و یەك ملیارو شەش سەد ملیۆن، ماوەی ئەویش هەر یەك ساڵە، پێنج ملیارو پێنج سەدی بۆ دانراوه، چ کۆمپانیایەك، چ قۆنتراتچیەك دەچێت پرۆژەیەکی وا بە بیست و یەك ملیار دەگرێت؟ بەلام ئەمساڵ بۆ یەك ساڵ پێنج ملیاریشی بدرێتێ، بۆیە ئەوە کەس ناتوانێت بیکات و وەریبگرێت، دەگەڕێتەوە بۆ بودجە جارێکی دیکە، بەلام لەناو بودجە ئەو پارەیە جارێکی تر دیار نامێنێتەوە، نازانین چی لێ دێت؟ تەبعەن لەم بابەتانە ئەوەی زۆر تیایە کەباسی بکەین، باسی ئەوە دەکرێت گواستنەوەی راستەوخۆی مانگی دەستکرد دوو ملیارو سەدو ببیست وحەوت ملیۆن، نازانم وەڵاهی من حەز دەکەم یەکێك پێمان بڵێ لەو برادەرانەی ئەوێ کە مانگی دەستکرد چیەو بۆچیە؟ نازانم شتی وامان، هیچ قەناتێکی تەلەفزیۆنی حکومیمان نییە کە ئەوە بکات، تەبعەن صیانەی وەسائیلی نەقل سی و دوو ملیارو حەوت سەدی بۆ دانراوه، بەلام ئەمە خۆی لە حەقلەکاندا هەیە، لە حەقلەکاندا دەڵێت سەیارەی حەمل ئەوەندە، سەیارەی ئەوە ئەوەندە، جارێکی دیکە ئەو سی و دوو ملیارەی بۆ دانراوەتەوە کە ئەوە زۆرە، پار لەم پەرلەمانەدا باسی ئەو نۆزدە خانووەکەی ناحیەی ئاغجەلەرمان کرد، کە ئەوە دوو ساڵە تەواو بووە، پارەی بۆ سەرف کراوەتەوە، ئەمساڵیش پارەی بۆ سەرف کراوەتەوە، تەبعەن ناحیەی تریش هەیە، بەلام من بە نموونە دەیهێنمەوە، هەندێ جادە کراوە بۆ هەندێ گوند کە ماڵی تیا نییە، هیچ خانووی تیا نییە، نازانم ئەو جادەیە دەبێت بۆچی کرا بێت؟ تەبعەن کراویشە، خزمەتگوزاری خانووەکانی هەم ئاغجەلەر دیسان ئەویش پار باس کراو تەواو بوو، ئەمساڵ دیسان دەست نیشان کراوەتەوە، سەرگەڵو سەر بەسلێمانی و سەر بە سووورداشە، لەسەر چەمچەماڵ پرۆژەیان بۆ داناوە، قوتابخانە دروست دەکرێت لە شارێك، لە گەڕەکێك، بەلام شوێنەکەی دیار نییە، تا من بەدواداچوونی بۆ بکەم بزانم ئەم قوتابخانەیە لەکوێیە؟ هەر دەڵێت قوتابخانەیەك، گەیاندنی کارەبا بۆ چوار گوند لەکوێ؟ کەی؟ چۆن من بچم بەدوای بکەوم و بزانم ئەو مەسەلەیە چیە؟ تەبعەن من لەگەڵ ئەو رەئیەم، پاریش من لەگەڵ ئەو رەئیە دابووم زیاد کردنی دەرماڵەی پۆلیس و ناوخۆ و ئاسایش و پێشمەرگە، کە وەك بەغدای لێ بێتەوە لەناوخۆش ئەوەمان هەر تەسبیت کرد وەکو لیژنەی ناوخۆ، پشتگیری زیاد کردنی سولفەی عەقارو سولفەی زەواج دەکەین بەزۆرترین بڕ، پشتگیری لە یەك، دوو برادەر دەکەم کەباسیان کرد یاسای ژمارە (34) و (38)ی خانەنشینی پێشمەرگەو کەم ئەندامانی سەنگەر، کە کەم ئەندامانی سەنگەر حەوت هەزار کەسن، یەعنی زۆر نین و دەتوانرێت ئەوە بکرێت، مووچەی کەم ئەندامان زۆر کەمە سەد بۆ سەدو پەنجا بەڕاستی بەشیان ناکات، کەم ئەندام کە ئیش نەکات، هیچ نەکات، ئەوە دەکرێت لەو بڕانەی دەگەڕێتەوە بۆیان زیاد بکەین، لەبەر ئەو مووچەیەی کەم ئەندامان مووچە نییە، هاوکارییە، سولفەی زەواج هێنیان ناکات،

شمولیان ناکات، بۆیە جێگایەکیان بۆ بکرێتەوە لەو سولفەی زەواجە، بەنیسبەی ئەگەر لە 10٪ بێت باشە، چونکە کەم ئەندامان لە کوردستاندا 10٪، دەست نیشان کردنی بڕێك پارە بۆ ناردنە دەرەوەی ئەو کارمەندانەی کە عیلاجیان هەیە لە دەرەوە، کە دەتوانین عیلاجیان بکەین و دوایی بێنەوە ئەو مووچەشیان نەدرێتێ، هەر بە مووچەی خۆیان دەتوانن ئەوەیان بۆ بکرێت............

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، پاشان وەختێکی تر ڕێزدار سمیر سەلیم کەرەم بکە.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە سەرەتا بە ڕاپۆرتەکەی بەڕێز وەزیری دارایی دەست پێ دەکەم، ڕاپۆرتەکەی وەزیری دارایی هێندەی شەرح کردنی چۆنیەتی دابەش کردنی ئەو بڕە پارەی بەغدایە، هێندە روون کردنەوە نییە لەسەر شێوازی ئامادە کردن و ئەو سیاسەتە پێڕەو کراوانە لە هەرێمدا، حکومەت پەیڕەوی دەکات بۆ ئامادە کردنی بودجەو بۆ دابەش کردنی سێکتەرەکان، بۆ دیاری کردنی ئەولەویەت و ئیهتیمام بە کەرتە جیاوازەکان، جارێ لە سەرەتاوە کە ئێمە حکومەتی هەرێمین لەسەرەتاوە بەوە دەست پێ دەکات ئاگاداری سیاسەتی دارایی عێراق نییە، کە بڕبڕەی پشتی دارایی هەرێم و بودجەی هەرێم، بەغدایە، حکومەتی ئێمە ئاگاداری ئەو سیاسەتی داراییە نییە، کە لە عێراقدا پەیڕەو دەکرێت.

دووەم/ ئاگاداری سیاسەتی نەختینەیی عێراق نییە.

سێیەم/ دیاری کردنی بڕی نەوت.

چوارەم/ دیاری کردنی ئەو بڕەی هەناردە دەکرێت بۆ دەرەوە، هەروەها ئەو شوێنەی تر، ئەمە حەقە لەسەر تەنها ئەمە بێت، حکومەت موسائەلە بکرێت، ئیستیجواب بکرێت، بۆچی دوای حەوت ساڵ لە هەرێمی کوردستاندا ئێمە بێ ئاگایی خۆمان دەردەبڕین بەرامبەر بە ئەساسترین شت لە سیستەمی فیدراڵیدا، کە بریتیە لە ئیقتیصادی دەوڵەت، ئەمە یەکێکە لەو شتانەی کە حەزم دەکرد ڕاپۆرتەکە روون کردنەوەی تیا بوایە.

خاڵێکی تر/ لە ڕاپۆرتەکەدا هاتووە، کە ئەم حکومەتەی ئێمە نازانم کەرتی گشتی، کەرتی تایبەت وەك یەك مامەڵە کردن لەگەڵ یەکتردا، ئەمە فۆرمێکە ئەنجامی خۆی سەلماندن لەسەر ئاستی عالەمیش، نەك لەسەر ئاستی دەوڵەتێك لەسەرەتای پێکەوەنانی بێت، ئەم پێکەوە تێکەڵ کردنەی کەرتی گشتی و کەرتی تایبەت لەلای ئێمە لە بنوك و لە شەریکاتی ئوخرا، لە شارەوانییەکاندا، کە حکومەتی ئێمە تەمویلی دەکات و ئیدارەی دەکات لەهەموو دەوڵەتەکاندا شارەوانیەکان و شەریکات و بنوك مەصدەری پارمەتی دانی حکومەتن، ئەرك لە کۆڵی حکومەت دەکەنەوە، بەس ئەمانە جارێکی تر ئەو ئەرکەن کەوا بە کۆڵی حکومەتی ئێمەوەو تەمویل دەکرێت لەلایەن حکومەتی ئێمەوە. دەچمە سەر ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی، من خۆم ئەندامم لە لیژنەی دارایی، سوپاسی برادەران دەکەم لە مەوزوعەکە، بەس دێمە سەر ئەو

مولاحەزاتانەی کە هەمە رەغمی ئەوەی کە لیژنە ماندوو بووەو شەونخونی کێشاوەو ئیشی کردووە، بەڵام کۆمەڵێك مولاحەزاتم هەیە:

یەك/ داهاتی ناوخۆ جارێکی تر بە دیار نەبوونی ماوەتەوە، ئێمە لەناو راپۆرتەکەماندا ئاماژەمان پێ نەکردووە وەکو پێویست، یەعنی داهاتی ناوخۆیی، یەعنی لە ساڵی داهاتوو مودەوەر چەند بووەو بۆ بودجەی ئەمساڵ مودەور جارێکی تر لەناو بودجەکەدا نییە، تەسویەی سولف لەناو بودجەکەدا نییە، کەیسی نەوت جارێکی تر بە نادیاری ماوەتەوە لەناو بودجەکەدا.

دوو/ بودجەی تەشغیلی بەردەوام لە زیاد بووندایە، ئەمە یەك ئاماژە دەدات بە ئێمە، یەك شت دەسەلمێنێت، ئەم حکومەتەی ئێمە بێ توانایە لەبەرامبەر بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵ و پیشەسازی..........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، رجائەن تۆ باسی میزانیە دەکەیت، لێرە تەقیمی حکومەت ناکرێت، باسی میزانیەکە دەکەیت غەڵەتە، نوقصانە، وەهمیە، باسی دەکەیت و چاکی دەکەیت، بۆ حکومەت بانگ دەکەیتە ئێرە موسائەلەی دەکەیت، ئەوە مەسەلەیەکی ترە، ئێستا لێرە تەقیمی حکومەت ناکرێت، باسی میزانیەکە بکە، ئەمە غەڵەتە، ئەمە دووبارەیە، ئەمە وەهمیە، ئەمە پارەی بۆ دانراوەو جارێکی تر بۆی دانراوە، ناوەکانی بێنە بەسەرچاو، ئەو بەڕێزانە هەموویان پشتیوانیت لێ دەکەن، لا دەچێتن، فەرموو، کەرەم بکە.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من باسی بودجەی تەشغیلی دەکەم، کە بەشێکە لە بودجەکە، زیاد کردنی بودجەی تەشغیلی واتای چیە لەلای ئێمە، باسەکە باسی ئەمەیە، ئێمە ئەگەر هەلی کارکردن و هەلی ئیش کردن بۆ خەڵك ساز بکەین لە مەجەلەکانی تردا، ئیتر ناچار نابین بودجەی تەشغیلی زیاد بکەین، چونکە فەرمانبەران دەبێت تەعین بکرێن و هەلی کار کردن بۆ فەرمانبەران بدۆزیتەوە، قسەکەی من لەسەر ئەمە بوو، بەڕێزم، بودجەی تەشغیلی زیادەیەکی زۆر زیاد دەکات ساڵانە، بە قەدەر ئەوەی کە ئێمە زیادی دەکەین ئەم حکومەتەی ئێمە فەرمانگەی تازە چەند دەکاتەوە؟ دیاری کراو نییە، چونکە لە روانگەی ئەوەوە زیاد دەکرێت، فەرمانبەری تازە چەندێك زیاد بکات ئەو بیست و پێنج هەزارە ئەگەر زەرب و تەرحی بکەیت لە رووی مووچەوە، لە رووی دەرماڵەوە، لە رووی تەرفیعەوە، لە رووی عەلاوەوە، ئەو نیسبەتە زیاد ناکات، پێویستی بە زانیاری و داتای ورد هەیە، کە بەڕاستی لەبەردەستماندا نییە، تەبیعی لە بەغدا مووچەی فەرمانبەر زۆرە، لە هەرێم کەمترە لەو ئاستەوە، لە بەغدا هەرزانی باشترە، لێرە بازاڕ گرانترە، یەعنی بژێوی هاووڵاتیان، ئەمە پێویستی بە هاوسەنگ راگرتنێك هەیە، پێشنیار دەکەم دەرماڵەیەك زیاد بکرێت، نەك مووچە، چونکە سیستەمی مووچە لە بەغدا دەستکاری دەکرێت، دەرماڵەیەك زیاد بکرێت هەر بەناوی (مخصصات الغلاء المعيشي)، بۆ ئەو فەرمانبەرە پلە نزمانەی کە هەیە، ئەوەی کە لیستی کوردستانی ئیقتیراحی کرد لە 10٪

ببڕێت نزیکەی ترلیۆنێك دەكات ببڕدرێت لەو بڕدراوە ئەگەر هەندێکیشی بۆ موناقەلە بکەیت، دەتوانیت تەوازونی پلەی پێنج تا پلەی دە رابگری، موخەصەصاتێکی غیلائی مەعیشی بۆ زیاد بکەیت، بۆ ئەوەی ئەوانە هاوکاری بکرێن، پێشنیاری ئەوە دەکەم بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان لە بودجەی هەرێمدا نەمێنێت، چونکە ئەوە لە نەفەقاتی سیادییە، هیچ پەیوەندییەکی بە بودجەی هەرێمەوە نییە، راستەوخۆ ئیحالەی ئەنجومەنی پارێزگا بکرێتەوە، نەك لەناو بودجەدا دەرج بکرێت.............

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار سەرگول رضا کەرەم بکە.

بەڕێز سەرگوڵ رضا حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە راپۆرتەکەی لیژنەی دارایی، کە زۆر خاڵی لەخۆ گرتووە، بەڵام دوو خاڵی گرنگ هەبوو، کە پێویست بوو ئەوان وەکو لیژنەیەکی تایبەتمەند ئاماژەیان پێ بکردایە، یەکێکیان/ دواکەوتنی بودجە، کە ئێمە پارساڵیش لەم پەرلەمانە لە بودجەی ساڵی 2010 باسمان کرد، کە دواکەوتنی بودجە چەند کاریگەری ئابووری هەیە بەسەر هەموو سێکتەرەکان و هەموو پرۆژەکانەوە، دەبوایە ئاماژەیەکی روونیان بەوە دابوایە، ئەو ماددەیەی کە پێشتر ئێمە لە قانونی بودجەی ساڵی 2010 باسمان کرد، ئەمان تەئکیدیان لەسەر بکردایەوە. خاڵەکەی تر/ کە ئاماژەیان پێ نەکردووە، کە حیساباتی شەش مانگی یەکەم دواکەوتووە، حیساباتی شەش مانگی دووەمیش تا ئێستا نەهاتووە، ئەمەش خاڵێکە بۆ بەرچاو رۆشنی لیژنەی دارایی، دەبوایە ئاماژەیان بەوە دابوایە، لەبەر ئەوەی ئێمە وەکو ئەو لیژنەیەی کە تایبەتمەندە لە لیژنەی دارایی، بۆ ئەوەی بەرچاوی روون بێت سەبارەت بە هەڵسەنگاندنی ئەو بودجەی کە ئەمساڵ هاتووە، دەبوایە ئاماژەی بەوە دابوایە کە ئەمە خاڵێکە تا ئێستا ئێمە لەناو پەرلەماندا زۆر باسی لێ دەکەین، ئەو خاڵانەی تریش کە کاك سەمیر باسی کرد، منیش پشتگیری دەکەم، کە داهاتی نەوت و ئەو داهاتە ناوخۆییانە ئەوان ئاماژەیان پێ داوە ئەو سولفانەی کە حکومەت دەیدات تەسوییەکانی بە هیچ شێوەیەك ئاماژەی پێ نەدراوە، ئەو راپۆرتەی وەزیری دارایی کە ئاماژەی پێ کرد، دەمەوێت باس لە خاڵێك بکەم کە ئەویش دواکەوتنی بودجەیە، کە پارساڵ وەڵامی ئەوان، یان حوجەی ئەوان بۆ دواکەوتنی ئەوە بوو، کە بودجەی عێراق دواکەوتووە، بەڵام ئەمساڵ لە 2/20ـەوە لە بەغدا بودجە تەصدیق کراوە، کاتێك لە راپۆرتەکە ئاماژە بەوە دەکات وەزیری دارایی، کە ئەوان داوایان لێ کراوە تەخمیناتی خۆیان بکەن و بینێرن، بزەبت تاریخەکەی تیایە کە ئەوان تەخمینی خۆیان کردووەو ناردوویانە، لەو کاتەوە بۆیان روون بۆتەوە، کە ئەوان دەتوانن لە مانگی 2010/9 کە ئەوان تاوتوێیان کردووەو دیاریان کردووە تاکو 2010/10/14، یەعنی ئەوان لەمانگی (10)ەوە تەخمینی خۆیان کردووە، بەڵام دواکەوتنی بودجەکەیان بۆ پەرلەمان، ئەوەش پرسیارێکە، پێویستە وەڵام وەربگرین. بۆ ئەو ئالیەتەی کە تاکو ئێستا لەنێوان پەرلەمانی کوردستان و لەنێوان حکومەتدا، کە هەموو جار دەڵێین حیساباتی شەش مانگەکان دوا دەکەوێت، بۆ ئەوەی ئێمە

ئاليەتێك بدۆزينەوە، بۆ زياتر، يان باشتر موراقەبە كردنى سەرفياتەكە، پێشنيارى ئەوە دەكەم، كە مانگانە وەزارەتى دارايى چ تەخصيصاتێك، چ خەرجيەك دەكات، بە راپۆرتێك بنێرێتە ليژنەى دارايى پەرلەمان، بۆ ئەوەى مانگانە بتوانين ئاگادارى ئەو سەرفيات و خەرجياتانە بين. خاڵێكى تر، كە پێويستە ئێمە باسى بكەين ئەو زيادانەى لە سيلەع و خەدەمات و مەسروفات ئوخراو مەنافيع ئيجتيماعى، كە ئێمە هەست دەكەين ئەمساڵ زۆر زيادى كردووە لەچاو پاردا، كە دەبوايە لە ساڵى 2010 و 2011 كەمتر بوايە وەك لە ساڵى 2009، لەبەر ئەوەى ئێمە تەرشيقاتى وەزارەتمان بينى، كە وەزارەتەكان كەم كراوەتەوە، بەلام ئەمە هيچ تەبريرێكى نەداوە، داواى وەلام دەكەين لە وەزارەتى دارايى زياد كردنى ئەم رێژانە بۆ؟

بەنيسبەت پارەى تەنميەى ئەقاليمەوە، منيش پشتگيرى لە قسەكەى كاك سەمير دەكەم، كە ئەم پارەيە كاتێك تەخصيص دەكرێت لە بەغدا بە دەر لە 17٪ـەكەيە، بۆچى ئێمە جارێكى تر تۆمارى دەكەين لە چوارچێوەى بودجە؟ ئەمەش هەر تێبينيەكى ليژنەى ياساييە، كە ئەمە خاڵێكە پێويست ناكات ئێمە تۆمارى بكەين لەو خاڵەدا. بەنيسبەت ئەو پێشنيارەى كە باس لە زياد كردنى سولفەى زەواج دەكات، من دەستخۆشى لەو ليژنانە دەكەم وەكو ليژنەى مافى مرۆڤ و ئافرەتان و ليژنەى ياسايى و ليژنەى كۆمەلايەتى و ليژنەى دارايى و ليژنەى شارەوانى، كە لە كاتى موناقەشە كردنى ياساى سولفەى زەواج، ئێمە وەكو ئەو ئەندام پەرلەمانانەى كە پێشكەشمان كرد، پشتگيرى ئەوەمان كرد كە ئەم برە سولفەيە پێنج مليۆن دينار بێت، بەلام لەكاتى موناقەشە كردندا نەگەيشتينە نەتيجە، داوا كرا لەكاتى بودجە ئەوە تەرخان بكرێت، يەك خاڵى تيايە، كە ئێمە پێويستە ئێستا مەبلەغەكە تەحديد بكرێت، تەخصيص بكرێت لەناو ميزانيە، دواتر تەحديدەكە دەكەوێتە سەر ئەوەى، ئايا پێنج مليۆن دينار بێت، يان شەش مليۆن دينار بێت؟ ئەمە خاڵێكە پێويستە ئێمە موعالەجەى بكەين. سەبارەت بە زياد كردنى دەرماڵەى هەلگرانى بروانامەى ياسايى، كە ئێمە پار لە بودجە وەكو ئەوەى دكتۆرە رۆژان باسى كرد، باس لەوە كرا كە هاوتاى دەرماڵەكان بكرێت لەگەڵ بەغدا، بەلام هەلگرانى بروانامەى ياسايى موخەصەصاتێكى تايبەت بەخۆيان نييە وەكو موخەصەصاتى ميهنە، راستە ئەوەى كە بۆيان كراوە لە حكومەتەوە، ئەوە موخەصەصاتى ختورەيە، كە لەنێوان هەموويانـدا يەكسانى نييە، ئێمەش داواى يەكسانيەكەى بۆ دەكەين، بەلام وەكو چينێك ئەوە پێويستە ئەوانيش موخەصەصاتێكى ميهەنيان هەبێت. سەبارەت بە يەكەى نيشتەجێ بوون بۆ هاوولاتيان، كە من پشتگيرى ئەو پێشنيارەى ليژنەى دارايى دەكەم، كە كار بەو ياسايە بكرێت لە پەرلەمانى كوردستان ياساى ژمارە (7)ى 2008 كە دەرچووە، بەراستى ئەوە ياسايەكى زۆر باشە، ئەمە وا لەو خەڵكانە دەكات كە شوێنى نيشتەجێ بوونيان نييە، هەم لە بەينى وەزارەتى شارەوانى و وەزارەتى ئاوەدانكردنەوە، ئێمەواز لەوە بێنين، كە ئەو تەمويلەى پێشتر لەلايەن كۆمپانياكانەوە كە سوودێكى زۆريان وەردەگرت، داوا دەكەم بەپێى ئەو ياسايە كار بە دروست كردنى يەكەى نيشتەجێ بوون بۆ هاوولاتيان بكرێت.

سەبارەت بە زۆرى ميلاكاتى وەزارەتى دارايى، منيش پشتگيرى لە پێشنيارى ليژنەى دارايى دەكەم، كە ئەو ميلاكاتە زۆر زۆرە پێنج هەزار ميلاك و سێ سەدو بيست ودوو لەبەينى وەزارەتەكاندا هەوڵ بدرێت ئەو

میلاکاته تەوزیع بکرێت. سەبارەت بە پرۆژەی تواناسازی لاوان، کە ئەو پرۆژەیە لە پارساڵدا شتێکی زۆر باش بوو، بەڵام ئێستا ئێمە لە دوای ئەوەی کە راپۆرتی لیژنەی پەروەردەمان بینی، کە باس لەوە دەکات لە 60٪ی ئەو پارەی کە تەخصیص کراوە، خەرج نەکراوە، ئێمە دەمانەوێت هۆکاری ئەوە بزانین، بۆچی لە 60٪ی ئەو پارەیە تەخصیص نەکراوە، کە ئێمە هەمووومان بە پرۆژەیەکی زۆر باشمان لە قەڵەمداوە.

سەبارەت بەوە کە بودجەی پەرەپێدانە، من دەبینم هاوسەنگی نەکراوە لە بەینی پارێزگاکانداو لەبەینی قەزاو ناحیەکاندا، بە نموونە باسی ئەوە دەکەم کە لە پارێزگای سلێمانی و هەولێرو دهۆك، دەبینم لە هەولێرو لە سلێمانی و لە دهۆك بەپێی رێژەی سوکان، رێژەی دانیشتوان دابەش نەکراوە، لە هەولێر لە 36٪یان بۆ دانراوە، لە سلێمانی 39٪یان بۆ دانراوە، لە دهۆك لە 24٪یان بۆ دانراوە، بەڵام بەپێی رێژەی دانیشتوان بێت، دەبێت هەولێر لە 32٪ بێت، سلێمانی لە 42٪ بێت، دهۆك لە 25٪ بێت، دەبێت موعالەجەی ئەوە بکرێت، کە ئەو رێژەیە ناعەدالەتی تیایە، لەناوچەکانیشدا دەبینم ناوچەی قەرەداغ کە ئێمە وەکو لیژنەیەکی پەرلەمانتار سەردانمان کرد، کۆمەڵێك پرۆژەی زۆر گرنگ هەنە، کە ئەوان پێشنیاریان کرد بوو، ئێمە ئەو پێشنیارانەی ئەوەمان گەیاند، بەڵام دەبینین کەمترین پرۆژە بۆ ئەوان لە بودجەی ئەمساڵدا پێشنیار کراوە، کە ئەوەش نا عەدالەتیەکە، پێویستە وەزارەتی پلانندانان لەکاتی دانانی پرۆژەکاندا رەچاوی ئەوە بکات.

سەبارەت بەوەی کە سولفەی عەقار باس دەکرێت، کە زیاد بکرێت، بەڕێزان، ئێمە کە پار ئەو برە پارەیەماندا ئەو سولفەیە، ئەو برەیە بێت، بۆ شارو لادێیەکانیش بێت، دەبێت ئێمە زەمانەتی ئەوە بکەین کە خەڵك سوودمەند بێت لەم برە پارەیە، سەبارەت بەوەی کە مەبلەغێکی لەسەرە بۆ تەئمینی حیات، من پێشنیاری ئەوە دەکەم ئەوە لابرێت بۆ ئەوە. خاڵێکی تر، سەبارەت بە سولفەی عەقاری لادێیەکان، ئێمە لە خەڵکەوە دەبینین کۆمەڵێك تەعلیمات دەرچووە بۆ جێ بەجێ کردنی، کۆمەڵێك تەعقیداتی تیایە، ماوەیەك ژمارەیەکی زۆر لە لادێیەکان سوودمەند نابن لێی، ئێمە لە هەوڵی ئەوەدا دەبین، راستە دەمانەوێت رێژەکە زیاد بکەین، واتا برەکەی زیاد بکەین، بەڵام ئەو تەعلیماتە موعەقەدەش لابرێت..............

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار جیهان اسماعیل کەرەم بکە.

بەڕێز د.جیهان اسماعیل بینامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بیدایەت ئەز حەز دکەم تێبینیەکم هەیە سەر راپۆرتی لیژنەی دارایی لەسەر خالێ (11) هی راپۆرتی لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی گەل ڤێرێ مە وەك لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی مە بەحسێ عەدالەتی ئیجتیماعی کریە، ڤێرێ تەبعەن جوابا لیژنەی دارایی ئەز نزانم بەشێوەیەك هاتیە کە ئەنەهو عەدالەتا ئیجتیماعی بە شکلێکی عام، یەعنی لەنێوان هاوولاتیان و هەرێما کوردستانێ، مە وەك لیژنەی

ئەوقاف و کاروباری ئاینی بەحسێ ئەڤ شتە بەگشتی نەکریە، یەعنی مەقصەدێ مە نە ئەو کەهاوولاتی مەسیحی، یان ئێزیدی کە بەو شێوەیە عەدالەتی ئیجتیماعی نینە وەك لە هەرێمدا، ئەمە بەحسێ ئەڤ تشتە بەگشتی نەکریە، مە ڤێرێ ئەز بێژم حەصرەن سەر بودجەی 2011، خاصەتەن پرۆژێت ئیستیسماری، ئەگەر ئەڤە وەك لیژنا دارایی مولاحەزەی کریە سەر پرۆژەی ئیستیسماری، هەمی ئەو پرۆژەی هاتینە پێشنیار کرن لە سالی 2011، مەسەلەن مزگەوت هەیە، مەسەلەن قوتابخانەی ئاینی هەین، خانوو بۆ ئیمام هەینە، بەس چ بەحس نە کەنیسە هاتیە کرن، نە بەحسی شوێنێ ئاینی بۆ برادەرێت ئێزیدی هاتیە کرن، کە مەعبەد بێتن، مەقصەدێ مە ئەڤە بوو، ئەڤە ژی پشتی مە چەند ئیجتیماع گەل وەزارەتا ئەوقاف و کاروباری ئاینی کریا، مە گەل رێڤە بەرێ موختەس شولی مە گەل وانە ئاخافتی، ئەوانیش ژی گل و گازاندە خۆ بۆ مە گوتینە وەك لیژنەی موختەس کاروبارێ ئاینی، مە ژی تەئکیدیت ڤی نوقتەدا کریە لە راپۆرتا خۆدا، بەس یەعنی بۆ من ناخۆش بوو، کە جوابا لیژنەی دارایی ڤێ شکلی بوو، یەعنی وان تەفسیرەکی دی کریە، من حەز کری وەکو وان ئیهتیمام پتر دا بەو نوقتەیە، چونکە ئەگەر وان سەح کرد بیتە بودجە، کە فیعلەن عەدالەتی تێدا هەی، پرۆژەی ئیستیسماریش ناحیە ئاینی ئەز بەحسێ دکەم کاروبارێ ئاینی، ئەز نزانم ئەو عەدالەتیە چۆن هاتیە؟ یەعنی ئەوە وەك لیژنەی دارایی هەوە، پرسیارە کەسێکی موختەس کاروبارێ ئاینی کریە، کە فیعلەن ئەڤ عەدالەتیە هەیە ڤێرێ دا، ئەڤە بەنیسبەت ئەوقاف و کاروبارێ ئاینی، وەك ئەندامێکی لیژنەی تەندروستی، کاروباری تەندروستی و ژینگە، ئەز دێ تەئکید دکەم جارێکی دیکە بودجەی وەزارەتێ تەندروستی گەلەك کەمە، پێنج پۆینت پێنج، پێنج و هەشت سەدییە، ئەڤە گەلەك کەمە، یەعنی ئەگەر ئەم سەح کەینێ، لازمە کەمتر حەفتێ سەدی نەبێتن، ئەگەر ئەم سەح کەینێ وەزارەتێ تەندوستی، وەزارەتێکە خزمەتگوزارییە، ئەگەر ئەم بودجەیەکی باشی بۆ تەرخان نەکەین، دێ چۆن ئەڤ وەزارەتە خزمەتگوزارییەکی باش بۆ هەرێمی کوردستان دکاتن؟

لە ئەڤ سالەدا کۆنگرەك هاتە کرن، ئیش لای حکومەتێ هەرێمێ کوردستانێ خاص بۆ تەتویر کردنا سیستەما تەندروستی لە هەرێمی کوردستانێ، باشە ئەگەر بودجەی تەندروستی بەم شکلە کەم بێتن، ئەڤ تەوصیاتێت، یەعنی ئەڤ کۆنگرە پێ دەرکەتین، کە بەحسێ تەئمین صحی تێدا هاتیتە کرن، بەحسێ توبی عائیلە هاتیتە کرن، بەحسێ سیاسەتە دەرمان، ئەڤ شتە هەمی محتاجی بودجەیەکی باشە، باشە چۆن وەزارەتی تەندروستی دێت ئەڤ تشتە جێ بەجێ دکات، ڤێ بودجەیەکی کەم؟

نوقتەیەکی تر، هەر لەسەر خزمەتگوزاری وەزارەتی تەندروستی خاص بە خزمەتگوزاری، ئەگەر ئەم سەح کەینێ مەشاریعی ئیستیسماری ئەوەی هاتینە تەرخان کرن، بۆ وەزارەتا تەندروستی گەلەك کەمە، خاصەتەن ئەز تەئکید دەکەم لەسەر ئەو پرۆژەی ئیستیسماریەی کو پارێزگاها دهۆك هاتینە تەخصیص کرن، پار هەر ڤێرێ من تەئکید کرد کو پارێزگاها دهۆکێ محتاجی نەخۆشخانەیەکی خاصە بۆ ئیشی ژن و ویلادە، یەعنی (مستشفی خاص لامراض النسائیة والتولید)، ئەڤە چەند سالە ژی داوا دکەین کو ئەڤ نەخۆشخانەیە بێتە دانان لە پارێزگاها دهۆکێ، ئەڤ سالە گەلەك مە تەئکید کرو یەعنی وەك بێژن ئەوەل

تەلەباتی دهۆکێ وەك تەندروستی خوتە وانە ئەڤ نەخۆشخانە بکرێت، بەس لەگەڵ ئەوەش هەر نەکریە لە خوتەدا، ئەز هیڤی دارم یەعنی وەزارەتا تەختیت جارەکا دی یەعنی ئەڤ تشتە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرێت. نوقتەیەکی تر، کە بەشی یەکەم خاڵی (17) باسی پرۆژەی تۆنێلی چیای مەتین کرینە، کو بێتە ئیلغا کرن، یەعنی لە ناحیە ئەهمیەتی وێ پرۆژێ، ئان قلەت ئەهمیەتا وێ، ئو تشتەکا دیش دانانی مەرکەزی ئەمرازی سەرەتان، یەعنی نەخۆشخانەیەکی خاص ئێشن سەرەتانێ، ئەز پشتگیری ئەڤ رەئیە دکەم، کو فیعلەن پارێزگاها دهۆکێ محتاجی بنکەیەکی نەخۆشخانەیەکی خاص بۆ ئێشن سەرەتانێ هەی، مەسەلەن ئەڤ پرۆژەیە بێتە ئیلغا کرن، یان پارەکێ وێ بێتە تەخصیص کرن، بۆ ڤێ بنکەهێ دێ گەلەك باش دبێت بە رەئی من.

بەنیسبەت نوقتەیەکی دی، هەر بەحسێ مەنافیعی ئیجتیماعی وەزارەتی تەندروستی، بە رەئیا من مە خۆ پرۆژەیەکا خاص هەی پرۆژەی قانونا کو خاصە بە سندوقی دەعمی نەخۆشی سەرەتانی و نەخۆشی موستەعصیە، ئەگەر نیسبەکیش ڤان مەنافیعی ئیجتیماعی ئەڤێت سەر یەعنی بودجەی وەزارەتی تەندروستی، ئەگەر ئەڤ نیسبەك بچیتە سەر ڤێ سندوقێ، کە ئەڤ پرۆژە هاتە تەسدیق کرن، ئەز دبێژم گەلەك باشتر دەبیتن، چونکە بەشێوەیەکی قانونی یەعنی دێتە دانان و جێ بەجێ کرن.

هەر بەحسێ وەزارەتا تەندروستی بۆ تەعینات، بە رەئی من گەلەك کەمە (2500) بەس دەرەجەی وەزیفی بۆ وەزارەتا تەندروستی، چونکە فیعلەن موحتاجن، خەصەتەن ئەوەی من بێژم کادیری وەست، یەعنی کارمەندی تەندروستی بن، پەرستیار بن، گەلەك کەمن، بە رەئی من موحتاجین، یەعنی ئیعادەی نەزەر بکرێتەوەو زیادی بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار احمد ابراهیم کەرەم بکە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ بەخێرهاتن بۆ میوانە بەڕێزەکان لەحکومەت، دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی و ئابووری پەرلەمان دەکەم بۆ ئامادە کردنی راپۆرتەکەیان، بێگومان پرۆژەی یاسای بودجەی ئەمساڵ کۆمەڵێك خاڵی ئیجابی لەخۆ گرتووە، دیارە بەدەریش نییە لە خاڵی سلبی، تێبینی دەکرێت کە پارەی گشتی لە بودجە بە بەراورد لەگەڵ سالانێ پێشوو زیادی کردووە، بەلام جێگەی خۆشحاڵییە، گرنگی زیاتر بەبواری کارەباو بواری پەروەردە دراوە، کۆمەڵێك قوتابخانە پێشنیار کراوە کە لەم ساڵەدا دروست بکرێت و بڕێکی زۆر پارە دیاری کراوە، ژمارەی پلەی دامەزراندن زیادی کردووە بۆ (25) هەزار، پرۆژەی تواناسازی بەردەوامی هەیە، گرنگی بەخانووی نیشتەجێ کردن دراوە بۆ بنەماڵەی شەهیدان و جینۆساید، بەردەوام بوون لەسەر دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون لە رێگەی وەربەرهێنان، هەروەها پێشینەی خانووبەرە، کە ئێمەش پێشنیار دەکەین کە زیاد بکرێت بۆ بیست ملیۆن، ئەو بڕەیە لە سندوقی نیشتەجێ کردن بخرێتە سەری،

چونكە پێموايە ئەمە عەمەلی ترە، لە زروفی كوردستان، هەروەها پێشنیاریش دەكەین كە خانووی سەد مەتریش بگرێتەوە، چونكە زیاتر هەزاران سوودی لێ دەبینێت، هەروەها پێشینەی زەواج، هاوسەرگیری، كە پێشنیار دەكەین ئەویش ببێت بە بیست ملیۆن، هەروەها رسومات لەسەر ئەو پێشنیەی خانووبەرە زۆرە، هاوولاَتیان داوا دەكەن كە ئەو روسوماتە كەم بكرێتەوە لەگەڵ ئەو تەئمینەش كە دەدرێت بە كۆمپانیای دڵنیایی، ئێمەش پێشنیار دەكەین كە ئەوە نەمێنێت، بەڕاستی ئەمە گلەیی بۆ هاوولاَتیان دروست كردووە، هەروەها دروست كردنی سایلۆ كە ئەمەش لە پرۆژەی ئەمساڵدا هەیە، بەتایبەتی لە هەندێ ناوچە، كە ئەمەش جێگەی دڵخۆشییە، سەرەڕای ئەوەی كە بودجە دوادەكەوێت، دیارە لە هەرێمیش هەموو ساڵ دوا دەكەوێت و درەنگ دەگات بە پەرلەمان، بۆیە درەنگ موناقەشە دەكرێت، دیارە كورت هێنان لەچاو پار ساڵ زیادی كردووە، دیارە هەر كورت هێنانێك لە بودجەدا بەردەوام بێت بە ئاراستەی زیاد بوونی خەرجیە گشتیەكان كاریگەری سلبی دەبێت لەسەر حكومەت و بەڕێوەبردنی وەزارەتەكان، تێچوونی تەشغیلی، یان وەگەڕخستن لە تێچووی وەبەرهێنان زیاترەو جیاوازییەكە زۆرە نزیكەی لە 70٪ بۆ لە 30٪، كە ئەمە جێگەی تێبینیە بەڕاستی، شمەك و خزمەت و چاككردن و بەخشین (منح)، سوودە كۆمەلاَیەتیەكان زۆر زیادی كردووە بە رێژەی دوو بەرامبەری ساڵی رابردوو، رێژەی لە 11٪ی بودجە وەگەڕخستن تەرخان كراوە بۆ مونافیعی ئیجتیماعی، مەسروفات ئوخرا، موجوداتی نادارایی، ئەمەش دەرگا دەكاتەوە بۆ بە هەدەردانی گشتی و گەندەڵی، هەروەك لە راپۆرتی لیژنەی دارایی هاتووە، نیسبەتی جێ بەجێ كردن لە 34,3٪، كە ئەمەش رێژەیەكی كەمە، هەروەها دوو سەد ملیار بۆ بودجەی حزبەكان و رێكخراوەكان دیاری كراوە، كە لە كاتێكدا لە ساڵی رابردوو نەوەد ملیار دیاری كرا بوو، وا بە سولفە دراوە، دیارە ئەمە بەهۆی ئەوەی كە یاسای بودجەی حزبەكان لە پەرلەمان دەرنەچووە، دیسان ئەمساڵیش دەبێتەوە بە بودجە، ئایا حكومەت چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەم مەسەلەیە دەكات، تواناسازی (120) ملیار لە پار بۆ ئەمساڵ بڕەكەی دیاری نەكراوە، نەبوونی هاوسەنگی لەنێوان ناوەندو قەزاو ناحیەكان لە رووی دابەش كردنی پرۆژەو هەروەها دیارە رەچاو كردنی پرەنسیپی هاوسەنگی لەنێوان كەرتەكانی هەرێم لەكاتی تەرخان كردنی بودجەی وەگەڕخستن زۆر گرنگە، هەروەها گرنگی بە گوندو لادێیەكان كەم دراوە لە پرۆژەی یاسای ئەمساڵدا، لەكاتێكدا هێشتا گوندەكان پێویستیان بە ئاوەدانكردنەوە هەیەو، پێویستیان بە پرۆژەی زیاتر هەیە، چونكە زۆربەیان ویران كرا بوون لەسەر دەستی رژێمی پێشوو، ناوچە زەرەرمەندەكان، بەتایبەت ئەوانەی تایبەتمەندیان پێ نەدراوە، وەكو هەڵەبجەو هەورامان و پێنجوێن و باڵەكایەتی و گەرمیان و پشتدەر، وەكو ئاماژەی پێدرا زیاتری بودجەی ئەمساڵ بۆ پێنج وەزارەت دارایی و ناوخۆ و پێشمەرگەو كارەباو پەروەردە لە 63٪ی بردووە، بەلاَم وەزارەتەكانی دیكەو هەروەها دەستەكانی دیكە بە هەمووی لە 37٪ی بودجەیان بۆ دەڕوات، تێبینی دەكرێت، كە ئێستا چەند وەزارەت و چەند فەرمانگەیەكی دیكە هێشتا دیوانی چاودێری دارایی بە فیعلی یەكیان نەگرتۆتەوە، هەروەها ئاسایشی هەولێرو سلێمانی جگە

لەوەی کە یاساکە لە پەرلەمان دەزگای ئاسایش دەرچووە، بەلأم دیارە بە جیا بودجەیان بۆ دیاری کراوە، من پێشنیار دەکەم کە لێرە یەك بخرێتەوە، دوای ئەوەی کە یاساکە دەرچووە.

لە راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری هەندێ خاڵی زۆر گرنگ کە لیژنەکان ئاماژەیان پێ کردووە، بەلأم لیژنەکە دەڵێت تەنها بۆ روون کردنەوەیە، بۆ نموونە لیژنەی پیشەسازی و وزە دەڵێت وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی (22) پرۆژەی پێشنیار کردووە، بەلأم حەوت پرۆژەیان پەسند کراوە لە بودجەی ساڵی 2011دا، هەروەها گوژمەی تەرخان کراو بۆ پرۆژەکان کەمە بەبەراورد بە پارەی پێویست بۆ پرۆژەکان، دیارە لیژنەکە دەڵێت تەنها بۆ روون کردنەوەیە، دەبوایە بڵێت بۆ ئەوەیە کە پرسیار لە حکومەت بکرێت، بۆچی ئەمە کەم کراوەتەوە؟ لە راپۆرتی وەزارەتی دارایی، کە بەڕێز وەزیری دارایی خوێندیەوە، باس لەوە دەکات، وەکو ئاماژەشی پێ کرا لەلایەن هەندێ هاوکارانم، کە کورد ئاگادار نییە، یان دەوری نییە لە دانانی بودجەی حکومەتی فیدراڵی، بەتایبەتی ئەوەی کە پەیوەندی بە هەرێمی کوردستانەوە هەیە، لەکاتێکدا نوێنەرانی کورد لەوێ هەن، بەڕاستی ئەمە جێگەی پرسیارە، بۆچی ئاگاداری حکومەتی هەرێمی کوردستان ناکەنەوە لەو بارەیەوە، کەوا نوێنەران لەناو خودی حکومەت ئامادە بوونیشیان هەیە؟

هەندێ پرۆژە هەیە، من پرسیارەکە لێرە ئاراستەی دەکەم بۆ وەزیری پلاندانان، من خۆشم لەکاتێکی تردا ئاراستەم کرد، ئایا لە دانانی پرۆژەکان لەسەر چ بنەمایەك و بە چ پێوەرێك ئەو پرۆژانە ئەولەویاتیان پێ دەدرێت و دیاری دەکرێت؟ هەندێ پرۆژە هەیە پێنج، شەش ساڵە کاری لەسەر دەکرێت، بەلأم ئەگەر ئیجازەم بدەیت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئاماژە بدەم بەوە، بەلأم.................

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لە مجالێکی تر، تەواو، رێزدار عبداللە حاجی محمود کەرەم بکە.

بەڕێز عبداللە حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دەستخۆشی لە راپۆرتی وەزارەتی دارایی دەکەین، جێگای خۆیەتی سوپاسی لیژنەی دارایی و ئابووری بکەین بۆ راپۆرتەکەیان، کە جهودو ماندوو بوونێکی زۆری پێوە دیارە، لە پەرلەمانی کوردستان راو بیرو بۆچوونی سەرجەم لیژنەکانیان وەرگرتووە، شت زۆر گوترا هیوادارم دووبارە بوونەوەی تیا نەبێت، چەند پرسیارێکم هەیە، لە داڕشتنی بودجە لە دەستووردا باس کراوەو هاتووە، بەلأم ئێمە هەرێمێکی سەربەخۆین، ئایا چی بکرێت، بۆ ئەوەی لە داڕشتنی سیاسەتی بودجەی گشتی لە عێراق موشارەکە بکەین و بەشدار بین و وەکو ئێستای لێ نەیەتەوە؟

خاڵی دووەم/ دواکەوتنی بودجەی ساڵانە سەبەب چیە؟ بۆ دوا دەکەوێت؟

وێڕای پشتگیری تەواوم بۆ راپۆرتەکەی لیژنەی کاروباری پێشمەرگە، بودجەی پێشمەرگە بۆ دەبێت قەرز بێت؟ یەعنی کەی رزگارمان دەبێت لەو پێشینەیە بۆ پێشمەرگە؟

کۆتایی هاتنی پرۆژەکانی پێشساڵی 2010، یەعنی کەی کۆتایی دێت؟ ئەگەر کاتی هەبێت، بۆ ئەوەی پەرلەمانتاران لەلایان روون بێت.

لە راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووریدا دەردەکەوێت، هەندێك رەئی جیاواز هەیە لەگەڵ راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی و ئابووری، راستە هەمووومان هاوکاری کردن، پشتگیری کردن، پشتیوانی کردن، بۆ خەڵکی کوردستان پێمان باشە، بۆنیشتەجێ کردن، بۆ سولفەی زەواج، بۆ کارەبا، بۆ کشتوکاڵ، بۆ خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان، بەڵام پێویستە قوەی بودجەی خۆمان لەبەر چاو بگیرێت، هەندێك لایان وایە بودجە زۆرە، هەندێکیش لایان وایە کەمە، پێویستە روون کردنەوەی لەسەر بدرێت، ئەمە نەکرێتە موزایەدە بەڕاستی بەسەر یەکەوە، چونکە دیاری کردنی بودجە شتێکی حەساسە وەکو هەمووشمان قسمان لەسەر کرد، وەکو باس دەکرێت پارەی سەرۆکایەتیەکان، حزبەکان، رێکخراوەکان کەم بکرێتەوە، ئەوانە با بمێنێت بە رەئی من بۆ سیاسەتی وەزارەت خۆی، بۆ ئەوەی کاك شێخ هەم روون کردنەوەیەکی لەسە بدات و هەم حکومەتەکەش دەست کراوە بێت، گواستنەوە لە لایەك بۆ لایەك لەسەر خەریتە بێت، نەك بکرێتە موزایەدە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێزان، تکایە ئەو موداخەلانەی کە کردتان باسی هەندێك پرۆژەی وەهمی کرا، باسی پرۆژەی دووبارە کرا، کە دووبارە بۆتەوە، باسی پرۆژە کرا کە تەواو بووە جارێکی تر پارەی بۆ دانراوە، ئەو شتانە ئەگەر بەنووسین، بەناو بدرێتە لیژنەی دارایی، بۆ ئەوەی چاکی بکەین و لایبدەین، چونکە ئەو شتانە ناکرێت، ئەو بەڕێزەی دەینووسێت با ناوی خۆشی بنووسێت، بۆ ئەوەی کە هەڵستا بتوانێت دیفاعی لێ بکات، ئێستا کۆتایی بە دانیشتنەکەمان دەهێنین، تا سبەی سەعات (11) خوا ئاگادارتان بێت، خواحافیز.

فرست احمد عبدالله	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**
سکرتێری پەرلەمانی	**سەرۆکی پەرلەمانی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان - عێراق**

پەرلەمانی كوردستان - عێراق

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (15)

چوارشەممە رێكەوتی 18\5\2011

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (15)

چوارشەممە رێكەوتی 2011/5/18

كاتــژمێر (11)ی پــێش نیــوەڕۆی رۆژی چوارشــەممە رێكــەوتی 2011/5/18 پەرلــەمانی كوردســتان - عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كمال كـەركووكی) سـەرۆكی پەرلـەمان و, بـە ئامـادەبوونی بەڕێز فرست أحمد عبـدالله سـكرتێری پەرلـەمان, دانیشـتنی ژمـارە (15)ی خـولی سـێیەم, سـاڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی نـاوخۆی ژمـارە (1)ی هـەمواركراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیـاری درا دانیشـتنی ژمـارەی (15)ی خـولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوارشەممە رێكەوتی 2011/5/18 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ كردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژە بودجەی هەرێمی كوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بــەناوی گــەلی كوردســتان، دانیشــتنەكەمان دەكەینــەوە، خــولی ســێیەمی هەڵبــژاردن، ســاڵی دووەم، خــولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (15)، رۆژی دانیشتن 2011/5/18، بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمـەكانی بڕگـەی (1)ی مـاددەی (20) لـە پـەیڕەوی نـاوخۆی ژمـارە (1)ی هـەموار كـراوی سـاڵی 1992ی پەرلــەمانی كوردســتان – عێــراق، دەســتەی ســەرۆكایەتی پەرلــەمان بڕیاریــدا بەرنامــەی كــاری دانیشـتنی ژمـارە (15)ی ئاسـایی خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن لـە كاتـژمێر (11)ی پـێش نیـوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێكەوتی 2011/5/18 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ كردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژە بودجەی هەرێمی كوردستان – عێراق بـۆ ساڵی 2011.

ئێستا داوا لە لیژنەی دارایی دەكەین كەرەم كەن بۆ شوێنی خۆیان و، بەخێرهاتنی رێزداران كاك شێخ بـایز وەزیری دارایی و كاك د.علی سندی وەزیری پلاندانان و كاك رشید بریكاری وەزارەتـی دارایـی دەكـەین، زۆر بەخێر بێن بۆ پەرلەمانی كوردستان.

بەرێزان، بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆ کردن، ئێستا ئەم ناوانەی کە ئەمڕۆ قسە دەکەن پێویستە هەموو تەواو بێ، بۆتان دەخوێنینەوە، ناوەکان: (ئاواز عبدالواحد خدر، عەونی بەزاز، پەیمان عزالدین، ناسك تۆفیق، امیر گۆگا یوسف، صباح محمد نجیب، گوڵیزار قادر اسماعیل، بەفرین حسین محمد، حسن محمد سورە، عمر عبدالرحمن، ئاشتی عزیز، فاضل حسن اسماعیل، هاژە سلێمان مصطفی، ئەڤین عمر احمد، شوان عبدالکریم جلال، پەیمان عبدالکریم عبدالقادر، هاوراز شێخ احمد، ایوب نعمت قادر، کەیلی اکرم احمد، عبدالسلام مصطفی، پەریهان قبلای محمد، حمە سعید حمە علی، نشتیمان مرشید صالح، عیماد محمد حسین، برهان رشید حسن، گۆران ئازاد محمد، صبیحە احمد مصطفی، کاروان صالح احمد، سەردار رشید محمد، بشیر خلیل توفیق، ڤیان عبدالرحیم عبداللە، شەونم محمد غریب، صباح بیت اللە شکری، عدنان عثمان محمد، شۆرش مجید حسین، شلێر محی الدین صالح، سیوەیل عثمان احمد، رفیق صابر طە، شێروان ناصح حەیدەری، رێباز فتاح محمود، شیلان عبدالجبار عبدالغنی، عمر حمە امین خدر، پەیام احمد، فاضل محمد قادر، تارا عبدالرزاق محمد، اسماعیل سعید محمد، قادر حسن قادر، سەروەر عبدالرحمن عمر، عزیمە نجم الدین حسن، امینە زکری سعید، محمد دلێر محمود، سەرهەنگ فرج محمد، خورشید احمد سلیم، شلێر محمد نجیب، عبداللە محمد نوری، حازم تحسین سعید، ئاراس حسین محمود، نەسرین جمال مصطفی، ژیان عمر شەریف، سالار محمود مراد، پەروین عبدالرحمن، شڤان احمد عبدالقادر، خلیل عثمان حمدامین، لانە احمد محمود، محمد احمد علی، بکر کریم محمد، گەشە دارا جلال، عمر صدیق محمد، دانا سعید صۆفی (ئینجازەیە) ببوورن، سمیرە عبداللە اسماعیل، عبداللە علی ابراهیم، جمال طاهر ابراهیم، بێریڤان اسماعیل، علی حسین محمد)، تەواو، ئەو بەرێزانەی کە قسەکانیان ئەوتریێ، تکایە بۆ ئەوەی تیکرار نەبێ، دەتوانن قسە نەکەن، ئێستاش دەست بە موناقەشەکان دەکەینەوە، تکایە هەوڵ بدەن لەسەر راپۆرتەکە موناقەشە بکەن، دوێنێ بەداخەوە تێکەڵیەك هەبوو، لەڕاپۆرتەکە دەرچوون زۆر لەو بەڕێزانەی موناقەشەیان کرد، ئومێدەوارین بگەڕێینەوە سەر راپۆرتەکە، ئێستاش ئاواز عبدالواحد کەرەم بکە.

بەڕێز ئاواز عبدالواحد خضر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا پشتگیری لە راپۆرتی لێژنەی دراریی دەکەم و دەستخۆشیان لێ دەکەم، کە بەشێوەیەکی گشتی راپۆرتەکەیان رەنگدانەوەی پرسیارو پێشنیاراتی لیژنەکانی پەرلەمانی لەخۆیەوە گرتووەو جێگای دڵخۆشییە کە بودجەی ئەمساڵ دەستکەوتی زۆر باشی هێناوەتە ئاراوە، هەروەك لەسەرەتاش بەڕێز سۆزان خان و کاك دڵشاد ئیشارەتیان پێدا وەك زیاد کردنی پێشینەی هاوسەر گیری و قەرزی خانووبەرە، زیاد کردنی مووچەی کەم ئەندامان، هاوتا کردنی مووچەی هێزەکانی ئاسایش و ناوخۆ، هەروەها پێدانی قەرزی کشتوکاڵی و صناعی، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بەدەر نییە لەهەندێ کەموکوڕی وەك لەسەرەتا هیوامان خواست کە دەبوایە بودجە زووتر بگەیشتبا پەرلەمان، لەوادەی خۆی موناقەشە بکرابا، لێرەشدا ئاماژە بۆ جێگری وەزیری دارایی عێراقی فیدراڵ، کە نوێنەری حکومەتی هەرێمیشە، دەبوایە رۆڵێکی باشتری

هەبوایە لەداڕشتنی بودجە، هەروەها ناردنی لەوادەی خۆیدا، چونکە بێگومان دواکەوتنی بودجە خۆی لەخۆیدا تەئسیر لە حەرەکەی بازاڕو لە حەڕەکەی ئاوەدانکرنەوەو زیاد کردنی خەرجی مووچەی هێزەکانی ناوخۆ دەکات، ئەمانەش هەمووی گشتی رۆڵێکی سەرەکیان هەیە لە گەشەپێدانی بواری ئابووری لە هەرێمی کوردستاندا، خاڵێکی گرنگ، کێشەی بودجە لەوەدایە، کە جیاوازیەکی زۆر هەیە لەنێوان بودجەی تەشغیلی و بودجەی وەبەرهێنان، کە ئەمە جێگای هەڵوەستە کردنە لەسەری، بۆیە وەك لە سەرەتادا هەندێ لەبەرێزانیش پێشنیاریان کرد، دووبارە پێشنیار دەکەینەوە، کە لە10٪ی بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە، بخرێتە سەر بودجەی وەبەرهێنان، چونکە هەرچەندە خاڵی ئیجابی وەبەرهێنان زیاتر بێ دەستکەوتیشی زیاتر دەبێت بۆ خەڵکی کەم دەرامەت، وەك لە ساڵی 2009دا بینیمان ئەو شوقانەی دروست کران بۆ خەڵکی کەم دەرامەت نزیکەی 2200 خێزانی کەم دەرامەت لەو شوقانە موستەفید بوون، خاڵێکی تر، کە لەویژدانی زۆرماندا هەیەو پێی نیگەرانین ئەوەیە، کە مووچەی پێشمەرگەیە، راستە حکومەت خەرجیەکی زۆری لەئەستۆدایە، بەڵام تاوەکو ئێستاش مووچەی پێشمەرگە لەسەر ئەستۆی حکومەتی هەرێمدا بووەو بۆی سەرف کردووە، لەو هەوڵانەی کە لەئارادان بۆ تشکیل کردنی هەشت لیوا بۆ پێشمەرگە، ئێمە دەستخۆشی لێ دەکەین، بەڵام بۆ ئەوەی حکومەت دەست کراوە تر بێت، بۆ ئەوەی بتوانین ئەو پێشمەرگانەی کە ناخرێنە ناو ئەو هەشت لیواییەی لە دەرەوەی ئەم هەشت لیوایە دەمێننەوە، پێشنیار دەکەین کە لیوای زیاتر تەشکیل بکرێ، بۆ ئەوەی هەموو پیشمەرگەیەك لەناو ئەو لیوایانە خۆی ببینێتەوە، وەك دیارە لەبەرنامەی زۆربەی وەزارەتەکان پرۆژەی خزمەتگوزاری زۆری تێدایە، بە رەئی من عەمەلی تر دەبێت، کە ئەو پرۆژانە زیاتر دەسەڵات بدرێتە پارێزگاکان و، لەبەرنامەی کاری پارێزگاکاندا بێت، چونکە هەم خێراترو باشتر دەتوانن پرۆژەکان بگەیەنتە گوندو ناحیەو قەزاکان، هەم ئالیەتی باشتر دەبێت بۆ چاودێری کردنی جێ بەجێ کردنی پرۆژەکان و، پاریزگاکان باشتر لە کەموکوڕی داخوازی شارو شارۆچەکان ئاگادارن.

لە خشتەی دابەش کردنی میزانیە بەسەر وەزارەتەکان لەلاپەڕە حەوت، تێبینی ئەوەم کرد کە نووسراوە دابەش کردنی میزانیە بەسەر وەزارەتەکان، لەڕاستیدا دەبوایە بنووسرێت بەسەر وەزارەت و دەستەکان، چونکە هەندێ لە وەزارەتەکان وەکو وەزارەتی مافی مرۆڤ و ژینگە و ناوچەکانی دەرەوە، ئەمانە کراون بەدەستەو، ئەمەش لە چوارچێوەی هەوڵی کەمکردنەوەی ژمارەی وەزارەتەکان بوو، تاوەکو خەرجیەکی کەمتر بچێت لە مەساریفی وەزارەتەکان، بەڵام لێرەشدا بەهەمان پێوەری وەزراەت میزانیەیان بۆ دانرا بێت، کەواتە ئێمە هیچ ئامانجێکمان پێ نەپێکاوە، بۆیە داواکارم کە رەچاوی ئەمە بکرێت لەکاتی پێداچوونەوە بە میزانیەکەیاندا.

خاڵی کۆتاییشم ئەوەیە کە رەچاوم نەکرد لەناو میزانیەدا، هیوادارم هەموومان بتوانین لێرەدا هەوڵێکی بۆ بدەین، ئەوەیە کە موخەسەساتێك بۆ سەرۆکی یەکە ئیداریەکان دیار بکرێت، واتە بۆ بەڕێوەبەری ناحیەو قائیمقامەکان، چونکە ئەوان جگە لەئەرکی خۆیان، سەرۆکی لیژنەی حەلی مونازەعاتی زراعین، هەروەها

دەسەڵاتی دادپەروەریشیان پێدراوە، چونکە لەزۆربەی ناحیەکان تاوەکو ئێستا دادگا نەکراوەتەوە، بۆیە سەرەڕای ئەو هەموو ئەرکانەی کە لە ئەستۆیاندایە، نە خزمەتی قەزایان بۆ هەژمار دەکرێت، نە موخەسەساتێکیان بۆ دابین کراوە، بۆیە داواکارم لە لیژنەی دارایی لەگەڵ نوێنەری حکومەت بتوانن رەچاوی ئەم خاڵە بکەن و، ئەگەر مەجالی تێدا بێت پێداچوونەوەیەکی بۆ بکەن، زۆر سوباس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز عەونی بەزاز کەرەم بکە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، کەوا لەسەر بودجەی خەمڵێندراوی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011 راپۆرتێکی پوختەو تۆکمەی ئامادە کردووەو تیایدا ئاماژەی کردووە بەو تێبینی و پێشنیارانەی لە لیژنەکان دەربارەی پرۆژەکان پێشکەشیان کردبوو، لەگەڵ ئەو ئاکامانەی کە پێیگەیشتوون و، پشتگیری لە راپۆرتەکە دەکەم لەگەڵ هەندێ تێبینی، ئاشکرایە کەدوای پەسندکردنی بودجەی عێراقی فیدراڵ و، دیاری کردنی رێژەی هەرێم لەو بودجەیەدا، بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011 لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بەنووسراوی ژمارە 2765 لە 2011/3/8دا رەوانەی پەرلەمانی کوردستان کراوە، بەپێی نووسراوی ژمارەی 365 سەرۆکایەتی پەرلەمان لە 2011/3/10دا بەرێکاری یاسایی ئاراستەی لیژنەی دارایی و ئابووری هەرێمی کوردستانی کردووە، دوای خوێندنەوەی یەکەمی لە پەرلەمان لە دانیشتی ئاسایی ژمارە (1)ی رۆژی 2011/3/29دا رەوانەی لیژنەکان و ئەندامەکانی پەرلەمان کرا، لە سایتی پەرلەمان بڵاو کرایەوە، بەمەبەستی خستنە بەردیدی خەڵکی هەرێمی کوردستان، ئەوەش بەڵگەیە لەسەر شەفافیەتی بودجە، بەپێی ماددەی 84 لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، کە ئاماژە بەوە دەکات راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری بەشێوەیەکی گشتی گفتوگۆی لەسەر دەکرێت، بەر لەوەی بگوێزرێتەوە بۆ گفتوگۆی بابەتەکانی بودجەو، پەسند کرنی بەندەکانی و، من قسەکانم چڕ دەکەمەوە لەو خاڵانەی خوارەوە:

پەرلەمانی کوردستان یاسای دەسەڵاتی دادوەری ژمارە 23ساڵی 2007لە هەرێم دەرکردووەو، لە دەسەڵاتی جێ بەجێ کردنی جیا کردەوەو، بەپێی یاساکە ئامانجی ئەم دەسەڵاتە پاراستنی شکۆمەندی دادوەری و بەدیهێنانی دادپەروەریە لە هەرێمی کوردستان، لەبەر ئەوەی دەستووری عێراقی فیدراڵ، هەروەها رەشنووسی دەستووری هەرێمیش لەسەر بنەمای جیا کردنەوەی دەسەڵاتەکان، واتا فەسلی سوڵتات جەخت دەکەنەوەو، دەسەڵاتی دادوەری سەربەخۆیەو، بۆ ئەوەی سیستەمی قەزائی وەکو پێویست حضوری هەبێت و، هەیبەتی پارێزراو بێت، چونکە ئەم دامەزراوە پەیوەندی راستەوخۆی بە ژیانی رۆژانەی هاووڵاتیان و کایەی سیاسی و ئابووری هەیەو، بۆ ئەوەی بچەسپێت کەوا دەسەڵاتی دادوەری سەربەخۆیەو بودجەی بۆ

تەرخان کراوەو لە خەرجیەکاندا وەك دەسەڵاتێکی جیاو سەربەخۆیە، بۆیە من جەخت لەسەر ئەو پێشنیارە دەکەم، کەوا جەخت لەسەر ئەوە بکرێت کە ئەو پارەیە تەرخان کراوە بۆ ئەنجومەنی دادوەری کە بڕەکەی 63 ملیارو 330 ملیۆن دۆلارە، ببوورن دینارە، پەسند بکرێت و، سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەری دەسەڵاتی خەرج کردنی راستەوخۆی هەبێ لەو ئیعتیمادانەی کە تەرخان کراوە بۆ ئەنجومەنی دادوەری، بەمەبەستی ئەوەی دەسەڵاتی خەرج کردن لە چوارچێوەی ئەو پشتیوانانەی، واتا ئیعتیماداتانەی کە تەرخان کراوە بۆ ئەنجومەنی دادوەری راستەوخۆ بدرێتە سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەری و، سەبارەت بە وەزارەتی دادیش، ئەویش وەکو وەزارەت پەیوەندی راستەوخۆی هەیە بە ژیانی خەڵك و، بەشێکە لەو دامەزراوانەی کە راستەوخۆ و ناراستەوخۆ پەیوەستە بە بەدیهێنانی دادپەروەری لە هەرێمداو، ئەو دەزگایانەی کە پەیوەستە بە وەزارەتەوە وەکو داواکاری گشتی لەکاتێکدا کە سەرۆکی داواکاری گشتی ئەندامە لەدەسەڵاتی ئەنجومەنی دادوەریدا، ئاشکرایە کەوا دەزگای داواکاری گشتی لە رووی پەیوەندییەوە بەسامانی گشتی و، لێکۆڵینەوە لە گەندەڵی و، چاودێری کردنی یاسا و، چۆنیەتی جێ بەجێ کردن و، داکۆکی کردن لە مافی گشتی و، نوێنەرایەتی مافی گشتی دەورێکی زۆر گرنگی هەیە، بۆیە من تێبینی ئەوە دەکەم کە بەشێکی بیناو باڵەخانەکانی دامودەزگاکانی وەزارەت بەکرێ گیراون، کە ئەمەش قورساییەکی زۆر دەخاتە سەر بودجەی هەرێمی کوردستان، کە دەبوایە ئەم بینایانە موڵکی حکومەت بن، نەك بە کرێ گیرا بن، وەك ئاشکرایە بنەمای هەموو سیستەمێکی حکومڕانی تەندروست و عادیلانە بریتییە لە بەر قەرارکردنی سیستەمێکی قەزائی سەربەخۆو توکمەو بەهێز، بەمەبەستی چەسپاندنی سەروەری یاساو چەسپاندنی دادپەروەری لە کۆمەڵگادا، دەبێ دەورێکی گرنگی پێ بدرێت لە هەموو بوارەکاندا، لەوانەش لە ماف و ئیمتیازاتی ماددی و مەعنەوی، چونکە ئەگەر بمانەوێ یاسا بەرقەرار بێت و، یاسا سەروەر بێت، دەبێت دەسەڵاتی دادوەری دامو دەزگاکانی وەزارەتی دادو ئەو لایەنانەی کە بواری جێ بەجێ کردنیان، یان تەتبیق کردنی یاساو، ئەو کەسانەی کە یاسایین و یاساناسن، دەبێ بایەخێکی تایبەتیان پێ بدرێت، بۆیە جەخت لەسەر ئەوە دەکەم، کەوا مووچەو دەرماڵەی یاساییەکان لە هەموو دامودەزگاکان بچەسپێت لە بودجەش، بە یاساناسانی پەرلەمانیشەوە، دەبوایە راپۆرتی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری جەختی لەسەر ئەوە کرد بوایە، چونکە بمانەوێ و نەمانەوێ چاك کردنی ژیان و گوزەرانی یاساناسان بە هۆکارێکی گرنگ دادەندرێ، بۆ سەربەخۆیی دەسەڵاتی دادوەری و، زیاتر ئینتیمایان دەبێت بۆ کارەکەیان، بۆ جێ بەجێ کردنی یاساو، هەروەها بایەخدانێکی گشتی بەهەموو چین و توێژەکانی خەڵکی کوردستان، خاڵێکی تر، جەخت لەسەر ئەوە دەکەمەوە، کەوا دەبێت وەزارەتی دارایی و ئابووری هەرێم یەکسانی لەنێوان مووچەو دەرماڵەی کارمەندانی هەرێم لەگەڵ مووچەو دەرماڵەی هاوتاکانیان لە کارمەندانی حکومەتی فیدراڵی بکات، بە مەرجێك ئەگەر هاتو دەرماڵە لە هەرێم زیاتر بوو لە هی حکومەتی فیدراڵ، ئەوە ئەو دەرماڵەیە کەم نەکرێتەوەو، هەروەها یەکسانی لەنێوان مووچەی خانەنشینان لە هەرێم ولەگەڵ مووچەی هاوتاکانیان لە خانشینانی حکومەتی فیدراڵ بەدی بێنێت، هەروەها یەکسانی لەنێوان مووچەی هێزی

پێشمەرگەو پۆلیس و زێرەڤانی و ئاسایش لە هەرێمدا، لەگەڵ مووچەی هاوتاکانیان لە حکومەتی فیدراڵدا بەدی بێت، پشتگیریی لەو پێشنیارە دەکەم کەوا ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کات تەواو کاك عەونی بەزاز، رێزدار پەیمان عزالدین کەرەم بکە.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من باس لە راپۆرتی لیژنەی دارایی دەکەم، بەڕاستی ئەو راپۆرتە، بەباشی راپۆرتی لیژنەکانی تری کۆکردۆتەوە، بەڵام ئەوەی کە بەشی خۆیانە، کە دەبوایە وەکو لێژنەی دارایی ئیشی لەسەر بکەن، کەوا چەند خاڵێکە، بەداخەوە ئیشیان لەسەر نەکردووە، یەکێك لەوانە بودجەی سێ سەرۆکایەتیە، کە بەڕێز دکتۆر ئاراس ئیشارەی بەوە کرد، کەوا لەبەر زۆریی و قورسی نەیانتوانیوە لە سایتەکانە دایبەزێنن، بەڵام لایەنی کەم دەکرا لە بۆکسەکانی ئێمەدا هەبێت بودجەی ئەو سێ سەرۆکایەتیە، یان بۆ خۆیان لە راپۆرتەکەدا ئیشارەتیان پێ بدابوایە، کە چۆن سەرف کراوە، یاخود رەخنەیان لێ هەیە، یان نییە؟

لە خاڵی نۆیەم لە راپۆرتەکەیاندا بەڕاستی ئەگەر بەم شێوەیە بمێنێتەوە، ئەوە نوکتەیەکی سیاسیە، چونکە لە راپۆرتی پار نووسرا بوو، کە دەبێت ئەو دامەزراوانەی یەکیان نەگرتۆتەوە، یەك بگرنەوە، من پێشنیار دەکەم ئەو خاڵەی خۆیان بگۆڕن بەوەی کە بۆ ئەمساڵ سزاکە تەنفیز بکەن، لەوەی کە هەتا شەش مانگی دیکە، ئەگەر یەکتر نەگرنەوە، لە ئێستاوە تا شەش مانگی دیکە بودجەیان بۆ سەرف ناکرێتٍ.

خاڵێکی تر، لێژنەی دارایی کۆمەڵێك پێشنیاری مەعقولیان کردووە، بەڵام بەداخەوە لە کۆتایی هەموو پێشنیارەکاندا نووسیویانە بۆ ساڵی داهاتوو رەچاو بکرێت، یەعنی ئەم ساڵی داهاتووە تێ ناگەم، دوو پرسیار دروست دەکات، یەکەمیان/ ئەوەیە کە جەنابیان شەرعیەت بەو کەموکوڕییانە دەدەن، کە ئێستا هەیە، دەیانەوێت ساڵێکی تر چاك بکرێت، یاخود پێیانوایە ئەگەر پێشنیاریش بکەن چاك بکرێت، گوێیان لێ ناگیرێت.

دوای ئەوە دێمە سەر راپۆرتی وەزارەتی دارایی، من بۆ خۆم بە راپۆرت ناوی نابەم، چونکە زیاتر خوێندنەوەیە، خوێندنەوەیەکە بۆ ئەو بودجەیەی کەهاتووە، چونکە ئەگەر راپۆرت بوایە، دەبوایە تیشکی بخستایە سەر کۆمەڵێك حاڵەت، یەکێك لەوانە کورت هێنانێك هەیە بەهەر هۆیەك بێت رەئیمان لەسەری باش بێت، یان خراپ بێت، هەیە، ئەمری واقیعە بە حیساب، دەبێت جەنابیان سیاسەتێکیان هەبوایە، یان روون کردنەوەیان هەبوایە بۆ ئەم کورتهێنانە لە سیاسەتی حکومەتدا، ئەوان دەیانەوێت چۆن ئەو کورتهێنانە پڕ بکەنەوە.

خاڵێکی تر، کۆمەڵێك نوقات هەیە بۆ نموونە لەوەی کە جیاوازی کراوە، هاوتایی رانەگیراوە لەنێوان نەفەقاتی تەشغیلی وەزارەتەکاندا، بۆ نموونە وەزارەتی پێشمەرگەو وەزارەتی ناوخۆ، هەردوو ئاسایشی هەولێرو سلێمانی، دوو هێندی وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتین و سێ هێندی کشتوکاڵ و سەرچاوە ئاوییەکانە، ئەم ناهاوتایە دەبێت ئەوان خویندنەوەیەکیان بۆی هەبێت، ئێمە لە زەمنی شەڕ داین، یان بەرنامە هەیە لە شەڕ دابین بۆ داهاتوو وا ئەم بودجانە زیادیان کراوەو گرنگی بۆ نەدراوە، لەوەوە دەچمە سەر چەند خاڵی تر، کە دەبوایە لە راپۆرتەکەیان ئیشارەتیان پێ کرد بوایە، کە کەموکورتی بودجەیە، وەکو باسم کرد لە ئەوەلەوە کورتهێنان، لە موقابیلدا ئەمان لە راپۆرتەکەدا چۆن هاتووە با بڵێین وا مامەڵەیان لەگەڵ کردووە، یان سیاسەتیان لەبەرامبەریان چی بووە؟ لەبەرامبەری کورتهێنانی ترلیۆنێك و پێنج سەدو پەنجاو چوار ملیارو دوو سەدو نەوەدو شەش هەزار، هاتوون ئەمان بایی دوو ترلیۆن و شەش سەدو بیست و یەك ملیارو سەدو هەشت هەزار پرۆژەیان پێشنیاز کردووە، کە بۆ گوژمەی ئەمساڵ (988197)تیان بۆ تەرخان کردووە، هەر ئەو گوژمە تەرخان کراوە زیاترە لە گوژمەی تەرخان کراو بۆ پرۆژە پێشنیاز کراوەکانی ساڵی پار، هەروەها لە نەفەقاتی سیلەع و خەدەمات، صیانەو ئیعانات و مینەح و مەنافیعی ئیجتیماعی و ئەوانە بۆ ئەمساڵ ترلیۆنێك و شەست و هەشت ملیارو شەش سەدو حەفتاو شەش هەزاریان زیاتر داناوە لە بودجەی ئەو نەفەقاتانە بۆ ساڵی پار، ئەمە لێرە پرسیارێك دروست دەکات، ماڵێکی ئیعتیادی کە نە وەزیری پلاندانانی تیایە، نە وەزیری دارایی تیایە، ئەگەر بودجەکەی کورت بینێ بەهۆی کڕینی خانووەوە ناچێت بەکڕینی سەیارە پڕی بکاتەوە، بەرنامەیەك دادەنێ بۆ پڕ کردنەوەی، یەعنی ئەمان بۆ ئەوها پڕیان کردۆتەوە؟ زیادەڕۆیی لە بەهەدەردانی پارە، حکومەت نەیتوانیوە لەمەشدا بەڕاستی پابەند بێت بەو بودجەیەی کە لەپەرلەمان پەسند دەکرێ، بۆ نموونە لە نەفەقاتی ئیعاناتدا پەسند کراوی ساڵی 2009 (359) ملیار بووە، بەڵام نەفەقاتی فیعلی حەوت سەدو سی و حەوت ملیارو حەوت سەدو حەفتاو حەوت هەزار بووە، ئەمەش چەند پرسیارێك دەهێنێتە ئاراوە، ئایا ئەم زیادەیە لەکوێ خراوەتە سەری؟ دواتر بۆ حکومەت ناتوانێت تەقدیری نەفەقاتی فیعلی خۆی بکات؟ کە ئەمە بۆ ساڵی 2010 دووبارە بۆتەوەو، بۆ ئەمساڵیش دووبارە دەبیتەوە، بە نموونە، ئەگەر وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی وەربگرین، پار بە تەنیا لە نەفەقاتی سیلەع و خەدەماتدا نزیکەی چوار ترلیۆن لە دوای مانگی 6 خراوەتە سەری بە کەمی دانراوە، بۆ ئەمساڵیش هەمان سیناریۆ دووبارە بۆتەوە، هەر ئەوەندە کەمیان داناوە، کە دەبێت دیسانەوە دوای شەش مانگ چوار ترلیۆنی تری بخەنەوە سەر، ئەمە لەکوێوە دەیهێنن؟ چی لێ دەکەن؟ نازانم عەفوو چوار ملیار، ببوورن، خاڵێکی تر کە دیسان لە راپۆرتەکەیاندا نەهاتووە حکومەت لە رێی بودجەوە حیکمەتی پەسند کردنی بودجەی لە پەرلەماندا نەهێشتووە، چونکە کۆمەڵێك پرۆژە لە هیچ پرۆژەیەکی پێشنیاز کراوی پاردا نەبووە، بە نموونە چاکسازی گەوران لە هەولێرو سلێمانی، بەڵام لە ئەمساڵدا لە پرۆژە بەردەوامەکاندایە، لە ساڵی 2010دا وەکو ئەوەی دوێنێش ئیشارەی پێکرا، گوژمەی بۆ تەرخان کراوە، لەبەرامبەر هەردووکیاندا، یەکێکیان نووسراوە ئیحالە کراوە، یەکێکیان

نووسراوە ئیعلان کراوە، یەعنی هیچیان نەنووسراوە دەست پێکراوە، بەڵام گوژمەشی بۆ تەرخان کراوەو پەسندیش نەکراوە لە پەرلەمانەوە، ئەخیر بڕیاری حکومەت کە لە ڕێگەی سەرۆکی حکومەتەوە دیسانەوە دەچێتەوە ئەم خانەیەوە، بڕیاری قەرەبوو کردنەوەی فەرمانبەرانە، کە ئەمەداخوازی زۆربەی، دەکرێت بڵێی تێکڕای ئەندامانی پەرلەمانە لەراپۆرتی هەردوو لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی و مافی مرۆڤیشدا هاتووە، بەڵام ئەمە نزیکەی سێ سەد بۆ چوار سەد ملیار دینارە، سەرۆکی حکومەت پێش پەسند کردنی ئەو پارەیە جێ کردنەوەی لەبودجەدا، چۆن؟ لەچ گوژمەیەك هێناویەتی؟ لەچ پارەیەکەوە هێناویەتی و خستۆیەتی سەری؟

خاڵێکی تر، کە دیسانەوە کزی، یان لاوازی ئەدای حکومەتە بۆ جێ بەجێ کردن، ڕێژەی جێ بەجێ کردن بۆ ساڵی 2010 لە 34,3٪، ڕێژەی پێشنیار کراویش بۆ ئەم ساڵ لە 36.3٪، ئەمە لێرەوە دیسان بۆ کۆمەڵێك پرسیار رامان ئەکیشێ، ئایا حکومەت بەڕاستی دەیەوێت ئەو بودجەیە هەر پڕ بکاتەوە، یان بە فیعلی توانای نییە ئەدایەکی باش بکات، ناتوانێت جێ بەجێی بکات؟ ئەگەر ناتوانێت جێ بەجێی بکات، بۆ بەردی گەورە هەڵدەگرێت؟ بۆ ئەوەندە پرۆژە پێشنیاز ناکات کە دەتوانێت لە 100٪ جێ بەجێیان بکات؟ لە کۆتاییدا کە ئەمساڵ ئێمە خۆشبەختانە وەکو پار ئێمە ناکەوینە بەردەمی زۆرینەو کەمینە، تێکڕای ئەندامانی پەرلەمان لە ڕێگای لیژنەکانەوە هەموو ئەم کەموکوڕییانەیان خستۆتە بەرچاو لە راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابوورییشدا هاتووە، ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز ناسك تۆفیق کەرەم بکە.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا پشتگیری زۆربەی هەرە زۆری خاڵەکانی راپۆرتەکەی لیژنەی دارایی دەکەم، جگە لە تێبینم لە چەند خاڵێك هەیە، یەکێك لەو خالآنە، لە خاڵێکدا باس لەوە دەکات کە داهاتی نەوت دەچێتە صندوقی عائیداتی نەوت، کە بەڕاستی ئەو صندوقە هەتا ئێستا تشکیل نەکراوە، ئەگەر تشکیلیش کرا بێ بەیاسایی نەکراوە، چونکە رەئیس و ئەندامانی مەجلیسی ئیدارەی ئەو سندوقە دەبێت لەم پەرلەمانە بەڕێزە دەنگی بۆ بدرێت، لەبەر ئەوە هەم لە پرۆژە یاسایەکەدا هاتووە، کە دەبێت ئەو سندوقە تەشکیل بکرێت، ئینجا دوایی ناوی بهێنرێت، هەم لەراپۆرتەکە ئیشارەتی پێدراوەو، ئەوە خاڵێك.

خاڵێکی تر، دڵخۆشم بەوەی کە کۆدەنگیەك دروست بووە بۆ زیاد کردنی پێشینەی هاوسەرگیری بۆ پێنج ملیۆن و زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە، منیش پشتگیری دەکەم و، پشتگیری لەو خاڵەی دوێنێ کاك سمیر دەکەم، کە باس لە زیاد کردنی دەرماڵەی غەلای مەعیشی کرد بۆ پلە نزمەکان لە پێنج بۆ دە.

خاڵێکی تر، کە هەمە لەسەر راپۆرتەکە، بەڕاستی لە سەرەتای ئەم کۆبوونەوانە باس لە خاڵی هەشتەم کرا، لە راپۆرتەکە لاچووە، کە ئەویش خاڵێك بوو، سەرۆکی لیژنەی دارایی و ئابووری گوتی ئێمە بە روون

کردنەوە ناردوومانە بۆ لیژنەکان، بەلاَم خۆتان لە لیژنە دابوون، بەڕاستی من خۆم بڕیاردەری لیژنەیەکم، ئەندامم لە لیژنەیەکی تر، بە میوانداریش چوومەتە لیژنەی دارایی بۆ بودجە، لەسەرجەم کۆبوونەوەکاندا بەشدار بووم هیچ روون کردنەوەیەك نەهاتووە سەبارەت بەو خالە، ئەو خالە زۆر گرنگە، چونکە بە ماددەیەك لە پرۆژە بودجەی 2011 مەرکەزی ئیقرار کراوە، کە بودجەیەکی پێشمەرگە دەبێت بە سولفە بدرێتەوە بە هەرێمی کوردستان، کەواتە ئەم ماددەیە، یان ئەوەتا دەبێت ئیقرار بکرێت و بە سولفە بماندرێتەوە، یان ئەوەتا دەبێت خەباتی بۆ بکەین لەویٚ بلێین بۆ ئەو ماددەیە جیٚ بەجیٚ ناکرێت، کەواتە ئەمسالٚ بیزات دەبێت ئێمە ئیشی جددی بکەین بۆ بودجەی پێشمەرگەو تەجهیزیان، ئەوە خالێك.

خالێکی تر، سەبارەت بە کەموکورتیەکانی بودجە، بەڕاستی من ئەلێم داهاتەکان زۆر رۆشن نییە، هەر لەوێوە دەست پیٚ بکەین کە پار بۆ پرۆژە بەردەوامەکان سیٚ ترلیۆن و سەدو نەوەدو دوو ملیارو چوار سەدو شەست و دوو ملیۆن خەرج کراوە، بەلاَم ئێمە لەم پەرلەمانە ئیقراری سیٚ ترلیۆن و پێنج سەدو چل و سیٚ ملیارو حەفتاو چوار ملیۆنە، یەعنی ئەگەر ئێمە لەیەکی دەربکەین سیٚ سەدو پەنجا ملیارو شەش سەدو دوازدە ملیۆن دیار نییە، بۆ لە مودەوەردا نییە، یان ئەسلەن بۆ هیچ سالێك مودەوەرمان نییە، نەگوترێت بۆ پڕ کردنەوەی عجزە، چونکە بەڕاستی ئەسلەن بوونی عجز هەموو سالێك بەرز بوونەوەی عجز، هەر خۆی بۆخۆی بەلگەیە لە بیٚ پلانی، یاخود لاوازی پلانمان، پار سالٚ لەم پەرلەمانە وەزیری سامانە سروشتیەکان بە نووسراوێکی رەسمی بۆ پەرلەمان تەرحی کرد چوار سەدو نەوەد ملیار سەرف دەکات بۆ دەفعی ماددەکانی (16ت و 17 و 18)ی پرۆژە بودجەی 2010، بەلاَم ئەوە بوو رەفز کرا، لەبەر ئەوەی راستەوخۆ مامەلەی لەگەلٚ پەرلەمان کرد بوو و نەگەڕابۆوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، ئێستا ئەو چوار سەدو پەنجا ملیارە لەکوێیە؟ بۆ لەناو بودجەدا نییە؟

واریدات و داهاتی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان سیٚ سەدو حەفتا ملیۆن نووسراوە، دوو سەدو بیست ملیۆنی بۆ ئیراداتی ئوخرا بیٚ لە مەبیعاتی نەوت دانراوە، بەلاَم وەزارەتی پلاندانان حەفت سەدو هەشتاو هەشت ملیۆنی بۆ دانراوە، بۆ ئیراداتی مەبیعاتی نەوت، بۆچی وەزارەتی پلاندانان لەگەلٚ وەزارەتی ئەوقاف زیاترە لە وەزارەتی سامانە سروشتییەکان؟ ئەوە خالێك.

خالێکی تر، ئێمە 820 هەزار خێزانمان هەیە، تەنها ئەم خێزانانە لە مەرکەزەو سالاَنە دوو بەرمیل نەوتی ئەدرێتیٚ، هەر بەرمیلێك بە 41 هەزار دینار ئەفرۆشیٚ، کاتی خۆی ئێمە لە لیژنە قسەمان کرد گوتیان بە نەقل و گواستنەوە 37500ی تێدەچیٚ، یەعنی هەموو بەرمیلێك 3000ی زیادە دچیتەوە بودجەی هەرێم، یەعنی هەر ئەوە زەرب بکە چوار ملیارو نۆسەدو بیست دەکات، ئەی ئەمە لەکوێیە؟ داهاتی کارەبا خۆیان وتیان 150 ملیارە، ئێستا 120 ملیۆن دانراوە، پاریش پەنجاو پێنج ملیۆن دانرا، وتیان هەلەی مەتبەعیە، بەلاَم هەروا تێپەڕی، ئێستا من ئەلێم ئێمە 730 موشتەرەکمان هەیە، خۆتان زەربی بکەن بزانن چەند دەکات؟ کۆی ئەمانە نزیکەی ترلیۆنیك دەکات، زیادە، کە ئێمە ئەتوانین بەکاری بینین بۆ شتی تر، ئەمە خالێك.

خاڵێکی تر، که بەڕاستی که من ملاحەزەم هەیە لەسەر پرۆژەکان، هەندێ وەزارەت لە دەرەوەی ئیختساساتی خۆی پرۆژەی تەبەنی کردووە، بۆ نموونە عەینەیەك وەربگرین وەزارەتی ناوخۆ ئەم پرۆژانەی هەیە هۆڵی وەرزشی داخراو لە قالاوە، ئەمە هی رۆشنبیرییە، یاریگای تۆپی پێ، دروست کردنی یاریگا، مەلەوانگەی ژنان، کۆمەڵگای وەرزشی، جوانکاری شەقامی مەلیك محمود، جوانکاری شەقامی مەلیك مەحمود بەشی پێنجەم، جێ بەجێ کردنی پرۆژەی جوانکاری شەقامی مەلیك مەحمود قۆناغی دوو، پرۆژەی خزمەتگوزاری بۆ شەقامی مەلیك مەحمود، بەڕاستی ئەمە زیاتر لە بیست وهەشت پرۆژەیە، کە هیچی لە ئیختیساساتی وەزارەتی ناوخۆ نییە، یان ئیختیصاصاتی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەیە، یان هی رۆشنبیری و ئەوەیە، سەرجەم ئەو پرۆژانەی کە تەرح کراون، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، سەرجەم ئەو پرۆژانەی کە تەرح کراون بۆ ئەمساڵ و پار، هێشتا ئەگەر هەمووی لە کاتی خۆیدا جێ بەجێ بکرێت و، موناقلەی پێ نەکرێ و پارەی بۆ سەرف بکرێت، هێشتا نزیکەی پێنج ترلیۆن و نیوی دەمێنێت بۆ بودجەی دوو ساڵی تر، کەواتە ئێمە هەر لە ئێستاوە لە بودجەی دوو ساڵی تر دامانناوە بۆ ئەم پرۆژانەی کە هەمانە، یەعنی ئەگەر ئەم دوو ساڵەی تر هیچ پرۆژەیەکی تر نەکەین لە بودجەی دوو ساڵی ترمان خواردووە.

خاڵێکی تر، کە من پرسیارم زۆرە لەسەر ژمارەی فەرمانبەرانە بەڕاستی، ژمارەی فەرمانبەران (625849) کەس بووە پار، پار ئەوەندە بووە، بەو دە هەزارەشەوە کە زیادمان کرد، یەعنی نۆ هەزارو شتێك بڵێ دە هەزار، ئەوەندە ئیقرار کرا، بەلام لە سەرووی ئەو دە هەزارەوە (25) هەزاری دیکە تەعین کرا، ئەمساڵیش قەرارە (25) هەزاری تریش تەعین بکرێت، یەعنی ئەو رەقەمە بووە بە چەند ئەمساڵ بووە بە (626259) لێی دەربکە (410) کەسی زیاد کردووە، ئەی (49) هەزارەکەی تر کوان؟ بۆ بە رەقەمەوە دیار نییە ئەم تەعیناتە؟ من دەڵێم وەکو تەعیناتەکە بەڕەقەمەوە دیار نیە ئەم دامەزراندنە بە هاووڵاتیانیشەوە دیار نیە، کێشەی ئەم دامەزراندنە ئەبێ یەکلایی بکرێتەوە، ئەبێ ئەم ڕەقەمانە ڕەقەمی وازح بن، چونکە بەڕاستی بەڕێز کاك ڕەشید تاهر، لەڕۆژنامەی ڕووداودا ئەڵێت ئێمە مووچەخۆرمان (1) ملیۆن (155080) هەزارمان هەیە، بە فەرمانبەرو بەمووچە خۆرەوە، ئەوەش هەر عەلامەلەتی ئیستفهامی لەسەرە ،بۆ ئەوەندە؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك دکتۆر ئاراس ئەو ڕاپۆرتەی کە تەوزیعتان کراوە، بەنووسین لاتانە تکایە بیخوێنەرەوە، چونکە بلاو کراوەتەوە، من خۆم بۆ هەموویانم ناردووە، ئێستا گوێم لێ ئەبێت کە کەس نەیبینیوە، بۆیە داوا لە بەرپرسی لیژنەی دارایی دەکەم، فەرموو نووسراوەکە بخوێننەوە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ئەو خاڵە وەکو بەڕێزتان فەرمووتان چەند ئەندام پەرلەمانێکی بەڕێزیش ڕاستەوخۆ ئەو پرسیارەیان لەمن کردووە، ئەو ڕاپۆرتە گۆڕانکارییەکی تێدا بوو لە ئەنجامی کۆبوونەوەی لیژنەی دارایی بەگشت ئەندامانیەوە، لەگەڵ بەڕێز وەزیری دارایی لە برگەی (8)دا بەڕێز بریکاری وەزیری دارایی پێی باش بوو، کە ئەو ڕاپۆرتە لەخاڵی (8) ئەو گۆڕانکارییەی کەهەیە، پەرلەمانیشی لێ ئاگادار بکاتەوە، هەر ئەو ڕۆژە ئەو ڕاپۆرتەمان بەدەست گەیشت، سەعات دووی پاش نیوەڕۆ، هەمان ڕۆژ ئێمە ناردمان بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان، ئەوانیش بەنووسراوی فەرمی دابەشیان کرد بەسەر لیژنە هەمیشەییەکان، کە سەرۆك لیژنە بەڕێزەکان، بەدەستیان گەیشتووە، ئەندامە بەڕێزەکانیش لەکاتی سەردانیان بۆ لیژنەکان ئەو نووسراوە دەبینن، بۆ زیاتر ڕوونکردنەوە، ئەگەر بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ڕێگام پێ بدات، بەراییەکانی ئەو بابەتە کە تەوسیقم کردووە، بە نووسراوی فەرمی دەیخوێنمەوە بۆ بەڕێزتان، لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری

ژمارە 153

لە 2011/4/24

بۆ/ بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان

ب/ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی دەربارەی بودجەی ساڵی 2011

بەڕێزتان ئاگادار دەکەینەوە کە ئەمڕۆ 2011/4/24 کاتژمێر دووی پاش نیوەڕۆ وێنەی نوێی ڕاپۆرتی بودجەی ساڵی 2011 ی حکومەتی هەرێم بەدەستی ڕەوانەی لیژنەکەمان کرا، لەلایەن بەڕێز بریکاری وەزارەتی دارایی بەئاگاداری بەڕێز وەزیری دارایی کە گۆڕانکارییەك لەبڕگەی 8 دا کراوە ،بۆیە داوا لەبەڕێزتان دەکەین کە ڕەزامەندی بفەرموون بەدابەشکردنی ئەم ڕاپۆرتە نوێیە بەسەر لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان وئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان بۆ ئاگادارکردنەوەیان، شایەنی باسە ڕاپۆرتی ناوبراو لەکاتی گفتوگۆکردن لەسەر بودجەی ساڵی 2011، لەلایەن بەڕێز وەزیری داراییەوە دەخوێندرێتەوە، تکایە بۆ وەرگرتنی وەڵامدانەوەمان، ئەمە ئەو نووسراوەیە کە ئێمە ناردوومانە بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان، بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمان هەموو لیژنەکانی لێ ئاگادارکردۆتەوە بەنووسراوێکی فەرمی کە ئەمە دەقەکەیەتی،

بەڕێوەبەرایەتی کاروباری پەرلەمان.

ژمارە: ك 484

بەروار: 2011/5/2

بۆ/ گشت لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانی کوردستان

بابەت/ ئاراستە کردنی نووسراو

هاوپێچ لەگەڵ نووسراوماندا دەقی نووسراوی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری لەپەرلەمانی کوردستان ژمار(153)لە 2011/4/24، سەبارەت بەڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی و ئابووری لە هەرێمی کوردستان

دەربارەی بودجەی ساڵی 2011 تان ئاراستە دەکەین، بەمەبەستی دیراسەکردن ودەربڕینی ڕەئیتان لەو بارەیەوە، لەهەمان کاتدا، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بۆ ئەوەی ئەندامە بەڕێزەکان، لەگەڵ ڕاپۆرتەکەی تردا جیای بکەنەوە، چونکە گۆڕانکاریەکە یەك، دوو دێرە کە هاتووە، هەر بۆ تەوسیق بەدەست وخەتی خۆم نووسیومە، وێنەی نوێ لە 2011/4/24، بە ئیمزای خۆمان نێردراوە بۆ هەموو بەڕێزان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك امیر.

بەڕێز ئەمیر گوگە یوسف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی سوپاس بۆ لیژنەی دارایی و لیژنەی تر بۆ ئامادەکردنی ئەم ڕاپۆرتە، بەشێوەیەکی زانستی، لەگەڵ هاتنی بەشێوەی تەفاصیل لەناو بودجەی ئەمساڵدا، ئەمەوێ ئیشارەت بەم خاڵانەی خوارەوە بدەم، یەکەم: لەدانیشتنی دووەم، ئەندامانی بەڕێز زۆر خاڵیان باس کرد، پێویست ناکات دووبارە بکرێتەوە، پێشەکی پشتگیری پێشنیاری سۆزان خان و کاك دڵشاد دەکەم، دیسان پشتگیری لە پێشنیاری کاك شێردڵ دەکەم دەبارەی سولفە بۆ فەرمانبەران، دووەم: جیاوازی هەیە لەجێبەجێ کردنی پڕۆژەکان لە بودجەی ساڵی 2010 لە پارێزگاو قەزاکاندا، بۆ نموونە لە هەندێ جێگا جێبەجێ کردنەکە ناگاتە لە 50٪ی جێبەجی کراو، لەهەندێ شوێنیش لە 100٪ دەبێت، هەروەها بۆ پڕۆژەی بەردەوام بۆ ساڵی 2010 و پڕۆژەی دەست پێ نەکراویش بەهەمان شێوە، سێیەم: پشتگیری ڕاپۆرتی لیژنەی پەیوەندیەکان و ڕۆشنبیری لەخاڵی 11 دەربارەی کوالێتی جێبەجێ کردن، بەشێکی پڕۆژەکان لەئاستی جێبەجێ کردن نین، کەمتەرخەمی هەیە لە ستاف جێبەجێ کردن وچاودێری ئەندازیاری، چوارەم: پشتگیری ڕاپۆرتی لیژنەی نەزاهە دەکەم لە خاڵی 15 کە لە بودجەی ساڵی 2011 لادێکان پشتگوێ خراون، بۆ نموونە گوند هەیە لە 60 ماڵ زیاترە، ئەوە بۆ چوارساڵە تا ئێستا ئاو بۆ ئەو گوندە نەڕۆشتووەو ڕێگای چون وهاتنیشیان نیە، واباشە کەوا گرنگی بەو خاڵە بدرێت، پێنجەم: دیسان پشتگیری ڕاپۆرتی لیژنەی شارەوانیەکان دەکەم، خاڵی 9 پڕۆژە هەیە لە ژێر جێبەجێ کردندایە، بەڵی خەرجی ساڵی 2010 سفرە، پڕۆژەش هەیە دەستی پێنەکراوە، مەبلەغێکیشی بۆ هاتووەتە خەرج کردن، شەشەم: پشتگیری ڕاپۆرتی لیژنەی ئەوقاف خاڵی 11 دەکەم، بۆ ڕەچاوکردنی بنەمای دادگەری و نیشتمانی بوون بۆ پێدانی پڕۆژە، هەروەك دکتۆر جیهان باسی کرد، پێوست ناکات دووبارە منیش باسی بکەمەوە، حەوتەم: ئەگەر سەیری ڕێژەی نەخوێندەواری لە کوردستان بکەین، ئەویش لەڕێژەی لە 25٪ ئەمەش ڕێژەیەکی مەترسیدارە، پێویستە مەبلەغێك لە بودجە ساڵانە بۆ چارەسەری ئەم کێشەیە دابین بکرێت، هەشتەم: بابەتی چاودێری خێزانی هەتا ئێستا مەبلەغی 30 هەزار دیناریان بۆ سەرف دەکرێت، هەروەها ژمارەی ئەوانەشی کە وەری دەگرن، ناگاتە لە 1٪ی دانیشتوان، واباشە کەوا

چارەسەری ئەم کێشەیە بکرێت، نۆیەم: لە پرۆژەی بودجەی هەرێم ماددەی لەماددەی حەوتەم، برگەی سێیەم، المشاريع الإستثمارية لنفس الوزارة في حدود المحافظة الواحده، زۆر ئیشکال دروست بووە بەتایبەتی بۆ قەزاکان،(پێم باشە ئەگەر زیاد بکرێت، (بعد الاخذ برأي مجالس الاقضية والنواحي)چونکە زۆرجار پرۆژەی قەزاو ناحیەکان دێنە تەحویل کردن بۆ مەرکەزی پارێزگا، دەیەم: بۆ ساڵی 2011 مەبلەغێك دیاریکراوە بۆ زانکۆکان، کە بەڕاستی زانکۆ زۆر کەمە، پێم باشە لەم پرۆژەیەدا ئەوە ڕەچاو بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك صباح محمد فەرمو.

بەڕێز د. صباح محمد نجيب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان، سەرەتا دەستخۆشی لەهاوکارانم دەکەم لە لیژنەی دارایی و ئابووری، بۆماندوو بوون و نەفەسی درێژیان، لە ئامادەکردنی ڕاپۆرتی خۆیان و هەڵسەنگاندنی ڕاپۆرتەکانی لیژنەکانی پەرلەمان، لەهەمان کاتدا جێگای خۆیەتی دەستخۆشی لە وەزارەتی دارایی وهەموو ئەو بەڕێزانە بکەم، کە دەستیان هەبووە لە ئامادەکردنی بودجەی ساڵانەی هەرێم، بە وەزارەتی پلاندانانیشەوە، کە بێگومان ئامادەکردنی بودجەی ساڵانە جگە لەوەی کاتێکی زۆرو حەوسەڵەیەکی فراوانی دەوێت، بۆ خۆی هونەرێکی گەورەو گرانە، خوای گەورە لەوتاری پڕ حیکمەوت و مەغزای خۆیدا، دەفەرموویەتی(فأوفوا الكيل و الميزان و لاتبخسوا الناس أشياءهم) دەستخۆشی دەکەم هەروەها لە هاوکارانم پەرلەمانتاران چ ئەوانەی کە پێش من قسەیان کرد، چ ئەوانەشی کەدوای من قسە دەکەن، کە هەموو بەبڕوای من بیروبۆچوونی جوان و بەنرخیان پێشکەش کردووەو دەیکەن، پێکەوە دەتوانین ئەم ئەمانەتە گەورەیە بە کەمترین هەڵەو کەموکورتی بگەیەنینە شوێنی خۆی ولاپەڕەیەکی گەش لەمێژووی چاودێری پەرلەمان لەسەر حکومەت تۆمار بکەین، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، من دەمەوێت لەم دەرفەتەدا ئاماژە بەچەند ڕاستیەك بکەم، هیوادارم بتوانم لەو ماوەی کە تەرخان کراوە بۆم چەند خاڵێك بخەمە سەر پیتەکان، یەکەم: ساڵانە ئێمە ڕووبەڕووی دواکەوتنی بودجە دەبینەوە، لەحاڵێکدا پاریش ئەو هۆشیارییەمان بەحکومەتدا، کە پێویستە لەکاتی خۆیدا پێش تەواو بوونی ساڵی دارایی بودجە بگاتە پەرلەمان، ئەمە بۆخۆی پێچەوانەی پرەنسیپەکانی کاری پەرلەمان وعورفی دانانی بودجەیە، وای لێهاتووە ئەم بێ نەزمیە خەریکە ببێت بە نەزم، بۆ دەرچوون لەم تەنگەژەیە، چی دەبێت ئەگەر ساڵی داراییمان لە 1/1 بگۆڕین بۆ 4/1 یان بۆ 6/1، بۆ زانیاریتان لە کویت ساڵی دارایی لە 4/1 دەست پێدەکات، بە 3/31 کۆتایی پێدێت، لە مصر بۆ حکومەت لە 7/1 دەست پێدەکات، لە 6/30 ی ساڵی زاینی داهاتوو کۆتایی پێدێت، بەڵام بۆ کەرتی تایبەت لە 1/1 دەست پێدەکات، دووەم: سەبارەت بەڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی وێڕای دەستخۆشی لەجەنابی وەزیر، ئەوەی تێبینیم کرد ڕاپۆرتەکە خاڵی بوو لە دانانی سیاسەتی ئابووری و هیچ

هەڵسەنگاندنێکی بۆ دەروازەکانی بودجە لەخۆ نەگرتبوو، چاوەڕوان بووین ئەو ڕاپۆرتە ژمارەو داتاو بەیاناتی ناو بودجەمان بۆ بکاتە گوزارەی شیکاری وبنیاتی، تا سەرئەنجام تێبگەین کە حکومەتی هەرێم بە پلەی یەکەم وەزارەتی دارایی ئەو سامان وداهاتە گەورەو گران چۆنە بەکار دەهێنن،؟ بە ئاراستەی بناغەدانان بۆ ئابوورییەکی نیشتمانی پتەو چی دەکات؟، سێیەم: کە دێینە سەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی ئەویش بەهەمان شێوە بەزمانێکی سەردی و تەوصیفی بەدوور لە شیکارو هەڵسەنگاندن نووسراوە، هەرچەند جاروبار بەحوکمی پیشەیی وئاستی ڕۆشنی داتاکاندا، هاتووەتە گۆو خۆی پێنەگیراوە، لەهەندێ کەموکورتی بێدەنگ بێت، بەڵام بەشێوەیەکی گشتی ڕاپۆرتەکە لە هەڵسەنگاندنی ڕیشەیی بودجەی هەرێمدا بێدەنگ بووەو قاعیدەیەکی بنەڕەتیش هەیە کە دەڵێت (لاینصب لساكتي قول) کەواتە ئەتوانین بڵێین لیژنەی دارایی نەهاتووە پێمان بڵێت ئاراستەی بودجەی هەرێم ڕەوشی ئابووریمان بەرەو کوێ دەبات، ناکاتە چ سیاسەتێکی ئابووری، چ ستراتیژێکی ئابووری، چ پلان و بەرنامەیەکی ئابووری پێیە بۆداهاتووی کوردستان، لەگەڵ ئەوەی کە هاتوون لەلاپەڕەی 5 – 6 چەند خشتەیەکی نیشانداوین، کەچی هیچ دیکۆمێنت وئینتاجێکیان لەسەری نیە، لەگەڵ ئەوەشدا لیژنەی دارایی کۆمەڵێك پێشنیاری باشی لەڕاپۆرتەکەیدا کردووە، کە بێگومان پشتگیرییان لێدەکەم، چوارەم: ئێمە لە ڕاپۆرتەکەداو لە بودجەشدا هیچ باسێك لەداهاتی نەوت وبودجەی مودەوەری ساڵی پێشوو نابینین، باسێك لەحساباتی ختامی نیوەی دووەمی ساڵی پار لەگۆڕێ نیە، ئایا سووربوونمان لەسەر ماڵ و سامانی خەڵك و تەئکید لەسەر بنەمای شەفافیەت ئەوە ناخوازێ بزانین ئەو بڕە پارانە چیان بەسەرهات،؟ ئایا موناقەشاتی بودجە ئەوە ناهێنێت ئێمە تەگبیر وڕاوێژ لەسەر ماڵ وسامانی نەتەوەییمان بکەین،؟ ئیمامی عەلی ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێبێت، دەفەرمووێت، (لامال لمن لاتدبيره له)، گەورەترین تەدبیر ئەوەیە ئەبێت ئێستا هاوسەنگیەك لەنێوان داهات وخەرجیەکان ڕەچاو بکەین، نەك وەك ئەوەی ئێستا، ئەم حاڵەتە جگە لەوەی کە واقعێکی تاڵە، ئاماژەیەکی خراپیشە بۆ داهاتووی ئابووریشمان، پێنجەم: ساڵانە تێبینی دەکەین کەرتەکانی کشتوکاڵ و پیشەسازی وبازرگانی بڕی بودجەو پێگەیان لەنەخشەی ئابووری کوردستاندا لاوازو لاوازتر دەبێت، بەڵگەشمان ئەو ڕێژە کەمەیە کە تەرخان کراوە بۆ وەزارەتەکانی کشتوکاڵ و پیشەسازی و بازرگانی، چی بکرێت بۆ ئەوەی ئەم وەزارەتانە بایەخی باشتریان پێ بدرێت،؟ شەشەم: گرنگیدان بەکەرتی پەروەردەو خوێندنی باڵا، لە بودجەدا کە پێکەوە لە 19٪ی بودجەیان بۆ دابین کراوە، مایەی دڵخۆشیە، بەڵام تەنها ئەو گرنگیدانە بەس نیە، بۆ بەهێزکردنی ئەو دوو وەزارەتە گرنگ و حەیاتیە، لەهەمان کاتدا پێویستە ئاوڕێکی جدی لەگوزەران و ژیانی و حورمەتی زیاتر بەخشین بە مامۆستایان وپەروەردەکاران وفەرمانبەرانی پەروەردەو خوێندنی باڵاو قوتابیان و خوێندکاران و خێرخوازان بدرێتەوە، بەزیادکردنی حەوافیز و پاداشت بۆیان، حەوتەم: سەرنج بدەین پرۆژە بەردەوامەکان 94 لاپەڕەیە، ئەگەر بەو شێوەی ئێستا کار بکەین واتە بودجە ساڵانە لەمەوعیدی خۆی دوا بکەوێت، واتە هەمیشە جێبەجێکردنی پرۆژەکان بکەوێتە بەر ڕەحمەتی زەمەن و تەندەرو مقاويل وموهەندیس وڕۆتینی پرۆکێنەری ئیداری، ئەوە ئەبێت ساڵی داهاتوو

پرۆژەكانی ئەمسالّیش بچنە ڕیزی پرۆژە بەردەوامە كەڵەكە بووەكانی ساڵانی پێشتر، كە ئەمە نیشانەی ناكارابوون وبەهەدەر چوونی كات و كارو پارەو سامانی كوردستانە، زۆرێك لەو پرۆژانە كاتی جێبەجێكردنیان زیاتر لەیەك ساڵی زیاترە، كەچی ئێستاشی بەسەرەوە بێت دەستبەكار نەبوون، بەشێكیان ئیحالە نەكراون، بەشێكیان تازە بەتازە تەندەریان بۆ كراوە، بۆیە پێشنیار دەكەم وردەكاری زۆرو زۆرتر و چاودێری تەواوی جێبەجێكردنی پرۆژەكان بكرێت، چونكە دووبارە بوونەوەی ئەم دیاردەیە، دەبێتە مایەی نیگەرانی قوڵ، هەشتەم: میلاكات وەك ئەوەی كەدیاریكراوە، ئەگەر بەشێوەیەكی هاوسەنگ وبەپێی پێویستی دابندرێن دەكرێ خزمەتێكی باشی گەلەكەمانی پێ بكەین، لەم ئاراستەیەدا داواكارم لەبەشی وەزارەتی پەروەردەو خوێندی باڵاو ئەوقاف وتەندروستی زیاد بكرێت، لەبەشی وەزارەتی دارایی كەم بكرێتەوە وەك لیژنەی دارایی خۆشیان ئاماژەیان پێكرد، نۆیەم: بوونی كورتهێنان لە بودجەو زیادبوونی لە بودجەی ئەمساڵدا، حاڵەتێكی نەویستراوی بێزراوە، بۆیە پێویستە ڕێكاری گونجاوی بۆ بدۆزرێتەوە و چارەسەرو سووك كردنی بۆ نموونە، كەمكردنەوەی ڕێژەی لە 10٪ بۆ 20٪ بۆ نەفەقاتی منح وئیعانات ومەنافعی كۆمەڵایەتی، وموچەی پلە باڵاكان، ئەمەش ڕەنگە بتوانێ كاریگەری هەبێت، دەیەم: داواكارم بودجەی ئەمساڵ بەڕوونی و بەبێ پێچ و پەنا، تەئكید بكاتەوە لەسەر 1- زیادكردنی پێشینەی خانووبەرە، بۆ هەموو هاووڵاتیان، بەلابردنی مەرجی تەئمینی ژیان، بەكەمكردنەوەی ئەو ڕۆتین و بیرۆكراسیەو مەكتەب سالارییەی كەزۆرجار هاووڵاتیانی بێزاركردووە، 2- پێدانی بیمەی بێكاری لەژێرناوی چاودێری كۆمەڵایەتی بەهەموو كەسێكی بێكاری سەروو 18 ساڵ، كە بڕەكەی لە 150 هەزار كەمتر نەبێت، هیچ موچەیەكیش لە 150 هەزار كەمتر نەبێت، 3- پێدانی پێشینەی هاوسەرگیری بۆ هەموو گەنجێك كە بڕەكەی لە 5 ملیۆن كەمتر نەبێت، 4- تەفعیلی دیوانی چاودێری دارایی و تەشكیلی دەستەی نەزاهە بەزووترین كات، 5- پشتگیری لەپێنشیارەكەی هاوكارم كاك سەمیر دەكەم، بۆ پێدانی دەرماڵەی گرانی ژیان، بۆ ئەوانەی لە پلە 5 – 10، جەنابی سەرۆكی پەرلەمان، لەكۆتاییدا بڕوام وایە، پەرلەمان مافی خۆیەتی ئەركی سەرشانیەتی كە ئەم پرۆژە یاسایەو ئەم بودجەیە، بەجوانترین و ڕەوانترین شێوە هەموار بكات، بەڵام لەمە گرنگتر ئەوەیە كە چاودێری جێبەجێكردنیشی بێت، بەند بە بەندی بخاتە ژێر وردبین و دوربینی چاودێرییەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز گوڵیزار قادر اسماعیل، فەرموو.

بەڕێز گوڵیزار قادر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا بەخێرهاتنی وەزیرەكان دەكەم، دەسخۆشی لە لیژنەی دارایی دەكەم، بەڕاستی بودجە كۆمەڵێك خاڵی باشی تێدایە، جێگای دەستخۆشیە، وەكو گرنگیدان بەخانووی نیشتەجێكردن، بۆ بنەماڵەی شەهیدان و پرۆژەی تواناسازی لاوان بەردەوامی هەیە، هەروەها دەرفەتی دامەزراندن بۆ 25 هەزار كەس كە زیادی

کـردووە، پێشـینەی خانووبـەرەو هاوسـەرگیری بـەردەوامیان هەیـە، پارەیـان بـۆ تـەرخانکراوە، هیـوادارم پارەکـەیان بـۆ زیـاد بکرێـت، سـەبارەت بـەڕاپۆرتی لیژنـەی ئـەوقاف کەتێیـدا هـاتووە، لـەخاڵی هەشـتەم، بەخشینی مزگەوت و شوێنی خواپەرستی لە کرێی ئاو وکارەبا، ئـەوان وتوویانـە پەسـەند نیـەو چـونکە بـە یاسـا ڕێکخـراوە، مـن داوادەکـەم چـاوێك بـەو یاسـایەدا بخشـێندرێتەوە، چـونکە ئێمـە لەگـەڵ وەزارەت دانیشتووین، قسەی ئەوان ئەوە بوو کە زۆرینەی ئەو پارەیـەی کـە لـە وەقفـەکان دەسـتیان دەکـەوێت کرێـی ئـاوو کارەبـا دەیبـات، بۆیـە داوا دەکـەم کـە چاوێك بـەوەدا بخشـێندرێتەوە، سـەبارەت بـە ڕاپـۆرتی لیژنـەی بەرگری لەماڧ ئافرەت، پشتگیری دەکەم لەخاڵی یەکەم، کەزیادکردنی ئەو بـڕە پارەیـەی 75 هـەزار دینـارە بکرێت بە 100 هەزار دینار، وە لەخاڵی 8 دا پشـتگیری لێدەکـەم کـە زیـادکردنی پێشـینەی خانووبـەرە بـە 20 ملیۆن، بەڵام داوا دەکەم ئەو تەئمین حەیاتەی لەسەر هەڵبگیرێت، وادیارە بەپێی یاسای بودجە هـەموو ساڵێك دەسەڵاتی خەرجکردن لەدەست وەزارەتی دارای دایە، من پێم باشە، ئـەو پـارەی بـۆ هـەر وەزارەتێـك دادەندرێت با وەزیرەکە لەدەسەڵاتی خۆیدا بێت خەرج کردنەکەی، نەك هـەمووجارێك بگەڕێندرێتـەوە بـۆ وەزارەت، ئەگەر بەڕێوەبەرایەتیەکان لە قەزاو ئیدارە سەربەخۆکان دەسەڵاتی خەرجکردنیان هەبێت باشترە بۆ ئەوەی بتوانن کارەکانی خۆیان بەڕێوە بەرن، سـەبارەت بەدەرماڵە، بەڕاسـتی خوێنـدکاران لەکوردسـتانی ئێمە زۆر مەغدورن، چونکە بڕی 60 هەزار دینار وەردەگرن، چ خوێنـدکارێك دەتوانێـت بـەو بـڕە مانگانـە ژیانی خۆی بەڕێوە ببات،؟ لەبەر ئەوە ئێمە دەبینین و من پێی دەزانم قوتابی زۆر زیرەکە، نـاوی لەشـوێنی باش هاتووەتەوە، دەرەجەی باشـی هەیـە، بـەڵام لەبـەر هـەژاری نـەیتوانیوە بخوێنێـت، ئێسـتا لەکۆڵانەکانـدا بەدوای کارو کەسابەت ومیوە فرۆشیدا دەگەڕێت، بۆیە من لێرە پێشنیار دەکەم دەرماڵەی خوێنـدکار ببێـت بـە 150 هـەزار دینـار، خـاڵێکی تـر، هـەروەزارەتێك چـەند کەسـی بـۆ دانـراوە کـە تـەعین بکرێـت، بـا ئـەو وەزارەتـە لـەژێر دەسـەڵاتی خۆیـدا بێـت، چـونکە ئێمـە سـەردانی ڕانیـەمان کـرد، وەکـو لیژنـەی ئـەوقاف، بەڕێوەبەری ئەوقاف لەوێ وتی ئەمساڵ من 19 کەسم بۆ تەعین کراوە، بـەڵام ئـەو ئیشـەی کـە مـن هەمـە، بەئەوانـە ناکرێـت، ئیشی ئـەوان نیـە، بۆیـە داوا دەکـەین هـەر وەزارەتێـك بـەپێی ئیشـوکاری خۆیـان بێـت وئیشوکاریان لەدەست خۆیاندا بێت، زۆرسوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز بەفرین حسین محمد، فەرموو.

بەڕێز بەفرین حسین خلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای بەخێرهاتنی میوانە بەڕێزەکان، لە وەزیرەکان، دەستخۆشـی و مانـدوونـەبوون بـۆ لیژنـەی دارایـی لـە ئامادەکردنی ئـەم ڕاپۆرتـە بـە پێزەیـان، دیـارە بودجـە داڕشـتەی سیاسـەتی سـاڵانەی حکومەتـە، ئەوەنـدەی کـەمن تەسـەور دەکـەم، خەریکـە ئـەبێت بـە عـورفێکی پەرلـەمانی لەدواکـەوتنی هـاتنی بودجـە، دیـارە بـە بەراوردکردن لەگەڵ پار ساڵ، چ هاتنی بودجە، چ موناقەشـە کردنەکـەی، زۆر لـەکاتی خـۆی تێپـەڕیوە، بـەو

ئومێدەی لەسالانی داهاتوودا ئەمە چارەسەرێکی بۆ بدۆزرێتەوە، هەروەها دیارە ئەو مەرجانەی بۆ دابەشکردنی پرۆژەکان بۆ ناوچەکانی کوردستان دەستنیشانکراوە، مەرجی چڕی دانیشتوان یان ئاستی زەرەرمەندبوونی ئەو شوێنانەیە، بەلام ئەبێت بەفیعلی ئەم مەرجانە لەدابەشکردنی پرۆژە خزمەتگوزارییەکان لەهەموو ناوچەکاندا ڕەنگ بداتەوە، بەلام ئەوەندەی کەمن دەیبینم، جۆرێك لەناچوون یەکی ، جۆرێك لە ناهاوسەنگی لەدابەشکردنی پرۆژەکان لەو ناوچانەدا هەیە، ئەگەر بێت و ئێمە تەنها مەرجی زەرەرمەندبوون وەربگرین، بەتەسەوری من هەر بستەخاکێك بۆنی کوردستانی لێبێت، دەستی وێرانکاری و کاولکاری بەرکەوتووە، بەلام ئەمەش جیاوازی هەیە لەناوچەیەك تا ناوچەیەکی تر، لەوانەیە ئەمەش بگۆڕدرێت ، بۆیە پێویستە ئەمە ڕەچاو بکرێت، بەلام من هەر لێرەوە ناوی هیچ شوێنێك لەهەرێمی کوردستان ناهێنم، دیارە لەزاخۆ تا خانەقین، بۆ من هیچ فەرقێکی نیە، تەنها دروستکردنی هۆلێکی خوێندنیش بێت لەناوچەیەکی دوورە دەستی کوردستان، لەناوچەیەکی سەر سنووری کوردستان بۆ ئێمە مایەی خۆشحالییە، بۆیە هەموو کوردستان بەشوێنی خۆمان دەزانین، دیارە لەهەنگاوێکی بوێرانەی حکومەتدا پارسال پێشینەی خانووبەرە گوند و دێهات وقەزاو ناحیەکانیشی گرتەوە، ئەوە مایەی خۆشحالیە، دیارە بەتەنها دانانی ئەو برە پارەیە، پێم وابێ ئیتر ئەوە نیە ئێمە بێ خەم بین لەوەی کە ناوچەکانمان ئاوەدانە، بۆیە پێویستە زیاتر دەستی ئاوەدانی قەزاو ناحیەکان بگەیەندرێت و لەسەنتەری شارەکان دوور بکەوینەوە، بەمەش کۆچەکان پێچەوانە دەبنەوە، ئەوەندەی من تەسەور دەکەم، گوندەکان و ناوچە دوورە دەستەکان پرۆژە خزمەتگوزارییەکان زۆر زۆر بەکەمی و بەزەحمەت گەشتووەتە ئەو ناوچانە، بۆیە ئومێد دەکەم ئەمانە هەمووی چاوی پێدا بخشێندرێتەوە، کاریان بۆ بکرێت، دیارە کەسالانە لە بودجەی وەگەڕخستن و وەبەرهێنان جیاوزییەکی زۆر هەیە، بودجەی وەگەڕخستن بەشێکی زۆری سەراپای بودجەکە دەبات، ئەمەش سالانە بەرز دەبێتەوە، پێویستی بەچارەسەرکردن هەیە، بۆ ئەوەی لەسالانی داهاتوودا زیاتر کێشەو گرفت دروست نەکات، ئەبینین کە لە پرۆژە بەردەوامەکاندا کۆمەلێك پرۆژە هەیە، پار سال مەبلەغێك بودجەی بۆ دیاری کراوە، گوژمە پارەیەکی بۆ دیاریکراوە، بەلام لە ئەمسالدا دەست نەکراوە بەدروست کردنی، جارێکی تر لە پڕۆژە بەردەوامەکاندا ناوی هاتووەو مەبلەغێکی تری بۆ دیاری کراوە، ئایا ئەو گوژمەی کەپار بۆی دیاری کراوە، هەر ئەو گوژمەیە دەبێت، یان جارێکی تر بۆی دیاری دەکرێتەوە،؟ بەمەرجێك پار خراوەتە بواری جێبەجێکردنەوە، بەلام دروست نەکراوە، هەروەها لە پرۆژە جێبەجێکراوەکان، زۆر پرۆژە هەیە، ماوەکەی زۆر کەمە، مەسەلەن بە سالێك یان کەمتر، یان زیاترە، بەلام بڕی ئەو گوژمەیەی کە بۆی دیاریکراوە، بە دوو سال یان سێ سال بۆی تەرتیب دەکرێت، ئەوەش بۆخۆی گرفتێکە، نامەوێت بەسەر قسەکاندا بچمەوە، پشتگیری لە ئەو بەڕێزانەی پێشتر ولە ڕاپۆرتی لیژنەی مافی مرۆڤی خۆمان و سەرجەم ڕاپۆرتەکانی تریش دەکەم، لە زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە بۆ 20 ملیۆن دینار، پێشینەی هاوسەرگیری، دیارە ئێمە یاساکەمان بۆ پەسەند کردن، بەلام لەناو یاساکە ئێمە ئاماژەمان نەکرد بە بڕی پارەکە، هێشتمانەوە بۆ ئەوەی کە سالانە بزانین مەبلەغی

چەند ئەتوانین دابین بکەین، دیارە حکومەت 2 ملیۆن و نیوی دابین کردبوو، منیش پشتگیری ئەو ڕایە دەکەم، ئەگەر توانا هەبێت بکرێت بە 5 ملیۆن دینار، دیارە کە کۆمەڵێك باب هەیە لە بودجەدا بەجیاوازی کردن لەگەڵ پارساڵ مەبلەغێکی زۆر زیاترە، دەکاتە دوو ئەوەندەی کەبۆی دیاریکراوە، وەکو سوودە کۆمەڵایەتیەکان، شمەك وخزمەتگوزاری، بەخشین و ئەمانە، ئەکرێت ئەو تێچووە زیادانەی کە دێنە کایەوە ئەوانە ئیستیفادەیان لێبکرێت، هەروەها پشتگیری کردن لە زیاد کردنی مووچەی تۆڕی کۆمەڵایەتی، دەرماڵەی خواردنی هێزەکانی پێشمەرگەو ئاسایش وپۆلیس، ئێمە جگە لەوەی کە لەهەرێمی کوردستان نیشتەجێین، بەشێك لەپارچەکانی دیکەی کوردستانیش ئاوارەن و لەلای ئێمەن، ئەوانیش بەشێکن لەجەستەی ئێمە، بەشێکن لە جگەر و خوێنی ئێمە، دیارە ئەوانە هەندێکیان لەکەمپەکاندا دەژین، ئێمە وەکو خودی خۆمان سەردانمان کردوون، ژیان و گوزەرانیان زۆر زۆر خراپە، بێکارن، خزمەتگوزارییان نیە، نەخۆشی درێژخایەن تێیاندا بڵاوە، پێویستیان بەسۆزو پڕۆژەی خزمەتگوزاری زیاتر هەیە لەلایەن حکومەتەوە، پێویستە ئەوانیش ڕەچاو بکرێن، چونکە بەشێکن لە ئێمە و بەهەر هۆکارێك بێت ناوچەکانی تری کوردستانیان بەجێ هێشتووەو ئێستا لەهەرێمی کوردستان دەژین، وەزعیان زۆر خراپە، ئومێد دەکەم ئەوانیش بڕە پارەیەکیان بۆ تەرخان بکرێت تا بتوانن وەکو پڕۆژەی خزمەتگوزاری بۆ ئەو ناوچانە سەرف بکرێت، دیارە ئێمە لەڕاپۆرتی خۆمان هی لیژنەی مافی مرۆڤ، ئاماژەمان بەخاڵێك کردووە ئەویش ماددەی 39یە لەیاسای باری کەسی، بەڵام دیارە هەڵەکە لەلای ئێمە بووە نەمانتوانیوە باشتر ڕوونکردنەوە بدەین، کە لیژنەی دارایی نووسیویانە تەنها بۆ ڕوونکردنەوەیە، بەڵام ئێمە لێرەوە دووبارەی دەکەینەوە، ئەویش دابین کردنی بڕە پارەیەك بۆ ئەو ژنانەی کە لەهاوسەرەکانیان جیابوونەتەوە، بتوانین مەبلەغێك پارەیان بۆ دابین بکەین، تا ئەو کاتەی ئەو ژنە کارێك دەدۆزێتەوە یان ژیانێکی نوێ پێك دەهێنێت، ئومێد دەکەم ئەوەش لەم بودجەیەدا ڕەچاو بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز حسن محمد سورە، فەرموو.

بەڕێز د. حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش ڕەئی خۆم بە چەند تێبینیەك دەخەمە پێش چاوی بەڕێزتان، ئاشکرایە بودجە چەند بە ڕێکی ئامادەبکرێت، نیشانەی ئەوەیە کە موناقەشەی کەمتر دەوێت، هەر ئەوەشە کە بودجەی هەندێ وڵات بەیەك دانیشتنی پەرلەمان کۆتایی پێدێت، لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایی بەدرێژی باس لەهەموو لایەنەکانی بودجە کراوە، دەستخۆشیان لێدەکەم، یەکێك لە لایەنە خراپەکانی بودجە ڕیز بەندی ئەولەویاتی بودجە دەردەخات بەجۆرێك کە لە 80٪ سەرفیاتی حکومەت لەموازەنەدا ئاراستە دەکرێت بۆ خزمەتگوزاری گشتی، لە 20٪ی سەرفیاتی حکومەت لەموازەنەدا ئاراستە دەکرێت بۆ مافی ئابووری وکۆمەڵایەتی دانیشتوان لە تەندروستی وفێرکردن و ژینگە، پێشنیاری من ئەوەیە کە بەو ئەولەویاتەدا بچینەوە، خاڵێکی تر

سەبارەت بە خەرجیەکانی تەشغیلی کەداواکراوی هەر وەزارەتێك دوو ئەوەندە یان سێ ئەوەندەیە کە وەزارەتی دارایی ئیتیفاقی لەگەڵ کردووە، کەمکردنەوەی خەرجیەکانی تەشغیلی بۆ یەك لەسەر سێی داواکراوی وەزارەتەکان، لەلایەن وەزارەتی داراییەوە، ئەوە نیشان دەدات یان وەزارەتەکانی پەیوەندیدار زۆریان داوا کردووە یان وەزارەتی دارایی حەقی خۆی نەداونەتێ، کەمکردنەوەی خەرجیاتی تەشغیلی لە 10٪ی تریش لەوەی کە ئیتیفاقی لەسەر کراوە، بەتایبەتی کە ئێستا ڕوون نیە لەکوێ کەم دەکرێتەوە، وا دەردەخات کە 1- بودجەی وەزارەتەکان بێ بایەخ نیشان بدات لەبەر ئەوەی هەندێ وەزارەت خۆی بە بودجە بەڕێوە ناچێت، یان لەوانەیە حوجەی بدەینێ، ئەگەر نەیتوانی بەرنامەکانی خۆی وەکو پێویست جێبەجێ بکات، 2- هەندێ وەزارەت بەتایبەتی وەزارەتی تەندروستی بودجەکەی کەمترە لە ڕێژەی پەسەندکراوی نێودەوڵەتی کە لە 7٪ ـە، بەکەمکردنەوەی لە 10٪ی تریش بودجەی وەزارەتی تەندروستی لە 5٪ کەمتر دەبێت، کە لەگەڵ پێوەری نێودەوڵەتی ناگونجێت، وە بەشی هەرە زۆری ئەو پارەیەش دەچێت بۆ سەرفیاتی کارگێڕی ئەمە لەلایەك، لەلایەکی تریش قەیرانی دروست بوو لە ئەنجامی دەرکردنی چەند یاسایەك بۆ ئازاد کردنی بازاڕ، وە پێدانی ڕۆڵی ڕەها بەکەرتی تایبەت، بوەتە هۆی ئەوەی کەلەکۆتاییدا دانیشتوان بەشێکی زۆر لە کولفەی خزمەتگوزاری تەندروستی تەحەمول بکەن، پارەکەیان لە بەرکی خۆیان بدەن کە ئەمەش گران دەوەستێ لەسەریان، بۆیە پێشنیار دەکەم 150 – 200 ملیار دینار بخرێتە سەر بودجەی تەندروستی، ئایا وەزارەتی دارایی بەپێشنیاری کەمکردنەوەی لە 10٪ی بودجە ڕازییە؟، ئەگەر ڕازییە چۆن پارساڵ زۆربەی پارەی لە 40٪ی خەرجی ئیستسماری موناقەلە کردووە بۆ خەرجی ئیستسماری؟ هەروەها لە پاسای پارساڵ ڕێگە نەدرا هیچ مەبلەغێك هەڵبگیرێت لەخەرجی تەشغیلی بۆ خەرجی ئیستسماری، بودجەی هەرێم 2 تریلیۆن زیادی کردووە، حکومەت ئیلتزامی دامەزراندنی 25 هەزار کەسی لەسەرە، پێشنیاری من ئەوەیە لەجیاتی کەمکردنەوەی لە 10٪ی خەرجی تەشغیلی باقیاتی ئەو 2 تریلیۆن دینارە بەشێکی سەرف بکرێت بۆ پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی، کە پێشنیاری زۆر بەجێی تێدا بوو، خاڵێکی تر بودجەی تەشغیلی و ئیستسماری پارساڵ جیاوازییان زۆر بوو، خەرجیەکانی تەشغیلی لە 69٪ بوو، خەرجیەکانی ئیستسماری لە 31٪ بوو، ئەمساڵ خەرجیەکانی تەشغیلی 2 تریلیۆنی زیاد کردووە، کە دەکاتە 32٪ ی بودجەی گشتی، زۆربەی خراوەتە سەر خەرجی تەشغیلی، هەرچەندە خەرجیەکانی تەشغیلی و ئستیسماری ئەمساڵ زیادی کردووە، بەڵام ئەم جیاوازییانە دروست دەکات، ڕێژەی خەرجیەکانی تەشغیلی ئەوەندە بەرز دەکاتەوە کە ڕێژەی خەرجیەکانی ئیستسماری کەم دەکاتەوە، کە ئەمساڵ ڕێژەی خەرجیەکانی تەشغیلی لە 71٪ و ڕێژەی خەرجیەکانی ئیستسماری 29٪ ـە لە بودجەی گشتی، ئەگەر نرخی نەوت کەم بوویەوە، یان ناردنە دەرەوەی نەوت کەم بوویەوە، ڕێژەی لە 17٪ بودجەی هەرێم ناگاتە گوژمەی ئێستا، لەوانەیە حکومەت نەتوانێ بەرنامەی خۆی لە خەرجیەکانی تەشغیلی جێبەجێ بکات، بەدڵنیاییەوە ڕێژەی خەرجیەکانی ئیستسماری زۆر کەم دەبێتەوە، بۆیە بەڕەئی من وا باشتر بوو، لە 2 تریلیۆنی زیاد بوو لە بودجەی ئەمساڵ شتێکی بخرێتە سەر خەرجیەکانی تەشغیلی کە

ئیلتزاماتی حکومەتە بۆ ساڵی ئاینده، بۆ نموونه: دامەزراندنی 25 هەزار کەس، بە پێشنیارەکانی لیستی کوردستانیشەوە، بە قیەکەی بە شێوەیەکی دادپەروەرانە بخرێتە سەر خەرجیەکانی ئیستسماری کە نیەتی خزمەتگوزاری گشتی تیایە لەڕووی ئابووری وکۆمەڵایەتیەوە، خاڵێکی تر ئەم تێبینیانەم هەیە لەسەر خەرجیەکانی ئیستسماری، کۆی گشتی خەرجیەکانی ئیستسماری لە بودجەی ساڵی 2011 کەمە، لەبەر ئەوەی لەکۆی (2303) پرۆژەی بەردەوام زیاتر لە (940) پرۆژەی جێبەجێ نەکراوە، واتە خەرجیش سفرە، کە دەکاتە 40,8٪ کۆی پرۆژەکان، پارەی ئەم پرۆژانە موناقەلە کراوە، پارەکانیان سەرف کراوە، کەواتە دەبێت ئەمساڵیش مەبلەغێکی زۆر لە خەرجیەکانی ئیستسماری سەرف بکرێت، تەنها بۆ پرۆژەکانی پارساڵ کەبۆ ئەمساڵ پرۆژەی بەردەوامە ئەو برە پارەیەی لە خەرجیەکانی ئیستسماری دەمێنێتەوە زۆر کەمە بۆ پرۆژە پێشنیارکراوەکان،/ ئەمساڵ بودجەی ئیستسماری بۆ هەموو پرۆژە پێشنیارکراوەکان بۆ ساڵی 2011 بۆ وەزارەتی تەندروستی لە 36٪ ـە، واتە کەمتر لە نیوەیە کە دەکاتە چوار ملیار دینار، وەزارەتی تەندروستی بەم پارەیە گەشە بەچی خۆی بدات؟، کەواتە ئەگەر ئەم سیاسەتەی حکومەت بەردەوام بێت ئەوا بۆ ساڵی داهاتوو پارەی نابێت بۆ بودجەی پێشنیارکراو لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عمر عبدالرحمن علی، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاشکرایە بودجەی ئەمساڵ بەوردەکارییەکی زۆرەوە پێشکەش بە پەرلەمان کراوە، باس لە هەموو پرۆژە وەختەکان و برەکان وگۆژمەکەی کە بۆی سەرفکراوە تێیدا هاتووە، ڕاستە پرۆژە بودجەی ئەمساڵی 2011، چەند مانگێك لەکاتی خۆی دواتر هاتووتە پەرلەمان، کە ئەبوایە بەگوێرەی پەیرەو وپرۆگرامی ناوخۆی پەرلەمان لە سەرەتای تشرینی یەکەمدا بگەیشتایەتە پەرەلەمان، بەڵام هۆکاری دواکەوتنی ئەو بودجەیە هۆکاری خۆی هەیە، من پێم وایە ئەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە بە گوێرەی ماددەی 110 لە دەستووری عێراقی ڕەسمی سیاسەتی مالی، وەدانانی میزانیەی دەوڵەتی عێراقی لەزمنی سەلاحیەتە حەسریەکانە کە ڕەبتە بە حکومەتی عێراقیەوە، ئەوەش لەبەر دروست نەبوونی حکومەتی عێراقی لەکاتی خۆیداو دواکەوتنی بودجەی عێراق بووە هۆی ئەوەی کەوا بودجەی هەرێمی کوردستانیش لەکاتی خۆیدا نەیەت و کەمێك تەئخیر بێت، ئەمە ڕاستە، ئێمە ناومان ناوە بودجە، بەڵام خۆی ڕەنگە لە ئەصڵدا موستەڵەحی عیلمی و مالی بودجە نەبێت، ئەم بودجەیەی کە بۆ ئێمە دێت لەبەر ئەوەی بەو شێوەیە لە حکومەتی عێراقیەوە بۆ ئێمە دێت، ئەگەر دواشکەوتبێ من پێم وایە لەبەر ئەو هۆکارانەیە، بۆیە هیوادارم لەساڵی داهاتوو لەکاتی خۆی بتوانێت بگاتە دەست پەرلەمان، بۆ ئەوەی ئێمە قسەی لەسەر بکەین، ڕاستە، پرۆژە بودجەی ساڵی 2011، هەرێمی کوردستان وەکو هەمان پرۆژە یاسایەکانی ترە، بەدەرنیە لەکەموکورتی کە نوقسانی تیا نەبێت، وە دیارە بۆیە ڕووبەڕووی پەرلەمانی کوردستانیش دەکرێتەوە بۆ ئەوەی لەڕێی لیژنە

تایبەمەندەکانی خۆیەوە، پەرلەمان بتوانێت ئەو کەموکورتیانە، ئەو نوقسانیانە پڕ بکاتەوە، چاکیان بکات، زیادیان بکات، کەمیان بکات، لایان بەرێت، موقتەرەحاتی خۆی تەقدیم بکات، بۆیە من لێرەوە دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم، بەڕاستی ئەرکێکی زۆریان کێشاوە تێیدا، توانیویانە ڕاپۆرتێکی ڕێکوپێک پێشکەش بکەن، بەهاوکاری لیژنەکانی تر، کەوا ئەوانیش ڕاپۆرتی خۆیان داوە، بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی بەدەر نیە لەهەندێ کەموکورتی کەپێویست بوو تێبینیان لەسەر بکردایە، ڕاو ڕاسپاردەی خۆیان پێشکەش بکردایە بۆ ئەوەی بتوانن کەمترین کەموکورتی لەم بودجەیەدا هەبێت، بۆ نموونە: یەکێك لەوانە ئەبوایە لیژنەی دارایی هەندێك لەو پڕۆژانەی کە لەپڕۆژە پێشنیارکراوەکانە بۆ ساڵی 2011، باسیان لەسەر کراوە، بەنەزەری ئیعتیبار وەریبگرتایە، وەکو باس لەدروست کردنی سایلۆ ئەکرێت لەڕانیە لە کەلار بە ماوەی(1080) ڕۆژ بەبڕی (20)ملیار دینار، بەڵام ئەو گۆژمەی کە ئێستا بۆی تەخصیص ئەکرێت یەك ملیاری بۆ تەخصیص کراوە، بەو واتایە بێ، ئەگەر بەم حاڵەتە بڕوات 1080 ڕۆژ ئەکاتە 3 ساڵ بۆ مەرحەلەی یەکەم، (1) ملیار دیناری بۆ تەخصیص کراوە، لەکاتێکدا کە ئێمە پێویستیمان بەو خزمەتانە هەیە، بەو کۆگایانە هەیە بۆ هەڵگرتنی دانەوێڵە، ئاشکراشە ئێستا کوردستان بەرەو وەزعێکی باش لەبەرهەمی کشتوکاڵی ئەڕوات، ساڵ لەدوای ساڵ بەرهەم زیادی کردووە، بەتایبەتی ئەمساڵ زیادی کردووە، پێویست ناکات لەسەر جادەکان و ساحەکان فڕێ بدرێت، بۆیە پێویست بوو لیژنەی دارایی ئەوەی بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرتایە، داوایان بکردایە ڕاسپاردەیان هەبووایە، کەواتە ئەو گۆژمانەی بۆ ئەو کۆگایانەی پاراستنی دانەوێڵە، کەقوتی هەموو خەڵکی لەسەرە، زیاتر بکردایە، بۆ ئەوەی زووتر بێتە دەست، هەروەها منیش تێبینی ئەوەم کردووە، لەهەندێ پرۆژە کەئیختصاصی هەندێ وەزارەت نیە، دراوە بەهەندێ وەزارەت، ئەو وەزارەتانەی کە پێی هەڵدەستن وای پێویست نەدەکرد، بەڵکو وای پێویست دەکرد کە بدرایە بەو وەزارەتانەی کەتایبەتمەندن، بەو جۆرە پرۆژانە، خۆیان پێی هەڵبسانایە، خاڵی سێیەم: ئەوەیە ئەبوایە لیژنەی دارایی لەگەڵ ڕێزمدا بۆ ئەو ماندووبونەی کەسەرفیان کردووە، بەڕاستی من تەعنی جهودیان ناکەم، بەڵکو هاوکارییان دەکەم بۆ ئەوەی ڕاست کردنەوە لەهەندێ شتدا بکرێت، گەڵی پرۆژە هەیە لە پرۆژە بەردەوامەکان، مەسەلەن تائێستا کاتەکانیشیان، ئەگەر دوو ساڵ بێت، ساڵێك یان ساڵ و نیوێکی تێپەڕاندووە، بە لە 5٪ یشی یان لە 10٪ ی ئەو پرۆژانە تەواو نەبووە، ئەبوایە ڕاسپاردەیەکیان تێدا بنووسیایە کە بیانوتایە دەکرێ لەو شارانە (2) پرۆژە (3) پرۆژە لەو پرۆژانەی کەپارەیان بۆ تەخصیص کراوە، بەڵام بە لە 5٪ و لە 10٪ی کارەکانی جێبەجێ نەکراوە، لەهەمان شاردا با ئەو پرۆژانە لەهەمان شارۆچکە ئیلغا بکرێت کۆی (3) پرۆژە ،(2) پرۆژە بکرێتە پرۆژەیەکی بەرچاو وبەردەوام کە بتوانێ خەڵك سوودی زیاتری لێ ببینێت، پێم وایە ئەبوایە باسیان لەدەرماڵە بەنەوعێکی تر بکردایە، ئەو دەرماڵانەی کە ئێستا هەیە، ڕاستە هەموو چین و توێژەکان پێویستیان بەدەرماڵە هەیە، داوای ختورە دەکەن، خۆیان بەخاوەنی حەق دەزانن، بەتایبەت ئەو فەرمانەی کە لەم دواییەدا دەرچووە بەنیسبەت دەرماڵەی یاساییەکانەوە بەشێوەی جیاجیا بەکارهاتووە، من پێشم وایە کەخۆشیان ڕەنگ بێت

دامودەزگا مالیـەکان و جـەنابی وەزیـری مـالی و دامودەزگـا تایبەتیـەکانیش خۆیـان زۆر بـاش سـەر لـەو تەقسیماتە لە 30٪ ولە 20٪ لە 15٪ کێ مەشمولەو کێ مەشمول نیە، سەرێکی باشی لێ دەرنەکەن، ئـەگرا بـە عـام بوترایـە دەرماڵـە وەك منحـە بێت، دەرماڵەی مەسـەلەن لـە حکومـەتی عێراقـی ئیتحـادی، ئەگـەر لەلایـەکی ئێمـە زیـاتر هەبێـت لـەعێراق کـەمتر هـەبێت، ئـەگرا بـە ئیستسـنائی ئەمـە بهێڵرێتـەوە، بـاقی دەرماڵەکانی تر، وەك یاساناسان، کشتوکاڵ، موهەندیسی زراعی، موهەندیسەکانی تر، مامۆستایان باقی تـری چین و توێژەکان، دەرماڵەکانیان تەوحید بکرایە، هـەروەها ئـەیانتوانی ئەمـە بەڕاسپاردەیەك بـۆ وەزارەتـی مالیـە بـاس بکـەن، بۆیـە مـن لێرەشـدا دەستخۆشـی لەفراکسـیۆنی کوردسـتانی دەکـەم، بـۆ ئـەو تەرحـەی کەتەقدیمیان کرد، کە لە 10٪ نەفەقاتی تەشغیلی کەم بکرێتەوە کە بـڕێ 970 ملیـار دینـار ئـەکات، واتـە نزیکەی تریلیۆنێك، کە تەخصیص کرا بۆ ئەوەی سولفەی هاوسەرگیری ببێتە 5 ملیۆن، سولفەی عەقاریش ببێتە 20 ملیۆن، هەروەها ئەو پارەی کە بە بڕی 750 ملیار بۆ زراعە، 750 ملیار بۆ مەسرەفی صناعی و باقی تری 40 ملیار بۆ تۆڕی کۆمەڵایـەتی، مـن پـێم وایـە ئـەوە شـتێکە زۆر زۆر لـە خزمـەتی سەرتاسـەری کۆمەڵانی خەڵکی کوردستاندایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز ئاشتی عزیز صالح، فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من ئەمەوێت تیشك بخەمە سەر ئەوەی کە بەشێوەیەکی گشتی باس لەوە کراوە کە ئـەم بودجەیـەی هەرێمی کوردستان بە 12تریلیۆن مەزەندە کراوە، ئالێرەدا پرسیارەکەی من ئەوەیە، ئایـا بودجەیـەکی ئـاوا بەم شێوەیە کە داڕێـژراوە بەتایبـەت بەرپرسـیارێتیە کـە ڕووبـەڕووی وەزارەتـی پلانـدانان ئەبێتـەوە، کـە بەشێوەیەکی تەکنەلۆژی زۆر خراپ ئامادە کراوە، زۆربەی ئەو کارتانەی کە لەبەردەم ئێمەدایە، ناتوانین بە ئاسانی بیبینن، بۆیە من داواکارم بۆ ساڵی ئاینده بەنیزامێکی تەکنەلۆژی پێشکەوتوو تـر، بتوانـدرێت ئـەم بودجەیـە دابڕێژرێتـەوە، بۆیـە مـن پێشـنیازی ئـەوە دەکـەم کـە بکرێـت بـە سیسـتمی کـۆد، چـونکە نـاوی پڕۆژەکان بەناو زۆرجار بەلابردنی ناوێك یان وشەیەك پڕۆژەکان لە ئەندامانی پەرلەمانیش تێك دەچێت، بەڵام ئەگەر سیستمی کۆد بێت، ئاسانتر گەندەڵی و کەموکورتی پـرۆژە دووبارەکان دەدۆزرێتـەوە، هـەروەها ئاماژە بەوەکراوە کە لە 70٪ی بودجەکە نەفـەقاتی تەشـغیلیە، بۆیـە مـن پێشـنیازی ئـەوە دەکـەم، کـە ئـەو پلانە ستراتیژییە بگیرێتە بەر، بۆ کەم کردنەوەی نەفەقاتی تەشغیلی لـەپلانێکی پێـنج سـاڵەییدا بێـت یـان بەپێی ئەو شێوەیەی کە وەزارەتی پلاندانان بتوانێت سیاسەتێکی بۆ دابڕێژێتەوە، چونکە بەپێی ئەوەی کە لەبەردەمی ئێمەدایـە، سیاسـەتێکی ئیقتصـادی نیـە، بـەڵکو بەپێچەوانەوە سیاسـەتێکە بـۆ خزمـەتکردن لـە پەرەپێدان و فراوانکردنی دەست بڵاوی لە بواری بودجەی تەشغیلیا وەکو ئـەوەی کـە ئیسـتا ئـەبینریت لـە 2011 یا بە داخەوە 31 ترلیۆن و 940 ملیار دینار دانراوە بـۆ نەفـەقاتی تەشـغیلی کـە ئەمـە ڕێژەیـەکی

زۆر زۆره، بەنیسبەتی 2 تریلیۆن زیادی کردووە لەچاو ساڵی پاردا، ئایا لەبەرامبەردا ئەگەر وەڵامەکە ئەوە بێت 25 هەزار فەرمانبەر دائەمەزرێنێت، ئایا لەبارتەقای ئەوەدایەکە کە 25 هەزار فەرمانبەر ئەو هەموو پارەیە یان ئەو پارە زەبەلاحەی بۆ دابندرێت، لە بودجەی ئەو لایەنانەی کە سێکتەری زۆر سەرەکی نین، وەك مینەح و مەنافعی ئیجتماعی و مەسروفاتی تر، کە نزیکەی لە 13٪ی بودجە گشتیەکەیە، ئەگەر لەگەڵ سلعو خەدەمات و صیانە کۆی بکەینەوە کە لە12,19٪ لەنزیکەی 25٪ بودجە گشتیەکەیە کە ئەمە نزیك ئەبێتەوە لە بودجەی وەبەرهێنان ئایا ئەمە سیاسەتێکی ئیقتصادی تەندروستە، ئەم سێکتەرانە، کەسێکتەری سەرەکی نین نزیك ببێتەوە لە بودجەی وەبەرهێنان کە لە 29٪ ی بودجەی گشتی هەرێمی کوردستانە، وە من پرسیارێکی ترم هەیە، ئایا بە چ پێوەرێك نیشاندەرەکانی چیە کە وەزارەتی پلاندانان، وەزارەتی دارایی، پێواندوویانە مەنافعی کۆمەڵایەتی ومنح لەخزمەتی خەڵکدا بووە، ئایا ئەمانە لە دائیرەکاندا ناوبژیوانی کۆمەڵایەتی گەورەی پێ دەکرێت؟، کێشەی گەورەی پێ چارەسەر ئەکرێت؟، ئەگەر دیاردەی کۆمەڵایەتی گەورە هەیە، بۆ لەڕێگای پۆست و بەخشینی تایبەتەوە لەپۆستە بەرزەکانەوە، هاوکاری کۆمەڵایەتی خەڵك ناکرێت؟، ئەگەر دیاردەی کۆمەڵایەتی هەیە، بۆ پرۆژە یاسا، یان پێشنیازی ناکەن بۆ پەرلەمانی کوردستان؟، بۆ ئەوەی کە بەشێوەیەکی سیستەماتیك و دامەزراوەیی ئەم پارەیە سەرف بکرێت، نەك ببێتە دابەشکردنێکی منەت لەڕێگای فەرمانگەکانەوە کە ئەمە ڕێگایەکی تەندروست نیە، بۆیە من پێشنیاز دەکەم ئەگەر بەتەنها ئێمە ئەو منح یان مەنافعی ئیجتماعی کە لە 2,39٪ ڕەد بکرێتەوە، یان ئیستیفادەی لێبکرێت، فەرمانگەیەك هەیە، بەناوی فەرمانگەی تەکنەلۆژی لەکوردستان کە حکومەتی ئەلکترۆنی دروست بکات، ئەم حکومەتە پێویستە لە ئەمرۆدا بێت یان سبەی لەکوردستاندا ئیشی پێبکرێت، وە پێویستە بودجەیەکی بۆ تەرخان بکرێت بۆ حکومەتی ئەلکترۆنی کە بەداخەوە موافەقەت کراوە، 0,02٪ ی بۆ دانراوە، کە ئەگەر بەپێی موعەدەلی ناتجی ئیجمالی بۆ تاکەکەسێك لەکوردستاندا کە 4 هەزار دۆلارە، لەساڵێك واتە 2 دۆلار بەرکەسێك دەکەوێت، کە ئەمەش هیچی پێناکرێت، بۆیە ئەگەر موقارەنەی بکەین بەوڵاتێکی وەکو ئەسیوبیا، کە ناتجی ئیجمالی مەحەلی بۆ تاکە کەس هەیە، 400 دۆلارە، بەڵام ئەو 1.77٪ بودجە گشتی یەکەی خۆی داناوە بۆ ئەو حکومەتە ئەلیکترۆنیەی خۆی بۆیە، ئەمە هەنگاوێکی گرنگە پێشنیازی ئەوە دەکەم کە دەرماڵەی توێژەرەوەی کۆمەڵایەتی کە ژمارەیان (1500) توێژەرە لە کوردستاندا، لە هەرسێ پارێزگاکەدا، مووچەکەیان (265)هەزارە لە 100٪ مووچەکەیان بۆ زیاد بکرێت و سوودی لێ ببینن، هەروەها کۆمەڵێك ڕەنووس هەیە، بۆ نموونە هۆڵێکی بۆنە لە قەڵادزە 4 ملیۆن و50 هەزاری بۆ دانراوە، لەکاتێکدا هۆڵی بۆنە لە بازیان، 500 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، ئایا 4 ملیۆن و 500 هەزار بۆ هۆڵێکی بۆنە ئەمە هاودژییەکی گەورە نیە، لەگەڵ ڕەنووسێکدا کە 500 ملیۆن تێیدا دەستنیشان کراوە، من لە تێبینی کردنم لە پرۆژەی ئاوەدانکردنەوە پلاندانان لە پارێزگای هەولێردا نۆژەنکردنەوەی باخچەیەك بەبڕی (یەك ملیار دینار دانراوە لەبەرامبەر دا دروست کردنی سێ باخچە لە هەمان پارێزگایا نزیکەی یەك ملیار دیناری بۆ دانراوە، بۆیە من

بەراوردەکەم ئەوە بوو کە نۆژەنکردنەوەیەك لەبەرامبەر دروست کردنی سێ باخچەدا دوو ڕەنووسی جیاوازە بەرامبەر بەیەکتری من ئاماژەم کرد بە دوو بە یەك، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش، بەڕێز فازڵ حەسەن اسماعیل، فەرموو.

بەڕێز فاضل حسن اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دەستخۆشی لەلیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم بۆ ڕاپۆرتەکەیان، سەبارەت بە بودجەی ساڵی 2011، ئەگەر لەساڵی پار باشتریش بێت، ئەوە زۆر باشتر نیە، ئەویش بەدەلیلی ئەوەی کە لە لیژنەی دارایی بەکۆکردنەوەی سەرنج و تێبینی و پێشنیارەکانی هەموو لیژنەکانی تر، کەزیاتر لە 150 خاڵ لە تێبینی و پێشنیار وڕاستکردنەوەی هەڵەی تێدایە، سەبارەت بە پڕۆژە بەردەوامەکان ئەوە وەك پرسیارێك، پڕۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2003 و 2004 و 2005 ئەمە کەی تەواو دەبێت؟، ئەمە بۆ هەردوو وەزارەتە ئەم پرسیارە، سەبارەت بەپڕۆژە بەردەوامەکانی تر بەڕاستی بەهۆی ئەوەی کە هەم هاتنی بودجە کە درەنگ هات، هەم پێشنیارکردنی ئەم هەموو پڕۆژەیە، بەبێ جێبەجێکردن، کە گەشتووەتە ڕێژەیەکی زۆر، وەکو لەڕاپۆرتەکەدا ئیشارەتی پێداوە، زیاتر لە 2300 پڕۆژە ئێستاکە هەیە، ئەمە تەنها زیادکردنی ژمارەکانە، چونکە ئەگەر تێبینی بکەین لە پڕۆژە بەردەوامەکان، ئەوانەی کەنووسراون دەستبەکار نەبووە، زیاتر لە 120 پڕۆژەیە، ئەوە جگە لەوانەی کە ئیحالەکراوە، یان بۆ تەندەر و یان گرێبەستی بۆ کراوە، ئەمە نیشانەی ئەوەیە کە ئامادەکارانی بودجە بەڕاستی چ وەك نەشارەزایی وپەلەپەل و بێسەروبەری پێوە دیارە، یاخود هەر بۆ ئەوەیە کە هەموو ساڵێك ئاوا زیاتر پەرلەمان بەوەوە مەشغول بکەن، کە ئەوەندەی خەریکی ڕاستکردنەوەی کەموکورتی و هەڵەکان بن، کەمتر بەشتی تر ڕابگەن، لە پڕۆژە پێشنیارکراوەکان جگە لەوەی کە هەندێك لەو پڕۆژانەی کە پێشنیار کراون نیسبەتەن بەهەندێ پڕۆژەی تر کە گرنگن، ئەوانەی تر کە پێشخراون، بەڵام لەگەڵ ئەوەش کەجیاوازی لەمەبلەغی ئەو پڕۆژانەی کە هاوشێوەن، یەعنی بۆ نموونە قوتابخانەیەکی 18 پۆلی، لەچەند شوێنێك لە ملیارێك و 200 ملیۆن، ملیارێك و 600 ملیۆن، ملیارێك و 800 ملیۆن ئەو جیاوازییانە هەیە، ئەگەر بکرێت وەڵامی ئەوەم بدەنەوە کە ئەوە چیە؟، سەبارەت بە سیاسەتی دارایی حکومەتی هەرێم، ئەگەر تێبینی بکەیت هەموو ساڵێك بەردەوام کورت هێنان هەیە، بەڕاستی بەردەوام بوونی کورت هێنان ئەمە نیشانەی ئەوەیە کە چۆن دەڵێن حکومەت کارەکەی سەفەری بێت، یەعنی هەرچۆن ئەو پارەی دێتە بەردەستی سەرفی بکات، ئەی ناکرێت حکومەت بیر لەوە بکاتەوە کەداهاتی هەبێت، پاشەکەوتێکی هەبێت، مەرج نیە هەموو ساڵێك ئاوا بودجە زیاد بێت، لەوانەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، یان کەمتر بێت، یان حساب بکرێت بۆ مەسەلەن ڕووداوێکی چاوەڕوان نەکراو، مەسەلەن ئەزمەیەکی ئابووری گەورە کە ئێرەش بگرێتەوە، یان مەسەلەی بواری نەوت کە نەبێت، یان کارەساتێك، یان هەرشتێکی تر ئەو کاتە حکومەت چی دەکات، مەسەلەن یان ساڵێك بودجە نەهات،

نـەبوو، سـەبارەت بەداهاتـەکانیش دیـارە بەتایبـەتی داهـاتی نـاوخۆ، شـەفافیەتی تێـدا نیـە، سـەبارەت بەمەسەلەی بودجەی تەشغیلی ئـەوە سـاڵ بەسـاڵ زیـاد ئـەبێت، یـەعنی ئەگـەر بێت و هـەرئاوا بـڕوات کـە ئەمساڵ زیاتر لە 2 تریلیۆن زیاد بووە، دیسان هـەر کـورت هێنـان هەیـە، جگـە لـەوەی کـە لەگـەڵ بودجـەی ئیستسماریش تەوازونەکە گۆڕاوە بەلای بودجەی تەشغیلی، سەبارەت بـە پێشـنیاری زیـاد کردنـی پێشـینەی خانووبەرەو، پێشینەی هاوسـەرگیری، ئـەوە بـۆ ئـەوەی هـەموو سـاڵێك وا نـەبێت و ئـەو بـڕە زیـاد بكرێـت، بەڕاستی بۆ ئەوەی بۆ ساڵێكی تر هـەروابێت، باشـە کـە سولفەی زەواج 5 ملیـۆن بێت، بـەلام سـەبارەت بـە پێشینەی خانووبەرە هەروەکو ئەوەی عێراقی لێ بێت، بكرێت بە 30 ملیۆن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز هاژە سلێمان مصطفى، فەرموو.

بەڕێز هاژە سليمان مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربـارەی ڕاپـۆرتی لیژنـەی دارایـی مـن تێبینیـەکم هـەبوو، لەگـەڵ پرسـیارێك، دەربـارە ڕای لیژنـە لەسـەر ڕاپۆرتی لیژنەی مافی مرۆڤ، خاڵی چوارەم، دەربـارەی جێبـەجێکردنی مـاددەی 39ی یاسـای بـاری کەسـێتی، ئەڵێت ئەوە پەیوەندی بە بودجەوە نیە، بەلام هەمان داواکاری لـە لیژنـەی بـەرگری لـەمافی ئـافرەت، خـاڵی چـوارەم داواکـراوە، ڕای لیژنەکـە ئـەوە بـووە کـە بكرێـت بـە پێشـنیار بـۆ حکومـەت، بەڕاسـتی ئـەو خاڵـە هەردووکی یەك خاڵ بوو، کە لەهەردوو لیژنەکە داواکرابوو، ئەویش دەربارەی جێبـەجێکردنی بڕگـەی 4ی مـاددەی 39یـە لەیاسـای بـاری کەسـێتی، کـەباس لـەوە دەکـات کـە ژنێـك جیادەبێتـەوە لەهاوسـەرەکەی کـە حکومەت چاودێری بکات تا ئەو کاتەی کە کارێك دەدۆزێتەوە، بۆیە مـن پێشـنیار دەکـەم بـڕی 150 هـەزار دینار بـۆ ئـەم مەبەسـتە تـەرخان بكرێـت، دەربـارەی پرسیارەکە بـۆ ڕاپـۆرتی لیژنـەی دارایـی، ڕای لیژنـەی دارایی لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی پیشەسازی ووزە، خاڵی دووەم سەبارەت بە قەرزی بانکی پیشەسازی، کە بڕی 30 ملیار دینار پار لە بودجەی ساڵی 2010 دانراوە، خەرج نەکراوە، تـەنها ڕێنمـایی بـۆ دەرچـووە، ئەگـەر تەوزیحێك لەو بارەیەوە بدرێت، بۆچی خەرج نەکراوە؟، ئایا تـەدوير دەکرێـت بـۆ ئەمسـاڵ؟، وە بڕێکـی تـر تـەرخان ئـەکرێت یـان نـا؟، ئەگـەر تـەزویحێك لەوبارەیـەوە بـدرێت، بەشـێوەیەکی گشـتی لەسـەر بودجەکـە بەڕاستی من ڕاو سەرنج و تێبینیم بەو شێوەیە دەخەمـە ڕوو، بێگومـان چـەند خـاڵێکی سلبی و ئیجابیشـی تێدایە، بۆیە لەدوو تەوەردا باسی دەکەم، لە خاڵە سلبیەکاندا، 1- درەنگ گەیشتنی بودجە بۆ پەرلەمان کـە بەپێی بڕگەی 1ی ماددەی 79ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، دەبێت لەسەرەتای تشرینی یەکەم پێش ساڵی دارایی بگاتە پەرلەمان، ئەوە هـەموو سـاڵێك بێگومـان دوا دەکـەوێت ئـەوە دەبێـت بـەپێی پـەیڕەوی نـاوخۆ مامەڵـە لەگـەڵ هـاتنی بودجـە بكرێـت، 2- سیاسـەتی حکومـەت بـۆ داڕشـتنی بودجـە سیاسـەتێکی ئـابووری

ستراتیژی نیە، کە بتوانێ هاوسەنگی لەنێوان نەفەقاتی تەشغیلی و ئیستسماری هەبێت، بۆیە دەبیندرێت کە جیاوازییەکی زۆر لەنێوان ئەو دوانەدا هەیە، کە بەپێی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی نەفەقاتی تەشغیلی لە 70,23٪ وە ئستسمارییەکەش 29,77٪ کە دەبێت حکومەت کار بۆ ئەوە بکات، بەپێی پلانێکی زانستی و ئابووری ئەم جیاوازییانە کەم بکاتەوە، یان هاوسەنگی ڕابگیرێت لەنێوانیان، 3- ئەو عجزەی کە ئەمساڵ هەیە، زۆرە بە بەراورد کردن لەگەڵ پارساڵ کە جیاوازییەکەی دەگاتە نزیکەی 719 ملیار و 296 ملیۆن دینار، کە بیگومان پار 835 ملیار بوو، ئەمساڵ زیاتر لە 1 تریلیۆن و555 ملیارە، کەدەبێت حکومەت پلانی هەبێت، بۆ پڕکردنەوەی ئەم کورت هێنانە، 4- دەبێت حکومەت بەشێوەیەك ئەو پرۆژانە پێشنیار بکات، کە یەکسان بێت بەسەر ناوچەکان وپێداویستیەکان و چڕی ئەو دانیشتوانە، بۆ نموونە: مەسەلەی ئاوەڕۆی هەولێر ئێمە هەموو ساڵێك دەبینین کە هەولێر لەکاتی باران باریندا، زۆرجار تووشی ئەو کێشەیە دەبێتەوە، بۆیە بەڕاستی ئەبێت ئەو کێشەیە چارەسەر بکرێت، ئەوە کێشەیەکی زۆر گرنگەو هەولێر پایتەختی هەرێمە، دەبێت بەڕاستی بڕێك پارە تەرخان بکرێت بۆ مەسەلەی ئاوەڕۆکە، هەر بۆ نموونە: لەسەر دابەشکردنی پرۆژەکان لەناوچەکاندا، وە گرنگیان، من لەبەر ئەوەی دانیشتووی شاری ڕەواندوزم، خەڵکی ئەوپەشەم، کێشەی کەمی ئاوی هەیە، بۆیە بەڕاستی قائیم مەقامیەتی ڕەواندوز، بەپێی نووسراوی ژمارە 679 لەسەر 9 لە ڕۆژی 2010/10/17 کە بۆ وەزارەتی پلاندانان بەرزی کردۆتەوە، 50 پرۆژەی پێشنیار کردووە، بۆ قەزاکە، لەوانە پرۆژەی ئاو بووە، کە بەڕاستی کێشەی کەمی ئاو هەیە، کێشەی ئەوەی هەیە کە نەخۆشخانەکەی زۆر کۆنە، هی ساڵی 60 تەکانە، هەموو ساڵێك لایەك نۆژەن دەکرێتەوە، لایەکەی تری پێویستی بە نۆژەنکردنەوە دەبێت، هەروەها لەپرۆژەکاندا داوای دروستکردنی پردێکی کردبوو بۆ گوندێکی نزیك ڕەواندوز کە گوندی بەرسرینە، دوورە زۆر لەسەر شەقامی سەرەکی، زۆر پێویستی هەبوو بەو پردە کە بۆی دروست بکرێت، پردەکەی لەساڵی 50کان دروست کراوە، بۆیە پێویست ئەکات ئەو پرۆژانەی کە گرنگن، دەبینین لێرە لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان ئەو پرۆژانەی کە قائیم مەقامیەتی ڕەواندوز پێشکەشی کردووە، هیچی لەو پرۆژانە نەهاتووە کە ئیستا دانراوە، دەربارەی پرۆژە پێشنیارکراوەکانی ئەمساڵ، لە وەزارەتی شەهیدان پرۆژەی دروستکردنی بینایە، بۆ بەڕێوەبەرایەتی گشتی کاروباری شەهیدان وئەنفالکراوەکان لەهەولێر، کە بڕی 3 ملیار دیناری بۆ تەرخانکراوە، بۆ ساڵی 2011 ،(500) ملیار بۆ دانراوە ماوەکەی (360)ڕۆژە، هەرهەمان پرۆژە لەساڵی 2010 لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان بووە، وە ماوەکەی (366)ڕۆژ بووە، بەگوژمەی (4)ملیار و(300)ملیۆن، وە (750)ملیۆن بۆ ساڵی 2010 دانراوە، ئەوەی کە تێبینی دەکرێت ئەو بودجەیەی کە تەرخانکراوە بۆ ناوچە کێشە لەسەرەکان بەپێی پێویست نیە، چونکە ئەم ناوچانە لەلایەن حکومەتی مەرکەزییەوە ئیهمال کراون، وە بەدەست کەمی خزمەتگوزارییەوە دەناڵێنن، بۆیە بەڕاستی من لەم ماوانەی دواییدا سەردانی گوندی بەحزانم کرد، کە بەچاوی خۆم بینیم یەعنی بەڕاستی خزمەتگوزاریەکان زۆر زۆر کەمە لەو ناوچانەدا، زۆر بەڕوونی داوایانکرد، من لەنووسراوێکدا بەڕاپۆرت بەرزم کردەوە بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان، کە ئەبێت بودجەیەك

بۆ ئەو ناوچانە بەباشی تەرخان بکرێت، لەسەر ئاستی وەزارەتەکان دەبێت حکومەت بودجەی زیاتر بۆ ئەو وەزارەتانە دابین بکات کە خەدەمین، بۆ نموونە: ئەوەی وەزارەتی تەندروستی کەچەند هاوکارێکیشم ئیشارەتیان پێدا، کە بەپێی ستانداردی جیهانی نابێت لە 7٪ کەمتر بێت، کەچی ئێستا تەنها 5,58٪ بۆ تەرخانکراوە، لەبواری گەشتوگوزار بێگومان کوردستان ناوچەیەکی گەشتوگوزارییە، بۆیە پرۆژەیەکی ستراتیژی تێدا نیە، بۆ بووژاندنەوەی ئەو کەرتە، وە گرنگیدان بەو کەرتە، بۆ ئەوەی بتواندرێت سوودمەند بین لێی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز ئەڤین عومەر احمد، فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عومەر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من حەز دەکەم سەرەتا لە بودجەی پەرلەمانەوە دەست پێبکەم، بەپێی ئەوەی کە ئیدارەی پەرلەمانی کوردستان داوای بڕێك پارەی کردووە، بەڵام دیارە لەلایەن حکومەتەوە ئەو بودجەیە کەمکراوەتەوە، من داوا دەکەم کەوا پشتگیری ئەو داواکارییەی پەرلەمان بکەن، بۆ ئەوەی ئەو بڕە پارەیان بۆ بگەڕێندرێتەوە، چونکە بەڕاستی ئێمە پێویستیمان بەوە هەیە کە چەند نووسینگەیەك بۆ پەرلەمانی کوردستان بکرێتەوە، بەتایبەتی من داوا لەبەڕێزتان دەکەم کەوا نووسینگەیەکی تایبەتی پەرلەمان لە ناوچەی گەرمیان بکرێتەوە، چونکە بەڕاستی ئێمە لەوێدا نەقسی ئەوەمان هەیە، هەروەها لەچەند شارێکی تریشدا پێویستیمان بەکردنەوەی نووسینگە هەیە، ئەگەر بکرێت لەناوچە ناکۆکی لەسەرەکانیش نووسینگەی پەرلەمان بکرێتەوە، کە ئەمەش کارێکی زۆر باشە بەتایبەتی لەشاری کەرکووك، کە نووسینگەیەك بکرێتەوە، بۆیە ئەمە من وەك پێشنیارێك دەیخەمە بەر چاوی پەرلەمان، هەروەها داوا لە هاوکارانم دەکەم کەوا پشتگیریم بکەن بۆ ئەو داواکارییە، پاشان دێمە سەر بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان، لەبەر ئەوەی پەرەپێدانی پارێزگاکان، هەڵبەتە دەزانین کە لەسەلاحیاتی ئێمەدایە وەکو حکومەت نیە، بۆیە من ئەم داواکارییەم هەڵبەت ڕووی دەمم لە ئەنجومەنی پارێزگاکان دەکەم، لەبەر ئەوەی مەبلەغی 291ملیاریان بۆ (592) پرۆژە تەرخانکردووە، کە سلێمانی (116)ملیاری بەر ئەکەوێت بۆ (285) پرۆژە، بەڵام لێرەدا دەبینین تەنها بۆ گەرمیان(24)ملیاریان تەرخانکردووە، کە ئەمە تەنها 20٪ی پرۆژەکە ئەکات لەناوچەی گەرمیان، کەهەمووشمان دەزانین ناوچەیەکی زۆر داڕووخاوە، ناوچەیەکە پێویستی بە ئاوڕلێدانەوە هەیە، بەڵام ئەم مەبلەغە پارەیە کەدانراوە، سەرژمێرییان (450)هەزار کەسە، 90 – 100 هەزار کەسیان ڕاستە فۆڕمی خۆراکیان لەشوێنە ناکۆکی لەسەرەکانە، بەڵام نابێت ئێمە لێرەدا بەوچاوە سەیرییان بکەین، ژمارەیان کەم بکەینەوە، لەبەر ئەوەی فۆڕمی خۆراکیان لێرە نیە، لە خزمەتگوزارییەکان بێبەشیان بکەین، هەروەها دێمە سەر شاری کفری کە دەبینم شاری کفری کە 30 هەزار کەسی هەیە، بەڵام تەنها 96 ملیۆنی بۆ تەرخانکراوە، بۆ 1 پرۆژە، ئەویش وادەگەیەنێت، ئەگەر بێت و بەپێی سەرژمێری دانیشتوان بێت، لە

ملیارو نیوێك تا 2 ملیاری بەر ئەکەوێت، بۆیە من داوا دەکەم لە ئەنجومەنی پارێزگا، چاوێك بەو بودجەیەدا بخشێنێتەوە، بۆ ئەوەی ئەو ناعەدالەتیە نەکرێت، دێمەوە سەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی هەڵبەتە من پشتگیری ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەکەم، دەستخۆشیان لێدەکەم، چونکە بەڕاستی ڕاپۆرتێکی تۆکمەیان ئامادەکردووە، ڕاپۆرتەکەشیان جێگای ئەوەیە کە ئینسان بڵێت دەستیان ناوەتە سەر زۆربەی زۆر کەموکورتیەکان، توانیویانە هەڵسەنگاندنێکی باش بۆ ئەم بودجەیە بکەن، هەروەها بەتایبەتی پشتگیری خاڵەکانی 11 بڕگەی دووەم، 14، 15، 17، 18 دەکەم، کە ئەو خاڵانەش خۆیان لەوە ئەگرنەوە، موناقەلە نەکرێت لە بودجەی وەبەرهێنان بۆ سەر بودجەی تەشغیلی، داوا دەکەم هەر وەزارەتێك بەپێی پسپۆڕی خۆی پرۆژەکانی ئەنجام بدات، بە پرۆفیشنەڵانە کاری خۆی بکات، نەك وەزارەتێك لەجێگای وەزارەتێکی تر پرۆژەیەك ئەنجام بدات کە لە سوڵبی کارو ئیختصاصی ئەو وەزارەتە نیە، هەروەها سەبارەت بە ئەو پرۆژانەی کە ماوەی پرۆژەکە خۆی کەمە، بەماوەیەکی کەم، بەڵام تەرخانکردنی پارەکە دابەشکراوەتە سەر دوو ساڵ کە ئەمە وای لێدەکات پرۆژەکە لە قیمەتیشی کەم بکرێتەوە، سوودەکەشی بەو شێوەیە نەبێت، کە ئاماژەیان پێکردووە، بۆیە منیش پێشنیار دەکەم، ئەگەر هاتو پرۆژەیەك ماوەکەی کەم بوو بڕە پارەکەی وا تەخصیص بکرێت کە بەپێی ئەو بڕە پارەیە بێت کە بۆ 1 ساڵ بێت یان کەمتر بێت، هەروەها سەبارەت بەو پرۆژانەش کە پارەیەکی زۆر کەمیان بۆ تەخصیص کراوە، لە بودجەی ئەمساڵدا بۆ نموونە: من وەزارەتی پیشەسازی ئەهێنمەوە، کە 7 پرۆژەیان بۆ تەرخانکراوە، بەڵام لە بڕی (241)ملیار دینار تەنها(7)ملیار دیناریان بۆ دانراوە، کە دەکاتە 0,7 لە بودجەی گشتی، بۆیە پێشنیار دەکەم هەر پرۆژەیەك لەم بڕە پارەی کە لە بودجەی تەشغیلی دەبڕدرێت، ئەخرێتە سەر پرۆژەکان، هەڵبەتە من پشتگیری لە ڕاپۆرتی فراکسیۆنی کوردستانی دەکەم، کە داوایان کردووە لە 10٪ی بودجەی تەشغیلی کەمبکرێتەوە و بخرێتە سەر پرۆژەی ئیستسماری، بۆ تەخصیصاتەکانی تر کە بەهەموو تەخصیصاتەکانیەوە من پشتگیری دەکەم لە زیادکردنی سولفەی هاوسەرگیری، سولفەی عەقار، هەروەها لەدروستکردنی قوتابخانەکان کە (150)ملیار تەخصیص ئەکرێت بۆ دروست کردنی قوتابخانە، هەروەها (150)ملیاریش کە تەخصیص بکرێت بۆ مەسرەفی عەقاری و صناعی، کە دیسانەوە لێرەشدا دووپاتی دەکەمەوە ئەبێت لێرەدا سیاسەتی حکومەت دیار بێت بەرامبەر بە کەرتی تایبەتی پیشەسازی، چونکە کەرتی تایبەتی پیشەسازی ئەبێت حکومەت بزانێت بەچ شێوەیەك دەعمی ئەو کەرتە ئەکات، هەروەها پشتگیری لە هاژە خانیش دەکەم، کە باسی ئەو 30 ملیارەی کرد، لەبانقی پیشەسازیدا، دیارە ئێمەش خۆمان لە لیژنە بەخاڵێك لە ڕاپۆرتەکەمان ئاماژەمان پێکردووە، کە پرسیار دەکەین ئەو 30 ملیارە کە تەدویر ئەکرێت بۆ سەر بودجەی ئەمساڵ و ئەخرێتە سەر بانقی پیشەسازی، یاخود چی بەسەر دێت و بەچ شێوەیەك دەبێت، ئێمە دیسان دووبارەی دەکەینەوە، لەخاڵی دووەمی ڕاپۆرتەکەی خۆماندا، کەبەڕاستی ئەبێت ئەو 30ملیارە، ئەگەر ئیمکانە تەدویر بکرێتەوە بۆ سەر بانقی پیشەسازی ولەسەر بودجەکەش ئەو مەبلەغە دیاری بکرێت، کەچەند بۆ ئەو بانقە تەخصیص ئەکرێت، هەروەها من پشتگیری لەو خاڵەش دەکەم، کەوا لە

ڕاپۆرتی لیژنەی داراییدا هاتووە، هەندێ پرۆژە هەیە ئاستی گرنگیان کەمە، بەڵام سەیر دەکەین پارەیەکی زۆری بۆ تەرخانکراوە، بەڵام پرۆژە هەیە زۆر گرنگە، بەڵام پارەیەکی کەمی بۆ تەرخانکراوە، ئەگەر بکرێت لێرەدا ئەو تەعدیلاتە بکرێت، کارێکی زۆر باشە، هەروەها سەبارەت بەو پرۆژانەی کە ماوەی تەواوکردنیان لەساڵێك کەمترە، باسیشم کردووە، ئەشیلێمەوە، ئەگەر ماوەکەیان کەمە با لەساڵێکدا تەخصیصاتیان بۆ بکرێت، من پشتگیری خاڵی 20 دەکەم لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، کەباسی جێبەجێکردنی یاسای ژمارە 7 ساڵی 2008 دەکات، کە 75ملیار دینار لەبڕی ئەو 150 ملیار دینارەی کەتەخصیص کراوە بۆ سندوقی نیشتەجێبوون، بەپێی ئەو یاسایە جێبەجێ بکرێت، تاکو خەڵکی کەم دەرامەت و فەقیر بتوانن سوود لەو یەکە نیشتەجێبوونانە وەربگرن، کە حکومەتی کوردستان دەستنیشانی دەکات، هەروەها من ئەگەر بکرێت پێشنیارێك دەکەم، بۆ وەزارەتی پلاندانان، ئەگەر بێت ولەکاتی تەخصیص کردنەکەدا جارێکی تر چاو بەوەدا بخشێننەوە، کە شارێك وەکو شاری دوز تا ئێستا لەهیچ پرۆژەیەکدا و لەهیچ شوێنێکدا ناوی نەهاتووە، هەڵبەتە هەموومان دەزانین کە شاری دوز شارێکی زۆر مەنکوبە، خۆی لەسەر کەرکووکە، بەڵام ئێستا دابڕاوە، خراوەتە سەر تکریت، لەگەڵ ئەوەشدا حکومەتی عێراقی بەهیچ شێوەیەك ئاوڕی لێناداتەوە، ئەگەر بکرێت وئیمکان بێت، ئێمە بتوانین لێرەدا لە بودجەی حکومەتی هەرێمدا تەخصیصێکی بۆ بکەین، پارەیەکی بۆ تەرخان بکرێت بۆ ئاوەدانکردنەوەی یاخود بۆ گەیاندنی خزمەتگوزاری بۆ ئەو شوێنانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال، فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: دەسخۆشی لەلیژنەی دارایی دەکەم، کە بەوردی ئەو ڕاپۆرتەیان ئامادەکردووە، هەموو کون وکەلەبەرو کەلێنەکانی بودجەیان تەی کردووە، هەروەها خۆشحاڵم کە حکومەتیش لەڕاستیدا ئەو بودجەیەی بەو تێروتەسەلی و بەو وردەکارییەوە ناردووە تا ئێمە بتوانین، هەموو لایەنەکانی بودجە لەبەر دەستی هەموو ئەندامەکاندا بێت، تا بتوانن هەموو سەرنج و تێبینیەکانی خۆیانی لەسەر دەرببڕن، دووەم: من بە بڕوای خۆم حکومەت لەدانانی بودجەدا هەوڵی زۆری داوە، کە خزمەتی خەڵکی کەم دەرامەت بکات، ئەویش جگە لە خزمەتگوزارییەکان کە لەپرۆژەکاندا هەیە، لەڕێی بەردەوام بوون لە پێدانی سولفەی عەقار، سولفەی هاوسەرگیری، بەردەوام بوونی پێدانی پارەی تۆڕی کۆمەڵایەتی، لەلایەکی ترەوە، بەبڕوای من حکومەت هەنگاوی باشی ناوە بۆ کەمکردنەوەی بێکاری لەکوردستاندا، ئەویش لەڕووی تەرخانکردنی 25 هەزار پلەی وەزیفی، پێدانی قەرزی بچووك بۆ پرۆژە، بەتایبەتی بۆ گەنجان، تەرخانکردنی پارەی پێویست بۆ دۆزینەوەی هەلی کار لە کەرتی تایبەت، کە ئەمە بەڕای من بەگشتی هاوکاری ئەوە دەکات، کە بێکاری کەم بکاتەوە، بەتایبەتی لە توێژی گەنجاندا، کە ئەوە خزمەتێکی زۆرە

بەنیسبەتی ئەوان، سێیەم: من پشتگیری پێشنیازەکەی سۆزان خان دەکەم، کە پێشنیاری لیستی کوردستانیە بەگشتی، بۆ بڕینی لە 10٪ی بودجەی تەشغیلی، بەدابەشکردنەوەی بەو شێوەی کەڕوونی کردەوە بەتایبەت، کە بەشێکی بخرێتە سەر سولفەی عەقار، سولفەی عەقار لە 15 ملیۆنەوە کەپار زیاد کرا، ئەمساڵ بکرێت بە 20 ملیۆن دینار، هەروەها سولفەی زەواج بکرێت بە 5 ملیۆن دینار، وەدابین کردنی 100 هەزار دینار بۆ دەرماڵەی پۆلیس و ئاسایش، هەروەها زیادکردنی هاوکاری تۆڕی کۆمەڵایەتی، کە ئێستا خۆی حکومەت زیادی کردووە، بۆ 75 هەزار دینار، بکرێت بە 150 هەزار دینار، چوارەم: من پشتگیری پێشنیارەکەی لیژنەی دارایی دەکەم، بۆ تەرخانکردنی بڕێك پارە لەبودجەی ئەمساڵ بۆ دابین کردنی شوقە یان شوێنی نیشتەجێبوون بۆ ئەو کەسانەی کە کەمدەرامەتن، ئەوەی کەئێستا هەیە، سندوقی نیشتەجێبوون، سولفەی عەقار، بەڕاستی ئەوەی سولفەی عەقار ئەبێت زەوی هەبێت، بڕێك پارەشی هەبێت ئینجا دەتوانێ خانوو بکات، ئەوەی سندوقی نیشتەجێبوون دەبێت پێشەکیەك بدات، کە بەڕاستی لەتوانای خەڵکی کەم دەرامەتدا نیە، من پیشنیارەکەم بەدوو شێوەیە، یان ئەوەتا بڕێك لە نیوەی ئەوەی کەتەرخانکراوە، بۆ سندوقی نیشتەجێبوون کە خۆی 150 ملیار دینارە، 75ملیاری تەرخان بکرێت بۆ ئەو مەبەستە، لەیاسای ژمارە 7ی ساڵی 2008 جێبەجێ بکرێت، ببوژێندرێتەوە، ئەگەر ئەوەش نەبێت بەڕاستی ئێمە لەپەرلەمان خوێندنەوەمان بۆ یاسایەك کردووە، کە بۆ دروست کردنی یەکەی نیشتەجێبوون بۆ خەڵکی کەمدەرامەت، ئەو بڕە پارەیە تەرخان بکرێت بۆ ئەوە، پێنجەم: من پشتگیری پێشنیاری لیژنەی پێشمەرگە دەکەم، بۆ زیاد کردنی مووچەی خانەنشینی پێشمەرگەو کەم ئەندامانی سەنگەر، کە ئەوە زۆر گرنگەو ئەبێت بە جدی وەربگیرێت لەپەرلەماندا، وە پێشنیارەکەی کاك عومەر صدیق، من پشتگیری لێدەکەم، بۆ بڕینی لە 10٪ی مووچەی پەرلەمانتاران، من پێم وایە با لەخۆمانەوە دەست پێبکەین، پێش ئەوەی هیچ یاسایەك بێتە پەرلەمانەوە ئێمە تەصدیقی بکەین، خۆمان ئەو بڕینە جێبەجێ بکەین، حەوتەم: لەڕاپۆرتی لیژنەی شارەوانی کە لەزمنی ڕاپۆرتە گشتیەکەدا هاتووە، داوا دەکات کە داهاتی وەزارەتی شارەوانی بۆ خۆی تەرخان بکرێتەوە، من پشتگیری ئەو داواکارییە دەکەم، چونکە بەڕاستی وەزارەتی شارەوانی ئەرك و مەهامی زۆرە، بەتایبەتی بەحوکمی پەیوەندییەکی بەردەوام وڕاستەوخۆی هەیە لەگەڵ ژیانی ڕۆژانەی خەڵکدا، هەشتەم: کاك شێردڵ پێشنیارێکی کرد بۆ تەرخانکردنی پارەی پێویست بۆ چاککردنی یاریگای سلێمانی بۆ ئەوەی لەگەڵ مەعایری دەولیدا بگونجێت، من زۆر پشتگیری دەکەم، چونکە بەڕاستی سلێمانی یاریگای وەزشی تێدایە، ئەوە نەبێ کە نەیبێت، بەڵام لەبنەڕەتدا کەدروست کراوە بەپێی مەعایری نێودەوڵەتی نیە؟، بۆ پاڵەوانێتیە نێودەوڵەتیەکان نابێت، بەتایبەتی ئێستا کوردستان بەشێکی زۆر لەو پاڵەوانێتیانەی عێراقیش بەتایبەت و هی ناوچەکەش ڕوویانکردۆتە کوردستان، نۆیەم: من داواکاریم لەبەڕێز وەزیری دارایی هەیە، کە مەسەلەی چۆنیەتی وەرگرتنەوەی داهات،؟، وەرگرتنەوەی، و جارێکی تر جێکردنەوەی لەبودجەدا بەوردی ڕوون بکاتەوە بۆ پەرلەمان، چونکە بەڕاستی ئەوە سەرنج و تێبینی بەشێکی زۆری ئەندامانی پەرلەمانە، دواخاڵم پرسیارێکم هەیە لە لیژنەی

دارایی، لە ڕاپۆرتەکەدا هاتووە کە ئەڵێت ڕێژەی جێبەجێکردنی پرۆژەکان لە 34,3٪ یە، بەو شێوە دیاریکردووە، ئایا ئەو ڕێژەی کەدەریان هێناوە، ئەو ڕێژەیەیە کە وەزارەتەکان لەمانگی 11 دا لیستی پرۆژەکانیان ناردووە بۆ وەزارەتی پلاندانان بۆ ئامادەکردنی بودجە؟، یاخود ئێستا لەمانگی 5 ئەو ڕێژەیان دەرهێناوە؟، چونکە من پێم وایە ئێستا بەپێی ئەو لیستە تازەیە، بەشێکی زۆری ئەو پرۆژانە کەوتوونەتە بواری جێبەجێکردنەوە، وە بەشێکی زۆریشی تەواو بووە، لەبەر ئەوە من پێم وایە، ئەو نیسبەتە بەڕای من گۆڕانی بەسەردا دێت، تکام وایە ئەوە لیژنەی دارایی بۆمان ڕوون بکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز پەیمان عبدالکریم عبدالقادر، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عبدالکریم عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای دەستخۆشی کردنم لە لیژنەی دارایی وئەرك کێشانیان، بەڵام چەند تێبینیەکم هەیە دەربارەی پرۆژەی بودجەو تەرخانکراوەکانی، ساڵی 2011 لەهەرێمی کوردستان، خاڵی یەکەم: بەنیسبەت داهاتی هەرێمی کوردستان، بەپێویستی دەزانم هەموو داهاتەکانی کوردستان بۆ پەرلەمان ڕوونبکرێتەوە، چونکە زۆر داهات هەیە لەم بودجەیە هەر باس نەکراوە، وەکو داهاتی وەزارەتی شارەوانی وگەشتوگوزار، وەزارەتی ناوخۆ، هەروەها وەزارەتی دادیش، سەرباری بوونی داهاتی 50 ملیاری کەچی فەرمانگەکانی ئەم وەزارەتانە ساڵانە بڕە پارەیەکی زۆر لەکرێی خانوو دەدەن، کە جێگەکانیان هیچ شیاو نین لەگەڵ هاتووچۆی ڕۆژانەی موراجیعەکانیان، دووەم: پێشنیاری وەزارەتی داد بۆ زیادکردنی مووچەی کارمەندانی هیچ عەدالەتێکی تێدا نیە، تەبعەن کە دەڵێم عەدالەتی تێدا نیە، سەرباری ئەو هەموو داهاتەش کە هەیەتی، وەزارەتێکی وەکو ئەم وەزارەتە پێویستە بەرژەوەندی هەموو کارمەندانی ڕەچاو بکرێت، یەکسانی کۆمەڵایەتی دابین بکات، پێداچوونەوە بۆ ئەم زیاد کردنە بکات نە نیەتێتی بیکات، سێیەم: پێشنیاری ئەوە دەکەم کەوەزارەتی دارایی پابەند بێت بەگەڕاندنەوەی مووچەی فەرمانبەر وماموٚستایانی پارێزگای سلێمانی و گەرمیان، کە لە 2003 وە، زیاد کراوەو ئەوان لێی بێبەشن، لێرەدا نازانم سیاسەتی حکومەتی هەرێم چیە بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەو ڕێژە زۆرەی بێکاری کە لە سەرانسەری کوردستاندا بڵاوە؟، بۆ پرۆژەی ستراتیژی بوونی نیە لەناو پرۆژەی بودجەدا بەشێوەیەکی گشتی؟، بۆ چارەسەرکردنی ئەم قەیرانە، بەنیسبەت ئەو خاڵانەی کە پشتگیریان لێدەکەم و هاتبوون لەناو ڕاپۆرتی لیژنەی داراییدا، 1- پشتگیری لەزیادکردنی پێشینەی هاوسەرگیری دەکەم، بە هەڵوێستێکی باشی دەزانم کە بکرێت بە 5ملیۆن دینار، وە پشتگیری لە زیادکردنی سولفەی عەقار دەکەم کە نەك تەنها 20 ملیۆن دینار بێت، بەڵکو هاو شێوە بێت لەگەڵ ئەوەی عێراقی فیدڕاڵ کە 30 ملیۆن دینار بێت، ئازادیەکیش بدرێت بەو کەسانەی کە چەند لەو بڕە پارەیە ڕادەکێشن، ئەوەمافی خۆیان هەبێت، هەروەها پشتگیری لەهاوتا کردنی مووچەی پۆلیس و ئاسایش لەگەڵ هی عێراقی فیدڕاڵ دەکەم، هەرچەندە لە بودجەی ساڵی پاریش پێشنیارمان کرد وەکو فراکسیۆنی گۆڕان،

که ئەم زیادەیە بکرێت، وەکو ئەندامێکی لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی و خێزان، پێشنیار دەکەم کە بڕە پارەی مینحەی کەمئەندامان زیاد بکرێت، وەهەلی کاری گونجاویان بۆ دابین بکرێت، بەگوێرەی پلەی عەجزەکەیان کە هەیانە، ئەمەش بەهەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی تەندروستی، تەبعەن ئەو 150 هەزارەی کەهەیانە، وەکو مینحە بڕێکی کەمەو بەشی ژیانیان ناکات، بەشێوەیەکی گشتی پشتگیری لە بۆچوونەکانی لیژنەی کۆمەڵایەتی و خێزان دەکەم، لەسەر ڕێکخستنی تۆڕی کۆمەڵایەتی و خێزان و دابین کردنی بڕێك پارە بۆ ئەو خێزانە کەم دەرامەتانە، بەمەرجێك لە 150 هەزار دینار کەمتر نەبێت، ئەم بڕە پارەش زیاد بکات لەگەڵ زۆری ژمارەی خێزانەکان، تەبعەن پێویستە ئەو زیاد کردنە پێوەری تایبەتی هەبێت و لیژنەی تایبەتیشی هەبێت، کە ڕێکی بخات نەك بەشێوەیەکی میزاجی ئیشەکەی تێدا بکرێت، داواکارم ئەو پێشنیارەم بەهەند وەربگیرێت، هەروەکو چۆن لەم پەرلەمانە بڕیاردرا کە هەڵمەتێکی نیشتمانی بۆ دروست کردنی قوتابخانە بکرێت، بەڵکو هەڵمەتێکی تری نیشتمانی بۆ دروست کردنی نەخۆشخانە بکەین لەسەرانسەری کوردستاندا تاوەکو خەڵکی بێدەرامەت و هەژارو نەخۆش بێبەش نەبن لە خزمەتگوزارییە پزیشکیەکان، وە نەخۆشەکانی تووش بوو بەتالاسیما زۆر گلەیی ئەوە دەکەن کەمافەکانیان پێشێلکراوەو نەخۆشخانەی تایبەتیان نیەو، بانکی خوێنیان نیە، داوا لەحکومەتی هەرێم دەکەن کە بڕە پارەیەکیان بۆ تەرخان بکات و یارمەتیان بدات، هەروەکو ئەندام لە لیژنەی خوێندنی باڵا چەند تێبینیەکم هەیە، ئەویش ئەوەیە کە هەڵاوسان هەیە لەو بڕە پارەیەی کە بۆ کرێی بینایە دابین دەکرێت ساڵانە، ئەمەش لە ساڵی 2010، 22 ملیاری بۆ تەرخانکرابوو، بەڵام بۆ 2011 بووە بڕی 24 ملیار دینار، واتە بەزیادەی 1ملیارو 637ملیۆن، دووەم بڕگەی تەرفیهی ڕەسمی بۆ ئەم وەزارەتە هەڵبگیرێت کە لەلاپەڕەی هەشت لە فەصڵی دوو هاتووە، لە لاپەڕە هەشت النقل المباشر عبر الاقمار الصناعیە، بڕی 11 ملیۆن دیناری بۆ تەرخانکراوە، وابزانم ئەمە زیادە، چونکە سایت و تەلەفزیۆنەکان بەکاری پێویست هەڵدەستن، لەلاپەڕە 10 بڕگەی صیانة الطرق والجسور، ئەمە لەتایبەتمەندی وەزارەتی خوێندنی باڵا نیە، کە بڕە پارەیەکی بۆ تەرخانکراوە، ئەمەش پێویستی بەلادان هەیە، لەموازەنەی تەخمینی بۆ ساڵی 2011 لە لاپەڕە 3 بڕگەی التأمین علی حیاة الاشخاص لە سەر وەزارەتی پەروەردە، ئەوەش پارەی بۆ تەرخانکراوە، نازانم مەبەست چیە لە تەئمین لەسەر ژیان؟، هەروەها لە لاپەڕە 4 بڕگەی الملابس العسکریە، وابزانم ئەمە لە تایبەتمەندی وەزارەتی ناوخۆیە، بۆ پەروەردە ئەو ئیشە بکات؟، لە لاپەڕە 7 بڕگەی ایجار المبانی، ئەمە دووبارە بووەتەوە، پارەیەکی زۆر زۆر ساڵانە تەرخان دەکرێت، بەڕاستی ئەو کێشەیە پێویستە چارەسەر بکرێت، بەگشتی ئەوەی سەرنجمان ڕادەکێشێت، لەسەر بودجەکە ئەوەیە کە بودجەی هەرێمی کوردستان کەخۆی 13 تریلیۆن و940 ملیارە، بڕی 9 تریلیۆن و672 ملیار و ئەوەندە ملیۆنە بۆ بودجەی تەشغیلی دانراوە، کە بڕێکی زۆرە، دەکاتە لە 70٪ی بودجەی گشتی هەرێم، تەنها 29٪ دەمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد، فەرموو.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم، بۆ ئەو ڕاپۆرت و خۆماندوو کردنەیان، بەڕاستی خاڵی جوانیان خستەڕوو، خاڵی گرنگیان خستەڕوو، سەبارەت بە بودجە بەڕاستی من پێم وایە بودجە بەتایبەتی ئەگەر بەتەندروستی باسی بکەم، بودجەیەکی تەقلیدیە، دوورە لەچاکسازی، یەعنی ساڵی پار ئێمە زۆر باسمان لەوەکرد، کە تەندروستی ئەم بودجەیەی کە بۆی دیاریکراوە، هەرگیز ناتوانێت کەرتی تەندروستی بەرەو پێش ببات، هەرگیز ناتوانێت پێویستیەکانی هاووڵاتیان لەلایەنی تەندروستیەوە بەرجەستە بکات، بەڵام بەداخەوە کە ئەمساڵیش ئەم بودجەیە هەر بەشێوەی خۆی، هەر بەتەقلیدییەکەی ساڵی پار هاتووەتە پەرلەمان، تەبعەن دیارە لە 2011/2/2 کۆنگرەیەکی نێودەوڵەتی لەهەولێر بەسترا، ئەم کۆنگرەیە پارەیەکی زۆر زۆری لێ سەرفکرا، بۆ ئەوەی چاکسازی و پەرەپێدان بکرێت لە کەرتی تەندروستی، بەڵام بەحەقیقەت ئەو کۆنگریەی کەپارەیەکی زۆری لێ سەرفکرا، کە پێشنیاری زۆر جوانی تێدا هاتە بەرهەم، ئەو پێشنیارانە بەهیچ شێوەیەك کاریگەرییان لەسەر بودجە نیە، یەعنی ئەم پێشنیارانە بەهیچ وەرنەگیراون، یان بەهەند وەرنەگیراون بۆ ئەوەی ئەو پەرەپێدانەو ئەو پێشکەوتنەی کە پێویستە لە کەرتی تەندروستیدا بکرێت، جێگایەکی بۆ کرابێتەوە، کاریگەرییەکی بەجێهێشتبێ، یەعنی هیچ پارەیەك بۆ دکتۆرو کارمەندان و پەرستیاران، ئەوە جێگای نابێتەوە، چونکە بودجە هەروەکو ساڵی پار هاتووەتەوە، کە ئەمەش کێشەیەکی گەورەیە، ئێمەش کێشەی زۆرمان لەبەردەستدایە لە لیژنەی تەندروستی، هیچ بودجەیەك بۆ چاکسازی تەندروستی سەرف نەکراوە بەڕاستی، کۆنگرە زۆر لەسەری رۆشتین وباسی لەسەر کرا، دەرماڵەی ترسناکی وەکو پێویست نیە، کە بەهیچ شێوەیەك چارەسەرنەکراوە لە بودجەو وازح دیارە، ئێمە وەکو لیژنە تێبینیمان هەبوو لەساڵی پار لەسەر ئەو بڕەی کە بۆ تەندروستی دیاری کراوە، ئەمساڵ لەکۆنگرەکەدا پێشنیارکراوە لەخاڵی یەکەمی تەوەرەی ئابووری هاتووە، کە ئەوان وەکو پێشنیار دایانناوە، میزانیەی تەندروستی لە 10٪ تا 15٪ کەمتر نەبێت، بەڵام بەڕاستی ئەگەر هەروەکو ساڵی پار بێت، چونکە ناکرێت لە 10٪ کەمتر بێت، چونکە ئێمە کێشەیەکی زۆر گەورەمان هەیە، بەداخەوە یەعنی من هاوڕێ ئەندام پەرلەمانەکانم ئەوەی کەتەخەصوص نەبوو یان لە لیژنەی تەندروستی نەبوو، ئەم کێشە گەورانەی تەندروستی باس نەکرد، ئێمە کێشەی زۆر گەورەمان هەیە لە تەندروستی، سەبارەت بە بەهێز کردنی تاقیگەکان، کوالێتی کۆنترۆڵی، کۆنترۆڵکردنی دەرمان و کەلوپەلەکان، ئێمە پێویستیمان بە بەهێزکردنە، بەڵام هیچ پارەیەك دیاری نەکراوە بۆ ئەو کارە، مەنافعی کۆمەڵایەتی، ئێمە ساڵی پار بەڕاستی وەکو تەجروبە، تەجروبەمان لەسەری نەبوو، لەبەر ئەوە ساڵی پار وەکو خۆیمان هێشتەوە، بەڵام لەدوای بەدواداچوون، لەدوای ئەوەی کە گەشتینە ئەو قەناعەتەی کە بەڕاستی ئەمە دەبێت یان بەشێوەیەکی تر بەکار بهێندرێت، یان سوودی پێویستی بەهاووڵاتیان نەگەیاندووە، لەخزمەتی هاووڵاتیان نەبووە، لەبەر ئەوە یان دەبێت بەشێوەیەکی تر ڕێکبخرێتەوەو بەکار بهێندرێت، یان نەمێنێت،

هەندێ لە پرۆژەکان لە بودجەی ساڵی 2010 وەکو پێشنیار هاتوون، بەڵام لە 2011 ش هەر کراونەتەوە بە پێشنیار، نموونەیەك لەو پرۆژانە ئەوەیە کە بنکەی تەندروستی لەگەڕەکی شارەوانی لە هەولێر، پرۆژەیەکە 1 ملیاری بۆ دیاریکراوە، گوژمەی پێویستیشی بۆ ساڵی 2010، 750 ملیۆن بووە، بەڵام لە ساڵی 2011 وەکو پێشنیار هاتووەتەوە، خاڵێکی تر لەنەخۆشخانەی لەدایك بوونی منداڵان هەیە لە هەولێر، قەرارە دروست بکرێت لە ساڵی 2008 تەوە، ئەمە بەپێی بەدواداچوونی ئێمە 5 ملیاری کەمە بۆ دروست کردنی، کاتێك لەبودجەی ساڵی 2011پارەیان بۆ دیاریکردووە، یەعنی پێم وایە، ئەو کێشانە کە بەردەوام دەمێنێتەوە، چارەسەر ناکرێت لەلایەن حکومەتەوە، یەعنی کێشەی نەخۆشخانە 400 قەرەوێڵەییەکە، بەهەمان شێوە بوو، بەڵام زیاتر کەوتە بەرچاوان، ئەم شتە بەردەوام، بەردەوام دەبێتەوە، تاوەکو پارەیەکی زۆر بزر دەبێت، ئەو پرۆژە گرنگەش بەئەنجام ناگەیەندرێت، لەپرۆژە بەردەوامەکان هاتووە، کڕینی 15 ئامێری سڕکردن بۆ فەرمانگەکانی تەندروستی هەولێر ودهۆك، ئەمە لە 2009/9/10 دەستبەکار بووە، ئەم پرۆژەیە، لەکاتێکدا لە 2010 ئەم پرۆژەیە هاتووەتەوە بەبەردەوامی هیچ کاتێکیشی بۆ دیاری نەکراوە، یەعنی رۆژی بۆدیاری نەکراوە بۆ ئەنجامدانی ئەم پرۆژەیە، بەڵام لە 2011 دیسان لە پرۆژە بەردەوامەکاندا هاتووەتەوە، هەر 15 ئامێری سڕکردنەکەیە، بەڵام 420 رۆژی بۆ دیاریکراوە، ئەمە کڕینی ئامێرە، دروستکردنی بینایە نیە، سێ ساڵان کە دەسوڕێتەوە لە دوو ساڵی پێشتریش کاتی بۆ دیاری ناکرێت، بەڵام لە 2011، 420 ڕۆژی بۆ دیاریدەکرێت، هەمان 15 ئامێرەکەشە، سەبارەت بە پرۆژە بەردەوامەکان بەڕاستی ئێمە 8 پرۆژەی تەندروستیمان لەهەولێر بەردەوامن و خەرجی 2010یان سفر بووە، 23 پرۆژەی بەردەوامان لە سلێمانی هەیە، وەکو تەندروستی و خەرجی 2010یان سفر بووە، ئەمانە هەمووی جێگای پرسیارن، بۆچی؟، دوو پرۆژەی بەردەوامان هەیە لە دهۆك، خەرجی 2010 یان سفر بووە، لە پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان لەخاڵی چوارەم، لە زنجیرەی 14باس لەدروستکردنی بنکەی تەندروستی جەلەمۆر دەکات، لە ئەغجەلەر، تەبعەن دروست کردنی ئەو بنکەیە 85 ملیۆنی بۆ دانراوە، لەهەمان کاتدا بنکەیەکی تر نۆژەنکردنەوەیە 200 ملیۆنی بۆ دانراوە، تەبعەن ئەگەر تەماشا بکەین، هەربەهەمان شێوە بنکەیەکی تەندروستی دیسان هاتووە لە بڕۆژەکاندا، دەڵێت دروست کردنی پرۆژەی قەڵاتەبزان، 45 ملیۆنی بۆ دانراوە، تەبعەن ئێمە وەکو تەندروستی دەزانین ئێمە بنکەی(E.C.B.A) مان هەیە، یەعنی ئەگەر ئەو جۆری پرۆژەکەی لە لیستەکە دیار بکردایە ئەوە وازح دەبوو لەلامان، بەڵام هیچ جۆری پرۆژەکەی دیاری نەکردووە، پارەکەشی بۆ تەرخانکردووە، نۆژەنکردنەکە زیاترە لە دروست کردنەکە، سەبارەت بەنەخۆشخانەی لەدایك بوونی منداڵان لەدهۆك، کێشەیەکی گەورەیە، لیژنەی ئێمە وەکو لیژنەی تەندروستی لە 2011/2/8، کیتابمان کردووە، ئەم پرۆژەمان ناردووە بۆ حکومەت، کە ئەم شارە، تەبعەن هەولێر هەیەتی، سلێمانی هەیەتی بەس دهۆك نەخۆشخانەی لەدایك بوونی نیە، ئێمە کیتابمان کردووە لەوتەئریخە بۆ ئەوەی بخرێتە پرۆژەکانی ساڵی 2011، چونکە ئەم شارە پێویستیەکی زۆری بە نەخۆشخانەیەکی لەدایك بوونی منداڵان هەیە، بەڵام بەداخەوە ئێستا لە پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا

نەهاتووە، لەگەڵ ئەوەی کەدهۆك ئێمە هەموومان دەزانین، ڕێژەی لەدایك بوون زۆرترە لە شارەکانی تر، تەنانەت لە 2009 ڕێژەی لەدایك بوون لەدهۆك 25500 بووە، کە یەکەم شار بووە لەهەموو عێراق، نەك لە کوردستان، سەبارەت کڕینی ئامێر زۆر لەپرۆژە بەردەوامەکان پرۆژە پێشنیارکراوەکان دێتەوە، من باسی تەندروستی دەکەم، کە بەڕاستی کڕینی ئەم ئامێرانە دیار نین لەکام دەزگان، کاتێ بەدواداچوونی بۆ دەکەین، ئەو نەتیجەی بەتۆی دەدات قەناعەتت پێی نایەت، یەعنی ناتگەیەنێتە قەناعەت، چونکە ناوی ئەو ئامێرانە دیار نین کە بۆکام دەزگایە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز ایوب نعمت قادر، حازر نیە، کەیلی اکرم احمد، فەرموو.

بەڕێز کەیلی اکرم احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا پشتگیری لەڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، بەتایبەتی ئەو خاڵەی کە باس لەیەکەی نیشتەجێبوون بۆ هاووڵاتیان دەکات، ئەویش لەڕێگەی یاسای دابین کردنی خانووی نیشتەجیبوون بۆ دانیشتوانی هەرێمی کوردستان، ژمارە (7) لە ساڵی 2008، بەکەمکردنەوەی بودجەی تەشغیلی لە 10٪ وە زیادکردنی سولفەی زەواج، تۆڕی کۆمەڵایەتی، سولفەی عەقار، پشتگیری لەم زیادانە دەکەم، هەروەها لە پرۆژە بەردەوامەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری ولاوان، گرنگیەکی باش دراوە بەقەزاو ناحیەکان، بەدروست کردنی چەند بنکەیەکی وەرزشی وپاریگاکان، ئەو بنکە وەرزشیانە کە ژمارەیان 33 بنکەیە، وەپاریگاکان کە ژمارەیان 36 پاریگایە، هیوادارین لەداهاتوودا ئەو شوێنانەی کەماون لەقەزاو ناحیەکان، ئەوانیش بنکەی وەرزشی و پاریگایان بۆ دروست بکرێت، هەروەها داواکارم لەوەزارەتی ڕۆشنبیری ولاوان، کەڕێنمایی وئالیەتی گونجاو دابنێت بۆ چۆنیەتی سوود وەرگرتن لەم پاریگاو بنکە وەرزشیانە، بۆ ئەوەی لاوان بتوانن سوودی زیاتری لێ وەربگرن، پارێزراوتریش بێت، هەروەها سەبارەت بە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی وەزارەتی رۆشنبیری ولاوان بەدروست کردنی چەند پاریگایەك لەناو سەنتەری شار، بەڵام من پێشنیاردەکەم ئەم پاریگایانە ببن بەهۆڵی داخراوی وەرزشی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەمەوێت قسەکانم زیاتر لەسەر سیاسەتی دارایی بکەم، لەوەی بچمە تەفاصیلی بودجە و پرۆژەکان، چونکە بەڕاستی لای من ئەوەیە ئەوە ئیشی ئێمەیە لەلیژنەکان ئەوە بۆ ماوەی ساڵێکە، پاشان ئەمە خەملێندراوە، لەکوێ بووین؟، ئێمە لەبودجەی ساڵی 2010 چیمان کرد؟، لەگەڵ ڕێزم بۆ هەموو ئەوپێشنیارو تێبینیانەی کە پێشکەشکران، کە زۆربەشیان ڕەوان، نامەوێ ئیعادەیان بکەمەوە، من تەماشا

دەکەم ئەوە بۆ چەند ساڵێکە، ئەم ئەزموونە کورتەی ئێمە ئەوە دوو ساڵە، ئەبینین میزانیەیەك دائەندرێت بەشێوەیەکی مەرکەزی، کەچی سیستمی ئیدارەی ئێمە فیدڕاڵیەو بەنیازی لامەرکەزییەتی ئیداری لەقەزاو پارێزگا بکەین، ئێمە ئەبینین ئەوە بیست ساڵە لە دەستپێکردنی ئەزموونی حوکمڕانی خودی کوردی، سیاسەتی ئابووری بازاڕمان ڕەچاو کردووە، کەچی ئەبینین میزانیەی ئێمە میزانیەی دەوڵەتی مانیحەو دەوڵەتی نەوتە، بۆیە لای من ئیشکالیات لێرەیە، ئیشکالیات لەوە نیە ئەم پرۆژە بۆ کوێ چوو؟، بۆ کوێ نەچوو؟، بەڕەئی من ئەوە ئەکرێت بەچەند کەناڵێك چارەسەر بکرێت؟، تەماشای بودجەی تەشغیلی بکەین، کە زیاتر لە 70٪یە، تۆزێك حساباتم کردووە، 55٪ ی میزانیەی کوردستان بۆ فەرمانبەر وکڕینی شتومەك و مەساریفی دائیرەو فەرمانبەرە، ئەم نموونەیە فەریدەو نیە، شێوەی نیە، پاشان داوا دەکەین کەلە 10٪ لە بودجەی تەشغیلی کەم بکەینەوەو بیخەینە سەر بودجەی پرۆژەکان من لەگەڵ ئەوەدام لە 100٪، بەڵام بۆ چی پێشنیارمان کردووە، تەماشای ئەو پێشنیارانە بکەن ئەوەی کە کردوومانە، ئەوانەش لای من ئەچنەوە دیسان تەشغیلی، زیادکردنی ئەم ئیعانەو دانانی پارە بۆ ئەوەو ئەوی تر، ئەوە دیسان هەمووی ئەچێتەوە بواری تەشغیلی، یەعنی هیچمان نەکرد، هەر لەناو تەشغیلیمان بەکار خستەوە، تەماشای بودجەی پرۆژەکان بکەین، ڕێژەی فەرمانگەو بینایە بۆ ئەو دائیرەیەو کڕینی شت بۆ ئەو دائیرەیەی تر، بزانە چەندە؟، ئەمە پرۆژە نین بەڕێزان ئەمانەش هەر تەشغیلین، لەکوێ هاتووە؟ سیاسەتێکی هەڵەی پارەدان و دامەزراندن، ڕەنگە زۆر کەس لەمن تووڕە ببن، کە ئێستا ئەو قسەیە بکەم، بەس خەڵك دابمەزرێنن، لەهەموو دونیا دەوڵەت کە تەشکیل دەبێت، ژمارەی فەرمانبەرانی سابتە، ئەگەر فەرمانگەیەك زیاد بوو، ئەگەر وەزارەتێك، بەڕێوەبەرایەتی گشتی زیاد کرد، فەرمانبەر تەعین دەکرێت، لەبواری تەندروستی و پەروەردە نەبێت، من تێناگەم ئەم سیستەمەی ئێمە حوتە؟، چەند خەڵکی تر قووت دەدات، باش بزانن دامەزراندن یەعنی قەنەفە، یەعنی ژوور، یەعنی بینایە، یەعنی سەیارە، بۆیە فریا ناکەوین، لەکاتێکدا کە ئێمە باسی داهات وباسی سەرفیات دەکەین، وەزارەتی کارەبا بەدەست ئەوەوە دەناڵێنێت کە 30 ملیار دیناری قەرزە لەسەر دامودەزگای حکومی وخەڵك، پارەی کارەبا نادەن، لەکاتێکدا لەکوردستان 22 تا 24 سەعات کارەبامان هەیە، ئیمە سوپاسی حکومەتی هەرێم دەکەین، سیاسەتێکی پێشکەوتووی دەستپێکرد لەکابینەی پێنجەم بەقسەی بەڕێز نێچیرڤان بارزانی، شتێك نەما لەکورستان بەناوی کێشەی کارەبا، لەکاتی خۆی کە ئەو قسەی کرد، کێشەی کەمبوونی کارەبا هەبوو، ئێستا شوکر بۆ خوا کەمبوونەکەش نەماوە، باشە لەکاتێکدا کە ئێمە سووتەمەنی دەدەینە ئەو مۆلیدە ئەهلیانە، لەکاتێکدا کە کارەباکەشیان لێ دەکڕین، لە سەعات 2ی شەو بڕۆ لە هەولێر لە 30 مەتری بزانە چەند دوکان، 15 – 16 نیۆن و گڵۆپی هەڵکردووە، ئەگەر بەلاش نەبێت ئەمە چۆن ئەبێت؟، 3 ملیار دینار ئەتوانی تۆ لەهەر ساڵێك 5 تا 6 پرۆژەی باشی پێ بکەیت، من داوا دەکەم، جارێکی تر حکومەتی هەرێمی کوردستان بیر لەوە بکاتەوە، جەریئانە، خەڵکی ئێمە واعیە، تێگەشتووە، خەڵکی ئێمە لە زروف تێدەگات، تێی بگەیەنین کە ئێمە ناچار بووین لە ماوەی ئەو 15 – 16 ساڵەی ڕابردوو، پرەنسیپی دابین کردنی بژێوی بۆ خەڵك لە ڕێگای دامەزراندنمان دابین بکەین، چونکە

ڕێگای تر نەبوو، ئێستا خەڵکی ئێمە دەبێ فێر بکرێت، دەبێ تەوجیە بکرێت بەوەی کە حکومەت دەبێت پارەی لەدەست بمێنێت تا بتوانێت خزمەتگوزارییەکان باشتر بکات، ئاستی ژیانتان باشتر لێ بکات، بەڕێزان هیچ دەوڵەتێك کە سیاسەتی ئابوری ئازادی هەبێت ناتواندرێت بەڕێوە ببرێت، ئەگەر دوو باج وەرنەگرێت لەخەڵك، باجی فائزی قیمە کە لە 13٪ تا 20٪ ـە، ئەوەیە ئەساسی بازاڕی ئازاد، بازاڕی ئازاد ئەوە نیە، کەرتی تایبەت ئازادی پێ بدەیت نەخێر، دەبێ ئەو بوژاندنەوەی ئابووری لەخزمەتی ئەوە بێت پارەکە ئەم حەڵەقەیە بکات، باجەکان وەردەگیرێت باجەکان دەکرێن بە پرۆژە، لەپرۆژە خەڵك ئیش ئەکات، بەرهەم دەرئەچێت، بەرهەمەکە باجی تر دەهێنێت، باجی دووەم باجی داهاتە، ئێمە داوای پێشینە دەکەین، داوای دەرماڵە زیاد دەکەین، قەت بیرمان لەوە نەکردووە سیستمێکی ڕێك و پێکی مۆدێرن کەلە پێش دوو سەدە لە دەوڵەتەکانی تر دەستی پێ کرد، لە 1700 و 1800 دەستی پێ کردووە تا بە زروفی کوردستان تا 400، 500 هەزار مانگانە داهاتی خێزان پارەی لێ وەرنەگیرا لە 400 -700 دە لە سەد داهاتەکەی وەرگرەو وەکو هەتا بدرێتە خەڵکی وەکو ئێمە 40 لەسەد با لە ئێمە وەرگرن، ئەو کاتە حکومەت پارەی دەبی و ئەگەر تەماشای دەوڵەتانی موستەقر بکەن و جێگای ژیانیان و ئاستی ژیانیان بەرزە بە یەك ڕێگا دەتوانن خزمەتگوزاریەکان پێشکەش بکەن بەو داهاتەی حکومەت وەری دەگرێت لە باجەکان کەچی ئێمە دوو سێ پرۆژەمان لەبەردەستە باجی عەقاری کەم بکەین، نازانم چی کەم بکەین، ناکرێت دەوڵەت ئەوها بەڕێوە ناچێ و میزانیەمان و گفتوگۆی میزانیە هەمووساڵێك ئەم کەلێنانەی تێ دەکەوێ، من قسەکانی خۆم کورت دەکەمەوە داوا دەکەم لە وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی دارایی و لە ئێوەی پەرلەمانیش بیر لەوە بکەینەوە مادام ساڵی دارایی لە 1/4 دەست پێدەکات ئەرێ چیە ئەوەی داوامان کردووە مانگی 9 بودجە ئامادە بکرێت کە باش ئەزانین لە عیراق تا مانگی 2 بودجە ئامادە ناکرێت، خۆ قورئان نیە/ من پێشنیار دەکەم بیر لەوە بکەین بڕیار بدەین بودجە ئامادە بکرێت لە مانگی 1 و 2 لە مانگی 3 ئێمە گفتوگۆ بکەین تاکو لەسەرەتای ساڵی دارایی بودجەکە دەست پێ بکەین و ناچاری فەرمانگەکانی دەوڵەت بکەین خەرجیات تاوەکو ئەخیری ساڵ بۆمان پێشکەش بکەن، لە مانگی 5 و 4 ئێمە بودجەمان پەسەند کرد هەمووی 20 ڕۆژ نەبوو بودجەیان وەرگرت بوو هاتوونە حساباتی مانگی 6 دەدەنێ، تەبعەن خوشك و برایان باسیان کرد کە ئەم پرۆژە سەرفی نیە و ئەم ئەوە نیە، ئەوە ناکرێت، کەچی تەسەور دەکەم ئاستی بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای زانیاری ئەو............ .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەریهان خان فەرموو.

بەڕێز پەریهان قوبلای محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لێرەوە باسی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی دەکەم کە لە 70٪ ی بودجەکە بۆ نەفەقاتی تەشغیلی دەچێ من داوا دەکەم ئەمە لە 50٪ی کەم بکرێتەوە بچێتە سەر ئەوەی کە سلفەی عەقار زیاد بکرێت و بکرێتە 30

ملیۆن، هەروەها پێشینەی هاوسەرگیری بکرێت بەوەی لە 5 ملیۆن کەمتر نەبێ، هەروەها هاوتاکردنی مووچەی ئاسایش و پێشمەرگە وەکو مەرکەزی لێ بکرێت، ئەگەر بێینە سەر ئەوەی کە تەنها 25 هەزار فەرمانبەر زیادی کردووە لە ساڵی 2010 کە 625 هەزار فەرمانبەر بووە، بەڵام پۆینت 849، بەڵام لە 2011 بووە بە 650 هەزار، ئێمە بابێکی ترمان هەیە کە 3 قات زیادی کردووە ئەبێ لە مووچەکەش وەکو خزمەتگوزاری و ئیعانات (منح و منافع الاجتماعی و مصروفات اخری) مەوجوداتی غەیری مالی کە ئەمە هەمووی دەکاتە (ترلیۆنێك و حەوت سەد و نۆ ملیار و حەوت سەد و هەشتا و نۆ ملیۆن) داوا دەکەم ئەمە لابرێ و بخرێتە سەر مووچە کە تۆڕی کۆمەڵایەتی زیاد بکرێت، هەروەها لەو پارە هەر یەك لەو بابانە دوو قات زیادی کردووە بە بێ ئەوەی سەببێکی مەعقول و لۆژیکی هەبێ، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەگەر بێینە سەر ئەوەی کە باسی عجزی ئەم ساڵ بکەین کە لە وەزارەت بە بڕی (ترلیۆنێك و پێنج سەد و پەنجا و چوارملیۆن و دوو سەد ملیار و نەوەد و شەش ملیۆنە) بەڵام لێرە سیاسەتی حکومەتی هەرێمی دیار نیە، نەگەڕاوەتەوە بۆ حساباتی ختامی بۆ ئەوەی بتوانێ ئەو عجزەی کە لە ساڵی 2009 کە بەبڕی (حەوت سەد و یەك ملیار و حەوت سەد و پانزە ملیۆن) نەیتوانیوە پڕی بکاتەوە، هیچ پلانێکی نیە ئەمە تووشی ئینهیارێکی ئیقتسادمان دەکات بۆ ساڵانی داهاتوو، ئەگەر بێین باسی دوو وەزارەت بکەین کە یەکێکیان وەزارەتی تەندروستیە کە لە ئاستێکی زۆر زۆر لاواز و خراپ دایە، لە کۆی 44 پرۆژە 22 پرۆژەی خەرجی بۆ کراوە بۆ 2011 نەکراوە، وەزارەتی تەندروستی یەکێکی لەو وەزارەتانەی کە داهاتی تەندروستی بۆ خۆیەتی، بۆیە من لێرە داوا ئەکەم داهاتی وەزارەتی تەندروستی کە (حەوت ملیار و نۆسەد و بیست و شەش ملیۆنە ئەمە بخرێتە سەر زیاد کردنی مووچە و دەرماڵەی کارمەندانی تەندروستی و پزیشکان بەبێ جیاوازی لەبەرئەوەی تا ئێستا جیاوازی هەیە لەبەینی کارمەندێکی تەندروستی لە مەرکەز سحیێکەوە لە خەستەخانەیەکەوە بۆ یەکێکی تر، ئینجازی وەزارەتی تەندروستی لەم ساڵە تەنها بنکەی تەندروستی لە جۆری سی بووە کەلە ئیبراهیم احمد هەبووە، من باسی وەزارەتی تەندروستیش دەکەم کە تەنها خۆی دەبینێتەوە لە تەعمیر کردن و دروست کردنی بنکە تەندروستیەکان، یەکێك لەو بنکە تەندروستیانە کە بنکەی تەندروستی بازیانە کە دوو جار پارەی بۆ تەرخان کراوە لە پەرەپێدان و پرۆژە پێشنیارە بەردەوامەکان کە دوو سەد ملیۆن بووە، ئێستاش تازە دراوەتەوە بە کۆمپانیایەکی تر، پرۆژەی دروست کردنی خانووی کارمەند لە گوندی فەقیران لە سلێمانی تەسەلسولی 32 کە 60 ملیۆنی تری بۆ تەرخان کراوە، سێ جار هاتووە، ئەم وەزارەتە هەتا ئێستا نازانین وەزارەت کەرتی حکومەت بە چ سیستمێك ئیش دەکات، سیاسەت چیە و کەرتی تایبەتە یان حکومیە، من لێرە یەك نموونەم هەیە کە وەزیری تەندروستی لە 2010/9/21 گرێبەستێکی ئیمزا کردووە بە بڕی (پێنج ملیار و شەش سەد و نەوەد و پێنج ملیۆن و حەوت سەد و نەوە و نۆ هەزار) تەرخان کراوە بۆ خەستەخانەی خێرخوازی پار کە ئەمە خێرخوازیە ناوی بەناوی خۆیەتی، داوا دەکەم ئەم پارەیە لە هیچ لستێك دا نیە لە پرۆژەکانی وەزارەتی تەندروستی بگەڕێتەوە سەر بودجەی وەزارەتی تەندروستی و لێ پرسینەوە بکرێت لەگەڵ وەزیری

تەندروستی بە چ یاسایەك ئەمەی كردووە، كە لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی هاتووە هەتا ئێستا كەرتی تایبەت یاسای نیە دەعم بكرێت، وەزارەتی تەندروستی تا ئێستا پاریش باسمان كرد، وەزارەتی پێشمەرگە لەسەر ئەوە پرۆژە دابین دەكات كە ئەویش تەواوكاری نەخۆشخانەی شۆرشە دابین كردنی ....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە باسی میزانیە و مەشروعەكە بكە، تەقیمی وەزارەتەكان لە شوێنێكی ترە، ئێستا ڕاپۆرتەكە چیت لەسەری هەیە باسی ئەوە بكە، پەریهان خان فەرموو.

بەڕێز پەریهان قوبلای محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

چوار خەستەخانەمان هەیە كە سەد قەرەوێلەیی بەشی چاندنی لەش ئەمانە نەخراونەتەوە بەشی هەشتا قەرەویلەیی شێرپەنجە كە خۆپاراستنی پزیشكی داوەری ئەمانە پارەیان بۆ تەرخان كراوە نەخراوەتەوە جێ بەجێ كردنەوە، من لێرە پێشنیار دەكەم، هەروەها خەستەخانەی 400 قەرەوێلەیی كە جارێكی تر (چل و حەوت ملیار و چوار سەد و بیست و حەوت ملیۆن)ی بۆ دانراوە، داوا دەكەم ئەم هەموو پارانە بگەڕێتەوە سەر وەزارەتی تەندروستی جارێكی تر ئەم بودجەیە بگەڕێتەوە بۆ ئەوەی بە پێشنیاری ئەندامانی پەرلەمان لەگەڵ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی چاك بكرێتەوە و داوا دەكەم، پێشنیار دەكەم كە خەستەخانەی تر لەم پرۆژە حەل كراوەكان یان ئەوانەی كە نەماوەدروست بكرێتەوە و كردنەوەی سەنتەری تایەبەت بە عیلاجی ئیدمان، مەركەزی بحوس بۆ ئەوەی بتوانێ وەزارەتی تەندروستی لەسەر پێوەری عیلمی پرۆژەكان خۆی پارەی تایبەت بۆ توبی ویقائی، هەروەها كڕینی ئامێر بچێتە سەر سیلەع و خەدەمات لەبەرئەوەی (دە ملیار و سێ سەد و پەنجا ملیۆن كە تەنها سیلەع و خەدەماتی وەزارەتی تەندروستی یە و مەنافعی ئیجتماعی (پێنج ملیار و چوار سەد و پەنجا لابرێ و بخرێتە سەر پرۆژەكان بۆ دروست كردنی خەستەخانەی تایبەت بۆ شەلەلی دەماغ و كەم ئەندام و ئۆتیزم، بێجگە لەو (دوو سەد و پەنجا و هەشت ملیارەی كە دانراوە لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی ئەوە زۆر كەمە داوا ئەكەم زیاد بكرێت، هەروەها لەو پارانە زۆربەی قەزاكان پرۆژەیان بۆ دەرنەكەوتووە، وەكو قەزای كفری داوا دەكەم چاوێكی پیا بخشێندرێتەوە، بە نیسبەت وەزارەتی ڕۆشنبیریەوە شەش پرۆژەی هەیە و هیچی نەكراوە و خەرجی 2010 ی سفرە، بەڵام شەش ملیاری زیاتری داوا كردووە بۆ خەرجی 2011 و هیچ هینێكی تەرخان نەكردووە بۆ ئاسەوار، لە ئیستمارەی ئیعدادی موازەنەی جاری دا ئێمە نەفەقاتی ئیعماریمان هەیە بەبڕی (دوو ملیار و چوار سەد و شەست و دوو ملیۆن) ئەمە لابرێ، لەبەرئەوەی ئێمە ئێستا هەتا ئێستا تەلەفزیۆنێكی وەتەنی و نیشتمانیمان نیە و هەمووی عاید بە ئەحزابە، هەروەها داوا دەكەم تەئمینی حەیاتی حەوادس و ئەعمالی ئیزافی چیە، (حەڤدە ملیار و سێ سەد و حەفتا و نۆی بۆ تەرخان كراوەو موخەسەساتی خاسە، سێ ملیار و هەشت سەد و شەست و پێنج) مەجالاتی، هەروەها داوا دەكەم كە لەوازمی ئوخرا حەڤدە ملیارو پێنج و سەد و بیست و حەوت ملیۆن لابرێ و موخەسەسات و نەفەقاتی

ئیفاد (بیست و چوار ملیار و هەشت سەد و هەشتا و هەشت ملیۆنە) ئەمەکەم بکرێتەوەو بکرێتە 95٪ کەم بکرێتەوە هەروەها داوا دەکەم ئیجاری مەبانی کە ئیجارات ئوخرا هەیە بڕی (دوو سەد و چواردە ملیۆنە) هەروەها تەنزیفات ئوخرا هەیە ئێمە کارگوزارمان هەیە لە خەستەخانەکان لە هەموو شوێنەیکان کە بۆچی ئەمە بمێنێ؟، زیافە و وفود و عیلاقات عامە، ئێمە پێویستمان بەوە نیە 20 ملیار و نۆسەد و هەشتا و یەك، ئەمە کەم بکرێتەوە، تەنزیفی دەوائیر (بیست ملیار و دوو سەد و چل و حەوت) دەکات، سیانە (سەد و حەفتا ملیار) هەموو دەوائیرێك سیانەی خۆی هەیە،.......... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ببورە وەختت زیاد برد، داوای لێ بوردن دەکەم لێرەوە مەشغوڵ بووین، کاك حمە سعید، کاك حمە سعید دەقیقەیەك، ئاشتی خان کەرەمکە ئەو هەڵەیەی کە فەرموو بووت چاکی کەرەوە، بۆ ئەوەی لە پرۆتۆکۆڵ ئەم دوو ژمارەیەی ئاشتی خان بە هەڵە باسی کردبوو لابدرێ و ئێستا حەقیقەتەکەی خۆی باس دەکات، ئاشتی خان فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە تێبینی کردنم لە پرۆژەی ئاوەدانکردنەوە و پلاندانان لە پارێزگای هەولێردا نۆژەنکردنەوەی باخچەیەك بەبڕی (یەك ملیار دینار دانراوە لەبەرامبەر دا دروست کردنی سێ باخچە لە هەمان پارێزگایا نزیکەی یەك ملیار دیناری بۆ دانراوە بۆیە من بەراوردەکەم ئەوە بوو کە نۆژەنکردنەوەیەك لەبەرامبەر دروست کردنی سێ باخچەدا دوو ڕەنووسی جیاوازە بەرامبەر بەیەکتری من ئاماژەم کرد بە دوو بە یەك، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حمە سعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوا، سەرەتا دەست خۆشی لەهەموو لایەك دەکەم، بەڕاستی چەند مەسەلەیەك هەیە زۆربەی پەرلەمانتاران باسی دەکەن و پاریش باسکراوە کە دواکەتنی بودجەی خیتامی و ڕاپۆرتی شەش مانگ کە ئەمانە بە پێی یاسا و بە پێی لائیحە پێچەوانەن ماددەی 26 ساڵی 2010 و یاسای ئیدارەی مالی و رەقابی ژمارە 95ی ساڵی 2004 و ئەمانە هەمووی کە دەبێ لە 4/15 دا تەواو بن نەکراوە، ئەوە هیوادارین جوابێکی موقنع و جوابێکی عیلمیمان بدرێتەوە، سەبارەت بە ڕاپۆرتی دارایی من پێموایە ئەم ڕاپۆرتە زیاتر ئینشائیە و زیاتر عەرزی ئەرقامی کردووە، نەك هاتبێت دەستی خست بێتە سەر دیاری کردنی

سیاسەتی دارایی حكومەت تێیدا و ئایا كێشە بنەڕەتیەكانی ئەمڕۆی هەرێم چیە بەشێوەیەكی واقعی دەست نیشان بكرێ و بە شێوەیەكی علمی و ئەكادیمی لە ڕاپۆرتەكە چارەسەری بكرێت، بۆ گرنگی دان بە كام سێكتەر و گرنگی دان لەسەر ئەساسی داتا و ئامار بەشێوەیەكی زانستی كام سێكتەر ئەولەویەتی پێ دەدات ئایا نەهێشتنی هەژاری و بێ كاری، بووژانەوەی ژێرخانی ئابووری گرنگی دان بە كەرتی كشتوكاڵ و گوندەكان و ئاوەدانكردنەوە، پەرەپێدانی و گەشەدان بە ئابووری، هەرێم و زیاد كردنی سەرچاوەكانی داهات كە دەبووایە لەم ڕاپۆرتە دا بە شێوەیەك لە شێوەكان دەست نیشان بكرایە، دیسان لە ڕاپۆرتەكەدا باس لەوە دەكات كە 10٪ ی داهات لە بودجەی عیراقی فیدراڵە كە پێموایە وا نیە وەكو لەڕاپۆرتی لیژنەی داراییش هەیە ئاماژەی پێ كراوە، باس لەوە دەكرێت كە ئاگاداری هیچ یەكێك لەو خاڵانە نیە و دواتریش دەڵێ نوێنەرمان لە عیراق ئامادە بووە و هەروەها داهاتی حكومەتی هەرێم بە پێی خەملاندنی عیراقی فیدراڵ بە 5 ترلیۆن و 495 ملیارە و بە پێی خەملاندنی هەرێم (سێ سەد و نەوەد و هەشت ملیارە) ئایا ئەو جیاوازیە لەچیەوە سەرچاوەی گرتووە و هۆكارەكەی چیە بەو شێوەیە خەملێندراوە؟ خاڵێكی تر لە ڕاپۆرتەكەدا دوو داهاتی خەملاندووە كە بەڕاستی ئەو داهاتە كە باسی باجەكان و باسی داهاتی جۆراو جۆر دەكات و فرۆشتنی هەبووە نادارایيەكان كە من پێموایە ئەو داهاتە جیاوازی هەیە لەگەڵ خشتەیەكی تردا كە بە پێی ڕاپۆرتەكەی خۆیان لە ڕاپۆرتی كۆتایی دا لاپەڕەی 8 و لاپەڕەی 9 خەملاندنێك بۆ شمەك و خزمەتگوزاری كە ئەمە مەسەلەیەكی زۆر گرنگە سێ خشتەیان داناوە بۆ خۆیان وەزارەتی دارایی بە پێی ڕاپۆرتەكەو بە پێی خشتەكان جیاوازیەك لە ژمارەكاندا هەیە، مولاحەزەی یەكەم ئەگەر تێبینی بكەن، مولاحەزەی دووەمم ئەوەیە كە لە شمەك و خزمەتگوزاری بۆ پار ساڵی 2010 (هەشت ملیار و هەشت سەد و سی و هەشت ملیار) بووە بۆ ئەمساڵ بووە بە(ترلیۆنێك و شەش سەد و نەوەد و نۆ) كە ئەوە دوو قاتە بەڕاستی، پێموایە زۆر زیادی كردووە دوو قات، باربووەكان (سێ سەد و هەشتا و پێنج ملیارە) بۆ ئەم ساڵ بووە بە (هەشتا و پێنج ملیار) یەعنی چوار قات و نیو كەمی كردووە، بەخشین (سێ سەد و حەفتا و چوار ملیارە) دوو قات بووەتەوە و بووە (حەوت سەد و شەست و دوو)، سوودە كۆمەڵاتیەكان (سەد و هەشتا و حەوتە) دیسان دوو قات بووەتەوەو بووە بە دووقات، خەرجیەكان و مەوجوداتی نادارایی فەرقی بە (هەشتا و دوو ملیار و یەكێكیان بە پەنجاو دوو ملیار) ئەمە مولاحەزەیە، هەم غەڵەتی ڕەقەمی تیایە و هەم بەو ڕێژەیەی دوو قات زیاد بوونە یان چوار قات زیادبوونە، پێموایە سەروەت و سامان یان ئەو داراییە لە شوێنێك دا سەرف دەكرێت، خاڵێكی تر ئەگەر لەم خشتەیەی خۆیان دا سەیر بكەی خشتەی دارایی باس لەوە دەكات لە شمەك و باربوو و بەخشین و مەنافعی ئیجتماعی سەرف كردنی بۆ تا 2010/6/30 لە خشتەیەكیان دا كە هاتووە لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی دا روبعێكی خەرج كردووە، یەعنی بۆ نموونە لە 366ملیار ، 91 ملیاری خەرج كردووە، 374 ملیار 93 ملیاری خەرج كردووە،لە 187 ملیار 47 ملیاری سەرف كردووە، واتە چارەگێكی خەرج كردووە تا 6/30 كەچی لێرە لە ڕەقەمەكان جیاوازی هەیە، بۆیە ئەگەر بەم شێوە بەراوردە حسابیە ڕەقەمیە بیكەین ئێمە دەتوانین لە بوجەی شمەك و خزمەتگوزاری

باربوو و بەخشین و سوودە کۆمەڵایەتیەکان، مەسروفاتی تر و مەوجوداتی نادارایی بەڕێژەی 40٪ ـ 50٪ کەم بکەینەوە کە خۆی (سێ ترلیۆن و شەش سەد ملیار دینارە) بەو ڕێژەیە کەمی بکەینەوە ئێمە نزیکەی ترلیۆن و نیوێك یان تا دوو ترلیۆن دینارمان دەست دەکەوێ، کە ئەو دەسکەوتە زیادەیە دەتوانین بەکاری بهێنین بۆ پرۆژەکانی وەبەرهێنان بەڕاستی بۆ بواری گەشەدان بە ئابووری و ئاوەدانکرنەوەی گوندەکان و گرنگی دان بە کەرتی کشتوکاڵ و هەروەها زیاد کردنی مووچەی شەهیدان و تۆڕە کۆمەڵایەتیەکان و گەنجان و یەعنی گرنگی دان بە پرۆژەی گەنجان، کەواتە ئەگەر بە شێوەیەکی واقعی سەیری ئەو داهاتانە بکەین ئەو ڕێژەیە دەتوانین بگەڕێنینەوە، خاڵێکی تر کە زۆر گرنگە بەڕاستی داهات لە بودجە پێموایە داهات شتێکی زۆر گرنگە لە بودجە، داهاتی شەفاف نیە، دیار نیە و داهاتی وەزارەتەکان کە سەیری ئەم خشتەیە بکەی لە داهاتی وەزارەتەکان دا فەرقێکی زۆر لەبەینی ئەمساڵ و پاردا هەیە، بەشێوەیەکی هەرەمەکی و بەشێوەیەك تەخمین کراوە کە دیار نیە معیارەکەی و زۆر نادیارە، بۆ نموونە لە شوێنێك دا دەڵێ کارەبا (سەدو بیست ملیار) لە شوێنێکی تردا هەر خۆی دەڵێ داهاتی کارەبا (سەد و پەنجاو یەك ملیارە) وردەکاری زۆر تیایە لەبەر کاتەکە زۆر زۆر کەمە، یەعنی داهاتی وەزارەتەکان، خاڵێکی تر داهاتی نەوت کە ئەم داهاتی نەوتە 122 ملیار و سەدو هەشتا و نۆ ملیۆن دیاری کراوە کە ئەوە فرۆشتنی نەوتی سپیە کە لە حکومەتی فیدراڵەوە بۆمان دێت و ئێمە دەیفرۆشینەوە نەك فرۆشتن، باسی نەوتی خاو و باسی موشتەقاتی نەوتی خاو کە لە پاڵاوگەکانی هەرێم دەردەهێندرێ و لەو شوێنانە دیاری کراوە بە هیچ شێوەیەك باسی نەکراوە کە بە پێی یاساش دێمە سەری دەڵێ دەبێ دیاری بکرێت، مەتارەکان و داهاتی مەتارەکان و داهاتی گومرگ و داهاتی قەرز و مینەحی دەولی کە دەدرێ، ئایا هەیە؟ نیە؟ ئەوە دەبوایە دیاری بکرایە، مینەحی گرێبەستە نەوتیەکان بە هیچ شێوەیەك نەخراوەتە سەر ئەم داهاتە، خاڵێکی تر لە تەخمینی داهاتی 2010 دا سەرکەوتوو نەبوو، چونکە ئەو خەملاندوویەتی بە سێ سەد و چل و هەشت ملیار دینار، بەڵام خۆیان بە پێی ئەو ڕاپۆرتەی خۆیان و بە پێی ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی دەڵێ تا 6/30 سێ سەد و شانزە ملیارە، کەواتە بۆ ماوەی 6 مانگ سێ سەد و شانزە بێ و شەش مانگەکەی تر هیچ نەبێ؟ ئەوەندەش بێنین کەواتە دەکاتە نزیکەی حەوت سەد ملیار و ئەو سێ سەد و چل و هەشت ملیاری داناوە، هەندێ یاسا هەیە لە پرۆژە یاسای ساڵی 2010 جێ بەجێ نەکراوە کە زۆر گرنگن، وەك ماددەی 26 بڕگەی 1و 2 کە باسی فرۆشتنی نەوت دەکات، نەوتی خاو و باسی بەخشین لەسەر گرێبەستە نەوتیەکان دەکات کە دەڵێ دەبێ وەزارەتی دارایی خشتەیەك بە پێی داهاتی نەوتی خاو و داهاتی گریبەستە مینحەی بەخشینی گریبەستە نەوتیەکان بنێرێ بۆمان و لە چیشدا سەرف دەکرێ، پەرلەمان موسادەقەی لەسەر بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیشتمان خان فەرموو.

بەڕێز نیشتمان مرشد صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا پشتگیری لە ڕاپۆرتی دارایی دەکەم، پشتیگری ئەوە دەکەم کە سلفەی زەواج و هاوسەرگیری بکرێت بە 5 ملیۆن دینار، سلفەی عەقار بکرێت بە 20 ملیۆن دینار و هەروەها شار و شارۆچکەکان هەمووی بگرێتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا حکومەت هەوڵ بدات نرخی کەلوپەل لە بازاڕ بەرز نەبێتەوە، داواکارم مووچەی تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتی بکرێت بە سەد و پەنجا هەزار دینار، ئەو ژنانەی کە پیاویان نیە داخل بکرێن و بیانگرێتەوە، پێم باشە بایەخ بدرێت بە بواری پیشەسازی و کشتوکاڵ و هەروەها گەشتوگوزار، پشتیوانی لەوە دەکەم سلفە بۆ فەرمانبەران دابین بکرێت، پشتگیری لەوە دەکەم کە مووچەی پێشمەرگە زیاد بکرێت، چونکە ئەو مووچەیە کە پێشمەرگە وەری دەگرێت بایی هەفتەیەکی ناکات، مووچەی کەم ئەندامانی سەنگەریش لە هەمان کاتدا زیاد بکرێت، زیاد کردن و هاوتا کردنی دەرماڵەی پۆلیس و ئاسایش وەکو بەغدای لێ بکرێت، من وای دەبینم کە ناعەدالەتی هەیە لە بودجە لەسەر ئاستی وەزارەتەکان و پارێزگاکان واتە هەندێ لە وەزارەت بودجەی زۆری بۆ دابین کراوە بەبەراورد لەگەڵ وەزارەتەکانی تر، پێشنیارێکی تریش دەکەم مەبدەئێك پترۆ دۆلار پێویستە پەیڕەو بکرێت لە کوردستان، ئەو شوێنەی کە نەوتی لێ دەردەهێندرێ مافی خۆیانە بەشە بودجەیان بۆ دابین بکرێت، پێشنیار دەکەم ئەو ڕێگا دەرەکیانەی کە لە وەزری هاوین دا زۆربەی گەشتیارانی لەسەرە و بنکەی فریاکەوتنی تەندروستیان بۆ دابین بکرێت کە ئەوە زۆر زۆر زرورە، پێویستە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان جیا بکرابایەوە لە بوجەی گشتی، چونکە بودجەی پارێزگاکان دەبێ بە پێی دانیشتوان بێت، من هەندێك تێبینیم هەیە لەسەر پرۆژەکان، هەندێك لە پرۆژەکان ناهەماهەنگی هەیە لە نێوانیان دا بۆ نموونە کۆمەڵێك پرۆژە هەیە لە شەقڵاوە و لە سنووری دەورەبەری شەقڵا وە کە پێشکەش کراون، بەڵام داخل نەکراون، ئەمە بۆ دووەمساڵ دەچێت کە ئەمە نیگەرانی دروست کردووە لەمەنتیقەکە، یەکەم لەوانە پرۆژەی دابین کردنی زێراب کە زۆر پێویستە لە شەقڵاوە هەبێ، کە ئەوە لەڕووی تەندروستیەوە بۆ خەڵکێك هەم باشە کە ئەو زێرابە بەسەر شەقامەکان دا نەڕوات، لەبواری سندوقی نیشتەجێ بوون، چونکە شەقڵاوە شوێنێکی سیاحیە و خەڵك ناتوانێ خانوو دروست بکات لە باخەکان، کە هەتا ئێستا سندوقی نیشتەجێ بوون ئەو مەنتیقەی نەگرتووەتەوە، ئەوە زۆر زۆر پێویستە ئو سندوقە چاوێکی پێدابخشێندرێتەوە، ئەو سندوقە لە شەقڵاوە جێ بەجێ بکرێت و خەڵکی فەقیر و کەم دەرامەت و ئەوانەی زۆر تێدایە، بۆ ئەوەی لە کرێچیاتی رزگاریان بێ، پێم باشە ئەوە زۆر زۆر ئیهتمامی پێ بدرێت کە ئەوە زۆر زەرورە لە مەنتیقەی ئێمە چاوی پێدا بخشێندرێتەوە، تاوەکو ئێستاش شەقڵاوە پارکی نیە کە ئەوە زۆر زەرورە لەناو مەنتیقەی ئێمە کە شوێنێکی سیاحیەو پارکێك هەبێ و بۆ ئەوەی خەڵکەکە بتوانی سەردانی بکات، ئەوە چەندین ساڵە و سێ یەم ساڵە بینایەی شارەوانی پرۆژەی بۆ تەقدیم دەکرێ کە ئەو بینایە لە سێ ژووری بچووك پێك دێت کە شوێنەکەی زۆر ناشیاوە کە داوا دەکەن بینایەیان بۆ نوێ بکرێتەوە، تا ئێستا تەبعەن ئەوەش جێ بەجێ نەکراوە، زۆر پرۆژەی دیکەش پێشکەش کراوە بۆ زەوی کرێچیەکان کە تا ئێستا نیوەی لەو پرۆژانە جێ بەجێ نەکراوە، چەندین جار

لەلایەن خەڵکەوە داوامان لێ ئەکرێ بۆ ئەوەی هۆڵی بۆنە ئاینیەکانیان بۆ جێ بەجێ بکەین، ئەو کەسانەی کە تازیەیان هەیە هەموویان لەسەر شەقامەکان دائەنیشن کە ئەمە پرۆژەمان تەقدیم کردووە بە پارەیەکی زۆر کەمیش ئەوە دەکرێت و تەواو دەبێ، دەبینین ئەو ساڵیش هەر بۆیان جێ بەجێ نەکردوونە و بۆ ساڵی 2012 یان داناوە، کە داواکارین لە وەزیرە بەڕێزەکان کە ئەوەمان بۆ بخەنە بواری جێ بەجێ کردنەوە، یەك شتی تریشمان هەیە داواکارین لەو 25 هەزار کەسەی کە تەعین دەکرێت کە ئەوە هەنگاوێکی زۆر باشە، بەڵام بە یەکسانی دابەش بکرێت نەوەکو ئەو جارەش شارەکەمان دیسانەوە بێ بەش بێ لەو تەعیناتە و بەشێکی کەمی بۆ دابین بکەن، یەك شتی تر کە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لەسنووری ڕانیە کە خەڵك زۆر پەیوەندی پێوە کردووینە کە دەڵێین هەتا ئێستا لە شارەکەی ئێمە هیچ پرۆژەیەکیان بۆ ئێمە نەخستووەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە کە ئەوە زۆر نیگەرانی لەو مەنتیقەیە هەیە کە زۆر پرۆژەیان تەقدیم کردووە، زۆر زۆر پێویستە لە جادە و کۆڵان و ئەوانە هیچیان بۆ ئێمە جێ بەجێ نەکردووە، داواکارین کە ئەوانیش چاوەکیان پێ دابخشێندرێتەوە لە سنووری ڕانیە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عماد فەرموو.

بەڕێز عماد محمد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەرەتا دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم بۆ ماندووبونیان لە ئامادەکردنی ئەم ڕاپۆرتە کە کۆمەڵێك تێبینی و پێشنیاری گرنگ تێیدا جێگیر کراون کە دەکرێت ببنە بنەمایەك بۆ گفتوگۆ کردن و پەرلەمان بڕیاری لەسەر بدات، هەروەها پشتگیری هەموو ئەو پێشنیارانە دەکەین کە لەم ڕاپۆرتەدا هاتوون، دیسان پشتگیری لە سیاسەتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەین کە لەم بودجەدا پەیڕەو کراوە کە بە گرنگی دان بە کۆمەڵێك سەکتەری گرنگ و حەیەوی کە فعلەن ڕەنگدانەوەی حەز و خواستەکانی ئەم هەرێمەیە، لەوانە کارەبا و پەروەردەو خزمەتگوزاری ئاوو ڕێگاوبان و نیشتەجێ بوون و پەیدا کردنی هەلی کار بۆ گەنجان و کەم کردنەوەی ڕێژەی بێ کاری، بەرزکردنەوەی ئاستی بژێوی هاووڵاتیان و تا کۆتایی دیسان زۆر قسە و باس لەسەر زیادبوونی بودجەی وەرگەڕختنی ساڵی 2011 دەکرێت کە لە نێوان ساڵی 2009 ـ 2011 زیاتر لە سێ ترۆلیۆن زیاد بووە کە پێویستە حکومەتی هەرێمی کوردستان هەوڵ بدات خەرجیەکانی وەگەڕخستن کەم بکاتەوە، بەڵام ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ کۆمەڵێك هۆکار کە لەوانە زیادەڕۆیی لە دامەزراندنی فەمانبەران و کڕینی سووتەمەنی بۆ وێستەگەکانی کارەبا و دابین کردنی مووچەو پێداویستیەکانی پێشمەرگە، زیاد کردنی مووچە و دەرماڵە دیسانەوە تەرخان کردنی ژمارەیەك تەخسیسات بۆ کۆمەڵێك بوار لەوانە سندوقی پەرەپێدانی تواناسازی مرۆیی، سندوقی نیشتەجێ بوون و پشتیوانی کردنی حزبەکان و پرۆژەی ڕێکخراوە ناحکومیەکان و پێدانی قەرزی کشتوکاڵ و پیشەسازی و

تەرخان کردنی پێشینەی هاوسەرگیری و زیاد کردنیان و پێدانی قەرزی خانووبەرەو زیاد کردنیان و تەرخان کردنی تەخسیسات بۆ هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانەی هاوچەرخ، تەرخان کردنی بودجەی دامەزراندنی هەشت لیوای تازە و زیاد کردنی دەرماڵەی پۆلیس و ئاسایش و زیاد کردنی یارمەتی تۆڕی کۆمەڵایەتی کە ئەمانە هەمووی ئەو هۆکارەن کە وای لێ کردووە بودجەی وەگەڕخستن بەرەو زیادبوون بچێت، سەرەڕای ئەم هەموو هۆکارانە منیش پشتگیری ئەو رایە دەکەم کە لەلایەن لیستی کوردستانی پێشنیار کراوە بۆ کەمکردنەوەی بودجەی وەگەڕخستنی ساڵی 2011 بەرێژەی 10٪ بۆ پاڵپشتی کردنی ئەم بوارانەی کە ئاماژەیان پێدراوە کە پێویست ناکات دووبارەی بکەمەوە، سەبارەت بە پرۆژە بەردەوامەکان و پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2011 کە ئەوانەی پەیوەندیان بە لیژنەکەمانەوە هەیە جێگای دڵخۆشیە کە بۆ ئەم ساڵ وەزارەتی پلاندانان لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2011 دەست بەجێ بەجێ کردنی دوو بینایەی کۆنترۆڵی جۆری لە سلێمانی و لە دهۆك دەکات، هەروەها کۆمەڵێك پرۆژە لەلایەن وەزارەتی دارایی و ئابووری جێ بەجێ دەکرێن بە مەرزەکانی سنووری ئیبراهیم خەلیل و حاجی ئۆمەران و باشماغ و پەرویز خان و مەرزەکانی تەویڵە و سوشمێ و تاکۆتایی کە فعلەن پێویستە گرنگی بە مەرزەکانی سنووریش بدرێت لە ڕێگای ئەنجامدانی پرۆژەی پێویست، بەڵام دیسانەوە بۆ زیاتر گرنگی دان بە کارەکانی کۆنترۆڵی جۆری و مەرزەکانی سنووری و دەزگا چاودێریەکانی بازاڕ پێشنیاری ، یەك/ دروست کردنی سێ تاقیگەی پێشکەوتوو لە هەر سێ پارێزگاکانی هەرێم دەکەین بۆ دەستەی پێوانەسازی و کۆنترۆڵی جۆری، چونکە ڕەوشی پشکنینەکان لە ئاستی پێویست دانیە، بە کۆمەڵێك کەلوپەل و بەروبووم پشکنین ناکرێن، لەبەر نەبوونی تاقیگەی پێشکەوتوو و بۆ ئەوەی پەنا نەبەین بۆ کۆمپانیای فاحسەی بیانی بۆ پشکنینەکان، دوو/ دروست کردنی تاقیگە لە هەموو مەرزەکان بۆ کارەنتینی کشتوکاڵ و ڤێتەرنەری و تەندروستی و بیناسازی و کۆنترۆڵی جۆری و بۆ ئەوەی بتوانن بۆ هەندێ کەلوپەل پشکنین بکەن کە ئەوانەی پێویستی بە پشکنینی ورد نیە، سێ/ ساڵانە ڕێژەیەك لە داهاتەکانی مەرزەکانی سنووری تەرخان بکرێت بۆ پاڵپشتی کردنی ئەنجامدانی پرۆژەکان لە مەرزەکانی سنووری، دیسان لە پرۆژەکانی وەبەرهێنانی ساڵی 2010 تێبینی ئەوە دەکرێت کە چەند کەموکوڕی لەخشتەی پرۆژەکان دا دیار بوو کە پێویستی بەڕوونکردنەوە هەیە، لەهەمان کاتدا پێشنیاری تریشم هەیە، یەك/ پێ دەچێت خشتەی پرۆژەکانی وەبەرهێنانی ساڵی 2011 زانیاری زیاتر تێدا دیار بێت، بەبەراورد لەگەڵ خشتەی پرۆژەکانی ساڵی 2010، بەڵام دیسانەوە هەندێك لەو زانیاریانە پێ دەچێت دروست نەبن، دوو/ تێبینی ئەوە دەکرێت کە کۆمەڵێك پرۆژە لەسەر بنەمای میزاجیەتی شەخسی دانراوە، بە پێی ڕەچاوکردنی حەز و ویستی هاووڵاتیانی ئەو ناوچەیە کە ئەمە وای لێ کردووە ئەو پرۆژانە ئەنجام بدرێن تەنها کۆمەڵێك کەس لێی سوودمەند دەبن، سێ/ ڕێژەی جێ بەجێ کردنی پرۆژەکان لە ئاستی پێویست نیە و زیاتر لە نیوەی پرۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی پێشوو جێ بەجێ نەکراون کە هیوادارین حکومەتی هەرێمی میکانیزمی باشتر دابنێ بۆ ئەوەی ڕێژەی جێ بەجێ کردن بەرزبکاتەوە، چوار/ پشتگیری پێشنیاری لیژنەی دارایی و ئابووری

دەکەین سەبارەت بە خەرجی ئەو پرۆژانە کە لە 7٪ کەمتری بۆ دانراوە لە کۆی گۆژمەی پرۆژەکە، پێشنیار دەکەین ئەگەر ئەو پێشنیارەی بە کەم کردنەوەی 10٪ لە بودجەی وەگەڕخستنی ساڵی 2011 بڕیاری لەسەر درا ئەو گوژمەی کە تەرخان دەکرێت بۆ پشتیوانی پرۆژەکانی وەبەرهێنان دابەش بکرێت لەسەر ئەو پرۆژانەی کە خەرجیان بۆ ساڵی 2011 ، 7٪ کەمترە، بۆ نموونە پرۆژەی ئاوی ئامێدی و ئاکرێ، فرۆکەخانەی دهۆك و سایلۆی بەردەڕەش و کەلار و ڕانیە تا کۆتایی، پێنج/ پشتگیری پێشنیاری لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەین بە دابین کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ هاووڵاتیانی خاوەن داهاتی سنووردار و کەم دەرامەت، شەش/ پشتگیری لەڕای زکیە خان دەکەین سەبارەت بە چارەسەرکردنی کێشەی ئاوارەکانی پێش ساڵی 1998 ئەوانەی لە تورکیا و ئێران گەڕانەوە، حەوت/ پێشنیار دەکەم لیژنەیەك پێك بهێندرێت لە لیژنەی دارایی و یاسایی و سەرۆك لیژنەکان بۆ وەرگرتنی هەموو ئەو کەموکوڕیانەی کە لەلایەن ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمانەوە ئاماژەیان پێدراوە و بە هەماهەنگی لەگەڵ بەڕێزان وەزیری پلاندانان و دارایی و ئابووری، هەشت/ پێشنیار دەکەم سەد ملیار دینار تەرخان بکرێت لەو کەم کردنەوەی کە پێشنیار کراوە لەلایەن لیستی کوردستانیەوە لە بودجەی وەگەڕخستنی ساڵی 2011 کە ئەگەر پەسەند کرا لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە بۆ ئەنجامدانی پرۆژە خزمەتگوزاریەکانی زیاتر بەو ناوچانەی سنووری کە تووشی هەڵمەتەکانی ئەنفال و جینۆساید بوون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەعقیبم لەسەر ئەو ڕاپۆرتە بەم شێوەیەیە، یەکەم/ پێویستە لە 2011/4/15 حساباتی ختیمانی بێت، بۆ نەهاتووە؟ تاوەکو ئێمە بزانین مدەوەر چەندە کە ڕاپۆرتی لیژنەی یاساییش ئیشارەتی پێی داوە، دوو/ بەڕێز حساباتی مدەوەرەی ساڵی 2010 کە پێویستە بخرێتە سەر داهاتی 2011 دواتر تەوزیع بکرێتەوە بۆ خەرج کردن دیار نیە، حسابی میزانیەی مدەورەی 2009 یش نەخرایە سەر بودجەی 2010 ئەو پارانە لە کوێنە؟ بۆ نموونە 704 ملیار زائیدەن 304 ملیاری پرۆژەکان سەرف نەکراوە، لەگەڵ پارەی 1600 خانووی شەهیدان لەگەڵ 60٪ ی تواناسازی لاوان کە 120 ملیار دینار بووە، لەگەڵ 10 ملیاری وەرزش ، هەندێکیان کەلە لاپەڕە 48 ی ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی دا هاتووە، لە 2395 پرۆژە بڕی (سێ سەد و بیستی) یەك دیناری تیا سەرف نەکراوە ئەو پارانە لە کوێن و بۆ کوێ چووە؟ سێیەم/ بەڕاستی کە ئەمەش ژیانی خەڵکە پێویستە بگەڕێتەوە سەر ئیراداتی ئەمساڵ و دیسانەوە تەوزیعی بکەینەوە کە بە کورت هێنان لە بودجە نیە، بەڵکو زۆر زۆر زیادیش دەکات ئەگەر ئەمەی بۆ بگێڕینەوە، سێیەم/ لەڕاپۆرتی بەڕێز وەزیری دارایی داهاتووە وەزارەتی پێشمەرگە باس نەکراوە لە تەرخان کردنی بودجەی 2011 پاڵپشت بە قانونی بودجەی عیراقی فیدراڵی ماددەی 14 بڕگەی 5 لەساڵانی ڕابردوو

هەموار کرا بەمەرجێك وەك پێشینە بدرێت تا کاتی ڕێککەوتن لەسەر ئەم بابەتە، کەچی لە بودجەدا پارەی بۆ تەخسیس کراوەتەوە، چوار/ ڕاپۆرتەکە ئاماژەی بە تەنفیزی یاسای ڕاژەی پێشمەرگە نەداوە کە پێویستە مەعاشیان هاوتای عیراق بێت، سەرەڕای ئەوەی لەماددەی 24 دا لە یاسای ژمارە 1 ساڵی 2010 زیادمان کردووە بە سێ بڕگە پێویستە مەعاشی پۆلیس و پێشمەرگە و ئاسایش چاك بکرێ، سەرەڕای ئەوەی ئیعلان کرا 19 خاڵەکەی ئیتلافی لیستە کوردستانیەکان کە چوونە پاڵ حکومەتی مالکیەوە ئیمزا کراوە لەلایەن مالکیەوە کە بە پێی یەکێك لە خاڵەکان دەبێ بودجەی پێشمەرگە و هێزەکان بێتەوە، پێنجەم/ بەڕاستی ئەو پارانەی بۆ زراعەت و صناعە و سحەتی تەندروستی خەڵك تەخسیس کراوە زۆرکەمە، پێویستە چاك بکرێت، کە پێویستە لە غەیری مووچە بودجەی تەشغیلی ئەگەر 50٪ کەم بکرێتەوە (یەك ترلیۆن و حەوت سەد و نەوەد و نۆ ملیار و حەوت سەد و هەشتا و حەوت ملیۆن دینار) دەکات، شەشەم/ بۆیە چاککردنی تەخسیسی پارەی صناعەت و زراعەت و سحەت داواکارین لەو بابی لە غەیری مووچە 50٪ کەم بکرێتەوە، حەوتەم/ لە تەقریرەکە پارەی پترۆ دۆلار وازح نیە چەندە؟ حەقە ڕوون بکرێتەوە هەشتەم/ پارەی فرۆشتنی نەوت وازح نیە چەندە؟ پێویستە دیار بکرێت نۆیەم/ لە تەقریرەکەدا باسی داهاتی فرۆکەخانەی هەولێر و سلێمانی و مەصفای نەوتی بازیان و خەبات و کارەبا و ئاو و ڕەسمی دادگاو ڕەسمی مرور و رسوماتی تاپۆ و گومرگ و زەریبەی دەخل و زەریبەی عەقار بە خشتەیەکی موفەسەڵ هی هەر سێ پارێزگا نەهاتووە و دیار نیە، لەکاتێك دا تەنها موشتەریەکی کارەبا بە پێی تەسریحێکی وەزیری کارەبا 850 هەزار کەسە، ساڵانە داهاتی کارەبا نزیکەی 300 ملیار دینارە لەکاتێك دا بودجەی ئەمساڵ هەمووی بە 400 ملیار دینار تەخمین کراوە، دەیەم/ بۆچی بۆ تەعینی نزیکەی 25 هەزار موزەف بڕی نزیکەی 2 ترلیۆن دینار لە بودجەی تەشغیلی دا زیاد کراوە کە ئەمە ڕەقەمێکی تا بڵێی خەیاڵیە نازانین ئەو پارەیە چیە و بۆ کوێ؟ ڕوونکردنەوەمان بدرێتێ یانزە/دەربارەی مەجلسی قەزا ئاماژە بەوە نەکراوە کە پێویستە پارەی زیاتریان بۆ تەخسیس بکرێت، لەبەرئەوەی ئەوان پێویستیان بەوە هەیە هەرچی حاکمە وەکو وڵاتانی دنیا خانوویان بۆ دروست بکرێت ئاواتەخوازین مەجلسی قەزا دروستی بکات، هەروەها پێویستمان بە زیاد لە 200 حاکمی تر هەیە بۆ ئەمساڵ تەعین بکرێت، حاکم و نائیب مودەعی عام، دوانزە/ تەخسیس کردنی 125 ملیار دینار بۆ دەستەی وەبەرهێنان بۆ چیە؟ بابی سەرفەکەی چیە؟ ڕوونکردنەوەمان بدرێتێ، کە تەقریرەکە ئاماژەی پێ نەداوە؟ سیانزە/ 250 ملیار دینار بۆ سندوقی ئیسکان چۆن سەرف دەکرێت؟ ئەگەر ئەمە بۆ ئەوان ڕوون بکەنەوە چەندی بۆ سووی بانك دەچێ و چەندی بە قەرز دەدرێ بۆ خەڵکی؟ چواردە/ باسی تەخسیسی پارە بۆ سەنتەری ڕۆشنبیری و ڕێکخراوی تریان، کێن ئەو سەنتەرانە؟ پانزە/ باسی تەخسیسی پارە کراوە بۆ کۆمپانیای دڵنیایی، چەند ساڵە بۆی تەخسیس دەکرێت و یەك دینار بەیەك کەس نەدراوە؟ شانزە/ باسی تەخسیسی پارە کراوە بۆ زەمانی و عەمەل، پارەی زەمانی عەمەل تا ئێستا چەند ساڵە پارەی بۆ تەخسیس دەکرێ و بە چ کرێکارو شاگردێك لەم هەرێمەدا بەکەس نەدراوە؟ حەڤدە/ پارەی بودجەی ئەقالیم لە مەرکەزەوەیە

بۆچی خراوەتە سەر بودجەی هەرێم؟ لیژنەی یاساییش لە لاپەڕەی 34 دا تەئیدی ئەوەی کردووە کە جیابکرێتەوە و بدرێتە دەست ئەنجومەنەکان خۆیان، هەروەها لە یاسای بودجەی عیراقیش دا لە بابێکی سەربەخۆدا لە ماددەیەکی سەربەخۆ دا کە باس لە ناردنی ئەو پارانە دەکرێت ئالیەتی سەرفی دیاری کردووە، پێویست ناکات ئەو هینە بەو شێوەیە؟، من پرسیارەکەم بەو شێوەیە من پرسیار و تەعقیبەکانم تەسلیمی بەڕێز وەزیری دارایی دەکەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت دەست خۆش، کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من لەلایەنە باشەکانی بودجەوە دەست پێ دەکەم کە ئەم بودجەیە شەفافیەتی وازحی تیایە بە گوێرەی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی لەلاپەڕە 3 دا کە 10 هاوپێچ لەگەڵ ئەم یاسایە هاتووەتە پەرلەمانی کوردستان کە هەموو وردەکاریەکی تێدایە و لە ئەنتەرنێت دا بڵاو کراوەتەوە، سەبارەت بە دواکەوتنی بودجە کە زۆر ئاماژەی پێ درا ئەوەی بۆمان دەرکەوت کەوا بودجە لەسەرەتای ساڵەوە ئامادە کراوە بەو پێیەی لە دوای پەسەند کردنی بودجەی عیراق بە 10 ڕۆژ بودجە گەیشتووەتە پەرلەمانی کوردستان لە 3/8 ەوە، کە ئەمەش ئەوە دەسەلێنێ ئێمە گرفتمان هەیە لەگەڵ پەسەند کردنی بودجە بەستراوەتەوە بە پەسەند کردنی بودجەی عیراقی، بۆیە وەك هاوکارەکانم ئەو پێشنیارە دەکەم کەوا ئەگەر لەڕووی دارایی و ئیداریەوە گونجاوە سەنەی مالی بگۆڕدرێت، جگە لەوەش بەشێك لە دواکەوتنی بودجە من دەیگەڕێنمەوە بۆ پەرلەمانی کوردستان کە لە 3/8 ەوە تاوەکو ئێستا پێموایە زەمەنێکی زۆرە لە پەرلەمان ماوەتەوە، دێمە سەر وردەکاری بودجە، لەڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی کە باسی زیادکردنی دەرماڵەی دەرچوونی یاسا کراوە مەبەستمان زیاد کردن نیە، بەڵکو مەبەستمان یەکسان کردنە، چونکە حکومەت لە 3/28 بە فەرمانی ژمارە 25/32 فەرمانێکی دەرکردووە بە سێ بڕ دەرماڵەی دەرچووانی یاسایی زیاد کردووە، کە من پێموایە ئەم فەرمانە خۆی لە خۆی دا موخالفە، چونکە یەکەمیان/ بودجە پەسەند نەکراوە بە چ پێوەرێك موخەسەسات زیاد دەکات؟ دووەمیان/ مەجلسی قەزا بودجەی موستەقلی خۆی هەیەو نەدەکرا بەو فەرمانە زیادی بکات، بەڵکو خۆیان دەبوایە زیادی بکەن، سێیەمیان/ لەناو وەزارەتی عەدل دا بەشێکی گرتووەتەوە و بەشێکی نەگرتووەتەوە وەك سەرۆکایەتی و داواکاری گشتی و سەرپەرشتیاری دادی ئەوانەی گرتووەتەوەو لە موزەف هەتاوەکو دەرچووانی یاسا، بەڵام لەناو بابلێین تاپۆ و ئەوانە دەرچووانی یاسا 30٪ یان بۆ زیاد کراوە، بۆیە داواکارم هەمووی یەکسان بکرێت ئەو بڕە لەکاتێك دا بودجەی وەزارەتی داد پەنجا ملیار بووە ساڵی پار و تەنها 30 ملیاری سەرف کردووە، پشتگیری زیادکردنی سولفەی زەواج دەکەم بۆ پێنج ملیۆن، بەڵام ئەوەی گرنگە لێرەدا من لەوەدا ئاماژەی پێ بدەم ئێمە لە کۆتایی پەسەند کردنی ئەم یاسایەدا ماددەیەك دادەنێین کە دەڵێین ئەم یاسایە لە 2011/1/1 وە جێ بەجێ دەبێت، بەڵام ئێمە پرۆژەی زیاد

کردنی سولفەی زەواجمان لە 6/29 لەپەرلەمانی کوردستان خوێندنەوەی یەکەممان بۆ کردووە، بەگوێرەی دوو ڕێنمایی دارایی ژمارە 33 ی هەولێر و 8ی سلێمانی کە لە مانگی 8ی 2007 دەرچووە و دەڵێ سولفەی زەواج دەدرێت بەو کەسانەی کە داوای پێشکەش کردنی سلفەکەیان کردووە و مێژووی عەقدی زەواجەکەیان ساڵێکی بەسەردا تێ نەپەڕیوە، بۆیە من پێشنیار دەکەم وەزارەتی دارایی لە پێدانی ئەم سولفەیە ڕێنمایی خۆی کار پێ بکات، چونکە دەیەها گەنج هەیە لەو ڕۆژەی خوێندنەوەی یەکەم بۆ پرۆژە یاسای سلفەی زەواج کراوە وەری نەگرتووە، پشتگیری پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی دەکەم لە زیاد کردنی دەرماڵەی پۆلیس و ئاسایش و زیاد کردنی پارەی تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتی و لەگەڵ زیاد کردنی سلفەی عەقار بۆ 20 ملیۆن، بەڵام پێویستە ئەمە لەچاو سەد مەتری کە چەند ساڵە ئێمە باسی دەکەین پێی بدرێ و بە تایبەتی لە قەزاکان پێدانی پارە بە مەسەلەی سەد مەتری زۆر زۆر زەرورە، جگە لەوەی کە ساڵی پار قسە لەسەر ئەوە کرا کە 7500 دۆلار دەدرێت بە لادێکان، بەڵام تا ئێستا ئەم پرسە یەکلا نەکراوەتەوە، ئەگەر پێیان دەدرێت زەرورە بۆیان سەرف بکرێت، ئەگەر نا ئەم پرسە بە هەڵواسراوی نەمێنێتەوە، بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان کە لەناو پرۆژەی بودجەی گشتی دا هاتووە پێموایە ئەمە ئەگەر حکومەت بەدیوێکدا مەبەستی ئەوە بێت بۆ زیاتر دەرخستنی شەفافیەتی بودجە بێت، بەڵام بەدیوێك دا پێموایە لە ئامانجی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکانی کوشتووە، چونکە لەلایەك ئەمە ناچێتە ناو بودجەی عام و لەلایەك دا بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان بۆ جێ بەجێ کردنی خزمەتگوزاری پەلە و دەست کردنەوەی پارێزگاکاندا، بەڵام وا شەش مانگە ئێمە دەستی پارێزگاکانمان بەستاوەو هەدەفی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکانمان لێی دوورخستووەتەوە، بودجەی وەزارەتەکان بەشێوەیەکی گشتی ئەگەر سەیری بکەین زیادی کردووە لەکاتێك دا ئەو بودجەیە کە دەچێتە بواری جێ بەجێ کردنەوە تا 7/1 زۆربەی وەزارەتەکان 12/1 ی بودجەکەیان سەرف کردووە و یەعنی وەزارەتی عدل بە نموونە دەهێنمەوە کە ساڵی پار 32 ملیار و 316 ملیۆنی بۆ داندراوە، ئەم ساڵ 276 ملیۆنی بۆ داندراوە، پشتیوانی زیاد کردنی قەرزی بانکی پیشەسازی دەکەم، بەڵام ئێمە ساڵی پار 30 ملیارمان بۆ دانا، بەڵام بە گوێرەی زایانیاریەکان تا ئێستا یەك دینار لەو پارەیە سەرف نەکراوە، جا ئەگەر بەو شێوەیە بێت و بەو ئالیەتە بێ پێموایە زیاد کردنەکە هیچ سوودێکی نابێ و پشتگیری بڕینی 10٪ مووچەی پلە باڵاکان دەکەم بە هەر سێ سەرۆکایەتیەکەی هەرێمی کوردستان وەك ئەوەی لە پرۆژەی بودجە هاتووە، ئێمە بەگوێرەی بڕیاری حکومەت هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکانمان لەپێشە، لە بودجەدا کە پێموایە مەبلەغێکی زۆری دەوێ، بەڵام لە بودجەدا هیچ بابێك و لە هیچ شوێنێك نەمبینیوە ئاماژە بە تەرخان کردنی بڕێك پارە بکرێت بۆ ئەم حاڵەتە، پارەی پترۆ دۆلار کە دەست نیشان کراوە بۆ هەردوو ساڵی 2010 و 2011 بەڵام هیچ ڕوونیەکی تێدا نیە لە چۆنیەتی هاتنی ئەم پارەو چۆنیەتی سەرف کردنی، چونکە بە گوێرەی قانونی بودجەی ساڵی 2010 ئەم پارەیە بۆ پارێزگای مونتیجە، مونتیجی با بڵێین نەفت و غازە، بەڵام من دەپرسم ئایا ئەم پارەیە دەچێتەوە بۆ مونتجی موحافەزەکە یان دەچێتەوە ناو داهاتی گشتی و جارێکی تر

تەوزیع دەکرێتەوە بەسەر هەموو هەرێمی کوردستاندا؟، پێمولیە ئەگەر وابێت لە ئامانجی دانانی پترۆ دۆلار دەکوژێت، چونکە خودی دانانی ئەم پارەیە بۆ ئەو پارێزگایایە کە نەوت و گازی تێدا بەرهەم دەهێندرێ لەڕووی ژینگە و جادە و ڕێگاوبانەوە زەرەرمەند بووە، سەبارەت بە پرۆژەکان دوو، سێ پرسیارم هەیە، یەکەمیان ئەو پارانەی کە تەرخان کراوە بۆ پرۆژەکانی ساڵی 2010 و لە ساڵی 2010 ئەنجام نەدراوە، ئایا ئەو پارەیە بە چ ئاراستەیەك و چۆن مامەڵەی لەگەڵ کراوە؟ نەبوونی لاوازی و هەماهەنگی لەنێوان وەزارەتەکان و وەزارەتی دارایی، یەعنی بە نموونە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان یەکێك لە پلانە ستراتیجیەکانی ساڵی دروست کردنی عەمبارێکی نەوت بووە لە شاری کۆیە دا تا هاتنی بودجەش وەزارەتی سامانە سروشتیەکان نەی دەسەلماند کە لەلایەن وەزارەتی پلاندانانەوە ئەم پرۆژەیە داخل نەکرابێ، گومانیان هەبوو، چونکە یەکێك لە کارەکانیان ئەمە تاقە پرۆژەیان بووە، بەڵام دانەنراوە، ئاخر قسەم پرۆژە هەبووە لە ساڵی 2010 دا دانراوەو پارەی بۆ تەرخان کراوە بە نموونە لە زنجیرە 19ی پرۆژەکانی وەزارەتی خوێندنی باڵا دوو بەشی ناوخۆیی بۆ زانکۆی کۆیە داندراوەو پارەشی بۆ تەرخان کراوە، بەڵام ئێستا لەناو پرۆژە بەردەوامەکان و لەناو پرۆژە پێشنیار کراوەکان بوونی نیە و هیوادارم ڕوونکردنەوەم دەست کەوێ و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز باسی ئەوە کرا کەلە پەرلەمان زۆر تاخیر بووە، بۆ ئاگاداری جەنابت لە 3/8 پرۆژەکە هاتە پەرلەمان و لەو ڕۆژەی کە لە 3/8 هات ڕاپۆرتی لیژنەی تایبەت بە خۆپیشاندەران موناقەشە دەکرا، پاشان بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران بۆ ڕۆژی پاشتر هاتە ئێرە، ئیتر عوتڵەکان دەستیان پێ کرد، لە 11 ەوە عوتڵە بوو هەتا تەقریبەن، 11 پشووی هەینی بووەو شەممە 12 بووە و 13 یەك شەممە بووە و پشوو بوو لەبەرئەوەی کەوتە نێوان دوو پشوو، 14 پشووی لەدایك بوونی بارزانی نەمر بوو، سێ شەممە و چوارشەممە کاری یاسایی پەرلەمان بوو و 17 دانیشتنی نائاسایی پەرلەمان بوو و بەردەوام بوون بوو لەسەر خستنە ڕوو و گفتوگۆ کردنی ڕاپۆرتی لیژنەی تایبەت بەخۆپیشاندەران ، 18 هەینی بوو، 19 شەممە بوو، 21 ـ 26 نەورۆز بوو، 29 ش پرۆژە یاسایەکە خرایە بەرنامەی کار و خوێندرایەوە، بۆ ئاگاداری جەنابت، لێرە زۆر بە یاسایی و زۆر بە هێمنی تەعامل لەگەڵ پرۆژەکان دەکەین کە بۆمان دێن، ئەگەر لیجانەکان تەواو بێ، دێتە بەردەست سەرۆکایەتی پەرلەمان، بۆ ئاگاداری بەڕێزتان، صبیحە خان فەرموو.

بەڕێز صبیحە احمد مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش هەموو شتێك من بە زەروری دەزانم کە دەست خۆشی لە سەرۆکایەتی پەرلەمان و لیژنەی دارایی و هەر 19 لیژنەکەی پەرلەمان بکەم کە هەموو لایەك پێکەوە توانیان دەورێکی بەرچاو ببینن بەڕەخنە و تێبینی و پێشنیارەکانی خۆیان بۆ لیژنەی دارایی، لیژنەی دارایی بە ماندووبوونێکی زۆرەوە توانی

ڕاپۆرتێکی گشتگیر و هەمەلایەنە و پڕ لە پێشنیاری گرنگ ئامادە بکات، چارەسەری هەندێك کەلێن و کەموکوڕتی بکات کە بەڕاستی جێگەی دەست خۆشی و دڵخۆشیە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بودجەی ئەمساڵ هەرچەند لە کات و ساتی خۆی نەگەیشتە پەرلەمانی کوردستان، ئەمە تەئسیرێکی زۆری لەسەر بژێوی ژیانی هاووڵاتیان و بە تایبەتی ئابووری کوردستان دا هەبوو، بەڵام ئەوەی جێگەی داخە کە وەزارەتی دارایی لە ڕاپۆرتی خۆیدا ئیشارەت بەوە دەدات کە ئاگاداری سیاسەتی ئابووری حکومەتی فیدراڵ نیە، من پرسیار دەکەم تا کەی دەبێت وەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان ئاگاداری سیاسەتی دارایی و ئابووری حکومەتی فیدڕاڵی عیراق نەبێ و تاکەی ئەم قەرزەیە بەبێ چارەسەر بمێنێتەوە؟ بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بودجەی ئەمساڵ دەتوانم بڵێم تا حەدێك فەرقی هەیە لەگەڵ بودجەی ساڵی 2010، چونکە بودجەی ئەمساڵ بەڕوونی و بە شەفافی و بەشێوەیەکی زانیستیانە داڕێژراوە، بەڵام سەرەڕای ئەوەش ئەم بودجەیە بەدەرنیە لە کەموکورتی، تەمەنا دەکەم کە هەموو لایەکمان پێکەوە بتوانین لەپەرلەمانی کوردستان شتێکی وا بکەین کە ئەم بودجەیە لەخزمەتی هاووڵاتیانی کوردستان و هەر تاکێکی کوردستان دابێت، بتوانن ئیستفادە لەم بودجەیە بکەن، خاڵی سێیەمم پشتگیری لە پێشنیارەکانی خوشکی بەڕێزم سۆزان خان و کاك دڵشاد دەکەم کە دەبێ بودجەی تەشغیلی 10٪ی کەم بکرێتەوە، لەم ئەبوابانەی خوارەوە سەرف بکرێت کە لە خزمەتی هاووڵاتیانی کوردستاندا بێت، سلفەی زەواج نابێ لە 5 ملیۆن کەمتر بێت وسلفەی عەقار بیست ملیۆن بێت، قەرزی بانکی جوتیاران بکرێتە 75 ملیار، قەرزی بانکی سناعی بکرێتە 75 ملیار، بۆ دروست کردنی قوتابخانەکانی هاوچەرخ 150 ملیۆن تەرخان بکرێت، زیاد کردنی مووچەی فەرمانبەرانی حکومەتی هەرێمی کوردستان وەکو مووچەی فەرمانبەرانی حکومەتی مەرکەزی لێ بێت، ختورە و موخەسەسات و دەرماڵەی هێزەکانی وەزارەتی پێشمەرگە و وەزارەتی ناوخۆ وەکو حکومەتی مەرکەزی لێ بێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، خاڵی چوارەم/ کە پێشنیار دەکەم و ئەم پێشنیارەم ئاراستەی لیژنەی دارایی لە پەرلەمانی کوردستان و وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان دەکەم کە لە بودجەی ساڵی 2011 حساب بۆ ئاوارەکانی ئێران بکرێت بە تایبەتی ئەو ئاوارانەی کە لە ساڵی 1974 ئاوارەی ئێران بوونە، لە ساڵی 1991 ـ ساڵی 1998 هیچ حسابیان بۆ نەکراوە، بۆیە داواکارم لە وەزارەتی دارایی و وەزیری پلاندانان کە بۆچی تا ئێستا حساب بۆ ئەم ئاوارانە نەکراوە؟ بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، خاڵی پێنجەم/ پێشنیار دەکەم ئەو مەبلەغەی کە تەرخان کراوە بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون بکرێتە دووبەش، بەشێکی تەرخان بکرێت بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون و بەشێکی تری تەرخان بکرێت بۆ دروست کردنی شوقە لەلایەن حکومەتەوە بۆ خانەوادەی کەم دەرامەتەکان، هەروەها هەموومان دەزانین کە لە بودجەی ساڵی 2008 و 2009 لەکاتی کابینەی 5 بەسەرۆکایەتی ڕێزدار کاك نێچیرڤان بارزانی دوو هەزار و دوو سەد خێزان لەو شوقانە موستەفید بوونە، کە بەڕاستی جێگەی دڵخۆشی و دەست خۆشیە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، پشتگیری لە پێشنیاری لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ژنان و ئافرەتان دەکەم کە بە یەکسانی دامەزراندن بکرێت لەو 25 هەزار میلاکەی کە داندراوە بۆ دامەزراندن کە بۆ هەر وەزارەتێك ڕێژەی

ئافرەت لە 50٪ کەمتر نەبێ، چونکە هەموومان بەچاوی خۆمان دەبینین کە لە دامەزراندن وەکو پێویست حساب بۆ ئافرەتان نەکراوە، بۆیە زۆر جدی پاڵپشتی لەم خاڵە دەکەم و داوا لەبەڕێز حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم کە ئەم خاڵە بەجدی وەربگرن و پاڵپشتمان بن بۆ دامەزراندنی ڕێژەی ئافرەتان بەشێوەیەکی یەکسان، چونکە ئافرەت زیاتر هەست بە بەرپرسیاریەتی دەکات و وردبین ترە لەڕاپەڕاندنی ئیش و کارەکانی خۆی، بەڵام هەروەکو لەلای هەموو لایەکمان ئاشکرایە کە لە کۆمەڵگەی ئێمە تاوەکو ئێستا ئەمە بۆ ئافرەتە نەڕەخساوە کە بتوانێ وەکو پێویست لە کەرتی تایبەت ڕۆڵی خۆی ببینێ، بۆیە داواکارم کە هەلی کاری زیاتر بۆ ئافرەت برەخسێ، چونکە لە هەموو دنیادا ئەو کۆمەڵگە پێشکەوتوو ترە کە ئافرەت ڕۆڵی خۆی زیاتر تێدا دەبینێ، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان خاڵی شەشەم/ پێشنیار دەکەم کەلەو بودجەیەی کە بۆ پەرەپێدانی پارێزگاکان هاتووە حسابێکی تایبەت بۆ یەکەی ئیداری سەربەخۆی سۆران بکرێتەوە، چونکە تاوەکو ئێستا وەکو پێویست چ لە دانانی پرۆژە یان دەستی ئاوەدانکردنەوە ئیهتمامێکی باش کە لە ئاستی تموحاتی ئێمەدا بێت ئیهتمام بەقەزاکانی سۆران و مێرگەسوور و ڕواندز و چۆمان نەدراوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان پرسیارێکم لە وەزیری دارایی هەیە، لە بودجەی ساڵی 2010 مەبلەغی 30 ملیار دینار بۆ بانکی سناعی تەخسیس کرابوو ، بەڵام بەداخەوە کە ئێستا لە موناقەشەی بودجەی ساڵی 2011 داین بە پێی ئەو زانیاریانەی کە بە دەستمان گەیشتووە یەك دینار بۆ ئەم بانکە سەرف نەکراوە، هۆی چیە؟ پرسیارێکی تر لە وەزیری دارایی ئەوەیە کە سلفەی عەقار کە بە قەرز دەدرێتە هاووڵاتیانی کوردستان ئەم قەرزە بە قست لە هاووڵاتیانی کوردستان وەردەگیرێتەوە، ئەم داهاتەی قستی مانگانە کە بۆ حکومەت دەگەڕێتەوە چی بەسەر دێت؟، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان پێشنیار دەکەم کە حکومەتی هەرێمی کوردستان هەنگاوی جدی بهاوێت بۆ نەمانی کێشەی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ بنەماڵەی شەهیدان و ئەنفالکراوان و کە هەر هیچ نەبێ لە کێشەی ئیجار و سەکەن رزگاریان بێت، ئیتر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاروان فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەبەشی پێنجەمی ماددەی 14 یەمەوە دەست پێ دەکەم کە بڕی 200 ملیار دینار دیاری کراوە بۆ پشتیوانی حزبەکان و ڕێکخراوە ناحکومیەکان، ئەمە ساڵی 2010 یش بەهەمان شێوە داڕێژرابوو، بەڵام وەك خۆی جێ بەجێ نەکرا، خەرق کرا، بۆیە دەبێت حکومەت ناچار بکرێت بە پێی ئەو پێوەرەی کە دادەندرێ لە یاسایەکە جێ بەجێ بکرێت، بۆیە داوا لە بەڕێز وەزیری دارایی دەکەم ئەو نەوەد ملیارەی لە 2010 دانرابوو بۆ ئەومەبەستە چۆن سەرف کراوە خشتەکەمان بۆ ئاشکرا بکات بۆ پەرلەمانی کوردستان، لەبەشی پێنجەم ماددەی 16 تایبەت بە سندوقی کوردستان بۆ داهاتی نەوت کە دەبێ ساڵی 2007 دامەزرا بێت هیچ ئامارێکی ڕاست و دروست نیە کە تا ئێستا چەند داهاتی وەرگرتووە و ئەو بابەتە زۆر

تەمومژاوی و جێگەی گومانێکی یەکجار گەورەی گەندەڵیـە کە لەساڵانی ڕابـردوو، حەز دەکەین جەنابی وەزیر ئەوەشمان بۆ ڕوون بکاتەوە، سەبارەت بە ماددەی 20 ەم پێویستە حسابی کۆتایی ساڵی 2010 پێش کارکردن و پەسەند کردنی بودجە پێشکەش بکرێت، نەك لەگەڵ کارپێکردنی یاساکە کە ئەوە جۆرێك لە پەلەپرۆزەی بە ئیش و کارەکانی بودجەکەوە دیار دەبێت، پشتگیری لە هاوکارنم کوێستان خان و د.پەریهان دەکەم کە پێشینەی خانووبەرە بکرێت بە 30 ملیۆن وەکو عیراقی فیدڕاڵی لێ بێت، سەبارەت بـە پێشینەی خانووبەرە یان سندوقی پشتیوانی نیشتمانی جێ بەجێ کردن کە ئاشکرایە مانگانە ئەو قەرزە بەڕێژەیەك لەلایەن هاووڵاتیانی سوودمەندەوە دەگەڕێندرێتەوە بۆ حکومەت، دەبێ ئەمە پرسیاری ئەوە بکەین کە لەبری ئەو قەرزە گەڕاوانە چۆنە و چەندەو چۆن دەکرێت و حکومەت و وەزارەتی دارایی بۆ ئیشارەی بەو بڕگەیە نەداوە؟ لە زۆربەی بڕگەکان ئەگەر بە ووردی و بەراورد لەگەڵ خەرجیەکانی ساڵی 2009 و خەرجی ساڵی 2010 هەژمار کراو لەسەر خەرجی تا 2010/6/30 و ساڵی 2011 دەبینین کە نێوانی ساڵانی 2009 و 2010 گونجاون و لەیەکتری نزیکن، بەڵام بۆ ساڵی 2011 دوو قات و چەند قات دانراوە بەبێ بوونی هۆکاری مەعقول بۆ نموونە ئەگەر سەیری بڕگەکانی موخەسەسات و نەفەقاتی سەفەر و موخەسەات و نەفەقاتی ئیفاد و بەشەکانی تر بکەین، ئەو بەراوردە زۆر بە نامەعقولی هەست پێ دەکرێت، گوژمەی ئەو پارانەی لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2010 ماونەتەوە یان خەرج نەکراون، یان نەکەوتوونەتە باری جێ بەجێ کردنەوە، خەرج نەکراون، ئایا ئەو پارانە چی لێ هاتووە؟ داوا لە هەردوو وەزارەتی دارایی و پلاندانان دەکەین کە ساغی بکاتەوە ئایا ئەو پارانە گەڕاوەتەوە بۆ کوێ؟ گوژمەکەی چەندە؟ بڕگەی مینەح و تەحویلاتی ئوخرا کە لە بڕگەی 1 و2 و 4 و6 و8 بڕەکەی (دوو سەد و بیست و یەك ملیار و دوو سەد و پەنجاو پێنج ملیۆن دینارە) و یەکێکی لەو بڕگانە بواری پارە بەخشینەوەی نایاسایە، بۆیە من پێشنیاری ئەوە دەکەم بەڕێزان کەمن کۆمەڵێك بەڵگەم بەدەستەوەیە کە ناوەکان ناهێنم بەس تەنها مەبلەغەکان باس دەکەم، کە لە ڕۆژێك دا بەرپرسێك لە ئەنجومەنی وەزیران زیاتر لە چوار دەفتەر دۆلاری بەخشیوەتەوە بە بیست دۆلار و بیست وەرەقەو سی وەرەقە، ئەو جۆرە بەخشینەوەیە ئەو جۆرە منحە ئەگەر بۆ ئەوە سەرف بکرێت، ئەوە دادپەروەریە لەو حکومەتەدا؟ ئەوە دەکرێت؟ کە تەنها یەك بەرپرس ڕۆژانە ئەوەندە خەرج بکات هەر بەڕێزێکیشتان دەتوانن لەو بەڵگان لە منی وەرگرن سەرۆکایەتی پەرلەمانیشتەوە ئەگەر پێتان خۆش بێ سەیری بکەن، کە لە ڕۆژێکدا بەرپرسێك لە دەزگایەکی وا حەساسی وەکو ئەنجومەنی وەزیران چۆن پارەی خەرج کردووە تا ئێستا؟ ئەوە حاڵەتێکیان، حاڵەتی دووەم دەمەوێ باسی ئەوە بکەم کە بڕگەی منح و تەحویلات لەبڕگەی ئیعانات بۆ کۆمپانیاکانی تر بڕی 10 ملیار دینار دانراوە کە نازانرێ ئەو کۆمپانیایانە کێن؟ لەوەش سەیر تر ئەوەیە ساڵی 2010 تا 6/30 بڕی (چوار سەدو نۆ ملیار و هەشت سەد و هەشتا وهەشت ملیۆن) بۆ هەمان بڕگە خەرج کراوە، پێویستە وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان خشتەیەکمان بۆ ڕوون بکەنەوە کە ئەو پارە چۆن خەرج کراوەو ئەو کۆمپانیایانە کێن؟ دێمەوە سەر بڕگەی هەلی کار و دامەزراندنی ملاکات کە 25 هەزار کەس لە

بودجەی ئەمساڵ کە شوێنی کراوەتەوە بۆ دامەزراندن/ من لەلایەن ئەو حکومەتە بەڕێزەی کابینەی شەشەمەوە کۆمەڵێك بەڵگەم لە دەستە بۆمەسەلەی دامەزراندن ئەگەر دامەزراندن بەو شێوازە بێ کە لەچەند مانگی ڕابردوودا حکومەت پەیڕەوی کردووە و وەکو ئەوەی لەبەردەستمە و ئەوەش دەتوانن هەریەکەتان لەو بەڕێزانە نوسخەم لێ وەربگرن کە دامەزراندن لەو حکومەتەی ئێمەدا دامەزراندنێکی حزبی و خزم خزمێنەییە و تەبەعیەت وتابعیەتە، ئەوە من لەلامە لە خلالی خێزانێك سێ کەس بەیەکەوە......... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاروان تەقیمی حکومەت دەکەی، یان باسی میزانیە دەکەی چاوەکەم، کاکە مەسەلە پلان نیە تۆ لەسەر میزانیە و لەسەر ڕاپۆرتەکە، ئەوە دەتوانی لە لیژنەکەی خۆت قسە بکەن و هەرچی دەیزانی لەوێ باسی بکە، بەس ئێستا باسی میزانیەکەیە چاوەکەم، فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوانەم گەیاندووەتە حکومەت، لە لیژنەکەی خۆشم باسم کردووە، بەڵام کە حکومەت وەڵامی نەبێ مەجبورم لێرە باسی بکەم بۆ ئەوەی هەموو......... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر لێرە مەسەلە بودجەیە، ناکرێت بچیتە بابەتێکی تر، کاك کاروان فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە پەیوەندی بە بودجەوە هەیە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەوەی کە من باسم کردووە بە بەڵگەوە قسە دەکەم لەخۆمەوە قسە ناکەم و هیوادارم جەنابیشت دوایی بەدواداچوون لەسەر ئەو پرسانە بکەی. خاڵێکی تر کە دەمەوێ لەسەری زیاتر بوەستم ئەویش ئەوەیە وەکو باسم کرد کە دامەزارندن بەو شێوەیە کراوە هیوادارم ئەو 25 هەزار دامەزراندنەی کە لەم ساڵ لە بودجەی ئەمساڵدا دەکرێت بەو شێوازە نەبێ با جۆرێك لە دادپەروەری تێدا بێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، من دیارە سەرەتا بەخێرهاتنی هەردوو وەزیری بەڕێزی دارایی و پلاندانان دەکەم، هەروەها کاک رشیدیش، لەوانەیە هەر قسە و باسێك بچێتە چوارچێوەی ئەوە بەڕاستی ئەو موداخەلاتانەی کە لەسەرجەم برادەران کردوویانە، بەلاّم دیارە ئێمەش قسەیەکمان هەبێ، من سوپاس و دەستخۆشیم بۆ لیژنەی دارایی و ئابووری و سەرجەم لیژنەکان هەیە کە بەڕاستی زۆر دڵسۆزانە کارەکانی خۆیانیان ڕاپەڕاندووە، ئەو هەڵە کەموکورتایانەی تا ڕادەیەك توانیویانە دەست نیشانی بکەن، من سوپاسم بۆ سەرجەم ئەو براو خوشکانە هەیە کە موداخەلەیان کرد، دیارە لە میانەی موداخەلەکاندان دڵسۆزی و پەرۆشیەك هەبوو بۆ ئەوەی ئەمساڵ باشترین بودجە پێشکەش بکرێت و ئەوەش پێموایە هەموو برادەران بەو ئیتیجاهە و بە ئیتیجاهی دڵسۆزانە لەسەر مەسەلەکان قسەیان هەیە و سەرەڕای من پشتگیریم بەڕاستی بۆ ئەو پێشنیارانەی کە فراکسیۆنی کوردستانی کردیان کە کۆمەڵێك شتی باش و دەسکەوتی گرنگە کە هیوادارین سەرئەنجام پشتگیری بکرێن و تەسبیت ببێ، لەوانە دیارە زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە بۆ 20 ملیۆن کە پار ساڵ شتێکی لێ زیاد کراو زیادکردنی پێشینەی هاوسەرگیری بۆ 5 ملیۆن و زیاد کردنی موچەی تۆڕی پاراستنی خێزان کە ئەوەش بەڕای من شتێکی زۆر باشە، من پێشنیار دەکەم، یەك/ ئەگەر قەرارە دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بکرێت بۆ کەسانی کەم دەرامەت ئەمانە ڕەچاو بکرێت بە تایبەتی کرێکارانی کوردستان کە مەحروم ترین چینی کۆمەڵگان، ڕەچاوی ئەو ناوچانە بکرێت کە زیاتر لەسەردەمانێك دا وێران بوون یاخود زەرەرمەندی زیاتر بوون، ئەو شارانەی وەکو هەڵەبجە و شوێنەکانی تر کە بەڕاستی ئیستسنایە و بە تایبەتی وێران کراون، مەفروزە بە ئیستسناو تایبەت ئاوەدان بکرێنەوە و لە دروست کردنی ئەم یەکەی نیشتەجێ بوونە دا بەڕاستی ڕەچاوی ئەو شارانە بکرێت، دیارە وێڕای دەست خۆشیم بۆ ئەو پرۆژانەی کە لەو شارانەدا ئەنجام دراون، گرنگی دان بە کەرتی کشتوکاڵ و دابین کردنی بڕێکی زیاتر پارە بۆ پرۆژەکانیان و بوژاندنەوەیان بۆ ئەوەی لەم هەرێمی کوردستانە کشتوکاڵی زراعی ئێمەدا چی تر بەڕاستی پێویستمان بە میوە و سەوزەی دەرەوە نەبێ، گرنگی تایبەتی بدرێت بە کەرتی تایبەت و هاوتا کردنی ماف و ئیمتیازاتی کەرتی تایبەت لەگەڵ کەرتی تایبەتیا ئەمەش دیارە لەڕێگای جێ بەجێ کردنی یاسای دەستەبەری کۆمەڵایەتیەوە دەبێ، حاڵەتێکیش هەیە من لێرە بەڕاستی دەمەوێ بیخەمە بەرچاو بڕینی ئەو 17٪ یەی کەلە خاوەن کار کرێکار و لە کەرتی تایبەت دا دەبڕێت، بەڕاستی سەرف دەکرێت بۆ فەرمانبەرانی ئەو بەڕێوبەراتیانەی کە هەڵدەستن بە بڕینی ئەو پارەیە لە کرێکاران کە خۆی لە حەقیقەت دا دەبێ ئەوە دانرێ بۆ زەمانی ئەو کرێکارانەی کە بەڕاستی زەمان کراون لە بەڕێوبەرایەتی کارو دابین کردنی کۆمەڵایەتی، دیارە زیاد کردنی بڕە پارەی مانگانەی زیندانیانی سیاسی کوردستان یاخود ئیمتیازاتەکانیان یاخود یاسای ژمارە 4 ی ساڵی 2006 ئەوە بەهەند وەربگیرێ و لەو بڕە پارەیەی 997 ملیارەدا شوێنی بۆ بکرێتەوە هەروەك چۆن لە پرۆژە یاسای ئەنجومەنی شورای هەرێم لەبڕگەی 3 دا داوا دەکات کە موچەی زیندانیانی سیاسی هەرێم هاوتا بکرێت کە لەگەڵ

زیندانی سەرجەم عیراقدا، یاخود ئەو ماف و ئیمتیازاتانەی کە لەوێ هەیە، لێرەش بە پێی ئەو دوو یاسایە کە هاتووە کە بەڕاستی بۆیان جێ بەجێ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا کۆتایی بە دانیشتنەکە دێنین دانیشتنی دووەم کە هێشتا بایی چوار سەعات و نیومان ماوە، سەعات 5 دەست پێ دەکەینەوە بۆ ئەوەی تەواوی بکەین موناقەشەکانی ئەمڕۆ بە خواتان دەسپێرم.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتنەکەمان، بەردوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان، بۆ ساڵی 2011 و یاساکەی، داوا لە لیژنەی دارایی دەکەین کەرەمکەن بۆ شوێنی خۆتان، دووبارە بەخێرهاتنەوە، بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆ، ئێستا نۆرەی ڕێزدار بەشیر خلیل تۆفیق، فەرموو.

بەڕێز بەشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان نوێنەری حکومەتی هەرێمی کوردستان، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، مەسەلەی بودجە مەسەلەیەکی گەورەیە، موناقەشەکردنیش لەسەری و گفتوگۆ کردن بەراستی پێویستی زۆر بەڕاشکاوانە و وردبینی و شەفافیەت هەیە، ئەمە لە کاتێکدایە کە ژیانی ئینسان، ژیانی مرۆڤ لەسەر بودجە بەندە، بودجەی ژیرانە، بودجەی لۆژیکی، بودجەی هاوسەنگ چەند مواصەفاتێکی پێم خۆشە بە کورتی باس لەوە بکەم ، لە سەرەتادا بودجەی هاوسەنگ ئەوەیە کەوا ڕێژەی عجزەکەی ڕێژەیەکی معقول بێ، ڕێژەیەکی ئەوەندە زۆر نەبێت کە نەتوانرێت لە پاشان پڕ بکرێتەوە، خاڵێکی دیکەش ئەوەیە کەوا هاوسەنگی لە نێوان بودجەی تەشغیلی و بودجەی ئیستیسماریدا هەبێت، هەروەها حیساباتی ختامی پێشوو لە کاتی خۆیدا پێشکەش بکرێ، گەیشتنی بودجەش لە کاتی خۆیدا زیاتر تێپەڕ نەکا، هەروەها لە دابەش بوونی سێکتەرکان، لە دابەش بوون بەسەر وەزارەتەکان دا شێوازی هاوسەنگی پێوە دیار بێ، من دەمەوێ قسە لەسەر ڕاپۆرتەکان بکەم، لەسەر ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی لە پاشان ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی، بەراستی شتێکی چاك و باش بوو، بەلاَم کەم و کورتیشی تیا بوو، زیاتر وەکو وەصفێك دەکرا کە ئەو بڕە پارەیە بەدەستیان هاتووە چۆن دابەش کراوە، بەلاَم بەعزێك لە کەم و کوڕیەکان باس کراوە لە ڕاپۆرتەکە، ناگەڕێتەوە، هۆیەکەی باس ناکات، چارەسەریشی بۆ باس ناکات، یەك لە شتەکانی ئەوەی کەوا پێویست بوو لە ناو ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی دا هەبێ، ئەوەیە کە دەبوایە خاڵەکانی سێکتەر دیار بکا کە لە بودجەی ساڵی 2011ی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەیەوێ، لە کام سێکتەر زیاتر ئیش بکاو گەشە بکات، ئایا مەسەلەی خوێندنە؟، ئایا مەسەلەی چارەسەری نەخۆشیە؟، ئایا مەسەلەی بینا و نیشتەجێکردنە؟، مەسەلەی بێکاریە؟، کامە لەوانە گرینگی پێ بدرابا؟ گوتبای ئەمساڵ ئێمە لەسەر ئەم سێکتەرانە کار دەکەین، بۆیە زیاتر ڕێژەی پارەکەو بودجەکە بۆلای ئەمانە چووە، لە ڕاپۆرتەکەدا تەماشا دەکەین زیاتر لە 11٪ ی بودجەی تەشغیلی لە بۆ بەعزێك ئەبواب صرف کراوە، وەکو مەنافعی ئیجتماعی مصروفات ئوخرا، موجودات غیرمالیە کە ئەمە ڕێژەکەی لە ساڵی پار زیاترە، ئێمە ساڵی پار گلەییمان لەوە هەبوو کەوا ئەو ئەبوابانە دەکرێ ڕێژەکەیان کەم بکرێتەوە، بەلاَم ئەمساڵ تەماشا دەکەین ڕێژەکەی زیاتر بووە ئەوە خاڵێکی نەرێنیە، خاڵێکی دیکە تەماشا دەکەی ئەو بودجەیەی کە بۆ تنمیەی ئەقالیم دانراوە، دیسان لەناو بودجەکەدا لەناو ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی دا هاتووە، کە ئەمە لە دەرەوەی بودجەکاری پێ دەکرێ، بۆیە پێویست بوو ئەمە لە بودجە دەربهێنرێ یان بە جودا باسی لێوە بکرابایە، ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی وەکو گوتمان هەندێك هۆکار و چارەسەر نادات، بۆ نموونە، لە بیدایەتی دا باس لەوە دەکا کەوا حکومەتی هەرێم ئاگاداری هیچ کام لەم خاڵانە نیە، ژمارەیەك خاڵ، شەش خاڵ باس دەکا دەڵێ ئاگاداریمان لە مەسەلەی مالی حکومەتی عیراقدا نیە، نەی گوتووە بۆ؟، وە نەی گوتوە چارەسەر چیە؟، باشە ئەگەر ئاوابێ وەزیرەکانی ئێمە لە بەغدا چی دەکەن؟، ئیش و کاریان چیە؟، ئەوان نەتوانن مەعلومات لەم بارەیەوە بدەن بە وەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان، لەم دوایەدا لە ڕاگەیاندنەکان بەعزێك لە لێپرسراوانی کورد لە بەغدا، ئەوەیان خستە ڕوو، کەواتە کە لێپرسراوانی

حکومەتی هەرێم ئەوان بۆخۆیان کەم تەرخەم بوون لەوەی کەوا نایەن شتەکان لە بەغدا تاقیب بکەن، بۆ ئەوەی بۆیان روون ببێتەوە ئێمە دەڵێین، ئەوان، ئەوانیش دەڵێن بۆخۆتان نایەن بەدوادا چوونی بۆ بکەن، بۆیە ئەمانەی کەوا حکومەتی هەرێم ئاگادار نیە، دەبوایە راپۆرتەکە بڵێ بۆ؟، چارەسەریش چیە؟، لە راپۆرتەکدا هاتووە کۆی گشتی داهاتی هەرێم، بە سێ سەد و نەوەد و هەشت ملیار دینار، بەلاَم لە خشتەی ژمارە یەك لە خاڵی دووەم لاپەڕە چواری راپۆرتەکەیان دا کۆی داهاتەکە، دەکاتە چوار سەد ملیار دینار، لە شوێنێك بە چوارسەد باس دەکات، لە شوێنێك بە سێ سەد و نەودو هەشت، دووملیار فەرقی هەیە، ئەم هۆیە بۆمان روون بکەنەوە، وەکو گوتمان ئەم داهاتە خەملێنراوە بە چوارسەد هەزار یان بە سێ سەدو نەوەد و هەشت هەزار، بەلاَم تەماشا دەکەین لە عەینی راپۆرتدا دەڵێن، بەغدا داهاتی ئێمەی داناوە بە زیاتر لە پێنج ترلیۆن دینار، پێنج ترلیۆن و چوارسەد و نەوەت و پێنج ملیار دینار، واتە زیاتر لە پێنج ترلیۆن دینار زیاتر بەغدا وەکو داهات حیساب دەکا بەسەر هەرێمی کوردستان، راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی ناڵێ بۆ؟، ناڵێ لەبەر چی ئەم زیادەیەمان بۆ حیساب کراوە؟، چارەسەرەکەی چیە؟، لە کاتێکدا کە ئێمە داهاتەکە وەکو ئەوان باسی دەکەن سێ سەد و نەوت و هەشت ملیارە، بەغدا دەڵێ نەخێر پێنج ترلیۆن و ئەوەندە ملیارە، ئەمە دەبێ روون کردنەوە بدرێ لە بارەی ئەوەدا، خەملاَندنی دارایی هەرێم بۆ داهات بەشێکی داناوە بەناوی داهاتی جۆراو جۆر، دەڵێ کە داهاتەکانمان ئەوەندەیە، جۆری داهاتەکان لە و بەشە، لەو بە شە، بەشێکی داهات دانراوە لە راپۆرتەکەیان بە ناوی داهاتی جۆراو جۆر، داهاتی جۆراو جۆر پار ساڵ سەد و پەنجا و دوو ملیار بووە، ئەمساڵ بووەتە سەدو بیست و دوو ملیار، یەعنی داهات کەمی کردۆتەوە لەم خانەیە، ناڵێ بۆ؟، لەوێ دەبێ هۆیەکەی بزانین ئێمە دەمانەوێ داهات زیاد بکا، یان داهات کەم بکات، مەدوەری ساڵانی رابردوو ئەو مەدوەرانەی کە ماوە، ئێمە دەزانین لە بەر ئەوەی بودجە درەنگ ئیقرار دەکرێ، زۆر مەشاریع هەیە کە تەواو نابێ لە وەزارەتەکان دەمێنێتەوە کەواتە زۆر لە پارەکان دەمێنێتەوە لە خەزینە، ئەمە لە ساڵی ئایندەدا نای بینین، باشە ئەو پارانە لە پرۆژەکانی ساڵی رابردوو ماوەتەوە، دەبێتە مەدوەر؟، یان چی لێ دێت؟، ئەمە هیچ شتێکی لێ باس نەکراوە، لە تێبینیەکان لاپەڕە شەشی راپۆرتەکەیان لە تێبیندا دەڵێ بەشە بودجەی هەریم یازدە تریلیۆن و سەد و هەشتا ملیار دینارە، بەم شێوەیە دابەشی کراوە، یەعنی ئەم یازدە تریلۆنە، دابەشی کردووە بەم شێوەیە، لەپاشان کەوا دابەشەکەی کۆدەکاتەوە دەکاتەوە، دەکاتە سێزدە تریلیۆن و نۆ سەد و چل، دوو تریلیۆن و قسور لەم خشتەدا فەرق و جیاواز هەیە، کۆتایی بەم شێوەیە دوو ترلیۆن فەرقی هەیە بابزانین ئەم دوو ترلیۆن بۆ کوێ چووە، لە کۆتایی راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی کە ئەمە شتێکی باشە و خاڵێکی ئەرێنیە دەست خۆشی لێ دەکەم، دەڵێ ئەگەر هاتو لە کاتی بەدیهێنانی هەر زیادەیەك لە داهاتەکان لەو شتانە سەرفی دەکەین، یەك لەوانە کەوا لە پلەکانی نۆ ودەی فەرمانبەران و خانە نشینان ئەمە لەوە سەرف دەکەین، ئەمە شتێکی باشە ئەگەر بکرێ ئەمە زیاتر بۆ ئەو فەرمانبەرانەی کە مووچەیان لە رادەیەکی کەم دایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان :

زۆر سوپاس ،بەرێز ڤیا ن عبدالرحیم کەرەمکە.

بەرێز ڤیا ن عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەمەویت لە ڕوانگەی ئەو دوو راپۆرتەی کە هاتۆتە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان، بچمە سەر ئەو خالآنەی کە پێویست بوو باسی بکرابایە، زۆر بە وردتر بۆمان ڕوون بکرابایەوە، سەرەتا لە راپۆرتی لیژنەی دارایەوە ئەمەویت دەست پێ بکەم، هەر لیژنەیەك وەکو ئێمە بینیمان، هەر لیژنەیەك راپۆرتی تەواوی لەسەر ئەو وەزارەتی کە پەیوەندی دارە بە لیژنەکەی، راپۆرتی تەواوی ئامادە کردووە، لەسەر سەرجەم پرۆژەکان و کەم و کوڕی و ئەو داهاتانەی کە هەیەتی، بەلأم ئەوەی کە لێرە من ئەی بینم لیژنەی دارایی نەیتوانیوە راپۆرت لە سەر ئەو وە زارەت و دامەزراوانە ئامادە بکات، کە تایبەتن بە لیژنەی دارایی، بۆ نموونە، وەزارەتی دارایی خۆی کەنەتوانراوە لەسەر خەرجی و پرۆژەکانی، یان لەسەر هەموو ئەو داهاتانەی، یان ئەو زیادە رۆیانەی کە لە وەزارەتی داراییدا کراوە، نەتوانراوە خەلەلەکانی دەست نیشان بکرێت، دووەمیان لەسەر هەیئەی ئیستیسمار، سێیەمیان لەسەر دەزگای چاودێری دارایی، دووەم سەبارەت بە راپۆرتی وەزارەتی دارایی، هیچ کام لەو کەم و کوڕی و دژ بە یەکی ناهاوتایانەی کە هەیە لە بودجەدا باسیان نەکردووە، وەشیکاریشیان بۆ نەکردووە، تا ئێمە دڵنیا بین کە بزانیین ئەم کەم و کورتیانە بەفیعلی هەیە، یان تەنها تەبریرە و دەیانەوێ بیهێننەوە بۆ ئەندامانی پەرلەمان، لە بودجەی گشتیدا لە سەرجەم ساڵەکان کە ئێمە بیبینین، لە ساڵی 2009 تا 2011 بەردەوام بە نزیکەی دوو تریلیۆن بودجەکەمان زیادی کردووە، بەلأم ئەوەی کە من دەمەویت بزانم، لەسەر چ بنەمایەك پرۆژەکان ساڵ بە ساڵ زیاد دەکرێت؟، کە تۆ عجزیشت لە زیاد بوونە، لە کاتێکدا ئێمە کورت هێنانمان هەیەو، بودجەی بەکار خستنمان زۆر روو لە هەڵکشانە، من ئەگەر بێم بە رێژە باس لە بودجەی بەکارخستن بکەم لە 2010 بە بەراورد لەگەڵ 2009 بەرێژەی 31.99٪ هەڵکشاوە، لە 2011 بە بەراورد لەگەڵ 2010 لە 24.09٪ هەڵکشاوە، خاڵی سێیەم، ناهاوتایی بوون لە بودجەدا، زۆر لە هاوڕێیان باسی ئەو ناهاوتاییە دەکەن لە بودجەی بەکارخستندا، بەتایبەتی سەبارەت بە وەزارەتی ناوخۆ و وەزارەتی پێشمەرگە، بەلأم من ئەمەوێ ئەو ناهاوتایە بە شێوەك دیاری بکەم کە لە بودجەی وەبەرهێنانیشدا لە پرۆژەی وەزارەتەکاندا زۆر بە روونی دیارە، بۆ نموونە، وەزارەتی ناوخۆ لە ساڵی 2009 دا کە لە بنچینەدا پێویست بە پرۆژە نیە، بە بڕی پێنج سەد و یەك ملیار بۆ پرۆژەکانی ئەو وەزارەتە تەرخان کراوە، کە هەژدە ئەوەندەی پارەی تەرخان کراوە بۆ وەزارەتی تەندروستی، حەوت ئەوەندەی وەزارەتی پەروەردە کە دوو وەزارەتن، زۆر زیاتر پێویستیان بە ئەنجام دانی پرۆژەی خزمەت گوزاری هەیە، لەگەڵ ئەوەی کە کورتهێنانیش ساڵ بەساڵ لە هەڵکشان دایە، بەلأم لە بەرامبەریشدا زیادە رۆیی کردن لە سەرفیات، زیادە رۆیی کردنمان بە هەمان شێوە لە هەڵکشان دایە، بۆ نموونە، زێدە رۆیی لە 2010 بە بەراورد بە 2009 (59٪) یە، 2011 بە 2010 (45.7٪) ە کە تێکڕای ئەو هەڵکشانە لە 2009 ە بۆ 2011 (44.08٪) ە، ئەم زیادە رۆیە ئەوەمان بۆ دەردەخات، کە

زیادە ڕۆیەکی بەردەوامە، ئەمەش وادەکا بەردەوامی بە کوت هێنان بدرێ، نەتوانرێت هیچ کات بتوانرێ کە ئەو کورتهێنانەی کەچەندین ساڵە، کە بۆماوەی چوارساڵەی کە هەمانە نەتوانراوە هیچ هەوڵێك بدرێت بۆ پڕ کردنەوەی، حاڵەتێکی تر کە لە بودجەکەدایە دەبوایە لە راپۆرتی لیژنەی دارایی دا بەوردی باس بکرابوایە ئەوەیە کە تەناقوزێکی زۆر لە نێوان ژمارەکان دا هەیە، بۆ نموونە، بە پێی بودجەی پار ژمارەی فەرمانبەرانی وەزارەتی پێشمەرگە لە ساڵی 2009 دا (سەد و بیست و دوو هەزار و چوار سەد و حەفتاو یەك) فەرمانبەرە، بەڵام بەپێی بودجەی ئەمساڵ بۆ 2009 نووسراوە ژمارەی فەرمانبەران (سەد و هەژە هەزار و چوار سەد و حوفتاو یەك)ە، واتە چوار هەزار فەرق لە نێوان فەرمانبەرانی هەمان وەزارەت دا بۆ هەمان ساڵ هەیە، ئەمە یەعنی چیە؟، بە هەمان شێوە لە وەزارەتی دارایی و شارەوانی و گەشت و گوزاریشدا هەمان شت دووبارە بۆتەوە، لە خەرجیەکانی بەکارخستن، ئێمە باسی تەعویزاتی موەزەفین و سیلەع و خەدەمات، مینەح و ئیعانات کە ئەمە هەمووی بەرێژەیەك لە بودجەیان بردووە، کە لە (63٪) بۆ قەرەبوو کردنەوەی فەرمانبەرانە، لە(17٪) بۆ سیلەعە، لە (7٪) بۆ مینەحە، من لە مینەح کە بڕی حەوت سەد و شەست و یەك ملیاری بۆ دانراوە، بۆ ساڵی 2011 لە حیسابی خیتامی ساڵی 2009 دا بڕی شەش سەد و سیی و شەش ملیار و نۆ سەد و سیی و چوار ملیۆن سەرف کراوە، لە کاتێکدا کە خۆی بۆ مینەح بڕی چوار سەد و سیی چوار ملیار و پێنج سەد و سی بۆ دانراوە، واتە بە بڕی دوو سەد و دوو ملیار زیادە مەسرەفی کردووە، ئەم پارەیە دراوە بەچی؟، خراوەتە خزمەتی گشتی یەوە، یان خراوەتە هەر بوارێکی ترەوە پێویستە بۆمان روون بکرێتەوە؟، چونکە ئێمە چەندین جار ئەگەر مینەح بخرێتە خزمەتی گشتی یەوە ئێمە چەندین جار مەسائیلی تۆپ بارانکردنی سەر سنوورەکانمان هەبووە، کە من چووم بۆ لای وەزیری داراییش، یەعنی داوای ئەو بڕەمان کردووە، ئەگەر نەخرێتە خزمەتی گشتیەوە، ئەم مینەحە بەچی وا بەو شێوەیە زیادە ڕۆیی تیدا کراوە، یەکێك لە خاڵەکانی تر کە بە نموونە ئەمەوێت بیهێنمەوە، دەستەی وەبەر هێنانە، کە خۆی داوای هیچ بڕە پارەیەکی نەکردووە بۆ مینەح، بەڵام (سەد چل و نۆ) ملیاری بۆ تەرخان کراوە، لە بواری ئیعانات دا کە دەچێتە یەکێك لە و بوارانەی کە پارەی تیادا زۆر بەهەدەر دەدرێ لە هەمان کاتیشدا سەرف دەکرێ بۆهەندێك شەریکات، ئایا دەتوانرێ پێمان بوترێ ئەم شەریکاتانە، شەریکات ئوخرایانە کێن؟، ئەگەر بەراوردێك بکەم بۆ ساڵی 2010 تا 6/30 بڕی چوار سەد و نۆ ملیار دینار سەرف کراوە بۆ ئەم شەریکاتانە، ئەگەر شەریکاتی پیشەسازین وە لە بواری پیشەسازیدا کاردەکەن، ئەوا بانکی پیشەسازیمان هەیە، نیشتەجێ بوون بە هەمان شێوە، کشتوکاڵیش بە هەمان، شێوە لە حەوت سەدو سی و حەوت ملیار دینار لە ساڵی 2009 دا کە خەرج کراوە بۆ ئیعانات، وەزارەتی دارایی بڕی شەش سەد و شەست و نۆ ملیاری خەرج کردووە، لە کابینەی شەشەم دا زۆر گرینگی دراوە بە بووژاندنەوەی ژێر خانی ئابووری، بێگومان گرینگترین وەزارەتیش ئەو وەزارەتانەی کە ئێمە بمانەوێت ژێرخانی ئابووری پێ ببووژێنینەوە، وەزارەتی کشتوکاڵ و وەزارەتی پیشەسازیە، من ئەمەوێت لێرەدا نموونە بکەم لە نێوان (3) وەزارەت کە خەجیەکانیان چۆنە بە بەراورد لەگەڵ وەزارەتی دارایی، وەزارەتی

بازرگانی و پیشەسازی کە 0.75٪ بۆ دانراوە، یەعنی بودجەی بەکارخستنی بۆ تەرخان کراوە، کشتوکاڵ و ئاودێری 2.68٪ بۆ دانراوە، بەڵام وەزارەتی دارایی 19.45٪ بۆ دانراوە، ئەو بودجەش کە لە سەرجەم بابەکاندا وەری دەگرێ کە بە مینەح و ئیعانات هەموو ئەمانەوە، یەك تریلیۆن و هەشتاو هەشت ملیار و چل و چوار ملیۆن دینارە، ئەم پارەیەش ئەگەر بەراورد بکەم بەو دوو وەزارەتە، سەد و پەنجا، پێنج ئەوەندەی ئەو پارەیە کە بۆ پرۆژەکانی وەزارەتی بازرگانی تەرخان کراوە، چونکە حەوت ملیار بۆ ئەو پرۆژانە تەرخان کراوە، کە لەو وەزارەتەدا ئیشی لەسەر دەکرێت، (37) ئەوەندەشە کە بۆ پرۆژەکانی وەزارەتی کشتوکاڵ دانراوە .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان :

زۆر سوپاس، بەڕێز شەونم محمد غریب کەرەمکە .

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

گرینگترین ئامانجەکانی هەرحکومەتێك، گرتنە بەری باشترین شێوازی بەکار هێنانی دەرامەتە مرۆیی و ماددی و داراییەکانە، بۆ گەشە پێدان و دابەش کردنی ئەو دەرامەتە بە شێوەیەك، کە لە خزمەتی ئەو ئامانجەدا بێت، کە ئەو حکومەتەی بۆ دروست کراوە، بێگومان ئێستا لە بەردەم پەرلەمانتاران بودجەیەکمان لەبەر دەستدایە کە بودجەی هەرێمی کوردستانە، ئەم بودجەیە چەند لایەنێکی جوانی تیایە، بێبەشیش نیە لەوەی کەچەند لایەنێکیش تێبینی هەموو پەرلەمانتارانی لەسەرە، هیوادارم لێرەوە چاك بکرێت ئەو تێبینیانەو پاشان بودجەکە بنێردرێتەوە بۆ حکومەت جێ بە جێی بکات، ئاماژە دەدەم بە پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی و هەموو لیستەکانی ناو پەرلەمانی کوردستان، بۆ کەم کردن و زیاد کردنی بودجە لە هەندێ لە برگەکاندا بەمانەوە بودجە چەند لایەنێکی دیکەی جوانی تێدا دروست دەبێت یەکەم پارەی ئیستیسماری پرۆژەکان، بێگومان پرۆژەکان چ ئیستیسماریەکان بێت، چ پرۆژە بەردەوامەکان بێت، چ پڕۆژەکانی کە پێشنیار کراوە،ئەم پڕۆژانە گەر بخرێنە بواری جێ بە جێ کردنەوە، کاری لەسەر بکرێت لە خزمەتی هاووڵاتیان دایە، بۆ خۆش گوزەرانی هاووڵاتیانە، جگە لەوەی زیاد کردنی سلفەی عەقار، پێشینەی هاوسەرگیری، دەرماڵەی ئاسایش و هێزەکانی ناوخۆ، تۆڕی کۆمەڵایەتی، خوێندنی هاوچەرخ، قەرزی سناعی و زراعی چەندەها لایەنی کە لە خۆی دەگرێ ئەم بودجەیە، لەگەڵ ئەوەش دا ژمارەیەك پرۆژە لە بودجەی ساڵی پاردا لەم ساڵە دا تیکرار بۆتەوە، و پارەی بۆ دابین کراوە لە پاردا، ئیشی لەسەر نەکراوە، هەروەها چەندین پرۆژە هەیە لەپارا کە جێ بە جێ نەکراوە، جگە لەوانەی کە لەم لیستانە هاتوونەوە، من داوای روون کردنەوە لە بەڕێز وەزیری دارایی ئەکەم، ئەو پارانە لە کوێدا جێگای بۆ کراوەتەوە؟، لەو بودجەیە؟، یاخود بە چ شێوەیەك بەکار هاتووە؟، بۆمان روون بکاتەوە، لە جێبەجێ کردنی ژمارەیەك لە پرۆژەکاندا پێش کەوتن بەدی ناکرێ، وەك لە لیستەکانی لەبەر دەستمانایە هاتووە، بەڵکو زۆربەی زۆری پرۆژەکان کاری لەسەر نەکراوە، بە هۆی ئەوەی کە دوا کەوتووە، لەبەر ئەوەی

پرۆپۆزەڵی حازر نەبووە، دیزاین حازر نەبووە، ئینجا بابێتە سەر ئەوەی کە تا پرۆژەکە ئەکەوێتە بواری جێبەجێ کردن و، تەندەرین، تەسلیمی ئەرزەکە بە مقاول، ئەمە کاتێکی زۆری ئەوێت، حاڵەتی وا دروست بووە کە بە هیچ شێوەیەك نەتوانراوە پرۆژەکە کاری لەسەر بکرێت، بۆیە لێرەوە پێشنیار ئەکەم، داواکارم لە ئەنجومەنی وەزیران، لە حکومەتی هەرێمی کوردستان، کە ئالیەتێکی تایبەت بدۆزرێتەوە، دەستەیەك دروست ببێت، لە ئەنجومەنی وەزیران بۆ دیراسە کردنی ئەو پرۆژانە، بە شێوەیەکی رێك و پێك دیراسەی جەدوای بۆ بکرێ، پێش ئەوەی بێتە بواری جێبەجێ کردنەوە، دیزاین و پرۆپۆزەڵ و هەموو شتەکان ئامادە بێ، ئینجا پارەی بۆ تەرخان بکرێ، بەم حاڵەتە ئەتوانیین ئەم هەموو نارێکیەی کە لە دابەش کردنی پرۆژەکان، هەروەها لە سەرف نەکردنی پارەکان و جێبە جێ نەکردنیان کۆتایی پێ دێت لە بودجەی داهاتوودا، هەندێ پرۆژە لە لایەن وەزارەتەکانەوە جێبەجێ دەکرێ کە مەرجەعیەتی خۆیان نیە، بۆ نموونە، وەزارەتی دارایی و وەزارەتی ناوخۆ، کە پرۆژەی مەتار، یاخود پرۆژەی پاریگا جێبەجێ دەکرێ، پێویستە ئەو پرۆژانە بەگەرێندرێتەوە مەرجەعەکانی خۆی، چونکە لە هەموو ئەو حاڵەتێك ئەم وەزارەتانە ئەگەر پارەشی بۆ تەرخان بکرێ، هەر دەبێ بگەرێندرێتەوە بۆ وەزارەتە ئەسلیەکەی خۆیان، راو بۆچوونیان وەر بگرن لەسەر بابەتەکە، بە روونی لە بودجەدا ئاماژە بە داهاتی هەرێمی کوردستان نەکراوە، سەیر دەکەین ئەوەی برادەرانی پەرلەمانتارەکان باسیان کرد، لە هەندێ جێگا تێبینی هەیە لەسەر ئەوەی لە جەدوەلەکان رەقەمی جیاواز هاتووە، هیوادارم ئەوەش لە لایەن بەرێز وەزیری داراییەوە بۆمان روون بکرێتەوە، لە بودجەیا گرینگی بە هیچ شێوەیەك نەدراوە بە گەشت و گوزار و شێوێنەوار، هەروەها بە ژینگە، ئەم سێ بابەتە سێ بابەتی زۆر گرنگن کە پێویستە لە بودجەدا جێگەیان بۆ بکرێتەوە، وەئیهتیمامیان پێ بدرێ، چونکە کوردستان هەم شوێنەواری هەم ژینگەکەی، هەم بۆ گەشت و گوزار زۆر زۆر لەبارەو داهاتێکی باش بۆ حکومەتی کوردستان ئەتوانێت بەرهەم بهێنێت، ئەنجومەنی خانمان لە کۆتایی ساڵی پێشووە، ئەمری دەرچووە لە ئەنجومەنی وەزیران و دروست کراوە، بەڵام لە بودجەی ئەمساڵ هیچ ئاماژەیەك نەدراوە بەوەی کە ئایا بودجەی بۆ تەرخان کراوە، تەمویلی ئەم ئەنجومەنە بەچ شێوەیەك دەکرێت؟، دامەزراندن لە بودجە 25 هەزار کەس پێویستە دابمەزرێت، وەك هاتووە لە پرۆژەی بودجە، هیوا دارم لە پەرلەمانەوە بە فەرمی داوا لە حکومەت بکرێت، کە یەکسانی جەندەری لەم دامەزراندنە رەچاو بکرێت، جیاوازی بەینی ژن و پیاو نەکرێت، هەروەها برێك لەو دەرەجانە دابندرێت بۆ منداڵی شەهیدان، چونکە منداڵی شەهیدان فەزڵیان بەسەر هەموو لایەنێکمانەوە هەیە، لە بودجەیا پارەیەك دەست نیشان نەکراوە بۆ ڕاهێنان و بەرز کردنەوەی ئاستی زانستی و فەرمانبەران، هەروەها توانا سازی، وەهێنانی مامۆستایان لە دەرەوەی وڵاتەوە بۆ زانکۆکان، چونکە ئێمە دەزانین هەر لەمساڵ، لەساڵی پارەوە تاوەکو ئێستا چەندین زانکۆ لە کوردستان کراوەتەوە، کە ئەم زانکۆیانە پێویستیان بەوەیە لە دەرەوە مامۆستایان بۆ بێت، وانە بڵێتەوە لەو زانکۆیانە ئەوەش ئەگەر بودجەی بۆ دابین نەکرێت، وابزانم ئەبێتە هۆی وەستانی ئەو کارانە، لە بودجەدا ئاماژە نەدراوە بە بودجەیێ بۆ توێژینەوەی زانستی لە بوارە

جیاوازەکاندا، کە ئەم بابەتە بابەتێکی زۆر گرنگە، بەتایبەتی وەك لە بڕگەی یەکەمدا باسمان کرد، بە نیسبەت پڕۆژەکانەوە، گەورەترین کێشەی پڕۆژەکان ئەوەیە، کە بە شێوەیەکی زانستیانە داڕێژراوە پارەی بۆ تەرخان کراوە، هەروەها ئاستی ئەو پڕۆژانە، بە چ شێوەیەك ئەتوانێت خزمەت بکات، وە بە چ شێوەیەك تەئسیری ئەبێت لە سەر ژێرخانی ئابووری کوردستان، وە چارەسەر کردنی کێشەکانی کە لە ناو کوردستان هەیە، لە دابەش کردنی بودجە بۆ ناوچە دابڕێندراوەکان، من ئەوەی تێبینیم کرد، ژمارەی دانیشتوان هەروەها گەورەیی و بچووکی ناوچەکان، گرنگی ناوچەکانیش لە ڕووی نەتەوایەتیەوە لەبەر چاو نەگیراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز صباح بیت الله کەرەمکە.

بەڕێز صباح بیت الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ل بەراهیێ دەست خۆشی ل لیژنا دارایی و ئابووری دکەم کە ئەڤ ڕاپۆرتە بەرهەڤ کری، وە پشتەڤانیا ل ڕاپۆرتا سۆزان خانی دکەم، کە دوهیێ ل هۆلا پەرلەمانی پێشکەش کری، ئەز وەکو ئەندامەکێ لیژنا ناڤخۆی و ئاسایش و لیژنا پێشمەرگێ و، من دڤێت ئەڤان خالا بەحس بکەم، دەربارێ پێشمەرگەی هەتاکو ئەو هەشت لیوایێ دێنە دروست کرن، ئەو لیوایێ دیت هاتینە دروست کرن، ئەز داخازێ دکەم کو هاریکاریەك دگەل یارمەتیێ پێشمەرگەی بێتە سەرف کرن، چونکی ب ڕاستی یارمەتیێ پێشمەرگەی گەلەکێ کێمە، بۆ هندێ تێری ژیانا وی ناکەت و، بۆ ڤێ چەندێ ڕەنگە ئەوە ئەو یاسا بیتن، پێنج سالا موافەقەتا میزانیا وەزارەتا پێشەرگەی ل پەرلەمانێ عیراقێ دێتە کرن، کە چ هەتا ڤێ گاڤێ حکومەت پارە سەرف نەکریە، بێژیت (الرواتب، التسلح، التجهیز) ئەز داخازێ دکەم وەفدا تایبەت بۆ چارەسەر کرنا ئاریشا پێشمەرگەی، ب زیترین وەخت سەرەدانا بەغدا بکەت، بۆ هندێ ئەڤی ئاریشێ چارەسەر بکەتن، دوو، یاسایێ ژمارە 34و 38 ل سالا 2007ێ پێشمەرگەی بێتە جێبەجێ کرن، دگەل یاسایێ ڕێز لێنانا پێشمەرگەی، نسبەت کەس و کارێ شەهیداو ئەنفال کریا، داخاز هاتیە کرن، دوو ڕێڤە بەریا ل سلێمانی و هەولێرێ بێنە چێ کرن، کە گوژمێ وان گەلەکی زۆرە، ئەز داخازێ دکەم ئەو دوو ڕێڤە بەراتیا نێنە چێ کرن، ل شوێنی ئەوان ببێتە خانوو بۆ کەس و کاری شەهیدان، چونکی کەس و کاری شەهیدا ڤێ گاڤێ پێویستی ب خانیانە، ئەوە باشترە ل ئاڤا کرنا دوو ڕێڤە بەراتیا، دەرمالە بۆ ژن و زارۆکێ شەهیدا بێنە خەرج کرن، ئەوێ دچنە مەدرەسێت حکومی یان ئەوێت تایبەت پارە دێنە وەرگرتن، ئەز داخازێ دکەم ئێ ل پارێ بێنە عەفوو کرن، حسابەکان تایبەت ل دامەزراندێ بۆ زارۆکا شەهیدا بێتە کرن، وە نسبەکا تایبەت بێتە دانان، ل دیف ڕێنمایێ و تەعلیماتا، نسبەتا زەمالەتا حیسابەك بۆ کەس و کارێ شەهیدا بێتە کرن، نسبەك بۆ بێتە دانان، ئەویش ل دیف یاسایێ و تەعلیماتا بێنە جێبەجێ کرن، ڕەئیا من دگەڵ ڕەئیا هەڤالایە کو سلفەی زەواج و سلفەی عەقاری و مووچەی هەژاران ل تۆڕێ کۆمەڵایەتی بێتە زێدە کرن، دەربارێ یەکا نیشتەجێ بوونێ گەلەك

هەڤالاً بەحس کر، ئەڤ یەکێت نیشتەجێ بوونێ ڤێ گاڤێ دێنە دروست کرن، ب ڕەئیا من فەقیر و هەژار ئیستیفادەی لێ ناکەن، فەقیر نەشێتن شوقەکێ بکرێتن ب 25 دەفتەرا، ڤیلەکێ ب 30 دەفتەرا، یان بچیتن ب کرێ بگریتن ب 25 وەرەقەی و 30وەرەقە، ئەز داخازێ دکەم حکومەتا هەرێمێ کوردستانێ ب خۆ رابیتن ئاڤا کرنا ئەڤان شوقە و ئیحسایەك ل بەر دەستی بیتن، بۆ هندێ خەلکەکێ هەژارو کەم دەرامەت ئیستیفادەی لێ وەربگرێت، هەروەکی مە دیت ل سەردەما کابینا پێنجێ، چەندین یەکەی نیشتەجێ بوونێ هاتینە دروست کرن، خەلکەکێ هەژار و کەم دەرامەت ئیستیفادە لێ وەرگرت، دەربارێت هێزێ ناڤخۆ و ئاسایشا، ئەز داخازێ دکەم میلاکێ ئاسایشێ بێتە زێدە کرن، ئەو دەرمالاً پۆلیسی و ئاسایشێ، وەکی ئاسایش و پۆلیسێ عیراقێ بێتە زێدە کرن، چونکی ب ڕاستی خزمەتەکا گەلەك باش پێشکەش کەن و، ئەڤ سەقامگیریە ل کوردستانێ هەی ل سایەی سەرێ وان، ئەز داخازێ دکەم ئەو 210 هەزارەی ئەوێ کو بڕیار هاتیە دان، بۆ هێزێ ناڤخۆ و ئاسایش بێتە زێدە کرن، ل ڤێرێ جەنابا وەزیرێ دارایی لێرە ڕوو نیشتیە، ئەڤ پارە بۆ بێتە مەزاختن و بێتە سەرف کرن، داخازێ دکەین ل حکومەتا هەرێمێ، هەرچی زیتر بزاڤ بێتە دان، یارمەتییێت هەمی فەرمانبەرێ کوردستانێ وەکی فەرمانبەرێت عیراقی بێتە زێدە کرن، برای بەڕێز کاك عیمادی بەحسێ هندێ کری، ئەو ئاوارێ سالاً 1991 و 1998ێ ڤە گەڕیاینەڤە چ ل ئیرانێ و چ ل تورکیا هەتا ڤێ گاڤێ چ حیساب بۆ نەهاتیە کرن، ئەز داخازێ دکەم ل میزانیا ئەڤ سالاً، وەزارەتا دارایی حیسابەکا تایبەت بۆ ڤان ئاوارا دابین بکات، دیسا ئەو 200 ملیارێت هاتیە تەرخان کرن بۆ هندێ ئەڤ پرۆژێت ستراتیجی کو هاتینە جێبەجێ کرن، پارەکێ کێم بۆ هاتیە مەزاختن، مەسەلەن بۆ نموونە، مەتارێ دهۆکێ یان ئاڤا ئاکرێ، یان سایلۆیا بەردە ڕەشی، بۆ نموونە سایلۆیا بەردە ڕەشی 20 ملیاری بۆ هاتیە سەرف کرن، ئەڤ سالێ یەك ملیاری بۆ هاتیە دانان، ئەگەر وەبیتن بیست سالا ئەڤ مەسئولیەتا تەواو نابیتن، ئەز داخازێ دکەم ئەڤان 200ملیارا هاتیە تەرخان کرن، حیسابەك بۆ ئەڤان پرۆژێ بێتە کرن، دیسان ئەز دگەل ڕەئیا هاوڕاز خانیمە، ئەز داخاز کر خەستەخانەکا ل دایك بونا ل بازارێ دهۆکێ بێتە دروست کرن، دگەل خەستەخانەکان نەخۆشیێ سەرەتانی ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، عدنان عثمان کەرەمکە.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا نازانم هاوکارانمان هەموو شتەکانیان باس کرد، چی بۆ ئێمە ماوەتەوە، بەلاًم حەز دەکەم سود لە شەش دەقەکە ببینم، بە زایەع نەڕوات، ئێمە لەبەر دەم دوو ڕاپۆرت داین، یەکێکیان ڕاپۆرتی لیژنەکانی پەرلەمانە، پێموایە زۆر بەجوانی و بە وردی تا ئاستێکی باش، تیشکی خستۆتە سەر زۆر زۆر لە کەم و کورتیەکانی بودجەکە، بابڵێین قسەی ورد کراوە لەسەر ئەو خالاًنە، یەکێکی تریشتیان ڕاپۆرتی وەزارەتی

داراییە، کە ڕاپۆرتی حکومەتە، پێموایە مەفروز وا بوو وردەکاری زیاتر و وردتری تێدا بوایەو، پێموایە ئەو ڕاپۆرتە لە چەند لایەکەوە لاوازە، خاڵی یەکەم وەکو ڕەخنەیەك لەو ڕاپۆرتە، پێموایە دەبوایە لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی کە ڕاپۆرتی حکومەتە، قسەیەکی ورد لەسەر پلانی حکومەت، ستراتیجی حکومەت، فەلسەفەی ئیقتیسادی و مالی حکومەت، بکرایە لەسەر، بۆ بودجەی 2011، واتە حکومەت لەو بودجەیە گرنگی بەچی ئەدات، چ بوارێك پێویستی بە موتابەعەی زیاترە، تەرخان کردنی پارەی زیاترە، کەم و کوڕیەکان چی بوون، لە بودجەکانی ترا، واتە وەزارەت بۆی ڕوون کردباینەوە، کە ئێمە لەو بودجەیە لە بودجەی 2011حکومەت دەیەوێت چی بکات؟، پلانەکانی چیە؟، یەعنی مەسەلەکە ئەوەی کە تۆ نەخشەیەکی دیاریکراوت هەیە، یان هەر ئەوەیە پارەیەك و سلفەیەك لە بەغدا دێت، لەم دەست وەری دەگریت و لە دەستەکەی تر سەرفی دەکەی، بێ ئەوەی هیچ نەخشەیەکی وردت هەبێت، باس لە ماددە یاساییەکانی پرۆژەی بودجەی ساڵی 2010 کرا، لە ڕاستیدا دەبێت وەزارەت وەڵامی ئەوەمان بداتەوە، پێش ئەوەی ئێمە لە ئێستادا قسە لەسەر ئەوە بکەین، کە دەبێت ئەم بڕگانە جارێکی تر هاوتا کردنی مووچەکان دیارە مەبەستمانە، مووچەکانی کوردستان لەگەڵ عیراق قسەی لەسەر بکەین، کە ئەوە مافێکی هەموو فەرمانبەران و پۆلیس و خانە نشینەکانە، دەبێت وەزارەت وەڵامان بداتەوە بۆ لە 2010 ئەو ماددەیە، کە ماددەی 24 ە بۆچی جێبەجێ نەکرا؟، ڕوون کردنەوەکانی چیە؟، هۆکارەکانی جێبەجێ نەکردنەکەی چیە؟، من پێموایە لەبەر ئەوەی وەزارەت هیچ ڕوون کردنەوەیەکی نەداوە باسی لەسەر نەکردووە، ئەمڕۆش پەرلەمانتاران زۆر جەختیان لەسەر ئەوە کردەوە، لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسایشدا هەیە، پێموایە دەبێت حکومەتی هەرێمی کوردستان، بە گوێرەی پرۆژە یاسای بودجەی 2010 دەبێت، هی ساڵی 2010ش هاوتای بکاتەوە، بە هەموو ئەوانەی کە باس کراون، لە بڕگەکانی یەك و دوو، سێ، ئەوانەی لە ماددەی 24دا هاتووە دەبێت پێیان بدرێتەوە، لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی بە ڕوونی ئێمە هەست بە واشە بوونێکی تەواوی دارایی و ئابووری کوردستان دەکەین، بە حکومەتی عیراق و، دیارە ئیشکالیەتەکان پەیوەستە بەوەی لە کاتی ڕەش نووسی دەستووردا، ئێمە زۆر قسە لەسەر مەسەلە سیاسیەکان و، ئیستیحقاقە سیاسیەکان کرا، بەڵام کەمتر لە مەسەلە مالیەکان دا، ئێستا ئێمە باجەکەی ئەدەین، چونکە لە ڕاستیدا ئیستیحقاقاتی مالی هەرێمی کوردستان لە عیراقدا، شتێك لە لامەرکەزیەت بەرز ترە، بەڵام بەڕاستی دەرەجەیەك لە فیدرالیش نزمترە، خاڵێك کە ئیشکالیەتێکی گەورەی موناقەشەکانی ئێمەیە لەم چەند ڕۆژەدا، لەسەر مەسەلەی بودجە، لەسەر نەبوونی ڕاپۆرتی دیوانی چاودێری داراییە، لە ڕاستیدا هیچ بیانوویەك بۆ نەبوونی ڕاپۆرتی دیوانی چاودێری دارایی نیە، چونکە ئەو دیوانەمان هەیە، ئەگەر پێشتریش لەسەر هەولێر بوو، ئێستا یەکی گرتۆتەوە ئەگەر فەرەزەن یەکیشی نەگرتبێتەوە بە عەمەلی وەکو ئێمە ئەزانین، بەڵام دەبوایە بە حوکمی ئەوەی ئێمە هێشتا دوو وەزارەتی مالیەمان هەیە یا ئەتوانم بڵێم وەزارەتەکەمان بە تەواوی یەکی نەگرتۆتەوە وەکو وەزارەتی دارایی دەبوایە دەبوایە راپۆرتی دیوانی چاودێری دارایی سلێمانی وە هەولێر هەبوایە وە ئەو راپۆرتەمان لەبەر دەست بوایە لەسەر شێوازەکانی

سەرف کردنی بودجە لە ساڵانی 2009 و 2010 بەرچاو رۆشنییەکی زیاتر لەبەردەم پەرلەماندا هەبوایە لەو بارەوە. حیسابی خیتامی 2010 راستە بەگوێرەی ستانداردتی عالەمی تۆ بۆ گفتوگۆکردنی بودجە 2011 گفتوگۆ لەسەر حسیاباتی خیتامی 2009 ئەکەین، بەڵام ئەمە بۆ وڵاتانێك کە بودجە لە تەوقیتی خۆیدا بێتە پەرلەمان، بەڵام لە کاتێکدا ئێمە لە نیوەی ساڵا بودجە دێت بودجەی ئەمساڵ لە نیوەی ساڵەکەیا گفتوگۆی لەسەر ئەکەین نەك لە مانگی 10 بەگوێرەی پەیڕەوی ناوخۆ، بۆیە حیساباتی خیتامی 2010 مەفروز وابوو لە مانگی چوارا لە پەرلەمانی کوردستاندا بوایە پێش گفتوگۆکردن لەسەر بودجە لە لیژنەی دارایی و لە لیژنەکانی تر بوایە، چونکە نیوەی 2010 هیچ بەرچاو رۆشنییەکمان پێنادا، خۆمان ئەزانین ئیمە پاش تەقریبەن لەو نزیکانە بودجەکەمان پەسند کرد، لە هەردوو راپۆرتدا وە بەتایبەتی راپۆرتی وەزارەتی دارایی کە مەفروز بوو تیایدا بوایە ئەو موهتەمە بەو قەزیەوە ئەو مەوزوعی شێوازی سەرف کردنی بودجە، بودجەی 2010 هێشتا قسەی لەسەر نەکراوە لە کوێ زیاد بوو، لە کوێ کەم بوو؟ پێویست ئەکات عەرەزەکە لە کوێ بوو؟ چۆن بوو؟ وە بەراستی مەوزوعی عەجزی ساڵی پاریش لەم راپۆرتە قسەی لەسەر نەکراوە چۆن ئەو عەجزە پڕ کرایەوە، حکومەتی عێراق پارەی دا کە مەفروز وابوو بۆ پێشمەرگە بە گوێرەی پڕۆژەکەی پار، ئەو عەجزە چۆن بوو، چۆن پڕ کرایەوە؟ هیچ قسەی لەسەر نەکراوە، ئایا پارەی مدەوەرمان هەبوو لە 2010 ئەو پارە مدەوەرە چەند بوو، چی لێهات، چۆن سەرفکرا؟ ئێستا خۆش بەختانە پێم وایە زۆربەی فراکسیۆنەکان لەسەر ئەوە کۆکن لەوەی کە بەشێك لە بودجەی تەشغیلی بکرێتە سەر بودجەی وەبەرهێنان و بەشێکی تر لەو شتانەی تر، لەو مەسەلانەی کە باوە باسکرێ لە سولفەی عەقار و سولفەی زەواج و بابڵێین مەسەلە کۆمەڵایەتییەکان، لە راستیدا ئەم مەسەلەیە ئەوە نیە کە ئێمە وابکەین کە تەنها برێك لە تەشغیلی ئەکەینە سەر وەبەرهێنان و ئەمە دەسکەوتێ بێ، نەخێر لە راستیدا لە تەشغیلی زیادە رەوییەکی بێ حەد کراوە، زیادە رەوییەك کە دەبێ ئیشی لەسەر بکەین و تێ بگەین هۆکارەکانی چیە وە قسەی لەسەر بکەین وە راپۆرتەکە دەبوایە بۆی روونبکردینایەوە و بۆچی ئەو زێدە رۆییە کراوە؟ ئێمە لە نێوان ساڵێکدا واتە ئێمە لە 2010 بۆ 2011دەروازەی مووچە لە چوار ترلیۆن و شەش سەد ملیارەوە بازی داوە بۆ شەش ترلیۆن و سەد و نەوەد ملیار، وەکو چاکردنەوە و ئەمانە تقریبەن لە لە هەشت سەد ملیارەوە تقریبەن بۆ یەك ترلیۆن و شەش سەد و نەوەد و نۆ ملیار بازیان داوە ئەمە لە راستیدا من پێم وایە ئەمە لە 80٪ی موبالەغەیە یەعنی تەبعەن من ئەگەر 10٪ یان 20٪ی مووچە زیاد ئەکا کارمەندی تر تەعین ئەبێ و کارمەندی تقاعدیمان هەیە، ئەمانە مەنتیقی تیایە، بەڵام بۆ وڵاتێکی وەکو کوردستان ئێمە بنیاتێکی زۆر لاوازمان هەیە، قوتابخانەکانمان پێویستی بە چاککردنەوە هەیە رۆژانە خەڵك ئەبێتە قوربانی یەعنی فلس بە فلسمان پێویستە، بۆیە ئەم زیادە رۆییە ئەم موبالەغە لە نەفەقاتی تەشغیلی بەتایبەتی لەم دوو بابە کە هاوکارانم باسی بابەکانی تریان زۆر کرد، بەڵام تەنیا لەم بابە بە دوو ترلیۆن دەبێتەوە، واتە ئێمە لە راستیدا ئەو پەڕی یەعنی با بڵێین کارەکانی حکومەتیش پەکی نەکەوێ و ئیشەکانیشی وەکو 2010 بکات ئێمە ئەتوانین دوو ترلیۆن لەو پارەیە بخەینە سەر بودجەی

وەبەرهێنان و بابەکانی تر کە هاوکارانم باسیان کرد وەکو ئەوەی باسم کرد مەوزوعی بواری پیشەسازی و بانکی کشتوکاڵی و ئەوانە، ئێمە هەر سەیری مەوزوعەکە بکەین ئێمە حکومەتی عێراق هاتووە بودجەی تەشغیلی لە کوردستاندا بە شەش ترلیۆن و هەشت سەد و بیست و پێنج ملیار تەخمینم کردووە بۆ وەبەرهێنانیش چوار ترلیۆن و سێ سەد و پەنجاو پێنج ملیار تەرخانم کردووە، کەچی لە کوردستاندا ئەو شەش ترلیۆنە زیاد ئەکرێ بۆ نۆ ترلیۆن، بەڵام ئەو چوار ترلیۆن و سێ سەد و پەنجاو پێنجە هی وەبەرهێنانەکە دا ئەبەزێنرێت بۆچوار ترلیۆن و سەد و پەنجا، واتە ئێمە لەبری ئەوەی ئەو زیادەیەی هاتۆتە سەر بودجەکەمان نزیك بە دوو ترلیۆنەکە بیخەینە سەر وەبەرهێنان ئێمە ئەڕۆین لە هی وەبەرهێنان کەم ئەکەینەوە و هی تەشغیلی لە شەش ترلیۆنەوە ئەیکەین بە نۆ ترلیۆن و من پێم وایە ئەمە هیچ مەنتقیەکی تێدا نیەو ئا ئەمە بەشێکە لەو موبالەغە زۆرە و لەو حەقلانە کە کراوە، داهاتی هەرێم لە یەکێك لە ئیشکالەتەکانی راپۆرتەکەدا هات دەرچووە کە داهات بەشێکی تری دیوێکی تری مەوزوعی بودجەیە، داهات و خەرجیات حکومەتی عێراق داهاتی هەرێمی بە پێنج ترلیۆن خەملاندووە بەڵام وەزارەتی بە سێ سەد و نەوەد و هەشت ملیار یەعنی پێنج ترلیۆن و نیو یەعنی پێنج ترلیۆن نزیك داهاتی کوردستان لێرە لە راپۆرتی لیژنەی دارایی لە راپۆرتی وەزارەتی دارایی قسەی لەسەر نەکردووە بەتایبەتی راپۆرتی وەزارەت دەبوایە قسەی لەسەر بکرایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بەڕێز شۆڕش مەجید فەرموون:

بەڕێز شۆڕش مجید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەرەڕای ئەوەی کە راپۆرتی لیژنەی دارایی بودجەی ساڵی 2011 لە ساڵی پار باشتر و گشتگیرترە و گرنگیەکی باشتریشی بە راپۆرتی لیژنەکان داوە، بەڵام ئەویش بەدەر نیە لە کەم و کورتی، لە تێبینی، ئەوە من ئەو تێبینییانەم لەسەر راپۆرتی لیژنەی دارایی هەیە؛ راپۆرتەکە کراوە بە چەند بەشێك لە بەشی یەکەمی راپۆرتەکە کە باس لە هێڵە گشتییەکانی بودجەی 2011 دەکات لەو بەشەیدا لیژنەی پەیوەندیدار پوختەی بەشە جیاجیاکانی بودجەیان شێ کردوتەوە و یاخود پوختەکەیان نووسیوە لەگەڵ رێژە و ژمارە و خاڵە بەرچاوەکان و، هەروەها ئەو ئیلتیزاماتانەی کە حکومەتی هەرێم خستۆتیە ئەستۆی خۆی لە جێبەجێ کردنی بودجەی 2011، بۆیە من هیچ تێبینییەکم لەسەر ئەوە بەس نیە وە لە بەشەکەی تر کە تایبەتە بە تێبینییەکانی لیژنە لەسەر کۆی پرۆژە بودجەی خەملێنراوی 2011 دا دوو تێبینییان هەیە من پشتگیری لە هەردوو تێبینییەکەیان دەکەم بەڵام کۆمەڵێ تێبینی تر هەیە کە دەبوایە لیژنە دەرجی بکردایە لە راپۆرتەکەی خۆیان و باسیان بکردایە باسیان نەکردووە لەوانە: هەر وەکو ئەوەی کاك د. بەشیر باسی کرد سەرچاوەی داهاتی بودجەی هەرێمی کوردستان ئەگەر لە 100٪یش نەبێ زۆرینەی ئەو داهاتەیە کە لە حکومەتی فیدراڵی بە دەست بهێنرێت، بەڵام بەپێی راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی خۆیان

دەڵێن حکومەتی عێراقی هیچ بەشدارییەکمان پێ ناکات لە دارشتنی سیاسیەتی دارایی لە حکومەتی فیدراڵیدا لە سیاسەتی نەختینە پرسیان پێ ناکات بەشدارییان نیە لە پێدانەوەی قەرز و نرخاندنی بەرمیلی نەوت و، کەواتە ئێمە لە سەرچاوەکەدا بێ بەشین لەوەی کە چۆن ئەو سەرچاوە داهاتە بەدەست بێ، هەر 17٪کەمان بۆ دێتەوە کە دەبوایە ئەمە وەکو تێبینییەك باس بکرایە وە حکومەتی هەرێمی کوردستان نوێنەری حکومەتی هەرێمی کوردستان وە هەروەها نوێنەرانی گەلی کوردستان لە ئەنجومەنی نوێنەران پابەند بکرێن یاخود ئاگادار بکرێنەوە لەوەی لەسەر ئەو پرسە جدیانە تر بچنە پێش بۆ ئەوەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بەشداربێ لەو پرسە گرنگانە کە پەیوەندی بە سەرچاوەی سەرەکی داهاتی هەرێمی کوردستانەوە هەیە.تێبینی دووەم مەسەلەی ناردنی درەنگ وەختی بودجە لە لایەن حکومەتەوە بۆ پەرلەمانی کوردستان ئێمە لە پەرلەمانی کوردستان خۆمان پابەندی ماددەی حەفتا و نۆی پەیڕەوی ناوخۆی کردووە کە دەبێ لە سەرەتای تەشرینی یەکەم و لە کۆتایی دا بودجەکە بێت ئەمە دوو ساڵە رەنگە ساڵانی پێشتریش وا بووبێ حکومەت نەیتوانیوە پابەندی ئەو بڕیارە بێ یاخود ئەو خاڵەی پەیڕەوی ناوخۆ و ئیلیتزامی کردوون ئەوەشیان دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە ئێمە ناتوانین بودجەی خۆمان پەسند بکەین تا بودجەی گشتی حکومەتی فیدراڵ پەسند نەکرێ، باشە ئێمە بۆ خۆمان پابەندی ئەو بڕیاری خۆمان بکەین بۆ کاتێکی ئەگەر ئیشکالی دارایی لەگەڵ حکومەتی فیدراڵا دروست نەکات، ئێمە ئەتوانین ئەو ماددەیە هەموار بکەین و ماددەیکی تریان بۆ دیاری بکەین بە رێك و پێکی بودجەکە بنێرن و تووشی ئەو پەلە پروزەیە نەبن، ئێمە ئەوە مانگی پێنجە هێشتان بودجەمان پەسند نەکردووە، داواشیان لێ دەکەین حیسابی شەش مانگی یەکەممان بۆ بنێرن لەکاتی خۆیدا و هەروەها حیساباتی کۆتایش کە ئەوەشیان باسیان لەوەش کردووە کە پێم وابوو دەبوایە باسیان بکردایە وەکو تێبینی، خاڵێکی تر پێم وایە دەبوایە لە تێبینییەکانی لیژنەی پەیوەندیدار باسیان بکردایە مەسەلەی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان کە هاتۆتە ناو بودجەی گشتی هەرێمی کوردستان کە هیچ پەیوەندییەکی پێوە نیە، بەڵکو ئەوەش ئیشەکانیان رادەگرین و سەرچاوەی داهاتەکانیشیان جیایە، خاڵێکی تر پێم وایە دەبوایە لە لیژنەی ناوبراو هەڵسەنگاندنێکی زانستی و عەمەلی بوجەی بکردایە، کە ئاخۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان بەو بودجەیە بەو بڕە پارەیەی کە لەبەر دەستی دادەنرێت هەرێمی کوردستان لە رووی ئابوورییەوە بەرەو کوێ دەبات لە رووی پیشەسازییەوە، لە رووی کشتوکاڵەوە تا چ حەدێك دەتوانێ ئەو بەرنامەیەی پێ جێبەجێ بکات، تا چەند دەورو تەئسیری دەبێ رووی کەم کردنەوەی رادەی بێکاری تا چەند تەئسیری دەبێ لە رووی کەم کردنەوەی ئاستی بژێوی و هەژاری لە هەرێمی کوردستان لە رووی پیشەسازی و کشتوکاڵ و تەندروستی بەرە و کوێمان دەبات بەوەی ئەو هەڵساندنە بەرەو کوێمان دەبات، تێبینی پێنجەمم مەسەلەی داهاتی پارەی ناو هەرێمی کوردستانە بە تایبەتی داهاتی نەوت گەورەترین قسەی لەسەر بکرێ و زۆرترین گلەیی لەسەرە، حساباتی بانقێك بۆ وەزارەتی دارایی کرا یا ساڵی پار بوو یا ماوەیەك لەمەو پێش بوو ئەو حیساباتە لە داهاتی ئەو نەوتە بەناوی بودجەی تەواوکاری پەرەپێدانی پارێزگاکان دوو سەد ملیارمان لێ پەسند کرد بۆ ئەوەی

حكومەت هەزار خانووی بۆ ماڵە شەهیدەكان پێ دروست بكات، ئایا لەو كاتەوە تاكو ئێستا ئەو پارەیە یاخود ئەو حیسابە بانقیەی وەزارەتی دارایی هیچی تری نەهاتۆتە سەر بۆ ئەوەی جارێكی تر بێتەوە بەردەم پەرلەمان و لە پڕۆژەیەكی خزمەتگوزاری یاخود بۆ خزمەت كردنی چین و توێژێكی تر بەكاری بهێنینەوە ئەوشیان باسی نەكراوە، لە بڕگەیەكی تری یاخود بەشێكی تری راپۆرتەكەیان باس لە پێشنیازەكانیان دەكات پێم وایە پێشنیازەكانیان لەگەڵ كۆمەڵە تێبینییەك پێم وایە تێكەڵاوییەك هەیە لە بەینی پێشنیاز و تێبینی لە بڕگەی پێشوو باس لە تێبینیەكان دەكات و لە پێشنیازەكان باس لە تێبینییەكان دەكات، من پشتگیری لە هەموو پێشنیازەكانیان دەكەم كە پێشنیازی زۆر زۆر باشن بۆ پوخت كردن و برەوپێدانە بە بواری ئابووری لە كوردستان و وە سیاسەتی داراییە هەروەها پرسیارەكانیش پشتگیری لە پرسیارەكانیشیان دەكەم وە پێشنیاز دەكەم لە بابی پێشنیازەكانی لیژنەی دارایی و هەموو ئەو پێشنیازانەی خوشك و برایانی پەرلەمانتار لێرە خستیانە روو وە بەتایبەتیش من پشتگیری لەو پێشنیازە دەكەم كە خوشكی بەڕێزم سۆزان خان لەسەر كەم كردنەوەی 10%ی بودجەی تەشغیلی وە خستنە گەڕ و لە خزمەت چەند سێكتەرێكی تر كە پێم وایە كاری باشە و وە خزمەت بە چین و توێژێكی بەر فراوانی ناو كۆمەڵگاكەمان دەكات.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز شلێر محی الدین:

بەڕێز شلێر محی الدین صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە پێشا دەمەوێت دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی بكەم بۆ ئەو هەوڵ و ماندوو بوونەیان كە ئەو راپۆرتە رێك و پێكەیان ئامادە كردووە، هەروەها پشتگیری لە هەموو خاڵەكانی كە لە راپۆرتی لیستی كوردستانیدا هاتبوو لەلایەن سۆزان خانەوە خوێندرایەوە لە هەموو خاڵەكانی پشتگیری تەواو دەكەم، لە راپۆرتی لیژنەی دارایی دەربارەی تەئكید لەوە دەكەمەوە كە بە هیچ شێوەیەك موناقەلە نەكرێت لە بودجەی وەبەرهێنان و بودجەی وەگەڕخستن وە زیاتری بودجەكە بۆ پڕۆژەكانی خزمەتگوزاری بێت، پشتگیری لەو رایەش دەكەم كەوا هەندەك پڕۆژە راستی گرنگی زۆر نیە وە پارەیەكی زۆری بۆ تەرخان كراوە دەبێ پڕۆژەكان ئەو پڕۆژانەی زیاتر لە خزمەت بواری ئابووری و كۆمەڵایەتی كوردستان بێت گرنگی بەوانە بدرێت بۆ نموونە پڕۆژەی چیای مەتین كە 30 ملیار دیناری بۆ تەرخان كراوە، باشتر وایە باشترین بودجە بۆ بواری تەندروستی و پەروەردە دابین بكرێت چونكە ئەو دوو بوارە زۆر گرنگن بەراستی لە باتی ئەوە نەخۆشخانە دروست بكرێت باشترە، نەخۆشخانە لە شاری دهۆك زۆر زۆر پێویستە، هەروەها هەندەك نەخۆشخانەی زۆر هەیە لە هەولێر وەكو فێركاری، نەخۆشخانەی فێركاری هەولێر كە زۆر زۆر كۆنە پێویستی بە نۆژەن كردنەوە هەیە و یان نەخۆشخانەی تر لە جیاتی وی بكرێتە نەخۆشخانەی فریاكەوتن، زۆر زۆر لە رووی بینایەوە لە رووی كەم و كورتی لە كەرەستە و كەل و پەل و ئامێرەوە كە ژیانی نەخۆش

له چرکه و خولەك لەسەری وەستاوه زۆر زۆر کەم و کوڕی هەیه، پێویست بوو بودجەیەکی باشی بۆ دابین بکرێت، پشتگیری لەوه دەکەم که یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ کەسانی کەم دەرامەت بێ، چونکه تاکو ئێستا بەراستی ئەوانەی زیاتر لۆ خزمەتی کەسانی دەوڵەمەند سوودیان لێ وەرگرتووه هەندەك تێبینیم هەیە لەسەر پشتگیری ئەو خاڵانە دەکەم کە لە راپۆڕتی لیژنەی خۆمان لیژنەی پەروەردەو خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی داهاتووه، پڕۆژەی بووژاندنەوەی توانا مرۆییەکان کە چوار بوار دەگرێتەوه زماله و نێرده و توێژینەوه و خولی مەشق و راهێنان زۆر پێویسته که هاوسەنگییەك هەبێ لە بەینی پەروەرده و خوێندنی باڵا، پشتگیری لەوه دەکەم، بەڵام دیسان لە ناو وەزارەتەکانیش عەدالەت بەکاربێ زیاتر لە خزمەتی پڕۆسەکه بێ نەك تەنها بۆ ناردن بێ، له مەشق و راهێنان بەعزه بوار هەیە لە کوردستان زۆر زۆر پێویستە هەر نیە وەك راهێنانی مامۆستای پەروەردەی تایبەت بە دەرەوەی وڵات بۆ فێرکردنی منداڵانی خاوەن پێداویستی تایبەت هەر یەکە و بەپێی گرفتی خۆی، مەشق و راهێنان بۆ مامۆستا و قوتابیانی بۆ بەهرەداران مەبەستم بەهرەداران روونبینه له کوردستان ئەو چینه هەنە بەڵام ئەو چینه کەش و هەوایەکی وایان بۆ دابین نەکراوه که پەره به توانا و بەهرەکانیان بدرێ و سودیان لێ وەربگیرێن مەشق کردنی توێژەری کۆمەڵایەتی و پەروەردەیی دەبێ ئەوەش پرەی پێ بدرێ و بگونجێ لەگەڵ سیستەمی نوێ، راهێنانی بەرێوەبەری قوتابخانەکان که تاکو ئێستا باوەر ناکەم هیچ بەرێوەبەرێك له بواری بەرێوەبردنی قوتابخانه خول و مەشقی دیتبێت لەوانەیه بەژدارییان له هەندێ خول و مەشق کردبێ لە دەرەوەی وڵات بەڵام له بواری تر نەك له بواری خۆیان، بەرێوەبەری بەشەکانی تر وەك وەزارەت لە نێو بەرێوەبەرایەتییە گشتییەکان زۆر بێ بەشن له ناردن بۆ دەرەوەی وڵات بۆ مەشق و راهێنان تەنها بوار بۆ بەرێوەبەره گشتییەکان دەرەخسێت که ئەویش ئەو زانیارییانە وەردەگرن بە راستەوخۆیی و بە تەواوی ناگاته خوارەوه، پشتگیری لەو خاڵه دەکەم تەرخان کردنی سەد و بیست ملیار دینار بۆ بەردەوام بوونی پڕۆژەی هەڵمەتی نیشتمانیی بەراستی حکومەت هەنگای باشی هاویشتووه لە دروست کردنی قوتابخانە بەڵام له لیژنەی پەروەرده پێشنیار کراوه کە قوتابخانەی چوار پۆلی نەبێ ئەمن پێشنیار دەکەم شەش پۆلیش نەبێ چونگه شەش پۆلی ناگونجێ لەگەڵ سیستەمی بنەڕەتی ئێستا شەش پۆل دروست دەکرێت دوایی پۆلی حەوت و هەشت و نۆ دێته کایەوه شوێنیان نابێ دەوام بکەن کێشە دروست دەبێ ئەگەر دیار نەبێ ئەگەر دروستیش بکرێت دیزاینەکەی بەو شێوەیه بێ که بتوانرێ فراوان بکرێ له دوا رۆژ، ئەو پلەی وەزیفی کە شەش هەزار پێشنیار کراوه بکرێت بە حەفت هەزار وەك وەزارەتی پەروەرده دەرچووانی کۆمەڵناسی و فەلسەفه دەروونناسی زۆر زۆر پێویسته هەروەها من ئیزافەی چاودێری خاوەن پێداویستی تایبەت دەکات کە له خەرجینی شەشی ئامادەیی زۆر پێویستە بۆ بەرنامەکە، لە بواری دەربارەی خاوەن پێداویستی تایبەتەکان بەراستی بەرێزان خاوەن پێداویستی تایبەت واقیعێکه ئەوانە هەن و مرۆڤن و هەموو مافێکیان هەیه لەوانه مافی خوێندن له ناو قوتابخانەی ئاسایی که ئەویش له ئەستۆی وەزارەتی پەروەردەیه پێویسته زۆر تەرخان کردنی برێك پاره بکرێت وەك هەندێ پێداویستی به پێی

ڕێنمایی وەزارەتی دارایی کە لە هیچ بابەتێکی سەرف ناکرێت چونکە وەزارەتی دارایی بەپێی ڕێنماییەکان جەدوەلێك هەیە بابەتەکان دیار کراوە ئەو بابەتانەی تێدانیە دایمەن کێشە دروست دەبێ لەسەرف کردنیان وەکو عەرەبانە و رەحلەی تایبەت و زۆر شتی دی هەی کە تایبەتە بەوان، هەروەها خولی مەشقی مامۆستایانی پەروەردەی تایبەت لەبەر ئەوەی ئەو پسپۆڕە لە کوردستان نیە پسپۆڕی بیانی دەهێنین پسپۆڕی بیانیش بە زمانی ئینگلیزی دەرس دەڵێتەوە و پێویستی بە وەرگێڕ هەیە پێویستی بە مترجم هەیە ئەو مترجمە هەموو جارێك کێشە دروست دەبێ پارەی بۆ سەرف ناکرێت چونکە لە ناو ڕێنمایی وەزارەتی مالیە پڕۆژەی ڕاهێنانی مامۆستا ئەوە نیە بەپێی ڕێنمایی وەزارەتی دارایی هیچ نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز سیوەیل عوسمان أحمد محمد:

بەڕێز سیوەیل عثمان أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم هەروەها دەستخۆشی لە هەموو لیژنەکان دەکەم کە چەند سەرنج و تێبینی و کەم و کورتییان خستیتە بەرچاو کە دەکا راوبۆچوونی هەموو ئەندامانی بەڕێز، ئەندامانی پەرلەمان، بەڵام چەند خاڵێك هەیە دەربارەی بودجەی ئەمساڵ و راپۆرتەکە، خاڵی یەکەم باس لەوەی دەکەین دەبوایە حساباتی خیتمانی لەبەر دەستمان با پێشتر دەمانتوانی زیاتر موناقەشەی بودجەی بکەین، لەوانەیە هەندەك جار رەخنەی دەگرین جەند خاڵەك رەخنەی لە بودجە کەی دەگرین، ئەگەر ئەو حساباتانەمان لەلا با لەوانەیە رەخنەکانمان کەمتر با بمانتوانیبا باشتر بیخەینە روو، خاڵی دووەممان ئەوەیە کە پێویستە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان جیا بکراباوە لە بودجەی گشتی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان کەخۆی بەپێی ژمارەی دانیشتووانی پارێزگاکانە ئەگەر لە بودجەی گشتی ئەو سیستەمە لە ناوەندیش پەیڕەودەکرێت لە سیستەمی لامەرکەزی لە هەمان کاتدا ئەگەر لە دارشتنی بودجەدا هەست دەکەین حکومەت وەکو وەزارەتەکان، حکومەت وەکو پارێزگاکان تەنسیق لە بەینیان دانیە، ئەگەر تەنسیق لە بەینی وەزارەتەکان و پارێزگاکاندا هەبا ئەو پڕۆژانەی کە لە بودجەی بەرهەمهێنان عەفو وەبەرهێنان هاتیە دووبارە نەدەبۆوە زۆریان ئێستا دووبارە بوویتەوە، لەبەر ئەوەی نە وەزارەت ئاگای لە پارێزگایە، نە پارێزگا ئاگای لە وەزارەتە، خۆزگە وانەبا، بە نیسبەت حکومەتی هەرێم داوای حەڤدە ترلیۆنی کردبوو کەچی سێزدە ترلیۆنی گەڕایتەوە وەك هاوکارم کاك دڵشاد شەهاب باسی کرد، ئەگەر داوای حەڤدە ترلیۆنی کردبێ پلانی لەبۆ حەڤدە ترلیۆن داناوە چ بە پڕۆژە بێ چ بە بودجەی تەشغیلی بێ، بەڵام چوار ترلیۆنی لێ کەم کرایتەوە ئیستا سێزدە ترلیۆنە لەو سێزدە ترلیۆنەش داوا دەکەین لە بودجەی تەشغیلی هەندەك کەم بکرێتەوە بخرێتە سەر سولفەی عەقار و سولفەی زەواج و ئەوانە ئەو وەزارەتانە داوای زۆر پڕۆژەیان کردیە ئەو پڕۆژانەی وەزارەتیش وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان هەست دەکەین بەپێی ئەولەویاتی وەزارەتەکان پڕۆژەکانیان دانەنایە، چونکە کە لە گەڵ وەزارەتەکان دادەنیشین، کۆبوونەوە دەکەین لە

ئەنجامدا ئەوان دەڵێن ئێمە ئەولەویەتمان بەو پرۆژەی دایە، بەڵام لە وەزارەتی پلاندانان بە کەیفی خۆیان ئەو پرۆژانەیان جێبەجێ کردیە و دایاننایە، بەنسبەت مووچەی پۆلیس و پێشمەرگە و ئاسایش و زیندانی سیاسی و ئێ دەزانین زیندانی سیاسی مینحەیە ئەگەر هاوتا بکرێت وەکو ئەوانەی بەغدایێ، زۆر باشە، بە نسبەت لە هەمان کاتدا دەرماڵە، دەرماڵەی توێـژەری کۆمەڵایـەتی لـە کوردستاندا بـە هـەمووی دوو سـەد و شێست و پێنج باحسمان هەیە، باحسی أجتماعی دەرماڵەیان زۆر کەمە، ئێمە سەردانی چەند جێمان کردیە و چاودێری کۆمەڵایەتی و چاکسازییەکان ئەمانە داوای چاککردنی دەرماڵەیان کردیە هەم دەرماڵەیان کەمـە و موچەکانیشیان کەمە، بە نسبەت سولفەی عەقار، باسی ناکەم، سولفەی عەقار لەگەڵ سولفەی زەواج باسی ناکەم، ئەگەر باسیشی بکەم زۆربەی ئەندامە بەڕێزەکان باسیان کرد ئەو کاتی بڕینی پارەکەش لە بودجەی تەشغیلی باسی ناکەین بڕەکەی لە بەر ئەوەی ئەوکاتی ئەنـدامانی بـەڕێز کـە دەنگیـان لەسـەر دا رێژەیـەکی هەر دەڕوا. بەس لە عەقار یەك پێشنیارمان هەیە ئەگەر سەد مەتری بگرتەوە سولفەی عەقار سەد مەتری بگرتەوە، چونکە زۆربەی زۆری قەزاکان زەوییان سەد مەترییە، ئەگەر بیان گرتەوە زۆر باشە، بـە نیسـبەت کێشەی تاپۆمان هەیە کێشەی تاپۆ لە وەزارەتی شارەوانی لیژنەیەکیان دانایە ئەگەر بکرێ بڕە پارەکیان بـۆ تەرخان بکرێ بۆ ئەوەی ئەو کێشەی تاپۆی لە هەموو شار و شارۆچکەکانی کوردستان کە لە ساڵانی چلەکان و شەستەکان و پەنجایەکانیش ئەو کێشەیان هەیە بەشکو لۆیان چارەسەر دەکرێت، چـونکی زۆر جـێ هەیـە سولفەی عەقاری نایگرتەوە و لە شارەوانی دەڵێ تاپۆم دەوێ، تەسویەم دەوێ، سەنەدم دەوێ، ئەوانەیان نیە، بە نیسبەت خاڵەکی دیمان هەیـە سـندوقی پاڵپشـتی گـەنجان، زۆر باشـە پشـتیوانی لێ دەکـەین، بـە نیسـبەت ئەزمەی سەکەن باسی دەکەین ئەو کۆمپانیایانەی، ئەو ستییانە، هـیچ سـتی نـاوەك نەمایـە نـاوی لێ نـەنێن ستی زیلانی و شەقڵاوە و هاموون و نازانم ستی گەلـەك زۆرە، بـەڵام خـەڵکی فـەقیر سـوودی لێ وەرناگریـت، لەبەر ئەوەی گرانە، پێنـج دەفتەری و شەش دەفتـەری و سـێزدە دەفتـەری نـاتوانێ بیکـات ئەگـەر حکومـەت بیداتە کۆمپانیا بـە موباشـر بۆخۆیـان چـەند خانیـەك و شـوقیەکیان بـۆ دروسـت بکرێـت مقەدیمەشـیان لێ وەرنەگرێتن بتوانێ مانگانە بڕە پارەکیان لێ وەرگری، ئەنجا چ مۆزەف بوو، چ هاووڵاتی بوو، ئەوجا وابـزانم ئەزمەی سەکەن کەم دەکاتەوە. بێینە سەر داهات، داهاتی وەزارەتـی دارایـی کـە باسـی کردیـە زۆر کەمـە لـە چاو ئەو داهاتـەی کـە هـەرێمی کوردسـتان هەیـەتی، ئـەوە نـەفت پێویسـت ناکـات باسـی لێـوە بکـەین کـە چ داهاتەکی هەیە، بەنسبەت وەزارەتی ناوخۆمان هەیە وەزارەتـی نـاوخۆ چـەندەها جـۆرە داهـاتی هەیـە یـەك لەوانە هەموو ساڵێ چەند سەیارە لە کوردستان هەیە دەبی ئەوەندە سەیارە بچتە فـەحس وابـێ واتـە لـەبۆ هەزەی دادەنێن هەزەی سـەیارەی خـۆم پـار چووم، لۆیـە لێـی دەزانم هـەزەی سـەیارە پـارەکی گەلـەك زۆرە، نازانم لە کوردستان پێنج سەد هەزار شـەش سـەد هـەزار، حـەفت سـەد هـەزار سـەیارە هەیـە، ئـەوە هـەموو باجی لێوەر دەگیرێت و پارەی لێوەردەگیرێت با ئەوساڵیش ناردیتم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس؛ بەڕێز د. رفیق صابر فەرموو.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی و لیژنەکانی تری پەرلەمان دەکەم بۆ ئەو راپۆرتە تێر و تەسەلانەیان، راستیەکەی راپۆرتی لیژنەکان و راپۆرتی لیژنەی دارایی و راپۆرتی بەڕێز وەزیری دارایی یەك شتیان لای من چەسپاند ئەویش ئەوەیە یەك پرسیاریان لای من دروست کرد ئەویش ئەوەیە: ئایا بەراستی ئێمە لە هەرێمی کوردستان ئێمە سیاسەتێکی دارایی عەقلانیمان هەیە؟ ئایا بە راستی ژیانی ئابووری ئێمە بە شێوەیەکی خۆڕسکانە بەڕێوە ئەچێ یان بەپێی پلانێکی عەقلانی و تۆکمە کە دامەزراندن و پتەوکردنی ژێرخانی ئابووری هەرێمی کوردستان بکاتە ئامانجی خۆی؟ دواجار ئەو پرسیارەی لا دروست کردم ئایا ئەم بودجەیە چ ئامانجێکی هەیە؟ ئایا تەنیا ئامانج ئەوەیە کە کۆمەڵێك پارە هاتۆتە دەست و ئەو پارەیە بە هەر شێوەیەك بە شێوەیەکی خۆڕسکانە بە پەلە پەل دابەش بکرێت و ئەم کون و ئەو کونی پێ بگیرێت یان بۆ ئەوەیە کە ژیانی ئابووری ئێمە هەنگاوێك بەرەو پێشەوە بەرێت لە بواری ژێرخانی ئابووریدا؟ ئێمە بۆ نموونە لە بواری کشتوکاڵ و پیشەسازیدا دەتوانین چ بنەمایەك بۆ ژیانی ئابووری داتەپیوی کوردستان و ئاوەدانکردنەوەی کوردستان و پێش خستنی کوردستان و کشتوکاڵ و پیشەسازی دابنێین لەکاتێکدا تەنیا لە 4٪ لە بودجە بۆ کشتوکاڵ دانراوە ئەگەر پیشەسازیشی بخەینە سەر کە لە 1٪ کەمترە بە پۆینت پەنجا و نۆ با بڵێین ئایا لە بواری تەندروستی و دەتوانێ چ گۆڕانێك لە سیستەمی تەندروستیدا دروست بکات من دەتوانم ئیدعا بکەم ناعادیلانەترین، فاشل ترین سیستەمی تەندروستی لە جیهاندا لە کوردستاندا هەیە وە من زۆر بەداخەوە دەڵێم کە زۆرینەی خەستەخانەکانمان تەنانەت عیادەی دکتۆرەکانیشمان شایەنی ئەوە نین مرۆڤی کە تیادا چارەسەر بکرێت بە تایبەتی مرۆڤی ناساغ و دەردەدار و لەش بەبار، لە بەرامبەر ئەوەدا ئایا دروستە کە 21٪ بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ هێزە چەکدارییەکان، وەزارەتی پێشمەرگە وەزارەتی ناوخۆ وە هێزی ئاسایش بڕوات؟ ئایا دروستە ئێمە لە کۆی شەش سەد و پەنجا هەزار و هەشت سەد و چل و نۆ فەرمانبەر دوو سەد و شەست و یەك هەزار و شەست و پێنج فەرمانبەرمان واتە 41٪ی فەرمانبەرانی حکومەت هێزی چەکدار بن , من زۆر بە زەحمەتی دەبینم کە بتوانیین باوەڕ بەو ژمارەیە بکەم، لەبەر ئەوەی نە لەبەر ئەوەی پێشتر وەك جەنابی وەزیر دەزانێ هەندێ شوێن یاری بەو ژمارەنەوە کراوە و شتی وەهمی لێ زیاد کراوە، بەڵکو لەبەر ئەوەی ناتوانم تەسەوری ئەوە بکەم کە هەر پانزە کەسێك لە هەرێمی کوردستان کەسێکی سەر بە هێزی چەکدار بێ و مووچەی هێزی چەکداری وەربگرێ ئەمە لە پانزە کەس یەکێك کە لە منداڵێکی یەك ساڵیش و یەك رۆژیش کەوا حیساب بکەین تا پیرێکی نەوەد ساڵ ئەمە هەمووی لە کاتێکدایە کە سنووری ئێمە ئەگەر یەك پێشمەرگەشمان نەبێت پارێزراوە نەبووە کە پێشمەرگەی خۆمان هەبووە، بەڵکو لەبەر ئەوەی زروفێکی نێودەوڵەتییەوە هیوادارم بە هەڵە لە من نەگەن من مەبەستم ئەوە نیە کە هێزی پێشمەرگەمان نەبێت، مەبەستم ئەوەیە نە رۆڵی ئەوان، رۆڵی پۆلیس، رۆڵی ئاسایش بە کەم بگرم، بەڵام من پێم وایە

ئەمە بەهەدەر دانی ئابووری و سامانی وڵات نیە، ئەمە بە هەدەر دانی سامانی بەشەری و سامانی ووڵاتەکەشە، یابان لە شەری دووەمی جیهان دوو قومبەلەی ئەتۆمی بەرکەوتوو ووڵاتەکەی کۆمپلیت وێران کراو دەستیان کرد بە بیناکردنەوەی وڵات و بەرپرسان لە خۆیان پرسی چیمان هەیە تاکو ئەو ووڵاتەی پێ ئاوەدان بکەینەوە؟ وەڵامەکە ئەوەبوو کە ئێمە هێزێکی بەشەریمان هەیە، ئینسان مان هەیە وڵاتی پێ ئاوەدان بکەینەوە، ئێمە ئایا مافی ئەوەمان هەیە دوو سەد و شەست و یەك هەزار کەس بخەینە شوێنێکەوە، سکتەرێکی عەسکەرییەوە لە کاتێکدا دەتوانرێت وزەو توانای داهێنەرانەی ئەوان لە بواری بەرهەمهێنان و لە بواری خوێندن، لە بواری تر دابنرێت، ئەوەی کە سەرنج ڕادەکێشێ ئەوەیە لەبەرامبەر ئەو پارە کەمەی کە بۆ ئەو سێکتەرە گرنگانەی وەکو ئابووری و وەکو کشتوکاڵ و پیشەسازی و شوێنی تر دانراوە، کەچی دەست بڵاوییەکی بێ سنوور هەیە لە خەرجی حکومەت دا، بۆ نموونە لە 12٪ی بودجەی تەشغیلی هەرێمی کوردستان (12.19)ی بۆ کڕینی شتوومەك و چاککردن دانراوە، ئایا حکومەتی هەرێمی کوردستان پێویستی بەم هەموو پارە هەیە؟ بە بەرچاوی ئێمەوە دەبینرێ ئوتومبێلی ئاخیر مۆدێل و گرانبەها، بە (80) هەزار و (90) هەزار، (70)هەزار دۆلار، بە دەرزەن دەکڕێ بە بێ ئەوەی پێویست بە ئەوە هەبێ، چۆن دەکرێ ئێمە قبووڵ بکەین (12٪)ی بودجەی تەشغیلی ئەم وڵاتە بۆ ئەوە بێ حکومەت کەل و پەلی پێ بکرێ بۆ دائیرەکان؟ بێجگە لەوەش (17٪)شی بۆ باربوو و بەخشین کە شوێنێکی شیاوترین شوێنە بۆ ونبوونی بودجە و بە هەڵم کردنی بودجە، لەوێ دا (17.57٪) بۆ ئەم بوارە تەرخان کراوە، من داوا دەکەم (50٪) لە هەردوو بوارەکە کەم بکرێتەوە، چونکە بەڕاستی ئەوە بە هەدەردانە، بخرێتە سەر کەرتی وەبەرهێنان، بێجگە لەوە بڕی لە (2.58٪)ی بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ نەفەقاتی سیادی تەرخان کراوە، سەرۆکایەتی هەرێم، پەرلەمان، سەرۆکایەتی ئەنجومەن، ئەوە پارەیەکی یەکجار زۆرە، ئەگەر حیساب بکەین ئێمە لە هەرێمی کوردستان نەفەقاتی سیادی بەغداشمان هاتۆتە ئەستۆ، لەوێش پارەمان لێ بڕاوە، بۆیە من داوا دەکەم کە ئەوەش بە ڕێژەیەکی بەلای کەم لە (10٪) کەم بکرێتەوە، ئەوەی کە سەرنج ڕادەکێشێ ئەوەیە کە ناعەدالەتی هەیە لە دابەش کردنی پرۆژەکان، هەر وەك لە ڕاپۆرتەکان دا هەیە، پرسیاری من ئەوەیە ئایا ئەو پرۆژانە چۆن دانراون؟ ئایا وەزارەتی پلان دانان چۆن بە پێی چ ئەساسێك ئەو پرۆژانەی داناوە؟ ئێمە هیوادارم.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شێروان ناصح ، کەرەمکە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، سەرەتا من دەستخۆشی لە لێژنەی دارایی دەکەم بۆ ئەو ڕاپۆرتە موتەوازیعەی کە تەقدیمیان کردووە، کە توانیویانە زۆربەی زۆری مولاحەزاتی لیجان وەربگرن، لە زیمنی ئەو لجنانەش، لجنەی قانونی، ئەگەر بێینە سەر بودجە، بەڕێزان بودجە لە هەموو وڵاتان جانیبی ئیجابی

تێدایە، جانیبی سیلبی تێدایە، جانیبە ئیجابییەکە لە بودجەی هەرێمی کوردستان بایەخێکی زۆر باش دراوە بە کەرتی نیشتەجێ بوون، بایەخێکی زۆر دراوە بە کەرتی کارەبا، بایەخێکی زۆر دراوە بە مەسەلەی تواناسازی، بایەخێکی زۆر بە بوارەکانی تریش دراوە، ئەوە ناحیە ئیجابیەکەیە، پێویست ناکات ئێمە بچینە ناوەڕۆکەکەی، ئەوە تەمسیلی سیاسیەت و ئەولەویاتی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکات لەم بودجەیەدا، ڕاستە بودجە کەم و کوڕی تێدایە، ڕاستە بودجە نوقصانی تێدایە، ڕاستە بودجە هەندێك گیروگرفتی تێدایە، بەلام لە بەرامبەریش دا چ ئەندامی پەرلەمان، چ پەرلەمان بە شێوەیەکی گشتی، چ لوجانی پەرلەمان بەرپرسن لە پڕکردنەوەی ئەو نوقصانیانە، لە چارەسەرکردنی ئەو گرفتانە، لە چارەسەرکردنی ئەم کێشانە، بۆیە پێویستە بە هەموو لایەکمان هەوڵ بدەین بودجەیەکی وا پەسند بکەین لە خزمەتی گەلی کوردستان بێ، چونکە بودجە تایبەتمەندی خۆی هەیە، بڕبڕەی پشتی ئابووری هەر وڵاتێکە، زۆر قسە لەسەر پێشنیارەکان کرا، تەنها ئەوەندەم بۆ دەمێنێتەوە کەوا من تەئکید لەسەر ئەو پێشنیارانە بکەم، یەکەم/ بە نیسبەت پێشینەی هاوسەرگیری پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەم، داواش لە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان دەکەم کە لە کاتی موناقەشە کردن دەنگ بۆ ئەو بڕگەیە بدەن، چونکە ئێمە بەڵێنمان دا لە کاتی پەسندکردنی پێشینەی هاوسەرگیری، کە ئەو مەسەلەیە لە بودجە یەکلایی بکەینەوە، کە دەبێتە مایەی ئەوەی کە بەشێك لە قەیرانی هاوسەرگیری لە کۆمەلگای ئێمە دا کەم بکاتەوە، ڕێژەکەش ڕێژەیەکی زۆر باشە، پێشتر یەك ملیۆن بوو، ئێستا بۆتە پێنج ملیۆن، واتا بۆتە لە (400٪)، خاڵی دووەم/ مەسەلەی سولفەی عەقارە کە تەئکیدی لەسەر دەکەینەوە، لەگەڵ ئەوەم کە لە (15) ملیۆن ببێتە (20) ملیۆن، ئەوەش بەڕاستی دەبێتە هاندەرێك بۆ ئەوەی بتوانین بەشێك لە قەیرانی نیشتەجێ بوون لە هەرێمی کوردستان چارەسەر بکەین، کە ئەویش زیاتر چینی فەقیر و هەژار و کەم دەرامەت دەگرێتەوە، خاڵی سێیەم/ لە مولاحەزاتم ئەوەیە، بەڕێزان مەسەلەی مووچەی فەرمانبەران لە هەرێمی کوردستان، مووچەکە بەڕاستی لە هەندێ شوێن ناعەدالەتی تێدایە، بۆیە پێویستە هاوسەنگی نێوان مووچەی فەرمانبەرانی هەرێمی کوردستان لەگەڵ فەرمانبەرانی عیراق بکرێ، هەرچەندە پار ساڵ ئێمە لە بودجە دەستنیشانمان کرد، بەلام پێویستە بۆ ئەم پرسیارە ئەمڕۆ وەلام هەبێت، دوو/ مەسەلەی مووچەی هێزەکانی ئاسایش زۆر زەرووریە کە هاوسەنگی هەبێ نێوان ئەو مووچانە و ئەو مووچانەی لە بەغدا وەردەگیرێت، چونکە ئەوەش بەشێك لەو ناعەدالەتی یە چارەسەر دەکات، بەینی هەرێمی کوردستان و بەینی عیراق لەلایەك، بەینی خودی هەرێمی کوردستان لە ناو چین و توێژەکان دا، مەسەلەی موخەصەصات بەڕێزان یەکێکە لەو خەلەلانەی کە لە وڵاتی ئێمە دا هەیە، موخەصەصات لە هەندێ جار، لە هەندێ دەوائیر دوو، سێ موخەصەصات وەردەگیرێ، لە هەندێ دەوائیر ناعەدالەتی هەیە، بۆ نموونە، لەم دواییەدا ئەنجومەنی وەزیران بڕیارێکی دەرکرد لە خودی یەك وەزارەت دا، لە خودی یەك سوڵتەدا دەرماڵەی جیاوازی دایە هەر لە (50٪) لە عەینی وەزارەت، دوایی هەندێکیان (30٪)، دوایی هەندێکیان (20٪)، ئەوە چینی حقوقیەکانی گرتەوە، ئێمە وەزیری عەدلمان بانگ کرد بۆ لێژنەی قانونی، وتمان دەبوایە جەنابت دیفاع

بكەی كە ئەو دەرماڵەیە یەكسانی بێ لە ناو خودی دیوانەكەی جەنابت، جوابەكەی ئەوە بوو گوێیان لێ ڕانەگرتم، بۆیە پێویستە هەمووومان كۆببین لەسەر ئەوە كە تەوحیدی موخەصەصات بكەین بەینی هەرێمی كوردستان و بەینی عیراق، بۆ ئەوەی ئەو ناعەدالەتی یە لە هەرێمی كوردستان نەمێنێ، من پشتگیری ئەوە دەكەم كە بە جیددی ئاوڕێك لە هێزی پێشمەرگەی كوردستان و لە خانەوادەی شەهیدان بدرێتەوە، كە پێویستە مووچەكانیان ئیعادەی نەزەری لێ بكرێتەوە، بە شێوەیەك لە شێوەكان، یەك لەو كەرتانەی كە پێویستە بایەخی پێ بدرێ، كەرتی زراعی یە، بەڕێزان پێویستە ئێمە بایەخ بە كەرتی زراعی بدەین، چونكە بەروبوومی كەرتی زراعی و بەروبوومی خۆماڵی ئایندەی ئێمە دروست دەكات، بەشێكە لە ئاسایشی خۆراك، كە ئەویش بەشێكە لە ئاسایشی نەتەوەی ئێمە، مەسەلەی پیشەسازی بەڕێزان دەبێ زۆر بایەخێكی باشی پێ بدرێت، لەو بڕە پارەیەی كە دانراوە بۆ كەرتی پیشەسازی زیاد بكرێت، بۆ ئەوەی بتوانین ئاستی ژێرخانی پیشەسازی لە هەرێمی كوردستان بەرز بكەینەوە، خاڵێكی تریش كە دەمەوێ ئیشارەتی پێ بدەم، بەڕێزان ئەویش موەجەهە بۆ بەڕێز وەزیری دارایی، حەق وایە وەزیری دارایی ڕوونكردنەوەیەكمان بداتێ، سەبارەت بە فەلسەفە و بە سیاسەت و بە ستراتیجیەتی حكومەتی هەرێمی كوردستان، هی ئابووری، بە نیسبەت ئەو بودجەیەی كە داڕێژراوە، كە تا ئێستا ئیشارەتی پێ نەداوە، ئومێد دەكەین كە وەڵامی ئێمە بداتەوە لەو بارەیەوە، مولاحەزەیەكم هەیە بۆ بەڕێز وەزیری پلان دانان، ئایا زۆر باسی ئەو پرۆژانە دەكرێت، پرۆژەی با بڵێین بەردەوام، نوقاتی لەسەر دادەنرێ، ناكرێت هەندێ لە پرۆژە تازەكان صەرفی نەزەری لێ بكەین، ئەو پارەی بۆ پرۆژە تازەكان دانراوە، لە پرۆژەكانی تر دابنێین كە تەواو نەبووە، ئایا ئەوە ناكرێ بۆ ئەوەی ببێتە هاندەرێك بۆ ئەوەی پرۆژە بەردەوامەكان تۆزێ پەلەی لێ بكرێ، تەواو بكرێت، خاڵێكی تریش ئیشارەتم پێ دا، دەمەوێ ئیشارەتی پێ بدەم ئەوەیە، ئەو عیجزەی كە باسی لێ دەكرا، ئایا مەصدەری تەمویلی ئەو عیجزە لە كوێوە دێت؟ ئەگەر بەڕێز وەزیری دارایی ئیشارەتێكمان پێ بدات، بۆ ئەوەی بەڕاستی بتوانین بودجەكە دەوڵەمەند تر بكەین، من ئەو پێشنیارە كە تەقدیم دەكەم بە حەقیقەت، چونكە ئێمە وەكو پەرلەمان خۆمان بە تەواوكەری ئەو حكومەتە دەزانین، كەمو كوڕییەكان دەبێ لەو پەرلەمانە چارەسەر بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێباز فتاح.

بەڕێز ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەرچەندە قسەی زۆر كرا ، بەڵام من تێبینی یەكانم بە كورتكراوەیی لە چەند خاڵێك دا باس دەكەم، خاڵی یەكەم/ پێموایە سەرجەمی پرۆژەكە پڕە لە هەڵەی ژمارەیی، حەق وایە ئەو تێبینی یە زۆر بە گرنگی سەیر بكرێ، هیچ ژمارەیەك بەسەر پەرلەمانی كوردستان تێنەپەڕێ كە هەڵە بێت، ئەم هەڵەیە هەڵەی ژمارەیی، بیركاری یە، هیچ تەفسیراتێك هەڵناگرێ جگە لەوەی كە هەڵەیە، لە سێ بەشی جیاواز دا هەڵەی

تیایە، کە یەکیان جیاوازی ئەو ژمارانەیە کە لە ڕاپۆرتی شەش مانگی یەکەم هاتۆتە پەرلەمانی کوردستان بە کتابێکی جیاواز، لەگەڵ ئەو ژمارانەی کە ئێستا وەکو خەرجی فیعلی تا (6/30) هاتۆتە پەرلەمان، ئەوە دواتر کاک ئیسماعیل تەفصیلاتی زیاتر لەو بارەوە باس دەکات، هەروەها لە بەشێکی تریش، کە جیاوازی ئەو ژمارانەیە ساڵی پار لە بودجەی خەملاندن، ئێمە تەصدیقمان کردووە، لەگەڵ ئەو ژمارانەی ئێستا هاتۆتەوە، کە گوایە پار ئێمە تەصدیقمان لەسەر کردووە، ئەویش تەفاصیلەکەی لەلای پەیام خانە، بەڵام ئەوەی کە من باسی دەکەم، بەشێکی ترە، لە بودجەی تەشغیلی وەزارەتی تەندروستی، مەبەستم ئەوەیە کە جیاوازی لە ژمارەکان دا هەیە، ئەوە نموونەیەکە لە ژمارەی موەزەفین، تەنها لە وەزارەتی تەندروستی دا ئاوا دانراوە لە ساڵی (2010) ئەم وەزارەتە (39) هەزار و (489) موەزەفی هەبووە، کاتێك کە (2011) (2500) کەس تەعین دەکات، دەبێتە (41) هەزار و (989)، سەیرەکە لەوەیە لە حیسابی (2010/6/30) کە هاتووە، دەڵێ/ ئەم وەزارەتە (40) هەزار و (692) موەزەفی هەیە، ئێ باشە تا (6/30) ئەگەر (40) هەزار موەزەفی هەبێ، خۆ ئەگەر شەش مانگی دووەم کەسیش تەعین نەکات، ئەگەر (2500)ەکە لەگەڵ ئەو (40) هەزارە کۆبکەیتەوە، (42) هەزار دەکات، نەك (41) هەزار، خاڵێکی تر/ ئەو بڕە پارانەیە کە چارەنووسی دیارە نیە لە ناو بودجە، زۆر بە سەریعی باسی دەکەم، بەهۆی کات، بودجەی پرۆژە بەردەوامەکان ئەو پارەی کە ماوەتەوە نزیکەی (500) ملیار دینارە، بودجەی تەکمیلی عیراق، ئایا پارەی تەکمیلی کە نرخی زیادکردنی بڕی نەوت دا هاتۆتە کوردستان یان نەهاتووە؟ (5) ملیار دۆلار شیرینی نەوت، بودجەی ماوە لە تەشغیلی، پارەی وەرگیراوی سولفەی زەواج و عەقار کە برادەران باسیان کرد، تەنها چەند نموونەیەك لە تەشغیلی لە مەنافیعی ئیجتیماعی، تەنها ئەگەر بە گوێرەی (6/30) حیسابی بۆ بکەی، (2010/6/30)، نزیکەی (63) ملیار زیادە دەبێت، لە نموونەیان (4) ملیار دینار دانرا وەکو مەنافیعی ئیجتیماعی بۆ وەزارەتی تەندروستی، لە ساڵی (2010) تەنها (515) ملیۆن لەوە صەرف کراوە تا (6/30)، ئەگەر دووبارەی بکەیتەوە ملیارێك دەکات، با بیکەین بە دوو ملیار، دوو ملیار زیادە هەیە، یەك نموونەی تر لە ئەنجومەنی وەزیران لە یەکێك لە بابەکان دا لەبەر سەریعی ناتوانم ئێستا بیدۆزمەوە، نزیکەی (121) ملیار دینار دانراوە، لە ساڵی (2010) تا (6/30) تەنها (121) ملیار دانراوە، یەعنی ئەگەر بەحیساب بکرێ، نزیکەی (1) ملیار لەوە صەرف کراوە، نزیکەی (120) ملیاری ماوەتەوە، ئەو پارەیەش هەر دیار نی یە، مەبەستم ئەوەیە لە بودجەی تەشغیلی دیسان کۆمەڵێ پارە دیار نی یە، دوێنێ لە یەکەم ڕۆژی دانیشتنەکە من نوقتەیەکی نیزامیم گرت، بە داخەوە سەرۆکی لیژنەی دارایی هەڵەکەی خستە ئەستۆی من، بەڵام ئەو هەڵەیە لە ئەستۆی خۆیانە، چونکە من سەرجەم لیژنەکان گەڕام، هیچ لیژنەیەك ڕوونکردنەوەی بۆ نەڕۆشتووە، بە گوێرەی بودجەی خەملێنراوی فیدراڵی، حیساب کردنی بودجەی وەزارەتی پێشمەرگە بە سولفە لە عیراقەوە دەدرێت، نابێ لە بودجەی هەرێمی کوردستان حیساب بکرێت، بەڵام ئەو حیسابە بە کورتهێنان خراوەتە سەر بودجەی هەرێمی کوردستان، بودجەی کادیرانی حیزب، مووچەی کادیرانی حیزب لەسەر وەزارەتی دارایی، تێبینی بکەن، ژمارەی کارمەندانی وەزارەتی

تەندروستی بۆ ساڵی (2011) (41) هەزار و (989) کەسە، ژمارەی کارمەندانی وەزارەتی دارایی (35) هەزار و (628) کەسە، کەچی ئەو پارەیەی بۆ وەزارەتی دارایی دانراوە، (816) ملیار و (118) ملیۆنە، هی وەزارەتی تەندروستیش (435) ملیار و (954) ملیۆنە، لە کاتێك دا پزیشکان بەرزترین مووچەخۆری حکومەتن، ئەوانەی کە مووچەخۆری ئاسایین، لەبەرئەوەی کە شەهادەکەیان شەش ساڵەیە، مووچەیان لە هەموو کەسێکی تر بەرزترە، بەڵام لە ڕاستی دا حەقیقەتەکە ئەوەیە کە کادیرانی حیزب سەرجەمیان لەو وەزارەتە، بەدەر لەوەی لەو بودجەیەی کە وەری دەگرن لەو وەزارەتەش تەعین کراون بە مووچەیەکی باڵا مووچە وەردەگرن، چارەسەر کردنی کێشەی بێ کاری، من لەگەڵ قسەی کاك عبدالسلام کە کێشەی بێکاری بە دامەزراندن چارەسەر نابێ، بەڵام سەیرکەن لە ساڵی (2010) (53) ملیار و (200) ملیۆن دانراوە بۆ وەزارەتی زراعە، لە پێناوی پێشکەوتنی ئەو کەرتە، کە پێموایە یەك ڕۆژی ڕێك ئێمە موناقەشەمان کرد تا ئەو پارەمان زیاد کرد، وەزارەتی دارایی لەم بڕە تەنها تا (6/30) (19) ملیاری صەرف کردووە، ئەگەر دووجای بکەیتەوە نیوەی پارەکەش ناکات، تەقریبەن نیوەی پارەکە دەکات، بەڵام وەزارەتی دارایی بۆ خۆی کە (331) ملیاری داناوە، تا (6/30) (492) ملیاری صەرف کردووە، یەعنی وەزارەتی دارایی بە ئارەزووی خۆی، بێ ئەوەی حیساب بۆ پلانی وەزارەتەکان، بەبێ ئەوەی حیساب بۆ پلانی زانستی وەزارەتەکان بکات، بە ئارەزووی خۆی دەستکاری ئەو ژمارانە دەکات، لەبەر ئەوە ئەو وەزارەتانە بە تایبەتی لە کەرتی پیشەسازی، کەرتی زراعە، کەرتی تەندروستی، من پێشنیار دەکەم دەستیان ببەسترێتەوە، نەیەڵرێ یاری بەو ژمارانە بکەن، وەزارەتی تەندروستی ساڵی پار، کۆنگرەیەکی زانستی ڕێکخستووە بۆ پێشخستنی سیستەمی تەندروستی، ئەوەی من ئاگادار بم، نزیکەی (315) هەزار دۆلاری تێچووە ئەو کۆنگرەیە، لە ناو بودجە ئەصڵەن ڕەنگدانەوەی ئەو کۆنگرەیە وجودی نی یە، لەبەر ئەوە هەموو پلانێکی زانستی دەکەوێتە بەر، لەگەڵ ڕێزم، دەکەوێتە بەر میزاجی مودیر عامێك لە وەزارەتی دارایی، کە ئەو پارەیە صەرف دەکات، یان صەرفی ناکات، یەك تێبینی تر ئەوەیە کە لە ناو پرۆژە بەردەوامەکان، کە باس کرا، کۆمەڵێ لەو پرۆژانە جێبەجێ نەکراون، تەنها لە وەزارەتی تەندروستی (31) پرۆژە جێبەجێ نەکراوە، بەڵام قسەکەی من جیاوازە، لە پارێزگای هەولێر (8) پرۆژە جێبەجێ نەکراوە، لە پارێزگای دهۆك وابزانم (4) پرۆژە جێبەجێ نەکراوە، لە سلێمانی (23) پرۆژە جێبەجێ نەکراوە، ساڵی ئەوەش کرابوو لەگەڵ سلێمانی دا، لەبەر ئەوە هەمیشە سلێمانی لە پێشنیار کراوەکان زەرەر دەکات، قسەکە ئەوەیە، ئەگەر ئەوە خەلەلی ئیدارەی سلێمانی یە فەرموو با موحاسەبەیان لەگەڵ دا بکرێ، ئەگەر کێشەکەش کە لەوانەیە خوێندنەوەی من بێت، پێموایە ئەوە ڕەنگدانەوەی حیزبایەتی یە لەسەر بودجە، کە بودجە بۆ ناوچەیەك لەوانەیە نفووزی سیاسی بەهێزتر بێ صەرف دەکرێ، بەڵام.......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، شیلان عبدالجبار عبدالغنی، دەستخۆش.

بەڕێز شیلان عبدالجبار عبدالغنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەژی دەستخۆشیێ لێژنا دارایی و ئابووریێ دکەم، بۆ ئامادە کرنا ڕاپۆرتەکا ورد و ڕێك و پێك و پشتگیریێ ل ڤی ڕاپۆرتێ دکەم، هەروەها پشتگیری ل پێشنیاریێ هەڤالێ سۆزان خان و هەڤالێ کاك دلشادی دکەم، سەبارەت کەم کرنا ڕێژەی (10٪) لە کۆی گشتی بودجەی تەشغیلی، بیخەنە سەر ئەو جهێن کو پێویست، دەسەلاتی بدەنە وەزارەتا دارایی و ئابووری و هەروەها وەزارەتی پلاندانان، بۆ شێوازا تەعامول کردنا گۆڕینا دابین کردنی وان پارا، پشتگیری دکەم بۆ کات بێتە کرنی ب یاسا ژمارە (7)ی ساڵا (2008)ی یاسای دابینکرنا یەکەی نیشتەجێ بوونێ بۆ هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستان، بەردەوام بوون لە هەڵمەتا دروست کردنا خوێندنگا و قوتابخانێ هاڤچەرخ و سەردەمیانە، هەروەسا پشتگیرییێن پێشنیارا گرنگی دانا زیاتر بە تۆڕا کۆمەڵایەتی و دانانا قەرزێن کشتوکاڵی و پیشەسازی، زێدە کرنا سولفا هاوسەرگیری بۆ پێنج ملیۆن دینار، شینا دوو ملیۆن و نیڤا، پێم باشە وەزارەتی دارایی و ئابووری ڕێنمایی گونجاو دەربکات بۆ وان کەسێن کو گرێبەستین هاڤژینی یان هاوسەرگیری ئەنجام دانا، پشتی دەرکرنا یاسا سولفە هاوسەرگیریا ژمارە (17) ساڵا (2010)، لە (2010) دەرکەتیە، کو ئەوانەژی بگرێت، پشتگیری لە پێشنیارا زێدە کرنا سولفا خانووبەر کو ئەڤ ژی ببیتە (20) ملیۆن دینار، دەنگی خۆ دەخەمە دەنگێ هەڤالێ گۆران و سیوەیل خانێ، کە خودانێن زەوییا،ماڤێ وەرگرتنا سولفێ ژ خودانێن زەویا بگرێتن، کو زەوییێن وان هاوبەشا ل گەل کەسێ دی بوونە ئەو زەوییێن دوو سەد مەتری، ئەڤ کارەشی ڕێنماییێن وەزارەتا دارایی و ئابووری چارەسەر بێت، هەروەسا پشتگیری ل پێشنیارا ئێکسانی کرنا مووچە و دەرماڵێن فەرمانبەرانی هەرێم و مووچەی خانەنیشان، مووچێن هێزی پێشمەرگە و ئاسایش و پۆلیس لەگەڵ حکومەتا فیدراڵ، ئەز لەگەڵ وێ دامە بۆ زێدە کرنا بودجە ڕێڤە بەرییا نەهێلانا توندو تیژ یێ لە هەرێمی کوردستانێ، هەروەسا دگەڵ صەرف کرنا دەرماڵێ هاڤژینێ بچووکا بۆ پێشمەرگە و شەهیدێن، بیخەنە سەر مەعاشێن ئەوژی ب ڕێنماییێن گونجاو، دگەل وێدامە بۆ دروستکردنا هەشت لیوایێ پێشمەرگە بە زووترین وەخت، هەروەسا دگەڵ جێبەجێ کردنا یاسای خانەنشینی پێشمەرگە و کەم ئەندامان، دگەل وێدامە ژی هەرواسە بۆ هاریکاری کرنا ناوچەیێن سنووری کو زەرەرمەند بینە، لە دواییا چەند پرسیارێك ئاراستەی بەڕێز وەزیرێ دارایی و ئابووری، هەرواسە وەزیرێ پلاندانانی هەرێمی کوردستانێ دکەم، یەك/ ئایا بودجە پەرپێدانا پارێزگا پشکەکە لە بودجە گشتیا هەرێمێ یانیش ژ دەرڤێ چوارچێوەی بودجەی هەرێمێدایە، دوو/ ئایا باجێن تایبەت بە هەرێمێ کوردستانێ، بۆ هەرێمێ یان دزڤڕیتن بۆ حکومەتا ناوەندی؟ یا چما باجێن گومرکێ ب تنێ پشکەکا لە بودجەی حکومەتا فیدراڵا؟ سێ/ پرۆژە پێشنیار هەیە بۆ زاخۆ بە ناوی هاوکاریکرنی کەرتی تایبەت لە بواری بەڕێوەبردن و کارگێری خوێندن کو یەك ملیۆن دینار تەرخان بۆ کریە، کو ئەڤ پرۆژە نە تەحدید کری یە، دیار نینە، بۆ چ دگەڕێتن، ئایا ئەو پرۆژە گرێدایا دروستکردنا قوتابخانەکا ئەهلی؟ یانیش چی؟ هێڤی دارم کو ڕوونکردنا بێتە دان، پشتگیریا ڕاپۆرتا لێژنەی شارەوانی یا هەروەها لێژنەی ڕۆشنبیری و پەیوەندییەکان و ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن، کە هاتی یە کە چەند پرۆژێن پێشنیار کری

(2010) ڕێژەکان گەلەك وان پرۆژە دەست پێ نەهاتی یە کرن، پارەژی بۆ نەهاتی یە تەرخان کرن، ئەڤ تشتە دیارە پرۆژەی زاخۆ پێشنیار کرنی (2010)ژی دگریێتن، کو لە (56) پرۆژە بتنێ (105) هاتیە جێبەجێ کرن، نزیکی (3٪) بوونە پرۆژێن بەردەوام (2011) کو دەست پێ هاتیا کرن، نزیکی (65٪) وان پرۆژە بەردەوامن، بەس حەتا هەنووکە دەست پێ نەهاتیە کرن، پرسیاری ل ڤێرێ ئەرێ ئەو پارەی تەرخان کرین بۆ ئەو پرۆژە چی لێ هات؟ بۆ کێوە چوو؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش، عمر حمد أمین.

بەڕێز عمر حمد أمين نورەدینی :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر سەرنج بدەین لە پرۆژەی بودجە لە هەرێمی کوردستان هەر لە پرۆژە یاساکە، تا ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی و کاروباری ئابووری، هەروەها ڕاپۆرتی باقی لێژنەکانی تر، ئەو گفتوگۆیەی کە لەلایەن خوشك و برایانی بەڕێزی ئەندامی پەرلەمانەوە کرا، دیقەت دەگرین کە هەنگاو بە هەنگاو بەرەو ئەوە دەچین کە مامەڵەیەکی دروست لەسەر بنەما دروستەکانی وەکو پیشەیی بوون، بابەتی بوون، نیشتمانی بوون لەگەڵ بودجە بکەین، کە ئەوە مایەی خۆشحاڵی یە، دەکرێ لەسەر ئەو ڕەوتە بەردەوام بین، تا بتوانین بودجە کە پێی دەگوترێ ڕەگی حەیاتی حکومەت و کۆمەڵگا، بە شێوەیەك پەرلەمان مامەڵەی لەگەڵ بکات، کە فیعلەن ببێتە مایەی ئەوەی کە وەکو یەکێك لە ئەرکە سەرەکی یەکانی پەرلەمان، کە دیاری کراوە، بتوانێ لە ئاستی پێویستییەکانی ئەو ئامانجە سەرەکییانە بێ کە لە مەسەلەی تاوتوێ کردنی بودجەدا دەستنیشان کراوە، هەوڵ و ماندووبوونەکانی لێژنەی دارایی و باقی لێژنەکانی تر جێگای دەستخۆشانەیە، من تەنها لە گۆشەیەکەوە کە لە ڕاپۆرتەکەش دا ئاماژەی پێ دراوە، بەڵام دەمەوێ زیاتر تیشك بخەمە سەر، ئەویش بریتی یە لەوەی کە چەندین شێوەی نا هاوسەنگی لە ناو بودجەدا هەیە، سەرەکی ترین ناهاوسەنگی ئەوەی کە لە نێوان باڵی وەگەرخستن، لەگەڵ باڵی وەبەرهێنان دایە، کە لێرەدا مەسەلە جەوهەرییەکەی بودجە لێرەدا دەردەکەوێ، ئەوەی پێ ی دەوترێ سیاسیەتی ئابووری وڵات، ئەگەر ئێمە هاوسەنگیمان ڕاگرت، ئەگەر زیاتر بایەخمان بە وەبەرهێنان دا، مانای ئەوەیە سیاسەتی ئابووری وڵات بە ئاراستەیەك دەبەین کە کۆمەڵگاکەمان ببێتە کۆمەڵگایەکی وەبەرهێنی پشت بە خۆبەستووی بووژاوە لە ڕووی ئابوورییەوە، بەڵام ئەگەر باڵی تەشغیلی و وەگەرخستن زاڵ بێ، ئەوە کۆمەڵگا و وڵات دەبێتە کۆمەڵگایەکی بەرخۆری بێ بەرهەمی پشت بە خۆنەبەستووی چاو لێرەو لەوێ، بۆیە ئەو پێشنیارەی فراکسیۆنی کوردستانی کە لە (10٪)ی بگەڕێتەوە بۆ باڵی وەبەرهێنان، مایەی دەستخۆشی یە، من پشتیوانی لێ دەکەم، پاشان شێوازی سوود وەرگرتنیشی بە هەموو ئەو پێشنیارانەی کە لەوێ دا هاتبوو، هەر مەسەلەی زیادکردنی سولفەی عەقار و سولفەی زەواج و مەسەلەی بەردەوامبوونی هەڵمەتی نیشتمانی، دروست کردنی قوتابخانە کە خاڵێکی زۆر گرنگە و داواکاری لێژنەی ئێمەش بووە، خاڵێکی تر لە مەسەلەی ناهاوسەنگی دا، من دەمەوێ

ئاماژەی پێ بدەم، پێشتریش تیشکی خرایە سەر، بەڵام جەخت کردنەوە لەسەری دیسان بێ سوود نی یە، ئەویش ماوەی پرۆژە لەگەڵ گوژمەی پرۆژە، مەسەلەن چەندین نموونە باس کرا، ئەوە لە کۆی پرۆژەکان، پرۆژە پێشنیار کراوەکانی ئەمساڵ دا، دەبینین کە ئەم حاڵەتە ئامادەیی هەیە، بۆ نموونە (543) پرۆژە کە بڕی گوژمەکەی دوو تریلیۆن و (721) ملیارە، بۆ ئەم ساڵ بۆ ساڵی (2011) (988) ملیاری بۆ تەرخان کراوە، واتا بڕی تریلیۆنێک و (739) ملیاری دەکەوێتە ساڵی ئایندە، واتا لە ئێستاوە بڕە پارەی ساڵی داهاتوو بەشێك لە پرۆژەکان ئێمە لێرەوە قەرارمان لەسەر داوە، بۆیە بە ڕەئی من پێشنیار دەکەم بۆ وەزارەتی تەختیت کە هەوڵ بدا لە ئایندەدا پۆلێنێ پرۆژەکان بکات، پرۆژەی ستراتیجی، پرۆژەی مام ناوەند، پرۆژەی بچووك، هەوڵ بدرێ ئەو هاوسەنگی یە لە پرۆژەکان دا لە نێوان گوژمەی تەرخان کراو لەگەڵ ماوەی تەواوبوونی پرۆژەکە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێ، ناهاوسەنگی یەکی تر کە من دیقەتم کردووە، وەکو نموونەیەك باسی دەکەم، بریتی یە لەوەی کە داواکاری خەڵك بۆ خزمەتگوزاریی لەگەڵ هەوڵی دام و دەزگاکانی حکومەتی هەرێم، بەوەی کە من ناوی لێ دەنێم خۆپۆشتەکردنی دام و دەزگاکە، نموونەیەك باس دەکەم لە سنووری قەزای پشدەر، لە پرۆژەی ژمارە (1) و (8) کە لە هی وەزارەتی دارایی و ئابووری سنووری پارێزگای سلێمانی، بڕی حەوت ملیار و (693) ملیۆن دینار تەرخان کراوە بۆ دروست کردنی ژمارەیەك باڵەخانەی تایبەت بە حکومەت، وەکو گومرگ، وەکو مەسەلەی خانەنشینی و کافیتریاشی لە ناو دایە، لە ڕاستی دا ئەوە داواکاری خەڵکی پشدەر و قەڵادزێ نی یە، ڕاستە ئەوەش پێویستە، بەڵام ئەوان پێویستیان بەوە هەیە کە ڕێگای نێوان قەڵادزێ و سنووری کێلێ کە هەوڵی ئەوە لە ئارادایە بکرێتە مەرزێکی نێودەوڵەتی و کاریگەری گەورەی لەسەر جموجوڵی بازرگانی و بووژاندنەوەی ناوچەکە دەبێ، هەروەها بە دوو ساید کردنی ڕێگای نێوان دەربەند-قەڵادزێ کە لە ماوەی ڕابردوودا وەکو ڕێگای مەرگی لێ هاتووە، دەیان کارەساتی تێدا ڕوویداوە، لەم بارەوە ئێمە یاداشتێکمان پێشکەش بە هەردوو وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی تەختیت کردووە، چەندین ئەندام پەرلەمان ئیمزایان کردووە، ئومێدەوارین کە ئەو پرۆژانە بگۆڕێن بۆ دروست کردنی ڕێگا وبان لە سنوورەکە، سەبارەت بە سولفەی عەقار، لە ڕاستی دا من لەگەڵ ئەوەم کە زیاد بکرێ، بەڵام وەکو هاوکارانم پێشتر باسیان کرد کە حیساب بۆ سەد مەتریش بکرێ، چونکە ئەوە لە زۆربەی شارو شارۆچکەکان لە سەنتەری پارێزگاکانیش داواکارییەکی زۆری خەڵکە، بە تایبەتیش ئەو خەڵکانەی کە کەم دەرامەتن، بۆیە ئومێدەوارین لە داهاتوودا حکومەتی هەرێمی کوردستان هەوڵ بدات کە مەسەلەی سەد مەتریش چارەسەر بکات، سەبارەت بە پەروەردە و خوێندنی باڵا، لە ڕاستی دا ئێمە جەخت لەسەر ئەوە دەکەین کە ئەم (150) ملیارە تەرخان بکرێ بۆ بەردەوام بوونی هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانە، کە لە ساڵی پاریش دا هەبوو، ئێمە بە دواداچوونیشمان بۆ کردووە، نموونەیەکی سەرکەوتووە، زۆربەی ئەو پرۆژانە (106) قوتابخانە ئێستا لە بواری جێبەجێ کردن دان، چەند ساڵێکی تر بەردەوام بین دەکرێ گرفتێکی سەرەکی وەزارەتی پەروەردە کە کەمی قەتابخانەیە و خراپی قوتابخانەیە بەرەو چارەسەر بڕوات، هەروەها جەخت لەسەر ئەوە دەکەینەوە کە لە مەسەلەی تەحدید کردنی پلەی

وەزیفی بۆ وەزارەتی پەروەردە کە شەش هەزار دیاری کراوە، لە ڕاپۆرتی لیژنەی داراییش دا ئاماژە بەوە دراوە کە هی وەزارەتی دارایی و ئابووری زۆرە، زیاتر لە پێنج هەزارە، لەو پێنج هەزارە، هەزاری تر بدرێ بە وەزارەتی پەروەردە بە مەبەستی ئەوەی کە دامەزراندی توێژەرانی کۆمەلایەتی، هەروەها دەرچووانی بواری فەلسەفە و زانستە ڕامیارییەکان، لە سنووری وەزارەتی پەروەردە بۆ بابەتەکانی فەلسەفە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببوورن، پەیام أحمد ، داوای لێبووردن دەکەم.

بەڕێز پەیام أحمد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەین بۆ ئەو ڕاپۆرتە کە کەم و کورتیەکانی خستۆتە ڕوو، دیارە هاوڕێکانم زۆر شتیان باس کرد، من تەنها تیشك دەخەمە سەر چەند خاڵێك، لەوەی کە زیادەڕۆیی، بۆ نموونە لە ئامرازی خزمەتگوزاریی و چاککردنەوە، کە پارەیەکی زۆری بۆ خەرج دەکرێ، لە ساڵی (2009) (471) ملیۆن دینار بۆ کرێی ئاوەڕۆ تەرخان کراوە، لە ساڵی (2011) بووە بە ملیارێك و (154) دینار، ئایا ئاوەڕۆ لە کوردستان دا کرێی هەیە؟ تکام وایە ئەو گومانە ڕوون بکەنەوە، دواتر لە شەش مانگی یەکەمی پار ساڵ (615) ملیۆن دینار بۆ کۆڕو کۆبوونەوە خەرج کراوە، بەڵام ئەمساڵ بۆ. (6) شەش ملیارو (758) ملیۆن زیادی کردووە، ئایا کۆڕ و کۆبوونەوە (5) ملیار دینار لە بودجەی هەرێمی کوردستان پێویست دەکات بۆی تەرخان بکرێ؟ دوو/ بوونی هەڵەی ژمارەیی، وەکو هاوکارم کاك ڕێباز باسی کرد، لە بودجەی پار ساڵ دا ئەوە دیاری کراوە، کە بودجە تەرخان کرا بۆ مەوجوداتی نادیاری، لە ساڵی (2010) (258) ملیار و (772) دینارە، بەڵام لە بودجەی تەرخان کراوی بۆ مەوجوداتی نادیاری لە ساڵی (2010) کە لە بودجەی ئەمساڵ دا دیاری کراوە، بووە بە (232) ملیار و (561) ملیۆن دینار، ئەمە کە ناکۆکە و هەڵەیەکی دیارە و ئاشکرایە، جگە لەوە نموونەی زۆر هەیە لەو بابەتە، دەتوانم بیدەمە بەردەستی لیژنەی دارایی، دواتر وەزارەتی دارایی تاوەکو ئێستا نەیتوانیوە یاسای بودجەی (2010) پەسند کرا لە پەرلەمان جێبەجێ بکات، نموونە ماددەی (30) کە دەبێ مووچەی ئەو فەرمانبەرانە خەرج بکرێ کە سزای سیاسی دراون، تاوەکو ئێستا ئەو فەرمانبەرانە قەربوونەکراونەتەوە، هەروەها یەك نەگرتنەوەی هەردوو ئاسایش، کە ئەمە دەکرێ ئێستا ئێمە بە قەرارەکەی خۆماندا بچینەوە، ئێستا سزاکە جێبەجێ بکرێ، ئەویش بڕینی بودجەیە بۆ ئەو دەزگایانەی کە یەکیان نەگرتۆتەوە، دوو/ نەبوونی هاوسەنگی لە نێوان ناوەند و قەزا و ناحیەکان دا، لە ڕووی دابەش کردنی پرۆژەکان، بۆ نموونە گەرمیان وەکو هاوکارم ئەڤین خانیش باسی کرد، لە هەمووی زیاتر شاری کفری، کە خۆمان دەزانین شاری کفری شارێکی دێرینە و خەڵکەکەی چەندە و هەروەها شارێکە کە مەوقیعێکی زۆرباشی هەیە، بەڵام لە پار ساڵیش دا هەر غەدرێکی زۆری لێ کرا، لە پرۆژەکان دا ئەوەبوو کە خەڵکی کفری هاتن بۆ پەرلەمان و یاداشتێکیان دا بە سەرۆکایەتی پەرلەمان و پەرلەمان، کە داوای ئەوەیان کرد کە ئەم ساڵە تەعویزیان بۆ بکرێتەوە، بەڵام بە داخەوە ئەمساڵیش دیسان

له پرۆژە پێشنیارەکان تەنها یەك پرۆژە بۆ کفری دیاری کراوە، لە پرۆژە تەواوەکانیشی (2011) هیچ پرۆژەیەکی تەواو نەبووە، ئەمە چ یەکسانیەکە لە نێوان ئەو پرۆژانە کە دابەش کراوە؟ هەروەها پرسیارێکی تر، هۆی تەواونەبوونی پرۆژەکانی 2003 و 2004 و 2005، کێ لێی بەرپرسیارە؟ بۆ جێبەجێ نەکراوە؟ دیارە من بە پەلە شتەکان دەڵێم، پێشنیاری ئەوە دەکەم، پشتگیری لە پێشنیارەکەی فراکسیۆن دەکەم بەزیادکردنی پێشینەی هاوسەرگیری بۆ پێنج ملیۆن، هەروەها هاوتاکردنی پێشینەی خانوو، وەکو حکومەتی فیدراڵی عیراق بێت، هەروەها پێشنیاری ئەوە دەکەین کە گوژمەیەك دیاری بکرێت بۆ ئەو خێزانە کەم دەرامەتانە، بۆ نیشتەجێبوون، کە پار ساڵ پێشنیارمان کرد، بەلام بە داخەوە دەنگی نەهێنا، ئەمساڵ دووبارەی دەکەینەوە، هەروەها ئەو پارەیەی کە لە سندووقی نیشتەجێ بوون، بۆ ئەوەی کە بە قەرز دەدرێ بە خەڵکەکە، دواتر کە دەگەڕێتەوە، ئایا کە دەگەڕێتەوە دەبێ هەر بۆ عەینی جیهەت بگەڕێتەوە کە ئەویش سندووقی نیشتەجێ بوونە؟ بۆ ئەوەی مودەوەر بێت و خەڵکەکە ئیستیفادەی لێ بکات، بەلام دەگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی دارایی، وەزارەتی داراییش لە داهات دا هیچ باسێکی نەکردووە، لەگەڵ سولفەکانی تر، جگە لەوەش ئێمە ئەو پارەیەی کە دابین کراوە بۆ نیشتەجێ بوون کە دەبێ لادێکانیش ئیستیفادەی لێ بکەن، بەلام بە داخەوە لادێکان تا ئێستا هیچ ئیستیفادەیان لێ نەکردووە، لەبەر ئەوەی ئەو رۆتیناتە زۆرەی کە هەیە، ئەو داواکردنەی کە لە خەڵکی لادێ دەیکەن، کە ناتوانێ جێبەجێی بکات، بۆیە هیچ ئیستیفادەیەکی لەو هینە نەکرێ، دەبێ بچینەوە بە ڕێنماییەکاندا، هەروەها پێشنیار دەکەین ئیمتیازات و یارمەتی زیندانە سیاسییەکان بە هەمان شێوەی حکومەتی فیدراڵ بێ، لەگەڵ مووچەی پۆلیس و ئاسایش، پێشنیار دەکەین ئەو کۆمپانیانەی کە کارەکانیان جێبەجێ نەکردووە، بە کەم و کوڕی جێبەجێ یان کردووە، داوا دەکەین یان ئەوەیە بخرێنە لیستی ڕەشەوە، یان ئەوەیە چیتر ئیشیان نەدرێتێ، بەلام بە داخەوە دەبینین بە پێچەوانەوە، ئەوانەی کە ئیشەکانیان جێبەجێ نەکردووە ئێستا ئیشیان دەدرێتێ و لەبەر هەندێ ئیعتیبارات، هەروەها سەربەخۆیی بوونی دارایی وەزارەتەکان، تاوەکو وەزارەتەکان دەست کراوە بن، ئیشەکانی خۆیان بتوانن صەرف بکەن، بەلام ئێستا دەبینین وەزارەتی دارایی بە گوێرەی بیرو بۆچوونی خۆی و بە گوێرەی بۆچوونی خۆی ئەو پارەیە خرج دەکات، دواتر پشتگیری، هەروەها پرۆژە ڕاستەوخۆکان، کە دەبێ ئەو پرۆژانە تێچوونیان ماوەیەکی دیاری کراوی هەیە، پارەکەشی دیاری کراو بێ، کە ئەمە بۆ ئەو پرۆژانەیە کە موباشیر تەواو بێت و زوو تەواو بێ، بەلام بەداخەوە دەبینین لە پرۆژەکانی (2003) و (2004) و (2005)دا پرۆژەی ڕاستەوخۆ هەیە، کە تاوەکو ئێستا جێبەجێ نەکراوە، دواتریش پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیژنەی ژنان دەکەم، کە ئەو داوانەی کردووە، هەمووی پشتگیری لێ دەکەین، هەروەها پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیژنەی ئاوەدانکردنەوەش دەکەینەوە بۆ ئەو خاڵانەی کە هاتووە لە پرۆژەکان دا، دواتر زۆر پرۆژە هەیە لە پرۆژەکان، کە هەمان پرۆژەن، بەلام گوژمەکانیان جیاوازە، یەعنی تۆ هەمان پرۆژەت هێناوەتەوە، دووبارەت کردۆتەوە، لەم لیستەدا پارەیەکت بۆ داناوە، لە لیستەکەی تر دا کە هاتۆتەوە، کە لە (2010) و (2011) پارەیەکی تری بۆ تەرخان کراوە، کە هێشتا تەواویش نەبووە ئەو

پرۆژانە، دیارە نموونەی زۆریشمان هەیە لەو پرۆژانە، بۆ نموونە دروست کردنی شەش سەد خانوو لە ناحیەی کوڵەجۆ، لە زنجیرە (37) بە گوژمەی (12) ملیار دینار، کەچی لە لیستە بەردەوامەکانی (2011) زنجیرە شەش، بەهەمان ناونیشان هاتۆتەوە کە گوژمەکەی (13) ملیار و (160) ملیۆنە، کە ئەوە جیاوازییەکی زۆر زۆرە، ئەو جیاوازی یە بۆ؟ لەبەرچی؟ ئێمە نازانین ئەمە چی یە مەسەلەن؟ تکایە بۆمانی ڕوون بکەنەوە؟، هەروەها پرۆژە هەیە لە هەمان لیست دا لە پرۆژە پێشنیارەکان دا دووبارە بۆتەوە، یەعنی پارەی بۆ تەرخان کراوە، بە هەمان پرۆژە وەکو پرۆژەی هیران ـ هیزۆپ، عەینی پرۆژەیە گوژمەی بۆ دانراوە کە دەبینین لە زنجیرەکان دا هەمووی عەینی شت دووبارە هاتۆتەوە، هەندێ پرۆژەمان هەیە کە ئێمە پێشتریش، پاریش هەر عەینی شتمان باس کردووە، ئەو پرۆژانەی کە شوێنەکانیان دیاری کراوە، بەڵام نازانین چ پرۆژەیەکە؟ ناوی پرۆژەکە نەهاتووە، بۆ دیاری ناکرێ، ئەو پرۆژەیە چی یە بۆ ئەو شوێنە دیاری کراوە؟ بۆ ئەوەی ئێمەش بزانین چۆن بەدواداچوونی بۆ بکەین، چۆن ئیشی لەسەر بکرێ؟ هەروەها ئەو پرۆژانەی کە پارساڵ ئێمە بڕیارمان دا لەسەری، پرۆژەی حیزبیەکان بوو، کە بگەڕێتەوە بۆ ئەو شوێنانە صەرف بکرێ، تا ئێستا هیچ ڕوونکردنەویەکمان بۆ نەهاتووە و هیچ شتێکمان بۆ نەهاتووە، ئەو پرۆژانە کە ئیلغا کراونەتەوە، ئێستا چ پرۆژەیەك شوێنی ئەوانی گرتۆتەوە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك فاضل.

بەڕێز فاضل محمد قادر بەشارەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لەسەرەتای قسەکانم سوپاس و دەست خۆشیم بۆ لیژنەی دارایی هەیە کەبەراستی ئەرکێکی زۆریان کێشاوە و ماندووبوونێکی تەواو لەناو راپۆرتەکانیان هەیە بۆ تاو توێ کردن و لە هەمان کاتدا بەشێك لەراپۆرتی هەموو لیژنەکانیشیان لەناو ئەو راپۆرتەدا کۆکردۆتەوە، ئەمەش بەرچاو ڕوونیەکی تەواوی بە هەمولایەکمان داوە لە هەمان کاتدا دیارە هەموو قسەکان ئیشارەتی پێدراوە، بەڵام پێم خۆشە هەر لەسەرەتاوە پشتیوانی لەو پێشنیارانەی فراکسیۆنی کوردستانی بکەم کە پێشکەشیان کردووە لەسەر ئەو خاڵانەی کە یەك بەیەك سۆزان خان و کاك دڵشاد شەهاب خوێندیانەوە، یەکەم خاڵ لەوە دەست پێ دەکەم بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، دیارە هەموو هاوەڵانم باسیان لە سەر مەسەلەی مووچەی پێشمەرگەو کەم ئەندامان کرد، وە من ئومێد دەکەم مەسەلەی مووچەی پێشمەرگە لە ساڵی ئایندە باسی نەکەینەوە، بەڵکو دەست خۆشی لە حکومەتی هەرێمی کوردستان بەکەین بۆ باش بوونی بژێوی پێشمەرگە، و لەهەمان کاتدا هەر بە پێویستی دەزانم لێرە ئیشارەت بەوە بدەم کە مەسەلەی هێزی پێشمەرگە لە هەرێمی کوردستان و دەزگا ئەمنیەکان بەگشتی تەنها مەسەلە مووچە نی یە وە من ئومێد دەکەم هەموو چین و توێژەکان وە هەموو خەڵکی کوردستان و ئێمەی ئەندامانی پەرلەمان بە چاوی ڕێزەوە بڕوانینە ڕۆڵ و ماندووبوونی هێزی پێشمەرگە، من تەسەور دەکەم کە ئەو ئیستقراریەتەی لە هەرێمی کوردستان هەیە هەمووی

دەگەڕێتەوە بۆ شەونخونی بوونی هێزی پیشمەرگە، ئومێدەکەم زیاتر پەنجەی ڕێزلێنان بخەینە سەر ڕۆڵی پێشمەرگە، چونکە بەبڕوای من ئەمڕۆ هێزەکانی پێشمەرگە لەسنوورەکان نەبن بۆ بەیانیەکەی خەڵکانی تیرۆرست لەناو شارەکانی خۆماندا دەبینینەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ڕاستە لەساڵی ڕابردووش زۆر موناقەشە لە سەر کەرتی کشتوکاڵ کرا، ئێستا خۆش بەختانە ئەوەی من ئەیبینم مەجالێکی زۆر باش دراوە بەشی کردنەوە و موناقەشە کردن لەسەر بودجەی ساڵی 2011، بەڕاستی من کە بەش بەحاڵی خۆم پێی مرتاحم لەوەی کە شەفافیەتێکی تەواوی داوە بەوەی کە چۆن موناقشە لەسەر بودجەی ساڵی 2011 دەکەین، هەروەك ئیشارەتم پێی دا ئێمە لەساڵی ڕابردوو باسمان لە کەم و کوڕیەکانی بواری کشتوکاڵ کرد لە هەرێمی کوردستان، ئێمە ئەگەر بمانەوێ وەکو ئەو بەرێزانەی کە ئیشارەتیان پێدا ببینە دەوڵەتێك یان ولاَتێکی خاوەن ئیرادە لەسەر پێی خۆمان ڕاوەسیتین بەڕاستی پێویستە لەو شێوەی زیاتری ئێستا ئیهتیمام و برەو بە کەرتی کشتوکاڵ بدەین لە هەرێمی کوردستان، چونکە ئەوەی کەدەیزانین زۆربەی زۆری هەرێمی کوردستان ولاَتێکی پڕاوپڕ کشتوکاڵیە، بەلاَم بەداخەوە هەتاوەکو ئێستا ئێمە سەوزەوات و هەموو نەوعەکانی تری کشتوکاڵیمان لەدەرەوەی ولاَت بۆمان دێت، خاڵێکی تر کەمن پێم زەرورە ئیشارەتی بۆ بکەم بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، مەسەلەی ئەوەیە کە لەکاتی وەرگرتنی دانەوێڵەی جوتیاران بۆ یەکەکان کە جەنابی وەزیری دارایی جەنابی وەزیری پلان دانان لێرە دانیشتوون کە ئیشارەتی پێ بکە کە بەڕاستی گرفتێکی زۆر گەورە هەیە لەکاتی تەسلیم کردنی دانەوێڵە ی جوتیاران، ئەوەی کە پێم وایە هەموو ئەو بەرێزانە بزانن من بۆ خۆشم لە ناوچەیەکی کشتوکاڵیم گرفتیکی زۆر گەورەی جوتیاران لە کاتی تسلیم کردنا ئەوەیە کە نەبوونی سایلۆیە، کە ئەو بەرێزانە زۆریان باسیان لەمەسەلەی سایلۆ کرد، وە لەساڵی رابڕدوووش و من بۆ خۆشم وەکو نووسینگەی هەڵەبجە ڕاپۆرتێکی تایبەتم پێشکەش بە سەرۆکایەتی پەرلەمان کرد بە دروست کردنی سایلۆ لەناوچەی شارەزوور و مەنتیقەی هەڵەبجە و لەهەرجێگایەك بێ، چونکە لەسالأنی رابردوو باری دانەوێڵە هاتووەو چل ڕۆژ لەناو سەیارە بووە وەهەر چل ڕۆژەکەی حسابی لە سەر جوتیارەکە کراوە، وە بەبڕوای من جوتیار بەقەدەر سائقیی لۆریەکە ئیستفادەی لە دانەوێلەکەی خۆی نەکردووە کە هێناویەتی بۆ سایلۆ لە سلێمانی، هەر لەخاڵێکی تردا لەسەر مەسئەلەی کشتوکاڵ گرفتێکی زۆر گەورە هەیە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لەسەر مەسەلەی برەودان بە کەرتی کشتوکاڵ ئەویش مەسئەلەی مەکائین بۆ جوتیاران، بۆیە ئومێد دەکەم وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی کشتوکاڵ و وەزارەتی دارایی لە هەرێمی کوردستان بیر لە دابین کردنی مەکائین بۆ جوتیاران بکاتەوە، چونکە بەڕاستی هەتا ئێستاش جوتیاران لە هەرێمی کوردستان لەسەر ئەرکی خۆیان و پێم وایە زۆربەی کات لەناوچە جۆر بەجۆرەکانی کوردستان جوتیار قەرزار دەبێت لەسەر هەموو ئەو مەسروفەی لەناو کشتوکاڵیەکەی خۆی دەیکات بەهۆی نەبوونی مکائینی کشتوکاڵی و نەبوونی سەماد، کە سەماد دەدرێ بەنرخێکی زۆر گران یان بەشێوەیەکی زۆر کەم دەدرێت بە جوتیار، ئومیدەوارم ئەوەش لەبواری زراعە و کەرتی کشتوکال چارەسەر بکرێ، یەك خاڵی تر کە زۆر بەلامەوە گرنکە کە پییێم باشە باسی بکەم کەزۆر باس دەکرێت ئەویش

مەسەلەی کەم کردنی مووچەی پلە تایبەتە بەتایبەتی ئەندامانی پەرلەمان، مـن بـەش بـەحاڵی خـۆم زۆرم پێ خۆشـە ئەگـەر مووچـەی ئەنـدامانی پەرلـەمان، چونکە ئێمـە یەکـەمین پەرلـەمان نـین لـەم دنیایـە کـە دروست بووین ئەم هەموو موناقەشەیە لەسەر مووچەی ئەندامانی پەرلەمان هەیە، من ئەوەی کـە دەبیـنم بەڕاسـتی دەتـوانم بڵـێم کەمایـەتیکی یـەکجار زۆر بـە ئەنـدامانی پەرلـەمانی کوردسـتان کـراوە، چـونکە ئەوفراکسیۆنانەی کـە لێـرە دانیشـتووین هـەموو ئەنـدامی پەرلـەمانمان لەبەغـدا هەیـە، یـەك کـەس نـەی پرسـیوە ئەنـدامی پەرلـەمان مووچـەکەی چـەندە ؟ئێمـە پـێش ئـەوەی مووچـەکەمان وەر بگـرین منـاڵی بنەڕەتی لێی پرسیوم مووچەکەتان چەندە؟ یـان بـە مناڵـانی وتـووە چـەند مووچـە وەرەگـرن؟ هەریـەك لەئێمەو زۆربەی لەو بەرێزانەی کە لێرە دانیشتووین پێشمەرگایەتی سـەردەمی شـاخمان کـردووە زیـاتر لـە 15 ساڵ بە خۆبەخشی بۆ هەرێمی کوردستان بۆ بەدەست هێنانی ئـەو ئەزموونـەی کەئـەمڕۆ بەدەسـتمان هێناوە، زۆر بەداخەوە ئەمڕۆ کەسایەتی بـوونی ئێمـە و وجـودی ئێمـە موقارەنـە دەکریـت لەگـەڵ مووچـە! من ئومێد دەکەم مووچە نەك لە 10٪ی لێ ببڕێ، چونکە گرفتی ئێمە مووچە نی یە مووچـەی ئەنـدامانی پەرلەمان و پلە تایبەتەکان نی یە لە هەرێمی کوردستان، گرفتی ئێمـە لـە جێگـای تـرە، ئێمـە یـەکی چوار ساڵ ئەندامی پەرلەمانین ئەگەر چوار ساڵەکە ببـێ بـە 12 سـاڵ، هـەر 12 سـاڵی مووچـەکەی ئێمـە بەقـەد خێری یەك تەندەر کە خێری لێ وەردەگیرێ، با بچێ حکومەتی هـەرێمی کوردسـتان، پەرلـەمانی کوردسـتان علاجی ئەو گەندەڵیانە بکات، نەك بێت بە دوا داچوون لەسەرمووچەی ئەندامی پەرلەمان بکات، من بـەش بەحاڵی خۆم کە ئامادەبووم 15ساڵ خەباتی شاخی خۆ بەخشم کردبێ بە بێ ئەوەی کە کەناوم نەبردبێ و بەدوایدا نەچووبم مووچە بووە!! کە ئەمڕۆ بێن تەسفیە حسابی مووچە لەگەڵ ئێمە دەکەن، زۆر سوپاس .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تارا خان فەرموو.

بەڕێز تارا عبدالرزاق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسـەرەتادا دەسـت خۆشـی لـە لیژنـەی دارایـی و ئـابووری دەکـەم بـۆ ڕاپۆرتـەکەیان و خـستنە نـاو هـەموو ڕاپۆرتەکانی لیژنەکانی تر بـۆ نـاو راپۆرتەکـە، وە هـەروەها پشـتگیری لـە وتـەکانی بـەرێزان سـۆزان خـان و دڵشاد شهاب دەکەین بۆ پیشنیارەکان بەرێزیان کردیان بۆ بڕینـی 10٪ی بودجـەی وەبـەرهێنان وە بـۆ زیـاد کردنـی بـۆ ئـەو بابەتانـەی کەباسـیان کـرد کـە نامـەوێ دووبـارەی بکەمـەوە، وەك ئەنـدامێکی لێژنـەی تەندروستی ئەو بـڕە پارەیـەی کـە بـۆ لیژنـەی تەندروسـتی دیـاری کـراوە زۆر کەمـە ناگاتـە ئاسـتی پێـوەرە نێودەوڵەتیەکان، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە ئەو بڕەیە زیاد بکرێ، بەتایبەتی کە وەزارەتی تەنـدروستی بۆ ئەمساڵ کۆنگرەیەکی بەست بەچاککردنی سیسـتەمی تەندروسـتی، ئەگـەر بـەو پێیـە بـڕوات نـاتوانین هـیچ

چاكسازيەك لەو سيتەمەدا بكەين، دووەميان/ ئەوپرۆژانەشی كەپێشنيازكراوە بۆ وەزارەتی تەندروستی كەمە، هەروەها ئەوانەشی كە بەردەوامن هەندێ لە پرۆژەكانمان هەيە كە بەردەوامە و لەساڵی 2003ەوە كەلەكاتی پرۆژەكاندا بەسەر چووە بەسەريا و كەشفی ئيزافی بۆ كراوەتەوەو پارەيەكی زۆريشی بۆ سەرف كراوە، لەو پرۆژانەش بۆ نموونە 400 قەرەوێليەكەی سلێمانی يە، هەروەها 60 قەرەوێليەكەی صلاح الدين كەپارەی بۆ زياد كراوە، كە ئەمەش تاسير دەكاتە سەر بودجەی تەندروستی، كە تەواو نابن و ناشتوانرێ پرۆژەی تازەش بشكرێ، هەروەها پشتگيری لە قسەكانی د.جهان دەكەم مەنافعە ئيجتماعيەكان كە پيوەندی هەيە بەوزارەتی تەندروستی كە لەلێژنەدا صندوقێك لەبەر دەست دايە بۆ چارەسەر كردنی نەخۆشی شێر پەنجەو درێژخايەنەكان لێرەدا پيم باشە ئەو مەنافيعە ئيجتماعيە بچێتە ئەم سەندوقەوە هەروەها سەبارەت بە دەرماڵەی ترسناكی كە پەيوەندی بە كارمەندانی تەندروستی و بە دكتۆرو هەموو ستافی تەندروستی هەيە ناعەدالەتيەكی تيايە، بۆيە تێبينی زۆری لەسەرە، بۆيە داوا دەكەم چاوی پێدا بخشێندرێتەوە، هەروەها پشتگيری لە د.ثائر دەكەم بۆ دروست كردنی شارێكی ئۆلۆمپی كە لە كوردستان بكرێتەوە و بخرێتە پلانەوە لەكوردستان وە پرسيارێكم هەيە لەوەزيری دارايی ئەوبرە پارەی كەدياری كراوە بۆ صندوقی پاڵپشتی لاوان بۆ پرۆژە بچووكەكان كەلەم دواييەدا لەپەرلەمان پەسند كرا، برِەكەی چەندە؟ ئايا لە 25 مليار دۆلارەكەيە كەتەرخان كراوە؟ هەروەها وەزارەتيش كە ئەو پارەييەی كە بۆ وەزارەتەكانی تر سەرفی دەكات لە دوای سەرف كردنی ئايا هيچ بە دواداچونێكی بۆی دەكات وەزارەتەكان كە چۆن سەرفی دەكەن؟ ئيتر سوپاس .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك اسماعيل فەرموو.

بەڕێز اسماعيل سعيد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خوشك و برايانی بەرێز، بۆ هەڵسەنگاندنی بودجە بۆ بەشداری كردن لە تەخمين كردنی بودجە پێنج عونسوری ئەساسی هەيە كە پێويستە هەبن، يەكێكيا ن نەفەقاتی فيعلی ساڵی 2009 يە، دووەم/ بودجەی 2010 يە، هەروەها مصروفی فعلی 6مانگی 2010 ، هەروەها ڕاپۆرتی ديوانی چاودێری دارايی لەگەڵ نسبەتی هەڵئاوسان كەساڵانە بانقی مەركەزی هەر ولاتێك ئيعلانی دەكات، يەعنی بەبێ ئەم پێنج عونسرە ئەساسيە كە موهيمن و دەبێ دەقيق بن، ئينجا ئێمە دەتوانين بەڕاستی بەشداريەكی زانستی ئابووری بكەين لە گفتوگۆی بودجەدا، خوشك و برايانی بەرێز بۆ ئەو پێنج عونسورە، ئەم جەدولە لێرە كە ئێمە ئيشی لەسەر ئەكەين وە لەعراق موتەبعە وە شتێكی زۆر زۆر گرنگە وەبەديراسەيەكی زۆر موهيم داندراوە

ئەوە هەروا لە خۆوە دانەدراوە، ئەگەر تەماشابکەین ئێمە گفتو گۆی بودجەی ساڵی 2011 دەکەین، بەلاَم لەیەکەم خانەدا هاتووە نەفەقاتی فعلی ساڵی 2009مان ئەداتێ، ئەمە ئەهمیەتی خۆی هەیە، هەروەها مساریفی فعلی شەش مانگی یەکەمی 2010 کە لێرە بۆمان دەست نیشان کراوە، هەموو ئەمانە لە ڕاستیدا بۆ چی یە؟ بۆ ئەوەی مقارەنەیەکت بداتێ، مقارەنەیەك دوو ساڵی ڕابردوو لە گەڵ نسبەی تەزەخوم و لەگەڵ ئەو ڕاپۆرتەی لە دیوانی چاودێری دارایی دێ، ئینجا بەشداری دەکەین لە دیاری کردنی بودجەی ئەمسالەدا، خوشك و برایانی بەڕێز بەداخەوە ئەو عونسرانەی کەمن وتم هەندێکی مەوجودە، بەلاَم بەڕاستی بە غەڵەت هاتووە، لێرەدا کە هاتووە (النفقات الفعلیە) یە بۆ ساڵی 2009، ئەمە پێویستە ئەم ڕەقەمە متابق بێ لەگەڵ حساباتی خیتامی سالی 2009 پێویستە دەقاودەق، یەعنی ئەم رەقەمە پێویستە لە حساباتی ختامی ساڵی 2009 وەرگیرابێت، بەلاَم بەداخەوە ئەوەی من تێبینیم کردو وەرمگرت ئەم ڕەقەمە لەگەڵ حساباتی خیتامی ساڵی 2009 (ملیارێك و حەفتاو دوو ملیۆن دینار)ی فەرقە لەوانەیە ڕەقەمەکە زۆر نەبێ، بەلاَم ئەمە ڕەقەمە، ئەوەی کە زۆر کارەساتە لەناو ئەم جەدوەلە کە پیویستە زۆر دەقاو دەق بێت، (المصروف الفعلی) بۆ شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2010 دا، ئەمەش زۆر گرنگە کە پێویستە زۆر دەقیق بێت، لێرە ئێمە شتێکمان بۆ هاتووە و لێرە شتێك دیاری کراوە، ئەمەی کە بۆمان هاتووە لەڕاپۆرتی شەش مانگی یەکەمی بودجەی 2010 لەلایەن حکومەتەوە بۆمان هاتووە لەگەڵ ئەوەی کەلەناو بودجەکەدا هاتووە بەڕاستی کارەساتە! 797 ملیار دینار جیاوازی هەیە، یەعنی لێرە هەرئەندام پەرلەمانێك کە هاتووە و دێت شەش مانگی یەکەم مقارەنە دەکات و زەربی دووی دەکات بەهەڵەدا چووە، چونکە لێرە ڕەقەمی حەقیقیەکە 797ملیار دینار بەزیاد هاتووە لەگەڵ ئەم ڕاپۆرتی شەش مانگی یەکەم کە هاتووەتە پەرلەمانی کوردستان، ئەوەی جێگای تێبینی یە ئەم ڕاپۆرتە کە هاتووەتە پەرلەمانی کوردستان سەرۆکایەتی پەرلەمانیش تاڕادەیەك کەم تەرخەمە کە ئەبوایە دابەش کرابایە سەر ئەندامانی پەرلەمان یەك بەیەك هەمان بوایە، وابزانم جگە لە لێژنەی دارایی لای کەسی دیکە نەم بینیوە، ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەعەکسەوە بۆ گشت لێژنەکانی پەرلەمان بەڕەسمی چووە و لە لیژنەی داراییش هەبووە، کە جەنابت دەوامت نەکردووە، خۆت موقەسریی. کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە پێویستە لەناو سندوقەکەمان هەبێت زۆر گرنگە زۆر ئەهمیەتی هەیە، تبعەن دەمەوێ باسی ئەوە بکەم باشە حکومەتی هەرێم بۆچی ئەم جیاوازیەی دروست کردووە؟ کێشەکە لێرە دایە، یەعنی خووشك و برایان یەك تەفسیلی دیکە هەڵناگرێ، گوێ بگرن ئەمە هینەکەیە دەڵێ (المصاریف الفعلیە) بۆ شەش مانگی یەکەمی 2002، ئەوەی لەناو بودجەکەشدا هاتووە(المصاریف الفعلیە) بۆ 6/30/ یەعنی لەمفهومە کە تەماشای دەکەی هیچ مەفهوم و تەفسیرێکی دیکە هەڵناگرێ، بەلاَم بۆچی حکومەت پەنای بردۆتە بەر

ئەوە؟ لێرەدا ئەمە لێرەدا قەزیەکە ئەوەیە، حکومەتی هەریمی کوردستان ئەمساڵ لەو مساریفە زۆرەی کە کردوویەتی کەلەناو بودجەدا تێپەریوە، کە زۆر سەرکەوتووە تەبعەن لێرە ڕەقەمی زۆرگەورەمان دەداتێ بۆ ئەوەی بەوریایی ئێمە نەزانین ئەو زیادانەی کە کردوویەتی بەجۆرێ لەجۆرەکان لێمان دەشارێتەوە، یەعنی تۆ ئەگەر 797ملیار دینار دەربێنی لەحەقیقەت دا ئەو رەقەمەی کە زیاد بووە کەمترە، کە پێویست دەکات ئەورەقەمە دەقاو دەق موتابق بێ لەگەڵ ئەو ڕاپۆرتەی کە لەهەمان وەزارەتەوە هاتووە، لەهەمان حکومەتەوە هاتووە ئەمە خاڵێکی گرنگە کە پێویستە بە نەزەری ئیعتبار وەری بگرین، بابچمە سەر خاڵێکی تر، سەبارەت بەمیلاکات بەڕاستی ئەگەر تەماشای بودجەی ساڵی 2010 بکەین میلاکاتی وەزارەتی دارایی نزیکەی 38 هەزار کارمەندی بۆ موسادەقە کراوە ئەمە لە 2009دا بە ژمارەیەکی کەمتر یەعنی شتێکی کەمترە، دیسان موسادەقەی بۆ کراوە وە میزانیەی بۆ ڕۆیشتووە، بەلاَم کەمیزانیەی 2011مان بۆ دێ، لەو خانەی کەباسی میلاکاتی ساڵی 2010 دا دەکات، بۆی نوسیووین دەڵێ 30250 کارمەندم هەیە، یەعنی ئەمە ڕەقەمێکی زۆر خەیاڵیە، یەعنی نزیکی حەوت هەزار کارمەند فەرق دەکات، من ئەو مووچەیەی کەدەرم هێناوە بە نسبەتی تناسب لەگەڵ ئەو میزانیەیەی بەو عەددە دیاری کراوە بەو دوو ساڵە وەزارەتی دارایی نزیکەی 23ملیار دینار زیادی وەرگرتووە دەبێ ڕوون بکرێتەوە، پار 38 هەزار کارمەندی هەبووە 2009 ئەوەندەی هەبووە ئەم ساڵ تازە پێمان ئەڵێ 30250 کارمەندم هەیە، ئەمە پرسیارە بەراستی ئەبێ ڕون بکرێتەوە؟ ئەگەر ئیجازەم بدەی ئەم خاڵە ڕوون بکەمەوە، ئەمە نەفەقاتی سیادیە کەلەعێراقدا هاتووە لەسەری سەرەوە میزانیەی عیراق دەست نیشان کراوە دواجار فەقەرە بە فەقەرە میزانیەکان هاتۆتە خوارەوە، یەعنی هەموو میزانیەکانی لێ دەرچووە تا ئاخر شت دواجار لە (17٪)ـەکەی بودجەی هەریمی کوردستان داندراوە، دواجاریش حصەی هەرێمی کوردستان لە تەنمیەی ئەقالیم، داندراوە لێرەدا کێشەکە دەست پێدەکات، لێرەدا کە من ئەمەم لە بەڕێز بریکاری وەزیر وەرگرتووە لە کاك رەشید لێرەدا (دوو سەد ونەوەد و هەشت ملیار و سەد و چل و دوو ملیۆن دینار) هاتووە، بەلاَم لەناو میزانیەی هەرێمی کوردستان کە بۆ ئێمە هاتووە 291ملیار داندراوە، کەواتە (حەوت ملیار و سەد و چل ملیۆن دینار) لێرە ونە و ون بووە، داوا لەبەرێزیان دەکەین ئەمەمان بۆ ڕوون بکەنەوە؟.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا دەست خۆشی لە لێژنەی دارایی دەکەم بۆ پێشکەش کردنی ڕاپۆرتە چڕوپڕەکەیان و پشتیوانیش لەپێشنیاری فراکسیۆنی کوردستانی دەکەم بۆ ئەوەی لە 10٪ی بودجەی گشتی هەرێم کەم بکرێتەوە بۆ ئەو بابەتانە تەرخان بکرێت، هەرچەندە تیکراری ناکەمەوە، بۆ نموونە بەدەل ئازووقەی هێزەکانی ناوخۆ

و تۆڕی کۆمەڵایەتی و کشتوکاڵ و هتد...هەروەها پشتگیری لە هەردوو لیژنەی ناوخۆ دەکەم و ئومێدەوارم پێشنیارەکانمان وەکو خۆی لە بودجەدا جێگایان بکرێتەوە، چونکە ئێمە لە نزیکەوە لەکۆبوونەوەی وەزارەتەکان لەگەڵ وەزارەتی ناوخۆ و پۆلیس و ئاسایش لە پێداویستیەکانمان کۆلیونەتەوە و بە قەناعەتەوە داواکاریەکانی ئەوانمان پێشنیار کردووە، لەلایەکی تریشەوە پشتگیری لە ڕاپۆرتی لێژنەی تەندروستی دەکەم بە حوکمی ئەوەی ئەندامم لەو لیژنەیەش کە بڕە پارەی زیاتری بۆ دابین بکرێت لەم بودجەیەدا، چونکە ئەرکی ئەم وەزارەتە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە ژیان و تەندروستی هەموو تاکەکانی کۆمەڵگاکەمانەوە هەیەو چەند پێداویستیەکانیان بۆ دابین بکرێت ئەوەندە ئەتوانن خزمەتگوزاری تەندروستی پێشکەش بە هاووڵاتیان بکەن، هەروەها پشتگیری لە ڕای زۆربەی خوشك و برایان دەکەم لەوەی کە ئیهتیمامێکی زۆر بدرێتە هێزی پێشمەرگە بەتایبەتی ئەو پێشمەرگانەی کەتاوەکو ئێستا لە هەشت لیوایەکە جیا نەبۆتەوە تاکو لەو تەشکیلاتانە جێگایان دەکرێتەوە یان خانەنشین دەکرێن هەوڵ بدرێت مووچەکانیان جیاوازیەکی ئەوتۆی لەگەڵ ئەوانی تر نەبێت، هەروەها پێشنیار ئەکەم ئەو قوتابیە هەژارانەی کەلە زانکۆکان دەخوێنن هاوکاریان بکرێ بۆ ئەوەی بتوانن خوێندنەکانیان بە کۆتابێنن، چونکە نموونەمان هەیە بۆ ئەوانەی کە لەو بارەوە ناچار بوونە واز لە خوێندن بێنن، دیسان پشتگیری لەو ڕایانە دەکەم کە ئیهتیمامێکی زۆر بدرێتە شوێنەوارەکان و ناوچە گەشتیاریەکان بە حوکمی ئەوەی ولاتەکەمان زۆر ناوەندی گەشتیاری تێدایە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان پێشنیاری گشتیشم هەیە بۆ بەڕێزان وەزیری دارایی و پلان دانان لە ڕێگای ئەوانیشەوە بۆ حکومەت کەپلانێکی ستراتیژی دابنێن بۆ گرینگی دان بۆکەرتی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان و چەندین پرۆژەی تری پیشەسازیو جۆراو جۆر بۆ ئەوەی بتوانین لەمەترسی زیادبوونی دیاردەی بێکاری و، لە هەمان کاتیش تەزەخومی فەرمانبەران لەگشت وەزارەتەکاندا ڕۆژ بەڕۆژ زیاد بوونی مووچەخۆری بێ ئینتاج، بەڕای من ئەگەر بودجەی هەرێم بگاتە دوو ئەوەندو سێ ئەوەندەی ئێستاش کە هەمانە مەحاڵە کێشەکانمان چارەسەر بکات لەوانەیە زیاتریشی بکات، ئەگەر بێتو پرۆژەی بەرهەمهێنمان نەبێت و ژێرخانی ئابووریمان بەهێز نەکەین وە ساڵانە ناچار دەبین زیاتر لە $3/2$ و بگرە زیاتر بودجە بۆ مەعاشات تەرخان بکەین، دیسان تەنها پشت بەستن بە داهاتی نەوت من بە سیاسەتێکی سەرکەوتووی نازانم، بەڵکو پشت بەستن، داهاتەکانی تر لە وڵاتەکەمان، ئایندەمان دەتوانێ گەشترو مسۆگەر تر بکات و وە ئاسایشی نەتەوەیشمان بەهێز تر بکات و، زۆر سوپاس .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك سەروەر فەرمووو.

بەڕێز د.سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیاره ئەو بودجەیە ئەوە هەڵدەگرێ کەوا قسەی لەسەر بکرێت، بۆیە دەبینین کە ئەمە دوو ڕۆژە گفتوگۆی لەسەر دەکرێت وە کۆمەڵێك خاڵی ئیجابی لەنێو بودجەکە دا دەبینین کە مایەی ئاماژە پێدانە، هەر لە بواری شەفافیەتدا کە دەبینین شەفافانەتر هاتووەوە ساڵ بەساڵ بە پێی ئەو ئەزموونەی هەیە یاخود بە پێی ئەو گۆڕانکاریانەی کە هاتوونەتەکایەوە، ئەگەر برایانی ئۆپۆزسیۆنیش لێمی قبوڵ بکەن و بڵێن بەهۆی ئەوانەوەیە، گرینگ ئەوەیە پرۆسەکە بەرەو پێشەوە تر چووە وە بواری شەفافیەت بەر فراوانتر بووە، لە بواری وەبەرهێنان ئەم بودجەیە دەیان پڕۆژەی گرنگ و ستراتیجی تێدایە کەلە خزمەتی ئەم هەرێمەدا هەیە، لەبواری خزمەتگوزاری گشتی دا بەهەمان شێوە، هەروەها تا ئاستێکی زۆر زیاترئەم بودجەیەی ئەمساڵ دەتوانین بڵێین خاڵی گەشتریشی تێدایە کەوا تا ئاستێکی زۆر دەستی حزبیش لە ناو حکومەتدا لەبواری بودجەدا کەم کراوەتەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان پشتگیری تەواوی ئەو پێشنیارانە دەکەم کەوا هاورێم خاتوو سۆزان بەناوی لیستی کوردستانی ڕایگەیاند لەهەموو ئەو هەنگاوە گرنگانەی کەوا پێویستە بندرێت وەلەو بودجەیەدا دەست نیشان بکرێت هەر لەزیادکردنی قەرزی پیشە سازی کشتوکاڵ و مەسەلەی بەقەرزی لاوان و پێشینەی هاوسەرگیری و هەمووڵایەنەکانی تر، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من لێرەدا داوا لە وەزیری دارایی ووەزیری پلان دانان دەکەم، بەرلەوەی وەڵامی پرسیارەکانی ئەندامانی پەرلەمان بدەنەوە، پێویستە خاڵ بەخاڵ گفتوگۆو وەڵامی ئەو ڕاپۆرتە بدەنەوە، لەو داواکاری و بەرچاو خستنانەی کەوا لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی دا هاتووە، چونکە ئێمەی ئەندامانی پەرلەمان، لە لیژنەکاندا سەرجەم ئەو بابەتانەی کە هەبووە خستوومانەتە ڕوو، بۆیە پێم وانیە شتێکی ئەوتۆ مابێ وە حەقە لێرەدا بەر لە وەڵامی پرسیاری ئەندامان وەڵامی ئەوانە بدەنەوە، ئەم بودجەیە کە دەیبینین بەراستی هەقە هەموومان بەرگری لێبکەین، بەرگری لێکردنێك لە تەندروست بوونی ئەم بودجەیە، ئەگەر لە شوێنێك دا پێویستە ڕەخنەی لێبگیرێ و پەنجە بخرێتە سەر کەموکوریەکانی، پێویستە لیستی کوردستانی بەر لە ئۆپۆزسیۆنیش کە خۆی حکومەتی پێك هێناوە پەنجەی بخاتە سەر، وە لەو شوێنانەش دا کە پێویستە لایەنگری لێبکرێت لەلایەنە باشەکانی بەر لە لیستی کوردستانیش پێم وابێ لیستەکانی ئۆپۆزۆسیۆن بەرگری لێبکەن، من بە مایەی خۆشحاڵی دەزانم کە وا لەم دوو ڕۆژی گفتوگۆیەدا، کەوا ڕەوتی گفتۆگۆکان بە ئاراستەیەکی زۆر تەندروست ڕۆیوە وەبەبێ جیاوازی قسەی لەسەر کراوە، بەڕێز سەرۆکی پەلەمان من لەو بودجەیەدا لەگەڵ ئەو لایەنە ئیجابیانەی کەوا باسی لێوە دەکرێت، چەند خاڵێکی کەم و کوڕیشی دەتوانم تێدا ببینم کەوا لێرەدا دەکرێ ئێمەی ئەندامانی پەرلەمان گفتوگۆی لەسەر بکەین و چاکتری بکەینەوە، یەکێك لەو لایەنانە ئەوەیە کە داهاتەکانی هەرێمی کوردستان بەروونی ئاماژەی پێ نەدراوە، هەقە لێرەدا باشتر ڕوون بکرێتەوە، لە بودجەدا ئایا داهاتەکانی نەوتە، گومرگە وەیاخود هەریەك لە لایەنەکانی ترە لەم پرۆژە یاسایەدا هەروەك هاوڕێیانم قسەیان لێکرد لەبەشێکی زۆریان لەمەسەلەی داهاتی هەرێم جیاوازیەکی زۆر هەیە کە پێویستە بەڕێز وەزیری دارایی باشتر بۆمانی ڕوون بکاتەوە، لەو ژمارە زۆرەی کەوا نزیکەی پێنج ترلیۆنی فەرقە لەگەڵ لەنێوان ئەو داهاتەی لە حکومەتی هەرێم

دەستنیشانی کردووەو ئەوەی لە بەغدا دا کراوە وە جگە لەمە لە خەرجیەکانی تر واتا کەوا منحەی حزبە سیاسیەکانیشی لەسەرە بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2010 دا زۆر زیادی کردووە هەرچەندە لە راپۆرتی لیژنەی دارایی و لیژنەکانی تردا هاتووە کە کەم بکرێتەوە، من لێرەدا رایەك دەردەبڕم کە لەو پارەیەی کە بۆ حزبە سیاسیەکان تەرخان کراوە بواری گرنگ ترو لەپێشترو زەرور ترمان هەیە، بۆیە پێشنیاری ئەوە دەکەم کە حزیە سیاسیەکانیش لە خۆبردووانە تر کار بکەن، بۆیە لێرەدا کە ئەو بودجەیەی کە بۆ حزبە سیاسیەکان تەرخان کراوە، بۆلایەنی تر تەرخان بکرێت، حزبەکان پێویستە خۆیان خۆیان بژیەنن بەر لە هەموویان پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکیەتی نیشتمانی کوردستان، بەرێز سەرۆکی پەرلەمان ژمارەیەکی بەرچاو هەروەکو هاوڕێیان باسیان لێوە کرد کە لە پرۆژەکان نەخراونەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، بەڵام ئەوەی مایەی خۆشحاڵییە من دەیبینم لەلایەن وەزیری پلان دانانەوە بە ئەبدەیت کراوەتەوەو لیستێکی تر هاتووە پێویستمان بەوەیە کەوا زیاتر و باشتر بۆمانی روون کاتەوە کەوا ئەو لێڵیەی هەیە، نەبێت، بەرێزان ئەم بودجەیە کە خاڵی ئیجابی و باشی تێدایە، بەڵام بۆ ئەوەی لەساڵانی داهاتوودا باشتر بێت، پێویستە لە ئێستاوە کاری لەسەر بکرێت، بۆیە پێشنیار دەکەم لەگەڵ پەسندکردنی پرۆژە یاساکەدا چەند راسپاردەیەك دەربکەین و ئاراستەی حکومەتی کەین بۆ ئەوەی حکومەت ئیلزام بکرێت جێ بەجێ یان بکات، لەوانە یەکەم لەگەڵ ئەوەی ماوەی چەند ساڵێکە حکومەتی هەرێم بودجەی ساڵانەی خۆی ئامادە دەکات هێشتا نەیتوانیوە بودجەکە بەشێوەیەکی تەواو زانستیانە ئامادە بکات، واتە پرۆژە بودجەی هەرێم پێویستە بنەما یاسایەکانی بودجەی بەتەواوی تێدا بێت، بۆیە دەبێت پەرلەمان جەخت لەسەر رێکخستنی بودجە بکاتەوە بەجۆرێك کە لەگەڵ پێوەرە نێو دەوڵەتیەکان و زانستی ئابووری دا بگونجێت، لەزاڵ بوونی دروست بوونی ئەوڵەویەتی ژمێریاری وئەندازیاری دوور بخرێتەوە، ئامانجی بودجە ئەوەیە هاوسەنگی ئابووری رابگرێت نەك هاوسەنگی ژمێریاری، دووەم: دەبێت لەگەڵ ناردنی بودجە بۆ پەرلەمان حکومەت توێژینەوەیەکی زانستی پشت ئەستوور بە داتاو زانیاری لەسەر رەوشی ئابووری وکۆمەڵایەتی هەرێم رەوانەی پەرلەمان بکات بۆئەوەی پەرلەمانتاران بەرچاویان روون بێ و بزانن لە ئاراستەی بودجەی هەرێم بەرەو چ لایەکە و تا چەند دەتوانێ ئەو ئامانجە بپێکێ کە دەست نیشانی کردووە، سێیەم؟ دەبێ پەرلەمان دەستەیەکی راوێژکاری پسپۆری هەبێ بۆئەوەی بتوانێ کە وا هاوکاری پەرلەمان بێ بۆ ئەوەی لەکەم کورتیەکان ئاگاداریان بکاتەوەو ئاگادارمان بکاتەوە کەوا پرۆژە یاساکان بەبێ کەم و کورتی پەسەند بکەین؟، چوارەم: ئامادەکردنی جەدوای ئابووری بۆ پرۆژە پێشنیازکراوەکانی وەزارەتەکان و داخل کردنی سیستەمی داتاو زانیاری بۆ ئەوەی لێوەی بزانرێ ئەم پرۆژەیە تا چەند تەواوکەری پرۆژەکانی تر دەبێ و دەبێتە فاکتەری گەشەی ئابووری هەرێم، هەر بۆیە داوا لە وەزارەتی پلان دانان دەکەین کە چی دی هیچ پرۆژەیەکی وەبەرهێنان نەخاتە ناو بودجەوە ئەگەر هاتو دیراسەی جەدوای ئابووری و دیزانی لەگەڵ دا نەبێت، چونکە ئەو دوو خاڵە هۆکاری سەرەکی دواکەوتنی پرۆژەکان و لاوازی خەملاندنی تێچووی پرۆژەکانن سوپاس

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش بەڕێز عەزیمە نجم الدین حەسەن، فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە کەباس و گفتوگۆکردن لەسەر مەسەلەی بودجە ئەکرێ، ئێمە ئەبێ سەرنج و تێبینیەکانی خۆمان لەسەر داهات و لەسەر خەرجیەکان باس بکرێ، من پێم وایە ئەوەی کە خاڵی سەرەکی یە لەگفتوگۆکردن لەسەر بودجە، چونکە بودجە خۆی بڕی داهات و خەرجیە کە لە ساڵەکە ئامادە دەکرێت، ئەوەی مایەی نیگەرانییە لە بودجەی 2011 و ساڵانی تریش ئاشکرانەکردنی داهاتی گشتی یە، واتا نسبەی داهاتە گشتیەکان لە پێك هێنانی بودجەی گشتی حکومەتی هەرێم دا لە چەندین ڕەهەندەوە سەرچاوە دەگرن کەلەگەڵ تیۆرە ئابووریەکان چەمکی شەفافییەت و ڕێژەی بەشداری کەرتە ئابوریەکان کۆك نییە کەواتە ناوبژی ڕەنووسەکان لە نێوان لیستەکانی بودجەی گشتی دا چ لە بودجەی بەکارخستن و وەبەرهێنانە لە داهاتی گشتی دا دەستەبەرکراو خەملێندراو هەڵگری گومانی ڕاشکاوانە لە شاردنەوەی گوژمەکان و سامانی دارایی خەڵکی کوردستان دا هۆکاری دوو خاڵی پێشتر بەتاڵ کردنەوەی ئەو دامەزراوانەیە کە ڕۆڵی چاودێری حکومەت دەبینن و ناوەرۆکی کارنامەی خۆیانیان بەتاڵ کردۆتەوە، وەکو دیوانی چادوێری دارایی و دەستەی نەزاهە و ڕۆڵی چاودێری پەرلەمان و ڕۆڵی بەرێوبەرایەتیەکان و چاودێری دارایی ناوخۆ و دیوانی وەزارەتەکان هەڵاوسانی بودجەی بەکارخستنی حکومەت لە بودجەی 2011 دا، ساڵ لە دوای ساڵ بۆتە مایەی بەرهەمهێنانی هەژاری زیاتر بۆ ئەو هاووڵاتیانەی کە داهاتیان سنووردارە، لە حکومەت دەپرسین پاساوی ئەو هەوڵەی بودجەی بەکار خستنە چی یە ئەگەر سیاسەتی ڕازی کردنی بەرامبەرەکان و دەست بڵاوی و تەخشان و پەخشانی سامانی دارایی گشتی هەرێمی کوردستان نەبێت و ڕێگا خۆشکەر نەبێت بۆ سپیکردنەوەی گوژمەکان، ئەگەر بودجەی گشتی حکومەتی هەرێم بەو شێوە ناپرۆفیشناڵە لە هەموو ساڵەکان ئامادە بکرێت بەو شێوە زیادە ڕۆیی ناودژی لە ڕەنووسەکان بابەتێکی زۆر ئاسایی بێت بە لای ئەوەوە، ئەوەش لە غیابی بەرێوەبردنێکی زیرەکانەوە دێ بۆئەوەی کە تەواوی خەرجییەکان و داهاتە گشتی یەکان پێش بینی دەکرێت و ئاسۆیەکی تاریك چاوەڕێ ی هەرێمی کوردستان بکات، لە ماوەی چەند ساڵی تردا تەرخان کردنی دوو بودجەی جیاواز بە تایبەتی لە بودجەی بەکارخستن دا لە ساڵ 2011 بۆ دەزگاکانی ئاسایش کە بە ئاسایشی هەرێم لە هەولێر بە ئاسایشی سلێمانی لە سلێمانی ناویان براوە لە بودجەدا، بەڵگەی ئەوەن کە ئەم ساڵیشس لە 2011 ئەو دوو دەزگایە یەکتریان نەگرتۆتەوە تیایدا و بە شکستیەك دادەنرێن لەبنیاتنانی دەزگایەکی ئاسایشی نیشتمانی گشتی دا، مووچەی فەرمانبەران و خانەنشینی و ڕێژەی هەڵکشان لە 2010 بەبەراورد لەگەڵ 2009 بریتی بووە لە ٪34 و پۆینت 27 کە تێیدا گوژمەی هەڵکشانەکەی بە پێی ئەو ڕێژەیە بریتی یە لە یەك ترلیۆن و 333 ملیارو 444 ،بەڵام لە 2011 کەمتر هەڵکشانی بە خۆیەوە بینوە بەبەراورد لەگەڵ 2010 ئەویش بریتی یە لە ٪47 خاڵێکی تر

پرسیاری سەرەکی یە لێرەدا ئەوەیە کاتێ حکومەت بە پێی میلاك بودجەی بۆ برگەی فەرمانبەران و خانەنشینی لەهەر ساڵێکی تازەی دارایی دەخەملێنێت پاساوی هەڵکشاوی ساڵ لە دوای ساڵی ئەو گوژمەیە بەرامبەر بە ژمارەی ئەوانەی لە ساڵێکدا دادەمەزرێن یان خانەنشین دەکرێن بۆنموونە هەڵکشانی گوژمەی ئەو برگەیە لە هەمووساڵەکان دا دووبارە بۆتەوە بە پێی حسابی ختامی 2009 پەسەند کراوی پەرلەمان بۆ ئەو برگەیە بریتی بووە لە 3 ترلیۆن و 6665 ملیارو 169 ملیۆن کە خەرجی فعلی حکومەت لە هەمان ئەمساڵەدا بریتی بووە لە 4 ترلیۆن و 969 ملیارو 990 گوژمەی زیادە رۆیی کردن بریتی یە لە 505 لە پرۆژە بەردەوامەکان دا گوژمەی تەرخان کرا و لە بودجەی وەبەرهێنانی بودجەی 2011 بۆ پرۆژە بەردەوامەکان بریتی یە لە 2 ترلیۆن و 802 ملیارو 695 بەڵام کاتێ تێبینی لە لیستەکە دەکەین دەبینرێ ژمارەی ئەو پرۆژانەی کە تا ئێستا دەست بەکار نەبوونە لە بنەڕەتدا پرۆژەی پێشنیاری ساڵی رابردووی 2010ن، لەنێو ئەو لیستەدا جێیان بۆ کراوەتەوە بۆ نموونە دروست کردنی خانەی بەساڵا چووان لە ناحیەی شۆرش لە چەمچەماڵ، بینای پۆلیسی بەرگری فریاکەوتن، دروست کردنی قوتابخانەیەکی 18 پۆلی لە چەمچەماڵ لە ساڵی 2010 ئەوەی مایەی سەرنج و تێبینی یە لە بودجەی 2011 بودجەی بەکارخستن لە هەموو ساڵەکاندا بەشی بودجەی بەکارخستن کەوتووە، وەهەروەها دەست بڵاوی هەڵکشانی بەردەوام لەم بودجەیەی بەکارخستن دا بەزەقی لە چوار برگەی فەرمانبەران و خانەنشینان و کڕینی شت و مەك و خزمەت گوزاری و چاکردنەوەی خەرجیەکان و بەخشینا بەدەردەکەوێت، ئەم زیادەرۆیە بۆتە هۆی کورت هێنانی بودجە، خاڵێکی تر برگەی بودجەی تەرخان کراو بۆ پرۆژە بەردەوامەکان کەم کردنەوەی پرۆژەی زۆر بۆ برگەی زیاتر بۆ وەبەرهێنان پرۆژەی زۆرن، بۆیە من پێم وایە زۆرترین بودجە بۆ پرۆژە بەردەوامەکان ئەگەڕێتەوە بۆ بەشداری نەکردنی وەزارەتەکانی پەیوەندیدار لە دروست کردنی پرۆژەی وەبەرهێناندا لەبەرئەوەی تەندرینی پرۆژەکان تەنها لە دوو شوێنی سەرەکی ئەنجام دەدرێت ئەویش وەزارەتی ئاوەدان کردنەوەو پارێزگایە لە دەرنجامی خاڵی سەرەوەدا دەبینرێت پرۆژەکان لە ساڵێکی دارایدا بەسەر یەك دا کەڵەکە دەبن و ئەوەتا دەبینرێ رێژەی پرۆژەی ژمارە نوێیەکان لە ساڵی 2011 روو لە داکشان و نزم بوونەوە دەکات، هەماهەنگی لە نێوان پارێزگاکان و وەزارەتەکاندا هەستی پێناکرێت لە کاتی ئامادە کردنی بودجەدا دابەش کردن و دیاری کردنی پرۆژە پێویستەکاندا بە پێی پێوەرە زانستی و گونجاوەکان نەکراوە، ئەندامێکی ئەنجومەنی پارێزگای سلێمانی بۆ پرسکردن بەم پرۆژانە ئەڵێت ئێمە ئاگامان لەم پرۆژانە نیە، لەکاتێکدا لەشوێنێکی وەکو چەمچەماڵ پرۆژەیەکی ستراتیژی گەورە هەبووە، کە لە ساڵی 2009 دیزاینی بۆ کراوە، بە بڕی(36) دەفتەر، بەڵام تا ئێستا لە بودجەی 2010 و 2011 شدا وجودی نیە، پێویستە لە بودجەدا هەوڵی گەڕاندنەوەی هاوسەنگی بدرێت، لەنێوان وەبەرهێنان و وەگەڕخستندا، ئەمساڵ هەوڵی کەمکردنەوەی بودجەی وەگەڕخستن بدرێت، بۆ زیادکردنی پرۆژەکانی وەبەرهێنان، کە ئەمەش مانای پێشخستنی وڵات وزیادکردنی هەلی کارو جووڵاندنی بازاڕ دەدات، پێشخستنی وڵات و بەهێزکردنی ژێرخانی ئابووری، بەئەنجامدانی پرۆژەی گەورەو

ستراتیژییە بەتایبەت لەبواری کشتوکاڵ وپیشەسازیدا بە ئەنجام ئەگەیەندرێت، پرۆژەی کشتوکاڵی و پیشەسازی و ئابووری بەهێز دەبێت و ئاستی ژیان بەرەوپێش دەچێت، هەلی کار زۆر دەبێت، حکومەت سیاسەتێکی ئابووری دروستی نیە بۆ کەمکردنەوەو نەهێشتنی دیاردەی بێکاری و هەژاری، بەهۆی خراپی سیستمەکەوە کە نەتواندراوە بەشێوەیەکی دادپەروەرانە کاری پێ بکرێت لەوەزارەتەکاندا، فەلسەفەی سیاسی دەوڵەت لە رەنگدانەوەی سیاسەتی ئیقتصادی وڵاتدا نەتوانراوە لەکوردستاندا بەشێوەیەکی یەکسان وبەپێی پێداویستی بتواندرێت لەوەزارەتەکان ئەولەویەت بدرێت بەو کەرتانەی کە پێویستن، یەکێك لەو کەرتانەی کە گرنگی زۆری پێنەدراوە لە ئەمساڵدا بەشێوەیەکی باش کەرتی پەروەردەیە، پێم وایە باش گرنگی پێنەدراوە و پێشنیاریش دەکەم ئەو (150)ملیار دینارە، جارێکی تر لەبەر ئەوەی کێشەی پەروەردە بەردەوامە، بە 10 ساڵی تریش ئەو گوژمە پارەیە دابندرێت، ئینجا ئەتوانرێت کێشەی پەروەردە لەکوردستاندا چارەسەر بکرێت، نابێت ئەمە فەرامۆش بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئامینە زکری سعید یوسف

بەڕێز ئامینە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان پەرلەمانتاران، ژ پرۆژەی پێشنیار کریدا، لاپەڕەی 24و25 یا سالا 2011 دا، بابەتێ قوتابخانەی تایبەت کو چار ملیار دینار بۆ رێڤە بردن و کارگێڕیا خاندنێ کەرتی تایبەت هاتینە دەست نیشان کرن، کو ئەو مەدرەسە لە هەڵەبجە و کەلارو زاخۆ و سۆرانە، پرسیار دکەم کو مەبەست ژ ب رێوەبردن و کاگێڕیا بزەبت، ئەڤ رێڤە بەریا ئەڤ مەدرەسێت کەرتێ تایبەت دێ چ کەن کو مەدرەسێن حکومی و قەزایێن پەروەردەیی نەشێن وی ئەرك و وی کاری ڕابن، بەڕێزان وەزیری دارایی و، بەڕێزان وەزیری پلان دانانێ، ئایا ئێوەش وەکی من ئاگاه دارن کو رێڤە بەریا ئەگەر قەزا زاخۆ بکەمە نموونە، قەزا زاخۆ 171 مەدرەسا پێك دێتن، کو هەیڤا نە بتەنێ کو 135 ملیۆن دینار وەردەگری، سەر ڤان هەمی مەدرەسێ و سەر ڤان هەمی 171 مەدرەسێ دهێتە دابەش کرن، کو پێتڤیا ڤان مەدرەسا ژیش، 1000 قوتابیا پتر، قوتابی و ماموستاو کارمەند پتر پێك دێت، بۆ کارگێڕی و بۆ هەموو شولێت خۆ رێڤە بریڤە، ئەڤ گوژمە بۆ دێتە مەزاختن، ئەگەر هەر مەدرەسەکێ ئەگەر تەقسیم بەندی بکەی، 205 هەزار دینار بەر دکەویت، بۆ جەنابێ هەوەی پێشنیار کری، ئەڤ مەبلەغە بۆ وان چار مەدارسێ کەرتێ تایبەت بێتە مەزاختن، ئیحتیمالە 400 هەتا 500 قوتابی تێدابیت، کو ژ ڕوویا ئابووری، کو گەلەك جار ئەم دبینین عەردو ئاڤ و کەهرەب و، وان دێنە عەفو کرن، ژ لایێ حکومەتێڤە، سەرەڕای هەندێژی کو پارەکا خەیالیش قوتابیا دێنە وەرگرتن، مەجالێ کەرتێ تایبەتدا، جەنابێ هەوە دڤێت هەیڤێ 111 ملیۆن دینارا بۆ مەساریفێت کارگێڕی ل سەر بودجا حکومەتێ تەرخان بکەن بۆ کەرتێ تایبەت، ئایا چ مەنتق دێ قەبیل کەتن، دێ بەراوردێت ناڤبەرا 111 ێ ملیۆن دینارا، دوو سەدو پێنجێ هەزار دینارا مرۆڤ شێت بکەتن، چ مەنتقە ئەڤ پرۆژێ هاتینە

دانان ژوان هەرێمێدا، یان وێ هەڤ گرتیڤە ئەڤ بڕیارا وێ دای، بۆ ڤێ پرسیارێ کو جهێ سەر سوڕمانیا مـن بوو، پرسیارێ جەنابێ وەزیرێ پەروەدەیێ کر، جەنابێ وێ ئاماژە ب هەنـدێ دای کو تەسهیلاتا بـۆ کـەرتی تایبەت چێ کـەت، ئـەو عەقدێت کـو دگـەل هەنـدەك مەدارسێت تایبـەت چـێ کـەم، 8٪ ژوان قوتـابی بیـدا هەژارە ،بەس پشتی دیف چونا من کو ل سەر هندەك مەدرەسێ کـەرتی تایبـەت کـری، مەدرەسـەکا دهـۆکێ ئەز دێکەمە نموونە، 423 قوتابی، یێت ناڤدا بتنێ 4 زارۆکێ شەهیدانە، مەدرەسەکادی من سەح کـرێ 35 قوتابی یێت شەهید و هەژارانە، ئەگەر خۆ هەتا ئەوژی ژی ، 100٪ قوتابی شەهیدان بن، تەنها 400 هەتا 500 قوتابێ شەهیدان مە هەنە، کو ب ڕاستی ئـەوە جهـێ ڕاوەسـتیانێیە، جـدی دێ لسـەر ڕاوەسـتین، یاسـا بودجەی سالاْ 2010 ب گوژمێ 100ملیۆن دۆلارا بۆ وان دەست نیشان کرن، کو گوژمێ 35 ملیۆن دۆلار بۆ هاتیە مەزاختن، 65 ملیۆنێ دیکە دیار نینە، من دڤێت بـزانم پرسـیارا جـەنابێ وەزیـرێ دارایـی دکـەم، کو مەسیرێ وان 65 ملیۆن دۆلارا چ لێ هاتیەو کیڤە چویە؟، هەرچەند ماددێ 13 ێ یاسا بودجێ سـالاْ 2011 دا ئاماژەدا هەندێ کو دێ بەردوامیا توانا سازیێ بی، ئایا مەبەست مـەزاختنا 65 ملیـۆن دۆلاریـە؟، یـان ژی مەبلەغەکی دی یان 100ملیۆن دۆلارێ دی، دێ بۆ هێتە دەست نیشان کرن، پڕۆژێ پەرتوتکخانەی ناوەندیا زانکۆیا دهۆکێ، ل بودجا سالاْ 2010ی گوژمەی گشتی پێـنج ملیـارو پێـنج سـەد ملیـۆن دینـارن، ل لاپـەڕێ 71دا، ژ پڕۆژێن بەردوامیێ سـالاْ 2011ێ زنجیرە 7 ئـەو گوژمـەیێ بویـە 5ملیـار دینـار، بۆچـی؟، یـەعنی 500 ملیۆنێ دیکە چ لێ هاتیە؟، یان پڕۆژێ چێکرنا زانکۆیا هەڵەبجە و ڕانیەو کەلار، سالاْ چووی 12 ملیار دینار بۆ تەرخان کری، ل پڕۆژێت بەردوام لاپەڕێت 71ێ ئەڤ گوژمە یـێ کـێم بـووی، بـۆ نموونـە هەڵەبجە بویە دە ملیارو پێنج سەدو پەنجاو پێنج ملیۆن، بـۆ کـەلاری بویـە نـۆ ملیـارو نۆسـەدو پـانزە ملیـۆن، ڕانیـە بویە دە ملیارو سێ سەدو و هەشتێ و ئێك، ئەو گوژمە بۆچی هاتە کێم کرن، کیڤە چوینە؟، ل سـەر کـیرێ هاتیە ڕەوانە کرن؟، ئـەو دوو سـاڵە بودجـەیا دێتـە بەردەسـتێ مـە لێ جهـێ داخێیـە وەزارەتـا ئـەوقافێ ئـەم نابینین یەك پڕۆژە، نە بۆ مەسیحیا نە بۆ ئێزدیا مەزارگەهـ و جهێت ئاینیێت وان بۆ هاتبنە تەرخان کرن، ب ڕاستی ئەڤە جهێ ڕاستیانە، ئەگەر وەزارەتا ئەوقافێ، ئەگەر ب شوێنێت ئیسلامیە، بلا دیار بی، بـەس یـا دیارە ئەو قافە، وەزیرێ پلان دانانێ، ئەز نزانم چەوا ل سەر وی دەرباز بویـە؟، کو بـۆ وان نـەبیتن، بـەڕێز سەرۆکێ پەرلەمانێ، لیژنا ئەوقافێ ئاماژەدا هەنـدێ کو 100کـەس تـەعینات هـەبن بـۆ وەزارەتـا ئـەوقافێ، بەڕێز سەرۆکێ پەرلەمانێ، پەرلەمانتاران، دزانن سالاْ چووی ب تنێ میلاکێ بۆ ئێزدیا دانای 4 کەس بوون، ئەو ڕێڤە بەریا یێ شئونێت ئێزدیا، بۆ هندێ کو یەعنی سەر ئەمرێ وەزارەتێ، یێ چووی 14 تـەعینانێت بۆخۆ ئینای، ئەوە بلی هنـدی کـو سـێ سـەدو پـازدە مەزارگەهـ و پارێزگـەهێت ئێزدیـا مـەیێت هـەی، ڕێڤـە بەریەکێ ژ دهۆکێ دانای، یەعنی ب ڕاسـتی جهـێ ڕاوەسـتانیە ل سـەر ڤـێ، کوالیتیـا جێبـەجێ کرنـا گەلـەك پڕۆێ ل ئاستەکێ زۆر باش دانینە، ئەڤە ژی دێ زڤڕی بۆ دەستا جێبەجێ کرنی، هەروەسا لیژنا چاڤ دێریـا ئەندازەی، تەندەرا کو جهێ کەرستەیێ تێدا بکارئینان، ئەگەر سەح کەنێ ئەڤە سەرەدانا هەنـدەك مەدرەسـا من یا کری، پڕۆژەی ئەوە دوو هەیڤایە تەسلیم کری ئەڤ مەدرەسێ، لێ دبینی کو پشیەکی گەلەك خراپ یێ

داهاتینه، یەعنی هەر ڤێ گاڤێ هەر ڕەفتین مەترسیێ سەر بچیکا، داڕێت وێ دیوارێت وێ، یێت هەرفتی، ڤی ڕەنگی دیوارێت سەردا، کو دیوارەکێ یێ جوانکاریا بەرێ یێت کەفتی، ژ لایەکێ دی ترڤە، کار بۆ هندێ هاتە کرن، مەدرەسێك نوکە ب شێوازەکێ سەردەمی بێتە کرن، یاریگایێت وەرزشی تێدا هەبن، مخابن یاریگاییێت وەرزشی تێدا هاتینە کرن، بەس نەگۆڕێت مەعیارێ وەرزشینە، ئامێرێت وەرزشی دانی جهێت بۆ نەمایە، پڕۆژێ چێکرنا زانکۆیا سۆران پارێزگا هەولێرێ، ئەڤ پڕۆژە نە پڕۆژێ بەردوامێ سالا 2010ێ دایە، نە پڕۆژێ پێشنیار کریا سالا 2010ێ دایە، ل بودجا 2011 ێ یێت بەردوام تێدا ئاماژە پێ دای، پشتەڤانیا ڕەئیا لیژنا دارایی دکەم، بۆ دابین کرنا یا کەمیەکێ ئاکنجی بوونێ کو گوژمێ 75ملیار دینار بێتە تەرخان کرن، ڕێکا جێبەجێ کرنا یاسای ژمارە 7 یا سالا 2008 ێ، تنێ خالەکا دی دێ بەحس کەم،جهێ داخێیە ئەم هەی پەرلەمانتاری کوردستانی، کو بودجەی تەشغیلی حەوت پۆینت بیست و سێ سەدێیە، ئەوەژی کارەساتەکا ئابووریە بۆ هەموو ولاتی، دەمێ ولاتێت ئەوروپی بودجەی تەشغیلی دگەهیتە 21 هەتا 25 سەدی زەنگی مەترسیێ لێ دەدەن، یەعنی من تشتەکێ ل هۆلا پەرلەمانێ دیتی، کو ئەم پەرلەمانتار ڤێ سەر ڕاوەستی، ئەم بێ جیاوازی، ئەم هەمی فراکسیۆن، ئەم هەمی پەرلەمانتار ڤێ داخاز دکەین تەعینات زێدە بن، فەرمانبەر زێدە بن، دەرماڵەو مخسساتێت وان بەرەو زێدە بوونێ بچیت، کو ئەم بخۆ یێ زەختێ سەر حکومەتی دکەین بودجەی تەشغیلی زێدە ببی، یەعنی زەختێ جەماوەری و زەختێ پەرلەمانی ل سەر حکومەتێ، یەعنی کو حکومەتی ئێخستیە دەرەکا تەنگاڤدا، کو دڤێتن ئەو یان دروشمێ ئینتیخابیدا دەردەکەوی، کار بۆ هندێ بکەین، کو سیستەمێ ئابووری، بەرەڤ سیستەمەکێ داهێنەرو، بەرهەم هێنەر بچیت، کو تێدا کۆمپانیا و فابریك یێ کەرتێ تایبەت جهێ خۆ بگرن و کارمەند وێرێ زێدە ببن، بن ئیشرافا یاسا کاری، ئو چاڤ دێریا حکومەتێ دابن، دا ئەم بشێین بودجا تەشغیلی بەر هەڤ بکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز محمد دلێر محمود فتاح، فەرمووو.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی هەموومان باسی ئەوە دەکەین کە ناهاوسەنگی هەیە لە بودجەی تەشغیلی و بودجەی وەبەرهێنان، من لەبەر ئەمە زۆر دەستخۆشی لە فراکسیۆنی کوردستانی دەکەم، کە بڕی (979)ملیار دیناری لە بودجەی تەشغیلی کە نزیکەی لە 10٪ دەکات کەمکردۆتەوە بۆ کۆمەڵێك بوار کە ئەمەش هەرچەندە زۆری چوەتەوە بۆ بودجەی تەشغیلی، بەڵام بووە بە سیفەو باشترە، من وای بەباش دەزانم چەند خاڵێك هەیە لەو خاڵانەی کە لە پێشنیارەکانی لیژنەی دارایی هاتووە تەئکیدی لەسەر بکەمەوە، 1- ئەو پرۆژانەی

کەلەدوای 6 مانگ، دوای پەسەند کردنی بودجە، هەر پرۆژەیەکی وەبەرهێنان، ئەگەر تەنـدەری بـۆ نـەکرا، یان نەخرایە بواری جێبەجێکردنەوە، پێویستە پەرلەمانی لێ ئاگاداربکرێتـەوە، لـەهۆی دواکەوتنەکـەی بـۆ ئەوەی بۆ ساڵی دوایی بتواندرێت ئیستیفادەی لێ بکرێت، هەروەها بۆ هەر پرۆژەیەك پێش ئەوەی بخرێتـە ناو پرۆژەکانی بودجەوە پێویستە جەدوای هونەری وئابووری و زەمینە سازی بۆ بکرێت، 2- باشتر بوو لـەم بودجەیەدا زیاتر پارە تەرخان بکرایـە بـۆ پرۆژەکانی کـەرتی تایبـەت چ لـەبواری کشتوکاڵ، چ پیشەسازی، گەشتیاری، ئەمانە کە دەبووە هۆی بەهێز بوون وباش بـوونی ژێرخـانی ئابووریمـان، وە ڕەخسـاندنی هـەلی کار بۆ کرێکارو کارمەندان لەکەرتی تایبەتدا، چونکە پێویستە لەسەر حکومـەت ساڵانە هـەلی کـاری نـوێ بڕەخسێنێت، چ لەکەرتی تایبەت، یان گشتی بێت، هەوڵ بدرێت پرۆژەکانی وەبـەرهێنان و بەرهەمهێنـەکان لـە کـەرتی تایبەتـدا کـار ئاسـانیان بـۆ بکرێـت، هـەروەها هـەوڵ بـدرێت چـەند ساڵێك لـە ڕسـوومات و بـاج ببەخشرێن، تا زیاتر گەشە بکەن و خۆڕابگرن وبەردەوام بن، کە لەدواییدا ئامادە بـن بـۆ بـاج، کـە گەیشـتە کۆمپانیایەکی گەورە، ئەوکاتـە ئەتوانـدرێت بـاجی زۆری لـێ بسـەندرێت، بـۆ نموونـە: ئـەمڕۆ کۆمپانیاکـانی ئاسیا و کۆڕەك وچـەند کۆمپانیایـەکی ئـاوا، سـەرمایەکانیان زۆر زۆرە، بـەڵام باجـەکانیان زۆر زۆر کەمـە، ئەمانـە بـۆ ئـەوەی بـبن بـە هاوکارێـك بـۆ پـرۆژە خزمەتگوزارییـەکان و پرۆژەکـانی خـەڵك، حەقـە ئەمانـە باجیان لەسەر دابنـدرێت زیـاتر وبتوانـدرێت لـە پـرۆژە وەبەرهێنەکانـدا بەشـدار بـن، خـەڵك سـوودیان لـێ ببینێت، خاڵێکی تر لەگەڵ ئەوەی کەئێمە باسی پـرۆژەی پیشەسازیمان کـرد، زۆر باسـی ئـەوە کـرا، کـە پـار (30) ملیار دینـار لـە بـانقی کشـتوکاڵی گەڕایـەوە، بـۆ گەڕایـەوە؟، بـەڕەئی مـن بـۆ ئـەوە گەڕایـەوە لـەبانقی پیشەسازی کە گەڕایەوە بۆ حکومەت و سەرف نەکراوە؟، ئەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کۆمەڵێك ڕێنمایی دەرچووە بـۆ ئـەو کەسـانەی کـە بیانەوێـت ئـەو قـەرزە وەربگـرن، لـەبواری پیشەسـازیدا ئـەو ڕێنماییانـە ئەوەنـدە تەعجیزی و ئەوەندە سەختن لەلایەن وەزارەتی داراییەوە دەرچووە، مانای ئەوەیە بـە خـەڵکی وەبەرهێنـەر ئەڵێت، پارەت نادەمێ، ئینجا داواکارین لە وەزارەتی دارایی، ئەو ڕێنماییانە چاك بکات، بۆ نموونە داوای چی کردووە؟، ئەڵێت لەوحاتی پلاستیکی مەعمەلی لەوحاتی پلاستیکی، لـەوحاتی پلاسـتیکی نەشـەریکەی پـترۆ کیمیاویمان هەیە حوبەیباتمان هەبێت، حوبەیبات ئەبێت لە دەرەوە بیهێنی، ئجوری قوەی عاملین لە وڵاتـی ئێمە لە چاو سینا زۆر زۆر بەرزترە، لەبەر ئەوە هیچ منافەسەیەکمان پێ ناکرێت، یەعنی کـەس ناتوانێـت، لەبەر ئەوە کەسێك سەناعەتێك دابنێت ئەیەوێت قازانج بکات، نایـەوێت هـەر بـۆ ئـەوەی بڵـێ مـن خـاوەن مەعمەلم یان شتی لەو بابەتەم، لەبەر ئەوەی کە ئێمە ئێستا باسی پرۆژەکانی کـەرتی تایبـەتمان کـرد، مـن داوا دەکـەم لـە سـەرۆکایەتی پەرلـەمان، هـەر شـتێك کـە ڕەبتـی بـە بودجـەوە هەیـە، دوای پەسـەند کردنـی بودجە، ئەو پرۆژە یاسایەی کە لە لایەن حکومەتەوە هاتووە بۆ ناو پەرلەمان، دوای تەعدیل کردنـی چـەند ماددەو بڕگەیەکی یاسای کارو زەمانی ئیجتیماعی لە کەرتی تایبەت، بۆ ئەوەی کارمەنـدانی کـەرتی تایبـەت دڵنیا بن لە تەقاعود بوونیان وەکو کارمەندانی کەرتی حکومی، بـە دانـی ئیشـتیراکاتی مانگانـەیان، خـاڵێکی تر هەوڵ بدرێت لە بەشە بودجەی پاڵپشتی سـندوقی نیشـتەجێ بـوون، بڕێـك تـەرخان بکرێـت بـۆ خـانوو

وشوقەی بچووك، كە شایەنی نیشتەجێ بوون بێت، بۆ خەڵكی كەم دەرامەت و هەژار، بە قیستێكی درێژخایەنی مانگانە، دەربارەی زەوی نیشتەجێ بوون، كە گوایە 100م شمولی سولفەی عەقار دەكات، بەڵام ئێستا كێشەیەك هەیە لەناو هاووڵاتیان، مەوزوعی 200م هەیە، 200م كە بەناوی دوو كەسەوەیە، خۆی كێشەكە لەمەیە، ئەو 200م یاسایەك دەربچێت، یاخود بڕیارێك دەربچێت لە وزارەتی داراییەوە، بتواندرێت ئەم 200م ببێت بە دووبەش، 100م مورەبەعی، بۆ ئەوەی هەردوو لایان ئیستیفادەی لێ بكەن، ئێستا لەو 200م مورەبەعیە یەكێكیان سلفەی وەرگرت، ئەوی تریان ناتوانێت وەری گرێت، لەبەر ئەوەی من داوادەكەم ڕێنماییەك یاخود شتێكی وا دەربچێت بۆ ئەوەی كار ئاسانی بۆ دانیشتوانی كوردستان زیاتر بكرێت، پرسیارێك دەكەم بۆ وەزارەتی دارایی، ئایا دەكرێت ئەو وەزارەت و بەڕێوەبەرایەتیانەی كەلەكاتێكدا پارەیان ئەمێنێتەوە بەتایبەتی لە بواری بودجەی تەشغیلی، بۆ ساڵی دوایی كە مەدوەر ئەبێتەوە، بگەڕێتەوە بۆ هەمان وەزارەت، هەتا چەند لە بەرژەوەندی حكومەت دایە بگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی دارایی؟، بەڵام ئەمە لە بواری بودجەی تەشغیلی، ئەبێتە هاندانێك بۆ تەشجیع بوونی ئەو وەزارەت و دائیرانە، چونكە زۆر وەزارەت و فەرمانگە هەیە، كە ئەگاتە نیهایەتی ساڵ، پارەكە بە زۆر سەرفی دەكات، ئەیدات بە قەنەفە، ئەیدات بەو لا و بەم لا، سەرفی ئەكات، بەڵام ئەگەر بگەڕێتەوە بۆ هەمان وەزارەت و هەمان دائیرە لە بواری بودجەی تەشغیلی، بۆ چەند ساڵێك ئەتوانێ پرۆژەیەكی چاكی خزمەتگوزاری و ئاوەدانی پێ دروست بكات و بەخۆڕایش سەرفی ناكات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز سەرهەنگ فەرەج محمد، فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەندامانی بەڕێز، دیارە من دەمەوێت لەسەرەتادا قسە لەسەر وەزارەتی دارایی بكەم، بەبڕوای من ئەو دەسەڵاتە داراییەی كە بەدەست وەزارەتی داراییەوەیە دەسەڵاتێكی زۆر فراوانە، ئەبێت ئێمە بەجدی لە ئەمسالدا قسە لەسەر ئەوە بكەین، كە ئەو دەسەڵاتانە كەم بكەینەوە، بوونی ئەم دەسەڵاتە فراوانە بۆ وەزارەتی دارایی ئەوەندە وای كردووە، كە وەزارەتی دارایی لە خەزێنەیەكی گلدانەوەی پارە بچێت، ئەوەندە لەوە ناچێت وەكو دەزگایەك كە ئیش لەسەر دانانی سیاسەتی گشتی ئابووری وڵات بكات، بە بڕوای من وەزارەتی دارایی ئەوەندە ئیشی ئەوەیە كە دەبێت ئیش بكات بۆ خستنەڕووی سیاسەتی گشتی دارایی وڵات، تەحەكوم كردن بە عەرز وتەڵەب وبەڕاگرتنی ئەو هاوسەنگیە، پێشكەش كردنی پرۆژە بۆ دروست كردنی سەقامگیری ئابووری، پێشكەشكردنی پرۆژە بۆ هاندانی زیادكردنی وەبەرهێنان لەكوردستان، چ ئیشێكی تری نیە، من پێشنیاز دەكەم بەڕاستی دەسەڵاتەكانی وەزارەتی دارایی، دابەشبكرێت بەسەر ئەو وەزارەتانەی كە لانی كەمی وەزارەتی خزمەتگوزارین، لەگەڵ چڕكردنەوەی دەسەڵاتی ڕەقابی لەسەر ئەو وەزارەتانە، بەحەقیقەت ئەوە یەكێكە لەگرفتەكانی دواكەوتنی ئەنجامدانی پرۆژەكان، یەكێكە لە گرفتەكانی

دروستبوونی ڕۆتینیات، حەقە ئەو وەزارەتانەی کە پرۆژەیان هەیە، وەزارەتی دارایی پارەکە لای خۆیان بێت، دەسەڵاتی سەرفکردنی پارە لای خۆیان بێت، نەگەڕێنەوە بۆ وەزارەتی دارایی، وەزارەتی دارایی کارو مەهامی زۆر گەورەتری هەیە بەڕەئی من، ئەمە خاڵێك بوو حەزمکرد ئاماژەی پێ بدەم، ئەو خاڵانەی کەمن دەمەوێت قسەی لەسەر بکەم، 1- هێنانی پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان بە بڕوای من کارێکی نادروستە بەحەقی ئەنجومەنی پارێزگاکان، ناکرێت مامەڵەیەکی سیاسیانە لەگەڵ ئەم بابەتەدا بکرێت، ئەمە پەیوەندی بەخزمەتکردنی خەڵکەوە هەیە، ئەنجومەنی پارێزگاکان لە پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆدان لەگەڵ خەڵکدا، ئەوان بەوردی ئەزانن ناوچەکان چیان پێویستەو هەڵبژێردراوی خەڵکیشن، هێنانی ئەمە دژە لەگەڵ ئەو مەبدەئەی کە خۆمان بەڕاستی زۆر پێداگری لەسەر دەکەین، ئەویش مەبدەئی لامەرکەزیەتە لەبەغداد، 2- من هەست دەکەم نەبوونی پلان هەیە لە سێکتەرەکانی ئەم بودجەیەدا، بێ پلانی تەواوی پێوە دیارە، بەجۆرێك کە تێکەڵ و پێکەڵی هەیە، دواجاریش لەناو ئەم بودجەیەدا ئامارێك لەبەردەستدا نیە، کە تێیدا بەڕوونی باسی ئەوە بکات، هی سەرفکردنی بودجەی ئەمساڵ بەلانی کەمی، گرفتە سەرەکیەکانی خەڵکی بێکاری، بێ پرۆژەییە، هەژاری، چەند کەم دەکاتەوە، یاخود چارەسەری دەکات، بە نموونە ئەو بڕە پارەی وەزارەتی شارەوانی لە سەدا چەندی، بێ ئاوی، بێ ئاوەڕۆیی، بێ سەوزایی چارەسەر دەکات؟، یاخود ئەو پارەی کە بۆ وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە ئەمساڵ تەرخان دەکرێت، لەسەدا چەندی گرفتی ڕێگاوبانی خەڵك چارەسەر دەکات؟، کە پێویست بوو بەداتاو ئاماری ڕوون لەبەردەستماندا بوایە، دیوێکی تری ئەم بابەتە، ئەوەیە کە حکومەت خۆی پلانی هەیە، بەڵام ئیش بە پلانەکەی خۆی ناکات، من ساڵی پاریش لەم پەرلەمانە بەڕێزە باسم کرد، زۆر لەبرادەران باسی ئەوەیان کرد کە کەرتی کشتوکاڵ پارەی کەمی بۆ تەرخانکراوە، ئێمە دەزانین لەساڵی 2008 حکومەت کۆنفرانسێکی گەورەی بەست، پلانێکی پێنج ساڵی دانا بۆ بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵ، من ئەپرسم لەناو بودجەی ئەمساڵدا بۆ کەرتی کشتوکاڵ چەند ئیش بەو پلانە کراوە؟، یان ئەو پلانە لەکوێی سێکتەری کشتوکاڵی ئەم بودجەیەی ئەمساڵدایە؟، 3- لەسەر بودجەی وەکار خستن، ئەگەر تەماشا بکەین ساڵ لەدوای ساڵ ژمارەکان ئەوەمان پێدەڵێن، کە بودجەی تەشغیلی ڕوو لەزیاد بوونە، هەمووومان دەزانین ئەمە گرفتی سەرەکی بودجەیە لە هەرێمی کوردستاندا، ئایا هۆکارەکەی چیە؟، لەچاو ساڵی پار بودجەی وەبەرهێنان کەمترە لەئەمساڵ، 4- لەساڵی 2010، بودجەی پەسەندکراوی تەشغیلی لەلایەن پەرلەمانەوە 7 تریلیۆن و899 ملیاردینار بووە، لە حساباتی خیتامی 6 مانگی یەکەمی 2010 دەردەکەوێت کە خەرجی حکومەت 4 تریلیۆن و477 ملیار دینار بووە، تەبعەن حساباتی خیتامی 6 مانگی دووەمی ساڵی 2010 هێشتا نەهاتووە، بەڵام ئەگەر لەسەر 6 مانگی یەکەمی حساباتی خیتامی ساڵی 2010، حساباتی خیتامی دووەمی هەمان ساڵ وەربگرین، دەردەچێت کە خەرجی حکومەت، لە ساڵی 2010 بڕی 8 تریلیۆن 955 ملیار دینار بووە، واتە حکومەت لەساڵی پاردا، زیاد لە 1 تریلیۆن لە بودجەی پەسەند کراوی تەشغیلی کە لەلایەن پەرلەمانەوە پەسەندکراوە، خەرج کردووە بەزیادەوە، ئایا حکومەت ئەم بڕە پارەی لەکوێوە هێناوە؟، لەکاتێکدا

هەمووومان لەبیرمانە لەساڵی پاردا عجز لەمیزانیەدا هەبووە، کە بڕەکەی 800 ملیار دینار بووە، ئەوەی کە بۆ پێشمەرگە دانراوە، خاڵێکی تر، خاڵی پێنجەم داهاتە زۆر باس کراوە بەڕاستی، داهاتی وەزارەتی کارەبا بەحقیقەت جێگای تێبینیە سەدو پانزە ملیار بوو لە 2010 ئەم ساڵ 58 ملیۆنە، داهاتی وەزارەتی شارەوانی فەرقەکە زۆر زۆرە 37 ملیار، خۆیان وتوویانە هەمانە 890 ملیۆن دانراوە بۆ ئەمساڵ لەکاتێك تەقدیری ساڵی پاریشیان کە وەزارەتی دارایی کردوویەتی 309 ملیۆن بووە، وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندنمان هەیە ئەویش بەتایبەتی کاك حاجی بیلال ئاماژەی پێدا و یەك خاڵی تر هەیە لێرە لەسەر وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن تەوجیهی بەڕێز وەزیری پلاندانانی بکەم، ئێمە وەکو لیژنەی شارەوانی و گواستنەوە و گەیاندن لەگەڵ وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن کۆبوونەوەمان کردووە لە پەرلەمان، پێیان راگەیاندین کە هەموو ئەو پڕۆژانەی ئەوان داوایان کردووە ئەمساڵ بۆیان بکرێ ئێستا لە پڕۆژەکان هیچی تێدا نییە، یەعنی ئەوەی ئەوان داوایان کردووە هیچی تێدا نییە، چەند پڕۆژەیەکە بۆ مەتار ئەوان باسی ئەوەشیان کرد کە ئەوان ئاگایەکی کەمیان لەسەر مەتار هەیە، مەتار پەیوەندی بە ئەنجومەنی وەزیرانەوە هەیە، ئایا ئەم حاڵەتە بۆ روویداوە؟ چۆن ئەبێ وەزارەتێك داوای پڕۆژەیەك بکا، پڕۆژەکانی بۆ داخل نەکرێ و پڕۆژەی تری بۆ داخل بکرێ، لەسەر ئەو وەزارەتە و دوائیر کە پەیوەندیەکیان بەو شێوەیە لەگەڵ یەکدا نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەڤ تێبینیت ئەزدەم نەیێت لیژنا دارایا و ئابووری نە، بەلکو ئەوە تێبینیا من یا شخصینە وەکی ئەندام پەرلەمان، بابەتەك هەی من ڤێت ئەز بەحسێ بکەم، تونێلا چیایێ مەتینی، ئەز حەز دکەم وەزیرێ پلاندانانی گۆ ل ئاخەفتنامە ببیت، ل پڕۆژێ پێشنیار کری، صفحە 10 تسلسل 2 دهۆك تونێلا چیایی مەتینی، ل گەڵ 12 کیلۆمەتری کیناڤە ئێکێ ئەڤە، پارەی پێویست 30 ملیار تەرخانکری بۆ ساڵی 2011،14ملیار، ماوەی پڕۆژەی 1080 رۆژ، ئەگەر تەماشای پڕۆژەی بەردەوام بکەین لاپەڕە 24 تەسەلسولی 79 وەزارەتا ئاڤەدان کرنێ، پڕۆژەی دیزاینا تونێلا چیایی مەتینێ دیزاین، ئەڤ پڕۆژە پارەی بۆهاتییە تەرخانکرن بۆ ساڵا 2010، 4 ملیار و 500 هەزارە، خەرجییەی 2010 سفرە، ئەڤە بتنێ دیزاینیا هاتیە تەندەرکرن، یەعنی هیچ پارەکی بۆ نەهاتییە مەزاختن بۆ دیزاینێ، بەس پارە بۆ نەهاتییە مەزاختن، تەرخانکریا 2011 ملیارێك و 500 ملیۆن بۆڤێ دیزاینێ دانایێ، پرسیار ئەڤەیە، پڕۆژەیەك دیزاینا وی ل تەندەرین کرابی، چەوا دچیتە پڕۆژێ پێشنیار کریدا، مانەڤێت ئەوەلجار دیزاین خلاص بیت پاشی،دائەم زانین ئەڤ پڕۆژە چ پڕۆژەیە، وەك جەدوەل کەمیاتی وی چنە، نەخشێ وی چەوایە، سەروبەری وی چەوایە؟، ئەز بێژم ئەڤە هەنێ بەرەوڤا ژی رێنماییێت وەزارەتا دارایی و پلاندانانێ و ئەنجومەنی وەزیران، ب راستی جهێ پرسیارێ ئەڤ پڕۆژەیە چەوا چوو پڕۆژێت پێشنیار کری، داخوازا من ئەوە ئەڤ پڕۆژە نەبێتە ئاواکرن، بەلکو بێتە پاش ئێخستن حەتا وەکو ئەڤ دیزاینە تەمام بیت، جهێ وی پڕۆژەی

حەتاکو دیزاینی پڕۆژەی تەمام بێت، پڕۆژەیەکی دی هەی کو ئەڤەش سالا 2009 حەتا ڤێ گاڤێ، ئەڤ پڕۆژەیە پڕۆژەیەکی زۆر مهیمە، خەلکی دهۆکێ زۆر پێتڤیا پێ هەی، سالا 2009 نڤیسین و لەناڤ بەرا وەزارەتا تەندروستی و ئەنجومەنی وەزیران ڕێڤەبەریا تەندروستیا پارێزگەها دهۆکێت هەین، پڕۆژە عەردی بۆهاتییە تەخصیص کرن سالا 2009، جەنابی نێچیرڤان بارزانی پارچە عەردیا بۆ تەخصیص کری، وەعدەکێ زاراوییێ شەفهی دابوو 10 ملیۆن دۆلارا بۆ تەرخان بکات بۆ وی پڕۆژەی،پڕۆژەی سەنتەرێ پێشکەڤتی شێر پەنجەیێ دهۆکێ، ل پارێزگەها هەولێرێ سەنتەرێکی هەیی جێی خۆشحالێیە، یا سلێمانیا سەنتەرێ هەی، تەنها ل پارێزگەها دهۆك یا محرومە ل وی سەنتەری، ئەڤ ئیشە ئیشەکە بەربەلاڤە، بەلایەکا مەزنە خەلکی کەم دەرامەتی د دەستەتادا دنالێت، لەو ما ئەز پێشنیارکەم ل جهێ ڤی پڕۆژەی حەتا کو دیزاینی پڕۆژەی تونێلا چیایی مەتین دروست بیت، کو ئومێدا من ئەوەیە هەمی چیاو نهالێت کوردستانی، ببیتە تونێل و ڕێك و برێ، بەس ئەم ڤی پڕۆژەی بێخینە پڕۆژەی پێشنیار کری سالێ 2011دا پرۆپۆزەلی وی حازرە، عاردێ وی یا حازرە، 15 ملیۆن دۆلار خەملاندنا وینە، ئەڤە بودجەیەکا تەخمینیە، 15 ملیۆن دینار بۆدڤێن، پارەی مای، ڤێ تونێلێ ئەم تەرخان بکەین بۆ پڕۆژەی خزمەتگوزاری لەناحیەی ڤەزا ئامێدیێ، ب رەئیا من ڤێ رەنگی ئەم دێ چێتر شێین هەم روویێ یاسایڤە، ئەم دئێینە سەر سکێ دروست وە عەمەلی و داخوازیا خەلکیڤە، ئەم دشێین چێتر خزمەتا خەلکێ پارێزگەها دهۆکێ بکەین، ئەڤە خالەك، ئێك خاللا دی من یا هەی ، من پێشنیارکا هەی بۆ وەزارەتا دارایی و ئابووری، وەزارەتا دارایی و ئابووری دوو تشەت بخۆوە دگری دارایی وە ئابووری، دارایی وەکی کار پێتڤیا ب کارخۆ ڕاتبی، خالا ژ بیر کری و خالەکا سەرکییە یا ستراتیجیە مەسەلا ئابووری، ئابووری هەر وەلاتەکی پێدڤی ب نەخشەی هەیە، پێدڤی ب دیراسات هەیە، پێدڤی ب خەلکەکی هەیە شارەزا دائیم بەرنامە بۆ ئابووری کوردستان دانێ، ئابووری کوردستان ئابورێیەکێ قەدەرییە رۆژانە تەعامول لەگەلێ حەدەسێت دەکات، لەوما ئەز پێشنیار دکەم و داخوازیا منیش ژ وەزارەتی دارایی و ئابووری ئەوە، وە پەرلەمان جەختی ل سەر ڤێ خالێ بکات وە هەیئەتێك هەبێت، هەیئەتی دانان و ستراتیجەکی بۆ ئابووری کوردستانێ ئەگەر نا ئەم نزانین ئەم بەری کێوە، ئابووریان مە بەرێ چ ئاڤار دچیت، زۆر سوپاس.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی بەڕێز وەزیرەکان دەکەم، زۆر سوپاسی هەموو لیژنەکانی پەرلەمان دەکەم، کە بەڕاستی ئەوە ماوەیەکی زۆرە هیلاك بوون هەرچەندە حکومەتیش زۆر خۆی هیلاك بووە بە ڕێکخستنی ئەم بودجەیە، ئەم بودجەیە خۆی کە وەزارەتی دارایی بەتەنیا ئەم کارە نەکات بەلکو وەزارەتی پلاندانان، وەزارەتی پلاندانان ئەگەر ئێمە مهامەکانی بخوێنینەوە ئەبینین پلان بۆ وەبەرهێنانی حکومی و پارەی تەرخانکراوی

وەبەرهێنانی لە بودجەی گشتی دەوڵەتدا، پێشنیاز دەکات بەپێی پارێزگا و ناوچە و دێهات نشینەکان دابەش بکرێت و ڕەچاوکردنی گرنگ بوون و ئەولەویەت و دوای ئەوە دەڵێ لەگەڵ گشت وەزارەتەکانا کە پەیوەندیدارن، بەدواداچوونی باش بۆ جێبەجێ کردنیان، من وابزانم وەزارەتی پلاندانان ئەو ئیمکانیەتەی نییە ئەگەر نا ئەو هەڵانە بەو شێوەیە نەئەکرا، دوای ئەوە ئەڵی هاوکاری کردن لەگەڵ دەزگا حکومیەکان لە ئامادەکردنی لێکۆڵینەوەی پێویست بۆ بەرەوپێش بردنیان وتازە کردنەوە و باشتر کردنی ڕێکخستنی ئیداری و بەرزکردنەوەی ئاستی توانستی ڕاپەراندنی کار و گەشەپێدانی توانستی سەرکردە ئیداری و هونەریەکان و مەشق پێدانی ئاستەکە ئەگەر ئەم مهامە وەزارەتی پلاندان بتوانێ بیکات، لە پێگەیاندنی سەرکردەی ئیداری زۆر شت باش و ئەو وەختە ئێمە ئەڵێین بودجەکە بەرەو زانست بوون ئەڕوا، ئەو وەختە ئەو ئەتوانێ بودجەی زانستی بێت، ئەو توانستە سەرکردە ئیدارییە کە ئێمە نایان بینین، بەڕاستی بەداخەوە کە کات دێت بودجە دادەنێن خەڵکێك نین ئەوانەی کە لەوەزارەتەکانەوە نوێنەرن، زۆرجار ئەڵێن یان ئاگامان لێ نییە، یان یەکێك ئەنێرن کە ئاگای زۆر لە شتەکان نییە، لەبەر ئەوە بەراستی من دەڵێم هاوکاری وەزارەتی پلاندانان بکرێ کە لیژنەیەکی تایبەت هەبێ بۆ دانان و ڕێکخستنی بودجە کە لەخەڵکی شارەزا و پسپۆڕی ئابووری بن ، چونکە هەتا کەی بەم شێوەیە بێت؟، کار لەسەر ڕاپۆرتی دارایی و چاودێری خەرجییەکانی ساڵی رابردوو بکەن ئەم لیژنەیە، خاڵە پۆزتیڤەکانی ئەم بودجەیە من لەوە ئەیبینم کە پار 90 ملیارمان دانابوو بۆ پێشینەی خانووبەرە بەپێی ئەو ئامارەی دەست من کەوتووە هەر لە هەولێر و دهۆك 23 هەزار هاووڵاتی موستەفید بوون لە سلێمانیش 11هەزار و سەد یەك کە هەزار و سەد و یەکیان گوند نشینە ئێستا 3 هەزار موعامەلە لەبەردەستیاندایە کە ئینتزاری ئەم بودجەیە ئەکەن، لەبەر ئەوە ئەمانە هەمووی کارێکی باشە، بەڵام 90 ملیار بۆ 450 ملیار، ئێمە دەبێ بزانین چەند بۆ بەرژەوەندی خەڵك تجاوزی ئەو بودجەیان کردووە، هەروەها کە 25 هەزار خەڵك دادەمەزرێنین تکایە ڕەچاوی بازاڕ بکەن، ئەم پارە زۆرە کە ئەچێتە بازارەوە، ئایا بازاڕ پێی کۆنترۆڵ، ئەکرێ مستوای معیشی بەرز ئەبێتەوە؟ دوایی ئەو تەبەقانەی کەزۆر داهاتیان باش ئەبێت، دوایی کە هەژاریمان چارەسەر نەکرد من لەگەڵ ئەوە نیم کە هیچ شێوەیەك پارەی صندوقی نیشتەجێبوون کەم بکرێتەوە، چونکە ئیلتیزاماتی دەستەی وەبەرهێنانمان هەیە ئەوە بەونەوعە خەڵکێك هەیە کەم دەرامەتن لە پڕۆژەکانی کە پێ دەڵێن لۆکۆست زەرەرمەند دەبن، ناویان نووسراوە ئەبێ ئەو پارەی بۆ دابین بکرێ، چونکە 20 هەزار و 495 کەس موستەفیدن لەو شوقانە یان لەو یەکە نیشتەجێبوونانەی کە پارەی کەمی بۆ دانراوە.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لیژنەکان بەگشتی کاری باشیان لە ئامادە کردنی ئەو ڕاپۆرتە کردبوو بەتایبەت لیژنەی دارایی، بەڵام سێ خاڵی سەرەکی بەرای من وا ئەخوازێ پێداچوونەوەیەکی جدی یان بنەڕەتی بە بودجە بکرێتەوە جارێکی تر، خاڵی یەکەم دەستەبەرکردنی هاوسەنگییە لەبەینی بودجەی بەکار بەر و بودجەی پڕۆژەکان،

بۆ ئەوەی بابلێین زۆرترین پارەی بودجە بۆ ئەو پڕۆژانە تەرخان بکرێ کە بەیەکسانی کۆمەڵگا لێی سوودمەند دەبێ، واتە دادی کۆمەڵایەتی ئەهێنێتە دی، خاڵی تر ئەوەیە کە ڕێگا گرتن لە بەهەدەردان وەکو بەگەڕانەوە بۆ ئەو بەڵگەی کاك کاروان خستییە ڕوو یاخود بەپێی ئەو بەڵگەی کە لەلای منە، لەماوەی دوو ساڵە نزیکەی 50 ملیۆن دۆلار بۆ کۆمەڵێك راگەیاندن و ڕێکخراوی حزبی ڕۆیشتووە ئەشێ بڵێین پێویست نییە، بەدیوێکی تر لە هەرێمی کوردستان سیستەمی چاودێری لاوازە وەکو ئەوەی لە راپۆرتی لیژنەی نەزاهە هاتووە، هەموو ئەمانە پێمان ئەڵێن کە بەکەم کردنەوەی ئەم بڕانە رەنگە بتوانین ڕێگر بین لەبەردەم بەهەدەردانی سامانی گشتیا، نوقتەیەکی تر موبالەغە کردنە لەدانانی کۆمەڵێك مەبلەغدا، یەعنی ئەزموون سەلماندی ئەوەندەیان پێویست نییە، وەکو خزمەتگوزاری کۆی 30 دەزگای هەرێمی کوردستان لە ساڵی رابردوو 21 دەزگایان واتە لەدەستەی ژینگەوە تا ئەگاتە سەرۆکایەتی هەرێم کەمتر لە 15 لە سەدی ئەو بڕەی خەرجی کردووە کە بۆی دانراوە، بەنموونە ئەنجومەنی دادوەری لە ساڵی پار 5 ملیار و 800 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە لە شەش مانگی یەکەم تەنها 670 ملیۆنی خەرج کردووە، گریمان چوار ئەوەندەی تر خەرج ئەکات، بەنەتیجە بۆمان بەدەردەکەوێت ساڵی پار 4 ملیۆنی زیاد بووە، ئەمساڵ کەچی 5 ملیار و 800 ملیۆن تری بۆ تەرخان کراوە، یەعنی ئەمە پێمان ئەڵێ ئەمانە لە ئەساسا زیادن پێویست ناکا دابنرێ، کە بەمانایەکی تر ئەمە پێمان ئەڵێ کەمکردنەوەی ئەم مەبلەغانە کار ناکاتە سەر لاوازی ئادای حکومەت وە چۆن زیادبوونیان لە ساڵی پار نەبووە هۆی چالاك بوونی ئادای حکومەت، پڕۆژەکانی ئەیسەلمێنێ کە لە 60٪ کەمتر جێبەجێ کراوە بۆیە من کۆمەڵێك پێشنیار ئەخەمە روو هیوادارام کاری لەسەر بکرێ: نوقتەی یەکەم: 40٪ بەشەکە وەکو خزمەت گوزاری و صیانە و باربوو سوودی کۆمەلایەتی و موجوداتی نادارایی و خەرجیەکانی تر، واتە جگە لە مووچەی فەرمانبەران کەم بکرێتەوە کە دەکاتە یەك ترلیۆن و 439 ملیۆن دینار ئەو 261 ملیار دینارەی کە بۆ موخەصەصاتی استنسنائی دانراوە لەراستیدا بەکێ دەدرێ و چۆن خەرج دەکرێ، لابردرێت، چونکە 29 نەوعی تری موخەصەصاتمان هەیە، بۆ دامەزراندنی 25 هەزار نەفەر یەك ترلیۆن و 588 ملیار دینار دانراوە ، بەهەموو پێوەرێك حسابم کردووە لەماوەی ئەو شەش مانگەی کە ماوە بۆ ئەمساڵ تەنها 100 ملیاریان پێویستە، یەعنی یەك ترلیۆن و 488 ملیار دیناری زیادە، کۆکردنەوەی ئەم سێ وەجبەیەی کە باسم کرد ئەکاتە 3 ترلیۆن و 188 ملیار دینار، ئەکرێ بەم شێوەیە کەڵکی لێ وەربگرین کە لە نەتیجە بەسوودی خەڵکی کوردستان و هەروەها حکومەتیش بەرووسپی لەبەردەم خەڵك دەرئەکەوێت، یەکەمیان 5٪ کە دەکاتە 159 ملیار دینار بۆ کەرتی پیشەسازی تەرخان بکرێ، 159 ملیار بۆ کەرتی کشتوکاڵ تەرخان بکرێ، هەروەها 16٪ کە دەکاتە 110 ملیار تەرخان بکرێ بۆ دروستکردنی وێسگەیەکی کارەبای حەراری کە زۆر زۆر گرنگە بۆ هەرێمی کوردستان بە ئیعترافی وەزارەتی کارەبا کە زۆریان پێیان باشە، پەرەدان بەم سێ کەرتە یەك هەنگاوی زۆر گەورە لەبواری هەرێمی کوردستان هەنگاوێکی زۆر گەورە ئەنێ، هەروەها 8٪ تەرخان بکرێ کە دەکاتە 255 ملیار دینار وەکو قەرزی بچوك بتوانرێ هاوکاری 18 هەزار کەسی پێ بکرێ بەبڕی 14 ملیۆن دینار

بۆ ئەوەی دوکانێکی پێ دابنێ یاخود سیارەیەکی پێ بکرێ یان ئیشی پێ بکات، هەر ئیشێکی رێگا پێ دراو، هەموو ئەمانە ئەم چوار نوقتەیە کە باسم کرد دۆزینەوەی دەرفەتی کارە بۆ خەڵك، 25٪ تر دەکاتە 797 ملیار بۆ پڕۆژەکانی ئەم ساڵ زیاد بکرێ، پڕۆژە هەیە لەکفری تەمەنی 30 رۆژە دروست کردنی مۆنەمێنتێك و ساحەیەك بۆ شەهیدان و جینۆسایدی ئەنفال، لەکفری 30 رۆژی بۆ دانراوە بەدوو ساڵی دانراوە، یەعنی ئەوە 797 ملیارە دەتوانێ هاوکاریەکی باش بکات بۆ تەواو بوونی پڕۆژە بەردەوام و پێشنیار کراوەکان، 3٪ دیکە دەکاتە 95 ملیار دینار دەتوانێ لەماوەی ساڵێکدا هاوکاری 19 هەزار گەنجی پێ بکرێ بەبڕی 5 ملیۆن دینار بۆ سولفەی زەواج، 1,5٪ دەکاتە 47 ملیار بەشێوەی قەرز بە بڕی یەك ملیۆن 600 هەزار دینار ساڵانە بدرێ بە 30 هەزار خوێندکاری زانکۆ و پەیمانگاکان کە کوڕی هەژارن تا ئەو کاتەی خوێندن تەواو ئەکەن ئەتوانرێ دوای تەخەروج و یان دوای ئەوەی حکومەت ئیشەکیان بۆ ئەدۆزێتەوە لێیان وەربگیرێتەوە، 15٪ دەکاتە 478 ملیار وەکو قەرزی خانووبەرە هاوکاری 20 هەزار خێزانی پێ دەکرێ بەدانی 20 ملیۆن دینار بۆ 100 مەتری بۆ هەردووکیان کە دوو کەس ئەیکرێ هەژاران دەیکەنە دوو بەش دەکرێ 20 ملیۆنیان پێ بدرێ بۆ هەریەکەیان واتە 40 ملیۆن، هەروەها 30 ملیۆن دینار بۆ 200 مەتری، هەروەها ئەوەی ئەو برادەرانە ئاماژەیان پێدا دەتوانێ 100 ملیار بۆ هاوتاکردنی مووچەی کۆی فەرمانبەران چ پۆلیس چ برادەرانی ئاسایش چ پێشمەرگە، هەروەها ئەکرێ 50 ملیار بۆ تۆڕی کۆمەڵایەتی دابنێی، 40 ملیار بۆ بواری وەرزشی کە کاك شێردڵ زۆر بەباشی ئاماژەی پێدا، من لەیەك شت لەگەڵیان ناکۆکم پێویستە ئەم پارە زیاتر بۆ قەزا و ناحییەکان بێت، هەموو ئەمانە ئەکاتە تەقریبەن 1٪ ترلیۆن و 193 ملیار لەو پارانەی کەباسم کرد بۆ قەزر نەچووە، یەك نوقتەی تر هەیە کە ئەمەوێ ئاماژەی پێبدەم هەموو ئەوانەی کە باسم کرد 2 ترلیۆن و 500 ملیار دینار ئەکات، واتە هێشتا 498 ملیار لەو پارەیە ئەمێنێتەوە، نوقتەیەکی تر ئەمەوێ زۆر بەکورتی جەنابی سەرۆك باسی بکەم، مەسائیلی عجزە، لەراستیدا من پێم وا نییە عجز لە هەرێمی کوردستان هەبێت، لەبەر دوو هۆکار بەکورتی باسی ئەکەم، هۆکاری یەکەم ئەو عجزەی هەیە عجزێك نییە لە ئەنجامی کەمی پارە دروست بووبێ، عجزێکە لە دەرئەنجامی نەبوونی پلانێکی زانستییە دروست ئەبێ، خاڵێکی تر ئەوەیە ئێمە دەزانین دروست بوونی حکومەتی عێراقی ئەمساڵ لەسەر ئەساسی بەشداری کورد لە حکومەتەکەی مالیکیا دروست بوو، یەکێك لەو خاڵانە مەسەلەی گەراندنەوەی بودجەی پێشمەرگەیە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان، لەمادده 14 بڕگەی 5 موازەنەی عێراق بڕیار دراوە بگەرێتەوە، بۆیە ئەتوانم بڵێم لە کۆی ئەم مەسەلانە ئێمە دەبینە خاوەنی 408 ملیار دینار، ئەگەر دەرفەتم بدەی 10 سانیە قسە ئەکەم، ئەم پرسیارانە روو بەرووی وەزیری دارایی ئەکەمەوە، 850 ملیۆن دینار بۆ کڕینی سووتەمەنی دانراوە بۆ وێستگەکانی کارەبا هەر لەناو بودجە وجودی نییە هەرچەند بەدوای ئەگەڕێم دیار نییە، ساڵی پار و ئەمساڵ کۆمەڵێك بودجەی تەکمیلی هاتووە لە ئەنجامی زیاد بوونی نرخی بەرمیلە نەوتەکان کە مەبەلغێکی ئێجگار زۆرە ئەوەش دیار نییە تکایە روونی بکەنەوە بۆمان، ئاخر شت کە ئەیلێم زۆر بەکورتی ئەمساڵ داهاتی هەرێمی

کوردستان به نزیکەی 400 ملیار دینار دانراوە لەکاتێکدا خودی حکومەت بەشایەتی ئەو دوو وەزیرە بەڕێزە 396 ملیار دیناری بۆ خۆی داناوە کە وەزارەتەکانی لەوەزارەتی کارەبا،کارەبا بکرن، واتە خودی حکومەت ئەڵێ من بۆ خۆم بایی 396 ملیار دینار پارە لە وەزارەتی کارەبا ئەکرم، لەولاش ئەڵێ تەنها 400 ملیارمان ماوە.

بەڕێز ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەراستیدا بەپێی ئەو ڕێزبەندەی جەنابت ئێستا ئەو قسانەی کە ئەیکەم تەنیا بۆچوونی خۆمە پەیوەندی بە راپۆرتەکە نییە، چونکە دەربارەی راپۆرتەکە لەبەر ئەوەی لیژنەی دارایی ئامادەی کردووە ئەوە روئیای لیژنەی دارایی پیشان دەدات بەشێوەیەکی گشتی لێرە ئەمەویَ چەند خاڵێك روون بکەمەوە، دەربارەی ئەو داواکردنەی لەلایەن ئەندامە پەرلەمانە بەڕێزەکان بۆ دابەزینی ڕێژەیەك لە بودجەی وەگەڕخستن بەڕێژەی لە 10٪ یان بەو ڕێژەیەی کە لە راپۆرتەکەدا هاتووە لە 5٪ یان لە 10٪ یان لە 15٪ تەنها لە حسابی دوو بۆ دوو نۆ کە هەمانە، یەعنی مەبەستم ئەوەیە کە لە حسابی سیلەعەوە دەست پێ دەکات تاکو موجوداتی نادارایی، مەبەستم ئەوەیە لێرە ئەگەر ئەوە بکرێت، ئیلزامی حکومەت نەکرێ لەلایەن پەرلەمانەوە چۆن تەصروف بەو دابەزینەوە بکات، بەڵکو ئازادی بدرێت بە وەزارەتی دارایی بەتەنسیق لەگەڵ وەزیرە بەڕێزکانی کە لەئەنجومەنی وەزیران خۆیان چۆن بەباشی ئەزانن بەپێی ئەو ئەزموونەی کە هەیانە ئەوە دابەزینە، ئازادی بدەینەوە بەخۆیان، چونکە ئەگەر ئازادی بدەین بە پەرلەمان، ئەو کات دەستی حکومەت دەگرین لە زۆر بوار، لەبەر ئەوەی ئەو ئەزموونەی ئێمە بەحەقیقەت بڵێن ئسلوبێکی ئەزموونیمان هەیە لەبەڕێوەبردنی دەوڵەتە عادەتن ئەو وڵاتانەی وەکو عیراق و هەرێمی کوردستان وەکو بەشێك لە عێراق ئەژیت، محالە بتوانێت پلانێکی درێژ خایەن دانێت لەبەرئەوە تۆ ئسلوبی ئەزموونی بەکار دێنیت لە بەڕێوەبردن، واتە ئسلوبی پێویستی رۆژانە ئەمە لەلایەك، لەلایەکی تر ئەو ژمارانەی هاتووە لە موازەنەکە ئەوە ژمارەی تەختیتین، واتە ژمارەی تەقدیرین مەرج نییە ئەو ژمارانە لە سەداسەد تەحقیق بێت یان لە سەدا سەد بەم شێوەیە جێبەجێ بکرێن، لەبەر ئەوە من بۆچوونێکم هەیە ئەو بەدواچوونەی ئەو بۆچوونانەی کە ئەندامە بەڕێزەکان هەیانە دەربارەی چۆنیەتی جێ بەجێکردنی بودجە باشتر وایە کە لە ئێستا ئەو بۆچوونانەی کە هەیە ناتوانێت بیخەیتە ئەمری واقعەوە، دەتوانین دوای پەسند کردنی بودجە بەیاسا ئەو کاتە ئەندامە بەڕێزەکان دەتوانن بەدواچوونی بۆ بکەن تابزانن حەقیقەتی ئەم ژمارانە و ئەو حساباتانە بەرەو کوێ ئەڕوا و چۆن خەرج دەکرێ دواتریش بێ گومان ئێمە راپۆرتی کۆتایی شەش مانگمان هەیە و حسابی ختامیمان هەیە لە لایەك لە ڕێگای چاودێری کردنی ئەو حسابی شەش مانگە و حسابی ختامی وە بەدواچوونی خۆمان زیاتر ئەگەینە حەقایق، یەك بۆچوونم هەیە لە دەرئەنجامی ئەم موناقەشانە نازانم تاکو چەند لەڕووی یاساییەوە گونجاوە، نوێنەرانی حکومەتی بەڕێز لێرەن بەپێی ئەو زانیارانەی کەمن هەمە ئەو ژمارانەی کە هەن بەتایبەتی لە فصل و مادە و نوع ئێمە

ماددەی یاسایمان هەیە کە زۆر جار ڕێگا دەدات بە وەزیرێکی بەڕێز دوای وەرگرتنی ڕەزامەندی بەڕێز وەزارەتی دارایی کە موناقەلە بکات بەتایبەتی لە ماددەکانا یان لە نەوعەکانا، هەروەها بەڕێز وەزیری دارایی بەتەنسیق لەگەڵ بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران ماددەیەکی یاساییمان هەیە کەوا ئەتوانێت موناقەلە بکات، نازانم ئەگەر هاتو بەراو بۆچوونی لە دەرئەجامی موناقەشەکردنی موازەنە لەم دوو ساڵە ئەگەر بکرێ ئەو ئیجرائاتی موناقەلەی کە ئەکرێت لەناو بودجەی هەرێمی کوردستان پەرلەمانیشی لێ ئاگادار بکرێتەوە بەتایبەتی لیژنە تایبەتمەندیەکان ئەوکات زۆر کێشە هەیە، زۆر بوار هەیە کە ئێستا روون نییە لەلامان بۆ موازەنەی دواهاتوو روون دەبێت لەلامان، ئەو موناقەلاتانەی کە ئەکرێ، بەتایبەت بۆ چوون هەیە حسابێك صرفی لەسەر کەمە پارەکەی چی لێ دێت؟، حسابێك صەرفی لەسەر زۆرە تخصیصەکەی زیاترە لەکوێوە پارەت بۆ پەیدا کردووە؟، بەرای من ئەوە ئەگەر موناقەلە بەتایبەتی لەنێوان فصلەکان مەبەستم قسمە سەرەکیەکانە بەپێی ئەو سیستەمە حسابیەی کە هەیە ئەگەر ئەوانەمان بۆ بێت ئەو کاتە زۆر کێشە هەیە چارەسەر ئەکرێت، زۆر تەسائول هەیە ئێستا روون دەبێتەوە بەتایبەتی بۆ پەسندکردنی بودجەی داهاتوو، یەك حقیقەت تریش هەیە بەحەقیقەت وەکو باسم کرد زۆرجار ئێمە ئیلحاح دەکەین لە دەوڵەت بۆ سیاسەیەکی گونجاوی نییە، یان بۆ تەختیتێکی پێش وەختی نییە ئەوە راستە مەسەلەیەکی زۆر راستە، بەلأم وەکو وتم ئسلوبی بەڕێوەبردنی ولأتێك وەکو عێراق، وەکو هەرێمی کوردستان بەشێکە لە عێراق، هەر ولأتێك ئەوها بەشێوەیەکی قەیراناوی بژێ، مەحاڵە بتوانێ سیاسەتێك دانێ بۆی بۆ مانگی داهاتوو، چونکە ئێمە هەر ئێستا تا مانگی داهاتوو نازانین چی روو ئەدات، ئەوە حەقیقەتێکە کە لەناو ولأتی ئێمە دا هەیە بەحەقیقەت زەحمەتە ئێمە بتوانین سیاسەتێك دانێین، سیاسەتێکی سابت، ئەوە وەکو بۆچوونێکی شەخصی خۆم لەوانەیە هەڵە بم. موشکەلەیەکی ترمان هەیە، بەراستی زۆر ئەندامی پەرلەمانی بەڕێز داوا دەکات کە ئەو پارەیە خەرج ناکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە وەلأم مەدەرەوە بۆچوونی خۆت بدە، تەواو کاتیشت تەواو، بەڕێز نەریمان قادر احمد.

بەڕێز نەریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەرەتادا راپۆرتی وەزارەتی دارایی و ئابووری دەبوایە سیاسەتێکی روون ئاشکرای دارایی حکومەتی هەرێمی خستبایە روو و روونی کردبایە و دیاری کردبایە، کێشەکان و هەنگاوەکان جەدوای ئیقتصادی ئەم بودجەیەی بەروونی باس کردبا بۆمان، ئامانجەکانی ئەم بودجەیەی روون بکردبایە لەلای ئێمە وەکو ئەندامی پەرلەمان، وە دەست نیشانی بکردبا تا ساڵی داهاتوو چ گۆڕانکاریەکی پێ دروست دەکات بەژمارە و

داتاو هێڵی بەیانی دەبوایە بیخستبا بەردەستی ئێمە، بۆ نموونە بیوتبا ڕێژەی بێ کاری تا چ ئاستێك چارەسەر دەبێت و ڕێژەکەی چەندە؟، یان کێشەی بینای پەروەردە چەندێکی ئەتوانێ چارەسەری بکات، خوێندگاکان چەندێکی چارەسەر دەکات، خوێندنگاکان چەندێکی چارەسەر دەکرێ؟، بۆیە ئەم پڕۆژەیە وەکو پرۆژەکانی تر بێ پلانی و نازانستی زۆری پێوە دیارە، باشترین نموونەش هاوکارام بەڕێز کاك دڵشاد ئاماژەی پێدا کە وەزارەتەکان 17 ترلیۆن بۆ بودجەی تەشغیلیان ناردووە بۆ وەزارەتی دارایی لەکاتێك وەزارەتی دارایی ئەو ڕەزامەندیەی کەداویەتی لەسەر نزیکەی نیوەی ئەو بودجەیەیە کە 9 ترلیۆنە، بودجەی ئەمساڵ دڵمان خۆش بوو بەوەی کە ئەمساڵ 2 ترلیۆن 508 ملیار دینار زیادەی هەیە لەسەر بودجەی ساڵی پار، وتمان ئەمساڵ عجزمان نابێ و زیادە و دەتوانین هەندێك گۆڕانکاری تێدا بکەین، کەچی ئەمساڵ عەجزەکەمان دوو قات بۆتەوە ، دوو ئەوەندە بۆتەوە کە بووە بە زیاتر لە ملیارو نیوێك، کەچی عەجزی پار ساڵ 8 ملیار و نیو بوو واتە دوو جار بەقەدەر ساڵی پار دووبارە بۆتەوە، واتە ئەگەر بودجەکە زیاد نەکرابا ئەوە تووشی کارەساتێکی گەورە ئەبووین، لە ڕاپۆرتی وەزارەت چەند کەم و کورتیەك دەخەمە ڕوو، دوو ساڵە هەمان کێشەمان گوێ لێ دەبێت کە هەرێم ئاگاداری ئەم بابەتانە نییە کە لەگەڵ حکومەتی فیدراڵی لە بواری بودجە جێبەجێ دەکرێ، یەکەم سیاسەتی دارایی عێراق، سیاسەتی نەفتی حکومەت، دانانی نرخی نەوت، دەرهێنان و فرۆشتنی ژمارەی بەرمیلەکانی نەوت، ئامادەکردنی پێداویستیەکانی یەکەی بودجە، قەرزەکانی دەرەوە قەرەبووەکانی نێودەوڵەتی، بەراستی ئەمە خەلەلێکی زۆر گەورەیە کە ئەرکی وەزارەتی دارایی بوو کە چارەسەری بکردبایە، لەدەستووری عێراق بەپێی ماددەی 110 و 114 ئەو حەقە دراوە بە هەرێم کە بەشدار بێت لەم بەشانەدا، هەروەها وەزارەتی دارایی من پرسیارێك دەکەم: بۆچی پەناتان نەبردووە بۆ دادگا لەکاتێك ئەمە بەپێی یاسای بودجەی حکومەتی عێراقی حەقێکی قانونی ئێمەیە؟ ، بەڕێز هاوکارم مامۆستا بەشیر باسی لەکەم تەرخەمیەکانی لاوازییەکانی ئادای نوێنەرانی کورد و لێپرسراوانی کرد لە حکومەتی فیدراڵی لەم بوارەدا، بەڵام من دەڵێم ئێوە وەکو حکومەتی هەرێم و وەزارەتی تایبەتمەند چیتان کردووە و بەچی گەیشتوون بۆ چارەسەرکردنی ئەم ئاستەنگە کە هەموو ساڵێك دووبارە دەبێتەوە وەکو وەزارەتی دارایی؟، ئەم کێشە زۆر گەورەیە و چارەنووسازە لەڕووی ئابوورییەوە بۆیە پێویست دەکات جەنابتان وەڵامتان هەبێ بۆ چارەسەری ئەم کێشەیە، دووەم/ دوو ساڵە جەنابتان دەڵێن ئێمە 12٪ بودجە بەفعلی وەردەگرین لەکاتێك ئێمە بودجەمان 17٪یە، وە بودجەکەشتان کەداتان ناوە لەسەر ئەساسی 17٪ بووە بۆ ئێمەتان ناردووە، کەواتە بۆ لەسەر ئەساسی 12٪ بۆمانتان نەناردووە، ئەگەر ئەوهایە ئێمە 12٪مان بۆ دێت، بۆ 17٪ تان بۆ ئێمە ناردووە هۆکارەکەمان پێ بڵێن، بۆچی هەموو ساڵێك ئەمە دووبارە ئەبێتەوە باسی 12٪ ئەکەن لەکاتێك حەقی ئێمە 17٪؟، هۆکارەکان بەشێوەیەکی ژمارە لەڕووی دەستووری و حسابی و ئیداری بۆمان دەست نیشان بکەن، ئەم بابەتەمان بۆ ڕوون بکەنەوە بەراستی ئەمە خاڵێکی گەورەیە ڕزگارمان دەکا لە عەجز و پارەشمان بۆ دەمێنێتەوە، نەك بەشێوەیەکی خێرایی دەڵێن و باس لە چارەسەر دەکەن نە پێمان دەڵێن

چیتان کردووه و بەچی گەیشتوون وئاستەنگەکان و ڕێگا چارەکان و هەوڵەکانتان بەکێ گەیشتووە، لە مسئولیاتی ئەم بابەتە نابێ رابکەن، لەبەرئەوە بەراستی ئەرکی سەرشانی ئێوەیە کە یەکلای بکەنەوە بۆ ئێمە، هەروەها حکومەتی هەرێم بەگشتی لەم بوارە چی کردووە و ئێوەش بەتایبەتی چیتان کردووە، سێیەم/ ساڵ پار بودجەی تەرخان کراو بۆ وەزارەتی پێشمەرگە هۆکاری عجزی بودجەی ساڵی 2010 بوو ئاشکرایە هەمان بودجە.

بەشێکی بنەڕەتی عەجزی ئەمساڵیشە، لەکاتێکا لە 2007 بۆ 2011 بەپێی یاسای بودجەی عێراق، ئێمە 5 ساڵە ئەم ئیستحقاقەمان هەیە لەسەر سیستەمی بەرگری عێراق وە دانیشی پێدانراوە، ئەم مەبەلەغە بۆ ئەمساڵانە کە تایبەتە بەرواتب و تەسلیح و تجهیز، ئەگەر بێتو ئێمە وەری بگرینەوە زیاتر لە 10 ملیار دۆلارە، ئایا ئەمە ئەوەندە ناهێنێ کە ئەوە هەوڵێکی جدی بۆ بدەن و پەنا ببنە بەر دادگای فیدراڵی لەکاتێك لە 2010/9/20 ئێمە بە حزوری جەنابتان و بەڕێز وەزیری ناوخۆ و وەزیری پێشمەرگە داوامان لێکردن کە پەنا بۆ مەحکەمەی دەستووری ببەن ئەگەر وەهایە، بڕیار وابوو یان ئێوە یان وەزارەتی پێشمەرگە پەنا بۆ مەحکەمەی دەستووری ببن، بەڕێز وەزیری پێشمەرگە لە چەند ڕۆژێك دوای ئەوە ئیعلانی کرد کە پەنا بۆ مەحکەمەی دەستووری ئەبن تاکو ئێستا لەلامان روون نییە ئایا پەناتان بردووە یان نا، ئەگەر بردووتانە ئەنجامەکە چییە؟ ئەگەر نەتان بردووە بۆچی؟ لەکاتێکدا ئەمە حەقێکی دەستووری و یاساییە، چوارەم/ لە راپۆرت و پڕۆژەی بودجەدا هیچ ئاماژەیەك بە رەصید و پارەی مایەوە واتە مدەور نەکراوە، ئاماژەی پێنەدراوە کە پێویست بوو پەرلەمان و ئەندامانی پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێتەوە، لە سلفە و قەرزەکان و هەتا دوایی، کە مانگانە دەگەڕێتەوە بۆ خەزێنەی حکومەت، چەندە و لەکوێیە و بۆ روونتان نەکردۆتەوە؟ پێنجەم: پشت بەستن بە تاکە سەرچاوەی دارایی لە عێراق مەترسی کارەساتێکی زۆر گەورەی لێ ئەکرێ بەنسبەت ئێمەوە لەڕووی ئابووری و سیاسی، کۆمەڵایەتی...هتد, بۆ نموونە هەر وڵاتێك لە ڕووی ئابوورییەوە سەربەخۆ نەبێت ناتوانێت لەڕووی سیاسی و سەقامگیری و حوکمڕانییەوە سەرکەوتوو بێ وە لە هەموو بوارەکانی زەمانەتی نابێ، وەناتوانێ پێکهێنانی حکومێکی بەهێز و موئەسەساتی و دیموکراتی لێ چاوەڕێ بکرێ، واتە لەبودجەدا زۆرکەم گرنگی دراوە بە بوارەکانی تری داهات کە بۆ نموونە ئەگەر وەکو نموونەیەك لەم بودجەیە گرنگی زیاتر بدرابایە بەکەرتی کشتوکاڵ کە لە ئیقتیصادا بە داهاتی مەزموون ناودەبرێ، ئەهمیەتێکی باشی دەبوو وە سوودێکی گەورەی دەبوو بۆ بودجە، لە راپۆرتی لیژنەی دارایی زۆر لەلیژنەکان وە بەتایبەت لە لیژنەی نەزاهە و لیژنەی دارایی بەراستی پەنجەیان خستۆتە سەر خەلەلەکان و کەم وکورتییەکان، تەمەنا دەکەم کە بەبێ چارەسەر لەم پەرلەمانە نەچێتە دەرەوە، چارەسەریان بکرێت.

بەڕێز حازم تحسین سعید علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەین، بۆ ئەڤ راپۆرتە ئامادە کری، ئەم تەئیدا ئەندامێ پەرلەمان دکەین بۆ زیاد کردنا سلفە عەقاری و سلفە زواجێ و دەرمالە هێزی پۆلیس و ئاسایشێ وە دەعما مەشاریعی زراعی، ئـەز وەکـی ئەنـدامی لیـژنا ئـەوقاف زۆر خۆشـحالم زیـادە کردنـا بودجـە هـەرێمی کوردسـتان بەگشـتی وە وەزارەتی ئەوقاف بەتایبەت لە ئەمسالدا سـالی 2011، وە دامەزرانـدنی 800 پلەی وەزیفی بـۆ وەزارەتـی ئەوقاف، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەم وەکو ئەندامی پەرلەمان و نوێنـەری خـەلکی شـێخان و شـەنگال داوا دەکـەین حصـەتی پڕۆژەکـان و تەعیینـەکانی مودیریـەی عـامی مەسـیحی و مودیریـەی عـامی ئێزیـدی بەشێوەیەکی معقـول بێـت، وە هـیچ جیـاوازی بـەینی هاوولاتیـانی کوردسـتان نـەبێت، چـونکە مەسـیحی و ئێزیدی بەشێکن لە ئەم هەرێمەدا و وەکو لە راپۆرتی لیژنەی ئەوقاف هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی فەرموو.

بەڕێز ئامینە ذکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕاستی ئێشی ئێمە گەلەك زۆرن، سێ، چار سەعات............

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە نیزامی نییە رجائەن دانیشە، فەرموو نەسرین خان.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من وێرای دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی و ئابووری کە بەراستی هەم هیلاك بوون، هـەم توانیویانـە کۆمەلێك کێشە و کەم و کوڕیێ زۆر گەورە وباش بینن لە راپۆرتەکە کە تایبەتە بەبودجەکەوە، من لێرەوەدا داخیل دەبم کە ئێمە پار سالێ واتە سالی 2010 لە پڕۆژە یاسای بودجـەی سـالی 2010 مـاددەی 26 دەلێ ئەم یاسایە ئەنجومەنی وەزیران و سـەرجەم لایەنـە بەرپرسـەکان جێبـەجێی بکـەن، بـەلام بەداخـەوە تـاکو ئێستا ئێمە موناقەشەی بودجەی 2011 دەکـەین، مـاددەی 1 بڕگـەی 2 ، مـاددەی 1 بڕگـەی 5، مـاددەی 9 بڕگەی 2، ماددەی 3 ، 18، 21، 28، 29، 30، ئەم ماددانە تا ئێستا یـان هەنـدێکیان جێبـەجێ نـەکراون، یان وەکو پێویست جێبەجێ نەکراون، ئەگەر بهاتبا لەکاتی خۆیان ئەمانە جێبەجێ کرابان، من دلنیـا بـووم ئێستا ئەو کێشەو کەم و کوڕیانە کە لە بودجەی ئەمسالدا هەیە تا رادەیەکی باش کەم ئەبۆوە، دیارە دانانی بودجە و ئامـادەکردن و رێکخستنی بودجـە، بەشێوەیەکی نازانستی و بـێ پلانـی پێـوە دیـارە، ئەمـە ئـەوە ئەگەینی کە هیچ هەماهەنگیەك نییە لەنێوان وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتـەکانی تـر و زائیـدەن پارێزگاکـان، بۆیـە تێکەلێـەك هەیـە لـەو پڕۆژانـەی کـە لـە پەرەپێـدانی پارێزگاکـان و لـە پـڕۆژە پێشنیارکراوەکان و لە پرۆژەی 2010 و 2011 تیکرار ئەبێتەوە، ئەمەش زۆرێکن لەو پرۆژانـە کـە بەشـی زۆری وەزارەتەکانی گرتۆتەوە، وە نموونەشمان زۆر لا هەیە، هەر لـەم بودجەیەشـا هەنـدێکیان هەیـە تـەواو

بووە، تەواو بووە، بەڵام هاتوون جارێكی تر داخل كراوەتەوە، ئەمە خۆی لەخۆیدا راستە لەوانەیە هەندێك پڕۆژە كە بودجەیەكی بۆ دائەنرێ دوو جار داخل كراوە و دوو بودجەی بۆ دائەنرێ، ئەم بودجانە لەوانەیە هەندێ خەڵك بەناوی كەم بێ، بەڵام لەكۆی ئەم بودجانە كۆی ئەكەیتەوە، لەكۆی ئەو گوژمە پارانەی كۆی ئەكەیتەوە، هی پڕۆژە زیادەكان پارەیەكی باش بۆ ئەمێنێتەوە، پڕۆژە هەیە لە پەرەپێدان و پێشنیاركراوەكانی 2010 بەردەوامی 2011 زنجیرە 3 لە پەرەپێدان 229 لە پڕۆژەی پەرەپێدانی 2011، ئەمە بەدووجار داخل كراوە، بەدوو گوژمە پارەی جیاواز، وە رێژەی 80٪ تەواو بووە، 80 بۆ 85 ئەم پڕۆژەیە تەواو بووە، پڕۆژەی تەسلسولی 82 ئاوەدان كردنەوە لە پەرەپێدانی 2011 كە لە بودجەی 2011 داخل كراوەتەوە، بەڵام ئەو لیستەی كە تەسلیم بە ئێمە كرا بە زنجیرەی 21 تەواو بووە بەڵام داخل كراوەتەوە، لە پڕۆژەكانی وەزارەتی كشتوكاڵ ئەوەندەی من هەستم پێ كردبێ 6 بۆ 7 پڕۆژەی كە پڕۆژە هەیە كە تیكرار بۆتەوە، هەم لە پێشنیاركراوەكان، هەم لە بەردەوامەكانی 2011، كە تیكرار بۆتەوە هەریەكەی بە بڕێكی جیاوازیش پارەی بۆ تەرخان كراوە، كە بۆ ماوەی یەك ساڵە، ئەمانە وەكو وتم كۆ بكرێتەوە رێژەیەكی باش پارەمان بۆ ئەگەڕێتەوە، پڕۆژەیەكی ترمان هەیە كە ئەمە دووبارە بوونەوەیە، كە ئەم پڕۆژەیە لەواقیعدا خۆت ئەچیتە سەر شوێنەكان یەك پڕۆژەیە، بەڵام بە دوو پڕۆژە داخل كراوە، من تەمەنا ئەكەم هەڵە بم لەوەیا، بەدوو پڕۆژە داخل كراوە لەسەر دوو قەزای جیاواز، كە ئەم پڕۆژەیە تایبەتە بە قەزای قەراغ، بەڵام هەم لە بودجەی قەزای قەراغی خواردووە و هەم لە بودجەی قەزای دەربەندیخانی خواردووە كە ماوەیەكی زۆر هەیە لە بەینی دەربەندیخان و ئەو شوێنەی كە ئەو پڕۆژەی تێدا كراوە، ئەمە كۆمەڵێك كێشەی گەورە لەم بودجەیە هەیە، وەكو وتم هەماهەنگی نییە لەنێوان وەزارەتەكان، ئەگەر هەماهەنگی هەبوایە دووبارە بوونەوەی پڕۆژەكان نەدەبوو، نە ئەوە بوو كە بودجەی قەزایەك بۆ قەزایەكی تر تەرخان بكرێت، دیارە لەسەر مەسەلەی ئەو پڕۆژانەی كە هەمانە سەرجەم ئەو پڕۆژانەی كە بەردەوامە 61 پڕۆژەی بەردەوامان هەیە بەبڕی 68 ملیار و 108 ملیۆن دینار، وە پڕۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاكان، ئەمە 692 پڕۆژەمان هەیە بە بڕی 291 ملیار دینار، پێشنیاركراوەكانی 2011، 523 پڕۆژەمان هەیە بە بڕی 998 ملیار و 97 ملیۆن دینار، كە ئەمانە ساڵانە هەم بەردەوامەكان بەردەوامی ئەبێ، ناشتوانین یەعنی ئێستا لە ساڵی 2011 كەمترین پڕۆژە، كە پڕۆژەی تازە داخیل بووە، وردە وردە ئەم پڕۆژانە هەمووی كۆ ئەبێتەوە كاتێك ئەزانی هیچی تەواو نابێت وە حكومەتیش بۆ داهاتوو ناتوانێت جێبەجێی بكات، كەلەكە ئەبێت لەسەری ناتوانێت جێبەجێی بكات. دێمە سەر وەزارەتی كشتوكاڵ دیارە زۆر لە هاوكارانم باسی كشتوكاڵیان كرد كە ئێمە وڵاتێكی كشتوكاڵین وە ئەگەر بمانەوێ گوندەكانمان ئاوەدان بێت، كوردستان ئاوەدان بێت، دەبێت ئێمە بایەخێكی گەورە بدەین بە هەم بواری كشتوكاڵی، هەم بواری پیشەسازی، چونكە بواری كشتوكاڵ و پیشەسازی تەواوكەری یەكترن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا باوی یەك سەعات و 42 دەقە ماوە ئەندامان قسە بکەن، ئەگەر تاقەتان هەیە مـن تاقـەتم هەیە، حازرن، باشە، دانیشتنەکە دوا ئەخەین بۆ سبەی سەعات 11، رۆژی پێنج شەممە بەردەوام بین لەسەر دانیشتنەکانمان، ئەو ناوانەی کە ماون بۆ بەیانی، خوا ئاگادارتان بێت تا بەیانی سەعات 11، فەرموون.

فرست احمد عبدالله	**محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی)**
سكرتێری پەرلەمانی	**سەرۆكی پەرلەمانی**
كوردستان – عێراق	**كوردستان - عێراق**

پەرلەمانی كوردستان - عێراق

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (16)

پێنج شەممە رێكەوتی 19\5\2011

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (16)

پێنج شەممە ڕێکەوتی 2011/5/19

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی 2011/5/19 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبداللە(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز فرست أحمد عبداللە سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (16)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پێڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (16)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی 2011/5/19 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لە سەر گفتوگۆ کردن وبریاردان لەسەر پرۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011 و یاساکەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (16)، ڕۆژی دانیشتن 2011/5/19، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (16)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی 2011/5/19 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لە سەر گفتوگۆ کردن وبریاردان لەسەر پرۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011 و یاساکەی.

بەرێزان بەرێز سکرتێری پەرلەمان لەبەر کارێکی پێویست ئەمورۆ لێرە نیە نیزامیت هەبوو فەرموو کەرەم کە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

عەفومکە کە قسەکەم پێ بڕیت، بەلاّم منیش مولاحەزەی ئەوەم کرد کە بەرێز سکرتێری پەرلەمان لێرە نیە بۆیە داوادەکەم لە جەنابت ترشیعی کاک شێروان بکەیت وەك سەرۆکی لیژنەی یاسایی کە بۆ ئەمڕۆ بۆ ئەم گفتوگۆیانە وە جێگەی سکرتێر بگرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێزان، ئێستا کێ لەگەڵ ئەوەیە کە بەڕێز کاك شێروان لە جیاتی کاك فرسەت وەکو سکرتێر لێرەبێت، زۆر سوپاس کێ لەگەڵدا نیە بە کۆی دەنگ پەسەند کرا، کاك شێروان کەرەم کە بۆ ئێرە فەرموو، ئێستاش داوا لە لیژنەی دارایی دەکەین کەرەم کەن بۆ شوێنی کاری خۆتان، فەرموون، دووبارە بەخێرهاتنی وەزیری دارایی و وەزیری تەختیت و بریکاری وەزارەت. کاك شێخ بایز وکاك د.علی و کاك رشید طاهر و منەسقی بەینی پەرلەمان وحکومەت کاك سعد دەکەین زۆر زۆر بەخێر بێن ئێستا بەردەوام ئەبین لە سەر گفتوگۆی ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان دوێنێکە ناوەکانی کە ئیمرۆ قسە ئەکەن:

1-ژیان عمر شەریف 2–سالار محمود مرد علی 2-پەروین عبدالرحمن 3-شڤان احمد عبدالقادر 4-خلیل عثمان محمد امین 5-لانا احمد محمود 6-محمد احمد علی 7-بکر کریم محمد(ئاسۆ کریم) 8-گەشە دارا جەلال 9-سەمیرە عبدالله اسماعیل 10-عبدالله علی ابراهیم 11-جمال طاهر ابراهیم 12-بیریڤان اسماعیل 13-سەرهەنگ فرج 14-علی حسینئەم بەڕێزانە ئەمڕۆ قسە ئەکەن ئێستا ژیان عمر شەریف عبدالله فەرموو.

بەڕێز ژیان عمر شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پێشەکی بەخێر هاتنی میوانە بەڕێزەکان ئەکەم،وە دەست خۆشی لە خوشك و برایانی لیژنەی دارایی ئەکەم. دیارە منیش وەکو هاورێیانم چەند پرسیار وتێبینیەکم هەیە:

یەکەم شت من داوا ئەکەم لە هەموو ئەندامانی پرلەمان وەهەروەها لەلیژنەی دارایی کە ئەم پێشنیارە بە هەند وەربگرن کە مینحەی زیندانە سیاسیەکانی کوردستان هاوتایی ئەوانەی بەغداد بکرێ بە پێی یاسای ژمارە 4 ئیشتەم ئەبێ ئەوەمان لە یادنەچێ کە ئەو زیندانە سیاسیانە رۆژانێ بوو لە کونە تاریکەکانی زیندانی رژێمی بەعس ژیانیان بەسەر ئەبرد بۆ هێنانە دیی ئەم رۆژە ئازادەی کە ئێمەی تیاین.

بە خاڵی دووەمم بە نسبەت خاوەن پێداویستە تایبەتەکان پێویستە میزانیەی زیادیان بۆ دابنرێت لە هەموو دونیا ئەگەر لە سۆشیالیش پارە وەربگرن زیاتر لە خەڵکی ئحتیادی وەردەگرن، لەبەرئەوەی وەکو کەسێکی ساغ نین کە ناتوانن کارێکی تر بکەن و، مووچەیەکی تریان نییەو، بەنیسبەت ناوچە کێشە لەسەرەکان دەبێت مەندەلی و خانەقین و دوزخورماتوو وسنجار لەیاد نکەین وە پێویستە میزانییەی بە قوەتیان هەبێت. بەنیسبەت ئیدارەی گەرمیان لە کەلار و کفری ودەربەندیخان ئیدارەی، گەرمیان ئەو گۆڕانکاریانەی کراون تەنها بە گۆڕینی شەخص جێبەجێنابێت، بەڵکو پێویستە دەعمی ماددی بۆ دابین بکرێت بۆ ئەوەی بتوانن لە ئیشەکانیان سەر کەوتوو بن و، بەنیسبەت پێشمەرگە من داوا ئەکەم ئەو هەشت لیوایەیی پێشمەرگەیە زوو جێبەجێ بکرێت بۆ ئەوەی حکومەت بتوانی لیوای تازە بکاتەوە وە، هێزی پێشمەرگە رێك بخات بۆ ئەوەی مووچەکەیان هاوتایی بەغدا بکرێت،لەبەر ئەوەی ئێمە هەموو دەزانین کە هێزی پێشمەرگە ئەو شورە پۆڵاینە بوون کە خاکەکانی ئێمەیان پاراست لە رۆژانی سەختی

خەبات و شۆڕش و بەنانە رەق ئەم رۆژەیان هێنایەدی بۆ ئێمە،ئێمە هەرتاکێکی ئەم میلەتە قەرزاری هێزی پێشمەرگەیە،لەبەر ئەوە ئەبێت بەزوترین کات بیر لەوە کرێتەوە کە ئەوە 8 لیوایە جێبەجی بێت بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین مووچەکەیان هاوتا بکەین لەگەڵ ئەوانەی بەغداو، بەنیسبەت چارەسەر کردنی ئەو بریندارانەی کە بە هۆی چەکی کیمیاوی و شاڵاوەکانی کاولکردن بریندار بوون راستە شتیان بۆ کراوە بەلاَم لە ئاستی تموحی من نیە داوا ئەکە زیاتریان بۆ بکرێت لەبەر ئەوەی ئەوانە لەو شاڵاوانە هەموو بریندار بوون وە نەخۆشیەکانیشیان ترسناکە، لەبەر ئەوە ئەبێ زیاتر کاریان بۆ بکرێ وەچارەسەر بکرێن ئەگەر لێرەش نەبێت لە دەرەوەی وڵات و، بەنیسبەت لیژنەی کشتوکاڵ من پشتگیری راپۆرتی لیژنەی کشتوکاڵ ئەکەم،بۆ تەرخانکردنی یەك برِگە لەو سێ برِگە پارەیەی کە تەرخانکراوە بۆ (الاصول الطبيعية غير المنتجة) کە برِی پارەی برگەکە (5)پێنج ملیارو (7)ملیۆنە،بگۆردرێت بۆ (الاهتمام بالثروة الحيوانية فى مجال تربية الابقار،منتجات الحليب،الأبحاث والارشاد الزراعية) لەبەر ئەوەی بەروبوومی شیر ئێمە لەدەرەوە ئەی هێنین،ئەگەر لەیادمانیش نەچێ مانگێك پێش ئێستا چەند هێزێکی زێرۆڤانی لە سۆران تەسەمومیان کرد بە ماستی ئێرانی،چونکە ئەو ماستانە کەلە دەرەوە و تورکیا و ئێران دێن، هەموویان مواد حافزەی زۆرە یان کۆنە یان بەسەر چووە،ئەمە لە ناحیەیەکەوە لەناحیەیەکی تردا داهاتی ئێمە بۆ بچێت بۆ دەرەوە،بۆ ئێمە خۆمان ئەو مەجالە بۆ خۆمان دروست نەکەین و، ئەگەر ئێمە سەربکەین کە هەموو برادەرانمان وتیان خەرجیەکانی ئێمە(30)ئەوەندەی داهاتەکانمانە،لەبەر ئەوە ئەمە بەرەو کارەساتە لە رووی ئابوریەوە باشتر وایە گرنگی بدەین بە بواری کشتوکاڵ و، من هەروەها پشتگیری دابین کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ خەڵکی کەم دەرامەت داهاتی سنووردار بە پێی یاسایی ژمارە(7)ی ساڵی 2008 دەکەم چونکم ئەو خەڵکە زۆر پێویستیان بەو شوقانە هەیە. هەروەها لەگەڵ ئەوەم کە(150)مووچەی تۆڕی پاراستنی کۆمەلأیەتی بکرێت بە 150 هەزار،وەکو هەموو ئەیزانین 30 هەزار یا 75 هەزار ئازاری کەرامەتی تاکی کورد ئەدات. من پرسیار ئەکەم ئایا 75 هەزار چی ئەکات ؟30 هەزار چی ئەکات؟ کە ئەوانە چی نێکی زۆر لێ قەوماون، بێدەرامەتن، راستە من لەگەڵ پۆلینم پێویستە ئێمە پۆلینێ بکەین کە خەڵکی باش ئیستفادەی لێ بکات ئەو خەڵکانەی کەبل فعل کە پێویستیان بەو مووچەیە هەیە، بەنیسبەت هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش من داوادەکەم کە هاوتابێت لەگەڵ بەغدادو، قەرەبوی ئەو 110 هەزارەیان بۆ بکرێتەوە کەلە مانگی 2010/9 بۆیان کراو، داواکارم یاسایی خانە نیشینی پێشمەرگە جێ بەجێ بکرێت کە بەیاسا رێك خراوەو، هەروەها سلفەی عەقار کاریگەری هەبوە لەسەر ئاوەدان کردنەوەی گوندەکان،پێویستە ئەم بەرنامە پەرەی پێ بدرێت و دەوڵەمەند تر بکرێت، هەروەها ئێمە لەیادمان نەچێت لە بودجە لە 1٪ بۆ تەکنەلۆجیای زانیاری دانراوە،لە وڵاتان لە 1٪تا 30٪بۆ دادەنرێ، وەکو ئەفەریقا مەلاین بۆ تەکنەلۆجیا سەرف دەکات کە خۆیان لە برسان،بەلاَم بۆیە وا ئەکەن کە چەند ساڵی داهاتوو زیاتر سوودی لێ ببینن،بۆ ئاسان کردنی مامەڵەی هاولاَتیان کە ئازار نەدرێ ولە رێگەی کۆمپیوتەرەوە مامەڵەی هاوولاَتیان ئەنجام بدرێت و، بەیسبەت ئێمەی ئەندم پەرلەمان بەرێزان ئێمە

هەموومان ئێرەین وابزانم هەمووو یەك ئەناسین،هەریەكێك لە ئێمە یان پێشمەرگەیەكی دێرینە كە زۆربەی كەنجی وژیانی خۆی تەواو كرد لە پێناوی ئەم خاك وئاوە و پاراستنی شەرەف و كەرامەتی میلەتەكەمان كەوەكو گوتمەوە بەنانە رەق و بە گەنم لە گیرفانی خۆیان رۆیشتون شەریان كردووە لەگەڵ دوژمنەكانمان،وە باقیشمان وابزانم هەمووو كەس وكاری شەهیدین یا زیندانێكی سیاسین،لەبەر ئەوە كەسمان بۆ موو چەنەبووین بە ئەندامی پەرلەمان،وەكەسیشمان تموحی مووچەمان نەبووە،كە خەڵكانێك باسی ئەندام پەرلەمان دەكەن مووچەكەیان وایەو وایە،ئێمە هیچمان تموحی پارەمان نەبووە كە بووین بە ئەندام پەرلەمان، لەبەر ئەوە من پێشنیازدەكەم ئێمە بە خۆبەخشانە ئامادەین كار بكەین، چونكەم ئێمە هەدەفێكمان هەیە ئەوەیە كە نوێنەری میلەتێكی چەوساوەین كە ئاواتەكانیان جێ بەجێ بكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت بەڕێز سالار محمود مراد.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان،لە راستی دا ئەگەر ئابووری ناسان و بیردۆزانی ئابووری كۆك بن لەسەر ئەوەی كە پێناسەی كورتی ئابووری بریتی بێت لە بەدیهێنانی خۆشگوزەرانی بۆ هاولاتیان و تاك وكۆمەڵی كۆمەڵگا، ئەوا دەركەوتووە لە هەر وولاَت وهەرێمێكدا ئەگر ئابوری و سیستەمی ئابووری نەخرێتەخزمەت بووژانەوەی خزمەتگوزاری و پێویستەكانی خەڵك، ئەوا ئەو ولاَت وهەرێمە لەئاستی دەوڵەتداری وحكومڕانیدا نە لەسیاسەتدا سەركەوتوو دەبێت وەنە لە پرۆژە ئابوریەكانیانیدا، لەبەر ئەوە پێویستە هەموو تواناكانی بەرپر سیارەتی و كۆشش و سەرەنجەكانمان بۆ ئەوە بێت سیاسەت بكەینە قوربانی ئابووری و پرۆژە سیاسیەكانیش برژێتە خزمەتی بووژانەوەی ئابووری و پەرە پێدانی ئابووری كوردستان،خۆ ئەگەر هەرسیاسەتێكیشمان پیڕەو كرد سیاسەتی گەشە پێدانی ئابووری بێت بۆ مسۆگەر كردنی ئاستی هەڵكشانی تواناكانی پشت بەخۆ بەستن و رەفاهیەت و گوزەرانی شایستە بە مرۆڤی ئەم سەردەمە. لە هاوكێشەی نێوان سیاسەت و ئابووری دا دەركەوت ئەو ولاَتانەی ئابووریەكەیان دەكەنە قوربانی سیاسەت لە ململانێكانی پێشكەوتن و نمو كردن و بوو ژانەوەدا زۆر دوا كەوتوون، هەم لە دەوڵەتداری مۆدیرن و هەم لە گەشە پێدانی تواناكاندا. نموونەی زیندوش ولاَتانی نزیكی وەكو سوریاو یەمەن و لیبیاو مصر چەند ولاتێكی ترا، گونجاوترین دوو ولاَتیش كە لە هاوكێشەی نێوان ململانێ سیاسەت و ئابووریدا هەردوو كۆریان، كۆریایی باكوورو كۆریای باشوور ،كەیەكێكیان ئابووریەكەی كردە قوربانی سیاسەتی نەویستراو، كە كۆریایی باكوورەو، ئەویتریان بە پێچەوانەوە كە كۆریای باشورە كە ئێستاكە لە ململانێدایە لەگەڵ ولاَتە پێشكەوتووەكاندا لە هەرێمی كوردستانیشدا ئێمە كەوتووینە سەر هێڵی بووژانەوە، بەلاَم بە هێواشی بە ئاوڕدانەوە بەكاولكاریەكانی رابردوو، پێویستە هەموو بۆنەو

دەرفەتێك بەتایبەتی لە گفتوگۆی بودجەی ئەمساڵ تائاستی ئەو پەڕی پیشەییانەو مەردومیانە دەرفەتەکان لەبەر چاو بگرین، بۆ ئەوەی هەموو ڕێچکە سیاسیەکان بخەینە خزمەتی بووژانەوەی ژێرخان و سەرخانی ئابووری کوردستان،لەم پێناوەشدا ئەرکە هەموان هاوکاربین هاوکار بین وپشتیوانی ئەوە هەوڵە بەردەوامانەبین لە حکومەت و پەرلەمانەوەدەدرێن بۆ ئەوەی هەموو ئاراستەو سەرچاوەکانی سامان و داهات و پرۆژەکان بکەونە سەر راستە رێی خۆیان و ئیدی بەتەواوی بنەبڕو کۆتایی بە هیمەنی سیاسی وحزبی بهێندرێت بەسەر پشکی گشتیەوە. لەڕاستیدا سیاسەتی بودجەی حکومەت لە پارساڵدا لە چوارچێوەی کاروانی ئاوەدانی دا کۆمەڵێ ئیننجازی گەورەی بەدەست هێنا، بێگومان بێ کەموکوڕی نەبوو بەشێکی باش لە کەموکورپەکان چارەسەر کرا،وە ئەم ساڵێش بەهەمان شێوە کۆمەڵێك ئینجازی گەورە بەدەست هاتوون، پێشنیار کراون و، کۆمەڵێك کەموکوڕیش هەن دەست نیشان کراون ئومێد دەکەین موەفەق بین لە چارەسەرکردنیاندا، لە پارساڵدا کۆتایی هێنان بە پرۆژەی حزب لەناو پرۆژەی گشتیدا موزایەدە کردنی ئاشکرای فرۆشتنی نەفتی رەش و ناردنی بۆ پەرلەمان پەیڕەو کردنی پرانسیپی شەفافیەت بە رێژەیەکی باش لەبەرچاوگرتنی بودجە بۆ رای گشتی و کەناڵەکانی میدیا سەرکەوتنی هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانەکان، پرۆژەی تواناسازی و ناردنە دەرەوەی خوێنکارانی سەرکەوتوو بۆ خوێندن لە زانکۆ بەناوبانگەکانی جیهان دروست کردنی هەزاران خان و بۆ کەسوکاری سەربەرزی ئەنفالەکان زیادکردنی مووچەی کەسوکاری شەهیدان وخاوەن پێداویستیە تایبەتەکان کردنەوەی زانکۆکان دوورخستنەوەی دەستی حزب لەناو ناوەندەکانی خوێندن ئەمانەو چەندینی تر دەرخەری ئەو راستیەن کە حکومەتی هەرێم خاوەنی بەرنامەی خزمەتگوزاری و ستراتیژی خەڵك ویستی و باشتر کردنی گوزەران و بەدیهێنانی خواستەکانی خەڵکی هەبووە، واتا روئیای هەبووە لە چەندین سێکتەرەوە ئەمەی بە کردار سەلماندوەو خەڵکی بە ویژدان و چاودێران درك بەم راستییانە دەکەن، کارە باشەکانیش دەبینین لە بودجەی ئەمساڵدا بە کەمکردنەوەی بودجەی تەشغیلی، ئاست و ژمارەی پرۆژەکان دەچێتە قۆناغێکی باشەوە، بەتایبەتی سەکتەری کشتوکاڵ، لە ساڵانی رابوردوودا حکومەت توانیوەیەتی هەنگاو بە هەنگاو بتوانێ بەرهەمی خۆماڵی زیاد بکات، لە پار ساڵ بۆ ئەمساڵیش دەرکەوتووە رێژەکە هەڵکشانێکی باشی بە خۆوە بینیوە، ئەگەر ئەمساڵیش بتوانین موەفەق بین، دەتوانین هەنگاوی باش بچینە پێش، کەمکردنەوەی مووچە باڵاکان و جارێکی تر پێداچوونەوە بە سیاسەتی پێداچوونەوە بە دابەش کردنی دەخل، ئەمە هەنگاوێکی باشە لە بەدیهێنانی عەدالەتی کۆمەڵایەتی و جارێکی تر دابەش کردنەوەی بۆ مووچە نزمەکان، یان ئاستی گوزەرانی نزمەکان کە بتوانێ بەشێك لەو مەودایەی کەم بکاتەوە کە لە نێوان پلە باڵاکان و پلە بچووکەکاندا هەیە، پێویستە رۆڵی چاودیری پەرلەمان لەوە زیاتر تەفعیل بکرێ، چونکە هەموو لایەکمان پێویستمان بەوە هەیە چاودێری جێبەجێ کردنی پرۆژەکان وەکو خۆی بکەین، قەرزی خانوو بەرە بۆ لادێیەکان، پرۆژەیەکی زۆر زۆر باش بووە، بەشێکی توانیوویەتی خزمەت بە بووژانەوەی لادێیەکان بکات، بەڵام لەگەرمیان بۆ نموونە، گوندی زەماوەندکە هەیە 23 خانووی بۆ کراوە، 8 خانووی

سولفەی وەرگرتووە، 18 خانووی ئەچێتە ناو ئەو سێ هەزار موعامەلەیە کە هێشتاکە پارەیان وەرنەگرتووە، بەشێکی سەرەکی لە گرفتی دواکەوتنی پرۆژەکان لە راستیدا بوونی ئەو کۆمپانیانەیە کە سەدانیان پلەی نایابیان هەیە، بەڵام لە ئاستی کارکردندا دەرەجە چوار و دەرەجە پێنجن، بۆ نموونە لە نێوان کەلار و دەربەندیخاندا پردێك هەیە کە ساڵێکە نەتواندراوە تەعمیر کردنەکەی بکرێ، کە تاڵاوی خستووتە دڵی هەموو ئەو گەرمیانانەی کە هاتووچۆ دەکەن و هەموو ئەوانەشی بەو رێگایەدا تێئەپەڕن کە جگە لەوەی رێگایەکە بە رێگای مەرگ ناسراوەو ساڵانە بە سەدان خەڵکی تێدا ژیان لە دەست ئەدات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز حمدیە معروف.

بەڕێز حمدیە معروف احمد :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەمجار بەخێر هاتنی میوانە بەڕێزەکان دەکەم، هەروەها دەستخۆشی لە لێژنەی دارایی دەکەم کە زۆر ماندوو بووینە بۆ رێکخستنی ئەو راپۆرتە و تەقدیمکردنی، پشتگیری لە پێشنیاری لێژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی دەکەم کە دروست کردنی کۆمەڵگای مۆدێرن بۆ خاوەن پێداویستیە تایبەتیەکان لە هەر سێ پارێزگاکانی سلێمانی و هەولێر و دهۆك و ، هەروەها داوا دەکەم لە حکومەتی هەرێمی کوردستان کە دەرماڵەی تایبەت بۆ فەرمانبەر و کارمەندەکانی لە دەزگاکانی کاروباری کۆمەڵایەتی خزمەت دەکەن، هەروەها پشتگیری لە پێشنیاری لێژنەکەم دەکەم کە خۆشم ئەندامم لە لێژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی کە مووچەی تۆری پاراستنی خێزانی لە 150 هەزار دینار کەمتر نەبێ و ئەگەر ئەندامەکانی خێزان زیاتر بوو، ئەوە بڕی پارەکە زیاد بی باشترە، هەروەها پێشنیار دەکەم بە دابین کردنی یەکەی نیشتەجێبوون بۆ خەڵکی کەم دەرامەت و داهاتی سنووردار، بە پێی یاسای ژمارە 7 لە ساڵی 2008، هەورەها داوای یەکسانی جیندەری دەکەم، رەگەزی کە لەو میلاکەی دانراوە بۆ دامەزراندن کە دەبێت لە هەر وەزارەتێك رێژەی ژن لە 25٪ کەمتر نەبێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، بەڕێز سالار یەك دەقەت مابوو داوای لێبوردنت لێ ئەکەین، ئەتوانی تەکمیلەی بکەی، سالار محمود فەرمووو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەقە بیکەی بە دوو دەقیقە، بینایەتێکی گەورە دروستکراوە لەسەر کولفەی وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی بۆ راهێنانی پیشەیی گەنجان، پێویستی بە پۆشتە کردنەوە هەیە، دوو ملیار دیناری دەوێ، داواکارم لە وەزیری دارایی ئەوە بکات، چونکە بەشێك لە راهێنان بۆ بەدیهێنانی کار و دۆزینەوەی هەڵی کار بۆ گەنجان لە دەڤەری گەرمیاندا، دەتوانێ بۆشاییەکی باش پڕ بکاتەوە، هیوادارم وەزیری دارایی ئەمە

بە نەزەری ئیعتیبار وەربگری، هەروەها چاککردنی دەرماڵەی پۆلیس و پاسەوانەکانی چاکسازی کە لەبەردەم خوتورەی مەحکومان دان لە پاڵ پۆلیس زیاد کردنی دەرماڵەی پۆلیس و ئاسایش، ئەوەش زیاد بکرێ، تا چەند گونجاوە لە میزانیەی حکومەت کۆمپانیاکانی وەبەرهێنان پرۆژەیان بۆ سەرف بکرێ، واتا کۆمپانیای دروست کردنی خانوو دەبینین لە بودجەی حکومەتدا مەشاریعیان بۆ دەدرێ، تا چەند ئەمە گونجاوە؟، گرنگیدان بە کەرتی گەشت و گوزار، کە ساڵانە لە ناوچەکانی تری عیراق و کوردستانی ئێرانەوە خەڵکێکی زۆر روو دەکاتە ناوچە گەشت و گوزارییەکان، ئومێدەوارم بەشێکی زۆر لە پرۆژەکانی بۆ سەکتەرەکانی گەشت و گوزار تەرخان بکرێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز پەروین عبدالرحمن.

بەڕێز پروین عبد الرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من دەستخۆشی لە حکومەت دەکەم بۆ ئەو بودجەیە، کە بە شێوەیەکی زۆر شەفاف کەوتووتە بەردەستمان، ئەگەر بێت و بەراوردی بکەین لەگەڵ مووچەی پار ساڵ کە هەر لە بەرنامەی تواناسازی و هەروەها دروست کردنی قوتابخانەی هاوچەرخ و هەروەها باشتر کردنی کەرتی کارەبا، هەروەها دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم بۆ ئەو هەموو ئەرك و ماندووبوونەی کێشاویانە بۆ دانانی ئەم راپۆرتە، لەسەرەتا من پێم باشە یەکەیەکی هەمیشەیی هەبێت لە وەزارەتی دارایی بۆ دانانی بودجە بۆ ئەوەی بە باشترین شێوە و زووترین کات بگاتە پەرلەمان و ئێمە گفتوگۆی لەسەر بکەین و پەسندی بکەین بۆ ئەوەی بە باشترین شێوە لەبەدەمی کۆمەڵانی خەڵکی خۆمان دایبنێین، من وەکو ئەندام لە لیژنەی پێشمەرگە و شەهیدان داوا دەکەم ئەو بڕە پارەی کە داندراوە بۆ وەزارەتی شەهیدان، دیارە بڕە پارەیەکی زۆر کەمە، بەشی ئەوە ناکات کە لە خزمەتی کەس و کاری سەربەرزی شەهیداندا بێت، هەروەها داوا دەکەم دەرماڵەی ژن و منداڵی بنەماڵەی شەهیدان وەکو مووچە خۆرانی حکومەت زیاد بکرێ، هەروەها ئەو بڕە پارەی کە خەرج دەکرێ بۆ منداڵی شەهیدان بۆ هەموو قۆناغەکانی خوێندن، دیارە نیوەی تێچووی خوێندنەکەیان بۆ سەرف دەکرێ، داوا دەکەم هەمووی بۆ سەرف بکرێ، هەروەها ئەو بڕە پارەی کە داندراوە بۆ دروست کردنی هەردوو بینایەی بەڕێوەبەرایەتی گشتی شەهیدان و هەروەها دروستکردنی مۆنەمێنت، راستە دروستکردنی مۆنەمێنت سینبولێکی نەتەوەیە، بەڵام ئەوەی کە ئێستا بنەماڵەی سەربەرزی شەهیدان پێویستیان پێیە، دیارە یەکەی نیشتەجێبوونە، بۆیە من داوا دەکەم ئەو بڕە پارەیە تەرخان بکرێ بۆ یەکەی نیشتەجێبوون، سەبارەت بە پێشمەرگە، دیارە پێشمەرگە مەغدورترین چینی ئەم کۆمەڵگایەیە، دیارە واقیعی ئەمڕۆی کوردستان تێدایە لە سایەی خەباتی ئەوان و خوێنی سەربەرزی شەهیدانە، بۆیە من داوا دەکەم ئەو سولفەی کە ئێستا لە هەرێمی کوردستان دەدرێت بە وەزارەتی پێشمەرگە، ببێت بە بودجەیەکی تایبەت بە وەزارەتی پێشمەرگە بۆ ئەوەی وەزارەتی پێشمەرگە بە باشترین شێوە خزمەت بە

پێشمەرگە بکات، هەروەها مووچەی خانەنشینی پێشمەرگەو مووچەی کەمئەندامانی سەنگەر کە 8 هەزارن، زیاد بکرێ، بەپێی یاسای ژمارە 33 ساڵی 2007، هەروەها پەلە بکرێ لە دروست کردنی ئەو 8 لیوایە، چونکە ئەمە خزمەتێکی زیاتر بە هێزی پێشمەرگەو مووچەو باش گوزەرانی پێشمەرگە دەکاتن، داوا دەکەم ئەوانەی کە لە دوای تەشکیل بوونی ئەو لیوایانە دەمینێنەوە ئەوەی کە بە هۆی ئەوەی کە چوونەتە تەمەنەوە، یاخود ئەوەی کە خانەنشین بکرێ، یاخود ئەوەی کە داوا دەکات نەقل بێت بۆ هەر وەزارەتێکی تر لە حکومەت ئاسانکاری بۆ بکرێ، سەبارەت بەو 76,32٪ کە بۆ ئیعاناتی زیراعی دانراوە، من پێم باشە زیاتر دەسەڵات بدرێت بە وەزیر، بۆ ئەوەی زیاتر خزمەت بە کەرتی کشتوکاڵ بکات، ئێمە هەموومان دەزانین کە هەرێمی کوردستان هەرێمێکی کشتوکاڵیە، هەروەها دەورێکی سەرەکی دەبینێت لە ژێرخانی ئابووریدا، بۆ ئەوەی ئێمە زیاتر گرنگی بە بەرهوومی رووەکی بدەین و ئەوندە شت هاوردە نەکەین لە دەرەوە، باشتر دەبێ با دەستی وەزیر والاتر بکرێ، هەروەها داوا دەکەم حکومەت عەدالەت بنوێنی لە پێدانی دەرماڵە، چونکە ئێمە لەکاتی سەردانمان بۆ خاڵە سنووریەکان، دیارە ئەگەر ئێمە بەراورد بکەین بە ئیبراهیم خلیل، لەگەڵ باشماغ و پەروێز خان، دیارە ئەو فەمانبەرانەی کە لەوێندەر دەرماڵەکانیان لە 100٪ بۆ سەرف دەکرێت، بەلام ئەوەکانی تر هەر نیانە، هەروەها بەنیسبەت هەندێ لە پرۆژە بەردەوامەکان دیارە گەیاندنی تۆڕی کارەباو ئاو بۆ گوندەکانی دۆڵی بالیسان و دۆڵی سماقولی، ئەوانەی کە بۆ دۆڵی بالیسان نەکارەبای نیشتیمانی هەیەو، نە ئاویشی هەیە، وەکو زیاتر تەئکید دەکەنەوە لەسەر ئاوی کانیاوەکانە، کە ئەمەش باشترە ئەو خزمەتگوزاریانە بگاتە ئەوێ، هەروەها بەنیسبەت دۆڵی سماقولی دیارە 10 گوندە، لەو دە گوندە حەوت گوندیان کارەبای نیشتیمانیان بۆ چووە، بەلام سێیان وەکو عەلیاوە و کێشکە و ئەوە کارەبایان نەگەیشتووە، بۆیە داواکارم کە حکومەت ئاورێك لەو لایە بداتەوە، هەروەها لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2011 دیارە هەندێ پرۆژە تایبەت کراوە بە وەزارەتی ناوەخۆ کە هیچ پەیوەندییەکی بە وەزارەتەوە نییە، بەڵکو پەیوەندی بە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە هەیە، داواکارم حکومەت چاوێکی پێدا بخشێنێتەوە، لەوانە نۆژەن کردنەوەی باڵەخانەی کتێبخانەی گشتی هەولێر، کۆنکریت کردنی شەقامە ناوەخۆییەکان لە شارۆچکەی رەواندز، وا بزانم هیچ پەیوەندییەکی بەوە نییە، هەروەها پەیمانگای دادوەری لە ساڵی 2010 دە ملیاری بۆ دابین کراوە، بەلام هەتا ئێستا هیچ شتێکی بۆ نەکراوە، من دوو پرسیار ئاراستەی بەرێز وەزیری پلان دانان دەکەم، هیوادارم وەلامم بداتەوە، لەگەڵ ئەوەی لە 69٪ ی بودجەی وەبەرهەمهێنان 2011 بۆ تەواو کردنی پرۆژەکانی ساڵی رابوردووی تەرخان کراوە، بەلام تا ئێستا هیچ ئاماژەیەك بە رێژەی تەواو کردنیان نەکراوە، پرسیاری دووەم/ بودجەی ئەمساڵ بەشێکی زۆری بۆ ناوەندی پارێزگاو قەزاکان ئاراستە کراوە، بەلام ئەم جۆرە دابەش کردنە، دیارە جیاوازی نێوان ناوەندو لادییەکان فراوانتر دەکات و، هۆکارێکی گەورەشە بۆ کۆچی پێچەوانە، لە لایەکی تریشەوە دەبێتە هۆی بەهەدردانی بودجەی کشتوکاڵی و ئاودێری و دەرخستنی ئەو هەوڵانەی کە بۆ ئاوەدان کردنی لادێیەکان دەدرێتن، ئێمە کاتێك وەکو لێژنە دەرچووبووین بۆ سەر خاڵە سنووریەکان، دیارە ئەو

ڕێگاوبانانـەی کـە دەگاتـە سـەر خاڵـە سـنووریەکان زۆر زۆر ڕێگـای خـراپن و کەنـدو کۆسـپی زۆری لێیـە، بەڕاستی ئەوانەش سەرچاوەی داهاتن بۆ حکومەتەکەمان و، بۆ هەرێمەکەمان، من پێشنیارێك دەکەم ئەگەر لەو هەموو بار هەڵگرانیەی کە روو لە هەرێمەکەمان دەکات، ئەگەر یەکی یـەك دۆلاری پـێ بـدرێ، دەتـوانێ چارەسەری ئەم کێشەیەی پێ بکات، هەروەها 200 ملیار دانراوە بـۆ پـرۆژەی وەبـەرهێنان، مـن داوا دەکـەم ئەگەر هەندێك لەو پارەیە تەرخان بکرێ بۆ ئەو پرۆژانەی کەشتێکی کەمیان دەوێت، کە پارەیەکی کەمیان دەوێ باشترە ئەو پرۆژانە جێبەجێ دەبن، بە دوو ساید کردنی هـەولێرو کۆیـە، پارسـاڵ دیسانەکە ئامـاژەی پێدراو بودجەی بۆ داندراو ئەمساڵەش هەر دیسان بودجەی بۆ دانـراوە، بـەلام هـەتا ئێستا هـەر هیچـی بـۆ نەکراوە، هەروەها ئێمە داوا دەکـەین مووچـەی فەرمانبـەران وەکو مەرکـەزی لـێ بکـرێ، بـەڵام مـن لێرانـە حکومەت با زیاتر کۆنترۆڵی بازاڕ بکات، چونکە ئەگەر کۆنترۆڵی بازاڕ نەکرێت تۆ هەر مووچـە زیـاد بکـە و هیچ بە کەڵك نایەت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شڤان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبد القادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشـەکی مـن پشـتگیری لـە راپـۆرتی لێژنـەی دارایـی دەکـەم و دەسـت خۆشـیان لـێ دەکـەم، بـە حەقیقـەت راپۆرتێکی گشتگیر و هەمە لایەنە، دەستیان لەسەر زۆربەی ئـەو هـەموو کـەم و کوڕیانـەی کە لـە بودجـەی ئەمساڵدا هەبوو، دەستنیشانیان کردووە، ئومێدەوارم ئەو تێبینی و سەرنجانە ببنە بڕیار و ببنـە تەوصـیات بۆ حکومەت و لە ئەنجامدا جێبەجێ بکرێن، مـن لـە دوو تـەوەر، لـە دوو لاوە قسـەکەم دەکەمـە دوو بـەش، بەشـێك لـە بـارەی لێژنـەی پێشـمەرگە و شـەهید و جینوسـاید و بەشـی دووەمـی قسـەکانم لـە رووی گشـتی راپۆرتەکـەوە قسـە دەکـەم، لـە رووی ئـیش و کـاری لێژنەکەمانـەوە، ئـەوەی کـە پەیوەندیـدارە بـە لێژنـەی پێشمەرگەو شەهید و جینوساید، لەبارەی مووچـەی شـەهیدان زۆر لـە هاوکـارانم ئاماژەیـان پێکـرد، منـیش پشتگیریان دەکەم کە خێزان و منداڵ و مەسئولیەتی شەهید، ئەمە وەکو دەرماڵە دەبێ حیسابیان بۆ بکرێـت وەکو هەر موزەفێك لە هەر بوارێکدا، دووەم، لە میزانیەی توانا سازی پار ساڵ لەم پەرلەمانە من ئەم قسەم کرد و دیسان تیکرار دەکەمەوە، لە میزانیەی پار ساڵ، کە داوام کرد و جێبەجێ نەکرا، ئەمساڵ داوا دەکـەم جێبەجێ بکرێتن و لە ئەوەی بۆ توانا سازی دیـاریکراوە 20 تـا 25٪ بـوو، منـداڵی شـەهید دیـار بکـرێ بـە تەخصیص، ئەگەر نا ناچێتە بابی ئیمتیازاتی کـەس و کـاری شـەهیدانەوە، قانونێکمـان دەرکـرد بـە قـانونی ئیمتیازات و حقوقی شـەهید، ئـەوان جیاوازمـان کـردن لـە خـەڵکی دیکـە، یـەعنی ئـەوان موتەمـەیزترن لـە خەڵکی دیکە، ئەوان ئەولاترن لە خەڵکی دیکە، ئەگەر تەخصیص نـەکرێتن مـن نـابێنم هـیچ تەمـەیوزێکی تێدا هەبێ، هەروەها لەو 25 هەزار ناوەی کە موقەریرە تەعین بکرێن، دیسان ئـەو تەمـەیوزە بـە منـداڵی شەهید بدرێ، ئەوان ئەولاترن لە خەڵکی دیکە، 20 تا 25٪ بە تەخصیص لەناودا هەبێت و ببێتە بڕیارێك

بۆ ئەوەی حکومەت مولزەم بێت بەو ڕێژەیە، ئەگەر زۆر نەبێت کەم نیە ئەمە، من پێشنیار دەکەم دوو نەخۆشخانە لە هەولێرو لە دهۆك، کە گەورەترین موشکیلەی کەسوکارو منداڵی شەهیدان و بکرێ پێشمەرگەشن، کە موستەشفای کامل بن و مواسەفاتی کاملیان تێدا بێتن، کە گەورەترین ئەو موشکیلە لە باری حکومەت سووك دەبێتن و کێشەی کەسوکاری شەهید و پێشمەرگەش چارەسەر دەبێت و بە شێوەیەکی سەربەرزو سەرفرازانە، پێشنیار دەکەم هەتا ئەو عەلوپانە دروست دەکرێن کە سەقفێکی زەمەنی وازیحی تێدا نییە، ئەگەر دروستیش بکرێن بە دەیان پێشمەرگە لە خاریجی ئەم عەلوپانە دەمیننەوە، پێشنیار دەکەم، چونکە ئەمانە پێشمەرگەنە و جێگای سەربەرزی و شەرەف مەندی ئەو گەلەو ئەو دەسکەوتەی لە ماندووبوون و ئەو پێشمەرگانە و خوێنی شەهیدان بەدەست هاتووە، هەر یەکە 100 هەتا 150 هەزار دینار وەکو موساعەدە پێیان بدرێت، هەتا ئەوان تەنزیم دەکرێن، لە سەرەڕای ئەو موچەی کە وەردەگرن، من پێشنیار دەکەم لێرە بەپێی ئەم مادده یاساییە کە لە ماددەی (14) بڕگەی پێنجی موازنەی عێراقدا هاتووە مەسەلەی مووچەی پێشمەرگە و تجهیزو تەسلیحی پێشمەرگە کە لەو ماددەدا هاتووە، پێشنیار دەکەم کە سەرۆکی حکومەت و وەزارەتی پێشمەرگە هەرچی زووترە سەردانی مالیکی بکەن و ئەو کێشەیە یەکلا بکرێتەوە ، بۆ ئەوەی بتوانین عەمەلیەی بە نیزامی کردنی یان تدریب کردن دروستکردنی مەعەسکراتی پێویست بۆ ئەو ئەلوپانە وە دروستکردنی جەیشی موەحد لەسەر ئەساسێکی نیزامی جێبەجێ بکرێتن. داوا دەکەم هەردوو یاسای ژمارە (34) و (38)ی 2007 کە یاسای کەمئەندامی پێشمەرگە و خانەنشینی پێشمەرگەیە جێبەجێ بکرێ کە ئەویش پەیوەندیدارە بە ئەو بڕگە یاساییەی کە کارێکی پێویستی بۆ نەکرایە هەتا ئێستا. بۆ ئەوەی ئەو هەردوو شەریحەیە کە هەردووکیان پێشمەرگەن چ معوقین چ خانەنشین مووچەی مستەحەقی خۆیان پێ بدرێتن. پێشنیار دەکەم ئەو هەردوو مدیریەی کە وەکو پرۆژە هاتووە لە راپۆرتدا راپۆرتی لێژنەی دارایی بگۆڕدرێن هی مدیریەی هەولێر و مدیریەی دهۆك بگۆڕدرێن بۆ خانووبەرەی نیشتەجێ بۆ هەردوو شەهیدانی ئەو سنوورە بۆئەوەی زیاتر ئیستیفادەی لێ بکەن نەك بینایەی مدیریە. وە دیسان پێشنیار دەکەم ئەو ئەلوپانە هەرچی زووترە جێبەجێ بکرێن، بۆ ئەوەی بکەونە بواری ئەو مووچە موستەحەققەی کە وەکو هەر سەربازێکی عێراقی کە ماڤ ئەو مووچەیان هەبێت پێیان بدرێتن. چەند تێبینییەکی گشتی لەسەر راپۆرت و بواری گشتی چەند تێبینییەك، لە خاڵی (20)ی لاپەڕە (20)ی راپۆرتی لێژنەی داراییدا هاتووە ئەو بڕە پارەیەی کە (75) ملیار دینارە بۆ سندووقی نیشتەجێ دیارکراوە من ئەم بڕە پارەیەم زۆر پێ کەمە، ئەمساڵ گەورەترین موشکیلە بۆ ئەم بوارە دێتە پێش کە ئیلتیزامیان هەیە بەرامبەری خەلك سندوقی نیشتەجێ ئەگەر ئەمساڵ ئەمە بکرێتن گەورەترین موشکیلە بۆ حکومەت دروست دەبێتن، ئێمە موشکیلەی بۆ دروست دەکەین، هیچ نەبێ ئەمساڵ جێبەجێ نەکرێت و سەدو پەنجایەکە تێدابێتن. پێشنیاردەکەم هەر پرۆژەیەك لە هەر پارێزگایەك بەهەر سەبەبێك جێبەجێ نەکرێتن کولفەی ئەم پرۆژەیە موناقلەی پێ نەکرێتن بۆ پارێزگایەکی دیکە ، وە بکرێتە پرۆژە لە هەمان پارێزگا. کە پارساڵ ئەم بڕگەیە جێبەجێ کرا ئەمساڵیش من ملاحەزەم نەکرد لە

راپۆرتدا هاتبێتن، من داوا دەکەم کە ئیزافە بکرێت و بۆ ئەوەی ببێتە بڕیارێك و حوکمەت پێی مولزەم بێتن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز خلیل عوسمان محمدامین.

بەڕێز خلیل عثمان محمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی میوانە بەڕێزەکان ئەکەم وە من گلەییەکیشم لە لیژنەی دارایی هەیە کە بەراستی راپۆرتی لیژنەی ئاوەدانکردنەوەی وەکو خۆی درج نەکردووە کە ئەوە دەبێ بە دیکۆمێنتێك و دەمێنێتەوە کە راپۆرتەکەی ئێمە راپۆرتێکی موتەکامیل بوو وە هەوڵی زۆری لەگەڵ دراوە، وە دوایین نوسخەی راپۆرتەکەیشتان ئەدەمێ...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر بۆ مەعلوماتت ، راپۆرت وەکو خۆی درج ناکرێ ، رەئی لێژنە لەسەر راپۆرتەکانتان کامەی وەرئەگرن کامەی وەرناگرن بەو شێوەیە دەبێ.

بەڕێز خلیل عثمان محمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

....دەسورێتەوە بۆیە من پێم وایە راپۆرتەکە بە کەمو کورییەوە ، ئەگەر راپۆرتەکە هەمووشی نەکرابێ هین، کراوە. سوپاس. سەبارەت بە بودجە خۆشبەختانە لە بودجەی ئەمساڵدا من پێم وایە حکومەت مامەڵەیەکی جددیانەی لەگەڵ ئەم بودجەیەدا کردووە و بەو شێوازەی کە بە ئاقاری شەففافیەتی زیاتر و دەسکەوتی بەدیهێنانی دەسکەوتی زیاتر بۆ خەڵك و چارەسەر کردنی کەم و کورییەکانی کەم کردۆتەوەو بەبەراورد لەگەڵ ساڵانی پێشوودا، وە هەروەها دەستخۆشی لە لیژنەکانی پەرلەمانیش دەکەم کە بەراستی بە هەمان شێوە زۆر هیلاك بوون لە دەستنیشانکردنی کەم و کوریەکان، وە هیوادارم ئێمەش بەهەموو لایەك کە بتوانین مامەڵەیەکی جدییانە لەگەڵ ئەم بودجەیەدا بکەین ، ئیجابیانە بەو مانایەی کە نەك ئێمە چاو لە کەمو کورییەکان بپۆشین و هەروەها تێروانینی ناواقیعیانەشمان بۆ بودجەکە هەبێ وە بەو مانایەی کە ئێمە لەرێگەی ئەم بودجەیەوە بتوانین زۆرترین خزمەتگوزاری پێشکەش بە خەڵکی کوردستان و دوور لە هەموو ئەجێندایەکی سیاسی مامەڵە لەگەڵ ئەم بودجەیەدا بکەین. بەرێز سەرۆکی پەرلەمان ، من پشتگیری لە پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی دەکەم پشتگیری لە هەموو ئەو پێشنیارە باشانە دەکەم کە لەلایەن یەکە یەکەی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشنیار کراوە بۆ چاککردن و بەرەو پێش بردنی بودجەو سیاسەتی دارایی لە هەرێمی کوردستان. وە سەبارەت بە سندووقی زیادکردنی بڕەپارەی پێشینەی هاوسەرگیری کە ئەمە مایەی دەستخۆشییە ، وە من داواکارم کە ئەم پارەیە لە رێماییەکاندا دەرج بکرێ بۆ ئەوانەی کە ساڵێك پێش ئێستا ژنیان هێناوە بەراستی ئەمانیش بگرێتەوە. سەبارەت بە سندووقی

پێشینەی خانووبەرە کە بووە بە (20) ملیۆن ئەوە مایەی دەستخۆشییە کە لە پێشنیارەکانی لیستی کوردستانییە ، وەمن داواکارم کە ئەمە بەراستی ئالییەتێکی باشی بۆ بدۆزرێتەوە بەو شێوازەی کە هەموو خەڵکێك لێی سوودمەند بێ، یەعنی تا ئێستا کە ڕێنماییەکان کە وەزیری دارایی و بەڕێز جێگرەکەی لێرەن بەراستی کۆمەڵێك خەڵك گلەیی لە ئیجرائات و ڕێکارەکانی پێدانی ئەو سولفەیە بەهۆی هێنان و بردنێکی زۆریان پێ دەکەن وە کۆمەڵێك خەڵك لێی بێبەش بووە ، ئێمە کاتی خۆی خەڵکمان لە لادێکان بە زۆرەملێ ڕاگوێزراون و لە ئۆردوگاکانا ئاخنراون لەوێ سولفەیەکیان پێدراوە لەسەردەمی ڕژێمی پێشوو ئێستا ناکرێ ئەمانە بە سوودمەند حساب بکرێن. خاڵێکی کە بەڕاستی کێشەی زۆر لەسەر زەوی 100 مەترییە من پێم وایە دەبێ بەڕاستی هەم پارێزگارەکان ئەنجومەنی پارێزگاکان و شارەوانییەکان چاو بە ماستەرپلانەکانی شارەکاندا بخشێننەوە بەو شێوازەی کە لەگەڵ داهات و پێکهاتەی کۆمەڵایەتی ئەم کۆمەڵگەیەی ئێمەدا گونجاوبێ، ناکرێ ئێمە خەڵکمان هەبێ لەسەر جاددە و شوێنی نەبێ ڕێگریش بکەین لە دروستکردنی خانووی سەد مەتری. خاڵێکی ترم بەڕاستی لەسەر ئەو (7500) دۆلارەیە کە دەدرا بە هاووڵاتیان بەتایبەتی بۆ لادێکان، ئەمە تاوەکو ئێستاکە نەدراوە من داوا ئەکەم وەزارەتی دارایی و بەڕێز وەزیری دارایی تەوزیحاتی زیاترمان بدەنێ لەسەر ئەمە. خاڵێکی کە ، برادەرانیشم زۆر تەئکیدیان لەسەر کردۆتەوە ئێمە لە لێژنەی ئاوەدانکردنەوە بەراستی سندووقی نیشتەجێ بوون، ئەو پارەیەی کە بۆی تەرخان کراوە ئەمە پێشتر حساباتی لەسەر کراوە پێویستە بگەڕێتەوە. وە خاڵێکی کەش کە بەڕاستی دەستەی وەبەرهێنان گلەیی دەکەن ئەو قەرزانەی کە دەدرێ بە هاووڵاتیان و پاشان ئەگەڕێتەوە دەچێتەوە سەر حسابی وەزارەتی دارایی ناگەڕێتەوە بۆ سندوقەکە ، کە پێویستە بگەڕێتەوە بۆ سندووقەکە بۆ ئەوەی دووبارە بدرێتەوە بە هاووڵاتیان و ئەمە خەرج بکرێتەوە بە سولفە بۆ ئەوەی زۆرترین هاووڵاتی لێی سوودمەند بن. من پشتگیری لە پێشنیارەکەی لیستی کوردستانی دەکەم بۆ کەمکردنەوەی ڕێژەی (10٪)ی هەموو پلە باڵاکان کە هیوادارم ئەم پارەیە بخرێتە سندووقێکی تایبەتەوە بۆ خزمەتکردنی کەس و کاری شەهیدان و قوربانیانی ئەنفال و کیمیاباران و جینۆساید بەکاربهێنرێتەوە لە دروستکردنی خانوو و پێداویستیەکانی تری ئەمان. خاڵێکی تر بەڕاستی کە دەمەوێ قسەی لەسەر بکەم مەسەلەی ڕێگاوبانە ئێمە ئەگەر بێت و چاو بە نەفەقاتی چاککردنەوەی ڕێگاو بانەکان و پردەکاندا بخشێنین ، ئەوەی کە بۆی داندراوە لە زمنی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە من پێم وایە ئەمە کیفایەت نییە بەو پێیەی کە ئێستا فشارێکی زۆر زۆر لەسەر ڕێگاو بانەکانمان هەیەو رۆژانە بە دەیان ڕووداوی نەخوازراو ڕوودەدەن، بۆیە من داواکارم کە چاو بەوەدا بخشێندرێت، وەزارەتی دارایی ئەو بڕە پارەیە زیاد بکا بۆ ئەوەی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە باشتر بپەرژێتە سەر هەم چاکردنەوەی ڕێگاو بانەکان کە بەخۆتان دەزانن ئەمڕۆکە بە تەواوەتی وێران بووە وە دروستکردنی ڕێگاش کاتێکی زۆری دەوێ هەروەها بۆ دروستکردنی ئەو ڕێگایانەی کە لە گوندەکاندا دەکرێن کە بەڕاستی بەشێکی زۆر لە گوندەکانمان پێویستیان بە ڕێگاو بان هەیە ئێستاکە بۆئەوەی ببەسترێنەوە بەشارەکان و ڕێگای هاتوچۆیان بۆ ئاسانتر بێ. بۆیە پێشنیار دەکەم بەڕاستی ئەگەر بکرێ

ئێمە، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، یەعنی لێرە بڕیار لەسەر ئەوە بدەین بەشێك لەو پارەیەی کە تەرخان کراوە بۆ کڕینی ئۆتۆمبێل و سەیارەی صالۆن و هەندێ لە پێداویستی هاتووچۆی دائیرەکان کە من پێم وایە بەشێکی زۆریان هەیە ئیللا لەحاڵەتی پێویستدا نەبێ کەمبکرێتەوە و بخرێتە سەر نەفەقاتی چاکردنەوەو صیانەکردنی ڕێگا و بانەکان و جسرەکان. خاڵێکی تر بەڕاستی مەسەلەی جیاوازی مووچەیە کە تائێستاکە ئێمە پێمان وابوو بەس لەسنووری پارێزگای سلێمانیدا ئەم جیاوازییە هەیە، بەڵام لە سنووری پارێزگای هەولێریش ئەمە بەدی دەکرێ لەنێوان هێزەکانی ناوخۆ و هەروەها فەرمانبەرانی تریشدا کە من هیوادارم وەزارەتی دارایی وردبن لەو کارەیا ئەمە ڕێك بخەن. خاڵێکی تر کە مەسەلەی پڕۆژەکانە کە دەمەوێ بێمە سەری بەڕاستی زۆربەی زۆری کێشەی دواکەوتنی پڕۆژەکان یەکەم پەیوەندی بەو پڕۆسە دوور و درێژەی ئاڵۆزی تەندەرینەوە هەیە کە زۆر ئەخایەنێ لە 3 مانگ بۆ 4 مانگ ئەخایەنێ کە من پێم وایە ئەمە بەشێکە لە دواکەوتنی پڕۆژەکان کە هیوادارم وەزارەتی دارایی چاو بەو بڕیارەیا بخشێننەوە وە ڕێنماییەکان باشتر بکەن لەگەڵ وەزارەتە مەعنییەکان هاوکاربن بەتایبەتی لە هەردوو پارێزگای دهۆك و هەولێر. وە من ......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس ، ببوریت ، ڕەت بوو ، بەڕێز...لانە أحمد محمود.

بەڕێز لانە أحمد محمود:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی هەردوو وەزیری دارایی و پلاندانان و بریکاری وەزارەتی دارایی و وە منەسق بەینی پەرلەمان و حکومەت دەکەم ، بەخێرهاتنیان دەکەم. ئێمە کە لە لێژنەی دارایی و ئابوورین چەندەها کۆبوونەوەمان ئەنجامدا و گفتوگۆمان کرد لەسەر بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 بۆمان دەرکەوت ئەگەر بەراورد بکەین لەگەڵ بودجەی پار ساڵی 2010 دەبینین بودجەی ئەوساڵ زۆر بە وردەکاری و شەفافانە مامەڵەی لەگەڵ بەشەکان و بابەتەکان کردیە، بەڵام لەگەڵ ئەوەش هەندەك کەمو کورتی تێدایە وە هەروەها چەندین پێشنیارمان کردووە لەناو ڕاپۆرتی لجنەی دارایی، بەڵام هەندەك لە یەعنی پێشنیارەکان کە بەتایبەت لەسەر بودجەی وەبەرهێنان کە تەرخان دەکرێت بۆ پڕۆژەکان یەعنی هەندەك خاڵ هەیە زۆر بەلای من گرنگ دەیزانم دەبێ رەچاو بکرێن ئەویش ، دەبێ ئەولەویەت بەو پڕۆژانە بدرێت و جێبەجێ بکرێت کە پڕۆژەی گرنگە لە رووی ئابووری و کۆمەلایەتی، هەروەها باشتر پڕۆژەکانی خۆی بەخۆی ئەنجام بدات، نەك وەزارەتێکی دیکە ئەنجامی بداتن، هەندەك پڕۆژە کە پێشنیار دەکرێ لە ساڵی 2011 کە ئەنجام بدرێن دەبێ بڕی پارەکەی (7٪) لە گۆژمەی پڕۆژەکە کەمتر نەبێتن ، وە هەندەك پڕۆژەشمان هەیە کە هەتا دیزاینەکەی تەواو نەبێت لە پلانی بودجە با دانەندرێتن، یەعنی ئەوە بەلای من زۆر زۆر گرینگە ئەو چەند خاڵانە رەچاو بکرێتن کە لەلای حکومەت کە پڕۆژەکانیان دادەنێن و کە بودجەی وەبەرهێنانی بۆ سەرف دەکرێت ، وە هەروەها پشتگیریش دەکەم لە پێشنیاری لیستی کوردستانی کە بۆ کەمکردنەوەی

(10٪) له نەفەقاتی تەشغیلی لەو (10٪)یەی کە نەفەقاتی تەشغیلی کەم دەکاتەوە (7٪)ی دابەش بکرێتن بۆ زیادە کردنی یەکەم: سلفەی زەواج کە لەلای حکومەت پێشنیار کرایە دوو ملیۆن و نیو، ئەمە پێشنیاری دەکەین ببیتە پێنج ملیۆن، وە هەروەها بۆ سولفەی عەقاری لەبۆ پازدە ملیۆن کە پارەکە داوامان کرد، ئەوساڵ پێشنیار دەکەین ببیتە بیست ملیۆن وە سەد ملیار تەرخان بکرێتن بۆ زیادەی دەرماڵەی هێزی پێشمەرگەو پۆلیس سەدو پەنجا ملیار تەرخان بکرێت بۆ هەڵمەتی دروستکردنی قوتابخانە ، چل ملیار تەرخان بکرێت بۆ زیادەی تۆڕی کۆمەڵایەتی ، حەفتاو پێج ملیاریش تەرخان بکرێت بۆ زیادەی قەرزی زراعی و صناعی. بەڵام... وە دووسەد ملیاریش تەرخان بکرێتن بگەڕێتەوە سەر بودجەی وەبەرهێنان. سێ لەسەدەکەش بۆ پڕکردنەوەی ئەو عجزەی کە لە بوجەی ساڵی 2011 هەیە ، عجزەکەی پێ پڕبکەینەوە. هەروەها ئەگەر لەسەر زەینمان بێتن یەك لە پرۆژەکانی ئیستراتیجی کە ئەوساڵ زۆر گرینگی درایە بە کارەبا، وە مەبلەغەکی تەقریبەن شەش سەد ملیار لۆ وزارەتی کارەبا تەرخان کرایە بۆ چارەسەری کێشەی کارەبا یەعنی وابزانم کێشەی کارەباش یەکێکە لەو پرۆژانەی کە ئیستراتیجییە و کە لەلای خەڵکی هەرێمی کوردستان زۆر گرینگە ئەو کێشەی کارەبا، چارەسەر بکرێتن، وە داواکاریشم زۆر گرینگی بدرێتە کەرتی زراعی و صناعی بۆئەوەی چیدی ئیعتیماد لەسەر دەرەوە نەکەینە ئینتاجی خۆمان هەبێ بەرهەمی خۆمان هەبیتن و لەهەمان کاتیش ئەگەر ئێمە ئیهتمام بە کەرتی زراعی و صناعی بدەین لۆمان یەعنی فرص عمل کار دابین دەکرێ بۆ هاووڵاتیانی خەڵکی کوردستان. و داوا دەکەم بە زووترین کات حساباتی ختامی بۆ شەش مانگی ئەخیر بۆ ساڵی 2010 بگاتە پەرلەمان. وە هەروەها ئەندامەکانی بەرێز ئیشارەتیان بەوەی دا کە زۆر جار لەشاری هەولێر کە وەکی بارانەکی زۆر دەبێ فەیەزانات دەبێتن هەندەك گەڕەك زۆر زەرەرمەند دەبن کە ئەو فەیزاناتە روودەدات ، داوا دەکەم لە بەرێز حکومەت چارەسەری ئەو کێشەی بکاتن، ئەوجا چارەسەرەکە بەوەی کە صیانەی دەوی ئەو رێگاو بانانە، ئەو جسرانە لۆ خاتری تەسریبی ئاوەکە ببیتن نەگاتە ناو ئەو ماڵانە زەرەر مەند دەبن ئەو چەند ساڵە ئەو حاڵەتە روو دەداتن لەشاری هەولێر، چارەسەریان لۆ بکرێتن. وە هەروەها داواکاریشم گرینگی بدرێتن بە کۆنترۆڵی جۆری هەموو پێداویستیەکانیان بۆ دابین بکرێتن وە دروستکردنی چەند ژمارەیەك لە تاقیگەکانی پشکنین لە سنوورەکانی هەرێمی کوردستان وە دابینکردنی ئالات و موعیدات و مەوادی پێویست بۆ ئەنجامدانی کاری تاقیگەکان کە لەسنووری هەرێمی کوردستانە، وە چەندین فەرمانبەریشیان بۆ دابمەزرێتن، چونکە ئەمە کە لە خیلال چووینە ئەو سنووری هەرێمی کوردستان دیتمان فەرمانبەریان پێدەویست لە ئیختیساساتی جیاواز ، ئەعنی ئیختیساساتی موختەلف دەیانەویست، پێویستیان هەبوو لۆیان دابمەزرێتن. وە هەروەها یەکێکیش لە کێشەکانی دەبینین هەیە ئەو زەویەی کە دەبینین دووسەد مەترە بەناوی دوو کەسیش نووسرایە، داوادەکەم لە حکومەت هەردوو کەسەکە سولفەی عەقاری شەملیان بکاتن یەعنی هۆردووك سوودمەندبن لە سولفەی عەقاری، چونکە ئەو کێشە هەیە دەبینین کە دووسەد مەترە خەڵکی فەقیر و هەژار ئیمکانیەتی نیە...مەسەلەن دووسەد مەتریان کڕییە بە دوو کەس لەگەڵ یەکتری، یەك سوودمەند

دەبن لە سولفەی عەقاری بەس ئەویتر ئیستیفادەی ناکا، فەداوا دەکەم لە حکومەت هەردووکەسەکانی کە زەویەکەیان هەیە کە دووسەدمەتره مەساحەکەی بەناویان نووسرایە سوودمەند بن لە سولفەی عەقاری.
زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش. بەڕێز محمد أحمد علی.

بەڕێز محمد احمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

محمد شارەزووری. سەرەتا دەستخۆشی و پشتگیری خۆم بۆ راپۆرتی لیژنەی دارایی دەردەبڕم کە ئەمساڵ بەشێوەیەکی زۆر باش کۆمەڵێ سەرنج و تێبینیان خستووەتە ڕوو، کۆمەڵێ پرسیاریشیان ورووژاندووە لە هەمان کاتیشا سەرنج و تێبینی هەموو لیژنەکانی پەرلەمانیان لەناو راپۆرتەکەی خۆیانا جێگە کردۆتەوە کۆمەڵێ پرسیاریان ورووژاندووە داواکارم لە هەردوو بەڕێزان وەزیری دارایی و وەزیری پلاندنان ئەو پرسیارانە جواب بدەنەوە. لەهەمان کاتدا سوپاسی خۆم ئاراستەی سەرجەم وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم دیارە ئەوانیش هیلاك و ماندووبوون لەگەڵ ئەوە بودجەیە و هەمووشمان ئاگادارین کە بودجە لەلایەن حکومەتەوە دێتە پەرلەمان، بودجەیەکی کامل و ساف نیە دەنێردرێتە پەرلەمان بۆ ئەوەی پەرلەمان سەرنج و تێبینییەکانی خۆی بۆ پڕکردنەوەی کەم و کوڕییەکانی و لایەنە سلبییەکانی بودجە دەست نیشان بکات بەڵام ئەوەندەی من تێبینیم کردبێ بودجەی ئەمساڵ و راپۆڕتی لیژنەی دارایی جیاوازترە لە ساڵی پار، بەڵکو کۆمەڵێ شتی ئیجابیاتی باشی تیایە، دیارە من سەرەتا پشتگیری خۆم بۆ ئەو پێشنیارانەی لیستی کوردستانی دەردەبڕم بۆ گەڕانەوەی نیمچە هاوسەنگییەك لە نێوان بودجەی ئیستسماری و بودجەی وەبەرهێنان لە 10٪ ببڕێت لە هەمان کاتدا پشتگیری کردنی سولفەی زەواج و عەقار و خەرج کردنی دەرماڵەی خواردن بۆ هێزەکانی ئاسایش و ناوخۆ و پشتگیری تۆڕی کۆمەلایەتی و دەعمی کەرتی کشتوکاڵی پیشەسازی دەکەم، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من پێشنیارەکانم تایبەتە بەو لیژنەی خۆمان کە ئەویش هەردوو وەزارەتی شەهیدان و کەسوکاری سەربەرزی شەهیدان و ئەنفال و جینۆ سایدی تیایە لە هەمان کاتدا وەزارەتی پێشمەرگە کۆکراوەی سەرجەم پێشمەرگە قارەمانەکانی کوردستانە، سەرەتا من پێشنیارم بۆ بەڕێز وەزیری پلانداناان هەیە دیارە ئەمساڵ بە داخەوە لە بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان کەم پارە بۆ وەزارەتی شەهیدان دانراوە، بەڵام ئێمە دوای کۆبوونەوەمان لەگەڵ وەزارەتی شەهیدان مەحزەرەکەشم لایە دوایی ئەیخەمە خزمەت جەنابی ولەگەڵ ئەوەی تاکو ئێستا کۆمەڵێك لە کەسوکاری شەهید بێ خانوو ماونەتەوە دوو بەڕێوەبەرایەتی دەرچووە بەڕێوەبەرایەتی گشتی شەهیدان لە هەولێر و سلێمانی ئێمە لەگەڵ وەزارەتا ئیتیفاقمان کردووە کە ئەم دوو بەڕێوەبەرایەتییە ئەم ساڵ نەکرێتەوە و بکرێت بە خانوو بۆ کەسوکاری سەربەرزی شەهیدان لە

هەموو کوردستان و، لە هەمان کاتدا بەو پارەیە کە بڕێکی باشە دوو خەستەخانە بکرێتەوە یەك لە دهۆك دووەم لە هەولێر بۆ خزمەتکردنی کەسوکاری شەهیدان، چونکە ئەو خەستەخانەیە لە سلێمانی هەیە، دوو پێشنیار دەکەم خەرج کردنی دەرماڵە بۆ مناڵی شەهید دیاری بکرێت وەکو سەرجەم فەرمانبەرانی هەرێمی کوردستان کە دەرماڵەیان هەیە بۆ مناڵ و بۆ خێزان و بەپێی ڕێنماییەکانی وەزارەتی دارایی بەڕێز ئەگەر ئەو پێشنیارەشمان قبوڵ بکرێت و دەرماڵەش بۆ ئەمان سەرف بکرێت، ئەو بڕە پارەیەی کە حکومەت تاکو ئێستا دابینی کردووە بۆ خوێندن بۆ مناڵی کەسوکاری شەهید تاکو ئێستا نیوەی بڕەکە دیاری کراوە پێشنیاری ئەوە ئەکەم ئەو بڕە پارەیە بە تەواوی دابین بکرێت وە لە هەمان کاتدا وەکو هاوکارانم باسیان کرد ڕێژەیەك لە دامەزراندن و لە تواناسازی لاوان دابنرێت بۆ مناڵی شەهید، ئەویش بە مونافەسە لە نێوانی خۆیان بەپێی ڕێنماییەکانی حکومەت، نەك بەوەی مونافەسە مونافەسە لە نێوانی خۆیان بکەن نەك منافەسە لەگەڵ مناڵانی ترا بکەن، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من دێمە سەر هێزی پێشمەرگەی کوردستان کە ئێستا خۆی لە ژێر چەتری وەزارەتی پێشمەرگەیا ئەبینێتەوە، سەبارەت بە هێزی پێشمەرگەی قارەمان ئەم ئەزموونە بە هەموو دام و دەزگا شەرعییەکان و پاراستن و بەردەوام بوونی بۆ ئایندەی هەموو بەندە بە ئارەقە و ماندوو بوون و خوێنی شەهیدانی هێزەکانی پێشمەرگە هاتۆتە دی، لە هەمان کاتدا پاراستنی ئەو هەموو سنوورە شاخاوییە و بەرگری کردنی لە ناوچە دابڕاوەکانی کوردستان و دابین کردنی ئاسایش لە هەرێمی کوردستان بە هەوڵی هێزی پێشمەرگە و براو خوشکەکانیان لە هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ هاتۆتەدی، بۆیە من پێشنیار دەکەم وەکو ئەوەی ئەندامێکم لە لیژنەی پێشمەرگە نەك هێزی پێشمەرگە کەم بکرێتەوە، بەڵکو گرنگی زیاتری پێ بدرێ و ژیان و گوزەرانیان باش بکرێ و لەو سولفەیەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆی دابین کردوون لە بودجەی هەرێمی کوردستان چەك و تەقەمەنی باش و جل و بەرگ و موخەصەصات و ختورەیان بۆ سەرف بکرێت، دوو: جێبەجێ کردنی هەردوو یاسایی ژمارە (38)سی و هەشت و (34)سی و چوار کە ژمارە (38)سی و هەشت تایبەتە بە خانەنشینی پێشمەرگە و وە سی و چواری تایبەتە بە کەم ئەندامانی سەنگەر کە لەم پەرلەمانە بەڕێزە وە لە ساڵی 2007 دەرچووە بکەوێتە بواری جێبەجێ کردنەوەی بە ڕاستی مووچە خانەنشینی هێزی پێشمەرگە و کەم ئەندام زۆر کەمە، بۆیە داواکارم و پێشنیاری ئەوە ئەکەین وەکو لیژنەکە ئەمساڵ بکەوێتە بواری جێبەجێ کردنەوە، پەلە بکرێت لە زوو تەشکیل کردنی ئەو لیژنەی کە هاوکارانم ئاماژەیان پێدا وەك نوێنەرانی لیژنەی دارایی وتوویانە ئەمە تایبەت نیە بە بودجەوە، بەڵام پێشنیارەکەی ئێمە بۆ ئەوەی حکومەت دەست کراوەتر بێت بۆ کردنەوەی لیوا بۆ ئەوەی هێزی پێشمەرگە ببێتە هێزی پێشمەرگەی کوردستان و لە ژێر چەتری وەزارەتی پێشمەرگە هەمووی یەك بخرێت، چونکە ئەو هەموو هیلاکی و ماندوو بوونە خەباتی هیلاکی و ماندووبوونی هێزی پێشمەرگە ئەنوێنێ، بەڵام بە داخەوە ئەیڵێم مەزلوم ترین کەس تاکو ئێستا لە هەرێمی کوردستان پێشمەرگەیە وەك هەموومان ئاگادارین و من یەك بەیەك سوپاسی زۆربەی ئەندامانی پەرلەمان و ئەم پەرلەمانە بەڕێزە ئەکەم کە هەموویان هاوکار و پشتگیرمانن بۆ ئەوەی

مووچەی هێزی پێشمەرگە زیاد بکرێت، بۆیە ئێمە داوا ئەکەین ئەو پێشمەرگانەی لە خاریجی ئەم لیوایانەوە تا ئەم لیوایانەیان بۆ تەشکیل ئەکرێت بڕێك لە مووچەیان بۆ زیاد بکرێت کە مووچەکەیان زۆر کەمە، ئەگەر ئێمە لێرە باسی بکەین هیچ کەسێك ئیدارە ناکات بەراستی هێزی پێشمەرگە بەو مووچە کەمە ئیدارەی ئەکات، من ئەخیر خاڵم بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان سوپاسی حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەکەم لە ...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس تەواو ، بەڕێز بەکر کەریم محمد فەرموو.

بەڕێز بەکر کریم محمد (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم پێشەکی دەکرێ بڵێین حکومەتی هەرێمی کوردستان تا رادەیەك بە گوێرەی ئەو بەرنامەیە کاری کردووە و دەکات کە لە بەرژەوەندی خەڵکی کوردستان دایە، لە رووی وەزیفییەوە حکومەت بایەخێکی بەرچاوی داوە و دەدات بە بوارەکانی ئاودانکردنەوە، بنیات نانەوەی ژێرخانی ئابووری، گەیاندنی خزمەتگوزارییەکانی کارەباو ئاو و رێژەی ئەوە لە هەردوو ئاسایی و وەبەرهێنان 28٪ ونیوە، پەروەردە و خوێندنی باڵا شازدە پۆینت هەشتا و هەشتە، ئاسایش و سەقامگیری کوردستان پازدە پۆینت پەنجا و حەوتە، تەندروستی پێنج پۆینت پەنجا و هەشتە کە بەسەر یەکەوە دەکەنە 66٪ پۆینت پەنجا و پێنج ئەوەش رێژەیەکی گونجاوە بۆ هەرێمی کوردستان کە حاڵی حازر لە باری بنیاتنانەوە و پێك هێنانی قەوارەی سیاسی خۆیەتی ئەگەر رێژەی بواری تەندروستی ببێ بە 7٪ئەوە گونجاوتر دەبێ بێ لەوە شەش سەد و پەنجا هەزار کارمەند و نزیکەی هەندەی تریش لە حکومەت مووچە وەردەگرن و هاوکاری دەکرێن خۆی ئەمەش جۆرێکە لە دابەش کردنەوەی سامان و سەروەتی وڵات، ئەمەش دەتوانین بڵێین رەنگە ئەوەی هەموومانە، دووەم: هەروەها پشتیوانی پێشنیازەکانی سۆزان خان دەکەین کە بە ناوی فراکسیۆنی کوردستانی خستنیە روو سەبارەت بە کەم کردنەوەی بودجەی وەگەڕخستن بە رێژەی 10٪ و نزیکەی و زیاد کردنی پێشینەی هاوسەرگیری زیادی کردووە بۆ پێنج ملیۆن و پێشینەی خانووبەرە بۆ بیست ملیۆن و، زێدەکردنی هاوکاری بۆ ئەو کەسانەی تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتی دەیانگرێتەوە لە حەفتا و پێنج هەزارەوە بۆ سەد و پەنجا هەزار دینار، زیاد کردنی دەرماڵەی ئاسایش و پۆلیس، هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانەی هاوچەرخ تواناسازی و قەرزی کشتوکاڵ و پیشەسازی، سێیەم: لیژنەی پەیوەندییەکان و رۆشنبیری لە راپۆرتی خۆمان پشتگیری پێشنیازی وەزارەتی رۆشنبیری و لاوانمان کردبوو کە تیایدا داوا دەکات لە جیاتی ئەو پێنج پرۆژەیەی کە لە ناو لیستی پرۆژە پێشنیازکراوەکانی ئەمساڵدا هەیە لە جیاتی ئەوان تەبعەن لە بواری رۆشنبیری لێ بێت سێ کۆمەڵگەی رۆشنبیری لە پارێزگای هەولێر و سێ کۆمەڵگە لە پارێزگای سلێمانی و گەرمیان دوو کۆمەڵگەش لە پارێزگای دهۆك دابمەزرێت لە هەمان کاتدا پشتگیری لە رای لیژنەی وەرزش و لاوان دەکەین سەبارەت بەو پڕۆژانەی پەیوەندییان بە وەرزشەوە هەیە، چوارەم

پێشنیاز دەکەم قانوونی ژمارە حەوتی ساڵی 2008 بۆ نیشتەجێ بوونی هاووڵاتیان پیادە بکرێت بۆ ئەم مەبەستەش حەفتا و پێنج ملیار دینار لەو مەبلەغەی کە بۆ صندوقی نیشتەجێ بوون دانراوە بە گوێرەی ڕێنماییەکانی ئەم قانوونە بۆ نیشتەجێ بوونی خەڵکی کەم دەرامەت تەرخان بکرێت، پێنجەم: دیارە پڕۆژە وەبەرهێنەرەکان ئەمساڵ بەراورد بە پار ڕێك و پێك ترن، کۆمەڵێك زانیاری دەخەنە بەردەم بە گوێرەی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی لاپەڕە یانزە ئەدای ساڵی ڕابردووی حکومەت لە جێبەجێ کردنی پڕۆژەکانـدا لە ڕووی پارە خەرجکردنەوە 34٪ پۆینت سێ بووە، بەڵام دەبێ ئەوەش بگوترێت بەپێی دوا داتای وەزارەتی پلاندانان دەربارەی پڕۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2011لە دوو هەزار و سێ سەد و دوو پڕۆژە نۆسەد و هەشتا و پێنج پڕۆژە دینارێکیان تێدا سەرف نەکراوە کە دەکاتە ڕێژەی نزیکەی 43٪ لەکاتێکدا لە موازەنەی 2010دا پارەمان بۆ تەرخان کردبوون، هەروەها بەپێی موازەنەی ساڵی 2010 دەبوایە لە کۆی هەزار و چوار سەد و چل و دوو پڕۆژەی بەردەوامی پێش ساڵی 2010هەزار و دوو سەد و پەنجا و شەش پڕۆژە تەواو کرابا، یەعنی ئینجاز کرابا، واتە بە ڕێژەی 87٪، چونکە دیسان پارەی پێویست بۆ تەواو کردینان هەبووە بەڵام لە ئەرزی واقیعدا چەند پڕۆژەیەکی کەم تەواو کراوە ئەوەش بەڕاستی یەعنی حەقە حکومەت لەو ئەدا خراپەی خۆی هۆکارەکانی بکۆڵێتەوە کە بۆتە مایەی قسە و گازاندەی خەڵك پێشنیازی من ئەوەیە ئەمساڵ حکومەت تەرکیزێکی زۆر بخاتە سەر پڕۆژە بەردەوامەکان بە تایبەتی ئەوانەی پێش 2010 و تەواویان بکات لە هەمان کاتدا پێم باشە وەزارەتی پلاندانان لەسەر سایتی خۆی زانیاری تەواو لەسەر پڕۆژەکان بۆ هاووڵاتیان بڵاوبکاتەوە مانگانەش ئەبدێتیان بکاتەوە، شەشەم: لە لیستی پڕۆژە پێشنیازکراوەکانی ساڵی 2011 دەستەی وەبەرهێنان لە پارێزگای دهۆك پڕۆژەی ژمارە چوار گەیاندنی تۆڕی ئاو بۆ (300) سێ سەد یەکەی نیشتەجێ بوون، گوژمەی سەد و بیست و شەش ملیۆن دیناری بۆ دانرا، کەچی پارەی تەرخان کراو بۆ ساڵی 2011 حەفت سەد و پەنجا ملیۆنە، حەفتەم: بیست و یەك پڕۆژەی ناو پڕۆژە پیشنیازکراوەکانی 2011 کەمتر لە 10٪ی گوژمەکانیان بۆ خەرج دەکرێت لە ساڵی 2011یان ئەواتا ئەم پڕۆژانە لەم ساڵ لا ببەین یان ڕێژەیەك لەو پارەیەی بودجەی کار پێکردن کەم دەکرێتەوە لەو پڕۆژانە خەرج بکرێت من ئەوەیان بە دروست دەزانم، هەشتەم: زنجیرە سێ لە لیستی پڕۆژە بەردەوامەکانی وەزارەتی دارایی و ئابووری لە سلێمانی پڕۆژەی دروست کردنی بینای سینەمای سەردەم، قۆناغی یەکەم هێشتا دەستی پێ نەکراوە بەڵام لە لیستی پڕۆژە تەواو نەبووەکانی ساڵی 2011 پارێزگای سلێمانی قۆناغی دووەمی پڕۆژەی دروست کردنی سینەمای سەردەم تەواو بوو، قۆناغی دووەم تەواو بووە، هێشتا قۆناغی یەکەم دەستی پێ نەکراوە، ئەرێ ئەمە چۆن لێك دەدرێتەوە؟ قۆناغی دووەم پێش یەکەم تەواو ببێت لە کاتێکدا قۆناغی یەکەم هەر دەستی پێنەکراوە، نۆیەم لە لیستی پڕۆژە بەردەوامەکانی لە پارێزگای دهۆك، پڕۆژەی ژمارە (6) نووسراوە مەلەوانگەی داپۆشراو لە دهۆك لەناو مەرکەزی دهۆکدا، لە زنجیرەی نۆزدەم پڕۆژەیەکی تر هەیە بەناوی پڕۆژەی مەلەوانگەی داخراو، دیسان هەر لەمەرکەزی دهۆك، نازانم چ جیاوازییەك لەنێوان داپۆشراو و داخراو هەیە سەبارەت بە مەلەوانگەکان.

دەیەم/ لە لیستی پرۆژە بەردەوامەکانی وەزارەتی ناوخۆ زنجیرە یازدە نووسراوە هۆڵی وەرزشی داخراو لە دهۆك گۆڕمەکەی پێنج ملیارو پێنج سەد ملیۆن دینارە، پار ئەو پرۆژەیە لەناو لیستی پرۆژەکانی وەزارەتی رۆشنبیری و لاواندا بوو، ئێستا گواستراوەتەوە بۆ ناو پرۆژەکانی وەزارەتی ناوخۆ، هۆی ئەم گواستنەوەیە چیە؟ لەکاتێکدا وەزارەت ئاگای لێ نەبووە.

یازدە/ سەبارەت بە دامەزراندنی میلاکات، ئەگەر کۆی پلەکانی پێنج، شەش، حەوت، هەشت کۆ بکەینەوە دەکاتە دوازدە هەزارو دوو سەدو هەژدە، ئەو ژمارەیە بۆ دەرچووی پەیمانگاو زانکۆیەکانە، لێرەدا پرسیارێك ئاراستەی وەزیری پلاندانان دەکەم، ئایا ژمارەی ئەو دەرچووانەی ساڵانی رابردووی پەیمانگاو زانکۆیەکان چەندە، کە تا ئێستا دانەمەزراون؟ واتا ئەو دوازدە هەزارو قسورە چەند لە کێشەی دەرچووانی پەیمانگاو زانکۆیەکان کەم دەکاتەوە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار گەشە دارا کەرەم بکە.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم بۆ ئامادە کردنی راپۆرتەکەیان، بێگومان ئەو بودجەیەی لێرە گفتوگۆی لەسەر دەکەین هی خەڵکەو پێویستە لەخزمەتی خەڵکدا بێت، من لێرەدا لە سێ تەوەردا راو سەرنجەکانی خۆم دەخەمە روو، لایەنە ئیجابیەکانی ئەم پرۆژە بودجەی ساڵی 2011، دیارە کۆمەڵێك خاڵی ئیجابی لەبودجەکەدا بەرچاو دیاری دەکرێت، پێویستە پشتگیری لێ بکەین و هەوڵی بەرفراوان کردنی بدەین، لە بواری شەفافیەتدا دیارە ئەمە بۆ ساڵی دووەمە، حکومەتی هەرێمی کوردستان بەشێوەیەکی زۆر شەفاف و روون بە داتاو زانیارییەوە پرۆژەی بودجە دەخاتە بەردەم ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان و رای گشتی تا تێبینی و سەرنجەکانیان بەشێوەیەك بخەنە روو بۆ باشتر کردنی بودجەکەو دەرخستنی کێشەو کەموکوڕییەکان، کە ئەمە خاڵێکی ئیجابیەو پێویستە باشتر بچێتە خزمەتی خەڵك و داوکارییەکانیانەوە، لە بواری وەبەرهێناندا دیارە دەیان و سەدان پرۆژەی ستیراتیجی گرنگی تێدایە، کە دەبێتە هۆی ئاوەدانکردنەوەی زیاتری کوردستان، پەرەپێدانی زیاتری ژێرخانی ئابووری، یەك لەو سێکتەرانەی کە ئەمساڵ زۆر گرنگی پێدراوە بواری کارەبایە، کە پەیوەندییەکی ژیاری بە ژیانی خەڵکی کوردستانەوەیەو بۆ دروست کردنی ژێرخانی ئابووری کوردستان گرنگیەکی زۆر گەورەی هەیە، من بە خاڵێکی ئیجابی دەبینم، دیارە پێشتر هەنگاوی باش نراوە بۆ کارەبا، بەڵام ئەمساڵ کە ئەو بڕە پارەیەی بۆ دانراوە، بۆ چاککردنی کارەباو بنبڕ کردنی ئەو کێشەیە لە رێی چاك کردنی تۆڕەکان و وێستگەکانەوە، لەبواری خزمەتگوزاریی گشتیدا بۆ هاووڵاتیان کۆمەڵێك هەنگاوی گرنگ لەم بودجەیەدا دانراوە، وەك زیاد کردنی پێشینەی هاوسەرگیری، زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرەو قەرزی سندوقی لاوان و قەرزی پیشەسازی و قەرزی کشتوکاڵ و دامەزراندنی ئەو (25) هەزار لاو و فەرمانبەرە بەفەرمانبەر، زیاد کردنی

مووچەی هاوکاری کۆمەڵایـەتی و هاوتـا کردنـی مووچەی هێزەکانی نـاوخۆ، پشتگیری لیستی کوردستـانی دەکەم بـە کـەم کردنـەوەی نەفـەقاتی تەشغیلی لـە 10٪ بـۆ زیـاد کردنـی قـەرزەکان و پـڕ کردنـەوەی ئـەو کەلێنانە، بێ لەوەی کە لە ساڵی رابردوو چەندین دەستکەوتی گرنگ، کە حکومـەت بڕیاریـداو ئێمـەش لـەم پەرلەمانـەدا تەسـدیقمان کـرد، بـۆ زیـاد کردنـی مووچـەی کەسـوکاری شـەهیدان و ئـەنفال و کـەم ئەنـدام، هەروەها هەڵمەتی نیشتمانیی دروست کردنی قوتابخانەکان و تواناسازی لاوان، هەروەها سندوقی نیشتـەجێ بـوون و پێشـینەی خانووبـەرە، بـەڵام ئـەم بودجەیـە بـەدەریش نییـە لـە کـەموکوڕی، لەگـەڵ ئـەو لایەنـە ئیجابیانـەی باسـم کـرد، چـەند خاڵێـك بـە کـەموکوڕی دەزانم و پێویسـتە دەسـت نیشـان بکـرێن و چـاك بکرێنەوە. یەك/ پارەی ئەو پرۆژانەی نـەکراون، یـان تـەواو نـەکراون، مـن پرسـیارەکەم لـە بـەڕێز وەزیـری داراییە، هەروەها وەزیری پلاندانان، کە بڕی تەرخان کراو بۆیـان سـەرف نـەکراوە، پێویسـتە دیـاری بکـرێن لـەکوێ شـوێنیان بـۆ دیـاری کـراوە؟ لـەم بودجەیـەدا بـواری شـوێنەوارو ژینگـە وەکـو پێویسـت گرنگـی پـێ نەدراوە، کـە لـە زۆر وڵات تـەنها ئـەو دوو سـێکتەرەیە وڵات بـەڕێوە دەبـات، پێویسـتە لـە کوردسـتانیش کـە وڵاتێکی گەشتیارییە زیاتر گرنگی پـێ بـدرێت. هەسـت دەکرێـت نـا هەسـەنگیەك هەیـە لـەنێوان سـەنتەری شارو دەوروبەریدا، زیاتر گرنگی بە سەنتەری شارەکان دراوە، کە پێویستە ئەو هاوسەنگیە دروست بکرێت. بەروونی ئاماژە بە داهاتەکانی هەرێمی کوردستان نەدراوە، داهاتەکان روون نین، کە بریتین لـە داهاتـەکانی فرۆشـتنی نـەوت و بـاجی گـومرگ و رەسـم و داهاتـەکان، قـەرزی نێودەوڵـەتی و یارمـەتی و کۆمـەکی نێودەوڵەتی، ئەگەر چی بۆ یەکەم جار حکومەت داهاتی فرۆشتنی موشتەقاتی نەوتی بـە داتـاو زانیارییـەوە ناردبێتـە بـەردەم ئەنـدامانی پەرلـەمان و موناقەشـە کـرا بـۆ ئـەو پرۆژانـەی کـە بـۆی دانـرا بـوو، بـۆ ئـەوە هەنگاوێکی زۆر باش و بەو هیوایەین کە بەردەوامی هەبێت بۆ هـەموو بوارەکـانی تـر. لـە پـرۆژە یاساکەدا هاتووە کە داهاتی هەرێم چوارسەد ملیۆن و پێنج سەدو حـەوت هـەزارە، لـە کاتێکـدا بەغـدا ئامـاژەی بـەوە داوە کە پێنج ملیارو چوارسەدو نەوەدو پێنج ملیۆنە، من پرسیارەکەم لە بەڕێز وەزیری داراییە کە تەئسیر دەکاتە سەر ئەو 17٪یەی کە بۆمان دەنێرێت، ئەمە چۆن جێی کراوەتەوەو چارەسەری بۆ کراوە؟ لە سـاڵی 2010 بودجەی هەرێم کورتی هێنـاوە، پێویسـت بـوو حکومـەت ئامـاژە بـە سەرچـاوەی دابـین کردنـی ئـەو کورتهێنانە بدات، بەڵام دیار نییە لەکوێ دابینی کردووە، ئاماژەی پێ نەداوە. تێبینی دەکرێت لە پرۆژەکانی وەبەرهێنانی ساڵی 2010 وەکو پێویست جێ بەجێ نەکراون، یاخود کە پێویست بوو ئاماژە بە جێ بەجێ کردنیان بکرایە، کە ئەمە بەڕاستی لەسەر وەزارەتی پلاندانان بوو، کە ئەو رێژەیە بۆ ئێمە دیاری بکات، بۆ پرۆژەکـان نیسـبەیەکی دانایـە، کـە لـە سـەدا چـەندی جێ بـەجێ کـراوە، بـۆ ئـەوەی ئەنـدامانی پەرلـەمان بەرچاویان روونتر بوایە، ژمارەیەکی بەرچاوی پرۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2010 نەخراونەتـە بـواری جێ بەجێ کردنەوە، کە بودجەشی بۆ تەرخان کرا بوو، پێویستە ئاماژە بەوە بکرێـت، کـە ئـەو بودجەیـەی ئـەو پرۆژانـە چـیان بەسـەر هـاتووەو لەچـیدا سـەرف کـراون. وەك تێبـینی دەکرێـت ئەمـە رەخنەیەکـە لەخۆشمان وەکو پەرلەمان سیستەمێکی چاودێری و بەدواداچوونی وەکو پێویستمان نەبووە، ئەمە رەخنەیە

لەهەموو ئەندامانی پەرلەمان و لە لیژنەکان، کە رۆڵی ئێمە دەبێت لە تەشریع چاودێری کردن بێت، وەکو پێویست نەمان کردووە، بێ لەوەی کە ناکارایی دیوانی چاودێری دارایی دەگەیەنێت، کە لەوە دەچێت هەر بەناو هەبێت، هیچ رۆڵێکی نەبووە.

لە بودجەی ساڵی 2011، بودجەی تەرخان کراو بۆ تەواو کردنی پرۆژەکانی ساڵی 2003و بەرەو ژوور بەبێ ئەوەی ئاماژە بە هۆکارەکانی دواکەوتنیان بدرێت، بەبێ ئەوەی هیچ کەس و دامەزراوێك بەرپرسیاریەتی ئەو دواکەوتنە لە ئەستۆ بگرێت، حکومەتیش هیچ لێ پرسینەوەیەکی نەکردووە، لە بڕی بودجەی تەرخان کراو بۆ ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان تێبینی دەکرێت نا هاوسەنگی هەیە، یەعنی نازانم لەسەر چ پێوەرێك ناوچەیەك بۆ ناوچەیەکی تر ئەو بڕە پارەیەی بۆ دانراوە، کە دەبێت لە رووی فراوانی شوێنەکەو لە رووی دانیشتوان نازانم چۆن ئەمە دیاری کراوە. بڕی پێنج ملیار دینار لە بودجەی ئەمساڵ دانراوە بۆ هاوکاری کردنی کەرتی تایبەت لە بواری بەڕێوەبردن و کارگێڕیدا بۆ هەرسێ پارێزگاکان، هەردوو ئیدارەی گەرمیان و قەزای هەڵەبجە، ئەو مەبەستە روون نییە، هیوادارم وەزیری دارایی بۆمان روون بکاتەوە. پێشنیازم بۆ چاك کردن پشتگیری لە رەئیەکانی کاك سەروەر دەکەم سەبارەت بەوەی کە پێویستە پەرلەمانی کوردستان دەستەیەکی هەبێت ساڵانە بۆ دیراسە کردنی بودجە تا هاوکاری ئەندامانی پەرلەمان بێت بەشێوەیەکی زانستی بودجە دیراسە بکەن و تاوتوێی بکەن و بودجەیەکی باشترو ساڵ بە ساڵ بچێتە خزمەتی خەڵکەوە، هەروەها حکومەتیش یەکەیەکی هەبێت هەر لە سەرەتای ساڵەوە ئەو یەکەیە تەنها تەرخان بکرێت، بۆ ئەوەی بودجە ئامادە بکات. پتشگیری لە راپۆرتەکەی خۆمان دەکەم سەبارەت بە ئەوەی دانانی بودجەیەکی تایبەت بۆ لیژنەی باڵای خانمان، بەڕاستی من ساڵی پاریش لە بەڕێز وەزیری دارایی داوام کرد، کە ئێمە ئەمساڵ کۆبوونەوەمان لەگەڵدا کردوون و بۆ ئەوەی بڕێك پارەی دیاری کراو تەرخان بکرێت و بەرچاویان روون بێت، کە ئەوان چەند دەسەلاتیان هەیە بۆ جێ بەجێ کردنی بەرنامەکانیان، ئەوەی پرسیارمان لێ کردن و خۆیان راوێژیان لەگەڵ وەزارەتی دارایی کردووە، داوای حەوت سەدو بیست و پێنج تا حەوت سەدو پەنجا ملیۆن دینار دەکەن، ئەگەر ئەمە لەم بودجەیەدا جێگەی بۆ بکرێتەوە، لە بودجەی ئەنجومەنی وەزیراندا بێت، لە ماددەی..................

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار سمیرە عبداللە کەرەم بکە.

بەڕێز سمیرە عبداللە اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دەستخۆشی لە راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، پشتگیری راپۆرتی لیستی کوردستانی دەکەم، هەروەها بەخێرهاتنی میوانە بەڕێزەکان دەکەم، من پێم باشە لە رووی فیکری و بنەمای ئابوورییەوە بۆ ئامادە کردنی بودجە، ئۆفیسێکی تایبەت هەبێت بۆ دانانی بودجە، ئەم ئۆفیسەش سەر بە سەرۆکی حکومەت بێت لەگەڵ وەزیری دارایی و پلاندانان، لەگەڵ دەستەی راوێژکاران بۆ دانانی بودجە

پێداچوونەوەو راست کردنـەوەی هەڵەکان و ژمارەکـانی پـێش ئـەوەی بگاتـە نـاو پەرلـەمان، ئـەو ئۆفیسـە موختەس بێت بۆ دانانی بودجە.

هەروەها هەلی کار بڕەخسێت، ساڵانە سەد هەزار پلەی تەعین لـە کـەرتی تایبـەت، کـەرتی تایبـەت زۆرە لـە کوردستان، ئەگەر بـواری گرنگـی پـێ بـدەین زراعیـە، صـناعیە، سـیاحیە، نەوتـە، بـە مەبەسـتی دەوڵەمەنـد کردنی بودجەی هەرێمی کوردستان لەگەڵ پێداویستیەکانی ئەم قۆناغەی هەرێمدا بگونجێت. هـەروەها داوا دەکەم لە ئەنجومەنی وەزیران کار بکات بۆ پیادە کردنی بنەمای لا مەرکەزیەتی دارایی لەگەڵ وەزارەتـەکان ئەویش بە پێدانی دەسـەڵاتی خـەرج کردنـی بودجـە بۆیـان، لـە چوارچێوەی پشـتیوانی تـەرخان کـراو، بـۆ ئەمـەش نموونـە زۆرە، کـە شـتێك تـەرخان دەکرێـت بـۆ ئـەوە، دەبێـت بچیت موافەقـەی وەزارەتـی دارایـی وەربگری و هی ئەنجومەن وەربگریت، تا موافەقەکەی وەردەگریت سلعەکە لە بازاڕ هەڵدەستێت لەسەریشی فەرزە دەبێت ئەو شتە هەر بەو مەبلەغە بکڕێت، دیسان دەسەڵاتی خـەرج کردنـی یارمـەتی و هاوکـاری بـۆ هاووڵاتیان و کەسانی پێویست لە بەرپرسە باڵاکان کـەم بکرێتـەوەو رێنمـایی پـێ دەربچێت، لەبـەر ئـەوەی هەندێك جار بەشێوەیەکی نادروست بەکار هاتووە بۆ بەرژەوەنـدی تایبـەت و لابـەلاو دانـانی سـنوورێك بـۆ دەسەڵاتی خەرج کراوە بۆ سەلاحیەتاتی سەرفی مەفتوح. سەبارەت بە پلەی تەعین (25) هەزار پلە دانراوە، ئەمە پلەیەکی باشە، بەڵام زۆریشەو دەبێت حەددێکی بۆ دابنرێـت، ئایـا بـە عیلاقـات تـەعین دەکرێـت، بـە زەختە، بە خزمایەتیە مەسەلەن؟ بۆ نموونە ئێسـتا وەکو کـاك کـاروان گـوتی سـێ کـەس لـە ماڵێـك تـەعین بووە، یان بۆ ئەولەویەتێك نەدا بۆ سەنەواتی سابیقە، ئێستا کە ئەو فێزانە روویـدا، ئێمـە سـەردانی چـەند ئەو ماڵانەمان کرد، هەبوو شەش ساڵە منداڵی تەخـەروجی کـردووە، بـۆ تـەعین نـەبووە؟ بـا ئـەوان تـەعین بکرێن، یان سەردانی موجەممەعێکم کرد، موجەممەعی سەر بە قەزای شێخان لەبـەینی دهـۆك و بـەردەڕەش مامۆستا کە دەرس دەڵێتەوە مامۆستایە لە دار موعەلیمات، مەعهەد مەرکەزیـەکان هـەموو قـەپات بـووە لـە هەرێمی کوردستان لەبەر بـێ مسـتەوایی کـە لـە سـەفی شـەش دەچـن، بـەڵام مامۆسـتایەکی تـر دەهێـنن، کـە تەلەبەی دار موعەلیماتە لە سەفی سێ دەچێت دەرسـی دەڵێتـەوە بـەو مەجەموعەیـە کـە سـی هـەزار کەسـی تێدایە. سەبارەت بە پارەدانی سندوقی نیشتەجێ بوون، من لەگەڵ ئەوەدامـە رابگیرێـت، یـان بـە یاسـایەکی دابـین کـراو یەکـەی نیشـتەجێ بـوونی هاووڵاتیـان ژمـارەی (7) لـە سـاڵی 2008 موعامەلـە بـەوە بکرێـت، چونکە دەرکـەوت وەبـەرهێنان موعامەلـەی کـڕین و فرۆشـتنیان دەکـرد، ئەمـەش هـیچ سـوودی نـەبوو بـۆ هاووڵاتیان، پێشینەی هاوسەرگیری بکرێت بـە پێـنج ملیـۆن دینـار، ئـەوە جێگـای دەستخۆشـییە بـۆ هـەموو لایەکمان و لیستی کوردستانی، هەروەها سولفەی عـەقاری و زیـاد بـوونی مووچـەی کـەم ئەنـدامان و تـۆڕی کۆمەڵایەتی وابزانم ئەمانە هەمووی جێگەی دەستخۆشییە بۆ هەموو لایـەکمان، ئەگـەر بچێتە بـواری جـێ بـەجێ کردنـەوە. سـەبارەت بـە روودانـی کورتهێنـانی بودجـە، وەزیـری دارایـی بـە رەزامەنـدی ئەنجومـەنی وەزیـران، پێویسـتە تێکـڕای بودجـە کـەم بکاتـەوە بـە ڕێـژەی دیـاری کـراو، هـەروەها هـەرێمی کوردسـتان مووچەکانیان یەکسان بکرێت لەگەڵ زینـدانی سیاسـییەکان، فەرمانبـەرانی پارێزگاکـانی تـری عێـراق، بـەو

مەرجەی ئەگەر لەوێ باشتر بوو، لەوانەیە مووچە هەیە لەوێ کەمتر بێت ئێرەش وەکو ئەوێ لێ بکەن. لە هەرێمی کوردستان داهاتەکان و بودجە لە زیاد بووندایە، بۆیە پێویستە مووچەی پلە نزمەکان بەرز بکرێتەوە، ئەگەر بودجە کورتی هێنا، ئەو کات دەکرێت هەموو خەرجیەکان دەستکاری بکرێت، وێڕای داهاتی پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2011 دیاری کراوە، جگە لەم داهاتە هەموو سەرچاوەکانی داهات وەکو نەوت و فرۆکەخانەو......... هتد بخرێتە روو، لەگەڵ چۆنیەتی خەرج کردنیان، بۆ سەلامەتی جێ بەجێ کردنی یاساو ئامانجەکانی بودجە دەزگای چاودێری و دارایی لە هەرێمی کوردستان بەشێوەیەکی کارا بخرێتە گەڕ، راپۆرتەکەی بە بەردەوامی بگاتە پەرلەمانی کوردستان بۆ مەبەستی وەرگرتنی رێو و شوێنی یاسایی لەبەرامبەر کەموکورتیەکان. هەروەها بە عەدالەت پرۆژەکان تەوزیع نەکراوە، حەز دەکەین بە عەدالەت تەوزیع بکرێت، وەزیری پلاندانانی بەڕێزیش لێرە دانیشتووە، بۆ نموونە............

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار عبدالله علی کەرەم بکە.

بەڕێز عبدالله علی ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای دەستخۆشیم لە لیژنەی دارایی و ئابووری بۆ ئامادە کردنی ئەو راپۆرتە لەسەر راو بۆچوونی لیژنە هەمیشەییەکان، کە زۆر شوێنی پێکاوە، بەلاّم لەگەڵ ئەوەشدا هیچ شتێك بێ کەموکوڕ نییە، بۆیە دەستخۆشی لە هەموو ئەم برایانە دەکەم، کە لایەنە باشەکانیان خستەڕوو و، دەستخۆشی لە هەموو ئەو خوشك و برایانەش دەکەم کە رەخنەکانیان بە رەخنەی بنیاتنەرانە گرت بۆ خزمەت کردن بە ئایندەی حکومەت و ولاّتەکەمان. لێرەدا زۆر درەنگ بووە، لەبەر ئەوەی زۆر کەس لە پێش ئێمە قسەیان کردووە، شتێك نەماوە لەسەر مەدح و زەمی پرۆژەکە، تەنها دەمەوێت چەند شتێك بڵێم، منیش پشتیوانی دەکەم ئینشائەڵلاّ بکەونە بواری جێ بەجێ کردن، پشتگیری لە پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی دەکەم، کە رەئی هەمووماننە بۆ بڕینی لە 10%ی بودجەی وەگەڕخستن و بەکارهێنانی لەسەر چەند بوارێکی تردا کە خزمەت بە کۆمەلاّنی زیاتری خەڵکی کوردستان دەکات. داوا دەکەم میزانیەکی تایبەت دیاری بکرێت، بۆ جێ بەجێ کردنی هەردوو بڕیاری ژمارە (34 و 38)ی پەرلەمان و سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان، کە چوار ساڵە رەزامەندییان لەسەر کراوە، بۆ خانەنیشینی پێشمەرگەو کەم ئەندامانی سەنگەر، کە هەموو تەمەنی خۆیان بە میللەتەکەیان بەخشیوە، پەلە بکرێت لە تەشکیل کردنی ئەو هەشت لیوایەی کە بڕیاری لەسەر دراوە تا لە ئەنجامدانی ئەرکی سەرشانیان، یان بژێوی ژیانیان مسۆگەر بکرێت. داوا دەکەم تا ئەو کاتەی لیوایەکان تەشکیل دەکرێت، مووچەی پێشمەرگە زیاتر بکرێت، چونکە سێ سەد هەزار دینار بژێوی ژیانی رۆژانەی پازدە رۆژی هیچ خێزانێکی هەژاریش پڕ ناکاتەوە، داوا دەکەم بۆ رێز گرتن لە ناوی پیرۆزی پێشمەرگە هەر نەبێت مووچەی پێشمەرگە زیاتر بکرێت، چونکە بەڕاستی بەلای منەوە ئازارێکی دەروونی زۆر گرانە، کە پێشمەرگە دوای تەواو بوونی واجیبەکەی لەبەر دەرگای ماڵان کرێکاری دەکات. مووچەی هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش و زیندانیانی سیاسی، بەهێزەکانی زێرەڤانی و فریاکەوتنیشەوە وەکو هێزەکانی عێراق بکرێت، پشتیوانی لە زیاد کردنی پێشینەی هاوسەرگیری بۆ پێنج ملیۆن و قەرزی خانووبەرە بۆ بیست ملیۆن دینار دەکەین، لەگەڵ کار ئاسانی بۆ پێدانی سولفەکە، چونکە تا ئێستاش لە وەرگرتنی سولفەکەدا کارێکی زۆر گرانیان

دەكەوێتە پێش. پشتیوانی لە پالێشت كردنی یارمەتی تۆڕی كۆمەلایەتی پرۆژەكانی كشتوكالّ، پیشەسازی، هەلمەتی دروست كردنی قوتابخانە دەكەین و داوا دەكەین كارئاسانی بكرێت بۆ راپەڕاندنی كاروباری هاوولاتیان لە فەرمانگەو بانكەكاندا. چاوخشاندنەوە بە هەندێك لەو پرۆژانەی كە بە هەر جۆرێكی تر دووبارە بوونەتەوە، یان پرۆژەكانی سالّی رابردوو جێ بەجێ نەكراون، یان كەمتەرخەمی تێ كراوە، دابین كردنی یەكەی نیشتەجێ بوون بۆ خەلّكی كەم دەرامەت لە هەموو شارو شارۆچكەكان بەشێوەیەكی دادپەروەرانە. جیا كردنەوەی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاكان لە بودجەی گشتی دەسەلاتی وەزارەتەكان، تەرخان كردنی بودجە بۆ هەر پرۆژەیەك بەپێی گرنگی ئاستی پرۆژەكان، هەر وەزارەتێك پرۆژەكانی خۆی ئەنجام بدات و تێیدا بەرپرسیار بێت، ئەو بڕە پارانەی دیاری كراوە بۆ دروست كردنی بەڕێوەبەرایەتی و مۆنەمێنت لە وەزارەتی شەهیدان بگۆڕێت بۆ دروست كردنی خانووبەرە بۆ مندالانی شەهیدان، كە ئەوانە زۆر زەروریی ترە بۆیان.خوێندن لە هەموو بوارەكاندا بۆ مندالّی شەهیدان بەخشراو بێت، دەرمالّەی ژن و مندالّی شەهید بخرێتە سەر مووچەكانیان، ستافی ئەندازیاران لە وەزارەتی شەهیدان زیاد بكرێت، تا بتوانن بەدواداچوونی پرۆژەكان و خانووبەرەی شەهیدان جێ بەجێ بكەن. دانانی رێژەیەك لە پرۆسەی تواناسازی، یان وەرگرتنی زەمالەی خوێندن بۆ مندالّی شەهیدان، كارا كردن و یەكخستنەوەی دیوانی چاودێری دارایی و كارایی كردنی دەستەی نەزاهە بۆ رزگار كردنی ولات لە گەندەلّی و ناعەدالەتی، گرنگیدان بە بووژاندنەوەی كەرتی كشتوكالّ و ئامادە كردن و ئاوەدانكردنەوەی گوندەكان و وەدەستهێنانی ئامێری كشتوكالّی. پشتگیری لە بۆچوونەكانی كاك عبدالسلام دەكەم، كە بەڕاستی پێویستە بەرنامەیەكی جیاواز لە ئێستا بۆ سالانی داهاتوو دیاری بكەین، چونكە چەند سالێكی تر هەموو خەلّكی كوردستان دەبێت بە مووچە خۆر، لێرەدا لە وەزیری پلاندانان دەپرسم، كە وەلامێكمان بداتەوە، ئایا پرۆژەكانی هەموو قەزاو ناحیەكان لەسەر چ ئەساسێك دیاری دەكرێت؟ چونكە ئەوەی بە دەستی ئێمەوەیە بە بەلگەی رەسمی نامەیەكم ئاراستەی جەنابی سەرۆكی پەرلەمان كرد، لەسنووری دوو قەزای رانیەو پشدەر، لە سنووری پێنج ناحیەدا هیچ یەكێك لەو پرۆژانەی لە لای ئەوانەوە تەقدیم كراوە دیاری نەكراوە، بەلكو كۆمەلێك پرۆژەی تر دیاری كراوە، هەر بۆ نموونە لە یەك گونددا لەسەر تەلەفۆنی یەك بالا دەست، كە هیچ پەیوەندی بە شۆڕشەوە نییە، جادەیەكی قیر بۆ تاكە مالێك دروست كراوە، كە ترلیۆنێك و سەدو سێ ملیاری بۆ دیاری كراوە، ئەمە ناعەدالەتیەكی زۆر گەورەیە، كە پێویستە لەسەر ئەساسی نوێنەری شەرعی خەلّكی كوردستان، كە دامودەزگاكانی حكومەتن، لەسەر ئەوانە پرۆژە بگرێت، نەك لەسەر میزاج و تەلەفۆنی شەخصی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار جەمال طاهر كەرەم بكە.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشەكی سوپاسی هەر لایەك دكەم كو پشكداری كری، ل ئامادە كرنا ئەوێ بودجا هەنێ هاتیە گەنگەشە كرن، ل ئاستێ وەزارەتێ و هەتا ئەمرۆ گەیشتیە ئەوی ئاستیێ هەنێ، ئەگەر ئەم بێین و سەیر بكەین، حەتمەن بودجێ گرنگیا خۆیا هەی، پەیوەندی ب ژیانا خەلّكی ڤە هەیە، ئەوەی ئەڤرۆ ل كوردستانێ هەیەو ئەم دبینن، خۆش گوزەرانی بەرزێ ئاستێ ژیانێ، ئەڤە دەرئەنجامێ ئەوێ سیاسەتا داراییە، ئەوێ

سیاسەتا ئیقتصادیە، یا ئەڤرۆ ل کوردستانێ دێتە پەیڕەو کرن، وەك ئاشکرا ئامادە کرنا بودجێ، ئەم هەمی دزانـین سێ قۆناغـا دەربـاز دبیـت، ئـەوژی قۆناغـا ئامـادە کرنـێ، قۆناغـا دویـێ قۆناغـا ئەڤرۆیـە کـو ڤـی پەرلەمانێ بەڕێز دێتە گەنگەشە کرن، قۆناغا سێیێ، ئەڤێ بودجە هـەنێ دبوارێ جێبـەجێ کردنێدانـە، ل ڤێرە من دڤێت، بیرا بەڕێزان بکەم، بینمە بیراوە، پار سالێ بودجا هەرێمێ ل 13 نیسانێ یـا هاتیـە پەسـەند کرن، ل دانیشتنا وێیا چارێ پەرلـەمانێ، ل 26ێ نیسانێ، یـا هاتیـە ئیمـزا کـرن، ژ لایـێ جـەنابێ سـەرۆکێ هـەرێمێ، ل ڤێـرە کێشـە نـە ئـەوە ئـان ڕەقـەما دانێـنن، ئـان هەنـدەك ژمـارا دانـێن، ئەڤـە هـەمیت ژمـارێ تەقدیرینە، بۆ قۆناغا داهاتی، کێشە دوێرێ دایە، ئەم دێ چەند پابەندیێ، دڤێ یاسا هەنێ کـەن ئـان ئـەڤێ بودجا هـەنێ کـەن، ئەگـەر ئـەم بـێین پرسـیارەکێ ئاراسـتەی جـەنابێ وەزیـرێ بکـەین، وەزیـرێ تـەختیتێ، حکومەت چەند پابەند بوو دڤێ بودجا هەنێ، کو سی و چار ماددا پێك دێتن، حەتمەن من قەناعەتیا هـەی ئیلتیـزام یـان پابەنـدی کـرن، دڤـێ بودجـا هـەنێ نـە ل ئاسـتێ پـێ تڤیـە، بـۆ نموونـە جـەنابێ سـەرۆکێ پەرلەمانێ، پاشی پەسەند کردنی ئەڤێ بودجا هەنێ، ماوەکی کـورت وەزارەتـا دارایـی وەك مـەعلومات مـەی هەی، هەلسا بە دابەزاندنا ڕێژەیەك حدودی 20٪ ێ، ژ کۆی گشتی ئەڤێ بودجا هەنێ، پارەی گەلەك پڕۆژا ژی هاتە کورت هێنـان، ل حجـەتا هنـدێ هەنـدەك کێشـەو گرفتـێ دارایـی ئیحتیمالـە ئاینـدە یـان ژی دگـەل بەغدا ڕوو بدات، بۆ دابین کرنا وا، بودجـە 6/30 پـار ل 4/13 نیسانی پـار هاتیـە تـەنفیز کـرن و کەتیـە بوارێ جێبـەجێ کردنێـدا، ئـەرێ نـەبوە ئەڤرۆکـە هەنـدەك داتـاو، هەنـدەك نسـبەی تـەنفیزێ و جێبـەجێ هینانا نوکە ل بەردەستێ پەرلـەمانتارا بانـە، بـەلکی ئـەم ڕۆ مـە هـەمی شـیاباین شـۆلێ خـۆ ئـەنجام دابایـە، پەرلەمان ئەم ڕۆکە نەبوبایە جهێ دیوانا ڕەقابەی مالیە، یان دیوانێ چاودێری دارایی، کـار بکـات و، ئەنـدام پەرلەمان بگاتە ئاستی ورد بینی، کو مەفروزە ل سەر ئاستێ وەزارەتێ بێتـە کـرن و ل سـەر ئاسـتێ داراییـا، شۆلێ پەرلەمانتاری نە محاسەبە بچیتن وردیـا کـاری هـەمی دیقـەت بچیتـە نـاو بابەتیـدا، ڕاپۆرتـا وەزارەتـا دارایی، و لیژنا دارایی ڕاستی هەولەکا دای کو هندەك خالا دەست نیشان بکەن، بـەلێ زیـاتر بابـەت وەسـفیە، نە بابەتەکی کو دەستنیشان کرنا کێشەو گرفتایە، پێشنیار کرنا چارە دێ چەوا بوبا، کێشـەو گرفتـێ هـەنێ چارەکەن، چەند تێبینیەك، بودجێ تەشغیلیێ من نـەڤێتن چارەك ڕەقـەما دووبـارە بکەمـەوە، ئەگـەر ئـەم بێین هەتا 6/30 حیساب بکەین، ئەوە سالەك ل سەر وەچووی، هەندەك داتای تر بێن، حکومەت تەجاوزی کرد ب ترلیۆنەك و حەوت سەدو نۆزدە ملیارا، بەراورد دگەل وی پارەی کو مە موسادەقە کری ل بودجەی پاردا، وەبەرهێنان ئەگەر ئەم بـێین بـەرێ خـۆ بـدەینێ، خاسـەتەن پـڕۆژێ وەبـەرهێنان حکومـەتی تووشـی گرفتەکی کەتن، ئێجا چ ئاگاه لێیە یان ئاگا لێ نیە، ئەگەر ئەم بێین پڕۆژێت بـەردوامیێ سـالێ پـێش نوکـە، وە یێ پار، ئەم سالە ئەم بێین ئیزافە بکەین، هەکە بۆ وا خەرجیا فعلەن بێتە خەرج کرن، کو یێت هاتینـە دانان بۆ 2011ێ، حکومەت ل سالا دێت، وەك ئیلتیزام حدودێ پێنج ترلیۆن پێنجی و حەوت ملیارو یـەك ملیۆنا، ئەڤە دەبیتە کێشەیەك بۆ هەر حکومەتێکی داهاتوو، پشتگیریا داشکاندنا 10٪ ێ دکـەم، وەك هـاتی بێتە بەلاڤ کرن، بەرێ دووسەدو نەوەت و نۆ ملیار دمینن، بۆیە ئەز پێشنیار دکەم ئەو دووسـەدو نـەوەت و

نۆ ملیار بڤی شێوەیێ بێنە خارێ، چل و پێنج ملیار بۆ ناوچەیێت ناکۆکی ل سەر هەی، نوکە ئەوژی بوینە بارەك ل سەر بارا میزانیا هەرێمێ، پێنجی و چار ملیار بۆ ناوچێن زەرەرمەند، کو ئەوژی وەرە پار هەر سەختە خۆ نزانم ویزارەت بۆ چ کریە، دووسەد ملیار دووبارە دابەش بکرێن ل سەر هەرسێ پارێزگەها ل بودجا وەبەرهێنانێ، دیف ڕێژا دانیشتوان، هەندەك پێشنیار من هەیە، ئێك ئەکتیڤ کرنا دیوانا چاڤدێریا دارایی، دوو بۆ سالا داهاتی پێش بودجە بهێتە پەرلەمان، ژلایێ چەند کەسێ پسپۆر بێتە هەڵسەنگاندن، دا کاری پەرلەمانی ئاسان تر بیت، سێ، ئەڤ دوو دەڤێت خارێ بێنە خارێ، ل قانونا موازەنێدا، ئێك، وەزارەتی دارایی بۆی نیە پارەی پڕۆژەکان دابەزێنێت پاش پەسەند کردنی لە لایەن پەرلەمان، ئەمە خاڵی یەکەم، خاڵی دووەم، نابێت بە هیچ شێوەیەك پارە لە پڕۆژەکانی بودجەی وەبەرهێنان بگواسترێتەوە بۆ بودجەی تەشغیلی، جەنابێ وەزیرێ تەختیتێ لێرە ئامادەبوو، من دڤێت ئەز پرسیارەکێ لێ بکەم، ڕێژێت جێ بجێ ئینانا پڕۆژا ل سەر ئاستێ پارێزگەها، ب ڕاستی چونکی هندەك ئەو مەعلوماتێت هاتین کەتینە بەردەستێ پەرلەمانیدا..............

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار بێریڤان اسماعیل کەرەم بکە.

بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەستخۆشی لە هەرێمی کوردستان دەکەم لەو بودجەیەی کەوا بەو شێوە شەفافیەتە هاتۆتە دەستمان زۆر باشترو روونترە، ئەگەر بەراورد بکرێت لەگەڵ ساڵی پار، هەروەها دەستخۆشی دەکەم یەکە یەکە لە لیژنەی دارایی کە ئەو راپۆرتەیان ئامادە کردووە، کەموکوڕییەکانیان تێدا دیاری کردووە، من پشتیگری لە پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی دەکەم، ئەویش ئەوەیە لە 10٪ لە بودجەی گشتی تەشغیلی کەم بکرێتەوە بدرێت بە بودجەی وەبەرهێنان، بەڵام بۆ وەبەرهێنان بێت، هەروەها منیش داواکارم پێشینەی هاوسەرگیری لە دوو ملیۆن و نیو ببێتە پێنج ملیۆن، بەڵام ئەگەر هاتو پەسند کرا، من داوا دەکەم دوو ملیۆن و نیو بدرێت بە کچەکەو دوو نیویش بدرێت بە کوڕەکە، چونکە ئەگەر لەکاتی جیا بوونەوە هەردووکیان قەرزار بن، نەك یەکیان قەرزار بێت، هەروەها پشتگیری ئەوە دەکەم کە حەفتاو پێنج ملیار قەرز بۆ کشتوکاڵ و بۆ پیشەسازی، تێبینیەکانم لەسەر بودجە ئەوەیە، ئەگەر لەکاتێکدا پرۆژەیەکی بەردەوام گوژمەیەك پارەی بۆ تەرخان کرا، بۆ نموونە بۆ ماوەی سێ ساڵ، ژمارەکان ناڵێم، چونکە زۆر باس کرا، ئەمساڵ ئەگەر نیوەی کرا، نیوەی پارەی وەرگرتووە، ساڵی تر هەروا، ساڵی دواییش هەروا، بەڵام ئێمە نازانین ژیان گران دەبێت و جیهازەکان گران دەبێت، پرسیارەکەی من ئەوەیە چۆن ئەو زیادەیە سەرف دەکرێت؟ وەکو لە نەخۆشخانەی چوار سەد قەرەوێلەیی لە شاری سلێمانی، ئەگەر پرۆژەیەکیش دانرا بۆ دوو سەد رۆژ، ئەگەر بەشێك لە بودجەکە لە ساڵێك بدرێت و باقیەکەش لە ساڵێکی تربدرێت، ئەگەر هاتو لە کاتی خۆی زووتر تەواو بوو ئایا ئەوە چۆن سەرف دەرکرێت؟ هەروەها بە رەئی من ئەو پلە

دامەزراوانـەی کـە دراونەتـەوە بـە وەزارەتـی تەندروسـتی کـە (2500) پلەیـە زۆر کەمـە، چـونکە ئێمـە دەمانــەوێت چــینی ناوەڕاســت بکــەین، ئــەویش پــەیمانگاکانن، لــەکاتێك ســەردانی شــارەکانی هــەرێمی کوردستانمان کردووە بۆ نەخۆشخانەکان زۆر داوا دەکەن و پێویستیان بە کارمەندی تەندروستییە، چەندین جار داوایان کردووە، هەروەها ئەگەر هاتو بتوانین لەو هەشت سەد پلەیەی کە پێشنیار کراوە بـۆ وەزارەتـی ئەوقاف چوارسەدو پەنجا پلەیان لێ بسـەندرێتەوە بیـدەین بـە کارمەنـدانی تەندروسـتی، وابـزانم وەزارەتـی ئەوقاف لێمان تووڕە نابێت، چونکە بۆ ئەو کارمەنـدە تەندروسـتیانە خزمـەتی نـەخۆش دەکـەن، خزمـەتی مـرۆڤ دەکـەن، ئـەویش کـە مرۆڤـی نەخۆشـە، هـەروەها ئـەو چـل و شـەش پلـەی دراوە بـۆ دامەزرانـدن بـە پەرلەمان بە رەئی من ئەوە زۆرە، چونکە ئێمە هەر سەدو یازدە ئەندامین، ئەو فەرمانبەرانەی کە تا ئێستا پەرلەمانیان بەڕێوە بردووە توانیویانە بە ئیشوکاری خۆیان هەڵبستن، پێویست ناکات فەرمانبەری زیاتریان بۆ بکرێت، ئەگەر یەکێك ئەمری خوای کرد، یان یەکێك وازی هێنا، دەتوانین یەکێك بێنینـە جێـی، یـانیش نیسبەکەی کەم بکەینەوە.

من داوا دەکەم دەرماڵە دابەش بکرێت بەعەداڵـەتی ئەولەویـەت بـدرێت بـەو کەسـانەی لـە کـاتی کارکردنـدا تووشـی مەترسـی نەخۆشـی وا هەیـە کـەم ئەنـدامی دەبـن، بۆیـە داوا دەکـەم کـە پەرسـتیار زۆر نزیکـە لـە نەخۆش، مەترسیەکانی نەخۆشی راستە نزیکە لە برینی کراوەو داخراو، کە پڕە لە بەکتریاو ڤایرۆس لەناو نەخۆشـخانەکاندا دەرماڵـەی دکتـۆر لـە 100٪ـە بـەڵام هـی پەرسـتیاری فـەقیر 50٪یـە، بۆیـە ئـەوە بـە ناعەداڵەت دەزانم، ئەگەر وەڵامی حکومەت ئەوە بێت، پێم بڵێت بەغداش وایە، من بەو وەڵامە رازی نیمـە، چونکە ئێرە هەرێمی کوردستانە، ئێمـەش یاساو رێنماو بڕیـاری خۆمـان هەیـە، پـێش ئـەوان دەسـتمان بـە عەداڵـەتی و یەکسـانی کـردووە، زۆر لـە پرۆژەکـان دراوە بـە چـەند وەزارەتێـك کـە هـیچ پەیوەنـدی بـە وەزارەتەکەیانەوە نییە، نموونەش بۆ ئەمە زۆرە، بەڵام پـەروین خـان چـەند نموونەیـەکی هێنـاو دووبـارەی ناکەمـەوە، راسـپاردەی مـن ئەوەیـە، هـەروەها لـە سـاڵی داهـاتوو ئـەم کەموکوڕییـەی لـەناو بودجـەدا هەیـە دووبارە نەبێتەوە، لە بودجەی هەرێمی کوردستان بەشێك لەو پارەیە نادرێت لەلایەن حکومەتی عێراقەوە، کە دەدرێت بە دەرمان و دەنێرێت بۆ هەرێمی کوردستان، باشتر وایە ئەو پارەیە بدرێتە حکومەتی هـەرێم، حکومەتی هەرێم خۆی لەگەڵ کۆمپانیاکانی دەرمانی جیهـانی گرێبەسـت بکـات، بـۆ دابـین کردنـی دەرمـان، چونکە ئەو دەرمانانەی کە لە حکومەتی عێراقـەوە دێـن، زۆر بـەکار نایـەت و لـە کاتێکیشـدا لـە هـەرێمی کوردسـتان چـەندین گرێبەسـتی کـراوە لەگـەڵ چـەند کۆمپانیایـەك، بۆیـە پـارەی هـەرێم لـە دوولا بـەفیڕۆ دەچێت، لەولایە پارەی دەرمانمان لێ دەگێڕنەوە، لێرەش شـەریکاتی دەرمانمـان هەیـە، چـونکە عێـراق لاری لەسەر ئەوە نییە کـە پارەکـە بگەڕێنێتـەوە لـەجیاتی دەرمـان. دیـارە بودجـەی تەشـغیلی زۆر بـەرزە لەچـاو بودجەی وەبەرهێنان، دەبوایە ئەم بودجەیە زۆر لە یەك نزیك بوایە، یان ئەو جیاوازیە زۆرەی نەبوایە، لە وڵاتانی پێشکەوتوو هاووڵاتیان بـەهۆی کـارکردن و وەبـەرهێنان حکومـەت بـەخێو دەکـەن، بـەڵام هـاووڵاتی

سەرچاوەیەکە وەکو نەوت بۆ حکومەت، ئێمە دەبێت وا بکەین هاووڵاتیان سەرچاوەیەك بن بۆ بەخێو کردنی حکومەت، ئەویش بەهۆی زیاد کردنی بواری کارکردنی کارگەو وەبەرهێنان...........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عەلی حسین کەرەم بکە.

بەڕێز علی حسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، وەك سەرەتایەك دەستخۆشی لە هاوڕێیەکانم دەکەم، کە زۆر لایەنی ئیجابی و سلبی پرۆژەکەیان خستە بەرچاو، پێشەکی بەوە دەست پێ دەکەم کە لە عێراقی ئەمڕۆ ئەوەی کە ئاوەدانی دەبینێت دەڵێت یان کوردستانە، یان بە کوردستانی دەشبوهێنێ، ئەوەی کە ئەمن دەبینێ دەڵێت یان کوردستانە، یان بە کوردستانی دەشبوهێنێ، تەبعەن ئەم دەستکەوتە دەستکەوتێکی کەم نییە، من لە گۆشە نیگای نەتەوەیی و بەپێی پێوەرو بنەمای ستیراتیجی نەتەوەیی دەمەوێ بڕوانمە باسەکەمان بودجەی ساڵی 2011 خۆی لە چەند تەوەر دەبینێتەوە، ئەوەی کە من ئاماژەی پێ دەدەم تەوەرێکی ناوخۆییەو تەوەرێکی بۆ دەرەوەی هەرێمی کوردستانە، ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان باش دەزانن، کە دیاردەی پەنابەریەتی، ئاوارەیی لەناو گەلی کورد هێشتا بنبڕ نەبووە، هەر لە زاخۆوە تا جنوب ترین کوردستان، ئێمە ئاوارەو پەنا بەرمان هەیە، لە دوای هێندە ساڵ کە لە کوردستان سەقامگیری و ئارامی دەبینین، بەداخێکی زۆرەوە لەگەڵ هەموو هەوڵ و تەقەلاو، لەگەڵ هەموو بودجەیەك کە لەلایەن کابینەکانی یەك لە دوای یەکی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ بنبڕ کردنی ئەم دیاردەیە تەرخان کراوە، هێشتا بەشێکی گەلەکەمان نەحەساونەتەوەو موستەقرو نیشتەجێ نەبوون، ئەوەی کە ئێمە مولاحەزەمان کرد لە بودجەی ئەمساڵیش بەداخەوە نەمانبینی کە ئاماژەیەکی سەریح و رۆشن و روون بۆ ئەو کێشەیەو چارەسەر کردنی ئەو کێشەیە بدرێت، منیش دەنگم دەخەمە پاڵ دەنگی هاوڕێیەکانم کە پێشتر ئاماژەیان پێدا، زەروریيە لە پرۆژە بودجەی ئەمساڵ کێشەی ئەو پەنابەرانە رەچاو بکرێت، چونکە بە حەقیقەت ئەمە کێشەیەك نییە لە ئایندەیەکی نزیك چارەسەر بکرێت. بەڕێزان، هەرێمی کوردستان رووبەرێك، یان مەساحەیەکی فراوانی هەیە، کە لەڕاستیدا نزیکەی (35) تا (40) لە سەدی ئەو مەساحەیە دەکەوێتە دەرەوەی سنووری هەرێمی سیاسی ئێستای کوردستان، کە ئەوەش بە ئیختیاری خۆی نەبووە، دیارە دانیشتوانی ئەو ناوچانەش کوردستانین، ئەوەش خەرج و ئەرك و سپاردەیەکی زۆری خستۆتە سەرشانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، پاراستنی ئەمن و ئاسایشی ئەم کوردستانە لەلایەن هێزی پێشمەرگەی کوردستان ئەو راستیەمان بۆ دەسەلمێنێت، بەلام دروست کردنی بەرژەوەندی هاوبەش و رێزو دڵنەوایی و متمانە بەخشین لە فاکتەرە هەرە گرنگەکان بۆ چارەسەر کردنی کێشەی ناوچە دابڕێنراوەکان لە هەرێمی کوردستان، ئەویش بەشێوەیەکی ئاشتیانە، هەروەك گوتم ئەم دیاردەیە بۆتە باوەڕ، کە کوردستان ئاوەدانەو هەر ناوچەیەکی ئاوەدانی دەرەوەی هەرێمی کوردستانیش ئاوەدانیشی پێوە دیار بێت، خەڵك بێ گەڕانەوە بۆ ئەوەی کە لە ڕوانگەی ئیداری سەر بە چ پارێزگایەك بێت، وا دەزانن بەشێکی خاکی کوردستانە، هیوادارم ئەم پێوەرە بە هەند وەربگیرێت، چونکە هەژارترین و بێ بەش ترین رۆڵەکانی گەلەکەمان کە بەدەستی نەبوونی و بێ کاری و نەبوونی خزمەتگوزاریەوە دەناڵێنن لەم ناوچانە جێگیرو نیشتەجێن. وەك لە راپۆرتی لیژنەی داراییشدا هاتووەو پڕ بە دڵ دەستخۆشیان لێ دەکەم، جیا لە پێوەری زانستی، کە هەندێ جار دەلەنگێ ئەوەی کە وتم پێوەری

نەتەوەیی بۆ دیاری کردنی بڕە بودجەی ناوچەکانی دەرەوەی هەرێمی کوردستان ڕەچاو نەکراوە، بە حوکمی ئەوەی لەناو پرۆژەکان ناوی ناوچەی خانەقین هاتووە، ئەوە بەرپرسیاریەتیەکی ئاشکرا دەخاتە ئەستۆی حکومەتی هەرێمی کوردستان، من ئەو ناوچەیە وەکو نموونە دەهێنمەوە، کە ئەویش ئەوەیە ئەم ناوچەیە رووبەرەکەی سێ هەزارو نۆسەدو پازدە کیلۆمەتر مورەبەعی دووجایە، ژمارەی دانیشتوانیشی دوو سەد هەزار کەسە، بە شەش ناحیەوە، هەر شاری خانەقین خۆی سەدو سی هەزار دانیشتووی هەیە، لە موتابەعەی دۆخی ئەم ناوچەیە بۆمان دەرکەوت، کە موحافەزەی دیالە کەمترین بڕی بودجەی بۆ ئەم ناوچەیە تەرخان کردووەو بەرپرسانی کوردی ناوچەکەش دڵنیاییان داوەتە خەڵك کە لە هەرێمی کوردستانەوە ئەو کەموکوڕییانە قەرەبوو دەکرێن، لەناو پرۆژەکانی کە پەیوەستن بە خانەقین ناوی دەڤەری مەندەلیشی لێ زیاد کراوە، کە هەر خۆی ناحیەی مەندەلی پێشتر قەزا بووەو دوو سەدو سی و چوار گوندی لەسەرەو بە دوو ناحیەشەوە رووبەرەکەی شەش هەزارو پێنج سەدو هەشتاو شەش کیلۆ مەترە، کە ئەگەر بەدرەو زرباتیە ئەوەشی لەگەڵ بخەین، ئەو قەزایەشی لەگەڵ بخەین، کە سێ هەزارو شەش سەدو پەنجا کیلۆ مەتری دووجایە بەسەر یەکەوە دە هەزارو دووسەدو سی و شەش کیلۆمەتری دووجامان هەیە، کە ئەندازەی رووبەری هەموو پارێزگای کەرکووکە، کە ئێمە دەزانین پارێزگای کەرکووك چەندە موهیمە بەنیسبەت کوردو کوردستانیەکان، ئەوەش هیچ ناوێکی لە بودجەدا نەهاتووە، جا چۆن لەسەر مافی پێشمەرگە داکۆکی دەکرێت، دەبێت ئەوهاش لەسەر ئاوەدانکردنەوەی ئەو خاکەی کە پێشمەرگە دەیپارێزێت داکۆکی بکەین.لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2011، کە دوو هەزارو سێ سەدو سی وچوار پرۆژەن، پێنج سەدو سی وچوار پرۆژەی پێشنیار کراوی بخەینە سەر، شەش سەدو نەوەت و دوو پرۆژەی پێشنیار کراوی پەرەپێدانی پارێزگاکانیش بخەینە سەر بە سوپاسیشەوە، تەنیا بۆ خانەقین (23) پرۆژەی بەردەوامەمان هەیەو (3) پرۆژەی پێشنیار کراو، هەڵبەت لە پرۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکان ئەو پشکە سفرە، واتا پاشەکشەیەك دەبینین.لەلایەکی دیکەش، لە بڕی گوژمەی پرۆژە بەردەوامەکان تەنیا (23) ملیارو (810) ملیۆن دینار کە مەندەلی و ئەو ناوچانەی کە ئاماژەم پێدا لەبواری مەساحەتەوە دەگرێتەوە، بەداخەوە لە تەواوی ئەو (56) پرۆژەی کە تەواو بووە، تەنانەت یەك پرۆژەش هی ئەو ناوچانە نەبوون.جا داوام ئەوەیە لە ئیعانەو لە مینەح گوژمەیەك بۆ ئەو ناوچانە ڕەچاو بکرێت، کە لیژنەی ناوخۆش داکۆکی لەسەر کردووە، هەروەها دەنگم دەخەمە پاڵ دەنگی فراکسیۆنی کوردستانی کە لە 10٪ی بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە، بە تەئکید داواکارین بەشێکی ئەو بودجەیە بۆناوچە دابڕێنراوەکان لە هەرێمی کوردستان دیاری بکرێت.............

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێزان، سوپاس بۆ گشت ئێوەی بەڕێز کە موناقەشەیەکی باشتان کرد، ئێستاش وەکو وەعدمان پێتاندا کە جارێکی تریش ڕێ دەدەینە هەندێك لەو بەڕێزانەی کە قسەی خۆیان تەواو نەکردووە، کاتەکەیان پێ کەم بوو، بۆیە ئێستا دانیشتنەکە ڕادەگرین سەعات چوار دووبارە بەردەوام دەبینەوە لەسەری، ئەگەر پێتان باشە سەعات (3) لە خزمەتم، زۆر کەس بە ئیشارەت دەڵێت سەعات (4) لێرە بن سەرچاوم، خواتان لەگەڵ.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەردەوام دەبین لەسەر بەرنامەی کاری ئیمڕۆمان، کە دانیشتنی پاش نیوەڕۆیە، دووبارە بەخێر هاتنی بەڕێزان وەزیری دارایی و بریکاری وەزارەت، کاك شێخ بایز و، کاك رشید و، کاك سعد دەکەین، بەڕێزان ئێستا داوا دەکەین لیژنەی دارایی کەرەمکەن بۆ شوێنەکی خۆتان، ئەندامانی بەڕێز، ئەم کاتەتان باش دووبارە، وەکو لەکاتی خۆی وەعدمان پێتاندا، گوتمان وەختی کافیتان پێ دەدەین، بۆ ئەوەی ئەوانەی لەو ماوەیەی کە دیاری کرابوو شتێکی بەرنەکەوێت، بتوانێت دووبارە بیڵێ، ئێستا هەمان کاتتان بۆ دیاری دەکەین، هەرکەسێ شەش دەقەی ئەوێت، ئەتوانێت کەمتریش قسە بکات، دەست پێ دەکەین سۆزان شهاب نوری کەرەمکە، نیزامی نیە تکایە، دەست بە کارەکەمان دەکەین، ئەو بەڕێزانە قسەکانیان تەواو دەکەن، کەی خەلاس بوو، ئەوجا دێن وەلامی گشتی بدرێتەوە، نایکەینە دوو، سێ بارو دۆخ تێکەڵ بێت، فەرموو سۆزان خان کەرەمکە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاتێك ئێمە بێین هەڵسەنگاندن بکەین بۆ بودجەکە، پێموایە لەم چەند ڕۆژەی کە ئێمە گفتوگۆمان کردووە لەسەر ئەو بودجەیەو، لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی داراریش، زۆر خاڵورووژاوەو، زۆر بابەت وروژاوە، کە پێمان وایە لایەنی ڕوونی بودجە دەردەخات، کە ئەویش ئەوەیە کە بە شەفافیەت هاتۆتە ناو پەرلەمانی کوردستان، بە وردەکاریەکانیەوە، بودجەی ئەمساڵ سیاسەتی حکومەت، لە بەردەوام بوون، لە ئاوەدانکردنەوە، لە دابینی هەلی کار، لە پێشکەش کردنی خزمەتگوزاریەکان، بە تایبەتی پشتگیری لە گەنجان، خۆی دەبینێتەوە لە سندوقی قەرزی گەنجاندا، لەگەڵ ئەوەشدا پاش ئەو هەموو گفتۆگۆیانەی کە کراوە، پاش ئەوەی کە سیاسەتی حکومەت بە روون و ئاشکرا دیارە، لە هەڵسەنگاندنی خەرجی بودجە، لە هیساڵی پار، دەبینین حکومەتی هەرێمی کودستان، بە ڕێژەی نزیکەی لە 67٪ ئەدائی بە باشی کردووە، لەو بوارانەو لە خەرجی بودجە، کە ئەمەش پێموایە حاڵەتێکی تەندروست و باشە، وە ئەشکرێت زۆر باشتر بکرێت، بەلأم ئێمە بە ڕوونی و بەئاشکرایی دەڵێین، هەندێ خەرجی هەیە، لە لایەن حکومەتەوە، دەبێت کەم بکرێتەوە، بە نزیکەی ترلیۆنێ دینار، کە دەکاتە تەقریبەن حیسابمان کردووە، ئەگەر لە 10٪

بێت، نزیکەی (نۆسەدو نەوەدو حەوت ملیار دینار)، ئەمە دەکرێت سوودی لێ وەربگیرێت، وە بچێتەوە سەر پرۆژەی وەبەرهێنان، هەندێك لەو حیجزەی پێ پڕ بکرێتەوە، ئەمە دەبێتە هەنگاوی یەکەم بۆ ئەوەی لەساڵی ئایندە، حکومەت کاتێك کە بودجە دەنێرێت، حساب بکات تەرشیق لەمەساریفیا دەبێت بە ئامادە کراوی بێتە ناو پەرلەمانەوە، بۆ ئەوەی لە ئێستاوە ئێمە باس لەوە بکەین، کە حکومەت لە ساڵی داهاتوو ئەو خەرجیانەی چۆن چۆنی کەم بکاتەوە، ئەوەی کە بە لای منەوە گرنگە، باسی یەکێك لە خاڵەکانی بودجە ئەوەیە، کە کێشەیەکمان هەیە بەناوی فەرمانبەرانی گرێبەست، کە ئێمە لە بەدوا داچوونمان زۆر، ئەو پلانەی گرتۆتەوە کە حکومەت پێویستیەتی، بۆ نموونە، شۆفێر، حکومەت ئێستا بە گرێبەست دایدەمەزرێنێت، ژمارەکانیان زۆر زۆرە، تەبعەن ئێمە دەزانین حکومەت بە دەست هەڵئاوسانی کارگێڕیەوە دەناڵێنێت، دەبێت ووشیاری خەڵك، کلتوری پەرەپێدانی، پاڵپشتی لەکەرتی ئابووری ببێتە هاندەر، ئینشائەڵلا لە ساڵی ئایندە چۆن چارەسەری ئەم بابەتەی کردووە، کە ئەو هەڵئاوسانە کارگێڕیە کەم بکاتەوە، ئێمە ئەزانین گوشارێکی باشی خستۆتە سەر حکومەتەوە، چونکە تەقریبەن بە بڕی 38 ملیارو حەوت سەدو سی و شەش ملیۆن دینار تەرخان دەکرێت بۆ گرێبەستەکان، کە دەگاتە ڕێژەی سفر کۆما، سی و نۆی کۆی بودجەی بەکاربردن، ئەمانە ئەگەر داوابکەین، ئێمە وەزارەتەکان سود لەو گرێبەستانە و لەو کەسانە ببینن کە بە گرێبەست لە لای خۆیان دامەزراون، جارێکی تر کە باسی دەکەینەوە بودجەی کڕینی کاڵاو چاککردنەوەو ئەو شتانە، کەباس لە کەم کردنەوە دەکەین، ئێمە ئیشارەت بەوە دەدەین ئەو شوێنانەی کە کڕینی شمەك و کاڵا، دەبێت جۆرێك لە تەرشیدی ئینفاقی تیا بکرێت، ئێمە دەزانین تەبعەن سوودی کۆمەڵایەتی، کە ئەم بەشە بە بەراورد لەگەڵ ساڵی 2010 بە ڕێژەی حەفتاو حەوت کۆما نەوەت زیادی کردووە، بڕی یەك ترلیۆن و حەوت سەدو دوو ملیۆن دینارە، باشیش دەزانین کە بۆ خانە نشین و زەمانەتی کۆمەڵایەتی کەرتی تایبەت دانراوە، یەعنی ئەو ڕێژەیە کەزیادی کردووە، لەبەر ئەوەی حکومەت لە پلانی دایە، پشتگیری لە کەرتی تایبەت بکات، هەلی کار بۆ خەڵك تەنها لە ناو دام و دەزگاکانی خۆیان نەبێت، بەڵکو لە کەرتی تایبەت دابێت، بڕێکی داناوە، کە بە بڕی دووسەدو بیست و نۆ و شەش سەدو بیست و پێنج ملیۆن دینارە، بۆ تۆڕی کۆمەڵایەتیش بەهەمان شێوە، بۆیە ئێمە دەڵێین، پاش هەڵسەنگاندنێکی تەواوی بودجەکە پێمان وایە، چارەسەر بۆ ئەوەی لەو زیادە مەسرەفیەی حکومەت تەنها بەوە دەکرێت، کە ئێمە کۆی گشتی بودجەی تەشغیلی، لە شوێنەکانی تر، ئێمە ئیقتراح دەکەین، کە لەماوەی مانگێك وەزارەتی دارایی بتوانێت بە نامەیەکی فەرمی بینێرێتەوە بۆ پەرلەمانی کوردستان، لە ڕێگەی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە، کە لە کوێ و کوێیان کەم کردۆتەوە، بۆ ئەوەی ئەو 10٪یە دابین بکەن لەناو ئەم بودجەیە، بخرێتە ئەو بوارانەی کە لیستی کوردستانی داوای کردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود کەرەمکە.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە سێ سەرنج دەست پێ دەکەم، ئەویش کە پەیوەندی بە یاسای بودجەی عیراق، کە پەیوەندی بە پشکی کوردستانەوە هەیە، بە تایبەتی لە ماددەی 26، لە کاتێك بەرز بوونەوەی نرخی داهات، دەچێتە سەر داهاتی عیراق، لە 20٪ حسەی کوردستانیشی تێدایە، دەچێتە سەر داهاتی کوردستان، کە بۆ پشتگیری پڕۆژەی بچووك، بێ سەرپەرشتان، فەرمانگەی چاودێری ئافرەتان، چاکسازی، فەرمانبەرانی پلە نۆ و پلە 10، خانە نشینان، لە کاتێکدا ئێمە بۆ پڕۆژەی بچووك لێرە یاسایەکمان دەرکردووە، لە عیراق دێت بۆمان، بیست و پێنج ملیاریان بۆ داناوە، ئەمە یەکیان، دوو، لە ڕاپۆرتی دارایی دەڵێت ئەم بڕە پارەی کە بیبڕین لە مینحە، بابچێت بۆ یارمەتیدانی فەرمانبەرانی پلە نۆ و پلە دە، لە کاتێکدا ئەمە لە عیراق بۆمان دێت، ئەمە خاڵێکیان، دوو، لەعیراق، لە یاسای عیراق، لە بودجەی عیراق، بڕینی، یان دەتوانم بڵێم قەرەبوو کردنەوەی ئەو کۆمپانیایانەی کە پەیوەندیان بە مۆبایلەوە هەیە، لە داهاتی کوردستان، لەبەر ئەوەی کۆمپانیایەکانی ئێرە ئیجازەی ئەو کۆمپانیایە نادەن، کە ئیجازەی هەیە لە عیراق، ئاسمانی کوردستان بەکاربهێنێت، داهاتی کوردستان دەبڕێت بۆ کۆمپانیاکانی ئێرە، ئەمە خاڵی دوو، خاڵی سێ، کە باسی عیجزی کورت هێنان دەکەین، کە بە مانای زێدە ڕۆیی کردنێك کە بریتیە لە جیاوازی نێوان پەسەند کراوی پەرلەمان، خەرجی فیعلی حکومەت، لە ساڵی 2009، زێدە ڕۆیی حکومەت حەوت سەدو یەك ملیار بووە، کە پڕی نە کردۆتەوە، لە ساڵی 2010 زێدەڕۆیی کردووە، لە کورت هێنانی پێشمەرگە، کە باسی یەك ترلیۆن و پێنج سەدو پەنجاو چوار دەکات، لە یاسای بودجەی عیراقی، ئەڵێت، تا ڕێك دەکەوین لەگەڵ هەرێمی کوردستان، بە سولفە ئەم پارە دەدرێت، مەنتقی نیە هەرێمی کوردستان، بە سولفە بە قانون بڕیار درابێت، بێ دەنگ بێت بەرامبەر بە سولفە و بە کورت هێنانیش حیسابی بکات، ئەمە ئەم خاڵانە، خاڵێکی تر، کە بەلامەوە گرنگ بوو، ئەوەی کە پەیوەندی بە مینحەو بڵێین ئەو نا هاوسەنگیەی هەڵئاوسانی بودجەی بە کارخستن، کە لەساڵی 2009 تاوەکو ئەمساڵ 2011، ساڵانە یەك ترلیۆن لە هەڵکشان دایە، ئەو دەست بڵاویەی حکومەت بە تایبەتی لە هەردوو برگەی بودجەی بەکارخستن کە یەکەمیان کڕینی شمەك و خزمەتگوزاری یە، دووەمیان بەخشینە، هەڵکشانی ئەو دوو بڕگەیە لە ڕەشنووسی بودجەی 2011، بە بەراورد 2010 بریتی یە لە (52٪) بۆ بڕگەی کڕینی شمەك و ڕێژەی (71٪) بۆ بڕگەی بەخشین، ئەمە گرفتێکی زۆر و قەیرانێکی زۆری بۆ حکومەت و هەرێم و خەڵکی کوردستان دروست کردووە، بۆتە مایەی هەڵاوسانێکی بەرچاوی نرخەکان لە بازاڕی کوردستان، کە لە کۆتایی دا هاوڵاتیانی داهاتی سنووردار و فەرمانبەران زەرەمەند دەبن تێیدا، بۆچی ئەم مینحە دانراوە؟ مەتاری هەولێر و سلێمانی لە کاتێ داهاتی دیار نی یە، (44) ملیاریان بۆ داناوە، لە مەوجوداتی ئوخرا (528) ملیار داندراوە، لە موکافەئەی (غیر منتسبین) (28) ملیار داندراوە، سەرۆکایەتی هەرێم کە توانیویێتی (1) ملیار خەرج بکات لە بودجەی (2010) تا (6/30)، ئەم جارە (7) ملیاری بۆ دانراوە، ئەمە جگە لە دەیان نموونەی تر کاتی ئەوەمان نی یە باسی بکەین، بۆ ئەوەی چارەسەری کێشەکانی بودجە بکرێ، ئەم چەند

پێشنیارەم هەیە، یەك/ ئامانجەكانمان چی یە لەو پێشنیارانە؟ دەرخستنی ڕاستی یەكان و هەڵسەنگاندن بە مەبەستی گەڕانەوەی بودجە، یان پەسندنەكردنی بەو شێوازەی ئێستا پەسند نەكرێت، بگەڕێتەوە بۆ حكومەت و گۆڕانكاری جەوهەری لەسەر بكرێت، بۆ ماوەی دوو هەفتە، بە هاوكاری لیژنەی دارایی پەرلەمان و لیژنەی یاسایی، ئەو بەڵگانەی كە بەكاردێن بۆ هێنانە دی ئەو ئامانجانە، بڕی خەرجیە پێشنیار كراوە نا مەنتقیەكانە، بەتایبەتی بۆ وەگەڕ خستن سێ ترلیۆن دینارە، بوونی هەڵە لە ژمارەو پڕۆژەكان، بوونی بواری گەندەڵی، بوونی كورت هێنانی شاراوە لە پڕۆژەكان كە باسمان كرد، بوونی كورت هێنانی ئاشكرا كە خۆیان دانیان پێ داناوە، دەرخستنی ڕاستی داهاتەكانی كوردستان، ئەنجامیش بۆچی بێت؟، بۆ نەهێشتنی كورت هێنانی ئاشكرا، بۆ نەهێشتنی كورت هێنانی شاراوە، نەهێشتنی بە هەدەر دانی پارە، گەڕانەوەی هاوسەنگی نێوان بودجەی وەگەڕخستن و وەبەرهێنان، زیاد كردنی پڕۆژەكانی وەبەرهێنان، كە ئەمەش مانای پێشخستنی وڵات و، زیاد كردنی هەلی كارو جووڵاندنی بازاڕ، شەش، چەسپاندنی پێشنیازەكانی فراكسیۆنەكان، بەتایبەتی پێشنیازەكانی فراكسیۆنی گۆڕان كە باسمان كرد، ئەمە خاڵەكان بوو، خاڵێكی تر كە دەمەوێت باسی بكەم، لە بودجەی وەبەرهێنان، كە پێموایە بودجەی وەبەرهێنان زۆر باس كرا، بەڵام ئێمە هەموومان دەزانین بەشێك لەو پڕۆژانەی كە بودجەیان بۆ تەرخان كراوە، لە وەزارەتی داد، لە وەزارەتی گواستنەوە، لە وەزارەتی سامانە سروشتیەكان، نامەوێت نموونەی بینایەكان باس بكەم، ئەو بڕەی كە دانراوە سەرف نەكراوە، جگە لەوە پێویستە هەموو ئەو پارانەی كە دەگەڕێتەوە، وەزارەتی پلان دانان، كە یەكەم ساڵ چۆتە ئەوێ دامەزرا، پرسیارم لێی كرد وتم، پلانی ستراتیژی لە 2007 كە حكومەت بڕیاری لێی داوە پلانتان چیە، وتی تۆ هێشتا هەفتەیەكە دانەنیشتووم ئەم پرسیارەم لێ دەكەی، ئەمە دووساڵ تێپەڕی، دەمەوێت پێم بڵێت پلان دانانی ستراتیژیەكەی چۆنە؟، ئەو پڕۆژانەی كە دەچێتە سەر وەبەرهێنان پارەكە دەگەڕێتەوە، كامە ئەولەویەتی هەیە بۆ ئەوەی ئێمە لێرە پشتیوانی بكەین؟، پشتگیری لێ بكەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالكریم كەرەمكە.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالكریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئێمە ئەو ڕۆژە هەندێك لەو خاڵانەی كە مابوو، لەوێوە دەست پێ دەكەم، ئەویش چەند خاڵێكم نووسیبوو، یەكێك لەوانە دیاری كردنی بڕێكی دیاریكراو، ئەگەر بكرێت لە (75)هەزار كەمتر نەبێت، وەكو موخەسەساتی میهەنی بۆ توێژەرە كۆمەڵایەتیەكان، كە بەڕاستی ئەم توێژەرە كۆمەڵایەتیانە وابزانم تەنها ئەوانن تا ئێستا موخەسەساتی میهەنیان نیە، بۆیە ئەگەر بكرێت بڕێكی دیاریكراویان بۆ دیاری بكرێت، خاڵێكی تر كە بە پڕۆژەكانەوە دیار بوو، ئەو (1600) سەد خانووەی شەهیدان، زائیدەن (2000)هەزارەكەی كە لەسەر بودجەی پەرەپێدان تەرتیب كرا، هەتاوەكو ئێستا دینارێكی بۆ سەرف

نەكراوە، زۆر لە پەرلەمانتارە بەڕێزەكان باسیان كرد، ئومێدەوارین ئەو مەوزوعە بكرێتە ئەولەویەتی حكومەت، چونكە بەڕاستی ناكرێت هەموو ساڵێك ناوی خانووی شەهیدان بێنین، هەر لە جێگەی خۆشی بێت و هیچی بۆ نەكرێت، ئەمە وا ئەكات لە خەڵك بەردوام وابزانێت شتێك دەكرێت بۆ خاوەنی كەس و كاری شەهیدان و كیمیا باران و ئەنفال، بەلام شتەكانیش لە جێگەی خۆیەتی، بۆیە ئومێد دەكەین خاسەتەن دۆسیەی ئەو نۆسەد كەسەی خاوەن یەك شەهیدن لە هەڵەبجەی شەهید، هەتاوەكو ئێستا یەكلا نەبۆتەوە، وەعدیش درابوو بە كۆمەڵەی قوربانیانی كیمیاباران كرا بۆیان یەكلا بكرێتەوە، تاوەكو ئێستا یەكلا نەكراوەتەوە، خاڵێكی تر مەسەلەی بریندارانی كیمیا بارانی هەڵەبجە بەهەمان شێوە، بەڕاستی زۆر ناخۆشە دوای 21 ساڵ ئێمە هەر باسیان بكەینەوە، بۆیە ئەگەر بكرێت ئەو دوو دۆسیەیە تۆزێك زوو یەكلایی بكرێنەوە، مەسەلەی قەرەبوو كردنەوەی فەرمانبەرانی دەڤەری سلێمانی، ئەوەی بیستمان قەراری لێ دراوە زۆر باشە، بەلام ئەگەر مانگانە بێت زۆری پێ دەچێت، ئەگەر بكرێت بیكەینە بڕیارێكی پەرلەمان، بە هیچ جۆرێك تەعویز كردنەوەكە لە سێ مانگ تێنەپەڕێت، یەعنی بە سێ مانگ بدرێتەوە بە فەرمانبەران، چونكە ئەوە درێژ دەخایەنێت، ئیحتیمالی وەستانی هەیە، ئەوەی دوێنێ جگە لە مەوزوعی سلفەی وەزارەتی پێشمەرگە كە بودجەیان دێت لەمەركەزەوە، ئەوە جوابێكمان ئەوێت بەڕاستی، خاڵێكی تر كەلە بودجەی مەركەز هاتووە، لە بودجەی 2011 مەوزوعی پارەی پترۆدۆلارەكەیە، كە یەك دۆلار بۆ هەر بەرمیلە نەوتی خاوە، یەك دۆلاریش بۆ هەر بەرمیلێكە كە تەسفیە دەكرێت، یەك دۆلاریش بۆ 150 مەتر موكەعەبی غازی سروشتیە، ئەمە لە دوو فەقەرەی ماددەی دووەمی یاساكە هاتووە، لە فەقەرەی (ھ) باس لەوە دەكات، یەك ترلیۆن و شەش سەدو سی وسێ ملیاو حەوت سەدو هەشتا ملیۆن تەخسیس دەكرێت بۆ پرۆژە وەبەرهێنانەكانی هەموو پارێزگەكانی عیراق، بەلام ئەڵێت ماعەدا اقلیم كوردستان، بەلام هاتووە لە فەقەرەی(و) ئەڵێت (علی اقلیم كوردستان اتخاذ اجرائات سریعة بشان اعداد جدول كمیات منتجة)، یەعنی داوای لە ئیلزامی حكومەتی هەرێمی كوردستان كردووە، كە بەخێرایی جەدوەلێك ئامادە بكات، بۆ ئەوەی تەعویزاتی 2010 و 2011 بكرێتەوە، ئێستا ئایا ئەو 350 ملیارەی كە لە بودجەی ئێمە هاتووە، باسی مەوزوعی پترۆدۆلارەكە دەكات، ئەم سێ سەدو پەنجایە دوای ئەم ماددەیە، یەعنی حكومەتی هەرێم جەدوەلەكەی ناردووە، ئەگەر وابێت بەڕاستی ئەم سێ سەدو پەنجایە زۆر زۆر زۆر كەمە، یەعنی ئەگەر یەك تۆز حیساباتێكی وردی بۆ بكەین، سێ سەدو پەنجا ملیارەكە، یەعنی تەقریبەن دووسەد و نەوەت ملیۆن دۆلار دەكات، یەعنی ساڵانە دووسەدو نەوەت هەزار بەرمیل نەوت، یەعنی ڕۆژانە نزیكەی 80 هەزار بەرمیل نەوت دەكات، ئەمە هەر بەرمیلە نەوتە خاوەكە، ئەی ئەوەی كە ئەبرێت بۆ مەسفاكان، ئەی غازە سروشتیەكە، لەبەر ئەوە بەڕاستی ئێمە وەعدیشمان داوە بە مەركەز، كە ڕۆژانە 100 هەزار بنێرین، ئەبێت تەوزیحێك لەسەر ئەو سێ سەدو پەنجا ملیارە وەرگرین، ئەوەی دوێنێ لە فەرمانبەران باسم كرد، كە وتم بە ڕەقەمەكەوە دیار نیە لە تەعیناتەكە، شتێك مابوو تەواوی بكەم، ئەویش ئەوەیە لە ڕاپۆرتەكەی وەزارەتی دارایی، باس لە (650) هەزارو هەشت سەدو چل و نۆ ئەكات، ئێستا سێ ڕەقەم هەیە هیچ

کامێکیان وەکو یەك نین، بۆیە ئەکرێت ئەوەی فەرمانبەرانیش زوو یەکلایی بکرێتەوە بۆمان، عەدەدیان بە سەحیحی، شتێکی تر ئاخیر خاڵ کە حەز دەکەم باسی بکەم، مەسەلەی ئاوارەکانی کەرکووکە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، کاتی خۆی ئەم ئاوارانەی کەرکووك کە گەڕاونەتەوە کەرکووك، ئیتیفاق کراوە بە پێی ماددەی 140، هەمووماڵێکی کە ئەڕواتەوە کەرکووك (10)ملیۆن وەربگرێت، بەلاًم هەموو ماڵێکی عەرەب کە ئەڕواتەوە شوێنی خۆی(20) ملیۆن وەربگرێت، دیارە ئەوە لەم کاتە واباش بووە، بەلاًم ئێستا هەست بە غوبن ئەکەن خەڵکی کەرکووك، ئەگەر بکرێت ئێمە وەکو حکومەتی هەرێمی کوردستان، وەکو پەرلەمانی کوردستان، بڕیارێك دەربکەین بۆ ئەوەی تەعویزێك بۆ خەڵکی کەرکووك بکەین بۆ ئاوارەکان، بۆ ئەوانەی کە ئێستا نیشتەجێن و گەڕاونەتەوە، چونکە بەڕاستی ئەوانە زەحیەی قەزیەی کوردن، وە دەکرێت ئێمە لە بودجەی هەرێمی کوردستان، ئەو تەعویزەیان بۆ بدەینەوەو سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز احمد سلێمان عبدالله کەرەمکە.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو داهاتانەی کە وەزارەتی شارەوانی هەیەتی، ئێمە پێشنیار دەکەین کە ئەم داهاتانە بگەڕێتەوە، بە شێوەیەك لە شێوەکان دیاری بکرێت بۆ وەزارەتی شارەوانی، وەکو لە ڕاپۆرتەکەی خۆشمان لە لیژنەی شارەوانی نووسیومانە، داهاتی وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار لە حیسابی بانکێك کۆ بکرێتەوە، لە لایەن وەزارەتەوە تەسەروف بکرێت، پاشان لەگەڵ وەزارەتی دارایی ڕێنماییەك ڕێك بخرێت، یەعنی بەو شێوەیەی کە وەزارەت دەسەلاًتی هەبێت، کە تەسەروف لەو پارەیەدا بکات، بەلاًم لە ژێر چاودێری وەزارەتی دارایی، بەلاًم لە هەمان کاتیشدا دەستی نەبەسترێت بۆ ئەوەی ئیشەکانی بکات، وەزارەتی شارەوانی بەتایبەتی، بۆیە حەز دەکەم ڕوون کردنەوەیەك بدەم، هەندێك کێشەی هەیە، لەوانە تا بودجە پەسەند دەکرێت، هەندێك جار پێویستی بە مەبلەغێك پارە هەیە، بۆ پاککردنەوەی بابلێین ئاو، ئەو ئاوی خواردنەوە، ناکرێت ئەوە تا بودجە پەسەند دەکرێت، ئەم سەرفەی بۆ نەکرێت، وەزارەت زۆرجار گلەیی ئەوەیان هەیە، وەزارەتی دارایی زۆرجار گرفتیان بۆ دروست دەکات، ئەوە گرفتێکی زۆر گەورەیە، لە ڕووی سەحیەوە بۆ هاووڵاتیان، بۆیە ئێمە پێشنیار دەکەین کە ئەم پێشنیارەی ئێمە پەسەند بکرێت، بۆ ئەوەی داهاتەکانی وزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار، لەژێر دەستی خۆیدا بێت لە حیساب بانکێکدا، ئێمە تەئکید دەکەینەوە لەوەی بۆ ئەوەی کە بودجە شەفاف تر بێت، بۆ ئەوەی کەم و کورتیەکانی بودجە باسی لێ نەکرێت، ئێمەش سەرمان لێی دەرنەچێت، وەزارەت خۆشی گرفتی بۆ دروست نەبێت، بەڕاستی باشتر وایە سەرفی مانگانەی وەزارەتی دارایی، وەزارەت سەرفی مانگانە بنێرێت بۆ پەرلەمان، بۆ ئەوەی پەرلەمان ئاگای لێ بێت لە چۆنیەتی سەرف کردنی ئەم پارانەی کە سەرف دەکرێت مانگانە، وە بتوانێت کۆنترۆڵی بکات، ئاگای لێ بێت، داخۆ چۆنی سەرف کردووەو، کەم و کورتی لە کوێدا هەیە، تاخیر نەبێت تا ساڵێك،

چونکە ئەگەر تا ساڵێك تاخیر بوو، ئەوکاتە لەوانەیە نەتوانێت پارەکە سەرف بووە و هیچ ناکرێت، وەکو موناقەلەی پارە، دیسان ئەویش باس دەکەمەوە، ئەو موناقەلانەی کە دەکرێت، ئێمە زۆر گرفتمان ئێستا لە بودجە لەوەیە، موناقەلە دەکرێت، نازانین لەکوێ کراوە، چۆن کراوە، رەقەمەکانمان لێ تێکەڵ بووە، یەعنی بەڕاستی پێتان دەڵێم کە وەزارەت خۆشی ناتوانێت لێکیان جیا بکاتەوە، بەتایبەتی ئەگەر حیساباتی خیتامی دێتە بەر دەستمان کۆمەڵێك ئەرقامە، قەناعەتم وایە لێی تێکەڵ بکەی لە وەزارەت و، وەزارەتی تەختیتیش خۆشیان نازانن لێکی بکەنەوە، بۆیە باشتر وایە هەموو موناقەلەکان کە دەکرێت، فەوری لە ڕێگای وەزارەتی داراییەوە بە کتابێکی ڕەسمی ئاراستەی لیژنەی دارایی بکرێت، وە ئەو لیژنانەش کە پەیوەستن بەو موناقەلانەوە، هەموو لیژنەکانی پەرلەمان، ئەوانیشی لێ ئاگادار بکرێتەوە، ئەگەر پێویستی کرد، باس لە فەرمانبەرانی گرێبەست، کۆمەڵێك فەرمانبەری زۆرمان هەیە، بە گرێبەست لە حکومەت دامەزراون، هەندێکیان هەیە کە گلەیی ئەوە دەکەن، کە زۆرجار داواو گلەییان ناردووە بۆ ئێمە وەکو لیژنە، بەتایبەتی لیژنەی شارەوانی، هەیە دەڵێت من سێ ساڵە بە شێوی گرێبەست دامەزراوم، من پێموایە بەڕاستی ئەوە غەدرێکە لەو کەسانە دەکرێت، ئەگەر نەکرێن بە ڕەسمی، مادام حکومەت خەڵك دادەمەزرێنێت، ئەوانە با ئەولەویەتیان هەبێت بۆ دامەزراندن، چونکە ئەوانە مادام حکومەت پێویستی پێی هەیە، سێ ساڵە بە گرێبەست دایمەزراندووە دیارە پێویستی پێی هەیە، کەم ئەندامانی هاووڵاتیش گلەیی زۆر دەکەن، کە هەق و مافیان خوراوە، ئێمە بەڕاستی دەبێت هەموومان بزانین، هەموومان دەشزانین، کە وەزعی سەرف لە بازاڕ بۆ من و هاووڵاتیەکی کەم ئەندامی کە توانای کارو کاسبی نیە هەروەکو یەکە، بۆیە وەکو ئەوان خۆیان دەڵێن (75) هەزار مانگانە وەردەگرن، یان مووچە وەردەگرن لە حکومەت، دیارە دەبێت بەپێی دەرەجەش بێت، بەس ئەوان وادەڵێن، بەس من پێموایە کەمترین مووچە نابێت لە (150) هەزار کەمتر بێت، چونکە بەڕاستی ئەوە هیچ جێگەیەکی بۆ ناگرێت، بەتایبەتی کەم ئەندامان دەبێت ئێمە حیسابی زیاتریان بۆ بکەین، ئاگامان زیاتر لێیان بێت، هەق و مافیان بەسەر هەموومانەوە هەیە، لەبەر ئەوەی بەلای کەمی کە کەم ئەندامن، دیارە فەرمانبەرانیش بە گشتی لە پلە 5 تا پلە 10، من پشتیوانی لەم ڕایە دەکەم، کە هەموو ڕاتبەکانیان بۆ زیاد بکرێت، بە شێوەیەك کە گونجاو بێت، لەگەڵ دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان، سەبارەت بە پرۆژەکان، دوێنێ ویستم باسی بکەم، لەبەر ئەوەی کات کەم بوو، هەندێ پرۆژە هەیە دووبارەیە، من تەنها بەدوا داچوونم بۆ قەزای هەڵەبجە کردووە، لە پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان تەنها قەزای هەڵەبجە، سێ، چوار خاڵ هەیە باسی بکەم، دروست کردنی بینای بنکەی پۆلیسی شارەوانی، ئێستا هاتووە داوای موافەقە دەکات لە پەرلەمان کە موافەقەی بۆ بکرێت، ئەمە لە ساڵی 2010 لەسەرەتای ساڵی 2010 ئێستا خەریکە تەواو دەبێت، ئێستا بۆ داوای دەکات؟، قیرتاو کردن وکۆنکرێت کردنی شۆستەی سەراو، لە گەڕەکی شەهیدان، ئەمەش ئێستا لە ئیش کردندایە، ئیشەکەی تەواو بووە، تازە داوا دەکات موافەقەی بۆ بکرێت، دروست کردنی بینای مزگەوتی گوندی نوور، ئەم گوندی نوورە زۆر گەڕاین بە دوایدا لەمەنتیقەی هەڵەبجە ئەسڵەن وجودی نیە، کەواتەی

ئەم پڕۆژەیە دەکرێت پێی بیڵێین پڕۆژەی وەهمی، مادام گونـدێك مزگـەوتی بـۆ دەکرێـت، وجـودی نـەبێت وەهمیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز احمد ابراهیم علی (د.احمد) وەرتی کەرەمکە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەوێوە دەست پێ دەکەم کە لێی وەستابووم، ئەم خاڵەم ئاراستەی بـەڕێز وەزیـری پـلان دانـان کـرد، دیـارە ئێـستا جـەنابیان لێـرە نیـە، کـە ئایـا ئەولەویـەت بـۆ دانـانی پڕۆژەکـان، لـە سـەر چ بنەمایەکـەو چ پێوەرێکە؟، پڕۆژە هەیە پێنج شەش ساڵە کاری لەسەر دەکرێت، لە پڕۆژەکانی سـاڵی 2010 دانـراوە، بـەڵام ئەمساڵ لە پڕۆژەکانی 2011 لابراوە، بۆ نموونە، من پڕۆژەیەك هەم لەگەڵ وەزیـری ئاوەدانکرنـەوە قسـەم کرد، هەم لەگەڵ وەزیری پلان دانان، کە ئەم پڕۆژەیە پڕۆژەی قیرتاو کردنی ڕێگای وەرتێ یە، کـە لـە سـاڵی 2005 وە کاری لەسەر کراوە، لە پلانی ساڵی 2010دانـراوەو بودجـەی بـۆ تـەرخانکراوە، بـەڵام جێبـەجێ نەکراوە، گوایە لە ساڵی 2011 لەبەر ئەوەی کە پڕۆژەکان زۆر بوونە، لە زنجیرەی ئـەو پڕۆژانـەی کـە لـەو مەنتیقە دانرابوون، لە زنجیرەی 50 دانرابوو، بـەڵام گوایـە نـەتوانراوە، بـۆ ئەمسـاڵ هـەڵگیراوە، ئەمساڵیش جێبەجێ نەکراوە، دواتر لە پڕۆژەکانی ئەمساڵ، ساڵی 2011 دانرابۆوە دووبارە، من لەگەڵ بەڕێز وەزیـری ئاوەدانکردنەوە لـە 1/16 قسـەم کـرد ووتـی لـە پڕۆژەکـانی ئەمساڵ دانـراوە، لـە وەزارەتـی پـلان دانـانیش پەسەند کراوە، بەڵام دوای ئەوەی کە بودجە هاتە پەرلـەمان، دیـار بـوو ئـەو پڕۆژەیـە لا برابـوو، گوایـە بـۆ پڕۆژەکانی کارەبا ڕۆیشتووە، لەوانەیان کەم کردۆتەوە، یەعنی لێرە ئێمە ئەو پرسیارە دەکەین، بەڕاستی کە ئـەو پڕۆژەیـە، پـار لـە بودجـەی 2010 دانرابـوو، ئەمسـاڵ دووبـارە لـە پڕۆژەکـانی ئەمسـاڵی وەزارەتـی ئاوەدانکردنـەوە دانرابوویـەوە، پـار بودجـەی بـۆ تـەرخانکراوە، ئایـا ئـەم بودجەیـە چـی لێ دێـت، بۆچـی ئەولەویەت نادرێت بەو پڕۆژانەی کە کاریان لەسەر کراوە؟، ئایا سیولە لـە وەزارەتـی دارایـی یـان خەزێنـەی حکومـەت لـە کـام پـارە دادەنـدرێت،، لـەو پـارەی کـە لـەو پڕۆژانـە دەمێنێتـەوە، یـان پارەیـەکی تـر تایبـەت دەکرێت، ئەو پڕۆژانەی بەچەند شێوەیەك لە بەرنامەی وەبەرهێنان دووبارە بۆتەوە، ئایا بە چەند شێوەش پـارەی بـۆ تـەرخان دەکرێـت؟، لیژنـەی دارایـی ئامـاژەی بـە مزگـەوتی شـەهید علی عەسـکەری کـردووە لـە سلێمانی، کە لە چەند جێگا هاتووە، لەهەر جێگایەك پارەی دووبارە بۆ دیاری کراوەتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، پرسیارەکان بۆیان بنێرە، خەلاس، بەڕێز جیهان اسماعیل بنیامین کەرەمکە.

بەڕێز جیهان اسماعیل بنیامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، من قسە نینە، من قسێ خۆ ئەو ڕۆژە کرد، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز شێردڵ تحسین محمد کەرەمکە.

بەڕێز شێردڵ تحسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەکانم کرا، کاك احمد کردی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆ سوپاس، خورشید احمد سلیم کەرەمکە.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ل گۆڕ ڤێ دانوستاندن و ئاوا تێتە کرن، ل سەر بودجێ، هەقە هندەك ئارمانجێت دەست نیشان کری هەبن، بۆ وێرێ کو ئەڤ موناقەشە بگەنە ئەنجامەکێ باش، چونکو مەبەست ژ ڤێ دانوستاندنێ، تنێ ئەو نینە کو ئەم خالاً لاواز دەست نیشان بکەین، بەلکو مەبەست ژ دەست نیشان کرنێ ئەوە، ئەم کو دگەهینە ڕێگا چارەیەکی بۆ وان کەم و کاسیا، ئەز پێشنیار دکەم ئەڤ ڕاپۆرتە لیژنا دارایی و ئابووری بێتە چاپ کرن، دابەش کرن ل سەر هەمی وەزیراو وەزارەتا، دام و دەزگاییێت مەعنی ل حکومەتێ داکۆسێت ژی بێتە وەرگرتن، وە ئەو تێبینی بێتە ل بەر چاو وەرگرتن بۆ پاشە ڕۆژێ، حکومەت نەك هەر گۆه داربیت، بەلکو حکومەت هەوڵەکا جدی و مخلسانە بدات بۆ چارەسەر کرنی ناو ئەوان کەم و کاسیت هاتینە دەست نیشان کرن، ئەو کەمو کاسی نێنە فەرامۆش کرن، ببنە نەخشە ڕێگایەك بۆ حکومەتێ بۆ پاشە ڕۆژێ، چونکو ب ڕاستی هەر ساڵ ئەم وەختەکی زۆر دبەین، پاریش مە وەختەکی زۆر برد، مە گەلەك موناقەشات و دانوستاندن کر، ئەڤ ساڵ جارەکادی ئەم دزڤڕین عینی ئەو بابەت مەجالەکادی هەمی دانوستاندن ل سەر کرڤە، هەقە حکومەت ڤان خالاً ل بەر چاڤا بگریت، وە سالاً دێت کەم و کاسیت بودجەی کێمتر بن، ئەو پێشنیارێت هاتینە کرن جدی ل بەرچاڤ بێنە گرتن، خاڵەکادی گرنگە پەرلەمان هەمی گەنگەشێ ل سەر بودجێ بکات، بەرێ ژ وێش گرنگتر ئەوە کو پەرلەمان، دیڤ چونەکا جدی ل سەر بوجێ بکات، ل هەردوو لایەنێت پێکڤە یا تەشغیلی، بودجەیا یا ئیستیسماری ب هەردوکا، چونکو ئەگەر هەقیقەت گەندەلیان درست ئان کێمتەرخەمیا درست، ل وەختی جێبەجێ کرنا دیار بیت، نە ل وەختێ دانان، دانان چەند ژمارەیەکن دێنە بەلاڤە کرن، ل سەر چەند خاڵەکا، بەلێ یا درست ئەوەیە، یان باش ئەوە، کو پەرلەمان ب

جدی دیف چونێ ل سەر وان خالاً بکات، نەهێلێیت هەمی موناقەشات و هەمی گلەیی و گازندە و، هەمی تێبینی بمینن بۆ وێ ڕۆژێ، ئەو ڕۆژەی کو بودجەی دێتە پەرلەمانێ، هەڤە ئەم وەکی ئەندام پەرلەمان، لیجان ئەم پێکڤە ڕۆژانە دیف چوونێ ل سەر وان پرۆژا بکەین، هەژ گونداو هەتا ناحیاو قەزاو، سەنتەرێ پارێزگەها بزانن ئەو پرۆژا چ ب سەر دێت و چەوا دێنە جێبەجێ کرن، کوالیتی و ئەو تشتا تێدا ب کارئینان تەواوە؟، ئەوە ل وێ هەنێ هاریکار بین بۆ حکومەتێ و پەرلەمانیش دشێت ئەرکێ خۆ ب دروستی ئاڤا بکات، ئەز هێڤی دارم ئەو تێبینیێت گرنگ، ئەوێ کو پتر ل ئەندامەکێ پێشنیار کری، یان کو شبە کو دەنگیەکی ل سەر هەی، ئەڤێت ل جهێ خۆ ل یاسا بودجێ بێنە کرن یا هەندەك ژ وانا، وە هەندەك ژی ببنە بڕیار کو حکومەت ناچار بیت ڤان خالێت هەنێ پێڤە مولزەم ببیت و جێبەجێ بکات، کەم و کاسیەکان زۆر بودجێمەدا هەیە، ئەویش هیچ پرۆژەیەکی ستراتیژی تێدا نینە، هەڤە سالأنە حکومەت پرۆژەیەکی ستراتیژی بکەتە تێدا، یان ڕێگەکا ستراتیژی مەسەلەن، زاخۆ هەتا تو دێیە سلێمانی و، سنوورا ئێرانێ و یان هێلەکا شەمەندەفەرێ، یان کارگەهەکا چیمەنتۆیێ، یان تشتەکی وەسا کو فعلەن ژێرخانا ئابوریا هەرێما کوردستانێ، ب هێز بێخیت، ئەڤ دابەش کرنا ڤێ بودجێ و هیر کر ناوێ بۆ ڤان پارێت هۆسایێت کێم، ئەز نا دانم ئەڤە بودجەکا ئیستیسماری ب ڕەنگەکا دروست، ئەو هەندەك پرۆژەنە دێتە ئەنجامدان، وی دەورێ ئەدا ناکەن، دەورێ کو ڕێکەکا ستراتیژی، یان هێلەکا شەمەندەفەری، یان کارگەکا مەزن ئەدا دکەت، ئەز پێشنیار دکەم ئەم وەکی پەرلەمان دگەل وەزارەتا دارایی و ئابووری و پلان دانانێ کۆنفرانسەکی ئەڤ سالاً گرێ دەین، بۆ وێرێ، ئەم بەحسێ وێ بودجێ بکەین، بودجە چەوا دێتە دامەزراندن و کێم و کاسیتێ بودجا حکومەتێ چنە؟، چ ڕێیەك ئەم دگرینە بەر، کو ئەم بودجەیەکا ساغلەم و درست و سەرێ پەرلەمانیش پێڤە نەئێشیت و، حکومەتێش پێڤە نەئێشیت، ئەڤ کۆنفرانسە خەلکەکی پێوە دەعوەبکەین ژ دەرڤەی هەرێمێ، ژ بەغدا بۆ وێرێدا ئەم هەلسەنگاندنەکا باش، وە ڕێگە چارەیەکی ببینین بۆ دانانا بوجەیەکا ساغلەم، خالاً دوماهیێ جەنابێ سەرۆکی، هندی ئەم هەولێ بدەین کو ئەم دیف چوونێ ل سەر بودجێ بکەین، مادەم مە دەزگەهێ دیف چوونا دارایی نینە، ئەم ناگەهینە وی ئاستێ پێتڤی، ئەرکە ل سەر پەرلەمانی کو ئەم جدی ل سەر ڤێ مەسەلێ ڕاست بین و، دەزگەهێ دیف چوونا دارایی کارا بکەین، داکو گەلەك کێشەیێ کو بهێنە کرن، کو ئەو دەزگەهێ کاراڤە، پێ تڤی نەتکرن هەندە دانوستاندنێ ل سەر بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز کوێستان محمد عبدالله کەرەمکە.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بەڕاستی سەرنج و تێبینیەکان، کەم و کورتیەکان، ڕەخنەکان زۆرن، زۆریش باس کران، بەلأم لەبەر ئەوەی ماوەکە کورتە، من تەنها پێشنیارو پرسیارەکانم دەکەم بۆ ئەو بەڕێزانە، سەبارەت بە پێشنیارەکان

هـەروەك هاوڕێیـانم د.پـەریهان كـاك كـاردۆ باسـیان كـرد، مـاوەی دوو هەفتـە بدرێتـەوە بـە حكومـەت، بـە هەماهەنگی و تەنسیق لەگـەڵ هـەردوو لیژنـەی دارایـی و یاسایی، تـا لەسـەر ڕۆشـنایی تێبینـی و سـەرنج و ڕەخنەكانی لیژنەی دارایی و لیژنـە پەیوەندیـدارەكان و ئەندامـەكان چاكسازی بكـەن، لـە بودجەكـەدا، كـە لەسـەر بنەمایـەكی زانسـتی دابڕێژرێتـەوە، كـە بەرنامـەی هـەبێت، بـۆ كـەم كردنـەوەی بـێ كـاری، هـەژاری بووژاندنەوەی ژێرخانی ئابووری، ئاوەدان كردنەوەی گوندەكان و، گەشە پێدانی هەردوو كەرتی كشتوكاڵ و پیشەسازی و، چاككردنی هەموو هەڵەیەك لە ژمارەو كۆكردنەوەكان، لەناو چاكسازیەكانیش ئەمانە بكرێت، بـە شـێوەیەكی ڕوون و لـە خشـتەیەكی ڕێكـدا داهاتـەكانی هـەرێم ئاشـكرا بكـرێن، بودجـەی پەرەپێـدانی پارێزگاكان جیا بكرێتەوە، لە 50٪ی دەروازەكانی بودجەی بەكاربەر، جگە لە مووچە ببڕدرێت، كە بڕەكەی یەك ترلیۆن و حەوت سەدو نـەوەت و نـۆ ملیـارو هەشـت سـەد ملیۆنـە، دەروازەكان ڕێك بخرێتـەوە، زیـادە ڕۆییەكان كەم بكرێتەوە، بـە تایبـەتی لـە هـەردوو دەروازەی بەخشین و سـوودە كۆمەڵایەتیـەكان، لـە بـاتی ئـەوەی كـە بەشـێوەیەكی نـا ڕوون و نـا دادپەروەرانـە، دابـەش بكرێـت، ئـەمجارە بەشـێوەیەكی ڕوون و بـە شێوەیەكی داد پەروەرانەو، ئەو پێشنیارانەی كەكراوە لە لایەن هەموو لیستەكانەوە، ئەمە زیاد بكرێت، بـە شێوەیەكی ڕوون ئەو زیادەی بۆ مووچەی فەرمانبەران خراوەتە سـەر بودجـەی بەكاربـەر ڕوون بكرێتـەوە، دیـارە موچـەیەكی زۆر دانـراوە، بودجەیـەكی زۆر ڕوون بكرێتـەوە، ئـەو لـە 50٪ ئـەبڕدرێت لـە بودجـەی بەكاربەر، دابندرێت بە شێوەیەكی ڕێك و زانستی، بەسـەر ئەمانـەی خـوارەوە، كـە هەرچـەندە هەنـدێكیان پێشـتر باسمـان كـرد، دووبارەیـە بـەس بـە پەلـە ئەیڵێمـەوە، سلفەی عـەقار بكرێتـە 30ملیـۆن، سـلفەی هاوسەرگیری 5 ملیۆن، هاوكاری تۆڕی كۆمەڵایەتی 150هەزار دینار، زیـاد كردنـی هاوكـاری كـەم ئەنـدامان، هاوتـا كردنـی مووچـەو دەرماڵـەی هێزەكـانی هـەرێم و مەركـەز، قـەرەبوو كردنـەوەی فەرمانبـەران و مامۆستایانی سلێمانی و گەرمیان، ئاوەڕۆی هەولێر، ئەمانەش زیادەیـە لەگـەڵ ئـەو پێشـنیارانە، چاككردنی مووچەی خانەنشین، سەرف كردنی دەرماڵەی منداڵ و خێزان، دیارە كۆمەڵێك خەڵكی زۆر پێش زیاد كردنی مووچە خانە نشین بوون، ئێستا لە بارێكی هـەژاری زۆر خـراپ ژیـان دەگـوزەرێنن، ئەگـەر هاوتـا بكرێنـەوە لەگـەڵ ئەوانـەی كـە دوای ئـەوان خانـە نشـین كـراون، مووچـەكەیان زۆر زۆر دابـەزیوە، ئـەوەی خانەنشـین دەكرێت بۆ دەرماڵەی خێزان و منداڵی نامێنێت، دانانی بڕێك بۆ دروسـت كردنـی یەكـەی نیشـتەجێبوون بـۆ خێزانە كەم دەرامەتەكان، دەرماڵەی توێـژەری كۆمەڵایـەتی و ڕەچاو كردنـی دامەزرانـدیان، بەتایبـەتی كـە پێشتر لە كۆنگرەی پەروەردە بڕیاری لێ دراوە، سەرف كردنـی دەرماڵـەی منـاڵ بـۆ بنەماڵـەی شـەهیدان، كـە پێشـتر هـەبووەو بـڕدراوە ئێسـتا، چاككردنی پڕۆژەكانی وەبـەرهێنان بـەم شـێوەیە، بەشـێوەیەك پـڕۆژەی ستراتیژی لەبەرچاو بگیرێت، ئەولەویەت بدرێت بەو پڕۆژانـەی كـە زەروریـان هەیـە لـە ناوچـەكان و لـەلای كۆمەڵانی خەڵك، هەروەها ڕەچاو كردنی داد پەروەری كۆمەڵایەتی، لە نێوان شارو قەزاو ناحیـەو، هـەروەها گرنگی دانـی زیـاتر بـە گونـدەكان، لابردنـی پـڕۆژە دووبارەكـان، كـە زۆرێـك هەیـە لـەو پڕۆژانـەی دووبـارە بۆتـەوە، بـۆ نموونـە بـەردەوام هەیـەو لـە پـەرە پێـدانی پارێزگاكـان هەیـە، لـە ڕاپـۆرتی لیژنـەی دارایـی و

هاوڕێکانیشم چەند نموونەیەکیان باس کردووە، لابردنی ئەو بڕانەی کە دانراون بۆ کەرت، هاوڕێکانم چەند نموونەیەکیان خستۆتەڕوو، لابردنی ئەو بڕانەی کە بۆ کڕینی شمەك دانراون، من پێم سەیرە کڕینی شمەك، بۆ نموونە، کڕینی پاککەرەوە، بۆ شارێك یان بۆ قەزایەك بۆ ئەمە دەبێت پڕۆژەی وەبەرهێنان بێت، ئەمە مەفروزە بچێتەوە سەر بودجەی بەکاربەر، هەموو پڕۆژەکان بدرێنەوە بە وەزارەکەی خۆیان، هیچ وەزارەتێك پڕۆژەی وەزارەتێکی تر جێبەجێ نەکات، هەروەك هاوڕێکانم باسیان کرد، وەزارەتی ناوخۆ هی شارەوانی ئەکات و، شارەوانی هی وەزارەتێکی تر دەکات، هەردوو وەزارەتی دارایی و پلان دانان هیچ پڕۆژەیەك جێبەجێ نەکەن، ئەو پڕۆژانەی لە ساڵێك و کەمترن، کە ژمارەیان 489 پڕۆژەیە، یان پێویستە ماوەکانیان زیاد بکرێت، کە ئەمەیان بەڕاستی عەمەلی نیە، یان ئەم پڕۆژانە کەم بکرێنەوە، ئەوەی کە ئەمساڵ تەواو دەکرێت، بڕی تەواوی بۆ دابندرێت، ئەوەی دیکە بمێنێتەوە بۆ ساڵێکی تر، هەموو ئەو پڕۆژانەی کە نا ڕوونن، کە بە ئاشکرا ناوی گوندو گەڕەك و جۆری خزمەتگوزاریەکان دانەنراون، ڕێك بخرێنەوە، بۆ ئەوەی ئەندامانی پەرلەمان بتوانن متابەعەی بکەنەوە، ئەو پڕۆژانەی دووان یان زیاتر بەیەکەوە پارەیان بۆ دانراوە جیا بکرێنەوە، پڕۆژەی بەردەوام و پێشنیار کراوی زۆر گرنگ لە بودجەی 2011دیار نەماون، کە پێشتر هەبوون ئەمانە دابندرێنەوە، هاوکاری ڕاگەیاندنی حیزبەکان بېڕدرێت، ئەم پرسیارانەم هەیە بە پەلە، ئایا ساڵی 2010 بودجەی تەکمیلی هەبووە لە بەغداوە بودجەی تەکمیلی هاتووە بۆ هەرێم؟، ئەگەر هەبووە بڕەکەی چەندە؟، ئەگەر هاتووە بۆچی پەرلەمان پەسەندی نەکرد؟، ئەم بڕانە چوونەتە کوێی داهاتی هەرێمەوە؟، 500ملیار دیناری پڕۆژەکانی پار کە خەرج نەکراون، زیاتر لە 60٪ پارەی دانراو بۆ توانا سازی هەروەك لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی پەروەدرەو فێرکردن هەیە، پارەی وەرگیراوی سلفەی عەقارو زەواج، 30ملیارەکەی سندوقی پیشەسازی، بە پێی حیسابی خیتامی شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2010بڕی داهاتەکانی ناوخۆ زۆر زیاترن لەو بڕەی لەلایەن پەرلەمانەوە خەملێندراون، ئەمە پرسیارێکی ترە بەدەر لەو داهاتانە، ئایا کڕینی چەك کە لە بودجەی بەکاربەردا بڕی شەش ملیارو پێنج سەدو پەنجاو شەش ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، ئەم چەکانە چین؟، ئایا هەرێم ئەتوانێت چەك بکڕێت یان ئەمە کاری مەرکەزە؟، لەمەوجوداتی نادارایيە بڕی حەوت ملیارو دووسەدو نەوەت و دوو ملیۆن دینار بۆ بینای نیشتەجێ بوون دروست کراوە، بینای نیشتەجێ بوونی هینی بودجەی بەکاربەرە یان هینی وەبەرهێنە؟، من دەمەوێت تێ بگەم، ئەگەر ئەم هینە نیشتەجێ بوونانەی یەکانە هی کێن لە بودجەی بەکاربەر دروست کراون؟، هەروەها لەم دەروازەیە بڕی 24 ملیار دانراوە بۆ بینای غەیرە سەکەنی، ئەمەش هەر دروست کردنی بینایە کە ئیشی بودجەی وەبەرهێنانە، ئەم غەیرە سەکەنیانە بۆ کێن، بۆ حکومەتە؟، بۆ دام و دەزگاکانی حکومەتە؟، خۆ لە پڕۆژەی وەبەرهێنان ئەو بینایانە هەن، وا بڕیار بوو هەر خێزانێك کە خانوو دروست دەکات لە گوندەکان بڕی 75 وەرەقەی بدرێتێ بەدەر لە پێشینەی خانووبەرە، من ئەپرسم لە بەڕێزیان ئایا ئەوە ماوە یان نا؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین کەرەمکە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە شێوەی چەند پرسیارێك و چەند پێشنیارێك عەرز دەکەم، لە کوێ ڕاپۆتەکانەوە، لە کوێ ئەو قسانەی کە مابوون، نازانم پێش من برادەران و خوشکان چیان پرسیوە، داوای لێبوردن دەکەم، ئەگەر دووبارە ببنەوە، ئەو پرسیارە بەردوام دەکەن، تکایە وەلأمێکی ڕوونمان بدرێتەوە، بەدەر لە مەسەلەی دواکەوتنی بەغدا، بەدەر لەوەی لێرە ئیشکالاتی تاریَ دروست دەبێت، هۆی دواکەوتنی بودجەمان بە تەحدیدەن پێ بوتریَ، چیە بۆ ئەوەی قسە لەسەر چارەسەری بکرێت بۆ سالآنی تر، دووەم هۆی ڕەچاو نەکردنی ئەو لەویەتی پێداویستیەکان و داواکاری وەزارەت و پارێزگاکان چیە؟، کە زۆر بە وازحی نموونە هێنرایەوە بە تونێلی مەتین لە دهۆك، لەگەڵ نەخۆشخانەیەك کە هەموو هاوولأتیان داوی دەکەن، سێهەم، ئەو گوژمە پارەیەکی بەسەر دوو سالأ بۆ ئەو پڕۆژانەی کە لە سالێك یان کەمتریان دەوێت جێبەجیَ دەکرێن، هۆی چیە کە بەسەر دووساڵ یان زیاتر دابەش ئەبێت،، ئەو بڕی مودەوەرە بە تەحدیدەن پێمان بڵێن بڕی مدەوەری پار چەندە؟، ئێمە بەشێکیمان لەناو پڕۆژەکە دۆزیوەتەوە، ئەو سیَ سەد ملیارو سیَ سەدو حەفتاو چوار ملیۆنەی وەزارەتی ڕۆشنبیری، ئەو سی ملیارەی قەرزی بانکی پیشەسازی پار، تکایە بۆمان ڕوون بکەنەوە، بۆچی دیاری نەکراوە، هۆی کەمی بڕی داهاتی هەرێم، ئاماژە نەکردن بە داهاتی وازحی نەوت و گومرگ و قەرزی نێو دەوڵەتی و، کۆمەکی نێودەوڵەتی و، ئەمانە وازح بکرێنەوە باشە لەناو بودجە، بڕی پارەی پەرەپێدانی پارێزگاکان، لە چوار چێوەی بودجەی گشتی هەرێم بۆچی تۆمار کراوە؟، لە کاتێکدا لە دەرەوەی بودجەیە، کە ئەوە ئەبێتە هۆی ئەوەی بڕێك لە پارە بە تەبیعەتی حالٓ زیاد دەبێت، کەلە بنەڕەتا هەژمار نەکراوە، ئەو نا هاوسەنگیەی لە دابەش کردنی گوژمە بۆ پڕۆژەکان و کاتی دیاریکراو، پڕۆژە هەیە لە 5٪ی بۆ تەرخان کراوە لە بڕەکەی خۆی، کە ئەمە وادەکات بە چەند سالێك پڕۆژەکە تەواو نەبێت وەکو مەعلومە، هۆی ڕاوێژ نەکردنی حکومەت بە پارێزگاکان، بۆ جێبەجیَ کردنی بودجەی پەرەپێدان چیە؟، هۆی تێکەڵ بوون و باسی پڕۆژەکانی، دووبارە بوونەوەیان لە نێوان هەندیَ وەزارەت، کە بە نموونە نایهێنمەوە، چونکە باس کراون لە ڕاپۆرتەکانیشدا هەیە، هۆی چیە گرفتی لاوازی و نا زانستی بوونی کوالیتی پڕۆژەکان چارەسەر ناکرێت؟، لە ڕووی تەندەرکان، لە ڕووی کەرەستەکان، لە ڕووی کاری هەندەسی، لە ڕووی خشتەی کاتەوە، زۆر دووبارە بۆتەوە ئەو پرسیارانە، بۆچی وەزارەتی دارایی ئەو دەسەلأتە ڕەهایەی هەیە لە دەست وەردانە کاری بەعزیَ وەزارەتەکان، بە نموونە، تا سنووری لە 50٪ دا، دەست وەردەداتە وەزارەتی کار کە خۆیان ئیعتیرافیان کردووە بەوە، هەندیَ لە پڕۆژەکانی سالی 2010 خەرجیان سفرە، لە کاتێکدا لە ژێر جێبەجیَ کردندان، ئەمە هۆکاری چیە؟، بۆچی وەزارەتی دارایی خەملأندنی داهاتی وەزارەتی گواستنەوە، یان وەزارەتی شارەوانی وەکو دوو نموونە، ڕەنگە زیاتر شتی تریش هەبێت، کەمتر لە بڕی خۆی خەملأندوویەتی، داهاتی فڕۆکەخانەکان بۆچی باس ناکرێت، ئەو کورت

هێنانەی پار ئەو عجزە بەچی پڕکرایەوە؟، سەرچاوەکەی چیە؟ بۆمان ڕوون بکرێتەوە، ئایا وەزارەتی پلان دانانی بەڕێز، ڕێژەو ژمارەی پڕۆژە جێبەجێ کراوەکان یان نەکراوەکانی پاری لە لایە؟، بە نیسبەت پێشنیاریشەوە دوو، سێ پێشنیار عەرز دەکەم کە ئەگەر دووبارەش بن، تەئکیدە، تەسنیەیە لەسەر قسەی ئەو براو خوشکانە، من پێشنیارەکەم لە 30٪، ئەو سێ ترلیۆن و شەش سەد ملیارەی بەخشین و شمەك سوودی کۆمەڵایەتی، بۆ ئەو پێداویستیانەی کە پێشنیار کراون، لە 30٪ لەوە کەم بکرێتەوە، میلاکە پێشنیار کراوەکەی وەزارەتی دارایی، منیش پێم زۆرە، پێنج هەزارو سێ سەدو ئەوەندە، ئێمە بۆ تەربیەو بۆ بەعزە شوێنی تر میلاکاتمان دەوێت، ئەگەر مەجالی تیا نیە لەوە بڕێکی لێ کەم بکەینەوە، من پێشنیار دەکەم دیراسەیەکی زانستی جەدوای هونەری و ئابووری بۆ هەر پرۆژەیەك بکرێت، بە مەرج و بە ئەرك، ئەگەر لە یاساکان شتی وا وازحمان نیە هەتا حەدی یاسا دەرچوونیش پێویستە، کە ئەمە گرفتێکی بەردەوامی کوردستانە لە پڕۆژەکان، بڕێکی زیاتر بۆ ناوچە دابڕێندراوەکان، لەو بەشانەی کە ئیستیقتاعی دەکەین، کە پیای ئەچینەوە زۆر زۆر پێویستە، پێشنیارێکی تر مەسەلەی پڕێنسیپی هاوسەنکی لە نێوان کەرتەکانی هەرێم، لەکاتی تەرخانکردنی بودجەی وەگەڕ خستن، کە ئەوە تێبینیە، پێشنیارەکە ئەوەیە حد الامکان، هاوسەنگی لە نێوان ئەو کەرتانە ڕەچاو بکرێت، ڕێژەی تەرخان کراو بۆ توانا سازی لە وەزارەتی پەروەردە، بە تایبەتی زەمالەو نێردە، زۆر کەمە، بە تایبەتی کە پارو ئەمساڵیش پێویستیان بەوەیە زیاد بکرێت، هەروەها میلاکاتی وزارەتی پەروەردە کە شەش هەزاری بۆ دانراوە، من وا دەزانم کەمەو وەکو ئاماژەم پێی کرد، ئەکرێت لەوەی دارایی، هەر ئەو چەند پێشنیارەم هەبوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش سوپاس، بەڕێز صباح محمد نجیب ، کەرەمکە.

بەڕێز د.صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس بۆ ئەو دەرفەتە دووبارەیەی کە پێتان داین، ئەوەی کەمن ئەمەوێت ئاماژەی پێ بکەم، لەو کاتە ئەوەیە کە ئەرکی پاراستنی سەروەت و سامانی گشتی، بە دەرەجەی یەکەم لەسەر شانی حکومەتە، بەڵام ئەوە مانای ئەوە نیە کە پەرلەمان بۆخۆی مەسئول نەبێت، یان تاك تاکی ئەندامەکانی ئەم کۆمەڵگایە مەسئول نەبن لەو مەوزوعە، ئەوەی کە جێگەی سەرنجە ئەو پرۆژانەی کە دەبیندرێن و، لەسەر کاغەز نووسراون هەمووی دڵخۆش کەرە، بەڵام بەتەنها بوونی ئەم پڕۆژانە لە نەخشەو لە خەیاڵ دانی حکومەتی هەرێمدا، کافی نیە بۆ ئەوەی ئێمە دڵ خۆش بکەین، بە داهاتووی هەرێمی کوردستان، بەڵکو گرنگ ئەوەیە ئەو پڕۆژانە ببن بە هەقیقەت و ببن بە واقیع، پرسیار ئەوەیە بۆچی پڕۆژەکانی ئێمە، ئێستاش لەبەر دەستمان پڕۆژەی ساڵی 2003 و 2004 و 2005 و2006 هەیە، ئێستاش پڕۆژەی بەردەوامامان هەیە کە حەجمەکەی نەوەت وچوار لاپەڕەیە، ئەوەی ئەمساڵیش ئەگەر بچێتە سەر بەم شێوەیە بڕوات، هەموو شتەکان بخەینە سەر شانی حکومەت، ئەی باشە ئێمە بۆ موراقەبەی ئەوە نەکەین،

گیرو گرفت و ئاستەنگی بەردەم جێبەجێ کردنی ئەو پڕۆژانە لە کوێ دایە، بۆیە ئەبێت تەئکید بکەینەوە لەسەر ئەوەی وێڕای پەسەند کردنی ئەمانە کە شتی باشن، ئەبێ تەئکید لەسەر جێبەجێ کردنیان بکەینەوە، بە پێی ئەو مواسەفات و ئەو ستانداردە نێوە دەوڵەتیانەی کە هەیە، بۆیە ئەبێت تەئکید بکەینەوە لەسەر جۆری ئەو کۆمپانیایانەی کە ئەو پڕۆژانە ئەگرنە ئەستۆ، چاودێری جێبەجێ کردنیان، ئەوجا ڕۆتینی ئیداری بەڕاستی ئەبێت کەم بکرێتەوە بۆ جێبەجێ کردنیان، دواکەوتنی بودجەش تەئسیراتی خۆی هەیە، زروف و ئاو هەواو کەش و هەوای کوردستانیش تەئسیری هەیە لە جێبەجێ کردنیان، ئێمە بەڕاستی ئەو پرسیارە دەکەین، لەباتی پڕۆژەی پێشنیار کراو، تەئکید بکەین لەسەر جێبەجێ کردنی ئەو پڕۆژانەی کە بەردەوامن بۆ ئەوەی لە کاتی خۆیدا جێبەجێ بکرێ، باشتر نیە؟، ئینجا دێمە سەر خاڵی میلاکات، دیاری کردن و تەرخان کردنی میلاکات شتێکی باشە، شتێکی لازم و پێویستە، بەڵام بەتەنها کافی نیە ئێمە کێشەی دامەزراندن حەل بکەین، ئەگەر فیعلەن ئەنجومەنێکی ڕاژەمان نەبێ کە بە دوور لە مەحسوبیەت و مەنسوبیەت، دوور لە گیانی حیزبایەتی کار بکات، نموونەی زۆرمان هەیە کە ئەو هەموو دامەزراندنانەمان هەبووە، بەڵام بەشی زۆری مەبەستی خۆی نەپێکاوە، گرنگی بە دەستەی ژینگە نەدراوە وەکو پێویست، لە حاڵێکدا ئێستا کەرتی ژینگە لە هەموو دونیادا گرنگیەکی زۆری پێ دەدرێ، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئاوڕێکی جیددی لەو بوارە بدرێتەوە، تەخصیصی دەرماڵە بۆ فەرمانبەرانی بواری داد و دادوەری بە شێوەیەکی یەکسان کە ئێستا خەبەرمان پێ گەیشتووە کە هەموویان داوای ئەکەن، کە هیچ جۆرە جیاوازی و ئیمتیازێك لەو بوارەدا نەمینێت، سەرفی دەرماڵە بۆ دەروونناسان و کۆمەڵناسان و توێژەرانی کۆمەڵایەتی و توێژەرانی دەروونی کە تەنها دوو توێژێکن کە بەو شێوەی کە پێویستە و حەقی خۆیان گرنگیان پێ نەدراوە، ئاوەڕدانەوەی جیددی لە کەرتی تەندروستی و خەستەخانە پسپۆریەکان، ئێستا زۆرێك لە سەروەت و سامانی ئێمە لە نەخۆشکانمانەوە ئەچێ بۆ دەرەوەی کوردستان، داواکارم کە ئەوە تەکنولوجیای پزیشکی بێتە کوردستان و پشتگیریەکی تەواو بکرێ بۆ ئەو بوارە، خاڵێکی تر کێشەی گەورەی ئێمە زیاتر لەو بوارانەدا بەردەستە دەبێ کە دەڕواتە بواری تەجەمولاتەوە، بواری تەشریفاتەوە، حیمایەی زۆرەوە، بەخشینی بێ ڕەوای سەروەت و سامانەوە، من زۆر داوا ئەکەم لە وەزارەتی دارایی بەراستی لەو بوارانەدا کە پەیوەندی بە بەخشین و بە مینحە و بەو مەسائیلانە هەیە، زۆر دەستیان توند بێ، تەقەشوف جێبەجێ بکەن، بەڵام لەو بوارانەی کە پەیوەندی بە جێبەجێکردنی پرۆژەکان هەیە، پرۆژە ئەساسیەکان هەیە ئاسانکاری باش بکەن بۆ وەزارەتەکان، ئاخیر خاڵ کە پێویستە ئاماژەی پێ بکەم، داواکارم لە پەرلەمانی خۆمان کە ئێستا ئەو دەرفەتەمان پێ دراوە، بە هەماهەنگی لەگەڵ حکومەت کە ئیصلاحاتی پێویست لە ئەبواب و لە فسوڵی موازەنەدا بکەین، چونکە ئەوە ئەرکی سەر شانی ئێمەیە و هیچ موجامەلەیەك لەو بوارانەدا نەکەین، هیوادارم هەموو لایەك سەرکەوتوو بن و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز سەروەر عبدالرحمن عمر فەرمووو.

بەڕێز د. سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم بودجەی لەبەر دەستماندایە، گفتوگۆی لەسەر دەكەین و چەند رۆژێكە خەریكین، دیارە بودجەی خەڵكە و پێویستە لە خزمەتی خەڵك دابێ، ئێمەش وەك ئەندامانی پەرلەمان بێگومان نوێنەرانی خەڵكین و ئەركی سەرشانمانە بەرگری لە راست و رەوانی بودجەكە بكەین، ئەگەر بودجەیەكی باشە، ئەوە پێویستە دەنگی لەسەر بدەین و پاڵپشتی لێ بكەین، خۆ ئەگەر كەم و كورپەكیشی تێدا بێ، ئەوە پێویستە هەر لەو هۆڵەدا دەستنیشانی بكەین و چاكی بكەینەوە، بێگومان كاری وردیشی لەسەر كراوە و زیاد لە دوو مانگە ئەو بودجەیە لە پەرلەمانی كوردستاندا لەبەر دەستی یەكە یەكەی ئەندامانی پەرلەمان و لێژنەكاندایە، پرۆژە بە پرۆژە و خاڵ بە خاڵی تاوتوێ كراوە و ئەو هەڵە و كەم و كورپانەی كە تیایدا دەستنیشان كراون و لە راپۆرتی لێژنەی داراییشدا كە خۆی لە كۆی هەر 19 لێژنەی پەرلەمانیدا دەبینێتەوە، ئەم كەم و كورپانە دەستنیشان كراون، ئەم بودجەیە سەرباری چەند كەم و كوریەك كە تیایدا بوو، ئەوانیش لەم هۆڵەدا و لەسەر دەستی ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان دەستنیشان كران و چاك كراونەتەوە و كۆمەڵێك خاڵی ئیجابی زۆر گرنگی تێدایە كە پێویستە لەبەر چاو بگیرێت، یەكێك لە خاڵە پۆزەتیفەكانی بودجەكە ئەوەیە كە زۆر شەفافانە حكومەت ئامادەی كردووە ناردویەتییە بەردەم پەرلەمانی كوردستان و بەسەرجەم وەردەكارییەكانیشەوە لە سایت و چەند رۆژنامەیەكیشدا بڵاوكرایتەوە و هەر تاكێكی ئەم هەرێمە دەتوانێت ببینی و بیر و ڕای خۆی لەسەر بدات، واتا بودجەكە شەفافانەیە و لە تاریكیدا نیە، لە ژێر ئەو رۆشناییەدا ئێمەش دەتوانین باشتری بكەین، كە پێمان وایە لە هیچ وڵاتێكدا لە پەسندكردنی بودجەدا ئەم جۆرە وردەكارییە ناچێتە پەرلەمانەوە، چونكە ئەم وردەكارییانە دەتوانم بڵێم ئەمە كاری دیوانی چاودێرییە ، بۆ ئەوەی ئێمە لە داهاتوودا تووشی ئەو كێشانە نەبینەوە، هەر لێرەوە پێشنیاری ئەوە دەكەم كەوا دیوانی چاودێری دارایی كاراتر بكرێت، پێم وایە ئەو بودجەیە خاڵی بەهێزتری زۆر تێدایە، لایەنی كەم قۆناغێك رەوشی ئاوەدان كردنەوەی كوردستان بەرەو پێشەوە دەبات، دەیان پرۆژەی ستراتیژی گرنگی تێدایە كە مایەی دەستخۆشین، لەوانە تەرخان كردنی بڕی 60٪ بودجەی ئیستیسمار كە ترلیۆنێك و 14 ملیار و 168 ملیۆن بۆ كارەبا لە هەرێمی كوردستاندا، خۆتان دەزانن كارەبا پێوەستیەكی حەیاتیە لەم سەردەمەدا و حكومەت هەنگاوی بۆ بنبڕ كردنی ئەم كێشەیە ناوە كە دەتوانین لە بواری بودجەدا ئەمساڵ بە ساڵی كارەبا و ساڵی رووناكی ناوزەند بكەین، لە پاڵ ئەمەدا بڕێكی زۆر لە پارەی تەرخان كراو بۆ سیلەع و خەدەمات و صیانەی ئەمساڵ بۆ بنەبڕ كردنی كێشەی كارەبا تەرخان كراوە، كە دەبوایە ئەمە جێگەی دەستخۆشی و دڵخۆشی بێت، جێگەی دەستخۆشی لێ كردن بێت نەك هەڵای لەسەر دروست بكرێت كە پشكی شێری تیایدا كە 53٪ سەرجەمی ئەم بڕە بۆ كارەبایە، ئەمە هی ئەوە نیە موزایەدەی لەسەر بكرێ و یەك لە خاڵە باشەكانیەتی، یەكێكی تر لە خاڵە پۆزەتیفەكانی ئەوەیە كە گرنگی بە ئاوەدان كردنەوەی دێهاتەكانیش دراوە و بڕی 149 ملیاری بۆ تەرخان كراوە، ئەمەش قوەتێكی باشە بۆ پرۆژەكانی ساڵانی

رابردوو كە پارە تەرخان كرابوو بۆ بەندا و ئاو وئاوەڕۆ كە پێویستە ئەمە درێژەی هەبێت، هەروەها ئەم بودجەیە چاوەڕێ دەكرێ دوای پەسند كردنی، بووژانەوەیەكی زیاتر روو لە كوردستان بكات، كۆمەڵێك خاڵی بەرچاوی تێدایە كەوا دەبێتە مایەی ئەوەی كە گوزەرانی خەڵك باشتر بكات، رێژەی بێكاریش كەمتر بێتەوە، لەوانە دامەزراندنی 25 هەزار فەرمانبەر كە ئێمە پێشنیارمان كردووە ببێت بە 26 هەزار، چونكە 1000 فەرمانبەری بۆ وەزارەتی پەروەردە زیاد بكرێ بە تایبەت ئەوانەی كەوا توێژەری كۆمەڵایەتین، سەرباری ئەوەی پێشنیاری ئەوە دەكەم كە دەرماڵەكەیان زیاد بكرێ، هەورەها پێدانی سولفەی زەواج بۆ پێنج ملیۆن و پێدانی سولفەی عەقار بۆ20 ملیۆن، پێدانی قەرزی لاوان بە 15 ملیۆن و پێدانی قەرزی كشتوكاڵ، قەرزی پیشەسازی، زیادكردنی مووچەی تۆڕی كۆمەڵایەتی بۆ 150 هەزار، زیادكردنی دەرماڵەی هێزەكانی ناوەخۆ، ئەمانە و چەندانی تر، سەرباری ئەنجامدانی 2362 پرۆژەی بەردەوام و 543 پرۆژەی پێشنیازكراو، جگە لەو پرۆژانەی كە لە پەرەپێدانی پارێزگاكاندا پێشنیار كراون، ئەمانە هەمووی لە كوردستاندا كە دەبێتە مایەی ئەوەی دەیان هەزار گەنج و لاوی ئەم وڵاتە دەرفەتی كاری بۆ برەخسێت، سەرباری ئەوە، هەڵمەتی دروست كردنی قوتابخانەكان بەردەوامە و لە بودجەی ئەمساڵیشدا هەروەك لە لیستی كوردستانیدا پێشنیار كراوە، پرۆژەی توانا سازی بەردەوامە، ئەوەی تێبینی دەكرێ كە بودجەی ئەمساڵ بەراورد لەگەڵ ساڵی رابوردوو، زۆر باشترە، ئەوەیە كە لە مەوجوداتی غەیرە مالیدا 20٪ كەم كراوەتەوە، لە ئیعاناتدا 78٪ كەم كراوەتەوە، راستە مینەح زیادی كردووە، بەڵام 20٪ بۆ پەرەپێدانی دێهاتەكان تەرخان كراوە، لە سیلەع و خەدەمات و صیانەدا لە 53٪ بۆ كارەبا رۆیشتووە، لە پەسندكردنی بودجەدا پێویستە هەمووومان هاوكار بین لە پێناو پەسندكردنی بودجەیەكی شیاو بۆ هەرێمەكەمان، هەم حكومەت و هەم پەرلەمان، بە دەسەڵات و ئۆپۆزیسیۆنەوە، چونكە ئەگەر جیاوازیش بین و ناكۆكی سیاسیشمان هەبێ، بەڵام لە هەندێ مەسەلەدا، بەڵام دەبێ كۆك بین لەسەر ئەوەی كە هەموومان لە خزمەتی خەڵكدا بین، لەو خاڵەدا هەموومان بەیەك دەگەینەوە كە خزمەتی خەڵكە، پێویستە لەم بودجەیەدا هەست بە دەرەنجامە باشەكانیان بكەین، كە پەیوەندی بە ژیانی خەڵكەوە هەیە، وەكو پەرلەمان دواتر موتابەعەی بكەین و بە دواداچوونی زیاتری بۆ بكەین، سەرباری ئەوەی پشتگیری لەو پێشنیارانە دەكەم كە خاتوو سۆزان بەناوی لیستی كوردستانیەوە خستیە روو، كە داوای كەمكردنەوەی 10٪ ی سەرجەمی بودجەی تەشغیلی دەكات و ئەوەی هەستیشی پێ دەكرێ ئەوەیە، كە هەموو فراكسیۆنەكان كۆكین لەسەر ئەو گۆڕانكاریانە كە بكرێت، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، پێم باشە ورد لە بودجەكە بڕوانین و هاوسەنگی نێوان سێكتەرەكان ڕابگرین، نەك قسەكانمان ناكۆكی تیادا بێت، بۆ نموونە هەموومان داوای كەم كردنەوەی بودجەی تەشغیلی دەكەین، كەچی لەبەرامبەردا هەمووشمان بەجۆرێك لە جۆرەكان داوای زیاد كردنی دەكەین، ....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەم پێشنیارانەم بۆ جنابتان هەیە و وەرەقەکەش دوایی تەسلیمی بەڕێزتانی دەکەم، یەکەم ئەو زیاد کردنەی موخەسەساتی تەواوی حقوقیانی هەرێم بگرێتەوە کە لە هەندێ شوێن لە 30٪ یە و لە هەندێ شوێن 50٪ یە، ئەو کارمەندە حقوقیانەی لەدەوائیری دەوڵەت یاخود وەزارەتی داد یاخود مەجلسی قەزا کار ئەکەن هەموو بەیەك چاو سەیریان بکرێت و 50٪ یان بۆ زیاد بکرێت، دووەم تەئکید دەکەمەوە کە پێویستە 50٪ی بابی بودجەی تەشغیلی بەدەر لە مووچە ببڕدرێت کە دەکاتە (یەك ترلیۆن و حەوت سەد ونەوە و نۆ ملیار دینار) بەمەش ئەم کارانە دەکرێ، سێیەم/ ئەم کارانەی کە دواتر باسی دەکەین، سێیەم/ بیست و پێنج ملیار دینار تەرخان بکرێت بۆ مەجلسی قەزا بە مەبەستی دروست کردنی خانوو بۆ حاکمەکان، لەبەرئەوەی بەڕێز لە هەموو وڵاتاندا حاکمەکان ڕێزێکی تایبەتیان لێ ئەنرێ و مەعیشەتیان چاك دەکرێت بۆ ئەوەی بتوانن باشتر ئیشی خۆیان بکەن، چوارەم/ (بڕی پێنج ملیار دینار) بۆ مەجلسی قەزا تەخسیس بکرێت بە مەبەستی دامەزارندنی سحە کە ئێمە لە سلێمانی و لە زۆر شوێن ئەزمەی کەمی حاکممان هەیە، پێنجەم هاوتاکردنی مووچەی پۆلیس و پێشمەرگە و ئاسایش بە هاوتا عیراقیەکانیان کە وەزعی ماددیان زۆر زۆر خراپە و ماددەی 46 و 47 ی یاسای ڕاژەی پێشمەرگەیە کە لە یاسای ساڵی 2008 ەوە دەبوایە جێ بەجێ بکرایە، شەشەم لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان دا شارۆچکەی چۆمان هیچ پرۆژەیەکی بۆ دیاری نەکراوە و چەندان ئیتساڵمان پێوە کراوە کە خەڵکی ئەوێ گلەیی دەکەن کەحەقە شتێکیان بۆ بکرێت، حەوتەم تەخسیس کردنی بڕی 40 ملیار دینار بۆ دروست کردنی وەرزش کە جۆراو جۆرەکان بۆ هەر سێ پارێزگاکە لەبەرئەوەی ئێمە هەموومان ئەمڕۆ باش دەزانین پەرلەمانێکی گەورەی وەکو فەرنسا کە مونتەخەبی ریازیەکەی لە یاری دا فەشەل دێنێ پەرلەمان جەلسەی لەسەر ئەوە دەکات، بەداخەوە ساڵی پار ئێمە 10 ملیار دینارمان تەرخان کرد بۆ دروست کردنی وەرزش کە ئیهتمام بە وەرزش بدرێ هیچی لێ نەکرا، یەعنی بەڕاستی ئێستا پێناسەی میللەتان تەنها ئەوە نیە بە هێزی سەربازی و ئابووری ناوبرێن و بنازن، بە فەن ئەنازن و بە وەزرشەوە دەنازن، بۆیە من داواکارم 40 ملیار دینار تەخسیس بکرێت بۆ هەر سێ پارێزگاکە و بەشی کەرکووکیشی لێ دیاری بکرێت و بە مەبەستی ئەوەی کە ئیهتمام بە وەرزش بدرێت بە هەموو ئەنواعەکانیەوە بۆ وەرزشگاکان، هەشتەم/ داواکارم بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ساڵی وایە سێ هەزار و چوار هەزار، ئیحسای پار سێ هەزارکەس تێ پەڕیوە لە حادیسەی مروردا لە هەرێمی کوردستان دا تیا چووە، لەبەرئەوەی کە باران ئەبارێ و کە جەو تەواو نابێ بەهۆی خراپی ڕێگاکانەوە و بە هۆی نەبوونی ئیشارەتی هاتوچۆ ئەم هەمووحادیسەیە ڕوو دەدات، بۆیە من داواکارم کە من چەند وڵاتێکم دیوە لە خراپترین شوێندا چەندەها ئاوێنە و عەلامەتی هاتوچۆیان داناوە، داواکارم 10 ملیار دینار لەو پارەیە ببڕدرێت بۆ هێماکانی هاتوچۆی تەواوی ڕێگەکانی ناوخۆ و دەرەوەی شارەکان تەخسیس بکرێت، ماددەیەك دابندرێت بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان، کە بە هەموو شێوەیەك نەقلی موازەنەی ئیستسماری بۆ سەر

موازەنەی تەشغیلی مەمنوع بكات، لەبەرئەوەی بەڕاستی هەزارو شەش سەد خانووی ئەنفالەكان كە پار پارەی بۆ تەخسیس كراوە یەك دیناریشی سەرف نەكراوە، یەعنی بەڕاستی ئێمە واجبی هەر هەموومانە چی ئۆپۆزسیۆن چ لیستەكانی دیكە.......... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

توخوا ئەوەی ئەنفالەكان لە كوێیە كە بۆی كراوە بە نووسراو، بەدەقیقی بیدە بۆ ئەوەی بزانین موتابەعەی بكەین، چونكە ئەگەر دۆكیۆمێنتێك هەیە، لیجانی پەرلەمان واجبی هەموو فراكسیۆنەكانە بەدوای ئیش و كاری خەڵكی ڵێ قەوماوی وەك ئەنفال بڕوا، چونكە نابێ زوڵم لەكەس بكرێت و، بەڵام بە دۆكیۆمێنت دێتە لیژنەكە موناقەشە بكرێت و بێتە لامان لەگەڵ حكومەت دابنیشین و ئیستجوابی ئەو وەزیرەش دەكەین كە بەرامبەر كەسوكاری ئەنفالكراوەكان موقەسرە، سوپاس، كاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من یەك سەعات پێش ئێستا ئیتسالم پێوە كراوە لە پیرەمەگرون كە دوو سەد خانوو بۆ ئەنفالەكانی پیرەمەگروندروست بكرێت دەڵێ هەر هیچی تیا نەكراوە، یەعنی ئەمە واقعە لە چەمچەماڵ و پیرەمەگرون و لە دوكان و لە چەند جێگەیەكی تر هیچی نەكراوە، ..... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك برهان بە تەلەفۆن چاوەكەم جەنابت ئەندام پەرلەمانی دەبێ دۆكیۆمێنتت هەبێ و بڕۆیت و بزانی وایە وانیە؟ ناكرێت هەروا بە تەلەفۆنێك و بێی لەناو پەرلەمان باسی بكەی، چاوەكەم ئەوە نابێ، كاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

حكومەت ئینكاری ناكات كە نەكراوە، خاڵێكی ترم، من جارێكی تر پێشنیار دەكەمەوە وەزیری دارایی و تەختیت خشتەیەك بە داهاتی هەمەجۆری هەر سێ پارێزگا پێشكەش بكەن و ئاو و كارەبا و زەریبەی دەخل و زەریبەی عەقار و مرور و گومرگ و فرۆكەخانەی هەولێر و فرۆكەخانەی سلێمانی و مەصفای نەوتی خەبات و مەصفای نەوتی بازیان كە هەر ئەو مەسفایانەن زۆرترین داهاتیان هەیە رۆژانە، من داواكارم خشتیەكمان بدەنێ بەو داهاتەی كە خراوەتە بەرچاومان، بەڕێز علمیەن موناقەشەكردنی بودجە لە هەموو دنیادا بەس موناقەشەكردنی خەرجی نیە، جارێ پێش ئەوە موناقەشەی داهات دەكەی، ئێمە خشتەی داهاتمان بۆ نەهاتووە بە وردی، خاڵی یانزەم/ زیاد كردنی سلفەی زەواج، بەڕێز شتێك هەیە ئەمڕۆ دەبێ ئێمە ئەو پارەی كەبۆ سلفەی زەواج دایدەنێین لەئاستی تەتەوری ژیانی ئەمڕۆی خەڵكا بێت، دوو ملیۆن ونیو چیە بۆ خەڵكی دانراوە، من داواكارم بە بێ هیچ موزایەدەیەك هەموو فراكسیۆنەكان لەبری 5 ملیۆن بۆ 7 ملیۆن و شتێكیان بۆ بكەین، دوانزە/ بە هەمان شێوەی بەغدا سلفەی عەقار بكرێتە 30 ملیۆن

دینار، لەکاتێك دا لە وەسەت و جنوبی عیراق مەوادی ئینشائی هەرزانترە 30 ملیۆن دیناری هەبێ، بەڕێز دەربارەی ڕێگەدان داواکارم ڕێگە بدرێت لە وەزارەتی دارایی بە بانکە عیراقیەکان بێنەوە بەهەمان ناوی جارانیانەوە فەرع بکەنەوە لەبەرئەوەی ئیمتیازێکی زۆر دەدەن بە خەڵك و لە قەرز و لە سلفە بۆ ئەوەی بتوانین ئەوە بکەین، شانزەم/ خاڵێکی زۆر موهیم هەیە کە داواکارم پارەیەکی زۆر بۆ ڕەقابەی مالی و هەیئەی نەزاهە تەخسیس بکرێت، لەبەرئەوەی ئەو دووانە بتوانن ئیشی خۆیان بکەن، خاڵێکی تر لە ئیستمارەی ئیعدادی موازەنەی جاری موحەدەدی حکومەت ساڵی 2011 لەلاپەڕە 15 دا دوو حەقلی تیا هاتووە یەکێکیان لەنەفەقات تەشغیلی دا نووسراوە حەقڵی ڕەئس مالیەکەی 149 ملیار دینارە ئایا لە نەفەقاتی تەشغیلی دا ڕەئس مالی چی دەکات؟ دووەمیان/ هەر لە نەفەقاتی تەشغیلی دا لەلاپەڕە 15 حەقلێکی تیایە بەناوی بەرنامجی تەنمیەی ئەقالیم و ئەعمالی موحافەزات، بڕی 149 ملیار دینارە، لە کاتێك دا لە ماددەی 2 ی بودجەی عیراق لە خاڵی 1 لە زمنی دوو ترلیۆن و شەش سەد وشەست و چوار و سێ سەد و پەنجاو چوار ملیۆن ئەمە پارەی بۆ تەخسیس کراوە لە هەرێم ئەمەش ئەوراقەکەیەو دەیخەمە بەردەستی جەنابتان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تکایە تیکرار نەبێ رجائەن، ئەوانەی کە جاری تر وتراوە دووبارەی بپێتەوە وەختەکەی خۆشتان دەڕواو موکەرەرە، پەیمان خان فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ڕاستیەکەی ئێمە ئەوە چەند ڕۆژێکە قسە لەسەر وردەکاریەکانی پرۆژەکان دەکەین کە بەفعلی هەرچەندە ئێمە پێمان خۆش بێ یان نا ڕۆشتینە ناو وردەکاریەکانەوە ئەگەر چی چوونە ناو وردەکاریەکان ئیشی ئەندامی پەرلەمان نیە، چونکە ئێمە ئەوا سێ ڕۆژەو چەندین ڕۆژی تریش کە نزیکەی مانگێکە ئیشی کارمەندی دەزگای چاودێری دارایی دەبینین کە وەکو مودەقیق تەدقیقمان کردووە لەناو بودجەکەدا کە بەڕاستی خاڵی یەکەم ئیشی ئێمە نیە و بۆ ئەوەی سەرمان بپەڕژێ لەسەر ختوتی عام و مەبادیئی ئەساسی بودجە قسە بکەین، بۆیە من لەسەر ئەو مەبدەئە ئەساسیەوە ئێمە لەم هۆڵەدا کۆمەڵێك ڕەخنەی زۆرمان گرت لەناو ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی دا کۆمەڵێك ڕەخنەی زۆری تیایە کە هی زۆربەی ئەندامانی پەرلەمانە، ئەمانە کۆمەڵە ڕەخنەیەکن کە بەڕاستی چاککردنەوەی یا تەسەوری ئێمە بۆ ئەوەی کە لەناو هۆڵی پەرلەمان دا لەڕێی ئەو دوو وەزیرە بەڕێزەوە یا بۆ خۆمان و ئەندامانی پەرلەمان چەند چاکی بکەینەوە، من پێموابێ تۆزێ ئەچینە خەیاڵەوە، لەبەرئەوەی ئەم بودجەیە بە پێی ئەو ڕەخنانەی کە لەبەردەممان دایە و ڕەخنەی سەرجەم فراکسیۆنە جیاوازەکانەوەیە و بە ئۆپۆزسیۆن و کوردستانی و فراکسیۆنەکانی کەوا ڕەخنەکان لە شوێنێکەوە بودجەکە دەستی بەیتێ هەڵئەوەرێ، یەعنی هی ئەوە نیە کە ئاوا بە ئاسانی لەناو پەرلەماندا چاك بکرێتەوە، لە کاتێکدا کە ئێمە دەبووایە و

موشكیلەیەكی زۆر ئەساسیمان هەیە باس لە زیادەی ترلیۆنێك لە نەفەقات دەكەین، ئەو پرۆژانەی كە پارەیان بۆ سەرف نەكراوە و گەڕاونەتەوە و نەگەڕاونەتەوەو پارەكەیان دیار نیە ئەویش نزیكەی 2ـ3 ترلیۆنە، واتە ئێمە باس لە مەبلەغێكی ئەوەندە گەورە دەكەین لە كاتێك دا كە عەجزێكیمان هەیە بە ترلیۆنێك و ئەوەندە ملیار مەزەندە كراوە، مەفرز بوو ئێمە لە ختوتی عامی بودجەدا لەسەرۆكی پەرلەمانەوە هەتا هەموو ئەندامانی پەرلەمانیش هەردوو ئەو وەزیرە بەڕێزەی كە لێرەن و ڕاپۆتەكەی لیژنەی دارایی شینی حسەن و حوسینمان بۆ پڕكردنەوەی ئەو عەجزە بكردایە، لەبەرئەوەی عەجز یەكێكە لە كارەساتەكانی بودجە ئەمە ئەگەر ئاماژە بێت بۆ شتێك ئەوا بێ خەم لەو عەجزە دانیشتووین تەوزیعی دەكەین لەم نەفەقەیە هەڵی ئەگرین دەیدەین، بەم نەفەقەیەی تەشغیلی و دابەشی دەكەین و مەعاشی ئەو زیاد دەكەین و پارەی ئەو زیاد دەكەین، ئەگەر ئاماژە بێت بۆ شتێك ئاماژەیە بۆ ئەوەی كە هەمووومان بە غیرە موباشر جۆرێك لە دڵنیاییمان هەیە لەوەی كە ئەو عەجزە حەقیقی نیە، ئەمەش دیسانەوە كارەساتێكی تری ئابووریە كە لە بودجەدا هەیە بۆیە من بۆ چارەسەركردنی ئەم كارەساتانە چەند پێشنیارێك دەخەمە ڕوو بۆ ئەوەی بابڵێین ئەگەر دەنگ لەسەر یەكێكی نەدرا ئەوانەی تر بەدیلمان هەبێ، پێشنیاری یەكەمم ئەوەیە كە زووترین كات لەچەند ڕۆژێك سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران و وەزیرە پەیوەندارەكان بانگ بكرێن، چونكە ئەمانە ڕەخنەگرییەك و كەموكوڕیەك نین كە ئاوا بە ئاسانی ئێمە پێمان وابێ بە چاو پیاخشانێك دا دەتوانین لێرە چارەسەری بكەین، بانگ بكرێنە ئێرە بۆ ڕوونكردنەوەی حاڵەتێك ئەم هەڵانە وەكو باسم كرد هەڵەیەك نین كە ئیللا شارەزای ئیقتساد دركی پێ بكات، ئەوەندە سادەوساكارن و ئەوەندە تێ پەڕیوە كە ئێمەنەشارەزا لەبواری ئیقتسادا دەیان ڕەخنەمان دەركردووە، دەیان كەموكوڕیمان دەركردووە، بۆیە بۆ پرسیار كردن و ڕوونكردنەوەی حاڵەتێك ئایا حكومەتی هەرێم بەڕاستی ئەوەنە نەشارەزایە دوور لەڕووی ئەوان كە ئەم هەموو ڕەخنەیەی بەسەر دا تێ پەڕی بێ، یان ئەوانیش موسەیرن لەوەی كە ئەم غەڵەتانە ڕۆشت بێت پێیان تێ پەڕێندرابێ، لەمەیان دەكەوینە بەردەمی دوو حاڵەتەوە ئەگەر ئێمە بەڕاستی ئەندامی پەرلەمان بین و بمانەوێ نوقتەی فاسڵ دابنێین بۆ بودجە و ساڵ بە ساڵ نەیخەینە ساڵەكەی تر ئەم كەموكوڕیانە بۆ ساڵی داهاتوو ڕەچاو بكرێت و ئەوەی كە لە خولی تریش تێی ئەپەڕێنێ و هەمووی وا دەرئەچێ بۆ دانانی نوقتەی فاسڵ مەفروزە لە لێ پرسینەوەمان لە حكومەت ئەگەر بۆ خۆی ئەوەندە بە نەشارەزایی و ڕووی دەمم لەو دوو وەزیرە بەڕێزە نەبێ بێ سەلیقەیی ئەمەی تێ پەڕاندووە؟ ئەمە جێگەی ئەوەیە كە متمانەی لێ وەربگیردرێتەوە، هیچ جێگەیەكی تر نیە، ئەگەر موسەیریشە پێی دەكرێ، ئەبێ خاڵی فاسڵ دابندرێت دیسانەوە بۆ ئەوەی بەرپرسیاریەتی ئەوەڵ و ئەخیر نەكەوێتە ئەستۆی ئەو وەزیرانە كەڕەنگە هیچ دەستیان لەو كەموكورتیانە نەبێ، ئەم پێشنیارە پێشنیاری یەكەمم بوو، پێشنیاری دووەمم، ئەوەیە لەبەرئەوەی كە من گومانم هەیە لەوەی داوای گەڕانەوەی بودجە بكەم، بودجە چارەسەر بكرێت، لەبەرئەوەی ئێمە تەجروبەی یەكەممان هەیە ساڵی پار داوای گەڕانەوەی بودجەمان كرد هەرچەندە تەسدیق نەكرا، دەبووایە ئەمە بەخاڵ وەربگیرایە لەلای

حكومەتەوە کە ئەم جار دێتەوە ئەم غەڵەتانە تیکرار نەبێتـەوە، نەفسی غەڵەت چـەند بـارەیی دیسانەوە تیکرار بووەتەوە کەواتە گێڕانەوەی بودجە بۆ حکومەت موسبەقەن کە مـن دەزانم و دڵنیـام لـەوەی نیـەت نیە لەوەی کە ئەو بودجەیە چاك بکرێت و ئیستفادەی نابێت، بۆیە من پێشنیاری دووەمم ئەوەیە کە ئـەم بودجەیە ئەبێ باس لەوە نەکەین کەموکوڕیەکان پڕبکەینەوە باس لەوە بکەین کە بیگۆڕین، چونکە سەراپا ئەو کەموکوڕیانەی کە باسمان کردووە متمانەی سەر لـەنوێ گۆڕینی بودجەیە بۆیـە لـەناو پەرلەمانـدا بـە ئامادەبوونی وەزیرە پەیوەندارەکان بە بودجەوە سـەرلەبەری ئـەو بودجەیـە بگۆڕێ، گـرنگ ئەوەیـە تێکـڕا موتەفق بین، چۆن موتەفقین لەسەر ئەوەی کەموکوڕی هەیە، موتەفق بـین لـەوەی کـە پەسـەندی نەکـەین، چونکە عیبرە بە نەتیجەیە و عیبرە بە ڕەخنە گرتن نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالم فەرموو.

بەڕێز سالم تۆما کاکۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەم نەما، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سمیر فەرموو.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش قسەم نەما، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بـەڕێزان ئەنـدامانی پەرلـەمان، هـەمووان تـێ گەیشـتووین کـە کوردسـتان لەبـەردەم زۆربـوونی ڕێـژەی دانیشتووان و گەشە کردنی شارو شارۆچکەکان و ئـاوەدان بـوونی لادێکانـە، ئەمـەش لـە حکومـەت و لایەنـە بەرپرسیارەکان دەخوازێ کە ئاوڕدانەوەیان هەبێ بۆ تێرکردنی پێداویستیەکانی خەڵکی کوردسـتان لـەباری ماددی و مەعنەوی دا، مـن ئومێـد دەکـەم ئـەم بودجەیـە کاتێـك پەسـەند بکرێـت کـە بتـوانین هـەموو ئـەو داخوازیانەی تیادا بەدی بهێندرێ کە کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان لە بۆنە جیاجیاکان دا لێمانیـان داخـوازی کردووە، لەڕێگەی ڕاپۆرتەکانی لیژنەکانی پەرلەمانیشەوە کە هەمووی سەرنجەو تێبینی گونجـاون کـە دراوە بەوەی کە کەلینەکان پڕبکرێنەوە و بە نەزەری ئیعتبار وەربگیرێـن، تەسـەورم وایـە خۆشـبەختانە ئـیرادەی زیندوو هەیە بۆ چاکسازی و تێ پەڕاندنی کەلێنەکان، لەمەشـدا تەسـەورم وایـە ئێمـە لـەوەدا موفـق دەبـین

دەتوانین خزمەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان بکەین کە بەشێکی باشی ئەوەی ئیمکانە لە کەلینەکان تێ بپەڕێنین، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من بەخێرایی چەند پێشنیارێك دەخەمە ڕوو، بایەخدان بەڕێگاو بانەکان ئەولەویەتی زیاتری بدرێتێ، چونکە یەکێك لە مەترسیەکانی لەدەستدانی ژیانی هاوولاتیانی کوردستان لە ئێستادا خراپی ڕێگاوبانەکانە، خاڵێکی تر سنووردانان بۆ هێنانی کوالیتی خراپ لەجۆری صینی و ئێرانی و ئەوانی تر، گۆڕینی سەیارە کۆنەکان بە جۆرێك کە بتوانرێ لە خزمەت هاتوچۆ و لەمەترسی ئەو حادسانە خەڵك ڕزگاری ببێ، هەروەها خۆتان دەزانن ژینگەی کوردستان لەبەردەم مەترسی دایە و هەڵمەتی نەمام ناشتن یەکێك دەبێ لەو هەنگاوانەی کە دەتوانرێ بە خێرایی و بەبەرفراوانی و پاراستنی ژینگەی کوردستان مسۆگەر بکات، بەتایبەتیش لە ڕێگەی وەزارەتی شارەوانی و کشتوکاڵەوە ئومێد دەکەم حکومەت ئەمەش بە نەزەری ئیعتبار وەربگیرێ، بایەخی زیاتر بدرێت بە سێکتەری تەندروستی کە بە جۆرێك بێت 5٪ کەمتر نەبێ و خۆتان دەزانن بە پێی ستانداردی نێودەوڵەتی گرنگی دان لە ئاستی پەسەند دا 7٪ ەو بە پێی کۆنگرەی نێودەوڵەتی تەندروستی کە لە هەرێمی کوردستانەوە بە چاودێری بەڕێز د.بەرهەم سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان ساز کرا پێشنیار کرا 10٪ ـ 15٪ ئەو سێکتەرە سەر بخرێ ئومێد دەکەم ئەو ڕاسپاردانە لەبەرچاو بگیردرێن، گوژمەیەك پێشنیار کراوە بۆ دەعمی سەروەتی ئاژەڵداری، ئومێد دەکەم ئەوە بچەسپێندرێ لەپاڵ کەرتی کشتوکاڵدا دەتوانێ خزمەتێکی زیاتر بە لادێکان بکات، ئەمساڵ پێویستە بەچڕی کار لەسەر تەفعیل کردنی ڕۆڵی چاودێری پەرلەمان بە سەر پرۆژەکاندا بکرێت بۆ سەلامەتی جێ بەجێ کردنی یاسا و ئامانجەکانی بودجە، دەزگای چاودێری دارایی بەشێوەیەکی کارا بە پێی یاسا ڕاپۆرتەکانی بنێرێتە پەرلەمان و کاریان لەسەر بکرێت و ئێمەش کەمتەرخەمی تێدا نەکەین، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لەنزیکترین دەرفەتدا دەخوازم داهاتی نەوتی فرۆشراو کە بە موزایەدە کراوە بهێندرێتە پەرلەمان و بۆ ڕای گشتی ڕوون بکرێتەوە و بکرێتە پرۆژە وەك ئەوەی لە 250 ملیۆن دۆلارەکە دا لەڕابردوو دا کرا، هەروەها پیاچوونەوە بە پلەی کۆمپانیاکانی جێ بەجێ کردنی پرۆژەکانی ئەو کۆمپانیایانە پرۆژەیان پەکخستووە یان وەك خۆی لە کوالیتی و ماوەی تەواو نەکردووە بەبێ هۆی مەنتقی پرۆژەیان نەدرێتێ و بە پێی یاسا مامەڵەیان لەگەڵ بکرێت، لەڕووی ستراتیجی و نەتەوەییەوە بایەخدان بە ناوچەکانی کێشە لەسەر و بە تایبەتیش لە سێکتەری پەروەردەو ئاوەدانی دا مەسەلەیەکی زۆر گرنگ هەیە کە ئەبێ لە میزانیەی ساڵانەی حکومەتی هەرێمدا ئاوڕی لێ بدرێتەوە، ئەوەی لەناوچەکانی کێشە لەسەر دەگوزەرێ ڕاستە لەڕووی ئیداریەوە لەسەر حکومەتی ئیتحادیە، بەڵام پرۆژەکان ڕەنگدانەوەی نیە و پرۆژەکانی حکومەتی هەرێمە ڕێژەیەك بەشداری کردووە لە نمو دا، بەڵام ئەبێ ئەوە زیاد بکرێت، بۆیە من خوازیارم ئێمە بتوانین لەم پەرلەمانە بەڕێزەدا هەموو ئەو کەلێنانەی باسکران لەبەرچاو بگیردرێن و موسبەقەن پێش وەلامی وەزیرە بەڕێزەکان و میوانە بەڕێزەکان نەکەوین، چونکە لەوانەیە وەلامی خۆیان هەبێ بۆ هەندێ تێڕوانین بە ژمارە و بە جومەلی تر دەرخران، ئێمە چاوەڕێ بین دوای دەرئەنجامەکانی وەلام و سەرنجەکانی وەزیرە بەڕێزەکان ئەو کاتە قسەی تر لەسەر کۆتایی هێنان بە گفتوگۆکانی بودجە بهێندرێت، بەڵام موسبەقەن ئەوە بۆ ڕای گشتی و بۆ هەمووشمان ڕوونە کە بووژانەوەی

کوردستان و بەردەوامی خزمەت کردنیان پەیوەستە بە پەسەند کردنی ئەم بودجەیەوە، ئەویش بە جۆرێک کەمترین ناعەدالەتی تێدا بێ و سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەیان خان فەرموو.

بەڕێز بەیان احمد حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەست پێکێ سوپاس بۆ ڤێ دەرفەتێ بڕاستی من دڤێتن چەند خالەکا بدەمە پێش چاڤێت ئەندامێ پەرلەمانیەت بەڕێز، بابەتێ کەرتی تایبەت کو بڕاستی کەرتەکی ژ بیر کریە، کو مەفروزە لهەمی ولاتا ملێ کەرتی گشتی ڤە کاردکاتن و گرنگی ڤێ گرنگیەکا یەعنی هەژی تەبعەن پێ بێتە دانان، لدیف لێکۆلینێت ئەنستتیو دا ڕاندیا ئەمریکی پێویستیا ئەم پێتڤیا هەرێما کوردستانێ 40ـ 50 هەزار کارینە سالانە، لبەر هەندێدڤێتن گرنگیەکا هەژی تەبعەن ڤێ کەرتێ بێتە دانان، ئەگەر ئەم سەح کەینێ تەبعەن ئەڤ کەرتە هەمی کەرتەکێ بێ یاسایەو نە ڕێکخستیە و گرنگیەکا هەژی پێ نەهاتیە دانان، لەوما ئەڤەر سەحکەینێ ڕەنگڤەدانا وێ بودجەیێ دا کەمترین بودجە بۆ کەرتی کشتوکاڵ و پیشەسازی و گەشتوگوزار کەمترین ڕێژەیا بۆ هاتیە تەرخان کرن، کو ئەڤ بوارەنە دشێن دەرفەتێت کاری تەبعەن پەیدا بکەن، ئەگەر ئەم سەحکەینێ گەشتوگوزار ئەڤ سالە ل نەڤرۆزا ئەڤ سالە 56 هەزار گەشتوگوزار سەردانا هەرێما کوردستانێ یا کری، ئەڤە بخۆ پێتڤیا بەرنامە و پلە تایبەتیا بن کو ئەڤ کەرتە بێتە پێش ئێخستن، هەروەسا کۆمپانیایەت نزیکی حزبی و حکومی دەست بسەر ڤێ کەرتێ دا گرتی کو نەشێتن بڕاستی دایك بووناکا سروشتی ژ دایك ببیتن و گەشە بکات و پەنگاڤێت هەژی بهاڤێتن، وارێ بەرهەمهێنانێ دبودجێ دا ئەز دبێژم یە لاوازە کو ئەڤە ژی تەبعەن بەشەکی زۆر ژ وی بودجەیێ بۆ کڕینا کەرستەیەت بیناسازی و پێتڤیەن دێتە بکارئینان، ئەڤە هەندێ ژی وا ل مە دکاتن هەرێما کوردستانێ کو چ جاران نەشێت ئیعتمادێ لسەر خۆ بکاتنو هەمی پارەیێ مە بچیتە ڤەرێ دەوڵەتێت دەوروبەرێدا، من پرسیاەکا هەی ئاراستەی جەنابی وەزیری دارایی دکەم کو بڕاستی لدیف وێ گەشتا ئەم چوویمە سەرەدانا پارێزگەها کری ڕێڤەبەریا گشتی یا کار و دەستەبەری کۆمەڵایەتی بۆمە دیارکر، کو سندوقا زەمانە کو ئەڤ سندوقا دهێن کو خزمەتێ کرێکارێ دابیتن، بەس ئەڤە هەمی بۆ ئێمە دیار کرد ئەڤە هەنێ، تەبعەن ئەڤ پارەیەت ڕێڤەبەریێ هەمی ژ وێ سندوقێ دێتە وەرگرتن کو ئەڤە بڕاستی پێتڤیا ڕوونکردنەکەیە، ئەڤە ئەسڵەن مافەکی کرێکاریە، من چەند پێشنیارەکی دیکەت هەینە حەز دکەم پێشەکەشی هەوەیەت هێژا بکەم، یەك ژ وانا تەبعەن ئەم ژڤێ گرفتاریا لاوازیا بودجە خۆ ئەم دەرکەڤین و بودجەیەکا ڕێك و پێك تەبعەن بێتە دانان، ئەز پێشنیار دکەم ل وەزارەتا دارایی ڕیڤەبەریا گشتی یا موازەنەیێ بێتە دانان، ڕیڤەبەریەکا بەسیتا هەی بەس ڕێڤەبەریەکا گشتی بێت و دەسەڵات هەبیتن پشتەڤانیەت تەمام بۆ بێتە کرن کو ئەڤە دڤ من یەکەمین پێنگاڤا بۆ چاکسازیەت دڤێ بوارێ دا کو ئەم سالانە تەبعەن ئەم ل سفرێ دەست پێ نەکەین، هەروەسا ژ بۆپتر شەفافیەتێ ناڤ بودجا مە دا هەبیت پێشنیار دکەم تەبعەن لیژنەیەك بێتە تەشکیل کرن هەروەسا بۆ

چارەسەرکرنا کێشەیا تەبعەن تەتابوقێت ناڤ بەینا سەرفێ و ئیرادەدا دڤێتن، ئەڤ لیژنەیەکا تەبعەن بێتە درست کرن و ڤی کارێ هەنگاڤێ بیتن کو شەفافیەت پتر ئەرك وکارێت وەزارەتێ دا بیتن، هەروەسا پێشنیاری دی ئەڤەیە کو هەتاکو وەزارەتێ بدرستا ئەرك و موهیمەتێ خۆ ڕابن وەك ریقابی وەکو کارێکا گرنگ و پێویست، هەروەسا بۆ تەحقیق کرنا لامەرکەزیەتێ ئەز پێشنیار دکەم هەمی مەشاریعێت وەزارەتێ لپارێزگەهان تەبعەن بێنە تەنفیز کرن، تنێ ئەرکێ وەزارەتێ ئەرکەکی رقابی بیتن مەشاریعێت هەمی دنیایا گەلەکا مەزنا و دڤێتن تەبعەن تەنسیق دگەل وەزارەتێ و دگەل موحافەزێت ئەڤ تەنێ بێنە بکارئینان، پێشنیارا دی ئەڤەیە کو لیژنەیەکا تایبەت بۆ دیڤ چوونا پرۆژەیان کو ئەم هەمیا تەئکیدێت لسەر هەندێ کرن گەلەك کەماسی ێت ڤان پرۆژەیا هەین ئەڤ لیژنەیا تایبەت دیوانا چاڤدێری و رقابی بیتن تەبعەن ئەڤە هەنێ کارێ ئەڤە بیتن دیڤ چوونێ بۆ هەمی لایەنێت پرۆژا بکاتن بەشێوەیەکی جان، ئەڤ پرۆژیەت هەنێ و تەنفیز کرنا وانا لبەر دەستێ بێتە بەردەستێ پەرلەمانێ، پێشنیارا دی ئەڤەیە و وەزارەتا پلاندانان دڤێتن کارێ خۆ ڕابیتن کو هەندەك گرێبەستا گرێ داتن دگەل هەندەك ڕێکخراوێت بیانی، دگەل کۆمپانیەت بیانی بۆ پلاندانانێ کو حکومەتا مەیا هەرێما کوردستانێ ژ ڤێ ئەز مێ ئەڤرۆکە تێدا ژڤان قەیرانا دەرکەڤیتن، بۆ نموونە دێ چەوا کێشا گەندەلێیێ گرانیێ بێ کاریێ تەزەخوما وەزیفی د چەوا دەرکەڤین دگەل هەبوونا داتایت مەتلوب تەبعەن دڤی بوارێ دا، ئەز تەبعەن تەئکیدێ لهەندێ دکەم کو تۆڕێ پاراستنا خێزانێ هەر زێدە ببیتن بۆ 150 هەزارا تەبعەن دگەل هەندێ دا کو دیڤ چوون لسستەما سیستەمێ ڤێ تۆڕێ بێتە کرنێ کو بڕاستی دڤێتن ل دەسەلاتا حزبێ دا دەرکەڤیت و فعلەن خزمەتەکا بەرچاڤ بۆ خەلکێ مە بکاتن، تشتێ دی پشتەڤانیان ل ڕاپۆرتا............ .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لەناو مێزانیە دەسەلاتێ حزب موناقەشە دەکەین سەلامەت بی، دەوەرە سەر ڕاپۆرتەکە، فەرموو.

بەڕێز بەیان احمد حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باشە کاك دکتۆر، تەواو بووم تەقریبەن، ئەز پشتەڤانیا ل هەردوو پرۆژەێت خەستەخانەیا ل دایك بوونێ و خەستەخانا پەنجەشێرێ ل دهۆکێ دکەم، کو ئەڤە پەیتڤیەکا خەلکێ مەیە، هەروەسا تەئکیدێ لهەندێ دکەین کو کێشەیا تاپۆیێ ژی بڕاستی خانەیت نە تاپۆ کری کو کێشەیەکا گەلەکا مەزنە، خەلکێکی هەژارە تەئکیدێ لهەندێ دکەم حکومەت بەرچاڤ بیت کێشەژی ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر حمدامین خدر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستی بوونی بودجەیەکی گشتی هاوسەنگ و بەهێز ئەرك و بەرپرسیاریەتی پەرلەمانە، هەروەها بۆ حکومەتی هەرێمیش باشە، بۆیە دەوڵەمەند کردن و سەرنج لێدانی ئەرکی هەموو لایەکمانە، لەناو بودجەی گشتی دا هاوکێشەیەکی گرنگ هەیە ئەویش پەیوەندی نێوان بودجەی وەگەڕخستن و بودجەی وەبەرهێنانە، لەونێوەدا دەبینین کە هاوکێشەکە بە 30٪ و 70٪ یە، بۆیە ئێمە دەبێ هەوڵ بدەین ئەمە بگۆڕین و بیکەین بە 60٪ و 40٪ وەکو پێشنیار کراوە ئەمە بە فعلی بکرێتە بڕیار، خاڵێکی گرنگە کە ئێمە دەتوانین گۆڕانێکی ئیجابی لە بودجەدا بکەین، هەر لەو پەیوەندیەدا پەیوەندی نێوان بودجەی وەبەرهێنان لەگەڵ وەگەڕخستن ئەگەر دیقەت لە ساڵی ڕابردوو بدەین دەبینین چەندەها پرۆژە هەیە ساڵی پار پارەی بۆ دانراوە و گوژمەی بۆ تەرخان کراوە، بەڵام ڕێژەی خەرج کردنی سفر بووە، پێ دەچێ ئەمە جارێکی تر گەڕابێتەوە بۆ بودجەی وەگەڕخستن و تەشغیلی، بۆیە پێویستە لەڕاستی دا ئێمە ئەوە تەسبیت بکەین کە ئەمە لە ئایندەدا دووبارە نەبێتەوە، سەبارەت بە دابەشکردنی بەسەر سێکتەرەکان و بەسەر وەزارەتەکاندا دەبینین کە 15,35٪ ی دراوەتەوە وەزارەتی دارایی و ئابووری ئێمە تێ دەگەین کە بۆ ئەم ڕێژەیە دراوەتە وەزارەتی دارایی و ئابووری، بەڵام دەبینین ئەگەر بەراوردی بکەین لەگەڵ وەزارەتی خوێندنی باڵا و لەگەڵ وەزارەتی پەروەردە بەهەردووکیانەوە ئەوەندەی وەزارەتی دارایی و ئابووریان بۆ داندراوە، بۆیە لەوەشدا هەوڵ بدەین گۆڕانێکی جوزئی بکەین بۆ ئەوەی بتوانین کێشە سەرەکیەکانی بواری پەروەردە و خوێندنی باڵا هەنگاو بە هەنگاو چارەسەر بکەین، بۆیە ئەوەی وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی کە 4,16٪ یە هەوڵ بدەین بکرێت بەتایبەتی ئەوەی کە وەبەرهێنانی زیاد بکرێت بەشێوەیەك کە بەڕێز جەنابی سەرۆکی پەرلەمان دێرین ترین زانکۆ لە هەرێمی کوردستان زانکۆی سەلاحەدینە، ئێستا بەشێك لە کۆلیژەکانی لە کۆنە مەعەسکەر دایە، هەروەها بەشێك لە کۆلیژەکانی لەبینایەیەك دایە کە بۆ قسمی داخلی دروست کراوە، بینایەی سەرۆکایەتی ببینە بەڕاستی لە کەلاوە دەچێ، بۆیە بۆ ئەم زانکۆیە زەوی بۆ تەرخان کراوە و دیزاینی سەرەتایی بۆ ئامادەکراوە، پێویستە بڕێك لە پارەو گوژمەیەکی باشی بۆ تەرخان بکرێت بۆ ئەوەی هەوڵ بدەین کە دەست بە دروست کردنی کامپی زانکۆی سەلاحەدین بکرێت بەو شێوەی کە ئێستا زانکۆی سلێمانی هەیەتی و زانکۆی دهۆکیش لەحاڵەتی دروست کردندایە، سەبارەت بە پرۆژەکان دەبینین کە سەرنج و تێبینی جۆراو جۆر هەیە، لەوەی کە لەوانەیە هەندێ پرۆژە وەهمی بن، لەوانەیە هەندێ پرۆژە هەیە مەسەلەی نمونەی زیندوو هەیە کە سێ ساڵە تەواو بووە، بەڵام ئەمساڵ 900 ملیۆن، ملیارێك زیاتری بۆ تەرخان کراوەتەوە، نموونەی زیندوومان لەلایە، ئێمە پار لەگەڵ وەفدێکی بەڕێزی پەرلەمان چووین بۆ سنووری قەزای پشدەر بۆ سەردانی ئاوارەکان بە ڕێگایەك داچووین کە دەمێکە تەواو بووە، کەچی ئێستا دەبینین 900 ملیۆنی بۆ داندراوە، بەفعلی و بە زیندوویی دەزانین ئەم پرۆژەیە تەواو بووە، بەڵام 900 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، مەبەستم پێی ئەوەیە کە چەند پرۆژەیەکی تر هەیە لەسەر قەزایەك هاتووە، بەڵام لە ئەساسدا هی قەزایەکی ترە، هەموو ئەم پرۆژانە پێویستیان بەوە هەیە کە دووبارە ڕێکبخرێنەوە و پێداچوونەوەی بۆ بکرێت، هەروەها

له دانانی پرۆژەکاندا پێویستە دوو خاڵ بە نەزەر ئیعتبار وەربگیردرێ، یەکەمیان/ پێشنیار و بیروبۆچوونی بەرپرسی یەکە ئیداریەکان لەسنووری ناحیە و قەزاکان و هەروەها هی پارێزگاکانیش، هەروەها داواکاری خەڵکیش لەڕووی خزمەتگوزاری و لەڕووی خەدەمات و لەڕووی ئاوەدانکردنەوە، هەندێ لەو پرۆژانە دوای بەدواداچوونی ئێمە دەبینین نە داواکاری خەڵکە و نە قایقام داوای کردووە و نە پارێزگار داوای کردووە و نە مدیری ناحیە داوای کردووە، بۆیە وەرگرتنی ئەو دوو خاڵە بەنەزەر ئیعتبار بۆ پرۆژەکان زۆر زۆر گرنگە، بۆیە پێویستی بە پێداچوونەوەو دووبارە ڕێکخستنەوەی پرۆژەکان هەیە، ئومێدەوارین ئالیەتێك بۆ ئەوە دابندرێ، هەوڵ بدرێت کە ئەم جۆرە سەرنجانەی کە هەیە چاك بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی بەڕێز، دوێنێ لەکوێ دا نەمتوانی قسەکانم بکەم لەوێوە قسە دەکەمەوە، من خاڵێك هەیە دەمەوێ باسی بکەم بودجەی وەبەرهێنان دەکەم ئەم ژمارانە دەخەمەڕوو هیوادارم لەلایەن وەزیرانی بەڕێزەوە بەهەند وەرگیرێ، لە کۆی (سێ ترلیۆن و سەد و نەوەد و ملیار و چوار سەد و شەست و دوو ملیۆن) لە بودجەی وەبەرهێنان، دوو تریلیۆن وهەشت سەد و دوو ملیار و شەست و نۆ ملیۆنی بۆ پرۆژەکانی ساڵی 2010ی دانراوە، واتە لە 67٪ کۆی ئەو بودجەیەی ئەمساڵ بۆ پرۆژەکانی ساڵی رابردووە، بەرکەوتی پرۆژە پێشنیاز کراوەکانی ئەم ساڵ نۆ سەد و هەشتا و هەشت ملیار و سەد و نەوەد و حەوت ملیۆن دینار کە دەکاتە 23٪ بۆ پێنج سەد و چل و سێ پرۆژە دانراوە بۆ هەموو کوردستان کە بڕێکی یەکجار کەمە لە چاو بودجەیەکی سیانزە ترلیۆنی بۆ ساڵی 2011، ئەمە دەری ئەخات لە ساڵی 2002 یەك شت دەرەخات، عجز زۆر زۆر زیاتر بووە لەوەی کە حکومەت خستۆتیە روو، چونکە زۆری پرۆژ پێشنیارکراوەکانی ساڵی پار 2010سفر بووە لە خاڵێکی راپۆرتەکەی لیژنەی دارایی پەرلەمانی کوردستان هاتووە باس لەوە ئەکات بودجەی وەبەرهێنان لە 27٪ زیادی کردووە ئەمساڵ، واتە ساڵی 2011 لەگەڵ ساڵی 2010 مقارنە بکرێت ئەم زیادەیە لەکاتێکایە بودجەی پرۆژەکانی ئەمساڵ ساڵی بودجەی پرۆژەکانی بودجەی وەبەرهێنان، مووچەی فەرمانبەران برادەران باسیان کرد بەس من ئەم ژمارانە ئەخەمە روو ساڵی 2009 سێ ترلیۆن و هەشت سەد و نۆزدە ملیار بۆ شەش سەد و شازدە هەزار فەرمانبەر، لە ساڵی 2010 چوار ترلیۆن و شەش سەد و دوو ملیار بۆ شەش سەد و بیست و پێنج هەزار فەرمانبەر، بەڵام لە ساڵی 2011 شەش ترلیۆن و دوو سەد و نەوەد ملیار بۆ شەش سەد و پەنجا هەزار فەرمانبەرە ئەم فەرقە چیە لە ماوەی ساڵێکا لە 2010 بۆ ساڵی 2011 نزیك بە دوو ترلیۆن؟ بابی مووچەی فەرمانبەران زیادی کردووە، پارەی مدەوەر ئەو برادەرانە باسیان کرد هەمان ئەو پرسیارە لەلای ئێمەش هەیە هەندێ پرۆژە

هەیە لە ساڵی پارا کاری تیا نەکراوە و پارەی بۆ دانراوە ئەم پارەیە بە کوێ گەیشتووە؟ من هەندێ لەو پڕۆژانە بە کورتی ئەخەمە روو دروست کردنی بینای دادگای شارەزوور و سەید صادق هەریەکەیان بڕی ملیارات دیناری بۆ تەرخان کراوە لە پڕۆژەکانی ئەنجومەنی دادوەری ساڵی پار هەبووە، ئێستاش لە لاپەرە 80 لە تەسلسولی سێ و چوار هاتۆتەوە پارەی بۆ دانراوە و هیچ کارێکیش لەو پڕۆژانە نەکراوە، پڕۆژە هەیە تەواو بووە و کە پارەی بۆ دانراوەتەوە وەکو پڕۆژەیەکی شارەوانی پڕۆژەی کڕین و دانانی پێوەری ئاو بۆ هەرسێ پارێزگا کە کۆمپانیای (DMC) جێبەجێی ئەکات بڕی شەست ملیار دینار داوای بیست ملیار دیناری تری بۆ کراوەتەوە، لەکاتێکدا وەزارەتی شارەوانی لە مێژە خەریکی ئەو پڕۆژەیەیە، ئەمەیان قیرتاوکردنی گوندی عەلیاوە، ساڵی پار لە خشتەی پڕۆژەکانی ئاوەدانکردنەوە هەبووە، ڕێگایەکە تەواو بووە، بەڵام ئەمساڵ لە بودجەی پەرەپێدان بڕی نەوەد و دوو ملیۆنی دیکەی بۆ تەرخان کراوەتەوە، لە لاپەرە چل و شەش زنجیرەی سەد و شەش، ڕێگای گوندی سۆیلە میر و سەید صادق ساڵی پار لە خشتەی پڕۆژەکانی ئاوەدانکردنەوە پارەی بۆ تەرخان کراوە، تەواویش بووە ڕێگەکە، ئەمساڵ لە پڕۆژەی پەرەپێدان سەد و دوو ملیۆنی تری بۆ دانراوە و دانراوە لە لاپەڕە چل و حەوت زنجیرەی سەد و پێنج، تەواو کردنی قوتابخانەی هەژدە پۆلی لە سەید صادق ساڵی پار لە خشتەی پڕۆژەکانی پەروەردە دا هاتووە بڕی تەرخان کراو لە ئێستاشە لەسەر بودجەی پەرەپێدان سەد و نەوەد و یەك ملیۆن دیناری تری بۆ تەرخان کراوەتەوە، لاپەرە پەنجاو سێ زنجیرە بیست و یەك، دروست کردنی ڕێگەی سیدصادق و ناوبیران لە خشتەی ساڵی پاری ئاوەدانکردنەوەدا هاتوو، ئەمساڵ لەسەر بودجەی پەرەپێدان بڕی سێ سەد و یەك ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، ڕێگەکەش تەواو بووە، لاپەڕە پەنجاو یەك زنجیرە سەد و بیست و دوو، نا روونی لە هەندێ پڕۆژە زنجیرە شەست و پێنج لە پڕۆژەی پەرەپێدانە ئامادەکاری و تەواو کاری پڕۆژەکانی سەیدصادق هەمان بڕ بۆ هەریەکەیان بڕی پێنج سەد ملیۆن، ئەمە مەبەست لە چیە؟ بەراستی روون نیە و روون بکرێتەوە، لە لاپەڕەی شەست و نۆ زنجیرەی چل و چوار پڕۆژەی پەرەپێدان هاتووە، بڕی پێنج سەد و هەشتا و سێ ملیۆن دینار بۆ راکێشانی کارەبای نەخۆشخانەی چوار سەد قەرەوێڵەیی سلێمانی ئەوش لەکاتێکدا ئەو نەخۆشخانەیە هەشت ساڵە ئەناڵێنێ بەدەست ئەوەی کە تەواو نابێ، لە لاپەڕە حەفتا و یەك لە زنجیرەی بیست و هەشتدا پڕۆژەی پەرەپێدان هاتووە پڕۆژەی تەواو کاری بۆ نەخۆشخانەی پەنجا قەرەوێڵەیی لە سەید صادق کە بڕی شەش سەد و چل ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، لە کاتێکدا ئەم خەستەخانەیە تەواو کراوە، ئەم خەستەخانە پەنجا قەرەوێڵەییەی تازە کراوە دوو، سێ ساڵە تەواو بووە، بۆ ئەو شارە باجی کەم و کورتی مقاولێك بدات؟، حەقە ئەو پارەیە لە پڕۆژەی ئەو شارە خەرج بکرێت کەم و کورتی هەبێ با محاسبەکردنیش هەبێ، یا لە هەندێ بابدا هاتووە هاوکاری کردنی کەرتی تایبەت لە بواری خوێندن لە هەڵەبجە و کەلار بە بڕی دوو ملیار دینار، یەعنی یەکی یەك ملیار دینار بۆ هەر یەکیان لاپەرە حەفتا و هەشت زنجیرەی پێنج و نۆ بۆ یەعنی بۆ لە کەرتی گشتی بۆ هاوکاری کەرتی تایبەت، بابەتێکی تر کە من ئەمەوێت قسەی لەسەر بکەم، بەراستی مەوزوعی پێنجوێن کاك شێخ بایز وەکو

وەزیری دارایی ئاگاداری ئەو مەرزی باشماغەیە، یەعنی ئەگەر سەیری پرۆژەکانی ئەمساڵ بکەین بۆ قەزای پێنجوێن مەسەلەن ئەو پرۆژانەی لە باشماغ کراون، لەسەر پێنجوێن ئەژمارکراون باشماغ سنووریکی نێودەوڵەتییە و هەتا ئەو جادەیەی لە سەید صادق ئەچێ بۆ پێنجوێن ئەوە جادەی مەرزی باشماغە جادەیەکی موهیم و ستراتیجیە حەق وایە ئەو پرۆژانەی کە بۆ چاککردنی ئەو جادەیی سەیدصادق ئەکرێ نە لە سەر سەیدصادق حساب بکرێت نە لەسەر پێنجوێن حساب بکرێت بە راستی وە ئەو پرۆژانەی کە بۆ مەرزی باشماغ ئەکرێت حەق نیە لەسەر مەنتیقەی پێنجوێن حساب بکرێت، چونکە مەنتیقەی پێنجوێن مەنتیقەیەکە کاولکاری زۆری بەخۆیەوە بینیوە، پێویستی بەوە هەیە بۆ خۆی پرۆەژی ئاوەدانی تێدا ئەنجام بدرێت، نەك پارەی پرۆژەکانی پێنجوێن لە مەرزی باشماغ سەرف بکرێت، با ئەمە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرین یان هەندێ لە برادەران باسی ئەوەیان کرد لە دیاری کردنی پرۆژەکانە مەسەلەن نووسراوە پرۆژە بۆ سەید صادق لە هەڵەبجەی تازە یەعنی ئەم تێکەڵاوییە بۆ هەبێ؟ لەکاتێکدا هەڵەبجەی تازە و قەزای شارەزوور بۆخۆی قەزایەکە ئیدارەی هەیە، کۆمەڵێ خەڵکی تیایە و کۆمەڵێ کەم و کورِی هەیە ئاخر ئەو پارانە لەو شوێنانە سەرف بکرێت، پێشنیازەکانم ئەوانەی کە کراون دووبارەی ناکەمەوە بە راستی یەك خاڵی زۆر مهیم هەیە و وەکو لیژنەی شارەوانی برادەرانیش نازانم باسیان کرد یان نا ئەگەر ئاگام لێ نەبووبێ داواکارییەکی زۆری خەڵك هەیە بۆ تاپۆ کردنی ئەو زەوییە سەد مەتریانە یان ئەو زەویانەی لە پیش ساڵی نەود و یەك تاپۆ نەکرابوون حەقە بەراستی وەزارەتی پلاندانان رووی دەمم ئەکەمە بەڕێز وەزیری پلاندانان بەهاوکاری لەگەڵ وەزارەتی شارەوانی پلانێك دابنێن با پارەیەك تەرخان بکەن بۆ ئەو خانووانەی کە تاکو ئێستا لە ساڵی پەنجاو هەشت و شەست و حەفتاو هەشتاکان دروست کراون و تاپۆ نەکراون حەقە ئەو مەوزوعە....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دەست خۆش، بەڕێز هاوڕاز شێخ أحمد حمد مام بایز، فەرموو

بەڕێز هاوڕاز شێخ أحمد (هاوڕاز خۆشناو):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ ئەو دەرفەتە بۆ تەواوکردنی ئەو قسانەی کە نەمان توانی لەبەر کات تەواوی کەین، من لەو جێگایەی کۆتایم پێ هێنا و نەمتوانی قسەکانم بکەم لەوێوە دەست پێ دەکەمەوە کە بەراستی بابەتێکی گرنگ هەیە لای ئێمە بواری ژینگە کە بواری ژینگە بوارێکی زۆر گرنگە، بەڵام ئەوەی هەستی پێ دەکرێت بواری ژینگە لە پاشەکشەدایە بەراستی لە کوردستان یەعنی هەر لەوێ کە وەزارەتێك دامەزراو گرنگی باش بە ژینگە درا، بەڵام نەتوانرا بەراستی وەکو پێویست ئەم بوارە گەشەی پێبدرێت لەکاتێکدا لەم کابینەیە کە ئەم وەزارەتە هەڵدەوەشێتەوە و دەبێت بە دەستەیەك ئەمە بۆ خۆی کەمکردنەوەی ئیهتیمام بوو بەراستی بە ژینگە لەوێدا کە دەستەیەك دروست دەکرێ و یاساکەی لە پەرلەمان دەردەچێ و جارێ یاساکەی تازەیە بۆ جێبەجێ کردن و ئەمەش بۆ خۆی شتێکە بەراستی، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان بەراستی بەڕێز وەزیری

دارایی و بەڕێز وەزیری پلاندانانیش کە دەزانن هەموو بینایاکانی ژینگە لە کوردستان کوێیە؟ کەئەمە یەکێکە لە خەلەلە گەورەکان کە هۆشیاری ژینگە و بودجەی ژینگە و کە لە خوارەوە هاتووە و تەنیا خاڵ لە بودجە باسی ژینگەیە کە هیچ باسێك نەمایەوە، ئەنجا زۆر زۆر بە پۆینتێکی کەم باسی ژینگە دەکرێت، لە هەولێر، لە دهۆك، لە سلێمانی، لە گەرمیان کە ئێمە بەڕێوەبەرایەتی ژینگەمان هەیە بینایەکانی ژینگە کۆی بینایەکانی ژینگە کوێن، یەعنی بەراستی نە هیچ پرۆژەیەك نە لە پێشنیار کراوەکان نە لە بەردەوامەکان وە تەنها لە پەرەپێدانیش پەرەپێدانی پارێزگاکانیش تەنها کڕینی هەندێ ئەجهیزەی تاقیگەییە بۆ هەولێر هیچ پرۆژەیەك بۆ ژینگە نیە بە راستی ئەمە جێگای هەڵوەستە لەسەر کردنە لەگەڵ ئەوەی لە سلێمانی ئەرزەیەك هەیە، زەویەك هەیە بۆ ئەوەی بینایەکی ژینگە لەوێ دروست بکرێت، بەڵام لە ناو پلانا نیە بە هیچ شێوەیەك و لە پێشنیارکراوەکانیش نیە تەنانەت لە رووی بینایەکانیشەوە دەستەی ژینگە پازدە میلاکی هەیە، پازدە کەسی هەیە بۆ دامەزراندن لە رووی تاقیگەکانیشەوە کە ئێمە بەدواداچوون و سەردانمان کردووە بۆ دام و دەزگاکانی ژینگە، کەم و کورتی زۆر هەیە، بەراستی لەبەر ئەوە من پێم باشە بۆ ساڵی ئایندەش بێت هەردوو وەزیری بەڕێز بە هەند بیگرن، چونکە ئەمە کێشەیەکی گەورەیە بەراستی وە من داوا دەکەم لەم ساڵا بڕێ پارەی باش دیاری بکرێت بۆ هۆشیاری ژینگەیی بەراستی ئێمە کێشەی گەورەمان هەیە لە هۆشیاری ژینگەیی بێجگە لەوەی کێشەی زۆرترمان هەیە بەڵام لە هۆشیاری ژینگەش کێشەی گەورەمان هەیە و هیچ بڕە پارەیەکیش لە بودجە بە هیچ شێوەیەك دیاری نەکراوە، سەبارەت بە میلاکات من دوازدە جوملە بەجێ دێڵم ناچمە سەر تەفاسیلی پار و چەندە و چەندی بۆ دیاری کراوە، بەڵام پێشنیارم ئەوەیە بەراستی من دەڵێم پێویستە هەیکەلی ژمارەی فەرمانبەران بە فعلی بەپێی وەزارەتەکان یعنی میلاکە راستەقینەکان دیاری بکرێت، یەعنی ئەوەی کە ئێستا هەیە بەراستی ئێمە دەخاتە نێو گومانێکی زۆر گەورە ئەوەندەی هەیە و ئەوەندەی دادەنرێت ژمارەکەی کە تەرح دەکرێت جیاوازییەکی زۆری هەیە لەبەر ئەوە من داوا دەکەم میلاکە راستەقینەکانی وەزارەتەکان دیاری بکرێ و بەپێی ئەوە ئیشی لەسەر بکرێ، یەعنی بە راستی هیچ دادپەروەریەك نیە لەکاتێکدا کەسێك سێ مووچەی هەبێت و کەسێکیش بێ کاربێت و ساڵانێکی زۆر پێش ئێستاش دەرچووبێ و بەڵام دانەمەزرێت. سەبارەت بە پێشینەی خانووبەرە بەراستی من داوادەکەم وەکو ئەوانەی کە پشتگیرییان لەوە کرد وەکو حکومەتی ناوەندی لێ بێت هەر ئەوەندە دەڵێم، سەبارەت بە کۆمپانیا دەرەکییەکان بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئێمە کۆمپانیا دەرەکییەکان کە دێن لەم هەرێمە کار دەکەن پارەیەکی زۆر باشیان بۆ تەرخان دەکرێت و ئاسانکارییەکی زۆر باشیان بۆ دەکرێت، بەڵام بۆچی لەسەریان بە مەرج ناگیرێت کە گەنجی ئێمە بخەنە کار، گەنجی ئیمە بخەنە گەڕ، ئێمە کاتێ رێژەی بێ کاری لەم هەرێمە زۆرە بەراستی یەعنی من پرسیارم هەیە لە شەریکات ئوخرا کە حەفتا و پێنج ملیار موعاناتی شەریکات ئوخرا دیاری کراوە، ئەمە جێگای پرسیارە لای من، جارێ من لێی تێناگەم، پێویستم بە وەڵام دانەوە هەیە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان لە بودجەی تەرخان کراو من فەراغێکی زۆر گەورە دەبینم کە ئێمە کۆمەڵێك کارگەی زۆر گرنگمان هەیە،

نەك دروستی بکەین هەر کۆمەڵێك کارگەی زۆر گرنگمان هەیە، بەڵام ئەوەی من تێبینیم کردووە لە بودجە تەنها پێنج سەد و نەوەد و سێ ملیۆن دینار بۆ وەگەڕخستنی کارگەکان دیاری کراوە، ئەم پارەیە رێژەیەکی زۆر کەمە لەکاتێکدا ئێمە لە سلێمانی کارگەی جل و بەرگمان هەیە، کە ئەم کارگەیە کۆمپانیاییەکی ئەڵمانی دروستی کردووە، یەکەم کارگەی رۆژ هەڵاتی ناوەراستە،بەڵام بۆ حەڤدە ساڵە ئەم کارگەیە لە ئیش نیە و بە ئیش نەخراوەتەوە، بە راستی ئەمە کەم و کورتییەکی گەورەیە، سەبارەت بە دەرماڵەی قوتابییان، لە بودجە دەرماڵەی قوتابییان، شەست ملیارە، من نازانم بۆچی لە ئیستیمارەکە بە پەنجا و نۆ ملیار و حەفت سەد و یەك ملیۆن دینار هاتووە، ئەمە هەتا بە نزیك کردنەوەش بێت رێژەیەکی زۆر فەرقی هەیە، من لە بودجە شتێکی زۆر سەیر دەبینم زۆر دووبارەی ناکەمەوە هەموو ئەو جۆرە ئالات و موعیداتانەی کە دەژمێردرێت پاشان هی ئوخرا هەیە ئەم ئوخرانە بەراستی زۆر دووبارە بۆتەوە من حەز ئەکەم بۆ ئەوەی وەختەکەم ئەوە نەبێت بچمە سەر ئەو پڕۆژانەی کە هەستم پێکردووە خەلەلێ زۆر گەورە هەیە لە پڕۆژەکان، لە پڕۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان، بەراستی تەماشا دەکەین لە زنجیرەی حەفتا و پێنج و زنجیرەی هەشتا و یەك ناوە یەك نووسینە، بەڵام دووبارە بۆتەوە هەر لە هەمان لاپەڕە دووبارەی پڕۆژەکان سەیرە یەعنی بە یەك عینوان، بە یەك ناو دووبارە بۆتەوە لە یەك شوێنیشا جارێ لەسەر پارێزگایە، جارێ لەسەر پەروەردەیە، جارێکی دی بە راستی لە زنجیرەی ژمارە سەد و پێنج وە سەد و هەژدە ئەم دووەش هەر بزەبت وەکو یەکە بەبێ ئەوەی جیاوازییەك هەبێ پارەشی بۆ دیاری کراوە و جارێ لەسەر شارەوانی هاتووە و جارێکیش هەر لەسەر سەرۆکایەتی شارەوانی هاتووە، سێ هۆڵی بۆنە هەیە، ئەم هۆڵی بۆنانە هەرچەند دیاری نەکراوە هۆڵی کام بۆنەن، چ بۆنەیەکن؟، بەڵام من قسەم لەسەر ئەوە نیە قسەم لەسەر ئەوەیە ئەم سێ هۆڵی بۆنەیە یەکیان تەبعەن هەرسێکیان تجهیز کردنە، یەکیان لە خورماڵە، یەکیان لە هەڵەبجەیە، یەکیان لە قەڵادزێیە، بەڵام ئەوەی خورماڵ سەد ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە ئەوەی هەڵەبجە دوو سەد و پەنجا ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە؟ بەڵام ئەوەی قەڵادزێ چوار ملیۆن و پێنج سەد دیناری بۆ تەرخان کراوە، ئەمە فەرقێکی زۆر هەیە بەراستی بۆچی؟ یەعنی هەر....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز پەروین عبدالرحمن:

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دیارە هەندێ قسە هەبوو تەواوم نەکردبوو لەو پیشنیارانەی کە کردم، دیارە ئاوارەکانی ئێران کە گەڕاونەتەوە، دیارە داواکارییەکی زۆریان هەیە کە حکومەت ئاورێکیان لێ بداتەوە و شتێکیان بۆ بکات، هەروەها داوا دەکەم لە حکومەت ئاوڕێك لە بووژانەوەی مەعاملەکان بداتەوە ئەلبانە، نەسیجە، چونکە ئەو کاتە حکومەت ئیشی بێ کاری، بەتاڵە لە ناو دەبات و هەمیش گرفتی تەعیناتیش تۆزێك کەم دەبێتەوە، هەروەها مخسەساتی کارمەندەکان، پێم باشە وەکو یەکی لێبکرێت چونکە هەندێکیان لە 30٪ و هەندێکیان

له 50٪ سەرف دەكرێن، هەروەها ئەو سی ملیارەی دانراوە بۆ قەرزی صناعی، بەڵام هەتاكو ئێستا ئەو بانكی پیشەسازییە هەر دیار نیە و دروست نەكراوە دیارە جێگای دەست خۆشیە بودجەكە ئەگەر لە سەرتاسەری تەماشابكرێت هەمووی لە خزمەتی كۆمەڵانی خەڵكی ئێمەیە، ئەگەر كەم و كورتیشی تێدابێ ئەوە هەر جێگای خۆیتی و هەموو شتێك بە كامل موكەمەل نایەتە دی، هەروەها ئەو یەكە نیشتەجێ بوونانە، من داوا دەكەم حكومەت خۆی هەڵسێت بە دروست كردنی یەكەی نیشتەجێ بوون، چونكە ئەگەر سندوقی نیشتەجێ بوونە، ئەگەر سولفەی عەقارە دیارە بۆ كەسێكە كە پارچە زەوییەكی هەیە، بەڵام هەرچی خەڵكی كەم دەرامەتە نە پارچە زەوی هەیە و نە پارەشی هەیە، بۆیە پێم باشە حكومەت بۆ خۆی بەم كارە هەڵسێت، هەروەها بەنسبەت كەم ئەندامانی هاووڵاتی داواكارییەكی زۆر هەیە كە هیچیان بۆ نەكراوە تا ئێستاكە، بە نسبەت ئەوەی شارەزوور ژمارەیان دوو هەزار و سێ سەد و سی كەسن بە سێ مانگ نەوەد هەزار وەردەگرن، داوا دەكەم لە حكومەت كە ئاوڕێكیان لێ بداتەوە وە بۆخۆشیان داوایان كردیە كە ئەم راتبەیان بۆ چاك بكرێت، بەڵام هەر چیا نەكراوە و داواكارن بۆیان چاك بكرێت، هەروەها بە نسبەت تقریبەن دە، دوازدە گوندە لە دەوری باشماغ، دیارە ئەوانە بە هەر هەموو دوازدە گوندەكە كە یەك بنكەی تەندروستییان هەیە داوا دەكەم كە بنگەی تەندروستییان بۆ دروست بكرێت و كە ئەمە شتێكی زۆر زەرورییە، زۆر سوپاس، وە هەروەها دەمەوێت لە كۆتاییدا دەست خۆشی لیستی كوردستانی بكەم و پشتگیری لە لیستی كوردستانی دەكەم كە ئەوە راو پێشنیارانەی خستە روو سەبارەت بە سولفەی عەقار و سولفەی زەواج و هەروەها زیاد كردنی دەرماڵەی پۆلیس و ئاسایش، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دەست خۆش سوپاس، ڤیان عبدالرحیم عبدالله عبدالرحیم فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من یەكێك لە و خاڵانەی كە دوێنێ كە ئەتوانم ئێستا تەواوی بكەم ئەویش ئەو خەملاندنە نا دروستانە بوو كە لە بودجەی تەشغیلیدا دەكرێتن، تەنها بە نموونە هینم هێناوەتەوە بۆ مەنافیعی ئیجتماعی بۆ سێ وەزارەت بۆ نموونە لە وەزارەتی تەندروستی مەنافیعی ئیجتیماعی پار چوار ملیاری بۆ تەرخان كراوە، ئەگەر لە شەش مانگی یەكەم و زائیدەن شەش مانگەكەی تریش ئەگەر بە زیادیشەوە بۆی دانێین نزیكەی یەك ملیاری خەرج كردووە، بەڵام سەیر دەكەین بۆ ئەمساڵ پێنج ملیار وچوار سەد و پەنجا ملیۆن دیناری تری بۆ دانراوەتەوە، بۆ وەزارەتی رۆشنبیری نۆ ملیار و چوار سەد و یانزە ملیۆنی بۆ دانرابوو، ئەوە لەو بڕە تەنیا چوار ملیار ئەگەر بە زیادەش بۆی دابنێین چوار ملیاری خەرج كردووە ئەمساڵ نۆ ملیار و هەشت سەد و نەوەد و دوو ملیۆنی بۆ دانراوەتەوە، لە وەزارەتی پێشمەرگە هەشت ملیار دانراوە یەك ملیار سەرف كراوە، ئەمساڵیش شەش ملیاری بۆ دانراوەتەوە، ئەم تێبینییانەی من زیاتر روونكردنەوەیە لەوە كە پێویست بوو حكومەت ئەوە بزانێ كە ئەو مەنافیعانە كە ئەو بڕە پارانەی كە تەرخانی ئەكات بۆ ئەو

وەزارەتە، ئەگەر زۆر بە زیادیشەوە دای بنێ تەنیا یەك مەبلەغی زۆر کەم سەرف دەکرێت واتە ئەوە بە دوو قات یان بە سێ قات بۆی داناوەتەوە، کەواتە ئەگەر تۆ بێی ئەو مەبلەغە بە زیادیشەوە بۆیان دابنێی، بەڵام ئەو مەبلەغەی کە تۆ بۆ ئەمساڵ بتەوێت لێی ببڕیت و ئیشی لێی بکەی بە نزیکەیی وەرم گرتووە نۆ سەد ملیار دینار دەکات کە تۆ بێت ئەم نۆسەد ملیار دینارە کە لەو بودجەیە ئەبڕیت سێ تەوەری زۆر گرنگ کە پەیوەندی بە کۆمەڵگەوە هەیە، کە پەیوەندی بە کێشەی کۆمەڵگەوە هەیە تۆ ئەتوانی چارەسەری پێ بکەیت، بۆ نموونە تۆ ئەگەر بێتو تەنها لە مەنافیعی ئیجتیماعی، یەعنی ئەو نۆسەد ملیارە ببڕی سەیر دەکەی کێشەی منداڵانی ئیشکەر ئەتوانی چارەسەر بکەیت کە زۆربەی خێزانەکان پەنایان بۆ بردووە، کێشەی چاودێری خانەی بەساڵاچووان، کێشەیەکی تر کە کێشەی ئەو نەخۆشانەن کە بە ناچاری پەنا ئەبەنە بەر نەخۆخانە ئەهلییەکان کە بەپێی سیستەمێکی تەندروستی نوێ بە تایبەتی ئەو نەخۆشانەی کە کەم دەرامەتن، ئەمە تەنها لە مەنافیعی ئیجتیماعی دەتوانین سێ تەوەری زۆر گرنگ چارەسەر بکەیت، بەڵام بەداخەوە کە ئەبینین جارێکی تر لە ناو بودجەی تەشغیلیدا هەندێك موخەصەصات دانراوە بۆ هەندێ شەت کە ئێمە نازانین بۆچی سەرف دەکرێت وە کە سەرفیش دەکرێت نازانین بۆچی سەرف کراوە؟ یەکێك لەوانە موخەصەصاتی ئیستسنائی ئەمە بۆچیە؟ لەکاتێکدا پێنج سەد و شەست ملیار دیناری بۆ دانراوە، دەرماڵەی تایبەت بۆچیە؟ کە سێ ملیار و هەشت سەد و شەست و پێنج ملیۆنی بۆ دانراوە، دەرماڵەی ختورە دوو سەد ملیاری بۆ دانراوە، نەفەقاتی بدەل ختورەی مەدەنی کە لە 5٪ی هەموو بودجەی بۆ دانراوە ئەمانە چین؟ لای ئێمە روون نیە، لە بودجەی وەبەرهێناندا کە من ئەمەوێت قسەی لەسەر بکەم ئەوەیە کە لە حیسابی ختامی 2009 دا دەبینین کە بڕی حەوت سەد و چوار ملیار دیناری بۆ پڕۆژەکان خەرج نەکراوە، ئەو بڕە پارەیەش بە دڵنیایی گوازراوەتەوە بۆ بودجەی بەکاربردن، چونکە بڕی حەوت سەد و یەك ملیار زیادە رۆیی کراوە لەو ساڵەدا لە پڕۆژە بەردەوامەکانی ئەمساڵ ئەمەوێت تیشك بخەمە سەر هەندێك پڕۆژە یەکێك ئەوە هیچ ئێمە ئەزانین لە کۆی دوو هەزار و دووسەد و شەست و چوار ملیار دینار ئەوەی منت تێبینیم کردووە حەوت سەد و شەست پڕۆژەی لە ناو پڕۆژە بەردەوامەکان تەنیا بە یەك ساڵ هەیە بە شەست رۆژ هەیە کەمتر لەوەی کە تەواو دەبێ، بەڵام لێرە کراوە بە بەردەوام من ئەمەوێت هەندێك نموونە باس بکەم لەو پڕۆژانەی کە لەسەر قەزای پشدەرە بە قەزا و پێنج ناحیەوە پڕۆژەیەکی بۆ دائەنرێت بەداخەوە کە ئەم پڕۆژانە هیچی لە شوێنی پێویست دا نیە یان هیچی لە ئاست زەرورەتی ئەو قەزا گرنگەدا نیە کە تووشی راگوێزان و سووتان و چەندین کاولکاری بۆتەوە، بۆ نموونە یەکێك لەو پڕۆژانەی کە دانراوە پشکنینی بەردی مەڕمەڕە لە قەڵادزێ لە پڕۆژە بەردەوامەکان و پێشنیاری پاردا نیە، بەڵام لە بەردەوامی 2011دا بوونی هەیە ئەمە یەکێك لە پڕۆژەکانی تر پڕۆژەی سی و نۆی قەڵادزێ ئەمە نازانرێت چیە، دوو جاریش هاتووە لە بەردەوامی 2010 لە سەر وەزارەتی دارایی و ئەم ساڵ لەسەر وەزارەتی پلاندانان روونیش نیە، ئەمە بۆ چیە؟ خۆشم بەدواداچوونم بۆ کردووە کەس نەیزانیوە ئەم پڕۆژەیە بۆ چیە بە هەمان شێوە پڕۆژەی چل و نۆی پشدەر گەرمیان ئەمیش بە هەمان

شێوە نەئەزانرا ئەمە چیە؟ خۆشم بەدواداچوونم بۆ کردووە 2009ش پارەی بۆ سەف کراوە 2010ش بۆی سەف کراوە، بەس نازانم چیە و دەستیشی پێ نەکردووە ئەم پڕۆژەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڤیان خان لە لیژنەکەتان تاوتۆتان کرد کە نەکراوە؟ نەك وەکو تۆ؟ وەکو لیژنەیەك بتهێنابووایە و راپۆرتت بهێنابووایە، ئەگەر شتی وا ئەزانن بۆ ئەیشارنەوە خوشکی من، حەقە ئەگەر شتێك کە ئەزانن ئەندامانی پەرلەمان لە جێگای خۆی نیە و نادروستە قەت بە سەری باز مەدەن، ئەوە گوناحە، تاوانەکەی بۆ خۆمانە، بۆ پەرلەمانە، کەرم کە فەرموو بەردەوام بە.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووبارە بۆتەوە بە دوو گوژمەی جیاش تەسەلسولی سەد و هەشتایە لەگەڵ تەسەلسولێکی ترا کە لە بەردەوامی ئەم ساڵ دووبارە بۆتەوە، لە پڕۆژە پێشنیازکراوەکانیش لە کۆی پێنج سەد و بیست و سێ پڕۆژە دوو سەد و هەژدە پڕۆژەی بە یەك ساڵ تەواو ئەبێت کە پێویست ناکات ئەمانە ئەو گوژمەیەی بۆی تەرخان کراوە روبعێکی بۆ دابنێین لەبەر خاتری ئەوەی ببێ بە بەردەوام و لە ساڵی داهاتوو ئەو گوژمەیەی بۆ دانراوە بی گۆڕین چەند پڕۆژەیەك هەیە کە من بە نموونە وەرم گرتووە تەواو بوون لە مەنتیقەی سەنگەسەر ئەویش دروست کردنی پردی سەنگەسەرە کە تەواو بووە و هەمووman ئەزانین یەکێك لە پڕۆژەکان دروست کردنی تەرازووی جێگیرە لە قەڵادزێ کە ئەمە قایمقام خۆی وتی ئەم پڕۆژەیەمان رەفز کردۆتەوە، بەڵام هەم دیس دووبارە بۆتەوە بە هەمان مەبلەغ، چەندین پڕۆژەی تریش، یەکێك لەو پڕۆژانەش کە پار نەکراون وە دەستیشیان پێ نەکردووە ئەم ساڵ دووبارە بۆتەوە، من دوو پڕۆژە زۆر بەلامەوە گرینگە کە باسی بکەم نەزانراوە چیە بۆم روون نەبۆتەوە، چیە؟ چاککردنەوەی پڕۆژەی ئاودێری ببوورن دروست کردنی بینایەی هۆبەی سەنگەسەر - رانیە دروست کردنی بینایەی - ئاودێری سلێمانی، ئەمە لە سێ شوێن بەدواداچوونم بۆ کردووە نەزانراوە ئەمە چیە و دەستیشی پێ نەکردووە، یەکێکیش لە پڕۆژەکانی تریش کە دروست کردنی پڕۆژەیەکی ئاودێرییە ئەبووایە بە یەك ساڵ تەواو بێ دەستی پێ نەکردووە پڕۆژەی ئاودێری سەنگەسەر، من ئەمەوێت لێرەوە باس لە پڕۆژەکانی وەزارەتی شەهیدان بکەم بەراستی لە کۆبوونەوەکانی ئەم چەند رۆژەدا باس لە دروست کردنی خانووی شەهیدان دەکرێت، پاشان هەندێك لە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان ئەڵێن با پڕۆژە پێشنیارکراوەکانی ئەمساڵ با سێ بەڕێوەبەرایەتی گشتی دروست دەکرێت بۆ وەزارەتی شەهیدان لە هەرسێ پارێزگای سلێمانی و هەولێر و دهۆك ئەم پارەیەش نەکرێ و بخرێتە سەر ئەو پارەیەی بکرێت بە خانووەکان، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من خانووی شەهیدان کە پار بیست و یەك ملیار و شەست و یەك ملیۆنی بۆ تەرخان کرابووە

ئەبووایە، پار بەیەك ساڵ تەواو بووایە پێنج ملیاری بۆ تەرخان كرابوو بۆی دانراوە بەڵام كە نەكراوە چ پێویست ئەكات ئێستا تۆ بێی نە خۆی ئەزانێ ئەم پارەیە لە كوێیە؟ كاك توانا وابزانم راوێژكاری ئەنجومەنی وەزیرانە من خۆم گوێم لێبوو ئەڵێت ئەم خانووانە نەكراون بەڵام پارەكەی لە سندوقێكایە، بێگۆمان ئەبێ بزانین ئەم سندوقە، ئەم پارەیەی بۆچی خراوەتە ئەم سندوقەوە، بۆچی دیاری نیە و ئێمە نازانین لە كوێیە لەكاتێكدا لە كۆی ئەو پرۆژانەی كە پار لە وەزارەتی شەهیدان و لە زمنی ئەو خانووانەی وەزارەتی شەهیدانیش كە تیایەتی بیست و سێ ملیار و هەشت سەد و سی و شەش ملیاری بۆ تەرخان كراوە تەنیا بۆ وەزارەتی شەهیدان كە ئەم پرۆژانەی پێ بكات بەم پرۆژانە و سەرجەم پرۆژەكانی تر، بەڵام كە تێبینی ئەكەین یەك ملیار و دوو سەد و نەوەد و پێنج ملیۆنی سەرف كردووە، كە 5٪ی پارەی پرۆژەكانە كە....

بەڕێز سەۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس تەواو نەختێكیش رەت بوو، بەڕێز د. بەشیر فەرموو.

بەڕێز د. بشیر خلیل تۆفیق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر روون و ئاشكرایە كە بودجەی ئەم ساڵ هەندێك جیاوازی ئیجابی هەیە لەگەڵ بودجەی پار جگە لە مەسەلەی ژمارە و بەش و دەروازەكان، ئەگەر سەیری راپۆرتی لیژنەكانیش بكەین ئەمساڵەكە جیاوازییەكی هەیە لەگەڵ راپۆرەتەكانی لیژنەكانی پار ئەم ساڵ راپۆرتی لیژنەكان زیاتر گفتوگۆی پێوە دیارە وە زیاتر پێشنیار و خاڵی گرنگییان دەست نیشان كردووە بۆ لیژنەی دارایی وە هەروەها پشتگیری لە داواكەی لیستی كوردستانی دەكەین كە ئەمەش یەكێكە لە جیاوازییەكانی بودجەی ئەمساڵ كە داوایان كرد لە 10٪ی بودجەی تەشغیلی كەم بكرێتەوە، ئەمە زۆر باشە ئومێدمان وایە كە لە ساڵانی داهاتوودا رێژەی زیاتر بتوانین ببڕین و بیخەینە سەر ئەو دەروازانەی كە دەكرێت خزمەتی زیاتری پێ بكرێت، بەڕێزان دوو فەرق لە ژمارەدا هەیە لە پرۆژەكان پێم باشە نوێنەری حكومەت ئاگادار بێ لە دروست كردنی كۆلێژی پزیشكی ڤێتێرنەری لە بەكرەجۆ، لە بودجەی ساڵی 2010دا بیست و چوار ملیار و هەشت سەد و پەنجاو دوو ملیۆنی لە بۆ دانراوە ئەو گوژمەیەی كە بۆی دانراوە هەژدە ملیار و پێنج سەد و سی و سێ ملیۆنی لێ خەرج كراوە ئەمساڵ ئەوەی كەماوەتەوە مەفروزە شەش ملیار و سێ سەد و نۆزدە ملیۆن بمابایە، بەڵام نووسراوە پێنج ملیار و پێنج سەد و حەفتا ملیۆن ماوەتەوە لێرە فەرقێك لە مەسروف و لەوەی كە ماوە هەیە ئومێدەوارین چاك ببێتەوە، دووهەم دەربارەی تەواو كاری بەشی بایەلۆژی لە كۆلێژی زانستی دهۆك، ئەویشیان دیسان ملیارێك و هەشت سەد وچل و حەفت ملیۆنی لە بۆ دانرایە لە پرۆژەی ساڵی 2010، لە بودجەی 2011 كرایتە ملیارەك و هەشت سەد و یازدە، واتە كەم دەبتەوە لەم بودجەیەدا مەفروزە كەوا بۆ ئەو ساڵ ساڵی 2011سەد و بیست و یەك ملیۆن دینار بمینێتەو، چونكە كاری لەسەر كراوە بەڵام تەماشا دەكەین نووسراوە هەشتا و پێنج ملیۆن ماوە، ئەمەش دیسان ژمارەكە كەمە و ئومێدەوارین چاك

بكرێتەوە بەعزێك پێشنیار پێم خۆشە بەکورتی دەست نیشانی بکەم ئەویش ئەوەیە لیژنەی پارۆ ئۆلۆمپی بەراستی ئەوانە زۆر پێویستییان بە بودجەیەك هەیە کەوا بۆیان دابنرێ و ئەوانەی کەوا وەرزشی خاوەن پێداویستی تایبەتەکانن ئەوانەن کە زۆر جار لە چالاکییەکان ئامادەبووم بەراستی ئەوانە زۆر زۆر پێویستییان بەوە هەیە کە بودجەیەکیان بۆ دابنرێت، چونکە ئەوانە یاریزانی جیهانیان هەیە لەگەڵ ئەوەی کەوا کەم ئەندامیشن، بەڵام ئەوانە لە بتوڵاتی عالەمی بەشدار دەبن، بۆیە پارۆ ئۆلۆمپی پێویستیان بە منحە بێ پێویستیان بە کورسی هەیە پێویستیان بە شتی دیکە هەیە، خاڵێکی دیکەش هەر زیاد کردنێك لە مووچە ئەگەر دەکرێ، من پێم باشە لە بەرامبەری بە هاوسەنگی خەمی نرخی بازار بخۆین چونکە ئێمە چەند لە مووچە زیاد بکەین، بەڵام بازار دەبێتە ئاگر و زیاد دەبێ، کەواتە لێرە وەکو ئێوەیەك لە هەڵاوسان دروست دەبێ، هەندێك کارمەند و پیاوانی ئایینی ئێزیدی هەن کە ئەوانە لە وەزارەتی دارایی مووچە وەردەگرن گلەیی وەزارەتی ئەوقاف ئەوەیە وەزارەتی ئەوقاف دەڵێ ئەمانە پیاوانی ئاینین، دەبوایە پارەی ئەوانە مووچەی ئەوانە بێتە لای ئێمە، ئێمە بیان دەینێ بەڵام تەماشا دەکەین بەبێ گەڕانەوە بۆ وەزارەتی ئەوقاف ئەوانە پارەکانیان دەدرێ، بەڕێز هەندێك پڕۆژە هەیە تەماشا دەکەین ئەو پڕۆژانە کە بۆ دوو ساڵ دانراوە لە ساڵی یەکەم لە 10٪ی ئەنجام دەدرێ و لە 10٪ی پارەکەی بۆ دادەنرێ کەوا موستەحیلە 90٪کەی لە ساڵی دووەم دروست بکرێتەوە، ئەمە دیارە کەوا ناکرێت یان ئەمانە لە بودجەدا نەبێ یان دوو پڕۆژەی ئاوا کراوە و لە 10٪ی بۆ دانراوە بکرێتە یەك و لە 20٪ەکەی بۆ دابنرێت، لە کۆتایدا پێم باشە دوای پەسند کردنی بودجە ئەمساڵ وەکو پەرلەمان زیاتر چاودێری جێبەجێ کردنی بودجە بکەین و هەروەها بە زوویی لە دیوانی چاودێری دارایی پارە ون ئەبێ یان نەبێ و لە ون بوونەکەشی بکۆڵینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، بەڕێز أسماعیل سعید محمد:

بەڕێز أسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە وەزارەتی مالیەوە دەست پێ ئەکەم کە لە ژێر چاودێری لیژنەیە کە خۆمان دامان ناوە، ئێمە لیژنەیەکمان هەیە لە وەزارەتی مالیە ئەو لیژنەیە ئامادەکاری لە بودجەیا ئەکات، کێشەی ئەم لیجنەیە لەگەڵ وەزارەتەکان هەمیشە لە مفاوەزات دان وەختێك دێن رەقەمی زۆر خەیاڵی لێ ئەدەن، ئەمە یەکێکە کە هەمیشە بودجە دەبێتە ئەم هەڵاوسانە زۆرە، بەڵام کێشەکە لەوەدایە وەزارەتی مالیە کە کە پێی ئەڵێن وەزارەتی حکومی و کە تەمسیلی حکومەت ئەکات خۆشی بەشێکە لە کێشەکە بۆ نموونە لە ساڵی 2010 وەزارەتی مالیە سێ سەد و حەفتا ملیار دانراوە لە 2003 بۆی کراوە بە شەش سەد و سێ، بەڵام ئەم وەزارەتە بەڕێزە داوای دوو ترلیۆن و سەد و شەست و یەك ملیاری کردووە کە ئەمە خۆی لە خۆیدا بەشێکە لە کێشەکان خۆی بەشێکە لەوەی کە کێشە بۆ حکومەت دروست دەکات دیارە لە هەر رەقەمێکدا کە

ئەی بینین لە هەر شوێنێکا لە بودجەی پێش ئەو رەقەمە شتێکی تر هەیە نووسراوە داواکراو لەلایەن وەزارەتی مالیە داواکراوە, ئێمە لە هیئەی ئیستسمار لە بەشی مینەح (149) ملیار هاتووە, بەبێ ئەوەی ئەم دەستەیە داوای کردبێ من نازانم وەزارەتی دارایی لێرە بۆ ئەوەندە دڵی فراوان بووە؟. داهات: وەزارەتی سامانە سروشتییەکان ساڵی 2009 داهاتی دوو ملیارو چوارسەد ملیۆن بووە, بەڵام دوای دوو ساڵ کە هەمیشە ئەم وەزارەتانە دەبێت سال بە ساڵ گەشە بە داهاتی خۆیان بدەن بەتایبەتی وەزارەتی سامانە سروشتییەکان, کە لە ساڵی 2011دا داهاتەکەی دابەزیوە لە دوو ملیار چوارسەدو بیست هاتۆتە سێ سەدو حەفتا ملیۆن، کەواتە وەزارەتی سامانە سروشتییەکان دوای دوو ساڵ داهاتەکەی شەش کەرەت و نیو دابەزیوە کەواتە تەماشا بکەین خەرجی وەزارەتە سامانە سروشتییەکان لە ساڵی 2011 دا (دوازدە ملیارو هەشت سەدو شازدە ملیۆنە) کە داهاتیشی (سێ سەدو حەفتا ملیۆنە), کەواتە وەزارەتی سامانە سروشتییەکان کە لە ئەسڵدا وەزارەتی نەوتە, وەزارەتی نەوت و وەزارەتی کۆمەڵی شتی تر لەجیاتی ببێتە وەزارەتێکی بەرهەمهێن، بۆتە ئەرك بەسەر داهاتی ئەم وڵاتەوە. من دووشتم ماوە ئەگەر ئیجازەم پێ بدەیت, کاتم ماوە باشە, کارگەی بەردی مەرمەڕی مهاباد ئەم چیرۆکە زۆر زۆرە لەوانەیە تۆزێك ناخۆشیش بێت دووبارەی بکەمەوە ئەم کارگەیە زیاتر لە شەش ساڵ پێش ئێستا گرێبەستەکەی بۆ کراوە، لە سەردەمی کاك عمر فتاحدا خۆی ئەم پرۆژەیە بایی 25 ملیارە تا پار ساڵ هەژدە ملیارو کەسری بۆ سەرف کراوە پار ساڵ لەم پەرلەمانەدا باقی ماوەی پارەی پرۆژەکە مصادەقەی لەسەر کراو رۆیشت، خۆم لەگەڵ کوێستان خان سەردانی پرۆژەکەمان کرد لەم ماوەت، تەبعەن من نامەیەکیشم ناردوو، بۆ وەزیری پیشەسازی و وزە کە جوابی داومەتەوە ئەم پرۆژەیە کاتی خۆی بەبێ هیچ زەمانەتێك 20٪ی دراوتە کۆمکارێکی ئیتالی و رۆیشتووە بەبێ هیچ کتاب زەمانێك، بەڕاستی ئەمە تجاوزە لەسەر شروتی مقاولاتی عێراقی، ئەمە زۆر تەجاوزە لێی داوەو رۆیشتووە، تەبعەن پار ساڵ لەگەڵ ئەوەشدا کە پرۆژەکە فەشەلی هێناوە یەعنی جدوای پرۆژەکە هەمووی هەڵەیە، بەڵام باقی پارەی پرۆژەکە نزیکی (6) ملیارو کەسر بوو لەم پەرلەمانە مصادقەی لەسەر کراوەو رۆیشت، یەعنی تەواوی پارەکە کە (25) ملیارە لە میزانیە دەرچوو، ئەمسال لەگەڵ ئەوەی وەزارەتی پیشەسازی و وزە داوای نەکردووە لەسەر ناوی وەزارەتی پیشەسازی و وزە سێ ملیاری تری بۆ دانراوە من بۆ خۆم دوای ئەوەی بەدواداچوونم بۆ کرد نامەیەکم نارد بۆ وەزیری پیشەسازی و وزە داوام کرد ئەم پرۆژەیە وەستاوە، ئەم پرۆژەیە فەشەلی هێناوە، ئەو پارەیەی کە دەرچوو لە میزانیە لە کوێیە؟ ئەو جوابی داومەتەوە دەڵێت ئەو پارەیە لە وەزارەتی مالیەیە، باشە لە کاتێ کە پرۆژەکە وەستاوەو فەشەلی هێناوە پارەیەکی زۆر لە وەزارەتی مالیە ماوە بۆچی لە میزانیەی ئەمساڵ سێ ملیاری دیکەی بۆ دانراوەتەوە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە کاك اسماعیل بۆ بانگهێشتی وەزیرتان نەکرد بۆ لیژنەکە کە لەسەر ئەو مەوزوعە لەگەڵی قسە بکەن؟.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

جەنابی وەزیر تەشریفی هێنا لەکاتی بودجەدا ئەمەم لێپرسیەوەو وەڵامیشی داومەتەوە ئەوە هی سەردەمێکی زۆر کۆنە (6) ساڵ پێش ئێستا گرێبەستەکە کراوە، سەبارەت بە بودجە من پێموایە زۆربەی زۆری خوشك و برایان رەخنەو تێبینی زۆریان خستە روو، من پێموایە ئەگەر عاملی وەخت، ئەگەر ئێستا ئێمە لەسەرەتای مانگی (10) بووینایە من بە دڵنیاییەوە دەڵێم لەوانەیە هەموو ئەو خوشك و برایانە لەگەڵ ئەوە بوونایە، نەك هەرئەوە بەڵکو داوایان دەکرد ئەو بوودجەیە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت بۆئەوەی چارەسەر بکرێت, بەڵام من خۆشم تۆزێك لەسەر عاملی وەخت ترسم هەیە، چونکە ساڵ درەنگە ئەگەر عاملی وەخت مساعد بێت، من قەناعەتم وایە ئەم بودجەیە بگەرێتەوە و ئەگەر عاملی وەخت مساعد نییە بۆ گەڕانەوەی پێشنیاری من ئەوەیە لەم پەرلەمانەدا لیژنەیەکی هاوبەش لە حکومەت و پەرلەمان دروست بکرێت، وەکو غورفەیەکی عملیات شەوو رۆژ بەبێ عوتلە، شەوو رۆژ کار بکەین بۆئەوەی چارەسەری کەموکورتییەکان بکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت من جارێکی تر لە پێش هەمووتان لە پێش هەموو خەڵکی کوردستان داوا لە گشت ئێوەی بەڕێز دەکەم لە هەر فراکسیۆنێکن هیچ فەرقێك نییە ئەندامی پەرلەمانی کوردستانن مەسئولن لە پێش ویژدانی خۆتان، لە پێش خوا، لە پێش پێغەمبەر، لە پێش خەڵکی کوردستان، ئەگەر شتی دووبارە هەیە، بەناو بیهێنن نەك بەس بڵێین دووبارە هەیە، وەهمی هەیە، تشخیصی بکەین ئەم وەهمیە لە کوێیە، لە کام بابەتە؟ ئەگەر شتێك دووبارە پارەی بۆ خەرج کراوەتەوە، ئەگەر شتێك خراپە ئەمانە هەمووی بکرێت، هێشتا نەچووە، بچێ، ئێمە لێرە دانیشتووینە وەختمان لە پێشە بۆئەوەی پێکەوە بە ویژدانێکی پاك، بەبێ تەرەدود هەموو رەتی بکەینەوە، نەهێڵین چاکی بکەین، ئەو میزانیەیە ئێستا لەبەردەستی ئێمەیە، بۆ لێرەیە بۆئەوەی ئێوە بریاری لێ بدەن، بەڵام دیار بێت، نەك هەر بڵێین وەهمییەو دیار نییە، دووبارەیەو نازانین کامەیە چەند پارەی بۆ دانراوەو، نازانین لە کوێیە؟ بۆئەوەی لەسەری بوەستین و مناقەشەی بکەین زۆر لەوانەی کە بە نووسراو ناردووتانە لە هەندێکی مولاحەزاتتان هەیە، ئەو چەند رۆژە لە پێشمانە لەسەری ئەوەستین خاڵێکی تر, نوقتەی نیزامیت هەیە فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەموو ئەو نموونانەی جەنابت باست کرد باس کراوە، لە پرۆتۆکۆڵ هەیە ئێستا بە دەیان نموونە باس کراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا، نا کوێستان خان، بەس دەڵێن وەهمی هەیە، کام وەهمی؟ با بوترێ. من ئەوەی گوێم لێتان بوو دەبینم شتێکی عام باس دەکرێت، نەك جەنابت لە هەموو فراکسیۆنەکان, نیزامییە؟ فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان موناقەشەیان کرد، ئاماژەیان بەچەند نموونەیەك کردبێ وەك ناوهێنان ئێمە داوا دەکەین جارێکی تر ئەو ناوانە ئەگەر هەن بینێرن بۆ لیژنەکەی ئێمە حەتمەن هەندێك لەو برگانەی کە هەن تۆمار کراون لەناو ڕاپۆرتەکەدا وەکو بڕیار هەندێکیشی وەکو پێشنیار دەنێردرێت بۆ حکومەت ئەوجا جارێکی تر داوا دەکەم ئەگەر هەر بابەتێك هەیە ئێوە دەستنیشانتان کردبێ بیدەن بە لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری، بۆئەوەی ئێمە بە هەموو لایەکمانەوە، ئەگەر شتێك هەبوو بڕیاری لێ بدەین نەهێڵدرێ، ئەگەر شتێکیش ئێمە بە باشی دەزانین وەکو پێشنیار بۆ حکومەتی بنێرین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز پەیام احمد محمد فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من هەر لە قسەکەی جەنابتانەوە بۆ ئەو پرۆژانەی کە دووبارە بن یان پارەی بۆ سەرف کرابێ یان دووجار ناویان هاتووە، من لەوێوە دەستی پێ دەکەم. وەزارەتی دارایی زنجیرە 8 لە بەردەوامەکانی 2010 تەواو کردنی فرۆکەخانەی هەولێری نێودەوڵەتی شەس سەدو حەوتا و هەشت ملیارو سێ سەدو پێنج ملیۆن دیناری بۆ خەرج کراوە لە بەردەوامەکانی 2011 بە هەمان پرۆژە حەوت سەدو بیست و چوار ملیار و شەش سەدو نەوت و حەوت دیناری بۆ تەرخان کراوە کە فەرقەکەی دەکاتە چل و شەش ملیار کە فرۆکەخانەکە، ئێمە خۆمان باش دەزانین داهاتی هەیەو ئیشیش دەکات، هەروەها جیاوازی لە نێوان گۆژمەی پرۆژەکان لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر، بۆ نموونە، وەزارەتی دارایی مەرزی پشتە لە زنجیرە (33) لە لیستی بەردەوامەکانی 2011 گۆژمەکەی پێنج سەدو شەشت و حەوت ملیۆنە، هەروەها مەرزی پەروێزخان یەك ملیارو حەوت سەدو حەوتا ملیۆنە بۆی دیاری کراوە، بەڵام بە پێچەوانەوە دەبینین هەر هەمان ئیش کە لەو دوو مەرزە دەکرێت لە مەرزی باشماخ و مەرزی شۆشمێ و حاجی ئۆمەران کە بۆ فراوان کردنی تەنها بیست و یەك ملیارو سێ سەدو هەشتا ملیۆنی بۆ دانراوە، ئەوجا جیاوازییە تکایە بۆمان ڕوون بکرێتەوە بۆ هەروەها لە وەزارەتی تەندروستی لە پرۆژەکانی 2003 و 2004 تا 2005 ئەو پرۆژانەی کە تەواو نەکراوە، کەچی هەمان کۆمپانیا، کە دەبوایە ئەم کۆمپانیایە سزا بدرایە پرۆژەی تری نەدرابایە، کەچی هەمان کۆمپانیا نەخۆشخانەی تری دراوەتێ بە پارەیەکی زۆرتر لە عەینی ئەو نەخۆشخانە کە لە شوێنێکی تر دروست دەبێت، بۆ نموونە، لە ڕانیە نەخۆشخانەی گۆژمەکەی سێزدە ملیارو نیوی بۆ تەرخان کراوە، بەڵام لە زاخۆدا، کە بۆ ئەو کۆمپانیایەی ئیشەکانی تەواو نەکردووە بە هەمان کۆمپانیا دراوە بە شەست و شەش ملیارو شەست ملیۆن، ئایا ئەم جیاوازییە بۆ هەردووکی هەر نەخۆشخانەیەو مواسەفاتی نەخۆشخانەی هەیە؟ جگە لەوەی پێشتر لە قسەکانی پێشترمدا باسی هەموو

پرۆژەکانم کردووە، ئەوانەی کە دووبارە بوونەتەوە و جیاوازی هەیە هەروەها حکومەتی هەرێم هەمیشە باس دەکات کە فەرمانبەری زۆر زیادی هەیە، بەڵام هەر لە ئەمساڵدا بیست ملیار دینار تەرخان کراوە، بۆئەوەی بیدات بە کۆمپانیاکان بۆ پاك کردنەوەی فەرمانگەکان، ئایا ئێمە پێویستیمان بە دامەزراندن هەیە؟ ئایا ئێمە خەڵکمان نییە بڕوات ئەم ئیشانە بکات؟ بەیانیان دەتوانین بڕۆین خۆمان ببینین چەند کرێکار وەستاوە بۆئەوەی رۆژی (15) هەزار دیناری دەست بکەوێت بە کرێکاری، ئایا ئەو کرێکارە ئامادە نییە بڕوات ئەو فەرمانگەیە پاك بکاتەوە بەو مووچە؟ ئەو خۆی لێرەدا بە هەدەردانە دواتر جگە لەوە لە مەوجوداتی نادارایی چل و یەك ملیار دیناری بۆ کرێی کڕینی ئۆتۆمبێل تەرخان کردووە تەنیا بۆ کڕینی و چاککردنەوەو کرێیی ئۆتۆمبێل سەدو دوازدە ملیار دیناری بۆ تەرخان کراوە، نازانم ئیتر پارەکەی ئێمە هەر بۆ کرێیی ئوتومبێل و چاککردنەوە دەڕوات؟ (سەدو دوازدە ملیار دنیار). بەخشین: ساڵانە برێکی زۆر پارە بەناو بەخشینەوە تەرخان دەکرێت و خەرج دەکرێت، ئایا ئەو پارەیە دەچێتە خزمەتی گشتییەوە؟ دیار بوو کاك کاروان نموویەکی جوانی وت کە هەر لە رۆژێکدا شەست ملیۆن دینار بە بەخشین دەدرێت، جگە لەوە ئەو بەخشینە پار ساڵ سێ سەدو حەوتاو چوار ملیار دینار بۆ تەرخان کرابوو، کەچی ئەمساڵ حەوت سەدو شەست و یەك ملیاری بۆ تەرخان کراوە، ئەو زیادەیە بۆ؟ کە ئێمە پارساڵیش داوامان کردووە ئەو پارەیە لە بەخشین و ئەوانە کەم بکرێتەوە. هەروەها لە خەرجی دیکە لە بودجەی بەکاربرندا برێك پارەی زۆر خەرجی بۆ دەکرێت لە ئەمسالدا دوسەدو بیست و یەك ملیار و دوسەدو پەنجاو پێنج ملیۆن بۆ بەخشین و تەحویل کردن تەرخان کراوە، لە کاتێکدا بەخشین بابی خۆی هەیە، کە حەوت سەدو شەست و دوو ملیاری بۆ دیاری کراوە، ئایا ئەم بەخشینە زیادە چییە؟ ئەو تەحویل کردنە چییە؟ بۆیە ئێمە داوا دەکەین ئەو پارانەی کە لێرە دەمێنێتەوە لە بەخشین و لە مینەح و لە مصروفات اخری ئەوانە دەمێنێتەوە کە زیادن هەمووی بگەڕێتەوە بۆ وەبەرهێنان بۆئەوەی پرۆژەی زیاتر بکرێت و بۆئەوەی ئەو ناوچانەی کە باسمان کرد پێشتر وەکو کفری، وەکو چۆمان کە ناویان لە پرۆژەکان نەهاتووە پرۆژەی زیاتریان بۆ دابنرێت و خزمەتی زیاتر بکرێت، دووبارە پشتگیری لە پێشنیاری هاوڕێکانم دەکەم بۆئەوەی ئەم بودجەیە بەراستی و دروستی بخرێتە بەردەستی خەڵکی کوردستان, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جلال علی عبدالله فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خوشکان، برایان ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، دیارە ئەم بودجەیە بە هەموو وردەکارییەکانییەوە هاتۆتە ناو 19 لیژنەی هەمیشەیی پەرلەمانی کوردستان کە هەر لیژنەیەك لە دە کەس کەمتر نییە بۆ هەموو لیژنەکان وەزیری پەیوەندیدارو بەڕێوەبەرە گشتییەکان و بەڕێوەبەری پلاندانان لە وەزارەت بانگ کراون بۆ لیژنەکان و هەموو وردەکارییەکانی ئەو سەدان هەزار ژمارەیەی کە لەو بودجەیەدا هەیە هەر

وەزارەتەو بەپێی خۆی مناقەشەی کردووەو تاوتوێ کراوە لەناو لیژنەکاندا و ئەوە ماوەی دوو مانگە هەر لیژنەکەی ئێمە، لەوانەیە چەندین کۆبوونەوەی کردووە، لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری من کە ئەندام لیژنەی دارایی و ئابووریم هەفتانەو ڕۆژانە کۆبوونەوە کراوە بۆ تاوتوێ کردنی ئەو سەدان هەزارە، من زۆر بە گەرمی پشتگیریی خوشکی بەڕێزم پەیمان خان دەکەم ئەو وردەکارییە، بەڕاستی ئیشی ئێمە نییە چونکە سەدان هەزار ژمارە زۆر زۆر ئیعتیادییە ئەگەر لەسەدا ڕێژەیەکی تاوتوێ کەمی تیادا بێت، بۆیە من باسی ئەوە دەکەم کە دوو مانگە خەڵکی کوردستان بە هەموو دەنگ و ڕەنگەکانیەوە بە هەموو جیاوازییەکانەوە چاوەڕوانی هەموارکردنی ئەو بودجەیەن لەو پەرلەمانی کوردستانە، چونکە ئەو پارەیەی لێرەوە لە بودجەی تەشغیلی بێت لە بودجەی ئیستسماری بێت، دەچێتە بازاڕو ئەم دەست و ئەو دەست دەکات و تاوتوێی پێ دەکرێت گەشەی ئابووری پێ دەکرێت لە بازاڕدا، بۆیە من داواکارم بەڕاستی ئێمە پەرلەمان لە دوو مانگدا کە ئەرکی خۆمانە نەمانتوانیبێ ئەو وردەکارییانە، کە هەموو پێشنیارو کەموکورتییەکان لە راپۆرتی لیژنەی دارایی دیاری کراوەو نووسراوەو، من پشتگیریی برای بەڕێزم حاجی خورشید دەکەم، کە ئەو پێشنیارو بۆچوونانە ڕەوانەی حکومەت بکرێت و حکومەت و وەزارەتی دارایی وەزارەتی پلاندانان مولزەم بکرێت بەجێبەجێ کردنی ئەو پێشنیارو رەخنەو کەڵێنانەی کە ئێمە دیاریمان کردووەو، داوا لە هەموو خوشك و برایان دەکەم، کە خەڵك چاوەڕوانی ئێمەیە، هەژار چاوەڕوانی ئێمەیە، بیست و پێنج هەزار کەس چاوەڕوانی ئێمەیە بۆ دامەزراندن، واز لە وردەکاری ئەو سەدان هەزار ژمارەیە بێنین و چەند پێشنیارێکیشم هەیە بۆ خوشك و برایانی بەڕێز و سەرۆکایەتی پەرلەمان و وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان دیارە بودجەی تەکمیلی بەڕێوە دەبێت، چونکە تەقدیری یەك بەرمیل نەوت کراوە بە حەفتا بۆ حەفتا و شەش دۆلار، ئێستا سەرو سەد دۆلارە جار، جار گەیشتۆتە سەدو دە دۆلاریش بۆ بەرمیلێك, من پێشنیار دەکەم ئەو بودجەی تەکمیلییە کە هات بۆ گشتیش سەرف نەکرێت تەنها بۆ بودجەی ئیستسماری و بۆ چارەسەری ئەو عیجزەی کە هەیە تکام وایە لە ڕوونکردنەوەکانی جەنابی وەزیری دارایی باسی عیجزی فیعلی کە لە حساباتی ختامی عیحزی فعلی دەدردەچێت، ئەو عیجزەی ئێمە باسی دەکەین عجزی مخططة, عیحزی مخطط بودجەی ئەمریکا لە بودجەی هەموو وڵاتە ئەوروپییەکان هەیە، عیجزی مخطط لەگەڵ عیجزی فیعلی حەزدەکەم، جەنابی وەزیری دارایی عیجزی فیعلی لە حساباتی ختامی ئەخیردا دەردەکەوێت و داوا لە بەڕێز وەزیری دارایی دەکەم کە جیاوازی داهات لەگەڵ بەغدا لە حساباتی خیتامیدا کە بۆمان دەنێردرێت جەنابی بێتە ئێرە بۆمان ڕوون بکاتەوە ئەو جیاوازی داهاتەی ئێمەو بەغدا چییە؟, بۆ ئەو جیاوازییە هەیە و من واتێ دەگەم ئەوەندەی لێی بزانم کە ساڵانێکی زۆرە فەرمانبەر بووم ئەو عیجزە لە حساباتی خیتامی تبریرات و بۆچوونی خۆی هەیە من پێشنیارێکی تر دەکەم بۆ هەموو خوشك و برایانی ئەندامانی پەرلەمان و پێی لەسەر دابگرین، هەر ساڵە بۆ سێکتەرێ بودجە چڕ بکرێتەوە ئەمساڵ باسی ئەوە دەکرێت کە بۆ کارەبا بودجە چڕ کراوەتەوە، پارەیەکی چاك شەش سەدو ئەوەندە ملیاری بۆ دانراوە، هەموو ساڵێك کە دادەنرێ بۆ داهاتووی ئێمەش بیکەین بە

نەریتێك بۆ پەرلەمان كە هەر ساڵەو لە سێكتەرێكدا بودجە چڕ بكرێتەوە، ئەم هەموو پارەیەی كە دابەش دەكرێت ئێستا ئەگەر كارەبا ئێمە ئەمساڵ كە كارەبا پارەیەكی زۆرمان بۆ تەرخان كردوە، ساڵێكی تر سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران محاسبە بكەین بۆ كارەبا نەبووە, بەڵام ئەگەر ساڵێكی تر بۆ كشتوكاڵ بێت، ساڵێك بۆ خوێندنی باڵا بێت، سالێك بۆ پەروەردە بێت، سالێك بۆ پیشەسازی بێت، من لە ئێستاوە پێشنیاز دەكەم كە پەرلەمانی كوردستان پێ لەسەر ئەوە دابگرێت كە لە بودجەكانی داهاتوودا هەر لە ئێستاوە بڕیار بدات لەگەل ئەنجومەنی وەزیراندا ساڵێكی تر ئێمە لە چیدا بودجە چڕ بكەینەوە، چی چاك بكەین بۆئەوەی چیتر نەچینەوە سەری, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەراستی لە كۆی مولاحەزاتەكانی ئەم دوو رۆژە ئەو تێبنییەمان بۆ دەردەكەوێت كە سیاسەتێكی گشتی نییە كە پابەند بووبێ وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلان دانان تا بەرچاوی ئێمە روون بێت لە كۆی گشتی ئەو سیاسەتە ئابوورییە بۆئەوەی ئێمە نەكەوینە ناو موناقەشە كردنی ئەو خاڵە وردەكارییانەوە كە ناو دەبرێت كە پسپۆری ئێمە نییە بۆیە كۆمەڵێك خاڵ لای من بەشێوەیەكی گشتی لەسەر سیاسەتی ئەم بودجەیە هەیە ئەوەیە كە ئەم بودجەیە سەرەرای ئەوەی كە تێبینییەكانی پار ساڵی ئێمە بە ئیعتبار وەرنەگیراوە كەواتە موناقەشەكردن و پێشنیازەكانی ئێمە ئەوەش مناقشەیەكی ئەوە نییە كە بە دافعی ئەوە بێت كە بمەوێت تانووت لە بودجەكە بدەم، بەڵكو كۆمەڵێك بەڵگە هەیە پار ئیشارەت بەوە كراوە كە پرۆژەی دووبارە هەیە، خەملاندنی هەڵە هەیە بە هەمان شێوە دووبارە بۆتەوە، رەنووس هەیە بە سفرێك ژمارەكە گۆڕانكاری بەسەر كراوە و كۆمەڵێك شتی تریشە بۆیە بە بڕوای من ئەم بودجەیە دەبێت راستەوخۆ بۆ هەردوو وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی رووبەروو بكرێتەوە كە ئەم بودجەیە ئەگەری هەیە لە حاڵەتی تەواری كوردستان دروست بكات، نەك تەنها كە خۆی پارەی دانەناوە بۆ حاڵەتی تەواری بەڵكو رێگایەكە كوردستان دەبات بەرەو ئاراستەی دروست بوونی حاڵەتی تەواری بەڵگەكەش، بۆ ئەمە ئەوەیە كە لە هەموو بودجەیەكی وڵاتێكدا كە بودجەی بەكار بردن بەردەوام لە هەڵكشاندا بوو بەبێ تەبریری واقعی ژمارەی فەرمانبەران لە بەكاربردندا زیادی كرد، هەروەها عیجز لە زیادبووندا بوو ئەمانە هەر هەمووی ئاماژەیە كە ئەم بووجەیە ئەو كۆمەڵگەیە بەرەو حالەتی تەواری دەبات، بۆیە ئەم حاڵەتە تەوارییەش لە چیدا دەبینرێت بەتالەی مقنع زیاد دەبێت، چونكە لە بەرامبەردا ژمارەی مووەزەفت زیادی كردووە داهێنان ناهێڵێ چونكە پرۆژەی ستراتیژیت نییە كە ئەمە بەڵگەیە بۆئەوەی كە بودجەی بەكاربردن لە هەڵكشاندایە، بۆیە ئێستا ئێمە لەبەردەم خەتەرێكداین بەراستی بەتەنها لە خەتەری

ئەوەنین کە کۆمەڵێك رەنووس لابەرین و کۆمەڵێك رەنووسی تر بخەینە ناو ئەو خانانەوە ئەگەر بودجە تەنها پڕکردنەوەی خانەکان بێت، بڕوام وایە مەسەلەیەکی زۆر ئاسانە و دیارە بەو چاوەوە موعامەلەی لەگەڵدا کراوە بۆیە تووشی ئەم گرفتە گەورەیەی ئێستا بووین، بەڵکە ئەبێت ئەگەر ئیستا بەتەواوی هەستی پێ ناکرێت دوو ساڵی تر بەتەواوی دەبینرێت کە کوردستان بەرەو قەیرانێکی تەمبەڵی گەروە دەبات ژمارەیەکی گەوەری موەزەفمان دەبێت، ئەمە مانای ئەوە نییە مـن دژی تەعیینات بم، بەڵام لەبەرامبەردا کە تۆ ژمارەی موەزەفت ساڵانە بەبیست و پێنج هەزار، کێرڤەکەی بەرز دەبێتەوە خۆ لە بەرامبەردا دەبێت لە وەبەرهێنان و کشتوکاڵدا کۆمەڵێك پرۆژەی ستراتیجی بکەیت کە بەشێك لەم دامەزراندنە ساڵ بە ساڵ دایبەزێنی، ساڵ بە ساڵ لەناو ئەو پرۆژانە بیکەیتە مووچە خۆر، نەك تەنها تەوزیعی بکەیت بەسەر فەرمانگەو وەزارەتەکاندا کە ئەمە جارێکی تر گرفتی ئەوەی کە چوار موەزەف لە پشتی مێزێکەوە بۆ کوردستانی دروست دەکات، زۆر جار سەردانی هەندێك لە وەزارەتەکان دەکەیت کۆمەڵێك گەنجی بە توانایەکەوە لە ژوورێکدا قەتیس کراوە، شەڕیانە لەسەر جهازی کۆمپیوتەرەکە، یەعنی ئەمە کێشەیەکی گەورەیە بەراستی داهێنان لە کوردستاندا بە ئاستێکی زۆر زۆر کێرڤەکەی دادەبەزێ کە ئەمە لە ئێستادا ئەکرێت بەڕێی بکەیت، ئەکرێت منیش لەگەڵ جەنابتان دەستی بۆ بەرز بکەمەوە هیچ گرفتیکم نییە، چونکە لەوانەیە کۆمەڵێك ئیشی خەڵك زەرووری بێت پێی بڕوات، بەڵام لە بەرامبەردا بەرەو گرفتیکی گەورە ئەبەیت بەراستی کوردستان لەرووی ئابووریەوە بەرەو حاڵەتێکی تەواری زۆر گەورەو ترسناك دەڕوات. حاڵەتێکی تر کە لێرەدا دەبینرێت ئەوەیە کە بەراستی ئەم بودجەیە تەنمیەی بەشەری لە کوردستان بەرەو لاواز بوون دەروات, تەنمیەی بەشەری تەنها ئەوە نییە بڕێك پارە دابنرێت لە سیاسەتی ئیقتصادیدا بۆئەوەی کۆمەڵێك لە لیڤڵێکی بەرزی خوێندندا تۆ دەیبەیتە دەرەوە بۆ بەرز کردنەوەی شەهادەکەی، ئەی تەنمیەی قابلیاتی شەریحەکانی تر لە کوێدا شوێنی کراوەتەوانێ؟ تۆ چەند کەسێکی مهەنی دەکەیتە کەسێکی پسپۆرو شارەزاتر مەجالە حرەفییەکانی تر لە کوێ شوێنی بۆ دەکرێتەوە؟ تۆ ئاستێك لە خەڵك کوالیتی زۆر بەرز دەکەیتەوە، بەڵام ئاستێکی تر ئەوەی لە کارگەکاندا ئیش دەکەن ئەوانەی لە دەوائرەکاندا ئیش دەکەن لە ئاستێکی دیاری کراودا ئەم سیاسەتی ئیقتصادیە لە یارمەتی ئەوە نابێت کە ئاستی تەنمیەی بەشەری کوردستان بڕواتە سەرەوە، بۆ نموونە وەکو ئەوەی هاوکارم هاوڕازخان باسی دەکات وشیارکردنەوەی تیادا نییە لە بواری ژینگەدا کە کارەساتی کوردستان ژینگەکەی پیسە، پێویست بوو پارەیەکی بە ئەمانەتێکی گەورەترەوە بۆ دابنرێت، تەنمیەی قابلیات لەبواری کشتوکاڵدا لە کوێ دانراوە, و کۆمەڵێك بواری تریش؟, بۆیە لێرە یەك پرسیار دەکەم ئایا ئێمە مەبلەغێك پارەمان هەیە ئەگەڕێن بە شوێن ئەوەی کە ئەم مەبلەغە پارەیە دابەش بکەین بەسەر کۆمەڵێك خشتەدا یان ئێمە کۆمەڵێك گرفت و کێشەی کوردستان هەیە ئاوا دەستمان پێوە گرتووە لەسەر دڵان، یەعنی سواڵ و سەدەقەی هەموو شوێنێکی بۆ دەکەین، فلس بە فلس بۆئەوەی ئەم نەهامەتییانەی خەڵکی پێ پڕ بکەینەوە، ئەگەر بەم سیاسەتەی دووەمیان ئیش بکەین برواناکەم لە هیچ شوێنێکدا قەبوڵ بکرێت،

هیچ ژمارەیەکی حسابی دووبارە ببێتەوە و هیچ پرۆژەیەکیش دووبارە ببێتەوە، بەڵام دیارە ئێمە سیاسەتی یەکەممان گرتۆتە بەر کە بریتییە لەوەی ئێمە تەبریر دەهێنینەوە بە مەبەلەغێ پارە دەمانەوێت بەزووترین کات لە ماوەیەکی دیاری کراودا دابەشی بکەین بە کۆمەڵێك رەنووسەوە کە ئەمە ئەم گرفتانەی دووبارە بوونەوەو رەنووسی هەڵەو ئەمانەی بۆ دروست کردووە. یەکێکی تر لە کێشە سەرەکییەکانی سیاسەتی ئە بودجەیە کە دارێژراوە بە بڕوای من خۆی لە خەملاندندا دەبینێتەوە کە هاوکارانم باسیان لە هەڵەی خەملاندن کرد یان بڕینی ئەو پارەیە کرد کە دیاری کراوە لەلایەن جەنابی وەزیری دارایی و وەزارەتەکەی بەرێزیانەوە ئەوەی کە لەلای من تێبنییەکی جیاوازە ئەوەیە کە خودی وەزارەتە گشتییەکانی هەرێمی کوردستان هەر هەموویان بەشدارن لە هەڵەیەکی گەورەدا کە پێی دەوترێت خەملاندنی نا واقعی، پرسیارەکەم ئەوەیە، ئایا ئامانجی هەڵە لە خەملاندنی هەڵەدا بە دافعی چییە؟ چونکەئەمە ببورن ئەگەر بە بەریئانە قسەکانم نەکەم، چونکە بە ملیارەها پارە لەم بودجەیەدا رۆیشتووە ئەمە پاڵ بەمنەوە دەنێت کە من بە بەریئییەو قسە نەکەم، ئا لێرەدا کۆمەڵێك خەملاندنی تیادایە کە لەهەندێك خشتەدا من پێم سەیرە بۆ نموونە خەملاندنی لە قائمەی کە پەیوەندی بە (اطعام الموقوفين و النزلاء) تا بەرواری 6/30 کە ئەمە سێکتەرێکی زۆر گرینگ نییە، لاوەکییە لەچاو سێکتەرەکانی وەزارەتێکدا مەصروفی فیعلی ئەو وەزارەتە لە شەش مانگی یەکەمدا خۆی کە تۆماری کردووە حەوت ملیارو شەست و هەشت ملیۆنە لە بەرامبەردا بۆ ئەم وەزارەتە داوای بیست و شەش ملیارو چوارسەدو بیست و شەش ملیۆن دەکات بۆ سالی ئاینده ئەمە چ مەنتقێك ئەم خەملاندن و حسابی ختامی شەش مانگی پێشوو خۆی یەك دەگرێتەوە لە بەرامبەردا لە وەزارەتی جەنابیشتان ئەو بەرێزە چۆن بەو دەرجەیە بیست و شەش ملیار دایدەشکێنیتەوە بۆ دوازدە ملیار.

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس تەواو, بەرێز عمر صديق محمد, فەرموو.

بەرێز عمر صديق محمد:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

راستە لە راپۆرتی دارایی و ئابووری بە روونی ئاماژە بە ئامانجە سەرەکییەکانی ئەم بودجەیە نەکراوە بەڵام ئەگەر بچینە ناو ژمارەکان چەند بوارێك دەبینین لەوانە ئارامی و ئاسایش بۆ هەرێمی کوردستان دوو، بواری کارەبا سێ، ئاوەدانی هەرچەندە من بۆ خۆم پاش ئەوەی کە زۆر بەوردی موقارەنەی خەرجی ساڵی رابردووم کرد لە شەش مانگی یەکەمدا بەرامبەر بەو تەخمینەی کە کراوە لەلایەن وەزارەتەکانەوە هەر وەکو چەند ئەندامێکی پێشووی پەرلەمان ئاماژەیان پێ کرد، بەداخەوە تەخمین و تەقدیری حکومەتی هەرێمی کوردستان بەتایبەتی وەزارەتی دارایی کە چەندین دەورات کراوە بۆ فەرمانبەرەکانیان دوورە لە واقعەکە یان هەندێك جار بڵێین جۆرێك لە راهێنانی تیادایە بەوەی کە بەردەوام تۆ زیاد بڵێیت بۆئەوەی بڕێك لەوەی کە خۆت دەتەوێت نزیك بێت لەوەی کە بۆی دابنێن، بۆیە کاتێك کە ئەم بودجەیە

دێتە پەرلەمانەوە ئەندامانی پەرلەمانی کوردستانیش بەو شکلە مامەڵەی لەگەڵدا دەکەن دەبینیت یەکێك دەڵێت لە سەدا پەنجا لە بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە، یەکێك دەڵێت لە سەدا بیست یانی هەر یەکێك رێژەیەك دەڵێت، ئەمە ئەم هاوکێشەیە دروست دەکات لە نێوان هەموو ئەو دامەزراوانەی کە هەن لە هەرێمی کوردستان کە ئێمە دروست لە واقعەکەی خۆمان ژمارە نەڵێین لە راستیشدا ئەو ژمارانە لە دواییدا دەبن بە فیعل دوایی دەرکەوتەو دەرئەنجامی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسیشی لێ دەکەویتەوە خەتەرە ئەگەر ئەم بوارە لە تەقدیر کردن و لە تەخمین کردن بۆ هەرێمی کوردستان ئەوها بەردەوام بێت من پشتگیریی لە وتەکەی هاوکارمان کاك عدنان عوسمان دەکەم وتی هەرێمی کوردستان لەرووی سیاسییەوە زۆر لە سەلاحیاتی ئیقلیمی بۆ دەستەبەر کراوە لە دەستووردا، بەلام مەسائیلی پراکتیزەکردن و لەو سەلاحیاتانەی کە هەیە لە مجالی ئیدارەو ئیدارەی مالیە بەداخەوە ئێمە هێشتا لەو ئاستەدا نین یان هاوسەنگ نییە بە مجالی سیاسیەکە پێویستە حکومەتی هەرێمی کوردستان بەتایبەتی وەزارەتی دارایی پاش ئەوەی یاسای تازەی بۆ دەرچوو یەکێك لەو مدیریە عامانە ئەگەر بە هەڵەدا نەچووبم مدیریە عامەی موازنە بوو کە بۆی دەستنیشان کرا ئەکرێ ئەو ئەفرادانەی کە لەوێ دادەنرێن زۆر بە ئەمانەتەوەو زۆر بە تەخصصی لەگەڵ هەموو وەزارەتەکانی تردا بۆ سالانی داهاتوو زۆر بە عەمەلی و بەوردبینی و بە مهنی لەگەڵ ئەو بابەتەدا مامەلە بکەن بۆئەوەی ئێمە جارێکی تر تووشی ئەم بێنەوبەرەیە نەبین.

من پشتگیریی لەو بەرێزانە دەکەم حەتمەن پاش ئەوەی بەرێزان چ وەزیری مالیە چ وەزیری پلان وەلامیان دەدەنەوە بە دەنگی زۆرینەی پەرلەمانتاران لە موازەنەی وەگەڕخستن ببڕێت بڕێکیش لەم بڕینە بخرێتە سەر بەشی موازەنەی وەبەرهێنان و بدرێت بە کەرەتەکانی:

یەکەم: تەندروستی.

دووەم: رۆشنبیری و لاوان (بواری وەرزشی) چونکە چەند پەرلەمانتارێکی بەرێز ئاماژەیان بەوە کرد کە ئێمە لە رووی سیاسییەوە لە رووی کراوەیی بەرووی دونیا لە بواری وەرزشیدا فرسەتی باشمان لە پێشە ئەبێت ئەرزیەی بۆ دابین بکەین.

سێیەم: بواری کشتوکاڵ هەروەکو لیژنەی کشتوکاڵ بەرێزان ئاماژەیان پێ کردووە هەرچەند حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ئەمساڵ کەمێك شەرمنانە مامەڵەی لەگەڵ کەرتی کشتوکاڵدا کردووە بەوەی کە زیاتر پەرەی پێ بدات، بە بەراورد لەگەڵ ساڵی پاردا ئەبوایە هەنگاوەکەی تۆزێك گەورەتر بوایە, بۆیە من پێشنیار دەکەم لەو پرۆژانەی کە بۆ کەرتی کشتوکاڵ هەن بەتایبەت لە بودجەی وەبەرهێنانـدا ئیهتمامی زیاتری پێ بدرێت لەو بڕەی کە لە بودجەی وەگەڕ خستن دەخرێتە سەر بودجەی وەبەرهێنان بە هەمان، شێوە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان چەند پرۆژەیەکیان پێشنیار کردووە هەر بۆ تخزین کردنی سووتەمەنی وە ئەو بابەتانەی تر ئەمانە بۆ داهاتی هەرێمی کوردستان پێویستن من ئەم بابەتە دەبەستمەوە بە بری کورت هێنان و ئەو پرسیارەش ئاراستەی بەرێز وەزارەتی دارایی دەکەم وەزارەتی دارایی بۆ داهاتوو چۆن مامەلە لەگەڵ کورت هێنانی خۆیدا دەکات؟ کە هەیە نزیکەی لە 10٪ بەرەو

سەرە، حەتمەن پڕکردنەوەی بە بڕینی بەشێك لە خەرجییەکان ئەبێت پاش ئەوەی کە تۆ مصادەقەیەك ئەکەی، ئەمە تەخمینە لەبەردەستمان، لە خەرجی فعلی تۆ بۆ ئەوەی کورتهێنان پڕبکەیتەوە، ئەیبڕی، بەڵام لەکام خەرجی ئەیبڕی؟ لە خەرجی وەگەڕخستن ئەیبڕی یان لەخەرجی وەبەرهێنان ئەیبڕی؟ بۆیە ئێستا ئەم قسەی من قسەی ئەو برادەرە و قسەی ئەو هاوکارە بەڕێزانە، راست ئەکاتەوە کە ئەو پرۆژانەی کە پێویست بوو لە ساڵی 2010 وەکو ئینجازی ماددی بەدەست بهێندرێن، بەشێکی زۆریان بەدەست نەهێندراون، بۆیە من داوا دەکەم ئەگەر وەکو پێشنیار بێ یان وەکو بڕیار بێ لەکۆتایی، ئێمە بڕیار لەسەر ئەو خاڵە بدەین، ئەگەر لەداهاتوو حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ پڕکردنەوەی کورتهێنانەکەی پەنا بەرێتە بەر کەم کردنەوەی خەرجی با لەبەشی وەبەرهێنان یان هیچ کەم نەکاتەوە، یان بەڕێژەیەك کە چارەگێك زیاتر نەبێت لە کەمکردنەوەی خەرجی وەگەڕخستن، زۆر سوپاس.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا کۆمەڵێك پێشنیار ئاراستەی بەڕێزتان دەکەم، خاڵی یەکەم لە گواستنەوەی پرۆژەکانی وەبەرهێناندا، پێشنیار دەکەم بە ئاگاداری لیژنەی پەیوەندداری پەرلەمانەوە بێت و بەپێی تایبەتمەندی پرۆژەکە لە چ کەرتێك دایە وە رێگا نەدرێت ئەو گواستنەوە بکرێت، پێش دانیشتن و رەزامەندی لیژنەی پەرلەمانی پەیوەندار، ئەو گواستنەوانە رێگا بۆ میزاجی شەخصی لەنێو دامەزراوە پەیوەندارانە خۆش کردووە کە دەسەڵاتی تەواویانی پێداوە، بۆ دەست کاری کردنیان کە لە ساڵی رابردوودا روویداوە لەم نێوەندەدا گەڕەك و شارو شارۆچکەکان و دەوروبەری گوندەکانی هەرێمی کوردستان لێی زەرەرمەند بووینە، خاڵێکی تر ئەمەوێ قسەی لەسەر بکەم، ئەویش لە پرۆژە بودجەی 2011 من پێم وایە ئەو دوو کەرتەی کە لە قسە کردنی پێشتریش باسم کردووە و بەگرنگم زانیوە ئێستاش دووپاتی ئەکەمەوە دوو کەرتی زۆر گرنگ هەیە کەلە کوردستان بۆ ئێستای ئێمە زۆر گرنگە، کە پارەیەکی زۆری بۆ تەرخان بکرێ، بۆ ئەوەی لەڕووی ئابوورییەوە و لەڕووی سەرخانیشەوە، لەڕووی گەشەکردنی مرۆییشەوە ئێمە سوود لەو دووکەرتە وەربگرین، یەکەمیان کەرتی کشتوکاڵییە، کە ئێمە گرنگی بە کەرتی کشتوکاڵی بدەین، رێگا خۆش ئەکات بۆ ئەوەی کە بتوانین، وەکو ئەوەی ئێستا لە پرۆژەکانی لە قەرزی بچووك، صندوقی هاوکاری بۆ گەنجان دانراوە، ئێمە ئەگەر بتوانین گرنگی بە کەرتی کشتوکاڵ بدەین، کشتوکاڵ پێش بکەوێت لەم وڵاتە، ئەتوانین بەو قەرزانە دەیان کارگەی بچووك بچووك بهێنێتە کوردستانەوە پشت بە بەرهەمە ناوخۆییەکان ببەستین، ئەوکاتە ئێمە ئەڵێین ژێرخانی ئابووریمان بەرەوپێش چووە، لەگەڵ قسەی ئەو بەڕێزانەشم کەداواکارییەکانیان لەسەر ئەوەی کە گرنگی بە ئاژەڵداری بدرێ لە کوردستان، ئەمە لەڕووی کەرتی کشتوکاڵی و ئاژەڵدارییەوە، بەڵام لەڕووی پەروەردەییەوە، من پێم وایە گرنگی بەو بوارە بدرێ بەدروست کردنی ئەو گوژمە پارەیەی کە ساڵانی رابردوو، بەڵام بە شێوەیەك کە ئەو دروستکردنی قوتابخانانە سوودی لێ وەربگیرێت، بەڵام بەداخەوە لە هەرێمی کوردستاندا، ئەو قوتابخانانە یان ئەو برە

پارەیەی کە بۆ خوێندنگا دانرا ئەوەی کە بینیومانە لەساڵی رابردوو لە 5٪ بووە، لە 10٪ چۆتە بواری جێبەجێ کردنەوە، لەهەندێ جێگا تا ئێستا هەر نەچۆتە بواری جێبەجێ کردنەوە، وەکو خۆی ماوەتەوە، لەخاڵێکی ترا کە لە زۆربەی پرۆژەکان گرنگی دراوە بە دروست کردنی قوتابخانەی چوار پۆلی، بەرێزان قوتابخانەی چوار پۆلی هەمووومان ئەزانین لەگەڵ سیستەمی خوێندنی ئێستادا گونجاو نییە، ئێمە تەنها پۆل بۆ ئەوەی ناکەین کە خوێندکاری پێ رازی بکەین و بەرێی بکەین، چوار پۆلی بۆ ئەو شوێنانەی کە دانراوە گونجاو نییە و لەگەڵ سیستەمی تازە ناگونجێت، تەنانەت بۆ لادێیەکانیش بێت، ئێمە چەند دێیەك کە لەیەکترییەوە نزیکن بۆ هەر لادێیەك خوێندنگایەکی چوار پۆلی دائەنێین، ئێمە ئەتوانین یەك قوتابخانەی مۆدرێن لەبینی چەند دێیەك دابنرێ، ئەو قوتابخانەیە بەکۆمەڵێك مواصەفاتی باش و سەردەمیانە دروست بکرێ، وە لەبری ئەو هەموو پارەیەی کە ئەدرێ بە مامۆستا و دروست کردنی خانوو بۆ مامۆستا و بەپاسەوان و بەکارگوزار، بتواندرێ بە کرێی پاس بۆ هاتووچۆی ئەو خوێندکارانە و بەهەموو ئەو موستەلزەماتە پێویستیانەی کە لە قوتابخانەی سەردەما هەیە و سوودی لێ وەربگیرێ, خاڵێکی تر کە گرنگ بێ بەلای منەوە، تەعویزی خاوەن ئەو زەویانەی کە کۆمپانیاکان زەویەکانیان عەقدیان هەیە دەیان جاریش رەنگە ئەو خەڵکە موراجەعەی ئەنجومەنی وەزیران و حکومەتیان کردبێ، کە زەوییەکانیان کۆمپانییاکان کردوویانە بە خانوو، یان عەرزی زراعی بوونە وەکو کۆمپانیای دانا غاز کە لە قادر کرم هەموو ئەو خەڵکە چەند ساڵە لەسەر ئەو زەوییانە ژیانیان بەسەر بردووە، کەچی تا ئێستا تەعویزی ئەو زەوییانەیان وەرنەگرتووە، وە تەعویزی ئەوانەی کە بە موساتەحە پرۆژەیان وەرگرتووە بە 20 ساڵ و 25 ساڵ لەکاتی راپەرین، بەڵام کە راپەرین بووە هەموو ئەو کەسانە زەوییەکانیان نابەن، ئەو پرۆژانەی ئەوان حزب یان حکومەت دەستی بەسەردا گرتوون، تا ئێستا کەس نییە ئاورییان لێ بداتەوە و ئەو پارانەیان بگەرێنێتەوە، خاڵێکی تر، کە قسەی لەسەر بکرێت لە پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکاندا، من پێم وایە لەو پرۆژانەی کە لە پەرەپێدانی پارێزگاکان هەیە بۆ ساڵی داهاتوو پرۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکان جیا بکرێتەوە لەگەڵ بودجە، لەگەڵ ئەو منحانەی کە بۆ ئەو شوێنانەی کە پارەی پترۆدۆلاریان هەیە یان منحەیان هەیە، بۆ نموونە لەگەرمیان 200 ملیۆن دینار تەرخان کراوە بۆ دروست کردنی چەند قوتابخانەیەك، پارەکەی دیاری کراوە بۆ چەند شوێنێك، بەڵام بەداخەوە تێکەڵ کراوە لەگەڵ پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان لەگەڵ پرۆژە بودجەی 2011، ئەو پرۆژانەی کە لە پترۆدۆلارەکە با بڵێین لە منحەی نەوتەکە هاتووە ئێستا پرۆژەی تێدایە لە 2011 ئێستا بە نموونە ئەیهێنمەوە، لە پرۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکان 19 پرۆژە بۆ چەمچەماڵ کراوە لەو 19 پرۆژەیە 5 پرۆژەی تەواو بووە، 5 پرۆژەی کە کراوە، یەکێ لەو پرۆژانەی کە باسی بکەم پرۆژەی مزگەوتی شەهید علی عسکەری لە چەمچەماڵ کە ئەو، پارەی بۆ دانراوە، بەڵام تەواویش بووە، پرۆژەیەکی تر لەچەمچەماڵ، دروست کردنی سیاجە بۆ یاریگای چەمچەماڵ، ئەو برە پارەی بۆ دانراوە کە تەواو بووە و کراوە، دروست کردنی هۆنی بۆنەکانی مزگەوتی شێخ حسین لە ناحیەی شۆرش ئەمە خێرخواز کردوویەتی هیچ عیلاقەی بە

حکومەتەوە نەبووە، تەواویش بووە بەڵام ئێستا لێرە بڕێك پارەی بۆ دانراوە، دروستکردنی مزگەوتی شێخ صالح لە تەکییە، ئەمەش خێرخواز کردوویەتی هەر لەناحییەی تەکییە، پرسیارمان کردووە و خۆم بەدواداچوونم بۆ ئەو پڕۆژانە کردووە کە ناوچەکەی خۆمە، ئەم پێنج پڕۆژەیە هیچ علاقەی بە ئێستاوە نییە، هەمووشی تەواو بوونە، هۆڵی پرسەی بەردەکو قەڵا ئەمە هەر لە چەمچەماڵ نییە و لە پڕۆژەکانی چەمچەماڵ دانراوە، دروست کردنی ژووری مردوو شۆر و توالێت بۆ مزگەوتی حسن تەپە، ئەم پڕۆژە سەر بە چەمچەماڵە، واتە لەکۆی 19 پڕۆژە ئەو بڕە پارانە کۆ بکەرەوە، لە کۆی 19 پڕۆژە بۆ چەمچەماڵ بزانە چەندت پارە بۆ ئەمێنێتەوە؟، لەکۆی پڕۆژە پەرەپێدانی پارێزگاکان لەچەمچەماڵدا، یەك خاڵی تر لە بودجەی 2011 هاتووە کە تغزیەی مەدرەسییە، واتە خواردن، لە هیچ قوتابخانەکان، لە هیچ خوێندنگاکانی کوردستان لە بنەڕەتیاکان، باخچەکان خواردن نییە، لێرە ملیارێك 872 ملیۆن دینار دانراوە بۆ خواردنی مەدرەسی، خۆزگە وەزیر لێرە بوایە بمانزانیبایە ئەو پارانە لەکوێ سەرف کراوە، و ساڵانی پێشووش بۆی دانراوە لە 2009، خاڵێکی تر لە بودجەدا کە ئێمە کۆمەڵێك کەم و کوڕی لەناو پڕۆژەکان ئەبینین، ئەویش لە بودجەی ئەم ساڵی هەرێمی کوردستان لەمیانی پڕۆژەکانی چەمچەماڵە بڕی 268 ملیۆن بۆ دروست کردنی خانووی بەڕێوەبەری ناحیە و فەرمانبەرانی ئاغجەلەر تەرخانکراوە، لەکاتێك ئەم خانووانە دوو ساڵ لەمەوبەر لەسەر بودجەی ئەنجومەنی پارێزگای سلێمانی تەواو کراوە بە پرسیارکردنییش لە ئەندامێکی ئەنجومەن کە ئەمە تەسلیم کراوە و هیچ کێشەی نەماوە، خاڵێکی تر هەر لە پڕۆژە بەردەوامەکانی ئەم ساڵ ئاماژە بەگەیاندنی خزمەت گوزاری ئەکات بۆ خانووەکانی ناحیەی ئاغجەلەر 420 رۆژ دانراوە 122 ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە، بەرواری دەست بەکار بوون لە پڕۆژەکە 2006/1/1 واتە دەبوو لەچوار مانگدا لە 3/1/ 2007 پڕۆژەکە تەواو بووبایە، کەچی لەبودجەیئەمساڵ 197 ملیۆنی دیناری بۆ تەرخان کراوە، لەپڕۆژەکانی پلانی پەرەپێدانی پارێزگاکان ساڵێ 2011 بۆ هەرسێ پارێزگاکانی کوردستان کە ئەو پڕۆژانە دانراوە. لەبودجەی پێشنیار کراوی ئەمساڵی هەرێمی کوردستاندا، لە پڕۆژەکانی چەمچەماڵە چەند پڕۆژەیەك لە 2011 دانراوە لە پڕۆژەکانی چەمچەماڵ بووە کەرکوك و پێنجوین وشارباژێر و سەنگەسەر و کە سەربە چەمچەماڵن....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز بێریڤان.

بەڕێز بێریڤان سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووبارە دەست خۆشی لە حکومەتی هەرێم دەکەم بۆ ئەو بودجەیەی کە بەشەفافیەت ناردویەتی ئەوە چەند رۆژە قسەی لەسەر دەکەین، لەسەر کەم و کورییەکانی، داواکاریم ئەوەیە ئەو پارەی کە دەدرێت بە وەزارەتی پیشەسازی و کشتوکاڵ بەکاری بهێنێت بۆ دروست کردنی کارگە، چونکە لە ساڵی داهاتوو عەینەن باسی ئەوەمان کرد کە چەند کارگەیەك دروست بکرێ هەتا وەبەرهەمهێنانمان هەبێ، بەڵام تەماشا دەکەم

لە پێشنیارەکانی ئەم ساڵ دووبارە باسی کارگەی تێدا نییە، بەڵام باسی دروست کردنی چەند ناوچەی پیشەسازییە، ناوچەی پیشەسازیش ئەوەی من تێ دەگەم ئەوەی کە دەکرێ زیاتر بۆ فیتەرەکانە، هیچ کارگەیەکی حکومی نەکراوە، بۆیە داواکارم ئەوجارە لەو پارەی کە دراوە چەند کارگەیەك دروست بکەن چونکە هەندێك کارگە هەیە داخراوە یانیش دراوە بە بازرگانێك، بازرگانەکەش دەچیتە دەرەوەی هەرێم شت دەهێنێ و دەیفرۆشێت ئەوەی بە وەبەرهێنان دانانیم، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو شتەی کە کارگەکە هەیەتی عەینەن ئەو شتە دەینێ و دەیفرۆشیتەوە، بۆیە ئەو سوودەی نییە، ناچیتە باری وەبەرهێنان، هەروەها یەك داواکاریم هەیە لەوەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان پێویستە چەند پسپۆڕێك دابمەزرێنێت بۆ ئەوەی لە بودجە ئەو هەڵە ژمێریارانەی تێیدایە نەبێت کە ئێستا زۆربەی ئەندامەکان لەسەری قسە دەکەن، ئەگەر بێینە سەر باری تەندروستی لەهەرێمی کوردستان هەموومان دەزانین وەزعی نەخۆشخانەکان چۆنە ئەویش دەتوانم بڵێم زۆر خراپە بەهەموو شتێك دەچێت تەنها بەنەخۆشخانە ناچێت، ژووری بەڕێوەبەری نەخۆشخانە هیچ کەموکوڕیەکی نییە بۆ خزمەتگوزاری هەموو کەلوپەلێکی پێویست هەیە لە ژووری بەڕێوەبەر، بەڵام لە ژووری نەخۆش یان لەنەخۆشخانەکەدا هەموو کەم و کوڕییەك هەیە، من پرسیار دەکەم ئایا ئەو بودجەی بۆ نەخۆشخانە دانراوە بۆ نەخۆشە یان بۆ بەڕێوەبەرایەتییە، ئەگەر هاتو نموونەیەك بینم لەسەر نەخۆشخانەی فێرکاری هەولێر کەتەمەنی نزیکەی 50 ساڵە، داوا دەکەم لەجیاتی دروست کردنی ئەوەندە بنکە تەندروستیانە لەجیاتی زوو زوو نۆژەن بکرێنەوە، ئەو نەخۆشخانە فێرکارییەی هەولێر کە زەوییەکی ئێجگار زۆری گرتووە لەهەمان شوێندا بینایەکی تازەی هاوچەرخی گونجاو دروست بکرێت و نەخۆشخانەیەکی مەرکەزی بێت کە هەموو جۆرە ئامێر و چارەسەرییەکی تێدا بێت نەخۆش بۆ پێویستیەکانی لە هەموو هەرێم بێت بۆ هەولێری پایتەخت، هەروەکو وڵاتانی تر کە نەخۆشخانەیەکی گەورە دەبێ بۆ دابین کردنی هەموو جۆرە چارەسەرێك لە پایەتەخت، بەڵام پێویستیشە رێگاوبان و هاتوچۆ ئاسان بکرێ بۆ هاووڵاتیان منیش ئەو پێشنیارە دەکەم کە نیسبەتی بودجەکەی کە دانراوە بۆ وەزارەتی تەندروستی لە 5٪ بۆ 7٪ ئەگەر زیادیش بکرێ بۆ 10٪ تەبعەن باشترە، چونکە تەندروستی بناغەیە بۆ پاراستنی ژیانی هاووڵاتیان. پرسیارێکی تریشم هەیە ئەویش ئەوەیە ئایا هیچ پارەیەکی دیاری کراو دانراوە بۆ ئەو کەسانەی بریندراری چەکی کیمیاوین بۆ چارەسەرکردن لەناوەوەی هەرێم یان لەدەرەوەی هەرێم؟، کە بەهۆی رژێمی پێشوو تووش بووینە، لەکۆتاییدا منیش پشتگیری ئەوە دەکەم رۆشنبیری ژینگە بەرزبکرێتەوە، بەڵام ئەوە بە ئەرکی حکومەت دانانێم، تەنها لەوڵاتانی پێشکەوتوو ئەو وڵاتانەی کە من لێی بوویمە زۆربەی خەڵك خۆی رۆشنبیرە بۆ ژینگە، تەنها ئەرکی حکومەت نییە ئەتوو بڵی حکومەت خەڵك رۆشنبیر بکات، خەڵك دەتوانێت خۆی رۆشنبیر بکات، بەڵام پێویستە لەوەزارەتی پەروەردە بەشێکی گرنگ ئیهتمام بدرێت بە ژینگە، زۆربەی ئەوانەی کە ئیش دەکەن لە ژینگە مووچەیان نییە، هەموویان خۆبەخشن، بۆ حکومەت

پارەیان بداتێ؟ چونکە ژینگە ژینگەی هەموومانە، هەروەها پشتگیری پەیمان عبدالکریم دەکەم کە داوا دەکات هەڵمەتێکی نیشتمانی بۆ دروست کردنی نەخۆشخانە بکرێت لەسەرتا سەری کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز عبدالرحمن حسين ابابكر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس بۆ ئەم دەرفەتە، بەراستی لەو دوو ڕۆژەی کە من ئاگام لێ بوو, دیتم لەناو پەرلەمان و لەراپۆرتی دارایی ئەم بودجەیە زۆر موهیمە دەبێ ئێمە وەکو ساڵی پار لێرە موناقەشمان کرد و هەر دیسان بەپەلە بەڕێمان کرد، هەر ئەو بودجەیەمان نارد بۆ حکومەت و ئەو کەم کوڕییانەی کە دۆزیمانەوە چارە نەکراو دیسان دووبارە ئەوساڵ وەکی خۆی هاتووە، من پێم باشە ئێمە هەموو لەسەری بوەستین، ئەو کەم و کوڕییانە کە هەیە چاك بکەین و ببێتە ئەساسێك بۆ چەند ساڵی داهاتوو بۆ ئەم پەرلەمان و حکومەتی ئێمە کە ئیستیفادەی لێ بکەن، پڕۆژەیەك لە زاخۆ پڕۆژەیەك هەیە بۆ دروست کردن و گەیاندنی کارەبا بۆ سوپەرمارکێتی پێشەنگ، کە هی حکومی نییە ، هی کەسێکە ناوی احمد سورەیە بەبڕی 125 ملیۆن دینار لەناو بودجەی هەرێم بۆی دانراوە، من بەراستی ئەوە بەباشی نازانم، سەبارەت بە سەرۆکایەتی هەرێم لەبرگەی بەخشین (منح) ساڵی 2009 بڕی 2 ملیار و 500 ملیۆن دینار بۆی دانراوە، لە ساڵێ 2010 تا 6 /30 بڕی یەك ملیار دینار خەرج کراوە کەچی 7 ملیار و 128ملیۆن دیناری بۆ دانراوە بۆ ساڵی 2011، هەروەها بۆ مصروفاتی ئوخرا ساڵی 2009 بڕی 450 ملیۆن دینار دانراوە ساڵی 2010 تا 6/30 بڕی 250 ملیۆن دینار خەرج کراوە، کەچی بۆ ساڵی 2011 بڕی 2 ملیار دینار و 970 ملیۆن دینار دانراوە. سەبارەت بە پەرلەمان بۆ برگەی سلع و خدمات و صیانە بۆ ساڵی 2009 بڕی 3 ملیار و 593 ملیۆن دینار دانراوە، ساڵی 2010 تا 6/30 بڕی یەك ملیار و 267 ملیۆن دینار خەرج کراوە بەڵام بۆ ساڵی 2011 بڕی 10 ملیار دینار دانراوە، هەروەها لە برگەی موجودات غیر مالییە، ساڵی 2009 بڕی 226 ملیۆن دینار دانراوە، ساڵی 2010 تا 6/30 بڕی 195 ملیۆن دینار خەرج کراوە، کەچی بۆ ساڵی 2011 بڕی 11 ملیار دینار دانراوە، ئێمە هەموو لەسەر نەفەقات و تەشغیلی قسە ئەکەین، کە من بینیومە لە 11٪ لەنەفەقات و تەشغیلی بۆ منافع و ئیجتماعی و مصروفاتی ئوخراو موجوداتی غیر مالییە رۆیشتووە کە ئەمەش دەرگایەك دەکاتەوە بۆ گەندەڵی و بەهەدەردانی بودجەی گشتی، کڕینی شمەك و خزمەتگوزارییەکان چاك کردنەوەی سلع و خەدەمات بۆ ساڵی 2009 یەك ترلیۆن و 69 ملیار و 181 ملیۆن دینارە، بۆ ساڵی 2010 زیادی کردووە بۆ یەك ترلیۆن و 116 ملیار و 410 ملیۆن دینار، کەچی بۆ ساڵی 2011 دیسان زیادی کردووە بۆ یەك ترلیۆن و 698 ملیار و 537 ملیۆن دینار، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من هەندێ بەڵگەم هەیە بیخەمە ڕوو ئەم بودجەیە کە زۆر کەم و کوڕی تێدایە، یەك لەمانە بڕی خەرجی پێشنیارکراوە نا مەنتقیەکان زیاتر لە 3 ترلیۆن دینار هەیە، دوو/ بوونی هەڵە لە ژمارەکان و پڕۆژەکان، سێ/ بوونی بواری گەندەڵی، چوار/ بوونی کورتهێنانی شاراوە لەپڕۆژەکان زیاتر لە 500 ملیار دینارە، پێنج/ بوونی کورتهێنانی ئاشکرا یەك ترلیۆن و 554 ملیار و 296 ملیۆن دینارە کە ساڵی پار

835 ملیار دینار بوو، ئەمە بۆ زیادی کردییە؟ من هەندێ پێشنیارم هەیە بۆ چارەسەر کردنی ئەم کێشانە، یەك/ نەهێشتنی کورتهێنانی ئاشکراو و شاراوا، دوو/ نەهێشتنی بەهەدەردانی پارە، سێ/ گەڕاندنەوەی هاوسەنگی نێوان بودجەی وەگەڕخستن و وەبەرهێنان، چوار/ زیادکردنی پڕۆژەکانی وەبەرهێنان کەئەمەش مانای پێش خستنی وڵات و زیاد کردنی هەلی کار و جووڵاندنی بازاڕە، زۆر سوپاس.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێکیش و ژمارە دگەل ژمارە خۆ لە ئەصلدا ژمارە دائیمەن جێگای شەکە ئەگەر بڵێین (المتهم برئ لحین ادانته) ئەم دەڵێم (الرقم) ئەو ژمارە مشکوك فیه وغير صحیح لحین اثبات برائته) ئەمە لێرە موشکیلەیە، ئەگەر مەبدەئمان لەم بەرلەمانە ئەوە بێت، الرقم المشکوك فیه وغير صحیح لحين اثبات صحته و دقته) برادەران ئەمە بەس بودجەی استسماریيە هی بەردەوام وە پێشنیارکراوەکان ژمارەی زۆر زۆرە، ئەگەر ئێمە بێین 13 ترلیۆن و 940 ملیار دابەش بکەین، ئایا چەند رەقممان دەرئەچێت؟، حساب ناکرێ، ئەو کاتە پێویستیمان بە چەند هەزار محامی دەبێت، چەند هەزار حوکم حاکم دەبێت هەتا ئیسپاتی سەحەتی هەموویان بکەن، ئەگەر مەبدئەکە ئەوە بێت وەڵلا مەسەلەکەمان ئەوە دەبێت (عجبا الدجاجة من البیض ام البیض من الدجاجة) ئەمە دروستە یان ئەوە دروستە؟، برادەران ئەوە ئیشی ئێمە نییە ئەمە ئیشی مەسائیلی فەنینە و تەقەنینە، پەیوەندی بە حکومەت هەیە، ئەوەی ئەمڕۆ من دەبینم موناقەشەی دەکرێت ئەو شتە ئەصڵ دەمێنێ، کە علمی ئیقتیصادی دەڵی کێشەی ئیقتیصادی ئەوەیە کە ئێمە داهاتەکان ئان ئەوەی لەبەردەم دەستت هەبێ، تموح یان پێداویستیەکانت توانای جێبەجێ کردنی هەموویان نابێت، ئەو پێداویست و حەزەکان، بۆیە لێرە کێشە بەردەوام دەبێت، ئێمە لەکوردستان ئەگەر بێین سەیر بکەین بۆ نموونە پێش چەند ساڵێك پارێزگای دهۆك هەمووی 90 مێگاواتی کارەبای دەویست، ئێستا ئەگەر بێتوحسابی بکەی 500 یان 600 مێگاواتی دەوێت، ئەی ئەمە چی ئەسەلمێنێت؟، یەعنی حاجە بەرەو پێش کەوتنە، بۆیە من نامەوێ دیفاع لەحکومەت بکەم نا، یانیش بڵێین دەوری پەرلەمانتاری نییە، نەخێر ئەوە ئیشی ئێمەیە، ئەمە چەند رۆژە لێرە ئەو دانووستاندنە ئەوە ئەسلمێنێ کە ئەم پەرلەمانتارانە فعلەن دڵسۆزە ئەیەوێ شتێك ئەنجام بدات کە بتوانرێ خزمەتی ئەم خەڵکە بکات، ئێمە لەبەر دوو خیارین، خیاری دواخستن وە گیرۆگرتن، کە ئەمەش سلبی دەبێت، چونکە خەڵکێك چاوەڕوانی ئەم بودجەیە، یانیش بێن نە بەپەلەیەکی ئەوها سەرپێ نەخێر ئەوهاش نا، دەلیل ئەوەیە ئەوە دوو مانگە و سێ مانگە لەسەر ئیعلام و لێرە و لەسەر ئەنتەرنێت هەمووومان باس دەکەین و لیژان دانیشتینە، تازە دێن جارێکی دی ماوەیەکی بدەنێ، پۆلیس چاوەڕێی ئەو بودجەیە دەکات، ئەوەی دەیەوێ ژن بێنێ چاوەڕێی ئەو بودجەیە دەکات، ئەوەی دەیەوێ خانووی گەورە بکات و خانوویەکی نوێ بکات ئینتیزار دەکات جا بەم شێوەیە، ئێمە لەم مونتەلەقە بکەین کە چەند بتوانین بەباشترین گۆڕانکاری لەم بودجەیە ئەوەش لیژنەیەك بێت یان شتێکی تر بێت یان سەرۆك فراکسیۆنەکان لەگەڵ لیژنەی دارایی دانیشن

بەشێوەیەك هەندێ صیاغاتی وەکو بڵێین توافقی لە بەینی هەمووماندا، ئەوکاتە بودجەیەکی پەسند بکەن، ئەگەر راستە ئێمە پەرلەمانتارین و دەمانەوێت تەحقیق لەو رەقمانە بکەین، ئەو بودجەیە خۆ لەدەرێ کوردستان جێبەجێ ناکرێ، هەموو لە دەهۆك و لە دەرگای ماڵی منە و ماڵی ئەوەیە و ئەویدییە ئەو کاتە ئێمە دەتوانین ئەگەر راستە ئیش دەکەن، ئێمە برۆین بەدوای ئەو پرۆژانە بزانین چەند وەهمیە و چەند دەقیقە و بۆچی وا کراو و بۆچی وانەکرا؟، ئەو کاتە دەتوانین ئیشی خۆمان ببینین، زۆر سوپاس.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفى نجيب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەم نییە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس.

بەڕێز کاروان صالح احمد رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس وەختەکەت بۆ زیاد کردین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر بۆ ئاگاداریت مەبدەئیەن ئەمە بەرنامەی ئێمە بوو، بەڵام دیار بوو هەندێ برادەر پەلەی ئەکرد، فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح احمد رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، من دەمەوێ لێرەڕا دەست پێ بکەم، پشتیوانی خۆم بۆ رای هەندێك لە برادەرانی پەرلەمانتار دەردەبڕم بۆ ئەو شێوازە ناهاوسەنگییەی لەناو مووچەی وەزارەتێکدا هەیە، بەتایبەتی وەزارەتی داد کەبەخۆشم بەدواداچوونم لەسەری کردووە، مەسەلەی دوو دائیرەیی، دوو فەرمانگەیی، زۆر ماندوو بوون و ئیشگرو بەرپرسیاری هەیە، دوائیری عەدلی و دوائیری تاپۆکان، فەرمانگەکانی تۆماری خانووبەرە، پشتیوانی لە راکەی کاك شێروان و کاك عونی و کاك بورهانیش دەکەم بەراستی بۆ ئەوەی کە هاوسەنگیەك لەو وەزارەتە بکرێت، چونکە لەو وەزارەتەدا کۆمەڵێك شتی زۆر گرنگ هەیە، ژوورێك موخەصەصات و دەرماڵەیەکی باشی بەردەکەوێ و ژوورێکی تر بەری ناکەوێت، هەمان شەهادە و هەمان پسپۆڕ و، بەڵکو مومکینە زیاتریش بێت پسپۆڕ و شەهادەکەی، بۆنموونە دوائیری عەدلی ئەمساڵ بەدواداچوونەکانی خۆم شتێکم، رەقەمێکم دەست کەوتووە کە 10 ملیار داهاتی بووە بەس کاتب عەدلەکان، هەروەها دوائیری تاپۆکان 40 ملیار داهاتی بووە لەحالەتێك وەزارەتێکی ئەوها ئینتاجی هەبێ کە بتوانێ گوژمە پارەیەکی زۆر بۆ ئەو حکومەتە وەکو داهات بیهێنێتە ئەنجام لە ژێر بەرپرسیاریەتی گەورە و هەروەها ماندووبوونێکی رۆژانە ئەو دوو دائیرە قەڵەبالغی ئێجاگار زۆری لەسەرە، پێموایە حەق وایە وەزارەتی

دارایـی و ئـابووری چاوبخشـێنێتەوە بـۆ ئـەو هاوسـەنگییە، وە بـۆ هـەمان مەبەسـت لەگـەڵ هەرسـێ بـەڕێز وەزیری دارایی و ئابووری وەزیـری پێشمەرگە، هـەروەها وەزیـری نـاوخۆ هـەر سـێ بـەڕێزان لـە لیژنـەکـەی خۆمـان دانیشـتنمان کـرد بـۆ هاوسـەنگی مووچـەی پـۆلیس و ئاسـایش و پێشـمەرگە، هـەروەها مووچـەی فەرمانبـەران، هـەروەها خۆشـکردنی گوزەرانی خـەڵك، لـەو ئاسـتەدا ئێسـتا کـە بـەڕێزتان دەزانـن سـاڵانە و رۆژانە بەرەو گرانیەکی زۆر بەخێرای دەڕوات، پـێم وایـە وەزارەتـی دارایـی و وەزارەتـی پلانـدانان پلانێکـی تۆکمەیان هەیە بۆ دروست کردنی ئەو هاوسەنگییە بۆ مووچـەخۆران، بەتایبـەتی مووچـەی پلـە نزمـەکان، من لێرەدا نموونەیەکی بچووك دێنم نامەوێ زیاتر لەکاتی بەڕێزان بگـرم ئـەم مانگـە وەزارەتـی پێشمەرگە نازانم جەنابی وەزیری دارایی و ئابووری ئاگای لـەو مەسـەلەیە هەیـە یـان نـا؟، خشـتەیەکی دابەزانـدووە و مووچەکەی داناوە بەزیادەیەك، ئەو خشتەیە لە ریئاسـەتی ئـەرکانی سلێمانی دەرچـووە کـە تـەنها بـۆ یـەك پێشمەرگە کە مووچەکەی 499هـەزار و 550 دینـار بـووە، بۆتـە 501 هـەزار و 400 دینـار واتـە 1850 دیناری بۆ زیاد بووە کە دەکاتە دۆلارێك و نیو، لەمانگێکدا، بەڵام لـە هـەمان وەزارەت لیوایـەك مووچـەکەی ملیۆنێك و سێ سەدو شەست و یەك هەزار بووە، بۆتە 3962 هەزار کـە لەیـەك مـانگ 2600 هـەزاری بـۆ زیاد کراوە، کە فەرقەکەی ئەوەندە زیادە کە تصور ناکرێ، کە فەرمانبەرێك دۆلارێکی بۆ زیاد بکرێ، بـەڵام لیوایەك نزیکەی سێ ملیۆنی بۆ زیاد بکرێ، کـە دەکاتـە 2400 دۆلار، لـە پێشمەرگەکە زیـاترە، پـێم وایـە ئەوە دەبێ چاوخشاندنی پێدا بکرێ، وە جـەنابی وەزیـر روونکردنـەوەمان بـۆ ئـەو مەسـەلەیە بـۆ بـدا، یـان چاکی بکات، لەلایەکی تر پرسیارێکی ترم لە جەنابی وەزیری دارایی و ئـابووری هەیـە، بەڕاسـتی کۆمـەڵێك پرۆژە هەیە پێم وایە ئەو پرۆژانە جۆرێك ناشیاوی تێدا دەبینم کە وەزارەتی دارایی خۆی تـەنفیزی دەکـا، کەچـی ئـەو پرۆژانـە وەزارەتـی تایبەتمەنـدی هەیـە، ئەگـەر نەیداتـە وەزارەتـی تایبەتمەنـدیش وەزارەتـی ئاوەدانکردنـەوەمان هەیـە، مەسـەلەن بـۆ نموونـە دروسـت کردنـی ئۆفیس، بەنزینخانـە، وەرشـە بـۆ بەشـی پرۆتۆکۆلات لە هەولێر گوژمەکەی 10 ملیار و 464ملیۆن دینارە، یەك ملیاری بۆ دانراوە پرسـیار ئەوەیـە ئەو پرۆژە بۆ وەزارەتی دارایی جێبەجێی بکات؟ پرۆژەی دووەممـان بینایـای زانکـۆی سـەربازی لەهـەولێرە، گوژمەکـەی 19 ملیـار و 635 ملیـۆن دینـارە، بـۆ ئـەو پرۆژەیـە وەزارەتـی پێشـمەرگە خـۆی نـەیکات یـان وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە نەیکات؟، پرسیاری سێیەم دروست کردنی دوو باڵەخانە بۆ ئەکادیمیای عەسکەری لە زاخۆ کولفەکەی 2 ملیـار و 592 ملیۆنـە، بـۆ وەزارەتـی دارایـی ئـەو پرۆژانـە بـە ئـەنجام دەگـەینێت لـە حاڵـەتێك کـە وەزارەتـی تایبەتمەنـد هەیـە؟، سـەرەڕای ئـەوەش کـە وەزارەتـی ئـاوەدان کردنـەوە هەیـە. پرسیارێکی تر، دەربارەی سێ پرۆژە بەراستی حەز دەکەم، بەرامبـەر بـە بـەڕێزتان قسـەی لەسـەر بکـەم لـە بودجەی ساڵی پار 2010، دیزاین کراوە بۆ دروست کردنی دەزگایەك کەبەناوی دەزگای ئەیلوولـە ئەمسـاڵ ئەو پرۆژەیە ناوەکە و پارەکەی هەر عەیەنەن پارەیە، ناوەکەی گۆڕایە بۆ دروست کردنی دەزگای رۆشنبیری لە سۆران و لە دهۆك، پار 400 ملیۆنی بۆ سەرف کـراوە، ئەمسـاڵ 2 ملیـاری بـۆ دانـراوە، هـەروەها خۆتـان دەزانن بەپێی سیاسەتی مالی وەزارەتی دارایی و ئابووریی ئەگەرچی یەکیشیان گرتیتـەوە، بـەڵام بەداخـەوە

به سیاسەتی داش هەولێر و داش سلێمانی ئیش دەکەن، وەزارەتی دارایی و ئابووری هەولێر پڕۆژەی هەیە لە هەڵەبجە من تێ ناگەم ئەو پڕۆژە بۆ چییە؟ لە پێناوی چییە؟، ئەویش بە هەمان شێوە بەناوی دەزگای رۆشنبیری لە هەڵەبجە من حەز دەکەم جەنابی وەزیری دارایی و ئابووری وەیا بریکارەکەی کە تایبەتمەندە بەپرسی دارایی هەولێر وەڵامی ئەم پرسیارەم بداتەوە، بۆیە من کۆتایی بە قسەکانم دەینم بەچەند خاڵێك کە دەمەوێ بەرامبەر بە ئەو شی کردنەوەی کە ئێمە کردمان ئەو چەند رۆژە دەردەکەوێت کە حکومەت لە خەمی نەهێشتنی ئەو ئاستەنگانە نییە کە ئابووری هەرێم لەسەر ئاستی ئابووری گشتی رووبەڕووی بوویتەوە، کاتێك حکومەت خەرجییەکانی بۆ ساڵی دارایی دەخاتە ڕوو و پێشنیاری دەکات رەوانەی پەرلەمانی دەکات بۆ ئەوەی موصادەقەی لەسەر بکرێت و ببێتە یاسا، کەچی حکومەت خۆی یاسای بودجە پێشێل دەکات لە سنووری ئەو دەسەڵاتە خەرجییە دەبەزێن کە پەرلەمان پێی دەبەخشێ، هیچ پاساوێکی لۆجیکیستیانەشی نییە بۆ ئەو زێدە رۆیی کردنە، بەپێی یاسای بودجە هەر زێدە رۆییەك ناکرێ ئەنجام بدرێ بەبێ گەراندنەوە بۆ پەرلەمانی کوردستان، چونکە بەبێ گەڕاندنەوە بۆ پەرلەمان یاسای بودجە هیچ بەهایەکی نامێنێ بۆیە دەبێ حکومەت بەبەڵگەی ئاشکرا و روون بیسەلمێنێ کە زێدە رۆییەکەی رەوایە و هەر تەجاوز کردنێکیش لە یاسای بودجەکە پێویستی بە دووبارە رەزامەندی پەرلەمانی کوردستان هەیە، حکومەتی هەرێم کە داڕشتنی سیاسەتی عێراق بەپێی دەستوور داراییەکانی دەسەڵاتێکی دارایی لەناو سیاسەتەدا نییە، بەڵام بەگژداچوونەوەی هەڵئاوساندا چەند ئامرازێکی بەدەستە دەتوانێ کاری پێ بکات ئەویش کەم کردنەوەی بودجەی بەکارخستنە لە زۆربەی پێکهاتەو ڕاگەیاندنەکاندا دەستگیری بکات واتە تەقەشوف بکات لە هەندێ بواردا بۆ ئەوەی ئەو هەڵئاوسانە کەم بکاتەوە، هەڵئاوسانی بودجەی بەکارخستنی حکومەت ساڵ لەدوای ساڵدا بۆتە مایەی بەرهەم هێنانی هەژاری زیاتر بۆ ئەو هاوڵاتیانەی کە داهاتەکانیان سنوورداره، چونکە هەڵئاوسانی نرخ خۆی لەخۆیدا بریتیە لە نزم بوونەوەی هێزی کڕینی پارە (القوه الشرائیه) وە بچووك کردنەوەی بەهای ئەو داهاتەی کە هاووڵاتیان مانگانە یان رۆژانە دەستە بەری دەکەن، ئێمە دەپرسین پاساوی حکومەت بۆ ئەو هەڵکشانی بودجەی بەکارخستنە چییە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز پەیمان عبدالکریم.پەیمان کرەم کە، دەقەیەك زیادیشم پێدای هەر بۆ ئاگاداریت، کەرەم کە.

بەڕێز پەیمان عبدالکریم عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند تێبینیەك کە نەمتوانی تەواوی بکەم، یەکەمیان قسەم لەسەر هەندێ نادیاری لە پڕۆژە پێشنیارکراوەکانە بۆ ساڵی 2011 بۆ نموونە چەند نموونەیەك دەڵێم ، یەکەمیان مەسەلەن هاتووە دروست کردنی شەقامێك بە بەڵگە (102) دوایی ڕوون کردنەوەکان دەدەمە لیژنە، یان گەیاندنی کارەبا بۆ چەند ماڵێك داڕشتنی کۆنکریت بۆ دوو شەقام، دروست کردنی زێرابی لوولی بە درێژی ئەوەندە، هیچ

جێیەك تێدا دەست نیشان نەكراوە، كۆنكریت كردنی كۆڵان لە شەقڵاوە دروست كردنی هۆڵێكی سەربڕینی ئاژەڵ، دروست كردنی نوێ، چی نوێ؟ نازانین لە نزیك گەڕەكی شەهیدان لە سەرمەیدان لە شەقڵاوە نۆژەن كردنەوەی چاپخانەی مەچكۆ، نازانم چاپخانەی مەچكۆ حكومی نییە، ئەو چاپخانەش شتێك هەیە، چاپخانەی حكومی ئەوە هی خەڵكە بۆ حكومەت پارەی بۆ دابین بكات، زۆر پرۆژەی تر وەكو دروست كردنی خانووی ئیمامی نموونەیی نازانم قوتابخانەی نموونەیم بیستووە بەس خانووی ئیمامی نموونەیی لێرەدا زۆر بابڵێین بیروڕاو بۆچوون هەیە وە جێگەی سەرنجە كە وەزارەتی دارایی لەگەڵ بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلان دانان بە هۆی ئەو نادیاری پرۆژانە گواستنەوە لە پرۆژەكان دەكات، بۆیە پرسیار دەكەم ئایا بە چ لۆژیكێك دەست كاری پرۆژەكانی وەبەرهێنان دەكرێت پاش راسپاردنی لە پەرلەمان بەڵێ لێرەدا دەبێ خۆماندوو كردن و راسپاردنی ئێمە چی بێ؟ كات بە فیڕۆدانی ئێمە چ بەهایەكی هەبێ كە بەو جۆرە دەست كاری پرۆژەكان بكرێ؟ نازانم وەڵامی برادەران چی دەبێت لە حكومەت؟ پرسیارێكی تریشم لە حكومەت ئەوەیە سەبارەت بە وەزارەتی پەروەردە لە كاتێكدا بودجەی بەكارخستن لە وەزارەتی پەروەردە (1517934) یەك ترلیۆن و پێنج سەدو حەڤدە ملیارو نۆسەدو سی و چوار ملیۆنە، كێشەیەكمان هەیە ئەویش چاپی كتێبە، وەزارەتی پەروەردە ساڵانە بەو كارە هەڵدەستێ بە چاپكردنی كتێب لە دەرەوەی كوردستان، بێگومان ئەوە كار دەكاتەسەر بردنە دەرێی دراوی گران (عملة صعبة) بۆ دەرەوەی كوردستان ئەم كارە بابڵێین، ئەم كارە بڕی تێچوونەكەی ساڵانە خۆی لە چەندین ملیۆن دۆلار دەدات، بۆیە هەر وەك خۆم لە لیژنەی پەروەردە كاتێك بابڵێین گفتوگۆكردنی بەرنامەكانی ئەو پرۆژە یاسایە ئیقتراحم كرد بۆ وەزیر دەڵێ كڕینەوەی ماف چاپ زۆر تەكلیف دەكات، جا ئەگەر بودجەی بەكارخستنی خۆی لە ترلیۆنێك دابێ، ئایا ناتوانێت حكومەت ماف چاپ بكڕێتەوە، لێرانە لە كوردستان بە لە خیلالی ساڵێكدا چەند چاپخانەیەكی مۆدێرن و ئەلیكترۆنی دروست بكات كە بەو كارە هەڵسێ بۆ ئەوەی ئەو هەموو پارەیە بەرەڵا نەچێت، ساڵانە جاری وا هەیە چاپەكەی هەڵەیە، هەموو كتێبەكان دەسووتێندرێ، جا حەزم لێیە ئەو داواكاریەم لە هەموو لایەك كە بەچاوێكی بەرەحم سەیری داهاتی كوردستان و پارەی كوردستان بكەین وە ماف هەموو خەڵكی كوردستانە بە هەدەر نەدرێ، تێبینیەكی تر هەیە سەبارەت بە هەڵەیەكی ژمێریاری بۆ لیژنەی دارایی بە تایبەتی كە هەموو بڕگەكانی بودجەی بەكارخستنی 2011 لە وەزارەتی كاردا هاتووە بە بەراورد لەگەڵ لیستی داهات و تێچووی حكومەتی هەرێم لە ساڵی 2011 دا ئەویش ئەوەیە لەبەر ئەوەی كۆی گشتی بودجەی بەكارخستن لەو وەزارەتەدا بە (361616) سێ سەدو شەست و یەك ملیارو شەسەدو شانزە ملیۆن دینار تۆماركراوە بەڵام ڕاستیەكەی (318193) سێ سەدو هەژدە ملیارو سەدو نەوەدو سێ ملیۆن دینار بە جیاوازی (43423) چل و سێ ملیار و چوار سەدو بست و سێ دینار، ئەو جیاوازیەش كاری كردۆتە سەر هەموو بڕگەكانی بودجەی بەكارخستن، جەدوەلەكەشم هەیە بۆیان دەنێرم، تەبعەن هەر لە تەوزیعاتی مەوزەفین سیلەع وخەدەمات و مەنافعی ئیجتیماعی، مسروفاتی ئوخرە لەگەڵ مەوجوداتی غیر مالی ئەمە ئەم تێبینیانە وە زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دەست خۆش زۆر سوپاس، بەڕێز سەمیرە عبدالله.

بەڕێز سەمیرە عبدالله (گۆران):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێش هەموو شتێك دەست خۆشی لە وەزارەتی دارایی و پلان دانان دەكەم بۆ ئەو ئەرك و ماندووبوونەی كێشاویانە كە ئەو موازەنەیان داناوە لە هەموو وڵاتانیش كە موازەنە دەخەملێن و ئیعدادی دەكەن كە دێتە ناو هۆڵی پەرلەمان كۆمەڵێك كەم وكوڕی و راست و هەڵەی تێدایە، فەئەوەش حەجەری بەنقوش نییە كە دەست كاری نەكرێت، هەر لەناو هۆڵی پەرلەماندا دەكرێت چارەسەری بكرێتەوە و راست بكرێتەوە بە هەموو لایەك، بەڵام پرسیارێكم هەیە سبەینێ لە وەزیری تەختیت بپرسم تەعامولی وەزارەتی تەختیت لەگەڵ پرۆژەكان ئایا لەسەر چ ئەساسێك دادەڕێژرێ، بەهاوسەنگی لە نێوان ناوەندو قەزاو ناحیەكانە یان لەسەر ئەساسیاتی ئەولەویەتە؟ بۆ نموونە من پێداچوونەوەیەكم كردووە بۆ قەزای بەردەڕەش كە ساڵی 1898 ناحیە بووە لە زەمانی عوسمانیەكان ساڵی 2007 بوویتە قەزا گەرەترین قەزایە لە هەرێمی كوردستان كە مەساحەكەی 1000كم ئەگەر بەراوردی بكەینەوە بە مەملەكەتی بەحرەین هێشتا لەوێ گەورەترە ئەوجا پرۆژەكان تا ئێستا زۆر بەكەمی ئاوڕی لێ دراوەتەوە مەعەل عیلم مەنتیقەیەكی زراعیە مەنتیقەیەكی نەفتییە پرۆژە لەبۆی كرایە ساڵی 2010 (10) پرۆژە بەهەر (10) پرۆژە ئەوجا كرایە بووتە سێ ملیار جێ بەجێنەكرایە، دووبارە لە پەرەپێدانی پارێزگاكان كۆپی پیست كرایە هەم هیچی بۆ نەكرایە، ئێستا لە 2011 دیسان دووبارە كرایتەوە بۆ نموونە (90) گوندی لەخۆ گرتییە (28) گوندی ماددەی دەستوری دەیگرێتەوە لەگەڵ (3) ناحیە تەریق بەردەڕەش لەبۆ ناحیەی دارەتوو لە زەمانی مەلەكی دروست كرایە ساڵی 1957 كە (10) كیلۆ مەترە تا ئێستا نە نۆژەن كرایە نە تعمــیر كرایە، یەكجار یەكــجار خراپــە ناو بەردەڕەش كە قەزایە نە داینگەی هەیە، نە پاركێكی هەیە، نە مستەشفەی هەیە ئەگەر بە ستەنداری عالەمی بێ دەبێ مستەشفەی هەبێ نفوسی (115) هەزار كەسە مونەزەمەی یونیفێم تەعداد سوكانێكی كردیە لەسەر هەموو عێراق، بەڵام شەش پارێزگای كردۆتە ئەساس كە ستەنداری عالەمی تەتبیق كردیە گۆتیتی عێراق زۆر زۆر باشە لە هەموو وڵاتانی دەرەرە تەقریبەن لە زۆر وڵاتانی دەورووپشت باشترە كە ستاندەری عالەمی سەحی تەتبیق كردیە، لەهەر شوێنێك نفوسی سەد هەزار كەس بێ مستشفەی هەیە، من لەوێ ڕەخنەم گرت گۆتم بۆ نموونە قەزای بەردەڕەش (115) یە ئەی بۆ نییە؟ فكریان كردەوە گۆتی ئێمە مەسحمان نەكردییە لە دهۆك لە هەرێمی كوردستان تەنها هەولێرو سلێمانیمان كردۆتە، نموونە بەڵام ئەوە كە مەسحی مەیدانی دەكرێ ئەوەش دەلیلێكە بۆ هەرێمی كوردستان ئەو مەسحە یان ئاماری لاوازە هیوادارم لە وەزارەتی تەختیت مستەشفەیەكیان بۆ بكاتەوە، یان ئەو ڕێگاوبانانە ئەگەر بچیە ناو شاری بەردەڕەش هەر هەمووی خۆڵەو توڕابە، هیچ ڕێگایەكی قیری نییە، دوو

ساڵە دوو کیلۆمەتر بۆ دادەنێنەوە، دوو ساڵە دووبارە دەکرێتەوە یەك جادەی قیر نەکرایە وە زۆر سوپاسی هەموو لایەکتان دەکەم دەست خۆش.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عبدالله محمد نوری، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە هەرێمی کوردستان وەزارەتێکمان هەیە بە ناوی وەزارەتی پیشەسازی و بازرگانی ئەم وەزارەتە لە زۆربەی وڵاتان بابڵێین لە وڵاتانی پێشکەوتوو کۆڵەکەی یاخود بڕبڕەی پشتی ئابووری ئەو وڵاتانەیە، بەڵام لە هەرێمی کوردستان ئەم وەزارەتەی ئێمە لە بڕی ئەوەی بابڵێین ڕەنگدانەوەی هەبێ لەسەر واقعی ئابووری هەرێمی کوردستان یاخود هۆکارێك بێت بۆ گۆڕینی لاوازی ئابووری هەرێمی کوردستان بەداخەوە لە بودجەی ئەم ساڵ و بودجەی ساڵی پاریشدا هەست دەکەین بۆخۆی بۆتە بەشێك لەو سیستەمە ئابووریەی کە لە هەرێمی کوردستان دەگوزەرێ یەعنی بە نموونە ساڵی پار بابڵێین ئەم ساڵ بۆ بودجەی بەکاربردن (73283) حەفتاو سێ ملیارو دوو سەدو هەشتاو سێ ملیۆن دینار بۆ بودجەی بەکاربردنی ئەم وەزارەتە دانراوە لەبەرامبەرا بڕی (23620) بیست و سێ ملیارو شەسەد و یست ملیۆن دینار بۆ بودجەی پرۆژەکانی ئەم وەزارەتە دانراوە، یەعنی ڕێك پارەی پرۆژەکانی سێ جار کەمترە لە پارەی بودجەی بەکاربردنی، یەعنی ڕێك ئەکرێ بڵێین وەك ئەوە وایە دە دیناریەکی گیرفانی خۆت بسووتێنی بۆ ئەوەی لە ڕاستیا دینارێك بدۆزیتەوە یەعنی هاوکێشەکە بەم شێوەیەیە لە بەرامبەرا ئەوەی کە مایەی نیگەرانییە لە کاتێکدا (23) ملیار دینار بۆ پرۆژەکانی ئەم وەزارەتە دانراوە (20) ملیار دینار دانراوە بۆ ئەو بەشە لاوەکیانەی کە دوێنێ باسمان کردووە وەکو بابڵێین شمەك و خزمەتگوزاری وسیانەو ئەوانە، یەعنی دووجار لە ڕێگە ئەم وەزارەتەوە غەدر بابڵێین تەجاوز دەکرێتە سەر سامانی گشتی یەکەم: خودی وەزارەت بە شێوەیەکی گشتی تەجاوزە لەسەر سامانی گشتی دووەم: کە کۆمەڵێك بەشی لاوەکی بڕی گەورەیان بۆ دانراوە، جارێکی تریش ئەمە تەجاوز کردنە بۆ سەر سامانی گشتی، بۆیە من پێم وایە، ئێمە بۆ ئەوەی بتوانین لەڕێگەی، ئاوڕدانەوە لەم وەزارەتە، بەشێوەیەك لە شێوەکان دەرفەتی کار بۆ خەڵك بدۆزینەوە، یاخود وابکەین ئەم وەزارەتە هۆکارێك بێت بۆ پەرەدان بەئابووری هەرێمی کوردستان لە بەردەم دوو خیاردایین، خیاری یەکەم: ئەوەیە من دوێنی لەهاوکێشەیەکدا کۆمەڵێك شتم خستەڕوو، کۆمەڵێك پارە ئەمێنێتەوە، لەوپارە پێویست ئەکات بەڕاستی بڕێك لەپارە تەرخانبکرێت بۆ پرۆژەکانی ئەم وەزارەتە، بۆ ئەوەی ئەم وەزارەتە ببێتە وەزارەتێك لەڕاستیدا هۆکارێك بێت بۆ دۆزینەوەی دەرفەتی کار، هۆکارێك بێت بۆ پەرەدان بە ئابووری هەرێمی کوردستان، نەك ئەوەی خۆی وەزارەتێکی بەرخۆر بێت، وەك ئەوەی کەزۆرجار ئەڵێین کۆمەڵگەی کوردی کۆمەڵگەیەکی بەرخۆرە، کەچی وەزارەتەکەشمان، وەزارەتی پیشەسازیی بووە بەوەزارەتێکی بەرخۆر، یان بەمانایەکی تر، کەمن ئەشێ ئەمە بخەمەڕوو، ئەکرێت ئەم وەزارەتە

پرۆژەکـانی بـدەین بـەوەزارەتی نـاوخۆ، وەزارەتـی نـاوخۆ وەکـو وەزارەتێکـی هەمـەجۆرەی لێهـاتووە، بـا پرۆژەکانی ئەو جێبەجێی بکات، وە خودی وەزارەتەکە حەقە لەڕاستیدا تەجمید بکرێت تاماوەیەك...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کاك عبداللە، تۆ باسی میزانیە دەکەیت، تەجمید دەکەیت؟ کە ویستت وەزیر تەجمید بکەی، کەدێتـە ئێرە تۆ سەحبی سیقەی لێ بکەرەوە، باشە، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەق وایە بەشێك لەپارەی بۆ تەرخان بکرێت بـۆ پـرۆژە، بـا بڵێین ئـەو بـڕە پـارەی کـە دەڕوات بـۆ پـرۆژە ئەبێت پرۆژەکانی لەئاستی ئەوەدا بێت، کە ئەم وەزارەتە خاوەنی(6325)فەرمانبەرە، یـەعنی هاوکێشـەکە هاوکێشەیەکی مەعقول نیە، ئەم وەزارەتە بـارە لەسـەر ژیـانی خـەڵك، یـەك پرسـیارم هەیـە دەمـەوێت ئـەو پرسیارە بخەمە ڕوو، بۆ بەڕێز جەنابی وەزیری دارایـی، ئـیتر کۆتـایی بەقسـەکانم دێـنم، بـەپێی لێـدوانێکی بـەڕێز سـەرۆکی حکومـەت، بڕیـارە 300 ملیـار دینـار بـۆ قـەرەبووی ئـەو فەرمانبەرانـە تـەرخان بکرێـت، کەلەچەند ساڵی ڕابردوودا با بڵێین بەشخوراو بوون، وەکو پێدانـەوەی قـەرزەکانیان، کـە ئەمـە دیـارە چاکە نیە بەرامبەریان، پێدانەوەی قەرزێکە کە بەبێ پرس خوراوە، پرسیاری من لێرەدا ئەوەیـە، ئایـا ئـەم 300 ملیـار دینـارە، لـەکوێ دانـراوە، لـەناو بودجەکـەدا نیـە؟، ئایـا ئەگـەر دەدرێتـەوە ئەمـە لـە بودجـەی گشـتی ئەدرێتەوە؟، لەکاتێکدا کەگومانێك هەیە، لایەنێك خواردبێتی، هیوادارم وەڵامەکەی وەربگرمەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر حسن محمد، فەرموو.

بەڕێز د. حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕای من قسەکردن لەسەر مەسەلەی مالیەو ئیقتصادی گشتی شـتێکی جیـاوازە، لەگـەڵ قسـەکردن لەسـەر بودجە، قسە کردن لەسەر مالیـەو ئیقتصـادی گشـتی هـەموو عەناصـرەکانی کـەرتی گشـتی وکـەرتی تایبـەت دەگرێتەوە، مومکینە هەندێك لەو کارانە بە پارە نا بـەڵکو بەقانونێك چارەسـەر بکرێـت، قسـەکردن لەسـەر بودجە، قسەکردنە لەسەر داهات وچۆنیەتی سەرفکردنی ئەو داهاتانە، بۆیە بەڕای من هـیچ کاتێـك بودجـە ناتوانێـت هـەموو کێشـەکانی کـە لـە ئیقتصـاددا هەیـە، چارەسـەری بکـات، هەنـدێ وڵات مومکینـە ئـەو بودجەیەی ئێمەشی نیە، لێرەدا ئەگەر باسی ئەرکی بودجـە بکـەین، سـەیر دەکـەین، حکومـەت سـێ ئـەرکی هەیە، ئەرکێکیان تەقدیمی خەدەماتە، ئـەرکێکیان تـەوفیرو تـەتویری خەدەماتـە، ئەرکێکیشیان ڕێکخسـتنی خەدەماتە، لە تەقدیمی خەدەمات پێویستە حکومەت بەشـێوەیەکی دائـیم، بەشـێوەیەکی بـەردەوام، هـەموو بودجەیەکی باش بۆ ئەو وەزارەتانە پێشکەش بکات، کەوا تەقدیمی خەدەمات دەکـەن، لەمەسـەلەی تـەوفیرو تەتویری خەدەمات، هەروەکو برای بەڕێزم کاك جەلال باسی کرد، تـۆ دەتـوانی سـاڵانە سـێکتەرێك بگریـت،

وەکو کشتوکاڵ، کارەبا، کەتۆ بۆ ئەو ساڵە تەتویری خەدەمات بکەیت، چونکە ئەوانە وەزارەتی مونتجن، خەدەماتیان دەفرۆشن، لەبەر ئەوە دەکرێت تۆ تەنها تا دەگەنە سەر پێی خۆیان دەعمیان بکەی، ئێمە ئێستا لەبەر دەم دەرکردنی قانونێکین کە قانونی بودجەیە، هەموو لایەکیشمان دەزانین، کە کاتێك قانونێك دەردەکەین، یەکەم شت کەبیری لێ بکەینەوە ئەوەیە شەرعیەتی دەستووری ئەو قانونە چیە، بۆیە لەکاتی ئامادە کردنی بودجە، بە تەئکید دەبێت سەیری ئەوە موازەنە بکەین کەوا دەستوور فەرزی کردووە، لەوانە ئەو خەدەماتانەن کەوا دەستوور حکومەتی تەکلیف کردووە کە بیکات، ئەم خەدەماتانەش بەڕەئی من، کەلە دەستووریش هاتووە، یەکێکیان سەحەیە، تەعلیمە، بیئەیە، سەکەنە، کە حکومەت تەکلیف کراوە بۆ ئەوەی کە ئەو خەدەماتانە پێشکەش بکات، بە شێوەیەکی دائیمی، بەشەکەی تری بودجە، وەکو بودجەیەکی مەزموون، زامینە دابەش دەکرێت بەسەر سێکتەرەکانی تردا، لێرەدا دوو شت هاتۆتە پێش، یەکێکیان ئەرکی بودجە بوو کە باسمان کرد، ئەوی تریشیان شەرعیەتی بودجە بوو، بۆ ئەم دوو حاڵەتە ناکرێت، بودجە هەیئەتێك ئامادەی بکات، کە تەنها پێکهاتبن لە هەیئەتێکی موحاسەبە، چ لە ئەنجومەنی وەزیران، چ لە وەزارەتی مالیە، بە ڕەئی من دەبێت کە پار ساڵیش تەئکیدمان کرد، کە دەبێت دائیرەیەکی موازەنە دروست بکرێت، ئەم دائیرەیە پێویستە خەڵکانێکی تیا بن، لە ڕووی شەرعیەتی دەستووری بودجە شارەزاییەکی باشیان هەبێت، لە ڕووی جەودەی ئیقتیسادی بودجە، مومکنە هەموو ئیقتیسادێکیش نەتوانێت قسە لە بودجە بکات، من بە نیسبەتی بودجەش دوو، سێ خاڵم لە لایە، یەکێکیان بەڕاستی ئەوەیە من تەئیدی هەندێك لە برادەرانی ئەندام پەرلەمان دەکەم، کە داهات تەنها بە نەوت کۆتایی نایەت، پێویستە داهاتی تر بۆ کوردستان بیری لێ بکرێتەوە، لە بودجەی ئیستیسماری پشکی شێر بۆ بودجە بەردەوامەکانە، وە بودجە پێشنیار نەکراوەکان زۆر زۆر کەمن، سەبەبی ڕەئیسیش لەوە، سستی هەیە لە حکومەت، چ لەسەر ئاستی وەزارەتەکان، چ لەسەر ئاستی وەزارەتی مالیە، بۆ دابین کردنی بودجەی ئەو مەشروعانە، کە ئەم بودجانە بە بودجەی بەردەوامی ماونەتەوە، لە قانونی بودجەی عیراقی، ماددەی 11، ڕابعەن ئەوە هاتووە، ئەگەر بێت و نسبەی ئینجازی هەر وەزارەتێك، 70٪ کەمتر بێت، ئەبێت ئەو وەزارەتە سیقەی لێ بسێندرێتەوە، بەلای کەم ئێمەش پێویستە جۆرێك لە لێپرسینەوە دابنێین بۆ ئەو مەسەلەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سیوەیل عثمان کەرەمکە.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمڕۆ دەبێت هەندێك سەریع قسەی بکەم، تۆڵەی دوێنێ بکەمەوە، بە نیسبەت ئەو پشتیوانی لە ڕەئی ناسك خان و حاجی بیلال دەکەم، کە داوای سلفەیان کردووە بۆ فەرمانبەران، لێشم مسۆگەرە جەنابی وەزیری دارایی پێی دەکرێت ئینشائەڵڵا دابینی بکات، ئەو بڕە پارەیە بۆ فەرمانبەران، لە هەمان کاتدا بۆ

دامەزراندن ئەو 25 هەزار کەسە، پێشنیار دەکەم ئەوانەی کە بە گرێبەست دەوام دەکەن، ئەوان ببنە دائیمی، بەشکوم ببنە دائیمی، چونکە هەقی خۆیانە، وەك حاجی بیلال باسی کرد، ئەولەویەتیش بدرێتە ئەوانەی کە سەنەوات سابیقە، بابڵێین دەرچووی زانکۆکان یان پەیمانگاکانن، ئەگەر ئەمڕۆ دەرچووینە، ئەگەر ئەمساڵ دانەمەزرێن لە وانەیە مافیان نەبێت ساڵانی دواتر دابمەزرێن، ئەگەر ئەولەویە بدرێتە ئەوانەی کە سەنەوات سابیقە، مەجال بۆ دەرچووانی ساڵانی دواتر دەبێت، بە نیسبەت دامەزراندن هەروەها پێشنیارم وایە، پشکی شێر بەبەر هەندەك وەزارەت بکەوێت، لەبەر ئەوەی پێویستی پێیەتی، لەوانە وەزارەتی پەروەردە، شارەوانی، تەندروستی، کار، بە نیسبەت مەبدەئی دۆلاریشمان هەیە، جاری پێشووش باسم کرد، مەبدەئی دۆلار، ئەوە پەیڕەو بکرێت، بەتایبەت هەزاران تانکەر لە نەوتی شیواشۆك و تەقتەق و ئەوانە دەردەچێت، کەچی زەرەر مەند بووین، سوود مەند نەبووین لێی، مافی خۆیانە ئەو مەبدەئە پەیڕەو بکرێت، بە نیسبەت ئەوەی سلفەی زەواج و عەقاری، ئەگەر هەر سلفەیەك زیاد بکرێت، پێویستە لەسەر حکومەت تەحەکوم بە بازاڕ بکات، ئێستا ئێمە لێرە موناقەشەی ئەوە دەکەین، سلفەی زەواج، یان عەقاریە، یان مۆزەفین، یان تۆڕی کۆمەلایەتی ئەوانە زیاد بکرێت، ئەگەر ئێستا بچیە بازاڕ، شتەکان هەمووی بوویتە دوو قیمەت، مانای ئەوەیە هیچ سوودی لێ وەرناگرن، ئەگەر حکومەت وا بکات تەحەکوم بەبازاڕ بکات، باشترە، بەنیسبەت پرسیارەکم هەیە، ئەو پارانەی هی ئەو بودجانەی کە دانراوە بۆ وەزارەتەکان پار، بودجە و نەسریەی وەکیل وەزیرەکان، کە ئێستا دانەمەزراین، دانەندراون، جێگری سەرۆکی هەرێم ئەو پارانە بە چ شێوەیەك دەگەڕێتەوە بۆ خەزێنە، بە نیسبەتی پارەی لە پرۆژەکان وەفر هەیە، ئەو وەفرانەش بە چ شێوەیەك دەگەڕێتەوە، پرسیارەك لە بەڕێزان وەزیرانی پلان دانان و وەزیری دارایی، حیکمەت لەوەی چیە، وەزارەتێك کاری وەزارەتێکی تر بکات؟ پرۆژەی شارەوانی، قیرتاوکردنی جادەو ڕێگاو بان، کۆنکریت کردنی شەقام، چ پەیوەندی بە وەزارەتی ناوخۆ هەیە؟ یان وەزارەتێکی تر هەیە؟ حیکمەتەکە چیە لەوەیدا دیارە ئێمە لێی نازانین، حەزمان لێی بوو بۆمان ڕوون بکەنەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بە نیسبەت ئەو سێ ترلیۆنەی هاوکارانم باسی دەکەن، دوای ئەوەی کە زەربی دووی دەکەن، دەڵێت ئەو مەساریفانەی کە لە 2010/6/31، زەربی دووی دەکرێت، ئەومان دەرینایە ئینجا ئەوەندە زیادە، ئەمنیش دەرێم بەڕێز کاك رشید بریکاری وەزیری دارایی، لە چاوپێکەوتینێکی تەلەفزیۆنی کەی، تی، ڤی باسی لەوە کرد، گوتی ئەو ئەندام پەرلەمانانە هەق وانیە زەربی دووی بکەن، ئەو مەساریفانە، ئەو باشتر دەزانێت لە ئێمە، لەبەر ئەوەی ئەو مەساریفانە نابێت زەربی دووی بکەین، ئەگەر زەربی دووی نەکەین، واتە ئەندام پەرلەمانەکان، خاتری حکومەتیان گرتووە، زیاتریش لەبەر ئەوەی زیاد دەمێنێت پارە، نموونەشی هێنا موخەسەساتی خوێندکاران یان قوتابیان جارێك سەرف دەکرێت، سێ، چوار مانگ سەرف ناکرێت، کە عوتڵە دادێت، چاککردنەوەی سەیارە گوتی لەوانەیە ئەو ساڵ سەیارەی چاك بکەی و دوو ساڵی دیکە چاکی نەکەین، گرێبەستی خانوو و ئیجاری خانوو ئەوانە باسی لەوە کرد ئەوە هەر لە سەرەتای ساڵ دەدرێت، واتە خۆ ناکرێت خۆ دووجار کرێی خانووی بدەی، زۆر نموونەی لەوەی هێناو

تەمەناشی خواست کە ئەگەر ئەو بودجەیە، ئەگەر گفتوگۆیەی لێ دەکرێ و موناقەشەی لێ دەکرێت پسپۆرانی شارەزا لە بودجە باشتر بوو، دێمە سەر پرۆژەکان، هەندێ پرۆژەمان هەیە پارەی زۆری بۆ دابین کراوە دوو، سێ جار، ئەگەر ژمارەکان یان زنجیرەکان ساڵەکانم نەوت دوایی بۆ بەڕێزان وەزیران دەینێرم بە نوسخەیەکی دی، پرۆژەیەکمان هەیە دەستەی وەبەرهێنانی دەڵێ نۆژەنکردنەوەی بینای دەستەی وەبەرهێنان بە (ملیارێك و هەشت سەد و پەنجاو پێنج دینار) لە هەمان کاتدا لە زنجیرە دوو هاتووەو دەڵێ دیزاین کردن و دروست کردنی پرۆژەی باڵاخانەی دەستەی وەبەرهێنان بە 24 ملیار ئەگەر نۆژەنی دەکەیەوە بۆ دروستی دەکەی یان ئەگەر دروستی دەکەی لەنوێ بۆ نۆژەنی دەکەیەوە ئەو پارەیە؟ ئەوە یەك، پرۆژەیەکی ترمان هەیە دەرخستە بۆ گەیاندنی تۆڕی ئاوی بۆ پرۆژەی سێ سەد یەکەی نیشتەجێ بوون ئەوە هاوکارم کاك ئاسۆ باسی کرد ئەوەی وت لە دهۆك 126 ملیۆنی بۆ دەرچووە کەچی 750 ملیۆنیان بۆ سەرف کردووە، پرۆژەیەك هاتووە لەسەر وەزارەتی دارایی و ئابووری پرۆژەی مەرقەدی بارزان، پرۆژەی مەرقەدی بارزان لەساڵی 2010 پارەی بۆ دەرچووە (سێزدە ملیار و شەش سەد و چل و نۆ ملیۆن دینار) بەماوەی ساڵی 2009 و 2010 دا دابەش کراوە، هەمان پرۆژە هاتووەتەوە بەبڕی (سی و یەك ملیار و شەش سەد وچل و نۆ ملیۆن دینار) یەعنی عەینەن پرۆژە کەواتە دەکاتە نزیکەی 45 ملیار کەچی تەنها بۆ قەزای کفری کە ئەڤین خان باسی کرد تەنها 96 ملیۆن دیناری بۆ داندراوە، پرۆژەیەکی دی هەیە دەڵێ دروست کردنی ئاسایشی گشتی هەولێر نازانم ئاسایشی گشتی هەولێر شار دروست دەکات؟ چ دەکات؟ لەبەرئەوەی تەنها ڕاوێژکاری سێ ملیار دیناری بۆ داندراوە، دروستکردنەکەشی 45 ملیار دیناری بۆ داندراوە، پرۆژەیەکی دی هەیە پەیوەندی بە یەك شوێنەوە هەیە جووت سایدەکەی سەری بڵند، پاریش عەفو ئەوەم مەجال بدەیە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لەبەرئەوەی حەزدەکەم، جووت سایدەکەی سەری بڵند جارێك بۆی هاتووە تەرخان کردنی (چوار سەد و هەشتا و شەش ملیۆن دینار) لەبەردەوامەکانی 2011 ئەوجار هاتووەتەوە تەواو کردنی ڕێگای جووت سایدی سەری بڵند بە بڕی (نۆ ملیار و پێنج سەد و سی و چوار) ئەوجارەی هاتووە هەمان پرۆژە نۆژەنکردنەوەی ڕێگای جووت سایدی سەری بڵند بەبڕی (پێنج سەد و سی و سێ ملیۆن دینار) نازانم دروست دەکرێت؟؟ تەواو دەکرێت؟؟ نۆژەن دەکرێتەوە؟ هەمووشی لەماوەی ساڵ و نیوێکە ئەگەر مەجالم مایە............ .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا تەواو، شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محی الدین صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دیسان حەز دەکەم لێرە باسی خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان بکەم، چونکە قسەکانی خۆم تەواو نەکردبوو لەو بابەتە، بەڕێزان خاوەن پێداویستی تایبەت کێشەیەکی موەقەت نیە، خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان کێشەیەکی موەقەت و کاتی نیە بڵێی ئەوە تەواو بوو چیتر ئەو کێشەیە نابێتەوە یان

مەجموعە كەسێك بتوانن دوای ئەوان لەو جۆرە كەسانە نەبێتەوە، ئەو جۆرە كەسانە هەن و دەبێ هەموو مافێكیان بۆ دابین بكرێت، ساڵ بە ساڵ بە پێی ئیحسائیاتی عالی ژمارەیان لە زیادبوونە و هۆكارەكانیشی زۆری دیارەو هەندێكی نادیارە، لێرە باسی ناكرێت، بۆیە سەبارەت بە خوێندنیان كە لە ئەستۆی وەزارەتی پەروەردەیە هەندێكیشی لە ئەستۆی تەئهیل كردن و فێركردنیان لە ئەستۆی وەزارەتی كار وكاروباری كۆمەڵایەتیە، ئەگەر بێتو برێك پارەیان بۆ دابین نەكرێ و وەكو بودجەیەكی تایبەت بەڕاستی وەزارەتی پەروەردە بەرنامەیەكی عالی لە فێركردنی ئەوان دەست پێ كردووە لە كۆنفرانیسی جیهانی دا دەست خۆشی لێ كراوە، بەڵام ئێستا بەرەو كزی دەچێت لەبەرئەوەی ڕێنماییەكانی وەزارەتی مالیە ڕێگا نادات زۆر شت هەیە كە بۆیان پێداویستی تایبەتە لە باب و ماددەكانی ئەوان نیە بۆیان سەرف بكرێت، سەبارەت بە دەرماڵە، مامۆستای پەروەردەی تایبەت ئەركی گرانترە لە مامۆستایانی تر، زۆر جار لەنێوان پشووی وانەكان دا دەبێ لەگەڵ ئەو منداڵانە بمێنێتەوە، پێویستی بە دەرماڵەیەكی تایبەت هەیە، دەرماڵەش بە پێی ڕێنماییەكان وا تەنزیم كراوە ڕێگای نەدا كە چەند جار بە نووسراوی ڕەسمی داوا كراوە ئەو دەرماڵەیە بۆ مامۆستای پەروەردەی تایبەت ببێ، دەبێتە هاندەرێكیش چونكە هەموو مامۆستایەك ئامادە نیە ببێتە مامۆستای خاوەن پێداویستە تایبەتەكان، لە پلە وەزیفیەكان پێویستە و ئەو بەرنامەیە پێویستی بە چاودێری خاوەن پێداویستی تایبەت هەیە لەنێوان پشووی وانەكاندا بۆ بردنیان بۆ حانوت و توالیت و ئاو خواردنەوەو زۆر شتی تر، منداڵی سەر عارەبانە دەبێ چاودێر ئاگای لێی بێت لە خەریجینی ئامادەییەكان لەو پلە وەزیفیانە چەند كەسێكی وا تەعین بكرێت بۆ ئەو مەكتەبانەی كە بەرنامەی پەروەردەی تایبەتی تێدایە زۆر پێویستە، سەبارەت بە خوێندنی باڵا چەند جار و زۆر پێویستە، چونكە پسپۆری بواری پەروەدەی تایبەت لە كوردستان هەر نیە و یان زۆر كەمە، زۆر پێویستە بەشێك بكرێتەوە لە كۆلیجی پەروەردەی بنیات یان كۆلیژی پەروەردە، موهیم نیە جاری واهەیە كۆلیژی تایبەتیان لە زانكۆكانی كوردستان بكرێتەوە بۆ پەروەردەی تایبەت بۆ فێركردنی منداڵانی خاوەن پێداویستی تایبەت، بەڵام وەزارەتی خوێندنی باڵا زۆر جار ئامادەیی خۆی پیشانداوە بۆ كردنەوەی ئەو بەشانە، بەڵام مامۆستایان نیە لەو پسپۆریانە كە وانە بڵێتەوە لەو كۆلیژانە، بۆیە پێشنیار دەكەم لەو برە پارەیەی كە بۆ توانای مرۆیی داندراوە ئەو برە پارەیە هەندێ پلەی ماستەر ئیعلان بكرێت و دابین بكرێت بۆ هەندێك ئیختساساتی پەروەردەی تایبەت بۆ ئەوەی مامۆستا دروست بێت لەو پسپۆریانە بتوانرێ ئەو بەشە بكرێتەوە، سەبارەت بە وەزارەتی كار سێ پەیمانگایان هەیە كە تایبەتە بە خاوەن پێداویستی تایبەت نابینایان و نابیستان و بیركۆڵان، ئەو سێ پەیمانگایە لە هەشتاكانەوە هەیە بە سیستمێكی زۆر زۆر كۆن بەڕێوە دەچێ ئامێر و كەرەستەی زۆر زۆر كۆنیان هەیە، دوو ساڵ پێش ئێستا پسپۆرانی كۆری هاتن بە خۆبەخش مامۆستای وەزارەتی پەروەردە لە پەیمانگای نابینایان ڕابهێنن بۆ ئەوەی ئەگەر منداڵی نابینا لە مەكتەبەكان هەبوو پەیمانگاش لەو شوێنە نەبوو بتوانن ئەوان ئەو مامۆستایانە ئەوانە فێر بكەن، بەڵام نەیانتوانی لەبەر ئەوەی گوتیان ئەو پەیمانگایانە زۆر زۆر دواكەوتووە، پێویستە مامۆستایەكان ڕابهێنرێن، كەرەستەو لەوحی

برایل و کۆمپیوتەری تایبەت بە نابینایان دابین بکرێت، ئینجا ئێمە دەتوانین بە خۆبەخشی مامۆستایان لەوێ رابهێنین، بۆیە پێویست بوو لە وەزارەتی کاریش رەچاوی ئەوە بکرێت بودجەیەك دابنرێت پەرە بەو پەیمانگایانە بدرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار شێرزاد حافز کەرەم بکە.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی زۆربەی قسەکانی من کران، بەلاّم حەز دەکەم پشتگیری لە یەك، دوو پێشنیار بکەم، ئەویش یەکێکیان ئەوەیە کە ئەو برە پارەیەی ئەنجومەنی پارێزگاکان لەناو بودجەی هەرێمدا هەیە ئێستا، من تەئکید لەوە دەکەمەوە ئەو بودجەیە لە 17٪ـەکە نییە، ئەوە لە عێراقەوە بەتایبەت دێت بۆ پارێزگاکان، بۆیە من داوا دەکەم ئەو برە پارەیە هەروەکو دوو، سێ هاوکارانم باسیان کرد ئەو برە پارەیە بدرێتەوە بە ئەنجومەنی پارێزگاکان خۆیان سەرفی بکەن، چونکە ئەوان دەزانن پرۆژە بۆ شارو قەزاکانی خۆیان چیە.

دووەمیان/ دوو، سێ هاوکاری ترم هەم دیسان باسی ئەوەیان کرد، کە شارەوانیەکان پرۆژەی خۆیان ناردووە بۆ وەزارەتی تەختیت، بەلاّم وەزارەتی تەختیت پرسی بە شارەوانییەکان نەکردووەو گوێی لە شارەوانیەکانی نەگرتووە،، چونکە ئەو پرۆژانەی کە ئەوان کردوویانەو وەزارەتی تەختیت دایناوە لە پرۆژەکانی ئێستادا، ئەوە هیچ ئیشی شارەوانیەکانی دیکە نین، خۆیان دایانناوە، لەبەر ئەوە من داوا دەکەم کە وەزارەتی تەختیت پرس بە شارەوانییەکان و بە قائیمقامەکان، بە محافەزەکانی ئەو شوێنانە بکات، چونکە ئەوان دەزانن چی پێویستە، بۆ نموونە ئێستا شاری چەمچەمالّ ئەوەی کە بۆی کراوە ئەسلّەن یەکێکیان شارەوانی داوای نەکردووەو هەر ئاگاشیان لێی نییە، تەئکید لەوە دەکەمەوە یەکێك لە برادەران گوتی بە تەلەفۆنێك جادەیەك کراوە، رەنگە ئەوەش هەر بەو تەلەفۆنانە کرا بێت، کەوا ئەوە کارێکی بەڕاستی زۆر خراپە.

لەسەر ئەو قسانەی کە مامۆستا عەزیمە کردی لەسەر چەمچەمالّ، من لە ئەلفەوە تا یائی پشتگیری دەکەم، بەتایبەتی لەسەر ئەوانەی چەمچەمالّ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار ئاراس حسین کەرەم بکە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی قسەکانی من کرا، بەس من تەعلیقی خۆمانمان هەیە دوای لێبوونەوەی بەڕێزان وەکو لیژنەی دارایی پێشکەش دەکەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار سەمیر سەلیم ناوم خوێندەوە لێرە نەبوو، دیسان لێرەنییە، ڕێزدار نەسرین جەمال کەرەم بکە.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەمەوێت دەستپێکی قسەکانم لەوەوە دەست پێ بکەم، کە دەستخۆشی و پشتیوانی لەسەرجەم پەرلەمانتاران دەکەم، کە ئەمساڵ بەدەر لە پار بەڕاستی کۆ دەنگیەك هەیە بۆ خستنەڕووی کەموکوڕییەکانی بودجەی ساڵی 2011 و کۆدەنگیەکیش هەیە بۆ ئەو پێشنیارانە، بەتایبەتی کۆمەڵێك پێشنیار وەکو زیاد کردنی سولفەی زەواج، وەکو زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە، وەکو زیاد کردنی مووچەی هێزەکانی ناوخۆ و پێشمەرگە، کەم ئەندامان، زیندانیانی سیاسی، فەرمانبەران، خانەنیشینان، کە ئەمانە کۆمەڵێك پێشنیارن، بەڕاستی لە بەرژەوەندی هاوولاّتیانە، پارساڵ لە بودجەی 2010 ئێمە ئەو پێشنیارانەمان کرد، بەلاّم دەنگی نەهێنا، خۆشبەختانە ئەمساڵ لە بودجەی 2011 کۆ دەنگیەك پەیدا بووە لەسەر ئەو پێشنیارانە. دیارە من لەوە دەست پێ دەکەم، چونکە دوێنێ کە کۆتاییم بە قسەکانم هات لەسەر مەسەلەی ناهاوسەنگی لەسەرجەم بودجەکەو لە نا هاوسەنگی لەسەرجەم ئەو بودجانەی کە دانراوە، یاخود ئەو پرۆژانەی کە دانراوە لەسەجەم وەزارەتەکاندا، بەتایبەتی لە وەزارەتی کشتوکاڵ، وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، وەزارەتی ئەوقاف، دادوەری، ئەمانە کۆمەڵێك نا هاوسەنگی تیایە، بەتایبەت ئەو نا هاوسەنگیەی کە من دەمەوێت زۆر هینی بکەم لە وەزارەتی کشتوکاڵەوە، نا هاوسەنگیەکی تر هەیە، کە ئەویش هەم لە سەرچاوە ئاوییەکان و هەم لە بواری کشتوکاڵدا، یەعنی لەو دوو بوارەشدا ناهاوسەنگیەك هەیە. دیارە کە پێویست دەکات دوێنێ ئاماژەم پێدا کە کشتوکاڵ دەبێت گرنگیەکی تایبەتی پێ بدرێت لە کوردستاندا بۆ بووژاندنەوەی گوندەکان و بۆ خۆشگوزەرانی هاوولاّتیان، من ئاماژە بە چەند برگەیەکی ئەو پرۆژانە دەدەم، کە لە وەزارەتی کشتوکاڵەوە دابین کراوە بۆ ناوچەکان، بەنداوی دوکان، وەگەڕخستن و چاك کردنەوەی بەنداوی دوکان، وەگەڕخستن و چاك کردنەوەی بەنداوی دەربەندیخان و وەگەڕخستن و چاك کردنەوەی بەنداوی دهۆك، ئەمە سێ بەنداون لەسەر بودجەی پەرەپێدان و لەسەر بودجەی 2011 دووبارە بۆتەوە. هەر لێرەوە دەمەوێت چەند شوێنێکی تر، دیارە زۆر لەقەزاکان و زۆر لە ناحیەکان کەموکوڕییان هەیە، هەم لە رووی خزمەتگوزاریی و ئاوەدانکردنەوە، هەم لە رووی بواری کشتوکاڵییەوە، من شتەکانم نووسیوە کردوومە بە لیستێك لە دواییدا تەسلیم بە لیژنەی دارایی دەکەم، بەلاّم لێرە دەمەوێت ئاماژە بەوە بدەم، کە ئێمە لە بودجەی پاردا پێشنیاری ئەوە کرا کە قەرزی کشتوکاڵی بدرێت، بە بانکی کشتوکاڵی، ئەم قەرزە تەئسیری خۆی هەبووە، دیارە بڕی پەنجا ملیار دینار بووە، ئەو پەنجا ملیار دینارە تەقریبەن (1800) پرۆژەی کشتوکاڵی جوتیاران ئیستیفادەیان لێ کردووە، بەلاّم ئەم قەرزە کەم بووە، بە ئیعتیرافی وەزارەتی کشتوکاڵ لە مانگی (11) و (12)ی ساڵی 2010 ئەم قەرزە کۆتایی هاتووە، بۆیە من لێرەوە پێشنیار دەکەم، ئەگەر بکرێت لە بودجەی ئەمساڵدا لە 100٪ ئەو قەرزە زیاد بکرێت، بۆ

ئەوەی زیاترین ژمارەی جوتیاران سوودمەند بن لێی. هەر لە وەزارەتی کشتوکاڵدا، دیارە چەند پرۆژەیەکی تری هەیە لە چەند ناوچەیەك، بەتایبەتی لە مەنتیقەی بازیان، پیرەمەگرون، دوکان، قەرەداغ، شارەزوور، ئەمانە کۆمەڵێك پرۆژە هەیە، بۆ ئەم پرۆژانە من تەنها قەزایەك بە نموونە دەهێنمەوە، ئەویش دوایی شتەکان تەسلیم بە لیژنەی دارایی دەکەم، ئەم قەزایە قەزایەکی تازەیە دوو پرۆژەی ئاودێری بۆ دروست کراوە، دانراوە، ئەم دوو پرۆژە ئاودێرییە، کە تەنها یەعنی (22) گوندی گرتۆتەوە، ئەم (22) گوندە تەنها سێ گوندی تابیع بەو قەزایەیە، گوندەکانی تری لە هەورامانەوە بۆ شارباژێر، بۆ دوکان، بۆ سوورداش، بۆ بازیان، تیایەتی هی ئەوێیە، ئایا ناکرێت ئەم بودجەیە، پرۆژەیەکیان چوار ملیار دینارە، پرۆژەیەکیشیان (183) ملیۆن دینارە، ئەگەر غەڵەت نەبم یەکێکیان بە شەست رۆژ تەواو ببێت، ئەویتریان بە (360) رۆژ تەواو ببێت، پرۆژەی یەکەمیان کە ئاودێرییە لە 2008/11/11ـەوە دەستی پێ کردووە، پرۆژەی دووەمیان کە توێژینەوەو پشکنین و نەخشەدانانە لە 2009/4/19ـەوە دەستی پێ کردووە، ئایا ناکرێت ئەم بودجەیە بگەڕێنینەوە بۆ ئەو قەزایانەو ئەو قەزایە خۆی ئیستیفادەی لێ بکات؟ لەگەڵ ئەوەی کە هەندێ پرۆژەی تر هەیە، ئەو قەزایە سێ پرۆژەی تری هەیە کە تەواو بووە، بەڵام لە بودجەی پەرەپێدان و بودجەی 2011 دانراوەتەوە، لەگەڵ ئەو بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان و بودجەی ساڵی 2011 کە جیا بکرێتەوە، ئەمە کۆمەڵێك پارە دەکات، بەڕاستی دەکرێت لەو مەنتیقەیە باشترین جادەی بۆ دروست بکرێت، کە بیست گوند بە یەکەوە دەبەستێتەوە. من یەك پرسیارم هەیە بۆ وەزیری دارایی، ئەو پرۆژانەی ساڵی 2010، کە پارەیان بۆ تەرخان کراوەو، بەڵام هیچ سەرف نەکراوە، ئایا ئەو پارەیە تەدویر بووە، یان نا؟ یەك پرسیاریشم هەیە بۆ وەزیری پلاندانان، دیارە بەڕێزی باشتر دەزانێت، هەر چ پرۆژەیەك کە پێشنیار کراو بێت، ئەگەر ئیحالە نەکرێت و نەخرێتە تەندەرین و ئەگەر کۆمپانیایەك وەری نەگرێت، لە هەمان کاتدا گوژمەیەکی بۆ دانەنرێت، ناکرێت بیخەیتە پرۆژە بەردەوامەکانەوە، پرسیارەکەم لەوەیە لە وەزیری پلاندانان، ئەم پرسیارە لەگەڵ وەزیری موختەس کراوەو چۆن چۆنی ئەم حاڵەتە دەبێت؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێزان، ئێستا موداخەلەکان گشتی تەواو بوو، ئەگەر تاقەتتان ماوە سەعاتێك ئیسراحەت دەکەین، پاشان دێینەوە، بەردەوام دەبین، چونکە بەڕاستی ئەو میزانیەیە زۆرە، ئەگەر تاقەتتان هەیە، بەڕێزان، دیارە ئێوە هیلاکن، بەیانیش جومعەیە، رۆژی شەمەش هەندێك ئیلتیزاماتمان هەیە، رۆژی یەك شەممە سەعات (10)ی بەیانی کۆ دەبینەوە، ئێستاش کۆتایی بە دانیشتنەکەمان دەهێنین تا رۆژی یەك شەممە، خوا ئاگادارتان بێت، زۆر سوپاس.

فرست احمد عبدالله
سكرتێرى پەرلەمانى
كوردستان – عێراق

محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكى)
سەرۆكى پەرلەمانى
كوردستان - عێراق